

שבוע פרשת וירא

(13 - 19 Oktober 13)

ט' - ט"ז מרחשון תשנ"ד

ספרי' - אוצר החסידים - ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

שער
שלישי

היכל
תשיעי

דבר מלכות

מאמרי דא"ח, שיחות ואגרות קודש

מאת
כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן
מליובאוויטש

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים“

סניף אה"ק כפר חב"ד

ברוקלין, נ. י.

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה

הי' תהא שנת נפלאות בכל

צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

הוספה: כמפורט במפתח כללי עמוד ד'

סדר הנחת תפילין

אף על פי שיכולים להניח תפילין במשך כל היום כולו (מנץ החמה, או עלות השחר, עד צאת הכוכבים או שקיעת החמה), הרי הזמן המובחר להנחת תפילין בזמן התפילה, כמנהג ישראל שמניחים תפילין ומתפללים בהם. (משיחת י"א שבט תשכ"ח)

וְאֶהְבֶּתְךָ אֶת יְיָ אֱלֹהֶיךָ, בְּכָל לִבְבְּךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ וּבְכָל מְאֹדְךָ. וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְךָ הַיּוֹם, עַל לִבְבְּךָ. וְשָׁנַנְתָּם לְבָנְיֶיךָ וּדְבַרְתָּ בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ וּבְלַכְתְּךָ בַּדֶּרֶךְ וּבְשֹׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ. וְקִשְׁרָתָם לְאוֹת עַל יָדְךָ, וְהָיוּ לְטֹמֶטֶת בֵּין עֵינֶיךָ. וְכִתַּבְתָּם עַל מְזוֹזוֹת בֵּיתְךָ וּבְשַׁעְרֶיךָ. וְהָיָה אִם שָׁמַעַתְּ שִׁמְעוּ אֵל מְצוֹתַי, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה אִתְּכֶם הַיּוֹם, לְאַהֲבָה אֶת יְיָ אֱלֹהֵיכֶם וּלְעֲבֹדוֹ, בְּכָל לִבְבְּכֶם וּבְכָל נַפְשְׁכֶם. וְנָתַתִּי מֵטֶר אֲרֻצְכֶם בְּעֵתוֹ יוֹרֵה וּמְלֻקָּשׁ, וְאֶסַּפְתִּי דְגָנְךָ וְתִירְשְׁךָ וּצְהַרְךָ. וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשָׂדְךָ לְבְהֵמְתְּךָ, וְאֶכְלָתָ וּשְׂבַעְתָּ. הַשְּׁמֵרוּ לָכֶם פֶּן יִפְתָּה לְבַבְכֶם, וְסָרְתֶם וְעַבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם. וְחָרָה אַף יְיָ בְּכֶם וְעָצַר אֶת הַשָּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מֵטֶר וְהָאֲדָמָה לֹא תִתֵּן אֶת יְבוּלָהּ, וְאֶבְדַּתֶּם מְהֵרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטּוֹבָה אֲשֶׁר יְיָ נָתַן לָכֶם. וְשָׁמַתֶּם אֶת דְּבָרֵי אֱלֹהֵי עַל לְבַבְכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם, וּקְשַׁרְתֶּם אֹתָם לְאוֹת עַל יַדְכֶם וְהָיוּ לְטֹמֶטֶת בֵּין עֵינֵיכֶם. וְלִמְדַתֶּם אֹתָם אֵת בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ וּבְלַכְתְּךָ בַּדֶּרֶךְ וּבְשֹׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ. וְכִתַּבְתָּם עַל מְזוֹזוֹת בֵּיתְךָ וּבְשַׁעְרֶיךָ. לְמַעַן יִרְבוּ יְמֵיכֶם וְיָמֵי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְיָ לְאַבְתִּיכֶם לְחַת לָהֶם, בְּיָמֵי הַשָּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ.

וַיֹּאמֶר יְיָ אֵל מֹשֶׁה לֵאמֹר. דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ, אֱלֹהִים וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִית עַל בְּגָדֵיהֶם לְדֹרֹתָם, וְנָתַנּוּ עַל צִיצִית הַפָּנֶה, פְּתִיל תְּכֵלֶת. וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִית, וְרֵאִיתֶם אֹתוֹ, וְזָכַרְתֶּם אֶת פֶּל מְצוֹת יְיָ, וְעִשִׂיתֶם אֹתָם, וְלֹא תִתְּרוּ אַחֲרָי לְבַבְכֶם וְאַחֲרָי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אֹתָם זָנִים אַחֲרֵיהֶם. לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וְעִשִׂיתֶם אֶת פֶּל מְצוֹתַי, וְהָיִיתֶם קְדוֹשִׁים לַאֱלֹהֵיכֶם. אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם, אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם, מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְהַיּוֹת לָכֶם לַאֱלֹהִים, אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם (אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם) אָמַת.

נכון לומר קודם התפילה:

הֲרִינִי מִקְּבַל עָלַי מְצוֹת עֲשֵׂה שֶׁל וְאֶהְבֶּת לְרַעַךְ כְּמוֹךָ
מצוה להתפלל בתפילין את כל תפילת שחרית כולל שיעור תהלים כפי שמנהלך לימי התודש.

יְהִי רְצוֹן מִלְּפָנֶיךָ, יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שְׂיִבְנֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ, וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתְךָ. אֵךְ צְדִיקִים יוֹדוּ לְשִׁמְךָ יְשׁוּבוּ יְשָׁרִים אֶת פְּנֵיךָ.

טוב להרגיל עצמו לומר ... נוסח זה מודה וכו' ועל ידי זה יזכור את ה' הניצב עליו:
מוֹדָה אֲנִי לְפָנֶיךָ, מֶלֶךְ חַי וְקַיִם שֶׁהַחַיּוּת בִּי נִשְׁמָתִי בְּחַמְלָה. רַבָּה אֲמוּנָתְךָ.

מצוה לומר את כל ברכות השחר

ברכת התורה

צריך לזכור בה מאד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיברך.

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתַי וְצִוְּנוּ עַל דְּבָרֵי תוֹרָה:

וְהֵעֲרַב נָא יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֶת־דְּבָרֵי תוֹרָתְךָ כְּפִינוּ, וּבְכִי כְּלַעֲמֻךְ בֵּית יִשְׂרָאֵל, וְנִהְיֶה אֲנַחְנוּ וְצִאֲצָאֵינוּ, וְצִאֲצָאֵי כְּלַעֲמֻךְ בֵּית יִשְׂרָאֵל, כְּלָנוּ יוֹדְעֵי שְׁמֻךְ וְלוֹמְרֵי תוֹרָתְךָ לְשִׁמְיָהּ. בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַמְּלַמֵּד תּוֹרָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל:

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר בְּנוּ מִכָּל הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ. בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ, נוֹתֵן הַתּוֹרָה:

וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר: דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־בְּנָיו לֵאמֹר כֹּה תְּבָרְכוּ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲמֹר לָהֶם:

בְּרַכְּךָ יְהוָה וַיִּשְׁמְרְךָ: יָאֵר יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וַיַּחַנְךָ: יִשְׂאֵל יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וַיִּשֶׁם לְךָ שְׁלֹם:

וְשָׂמוּ אֶת־שְׁמִי עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאֲנִי אֲבָרְכֶם:

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה, (באמירתה מכוונים הן על התפילין של יד והן על התפילין של ראש) נאמרת לפני הידוק הרצועה על שריר הקיבורת של היד השמאלית (איטר, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על יד ימין) באופן שהתפילין נוטות לעבר הגוף.

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתַי וְצִוְּנוּ לְהִנִּיחַ תְּפִלִּין:

הברכה השניה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין שלי"ד לשל־ראש) לפני הידוק הרצועה על הראש

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתַי וְצִוְּנוּ עַל מְצוֹת תְּפִלִּין:

קריאת שמע

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, יְיָ אֶחָד:

בְּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מְלֻכוֹתָ לְעוֹלָם וָעַד:

כדאי לשכלל ילד, בן או בת - גם קטני קטנים - וגם המבוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה להשם, חוקש - חמשה חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן להבריל קופת־צדקה משלו - שלתוכה נותן צדקה (לבר משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שניתן לו מהוריו או שקיבל כפרס ... שבהן יכול היה לקנות חיי נפש, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושכתבו על זה "להשם הארץ ומלואה" (או בראש־חובות "לה") בצירוף שם - ודברים אלו יהיו ברשותו ואחרותו וינחם בחרדו, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בחדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה החדר כולו ייחַף ל"חדר ובית של צדקה".

תהלים

קיב

גם זה המזמור נאמר בא"ב, בכל פסוק שני אותיות ובשני אחרונים שלש, ומספר על מדות טובות שיבור לו אדם והיאך יתן צדקה ושכרו שלא יצטרך לבריות:

א הַלְלוּיָהּ | אֲשֶׁר־אִישׁ יֵרָא אֶת־יְהוָה בְּמִצּוֹתָיו חֲפִיץ מְאֹד: ב גְּבוּרַת בְּאֶרֶץ יְהוּדָה זָרְעוּ דֹר וְדֹר יִשְׂרָאֵל יִבְרָךְ: ג הוֹן וְעֹשֶׁר בְּבֵיתוֹ וְצִדְקָתוֹ עֲמֶדֶת לְעַד: ד זָרַח בְּחִשְׁדָּךְ אֹר לְיִשְׂרָאֵל חֲנוּן וְרַחֻם וְצִדִּיק: ה טוֹב־אִישׁ חֲנוּן וּמְלוּוָה יִכְלָל דְּבָרָיו בְּמִשְׁפָּט: ו פִּי־לְעוֹלָם לֹא־יִמּוּט לְזָכַר עוֹלָם יְהוּדָה צִדִּיק: ז מִשְׁמוּעָה רָעָה לֹא יִרְא נֶכֶן לְבוֹ פֶּטַח בְּיְהוָה: ח סָמוּךְ לְבוֹ לֹא יִירָא עַד אֲשֶׁר־יִרְאֶה בְּצַרְיוֹ: ט פֶּזֶר | נָתַן לְאֲבִיוָנִים צִדְקָתוֹ עֲמֶדֶת לְעַד קֶרְנוֹ תְרוּם בְּכָבוֹד: י רָשַׁע יִרְאֶה | וְכַעַס שִׁנּוּ יַחֲרֵק וְנַמְס תְּאוֹת רִשְׁעִים תֵּאבֵד:

קיג

בו יסופר נפלאות מוציאת מצרים:

א הַלְלוּיָהּ | הִלְלוּ עַבְדֵי יְהוָה הִלְלוּ אֶת־שֵׁם יְהוָה: ב יְהִי שֵׁם יְהוָה מְבֹרָךְ מֵעַתָּה וְעַד־עוֹלָם: ג מִמִּזְרַח־שֶׁמֶשׁ עַד־מְבוֹאֵי מְהַלֵּל שֵׁם יְהוָה: ד רַם עַל־כַּלְגוּיִם | יְהוָה עַל הַשָּׁמַיִם כְּבוֹדוֹ: ה מִי בְיְהוָה אֱלֹהֵינוּ הַמְגִבֵּיתִי לְשַׁבַּת: ו הַמְשִׁפִּילִי לְרֵאוֹת בְּשָׁמַיִם וּבְאֶרֶץ: ז מְקִימֵי מַעְרַף דָּל מְאֻשְׁפֵּת יָרִים אֲבִיוֹן: ח לְהוֹשִׁיבֵי עַם־נְדִיבִים עִם נְדִיבֵי עַמּוֹ: ט מוֹשִׁיבֵי | עֲקָרַת הַפֵּית אִם־הַבְּנִים שְׂמֵחָה הַלְלוּיָהּ:

אגרות קודש

ב"ה, כ"ד מ"ח, תש"כ

ברוקלין.

מר אשר זעליג שי

שלום וברכה!

מסרו לי שאלתו בהנוגע לנוסח התפלה.

בכלל נוסח הפסוקים בתפלה הוא, כמובן ככתוב בתנ"ך, אלא לפעמים ישנם כמה נוסחאות או שטעות הדפוס הוא בתנ"ך, ומזה הוא השינוי בסידור, ובכתוב בירמ"י יז, ז, מבטחו צ"ל הטי"ת בפתח, כנדפס ברוב התנ"ך [אף שבאיזה מהם מובא בקמ"ץ, ולכן יש סידורים בנוסחא בקמ"ץ].

בהזדמנות זו, כיון שהכל בהשגחה פרטית, שפנה אלי בזה, אעוררו על ההכרח לקבוע לימוד בפנימיות התורה, אשר בדורנו נתגלתה בתורת החסידות, שאם בכל הזמנים ובכל המקומות הי' הכרח בזה, עאכ"כ בתקופתנו ובמדינה זו ביחוד.

ובפרט מהנכון אשר ישמור על התקנה דאמירת השיעור תהלים חדשי - כמו שנחלק התהלים לימי החדש - בכל יום אחר תפלת הבקר.

בברכה לבשו"ט בכל האמור.

- (א) סדר הנחת תפילין ב
- (ב) מזמורי תהלים קיב, קיג ג
- (ג) מאמר ד"ה והוא עומד עליהם
שבת פרשת וירא, כ"ף מרחשון, ה'תשי"ג ה
- (ד) שיחת שבת פרשת וירא,
כ"ף מרחשון, ה'תשי"ג כב
- (ה) לקוטי שיחות – פרשת וירא
(בלה"ק) כרך י' כו
- (ו) מתוך פניני לוי יצחק על התורה לכ"ק הרה"ג הרה"ח
המקובל ר' לוי יצחק שניאורסאהן זצ"ל כט
- (ז) זכרונות אם המלכות הרבנית הצדקנית מרת חנה
ע"ה ז"ל שניאורסאהן חוברת לו, תרגום מאידיש ל
- (ח) ילקוט גאולה ומשיח – פרשת וירא לא
- (ט) שיעור יומי חומש לשבוע פרשת וירא לב
- (י) שיעורי תהלים לשבוע פרשת וירא עט
- (יא) שיעורים בספר התניא (מוגה)
לשבוע פרשת וירא פ
- (יב) לוח "היום יום" לשבוע פרשת וירא פח
- (יג) הלכה יומית לעיון ברמב"ם צא
- שיעורי רמב"ם – מהדורת חזק :**
- (יד) – ג' פרקים ליום לשבוע פרשת וירא צד
- (טו) – פרק אחד ליום לשבוע פרשת וירא קיד
- (טז) – ספר המצוות לשבוע פרשת וירא קכ
- (יז) נביאים וכתובים
מלכים א פרק כב, תהלים פרק צט-קא קכג
- (יח) משניות – מסכת עדויות
ביאור קהתי קכח
- (יט) עין יעקב מסכת יומא קלה
- (כ) מסכת פסחים עם ביאורים
מדף קטו עד דף קכא קלו
- מתורת רבותינו נשיאי חב"ד :**
- (כא) שולחן ערוך הלכות שבת עם הערות וציונים
אדמו"ר הזקן קסה
- (כב) שולחן ערוך הלכות שבת
אדמו"ר הזקן קסו
- (כג) לקוטי תורה
אדמו"ר הזקן קסו
- (כד) שערי אורה
אדמו"ר האמצעי קסז
- (כה) מאמרי הצ"צ – מאמרי הצ"צ תרי"ד-תרט"ו
אדמו"ר ה"צמח צדק" קסח
- (כו) תורת שמואל תרל"ב
אדמו"ר מוהר"ש קסח
- (כז) שיעורים בהמשך המאמרים – תער"ב
אדמו"ר מוהרש"ב קסח
- (כח) ספר המאמרים ה'תרפ"ט
אדמו"ר מוהרי"צ קסט
- (כט) לקוטי דיבורים
אדמו"ר מוהרי"צ קע
- (ל) רשימת כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ
אדמו"ר מוהרי"צ קעא
- (לא) אגרות קודש
אדמו"ר מוהרי"צ קעב
- (לב) חומש לקריאה בציבור קעג
- (לג) לוח זמנים לשבוע פרשת וירא קפב
- (לד) סדר מצות הדלקת נרות לערב שבת קודש קפג

ביאור בדרך אפשר

- 1 אודות שלושת המלאכים שבאו לאברהם אבינו והוא הכין להם סעודה נאמר
2 בתורה:
3 והוא אברהם אבינו עומד עליהם תחת העץ ויאכלו¹, ומבאר
4 כ"ק אדמו"ר (מהור"ש"ב רבי שלום דובער, החמישי בשושלת
5 אדמו"רי חב"ד) נשמתו-עין
6 במאמרו 'דבור המתחיל' זה
7 הפותח בפסוק זה "והוא עומד עליהם
8 תחת העץ ויאכלו" שאמרו לפני
9 חמשים שנה², בשנת תרס"ג,
10 חמשים שנה לפני אמירת המאמר
11 הנוכחי בשנת תשי"ג, דצריך
12 להבין שיכות וקשר הענינים
13 בפנימיות הדברים דעמידת
14 אברהם לאכילת המלאכים,
15 שפאשר הוא היה עומד
16 עליהם, אז דוקא ויאכלו.
17 והנה, במה שכתוב כאן בפסוק
18 ויאכלו יש ב' פרושים, פרוש
19 הא', שנראו המלאכים כמו
20 שאכלו³, אבל למעשה לא אכלו
21 וכן הוא במדרש⁴ עלת
22 לקראת הלך בנימוסה כו'
23 נכנסת לעיר, נהג לפי נימוסי ומנהגי
24 העיר והוא עומד עליהם תחת
25 העץ ויאכלו, וכי אוכלין היו
26 והרי מלאכים אינם אוכלים אלא
27 נראין כאוכלין. ופרוש הב',
28 שאכלו ממש, כפי שמוכח
29 מזהר פרשת תולדות⁵
30 שמביא שם ענין הנ"ל דעלת
31 לקראת כו' שהנכנס לעיר צריך

ביאור בדרך אפשר

- לנהוג כמנהגי המקום ואינו מסים שהיו נראין כאוכלין,
והמשמעות שם שהיו אוכלים ממש, בשונה מפירוש המדרש
שרק היו נראים כאוכלים אבל למעשה לא אכלו דמדמה ענין זה
למלאך שהיה מתאבק עם יעקב⁶ ולמרות היותו מלאך רוחני,
ההאבקות הייתה בגשמיות שהיה
המלאך (באותה שעה) בגוף גשמי
המורכב מד' יסודות גשמיים,
כמו כל הבריאה הגשמית שמורכבת
מארבעת היסודות אש, רוח, מים ועפר
ועל-זה מביא הוזהר מה
שאכלו המלאכים אצל
אברהם, דמזה משמע
שהיה אכילה ממש. וצריך
להבין שיכות והקשר הפנימי של
שני הענינים דעמידת אברהם
לאכילת המלאכים כבי'
הפרושים שבזה הן לפי פירוש
המדרש שלא אכלו אלא היו נראים
כאוכלים, והן לפי פירוש הוזהר
שהייתה זו אכילה ממש.
וגם צריך להבין פללות
הענין דאכילת המלאכים,

בס"ד. שבת פרשת וירא, כ"ף מרחשון, ה'תשי"ג (הנחה בלתי מוגה)

והוא עומד עליהם תחת העץ ויאכלו¹, ומבאר
כ"ק אדמו"ר (מהור"ש"ב) נשמתו-עין
במאמרו 'דבור המתחיל' זה שאמרו לפני
חמשים שנה², דצריך להבין שיכות הענינים
דעמידת אברהם לאכילת המלאכים, שפאשר
הוא היה עומד עליהם, אז דוקא ויאכלו. והנה,
במה שכתוב ויאכלו יש ב' פרושים, פרוש הא',
שנראו כמו שאכלו³, וכן הוא במדרש⁴ עלת
לקראת הלך בנימוסה כו' והוא עומד עליהם
תחת העץ ויאכלו, וכי אוכלין היו אלא נראין
כאוכלין. ופרוש הב', שאכלו ממש, כפי שמוכח

- 15 מזהר פרשת תולדות⁵ שמביא שם ענין הנ"ל דעלת לקראת כו' ואינו מסים
16 שהיו נראין כאוכלין, והמשמעות שם שהיו אוכלים ממש, דמדמה ענין זה
17 למלאך שהיה מתאבק עם יעקב⁶ שהיה בגוף גשמי מד' יסודות גשמיים,
18 ועל-זה מביא מה שאכלו המלאכים אצל אברהם, דמזה משמע שהיתה
19 אכילה ממש. וצריך להבין שיכות הענינים דעמידת אברהם לאכילת
20 המלאכים כבי' הפרושים שבזה. וגם צריך להבין פללות הענין דאכילת
21 לקראת כו' שהנכנס לעיר צריך

(1) פרשתנו יח, ת. 2) בשנת תרס"ג (י"ל בקונטרס בפ"ע בשנה זו (תשי"ג)*, בתוספת מראי מקומות והערות מכ"ק אדמו"ר שליט"א (חלקם נעתקו להלן), ונדפס לאח"ז בסה"מ תרס"ג ע' נ ואילך). (3) פרש"י עה"פ. ב"מ פו, ב. 4) ב"ר פמ"ח, יד. (5) קמד, א. 6) וישלח לב, כה.

* ונשלח לכו"כ - ראה אג"ק ח"ז ע' נו; נו; עד ("מוסג"פ הקונטרס שהו"ל לא כבר מאת כ"ק אדמו"ר (מוהרש"ב) נ"ע אשר בטח יזכה בזה את הרבים ובפרט שהאמור בו מיוסד על מעלת אכילת כהנים שהוא למעלה מאכילת מזבח, כי ממשיך אור חדש שלמעלה מסדר השתלשלות"); עז ("מוסג"פ הקונטרס שהו"ל לא כבר, מאת כ"ק אדמו"ר (מוהרש"ב) נ"ע חמשים שנה לפני זה, אשר חזרתיו בש"ק כו"). חכ"א ע' קעד.

בהקדמת כ"ק אדמו"ר שליט"א להמאמר כותב: כנראה מיוסד על דרוש כ"ק אדמו"ר ה"צמח צדק" הנדפס בספר טעמי המצות שלו מצות אכילת קדשי קדשים לכהנים, אשר מיוסד או עכ"פ שייך למאמר כ"ק אדמו"ר הזקן כי הוא יברך הזבח אחרי כן יאכלו הקרואים, שנא' ב"שבת פ' ויחי בסעודת שחרית שנת תקס"ה" [מאמרי אדמו"ר הזקן תקס"ה ח"א ע' קסב ואילך]. ויעיין ג"כ לקו"ת ר"פ צו, סידור שער ברהמ"ז ביאור ד"ה והקימותי, תו"א ר"פ חיי שרה, סידור סדר סעודת שבת ד"ה יגלה לן טעמי.

והוא עומד עליהם תחת העץ ויאכלו

ביאור בדרך אפשר

1 כשלעצמה, גם ללא קשר לעמידת אברהם דְּמִשְׁמַע מדברי הפסוק וכן
 2 מהפירושים במדרש ובווהר שְׂזוּהִי מַעֲלָה גְדוֹלָה שְׁנִפְעָלָה אֲצֵל
 3 הַמְּלָאכִים עַל-יְדֵי-זֶה שְׁהוּא עוֹמֵד עֲלֵיהֶם, דבר שקודם לכן לא
 4 היה אצלם, ורק כאשר התעלו לדרגה זו הורות לכך שאברהם היה 'עומד
 5 עליהם', היה יכול להיות אצלם
 6 "ויאכלו" וְצָרִיף לְהַבִּין מַהִי
 7 הַמַּעֲלָה בְּזֶה. ?
 8 (ב) וַיִּבֶן זֶה בְּהַקְדָּמִים⁷ מַה
 9 שֶׁפְּתוּב⁸ בתורה לגבי אכילת קרבן
 10 לאחר זמנו ("ביום הקריבו... יאכל
 11 וממחרת... והנותר... ביום השלישי
 12 באש ישרף, ואם האכל יאכל... ביום
 13 השלישי לא יירצה...") ולשון הפסוק
 14 הוא וְאִם הָאָכַל יֵאָכֵל, וְאָמְרוּ
 15 רַבּוֹתֵינוּ ז"ל⁹ שמכפל הלשון
 16 "האכל יאכל" מובן כי בַּשְּׁתֵּי
 17 אֲכִילוֹת הַפְּתוּב מְדַבֵּר, אַחַת
 18 אֲכִילַת מִזְבֵּחַ וְאַחַת אֲכִילַת
 19 כֹּהֲנִים, וכוננת הפסוק לומר שלאחר
 20 הזמן אסור להקריב את בשר הקרבן על
 21 גבי המזבח, וכן אסור לכוהנים לאכול.
 22 וְצָרִיף לְהַבִּין אִיךָ מְדַמִּים
 23 אֲכִילַת כֹּהֲנִים שְׁהִיא אֲכִילַת
 24 אָדָם, לְאֲכִילַת מִזְבֵּחַ שְׁהוּא
 25 עֲנִין הַקְּרִבַת הַקְּרָבָנוֹת וּמוֹכִירִים
 26 אֵת שְׁנֵיהֶם יַחַד בַּפְּסוּק אַחַד וּבִבְטוּיִים
 27 זֵהִים, וְהָיָה אֵין סִפֵּק שֶׁה'אֲכִילָה'
 28 בַּהֲקִרְבָה עַל גְּבִי הַמִּזְבֵּחַ הִיא דָּבָר נֶעֱלָה
 29 לְאֵין שִׁיעוֹר לְעוֹמַת ה'אֲכִילָה' עַל יְדֵי
 30 הַכּוֹהֲנִים שֶׁהֵם בְּנֵי אָדָם. ? וּבִיּוֹתֵר
 31 אֵינוּ מוֹבָן, שֶׁלְמִרוֹת הַמַּעֲלָה
 32 הַגְּדוּלָה שֶׁל 'אֲכִילַת מִזְבֵּחַ' בִּיחַס
 33 ל'אֲכִילַת כּוֹהֲנִים' שֶׁמְצַיְנוּ שְׁשׁ
 34 מִצְד שְׁנֵי מַעֲלָה וְיִתְרוֹן בַּאֲכִילַת
 35 אָדָם עַל אֲכִילַת מִזְבֵּחַ,
 36 כְּמֵאֲמָר¹⁰ חֲכָמֵינוּ זִיכְרוֹנָם לְבִרְכָה
 37 כֹּהֲנִים אוֹכְלִים וּבְעֵלִים
 38 מִתְּכַפָּרִים, וְהֵינּוּ שֶׁאֲכִילַת
 39 כֹּהֲנִים שְׁהִיא אֲכִילַת אָדָם פּוֹעֵלַת מַה שְׁלֹא פְעָלָה אֲכִילַת
 40 הַמִּזְבֵּחַ, שְׁהָיָה תְחִילָה מְקַרְבִּים עַל הַמִּזְבֵּחַ אֵת חֲלָקֵי הַקְּרָבָן שֶׁיֵּשׁ לַהֲקָרִיב
 41 וְרַק לְאַחַר מִכֵּן הַכּוֹהֲנִים אוֹכְלִים אֵת חֲלָקֵם וְכִיוּן שֶׁאֲמָרוּ שֶׁכִּפְרַת הַבְּעֵלִים
 42 נִפְעַלַת עַל יְדֵי אֲכִילַת הַכּוֹהֲנִים, נִמְצָא שֶׁלְפָחוֹת בְּמוֹבָן מִסּוּיִים יֵשׁ לִכֵּן יִתְרוֹן

ביאור בדרך אפשר

לגבי ההקרבה על גבי המזבח וְאֵינוּ מוֹבָן, שְׁהָיָה אֲכִילַת מִזְבֵּחַ הוּא
 44 עֲנִין הַקְּרִבַת הַקְּרָבָנוֹת לְקְרוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא, שְׁעַל-זֶה אָמְרוּ¹¹ בווהר
 45 רָצָא דְקָרְבָנָא עוֹלָה עַד רָצָא דְאֵין-סוּף, סוּד הַקְּרָבָן עוֹלָה עַד סוּד
 46 הָאֵין סוּף, וְנִמְצָא שֶׁהַקְּרִבַת הַקְּרָבָנוֹת, 'אֲכִילַת מִזְבֵּחַ' הִיא דָּבָר נֶעֱלָה מֵאֵד
 47 וְאִיךָ אֶפְשָׁר לֹאמַר שֶׁאֲכִילַת
 48 אָדָם אֲכִילַת בֶּשֶׂר הַקְּרָבָן עַל-יְדֵי
 49 הַכּוֹהֲנִים, תִּהְיֶה לְמַעֲלָה יוֹתֵר
 50 מִהַקְּרִבַת הַקְּרָבָנוֹת וְתִפְעַל פְּעוּלָה
 51 ("בעלים מתכפרים") שלא נפעלת על
 52 יְדֵי הַהֲקִרְבָה עַל גְּבִי הַמִּזְבֵּחַ ?
 53 (ג) וּבִאֲוֹר הָעֲנִין, דִּהְיָה עֲנִין
 54 הַקְּרָבָנוֹת הוּא שֶׁהַקְּרִיבו
 55 בְּהֵמָה גְּשָׁמִית עַל-גְּבִי הַמִּזְבֵּחַ
 56 וְנִקְלָלָת הֵינּוּ שֶׁמֵּאֲבֵדַת אֵת מִצִּיאוֹתָה
 57 הַגְּשָׁמִית וְעוֹלָה וְנִכְלַלָת בְּאֵשׁ
 58 הַרוּחָנִית שֶׁלְמַעֲלָה, בְּחִינַת
 59 אַרְיָה דְאֲכִיל קָרְבָנִין¹², אַרְיָה
 60 שְׁאוֹכֵל קְרָבָנוֹת - אֲמָרוּ חֲכָמֵינוּ ז"ל
 61 שֶׁהָאֵשׁ שֶׁעַל גְּבִי הַמִּזְבֵּחַ הִייתָה "רְבוּצָה
 62 כְּאִרִי" וּמְבֹאֵר עַל כֵּךְ בַּקְּבָלָה וְחִסְדוֹת
 63 שֶׁכִּאֲשֶׁר הַקְּרָבָן נִשְׂרָף וְיֵאָכֵל עַל גְּבִי
 64 הַמִּזְבֵּחַ הוּא מִתְעַלָה וְנִכְלַל ב"פְּנֵי
 65 אַרְיָה" שֶׁבְמִרְכָבָה הַעֲלִינָה וְהֵינּוּ
 66 שֶׁהַבְּהֵמָה הַקְּרָבָן הֵבֵא מִן הַבָּקָר וּמִן
 67 הַצֹּאן נִקְלָלָת בְּפָנֵי שׁוֹר, שְׁהוּא
 68 הַשׁוֹרֵשׁ הַרוּחָנִי שֶׁל הַבְּהֵמָה הַגְּשָׁמִית
 69 וְהַתְּעֵלוֹת שֶׁל הַגְּשָׁמִיּוֹת בְּרוּחָנוֹת הִיא
 70 כִּאֲשֶׁר חַיּוֹת שֶׁל הַדָּבָר הַגְּשָׁמִי נִכְלַלָת
 71 וְעוֹלָה בְּשׁוֹרֵשָׁה וְעַל-יְדֵי פָנֵי שׁוֹר
 72 הִיא נִקְלָלָת בְּפָנֵי אַרְיָה,
 73 בְּבַחֲיַנַת אַרְיָה דְאֲכִיל קָרְבָנִין,
 74 אַרְיָה שְׁאוֹכֵל קְרָבָנוֹת שְׁהוּא הַבְּחִינָה
 75 הַרוּחָנִית שֶׁהִיא הַשׁוֹרֵשׁ וְהַמְּקוֹר
 76 לְנִבְרָאִים הַגְּשָׁמִיִּים בְּחִינַת מְלָכוּת
 77 דְאֲצִילוֹת, הַסְּפִירָה וְהַבְּחִינָה
 78 הָאֲחֵרוֹנָה כְּעוֹלָם הָאֲצִילוֹת, מִיַּד
 79 הַמְּלָכוּת, שֶׁהִיא מְקוֹר חַיּוֹת וְהַשְּׁפַע
 80 שֶׁל בְּרִיאָה-יְצִירָה-עֲשִׂיָה,
 81 הַעוֹלָמוֹת שֶׁלְמִטָּה מֵהָאֲצִילוֹת, וְהֵינּוּ דִּהְעֵלְאָת הַקְּרָבָנוֹת כִּאֲשֶׁר
 82 מְקַרְבִּים בְּהֵמָה גְּשָׁמִית לְקָרְבָן, מַעֲלִים אֵת חַיּוֹת שֶׁלָה לְמַעֲלָה, וְהַתְּעֵלָה הוּו
 83 הוּא בְּמְלָכוּת דְאֲצִילוֹת, מְקוֹר דְּבְרִיאָה-יְצִירָה-עֲשִׂיָה כִּאֲמָרוּ
 84 שֶׁהַתְּעֵלָה הִיא לְשׁוֹרֵשׁ וּמְקוֹר הַנִּבְרָא הַמִּתְעַלָה.

(7) בהבא לקמן - ראה גם אוה"ת בראשית (כרך ז) תתשפב, א ואילך. סה"מ ה'ש"ת ע' סב ואילך. (8) צו ז, יח. (9) זבחים יג, ב. וראה לקו"ת ר"פ צו. (10) פסחים נט, ב. (11) ראה זח"ב רלט, א. זח"ג כו, ב. (12) ראה יומא כא, ב. זח"א ו, ב. זח"ב רעח, א. זח"ג יז, א. לב, ב. ועוד. ולהעיר ג"כ מלקו"ת במדבר ד"ה וארי' כבקר. ואכ"מ.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 חיות הקודש כפי שהם בעולם היצירה נעשית העליה בעולם
 2 הבריאה, ועל-ידי הברור הפרדת הטוב מן הרע וההעלאה שלו
 3 לקדושה שבבעולם הבריאה נעשית העליה במלכות דאצילות
 4 כמו שהוא בבריאה-יצירה-עשיה היינו כפי שיורר ונמשך להיות
 5 שורש ומקור לעולמות שלמטה ממנו.
 6 והענין בזה, דהנה, שרש
 7 הדברים הגשמיים הוא
 8 משבירת הכלים דתהו,
 9 העולמות במתכונתם הנוכחית, עם
 10 'סדר השתלשות' הדרגתי ומסודר
 11 ועשר ספירות שהאורות שלהם
 12 מלובשים בתוך כלים ראויים
 13 לקליטתם, נקראים 'עולם התיקון'.
 14 ול'תיקון' קדם 'עולם התוהו' בו היו
 15 אורות מרובים וכלים מועטים, מצב
 16 שגרם ל'שבירת הכלים' ו'פליה' של
 17 ניצוצות קדושה ואלוקות לתחומים
 18 שמחוץ לגבולות הקדושה. ושורש
 19 הדברים הגשמיים הוא משבירת הכלים
 20 של עולם התוהו. ויש בהם
 21 בניצוצות הקדושה שנפלו מתוהו (והם)
 22 שורש הנבראים הגשמיים) ב' אופני
 23 ברורים, שענינם הפרדת הטוב
 24 מהרע והעלאתו לשרשו ומקורו
 25 בקדושה, וענין זה יכול להיות בשני
 26 אופנים ברור שמלמעלה
 27 למטה, על ידי גילוי אור אלוקי
 28 שנמשך מלמעלה למטה וברור
 29 שמלמטה למעלה על ידי העלאת
 30 הגשמיות מלמטה למעלה על ידי
 31 עבודת האדם. הברור של הדברים
 32 הגשמיים שנפלו ב'שבירת הכלים'
 33 שמלמעלה למטה הוא באפן
 34 שלאחרי השבירה שנפל הכל
 35 כו', שכל האורות מרובים מדרגות
 36 שונות שהיו ב'כלים' נפלו למטה הנה
 37 מהמבקר והנעלה באותם אורות
 38 נעשה עולם הבריאה,
 39 והשאר האורות הפחות נעלים
 40 ומובחרים נפל לעולם היצירה.
 41 ונתברר עוד, ניצוצות הקדושה נתבררו בירור נוסף ונתעלו יותר ונעשה
 42 נברא ונהיה עולם היצירה, המורכב מאורות בדרגה נמוכה יותר מאלה
 43 שבעולם הבריאה והשאר נפל לעשיה. ונתברר עוד, ואחר כך היה
 44 באורות שנפלו בירור ונעשה עולם העשיה שהאורות שבו הם בדרגה

1 ולכן היתה הקרבת הקרבנות מבהמות גשמיות דווקא על מזבח
 2 החיצון שהיה בחצר המשכן, ולא על המזבח הפנימי שהיה בתוך
 3 בית המקדש דהנה בבית המקדש וכן במשכן היו ג' דיורים,
 4 שלוש מקומות דירה (מדורים) קדש הקדשים, אהל מועד (היכל),
 5 וחצר אהל מועד, פנגד תלת
 6 עלמין¹³ שלוש עלומות שהן ג'
 7 מדרגות פלילות, באור האלוקי
 8 שמתגלה ויורד מלמעלה למטה האחת
 9 - עולמות האין-סוף שלפני
 10 האצילות ולמעלה מעולם האצילות,
 11 השנייה - עולם האצילות עצמו,
 12 והשלישית - ועולמות בריאה-
 13 יצירה-עשיה¹⁴ שלמטה מעולם
 14 האצילות. דקדש הקדשים מכון
 15 נגד עולמות האין-סוף
 16 שלפני האצילות, ואהל מועד
 17 וההיכל הם מכוונים נגד עולם
 18 האצילות, והעזרה וחצר
 19 המשכן הם מכוונים נגד
 20 עולמות בריאה-יצירה-
 21 עשיה, והקרבת הקרבנות
 22 היא על מזבח החיצון בחצר
 23 המשכן, דמזבח הוא בחינת
 24 מלכות של עולם האצילות,
 25 ומקומו בחצר המשכן היינו כמו
 26 שהוא מקור לבריאה-
 27 יצירה-עשיה, היינו החלק
 28 התחתון והחיצוני שבענין המלכות
 29 שהוא המקור והשורש למה שלמטה
 30 ממנו (בהתאם לכך שהעצם והפנימיות
 31 של כל דרגה הוא ענינה של אותה
 32 דרגה כשלעצמה, והחלק התחתון
 33 והחיצוני שלה הוא היותה שורש
 34 ומקור למה שלמטה הימנה) והינו,
 35 שהעלאת הקרבן וההתכלות
 36 שלו ברוחניות באמצעות ההקרבה על
 37 גבי המזבח היא במלכות
 38 דאצילות כמו שהיא
 39 בבריאה-יצירה-עשיה.
 40 והסדר בזה הוא שהעלאה של
 41 הקרבן הגשמי היא העלאה מלמטה למעלה לדרגה שעל-ידי
 42 הקרבת הבהמה הגשמית על המזבח בחצר המשכן שבעולם העשיה
 43 נכללת היא בפני שור שבבעולם היצירה, ועל-ידי אכילת
 44 החיות דיצירה היינו שהחיות של הבהמה עולה ונכללת ונאכלת על ידי

והוא עומד עליהם תחת העץ ויאכלו

ביאור בדרך אפשר

1 יותר נמוכה מאשר בבריאה וביצירה. וכדי שיווצר עולם בדרגה כזו, האורות
 2 היו צריכים לרדת ל'עשיה' ושם להתברר ולהתעלות.
 3 והברור של ניצוצות הקדושה שְמִלְמְטָה לְמַעְלָה הוא שְעַל-יְדֵי
 4 עֲבוֹדַת הָאָדָם בְּעוֹלָם הָעֲשִׂיָה, נַעֲשֶׂה הַבְּרוּר בְּעֲשִׂיָה,
 5 וְהַמְבַחֵר שְׁבִזָה הַבִּירוּר מִפְּרִיד בֵּין
 6 הַטוֹב וְהָרַע, וְהַטוֹב בִּיּוֹתֵר וְהַמְעוֹלָה
 7 בִּיּוֹתֵר עוֹלָה לְדִרְגָה גְבוּהָה יוֹתֵר וְכך
 8 מֵהָאוֹרוֹת הָעוֹלָיִם מְעוֹלָם הָעֲשִׂיָה
 9 נַעֲשֶׂה עוֹלָם הַיְצִירָה. וְעַל-יְדֵי
 10 הַבְּרוּר שְׁבַע עוֹלָם הַיְצִירָה, שְׁבו
 11 יֵשׁ אוֹרוֹת נְעִלִים עוֹד יוֹתֵר הִנֵּה
 12 הַמְבַחֵר שְׁבִזָה הָאוֹרוֹת הַמְעוֹלָיִם
 13 וְנְעִלִים יוֹתֵר נַעֲשֶׂה עוֹלָם
 14 הַבְּרִיאָה. וְעַל-יְדֵי הַבְּרוּר
 15 שְׁבַע עוֹלָם הַבְּרִיאָה, הִנֵּה
 16 הַמְבַחֵר שְׁבִזָה הַחֶלֶק הַנְּעִלָה
 17 בִּיּוֹתֵר מִתּוֹךְ עוֹלָם הַבְּרִיאָה עוֹלָה
 18 בְּבַחֲנֵינָה מַלְכוּת דְּאֲצִילוֹת שׁוֹרֵשׁ
 19 וּמְקוֹר הָעוֹלָמוֹת בְּרִיאָה-יְצִירָה-עֲשִׂיָה
 20 וְהַנְּבִרָאִים.
 21 וְהוֹלֵךְ וּמְבַאֵר בְּתוֹסֶפֶת בִּיאור מֵהוּ עֲנִיִן
 22 הַבִּירוּר מִלְמַטָּה לְמַעְלָה שְׁכוֹלֵל גַּם
 23 יְצִירָה וְהַתְּהוּוֹת שֶׁל הָעוֹלָמוֹת מִלְמַטָּה
 24 לְמַעְלָה שֶׁלְכַאוּרָה הוּא בְּנִיגוּד לְמְבוּאֵר
 25 בְּדֶרֶךְ כֻּלָּל שְׁסוּד בְּרִיאַת הַתְּהוּוֹת
 26 הָעוֹלָמוֹת הוּא עַל יְדֵי יְרִידַת וְהַמְשַׁכַּת
 27 הָאוֹר הָאוֹלֹקִי מִדְּרָגָה לְדְרָגָה מִלְמַעְלָה
 28 לְמַטָּה.
 29 וְהַעֲנִיֵן בְּזָה, דָּעַם הַיְיֹוֹת
 30 שְׁמַצַּד הַהֲתְהוּוֹת מִצַּד עֵצִים
 31 הַבְּרִיאָה שֶׁל הַנְּבִרָאִים וְהָעוֹלָמוֹת
 32 יִשְׁנוּ כְּכֹר הַבְּרוּר שְׁמִלְמְטָה
 33 לְמַטָּה, מֵה שְׁשִׁיף לְכָל עוֹלָם
 34 וְעוֹלָם כּו', כִּי בְּכֹל עוֹלָם יוֹרֵד
 35 וְנִמְשָׁךְ הָאוֹר הַשִּׁיף לוֹ לְפִי דְרָגָתוֹ, כִּךְ
 36 שְׁבַכֵּל עוֹלָם 'מִתְבַּרֵר' וְאֲחֵר כִּךְ מִתְגַּלֵּה
 37 הָאוֹר הַשִּׁיף לְאוֹתוֹ עוֹלָם (וְסוּד
 38 הַדְּבָרִים הוּא שֶׁהָאוֹר יוֹרֵד וְנִמְשָׁךְ
 39 מִלְמַעְלָה לְמַטָּה) מְכַל-מְקוֹם לְאַחַר שֶׁלְמַעֲשֶׂה כְּכֹר נִתְהוּוּ עוֹלָמוֹת
 40 וְנְבִרָאִים, עֲדִיִן צָרִיף לְהִיּוֹת גַּם הַבְּרוּר שְׁמִלְמְטָה לְמַעְלָה, כִּי
 41 הַבְּרוּר שְׁמִלְמְטָה לְמַטָּה הוּא רַק בְּפְנִימִיּוֹת הָעוֹלָמוֹת,
 42 כְּאִמּוֹר שְׁבַכֵּל דְּרָגָה וּבַחֲנֵינָה יֵשׁ פְּנִימִיּוֹת, הֵינּוּ עֲנִינָה הָעֲצָמִי הַפְּנִימִי שֶׁל
 43 אוֹתָהּ דְּרָגָה. וְחִיצוֹנִיּוֹת, הַחֶלֶק הַשִּׁיף לְהַשְׁפֵּעַ לְמַטָּה מִמֶּנָּה. וְהַבִּירוּר
 44 שֶׁמִּלְמַעְלָה לְמַטָּה קְשׁוֹר בְּעֲצָמִיּוֹת וּבְפְנִימִיּוֹת הַדְּרָגָה אֲבָל חִיצוֹנִיּוֹת
 45 לֹא נִתְבַּרְרָה עֲדִיִן, וְלִכֵּן צָרִיף לְהִיּוֹת הַבְּרוּר שְׁנֵי שְׁמִלְמְטָה
 46 לְמַעְלָה כְּדִי לְבַרֵר גַּם אֶת חִיצוֹנִיּוֹת הָעוֹלָמוֹת. וְזֶהוּ עֲנִיֵן

ביאור בדרך אפשר

עֲבוֹדַת הַקְּרַבְנוֹת שֶׁהַבְּהֵמָה שֶׁהֵיטָה בְּעוֹלָם הָעֲשִׂיָה מִתְבַּרְרַת
 47 וּמִתְעִלֵּית וּמִתְבַּטְּלַת מִמְצִיאֹתָהּ הַגִּשְׁמִית וְהִיא נִכְלָלַת בְּעוֹלָם הַיְצִירָה,
 48 וְעַל-יְדֵי הַבְּרוּר הַנוֹסֵף שְׁבַע עוֹלָם הַיְצִירָה הִיא נִכְלָלַת וְעוֹלָה
 49 דְּרָגָה נּוֹסֶפֶת מִלְמַטָּה לְמַעְלָה בְּעוֹלָם הַבְּרִיאָה, וְעַל-יְדֵי הַבְּרוּר
 50 שְׁבַע עוֹלָם הַבְּרִיאָה, שְׁבו נִמְצָאָת
 51 הַמְּרַכְבָּה הָעֵלְיוֹנָה וְחִיּוֹת הַקּוֹדֵשׁ
 52 וְהַקְּרֹבֵן שֶׁנִּשְׂרַף עַל גְּבִי הַמִּזְבֵּחַ מִתְבַּרֵר
 53 עַל יְדֵי אַרְיָה דְּאָכִיל קְרַבְנֵינָו,
 54 אַרְיָה ('פְּנֵי אַרְיָה' שְׁבַמְרַכְבָּה הָעֵלְיוֹנָה)
 55 שֶׁאוֹכֵל קְרַבְנוֹת הִנֵּה בְּחִינַת
 56 הַמַּלְכוּת עוֹלָה לְאַצִּילוֹת,
 57 וְעַל-יְדֵי הָעֲלָאָת 'מִיֵּן נּוֹקְבִינָו'
 58 דְּמַלְכוּת, נִמְשָׁךְ הַמְשַׁכַּת 'מִיֵּן
 59 דְּיוֹכְרִינָו' דְּזַעִיר אֲנַפִּינָו
 60 מְבוּאֵר בְּקַבְלָה וְחִסְדוֹת שֶׁהֵיחַס בֵּין
 61 הַמִּידוֹת שְׁבַסְפִירוֹת הָעֵלְיוֹנוֹת (בְּחִינַת
 62 "זַעִיר אֲנַפִּינָו", פְּנִים זַעִירוֹת, עַל שֵׁם
 63 שֵׁשׁ בְּהֵם אוֹר מוֹעֵט בִּיחַס לְדְרָגוֹת
 64 שֶׁלְמַעְלָה מֵהוּ, וּבְקִיצוֹר ו'א" וְסַפִּירַת
 65 הַמַּלְכוּת, דּוּמָה לִיחַס בֵּין זָכֵר לְנִקְבָה
 66 בְּמוֹבֵן זֶה שֶׁ"ו'א" הוּא הַמְשַׁפֵּיעַ
 67 וְהַמַּלְכוּת הִיא הַמְקַבֵּל, וְהַהֲשַׁפְעָה
 68 מִז'א נְקִרַת "מִיֵּן דּוֹכְרִינָו" (מִים)
 69 זְכוּרִים), וְאִילוֹ הַהֲתַעֲוֹרוֹת שֶׁל
 70 הַמַּלְכוּת מְצִידָה לְקַבֵּל אֶת הַהֲשַׁפְעָה
 71 נְקִרַת "מִיֵּן נּוֹקְבִינָו" (נְקִבִיִּים). וּבְדֶרֶךְ
 72 כֻּלָּל, גַּם כֹּל הַתְּעוֹרוֹת מִלְמַטָּה, מִצַּד
 73 הַמְקַבֵּל, נְקִרַת "מִיֵּן נּוֹקְבִינָו" בְּעוֹד
 74 שֶׁהַשְׁפָּעָה מִלְמַעְלָה נְקִרַת "מִיֵּן
 75 דּוֹכְרִינָו", וּבְעִנְיָנוּ — הָאוֹר שְׁבַזַעִיר
 76 אֲנַפִּינָו, הַמִּידוֹת הָעֵלְיוֹנוֹת, יוֹרֵד וְנִמְשָׁךְ
 77 לְמַטָּה הוֹדוֹת הַתְּעוֹרוֹת כְּתוֹצָאָה
 78 מֵעֲבוֹדַת הָעֲלָאָה מִלְמַטָּה לְמַעְלָה.
 79 וְלִכֵּן נְקִרַת עֲבוֹדַת הַקְּרַבְנוֹת
 80 אֲכִילַת מְזֻבָּח, וְלֹא אֲכִילַת
 81 אָדָם, אֶף-עַל-פִּי שֶׁגַּם אֲכִילַת הָאָדָם,
 82 הַכּוֹהֲנִים, הִיא עֲנִיֵן נְעִלָה הַפּוֹעֵל
 83 שֶׁ"בְּעֵלִים מִתְכַּפְּרִים" כְּמְבוּאֵר לְעִיל
 84 כִּי, אָדָם כְּמוֹבֵן הָרוּחִנִי לְמַעְלָה הוּא בְּחִינַת זַעִיר-אֲנַפִּינָו, הַמִּידוֹת
 85 הָעֵלְיוֹנוֹת, וְהָעֲלִיָּה שְׁנַעֲשִׂית עַל-יְדֵי הַקְּרַבְנוֹת הִיא רַק בְּבַחֲנֵינָה
 86 הַמַּלְכוּת, וְלֹא לְמַעְלָה מִזֶּה (כְּמְבוּאֵר לְעִיל בְּהַרְבֵּה שְׁסוּד הַבִּירוּר מִלְמַטָּה
 87 לְמַעְלָה הוּא עֲלֵיהָ מְעוֹלָם הָעֲשִׂיָה עַד מַלְכוּת דְּאֲצִילוֹת) וְלִכֵּן נְקִרַת בְּשֵׁם
 88 אֲכִילַת מְזֻבָּח, הֵינּוּ, הָאֲכִילָה הַהֲעֲלָאָה וְהַבִּירוּר דְּבַחֲנֵינָה
 89 מַלְכוּת. וְאֶף שְׁעַל-יְדֵי הַקְּרַבְנוֹת מְקַבְּלַת הַמַּלְכוּת מִבְּחִינַת
 90 זַעִיר-אֲנַפִּינָו, כְּמְבוּאֵר לְעִיל שֶׁהָעֲלָאָה מִלְמַטָּה (מִצַּד הַמְקַבֵּל, "מִיֵּן
 91 נּוֹקְבִינָו") מְעוֹרַרַת תּוֹסֶפֶת הַמְשַׁכָּה וְהַשְׁפָּעָה מִלְמַעְלָה (מִצַּד הַמְשַׁפֵּיעַ, "מִיֵּן
 92

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 דוכרין, בחינת ז"א) מַפְלֵ-מְקוֹם, אֵין זֶה עֲנֵן אֲכִילַת אָדָם, פִּי
 2 אֲכִילַת אָדָם שבחינת אדם ("ז"א") שלמעלה "אוכלת" ומקבלת לתוכה
 3 מניצוצות הקרושה שנתבררו ונתעלו היינו שְׁעַל-יְדֵי הָאֲכִילָה
 4 מְתוֹסֵף חֵיוֹת בְּאָדָם שלמעלה, אֲבָל עַל-יְדֵי הַקְּרַבְנוֹת לֹא
 5 נַעֲשִׂית' הַמְשָׁכָה (תוֹסֵפֶת
 6 חיות) בְּזַעֲרֵי אֲנָפִין' עֲצֵמוֹ, 1
 7 וממילא אין כאן 'אכילה' והנאה,
 8 כביכול, מצד ה'אדם' ("ז"א") פִּי אִם
 9 שְׁהַמְלָכוֹת מְקַבְּלַת מְזַעֲרֵי
 10 אֲנָפִין' ובה אכן יש תוספת אור כי
 11 ההעלאה מעוררת המשכה.
 12 ד) וְעֲדִין צְרִיף לְהִבִּין לגופו של
 13 ענין מֵה שְׁהַעֲלִיָּה שְׁעַל-יְדֵי
 14 הַקְּרַבְנוֹת היא רק בְּחֵינַת הַמְלָכוֹת,
 15 הַמְלָכוֹת, שְׁהָרִי כְּמוֹבֵא לעיל
 16 מדברי הוזהר רָזָא דְקַרְבְּנָא עוֹלָה
 17 עַד רָזָא דְאִין-סוֹף¹¹, סוד
 18 הקרבן עולה עד סוד האין סוף הֵינֵנו,
 19 שְׁהַעֲלִיָּה שְׁעַל-יְדֵי הַקְּרַבְנוֹת
 20 היא לְמַעַלְהַ מִבְּחֵינַת מְלָכוֹת,
 21 עַד רָזָא הַסוֹד דְאִין-סוֹף שְׁהוּא
 22 לְמַעַלְהַ מְעוֹלָמוֹת לגמרי שהרי
 23 'עולם' הוא מלשון העלם והסתר וגם
 24 העולמות הרוחניים העליונים מגבילים
 25 את האור האלוקי. ואין סוף' פירושו
 26 בלי גבול, למעלה ממדידה והגבלה,
 27 ולמה נאמר כאן שעבודת הקרבנות
 28 פועלת בירור בדברים הגשמיים
 29 והעלאתם רק עד מלכות דאצילות ולא
 30 יותר?
 31 והשאלה מתחזקת עוד יותר כיוון
 32 שעליית הקרבנות עד אין סוף היא
 33 ענין מרכזי בעבודת הקרבנות וְזֶהוּ
 34 הַטַּעַם שְׁקַרְבְּנוֹת מְכַפְּרִים עַל
 35 חֲטָא, דָּאֵף שְׁעֲנֵן הַחֲטָא
 36 הוא הַפָּךְ הַתּוֹרָה וּמִצְוֹת,
 37 וְתּוֹרָה וּמִצְוֹת הוא עֲנֵן נַעֲלָה
 38 בְּיֹתֵר, ואם כן הכפרה על החטא
 39 הייתה צריכה להיות דבר קשה
 40 ומְפַלֵּ-מְקוֹם מְכַפְּרִים הַקְּרַבְנוֹת עַל חֲטָא, הֵינֵנו, שְׁהַקְּרַבְנוֹת
 41 הֵם לְמַעַלְהַ מְעֵנֵן הַתּוֹרָה וּמִצְוֹת, ולכן אף במקום שמצד תורה
 42 ומצוות היה חטא ואין מקום לכפרה, על ידי קרבן החטא מתכפר וְהוּא
 43 לְפִי שְׁעַל-יְדֵי הַהַקְּרָבָה של הבהמה על גבי המזבח מְתַעֲלִית

זֶה עֲנֵן אֲכִילַת אָדָם, פִּי אֲכִילַת אָדָם הֵינֵנו
 שְׁעַל-יְדֵי הָאֲכִילָה מְתוֹסֵף חֵיוֹת בְּאָדָם, אֲבָל
 עַל-יְדֵי הַקְּרַבְנוֹת לֹא נַעֲשִׂית' הַמְשָׁכָה (תוֹסֵפֶת
 חיות) בְּזַעֲרֵי אֲנָפִין', פִּי אִם שְׁהַמְלָכוֹת מְקַבְּלַת
 מְזַעֲרֵי אֲנָפִין'.

ד) וְעֲדִין צְרִיף לְהִבִּין מֵה שְׁהַעֲלִיָּה שְׁעַל-יְדֵי
 הַקְּרַבְנוֹת היא רק בְּחֵינַת הַמְלָכוֹת,
 שְׁהָרִי רָזָא דְקַרְבְּנָא עוֹלָה עַד רָזָא דְאִין-סוֹף¹¹,
 הֵינֵנו, שְׁהַעֲלִיָּה שְׁעַל-יְדֵי הַקְּרַבְנוֹת היא לְמַעַלְהַ
 מִבְּחֵינַת מְלָכוֹת, עַד רָזָא דְאִין-סוֹף שְׁהוּא
 לְמַעַלְהַ מְעוֹלָמוֹת. וְזֶהוּ הַטַּעַם שְׁקַרְבְּנוֹת
 מְכַפְּרִים עַל חֲטָא, דָּאֵף שְׁעֲנֵן הַחֲטָא הוא הַפָּךְ
 הַתּוֹרָה וּמִצְוֹת, וְתּוֹרָה וּמִצְוֹת הוא עֲנֵן נַעֲלָה
 בְּיֹתֵר, ומְפַלֵּ-מְקוֹם מְכַפְּרִים הַקְּרַבְנוֹת עַל חֲטָא,
 הֵינֵנו, שְׁהַקְּרַבְנוֹת הֵם לְמַעַלְהַ מְעֵנֵן הַתּוֹרָה
 וּמִצְוֹת, וְהוּא לְפִי שְׁעַל-יְדֵי הַהַקְּרָבָה מְתַעֲלִית
 הַבְּהֵמָה הַגְּשְׁמִית וְנִקְלָת בְּשִׁרְשָׁה בְּעוֹלָם הַתְּהוֹ,
 שְׁהוּא לְמַעַלְהַ מִן הָעוֹלָמוֹת לְגַמְרִי, וְעַל-יְדֵי-זֶה
 נַעֲשִׂית' עֲנֵן הַכְּפָרָה עַל תּוֹרָה וּמִצְוֹת, דְּתּוֹרָה היא
 בְּחֵינַת פְּנִימִיּוֹת, וּמִצְוֹת הֵן בְּחֵינַת מְקִיפִין, אֲבָל
 הֵם מְקִיפִין שְׁעַל הַכְּלִים, הֵינֵנו שְׁהֵם בְּעֶרְךָ
 הַכְּלִים, מֵה-שְׂאִין-כֵּן הָאוֹרוֹת דְּתֵהוּ שְׁכַאמּוֹר האירו
 בְּתוֹקֵף גְּדוֹל כֹּל כֵּךְ עַד שְׁנֵהִייתָה
 'שְׁבִירַת הַכְּלִים' הֵן אוֹרוֹת לֹא כֹל
 יַחַס וְשִׁיבוֹת לַכְּלִים לְמַעַלְהַ גַּם
 מִבְּחֵינַת מְקִיפִין עַל גְּבֵי הַכְּלִים.
 וְזֶהוּ עֲנֵין זֶה שְׁהָאוֹרוֹת בְּתוֹהוּ וְעֵלִים
 אֲפִילוּ מִלְּהִיּוֹת 'מְקִיפִים' הוא בִּיאוֹר
 הָאֵמוּנָה שְׁבִתְהוּ הֵיוּ אוֹרוֹת
 מְרַבִּים¹⁵, דְּאִין הַכּוֹנֵה
 מְרַבִּים בְּכּוֹמֹת לְבַד, ואִין
 הַכּוֹנֵה שֶׁלֹּא נִקְלְטוּ בְּכִלִּים רַק מִשּׁוֹם
 שְׁהִיָּה זֶה אוֹר רַב מְכִדִּי הַתְּלַבֵּשׁ
 בְּכִלִּים מוֹעֲטִים' אֲלֵא האורות דתוהו
 מְרַבִּים גַּם בְּאִיכוֹת¹⁶, הֵינֵנו
 שְׁהָאוֹרוֹת דְּתֵהוּ הֵם בְּאִפְן
 אַחַר לְגַמְרִי בְּמִדְרָגָה נַעֲלִית
 שְׂבָאִין-עֲרוֹף לַגְּבֵי הַכְּלִים וְלַגְּבֵי האורות דתיקון וכל ענין ההתלבשות
 מוֹפְרָן לַגְּמִירֵי אֲצֵלִים. דְּהִנֵּה גַם בְּעוֹלָם הַתְּקוּן שְׁכּוֹ הָאוֹרוֹת כֵּן
 מְלוּבָשִׁים בְּכִלִּים וּמוֹצֵמִצִּים לְפִי עֶרְךָ הַכְּלִי אֲמָרוּ חֲכָמֵינוּ ז"ל¹⁷
 שְׂאוֹר שְׁנִבְרָא בְּיּוֹם הָרֵאשׁוֹן שְׁהָיָה אָדָם הָרֵאשׁוֹן מְבִיט בּוֹ

15 ראה עץ חיים שער י (שער התיקון) פ"ה. שער יא (שער המלכים) פ"א-ב. ספ"ה. 16 ראה סה"מ תרכ"ו ע' צו. תרצ"ז ס"ע 204 ואילך. וש"נ. 17 ב"ר פ"ג, ו וביפ"ת שם. שמו"ר רפ"ה. ובכ"מ.

והוא עומד עליהם תחת העץ ויאכלו

ביאור בדרך אפשר

1 מסוף העולם ועד סופו, לא היה העולם פדאי להשתמש
 2 בו, והקדוש-ברוך-הוא גנ את האור הזה לעתיד לבוא היינו שהוא אור
 3 שאינו שוף אל העולם, כי העולם הוא לשון העלם והסתור והאור
 4 הזה הוא בלי גבול עד כדי כך שבאמצעותו אדם הראשון הביט "מסוף העולם
 5 ועד סופו" ומובן שאין הפונה
 6 שהוא ברבוי בכמות בלבד, 1
 7 אלא שהוא מהות אחרת 2
 8 לגמרי ושונה לחלוטין באיכותו 3
 9 מהאור המוכר לנו כעת, שזהו 4
 10 הפרוש שלא היה העולם 5
 11 פדאי להשתמש בו¹⁶, כי 6
 12 העולם במתכונתו הנוכחית כעולם 7
 13 מוגבל לא מסוגל להכיל אור בלתי 8
 14 מוגבל. ואם הדברים אמורים גם לגבי 9
 15 אורות דתיקון, שהרי מדובר באור 10
 16 שהאיר בעולם הזה לאחר הבריאה, 11
 17 ומזה יובן במפל-שפן וקל- 12
 18 וחומר שהאורות מרבים 13
 19 דתהו' הם מרבים לא רק בכמות 14
 20 אלא הם מהות אחרת, שונה לחלוטין 15
 21 באיכות, היינו שמעלת 16
 22 האורות דתהו אינה פמעלת 17
 23 העלה הסיבה על העלול 18
 24 התוצאה, כמבואר בקבלה וחסידות 19
 25 שישנם דברים שיצירתם והתהוותם 20
 26 היא בדרך 'עילה' ו'עלול' היינו 21
 27 שקיימת סיבה שהיא השורש והמקור 22
 28 לתוצאה, ולמשל השכל הוא סיבה 23
 29 ועילה ל'הולדת' המידות, וכלל הוא 24
 30 בכל התהוות כזו שהעילה היא למעלה 25
 31 מהעלול וגם שיש יחס וערך ביניהם 26
 32 (בשונה להתהוות 'יש' מאין' שה'אין' 27
 33 נעלה שלא בערך לעומת ה'יש') 28
 34 ובענינו – מעלת האורות דתהו לגבי 29
 35 האורות דתיקון וכללות העולמות 30
 36 והנבראים והמוגבלים, אינה דומה 31
 37 למעלת העילה על העלול אלא 32
 38 שהם בסוג אחר לגמרי שלמעלה לגמרי מן העולמות, 33
 39 וכיון שעל-ידי העלאת הקרבנות מלמטה למעלה, מעולם העשייה 34
 40 לעולם היצירה וכן הלאה, כמבואר לעיל, מאיר בחינת רבוי האור 35
 41 דתהו, לכן מתמלאים כל הפגמים והחסרונות שנעשו 36
 42 על-ידי החטא אף שבתוך גרמי העולם ואפילו מצד תורה ומצוות כפי 37
 43 שנתלבשו בעניני העולם זה אכן חסרון ופגם. ואם כן, חזרת השאלה 38
 44 שבתחילת הקטע: אם כפרת החטא היא בגלל ההעלאה לדרגה שלמעלה 39
 45 מהעולם, מדוע העלייה היא רק עד מלכות דאצילות ולא למעלה מזה, והרי 40
 46 "רוא דקורבנא עולה עד אין סוף"?

ביאור בדרך אפשר

47 אך הענין הוא, דעם היות שעל-ידי הקרבנות ממשיכים
 48 האורות דתהו, ואכן האורות דתהו נעלים מהעולמות והם מהות אחרת
 49 לחלוטין הרי סוף סוף גם האורות דתהו עם כל מעלתם יש להם
 50 איזו שיכות להעולמות כפי שהולך ומבאר. דהנה, אורות
 51 מרבים וכלים מועטים דתהו
 52 הם ב' ענינים שתלויים זה
 53 בזה, כאמור, הגדרת המהות של
 54 עולם התהו היא "אורות מרובים
 55 בכלים מועטים" ומהגדרה זו עצמה
 56 אנו למדים שסוף סוף גם בתהו יש
 57 כן יחס וקשר כלשהו בין האורות
 58 והכלים עד כדי כך דהאורות
 59 תלויים בהכלים והכלים
 60 בהאורות, כלומר האורות הם
 61 "מרובים" בגלל שהכלים הם
 62 "מועטים", והכלים הם "מועטים"
 63 בגלל שה"אורות" הם "מרובים".
 64 ותוכן הענין הוא דכלים מועטים
 65 היינו שהכלים היו במעוט,
 66 בהתמעטות והתבטלות של מציאותם
 67 בתור 'כלים' שלא היה נרש
 68 בהם בחינת פלי, שנועד להגביל
 69 ולצמצם את האור אלא להיפך, הכלי
 70 מיעט את עצמו' כלפי האור פי
 71 הפלי היה ברצוא, ברצון
 72 להתעלות מגדרי מציאותו ולהיכלל
 73 באור ולכן המשיכו הכלים
 74 אורות מרבים, כי הרצוא
 75 והעלאה מלמטה מגלים וממשיכים
 76 תוספת אור מלמעלה (כאמור לעיל
 77 לגבי תוספת אור בו"א, המידות
 78 העליונות, כתוצאה מהעלאה מלמטה
 79 למעלה עד לבחינת מלכות) ו"אורות
 80 מרובים" היינו אור שפלתתי
 81 מתישב בפלי, דהא בהא
 82 תליא, כי הדברים תלויים זה בזה
 83 שהפלי פעל על האור
 84 שיומשך ויתגלה בתוספת וביתר שאת והאור פעל על הפלי שהיה
 85 "מועט" ולא יגביל, ומזה מובן שגם האורות דתהו יש להם
 86 שיכות אל הכלים ולכן יש לאורות השפעה על הכלים ולכלים יש
 87 השפעה על האורות.
 88 ואף שהשיכות היא באפן פזה שהאורות לא היו
 89 בהתישבות בפלים, ואפשר לומר שלפחות במובן מסוים זו שייכות
 90 בעלת משמעות שלילית כי אמנם לאורות יש השפעה על הכלים אבל לא זו
 91 בלבד שהכלים לא הכילו את האורות והאורות לא נקלטו בהם בפנימיות
 92 ובהתישבות' ואדרבה על-ידי האורות נעשה שבירה בפלים,

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 ולמעשה הכלים איבדו את כל מציאותם **מִפְּל־מְקוֹם, מִזֶּה גּוֹפָא**
 2 **שְׁנַעְשָׂה שְׁבִירָה בְּפָלִים** בגלל האורות, **מוֹבְן שְׁיֵשׁ לָהֶם אִיזוּ**
 3 **שְׂיָכוּת עִם הַפְּלִים.**
 4 **וְלָכֵן, הַהִמְשָׁכָה שְׁעַל־יְדֵי עֲבוּדַת הַקְּרִבָּנוֹת אֵינָה הַמְּשַׁכֵּת**
 5 **אוֹר חֲדָשׁ,** מאור-איך-סוף אלא אור
 6 שבסופו של דבר יש לו שייכות
 7 (מסוימת) לעולמות **דְּאָף שְׁעַל־יְדֵי**
 8 **עֲבוּדַת הַקְּרִבָּנוֹת נִמְשָׁךְ הָאוֹר**
 9 **דְּתַהוּ,** שבאופן כללי נעלה מהאור
 10 של 'תיקון' ונחשב אור שלמעלה
 11 מהעולמות **מִפְּל־מְקוֹם אֵין זֶה**
 12 **אוֹר חֲדָשׁ,** שאפשר לומר שמעולם
 13 לא נמשך לעולם **לְפִי שְׁהָאוֹרוֹת**
 14 **דְּתַהוּ יֵשׁ לָהֶם שְׂיָכוּת אֶל**
 15 **הַתִּקּוּן.** דְּהִנֵּה לַמְּרוֹת שֵׁשׁ הַבְּדֵל
 16 מהותי בין תהו ותיקון, בכל זאת
 17 **תַּהוּ וְתִקּוּן יֵשׁ לָהֶם שְׂיָכוּת**
 18 **זֶה לָזֶה, שְׁהָרִי תַּהוּ הוּא**
 19 **בְּשִׁבִיל הַתִּקּוּן,** והסיבה לכך
 20 שמלכתחילה היה עולם התהו הוא
 21 כדי שלאחר מכן יהיה עולם התיקון
 22 **כְּמֵאֲמָר¹⁸ בּוֹנֵה עַל־מִנְתַּ**
 23 **לְסַתָּר, וְסוֹתָר עַל־מִנְתַּ**
 24 **לְבָנוֹת¹⁹,** כמו שמצינו בהלכות
 25 שבת שיש בניין שאמנם האדם עושה
 26 פעולה של בנייה אבל הכוונה והתכלית
 27 היא לסתור ולהרוס ולכן הוא נחשב
 28 סתירה והריסה וכן להיפך שיש פעולה
 29 של סתירה והריסה שנעשית על מנת
 30 לבנות ולכן היא נחשבת בניין,
 31 ולענייננו למרות שמצד מהותו ואיכותו
 32 עולם התהו אינו דומה לעולם התיקון,
 33 אבל המטרה והתכלית שלו היא
 34 התיקון **הִינֵנו דְּבִנְיָן וְשְׁבִירַת**
 35 **הַתַּהוּ** הן בריאתו מלכתחילה והן עניין השבירה שהיה בו הכול **הוּא**
 36 **בְּשִׁבִיל הַתִּקּוּן, וְאָף דְּשְׂיָכוּת זו** בין תהו ותיקון שמוכיחה על קשר
 37 וזיקה בנייה הוא **בְּפָלִים דְּתַהוּ, שְׁהָרִי הַשְׁבִּירָה הִיָּתָה בְּפָלִים**
 38 **דְּתַהוּ שְׁמֵהֶם נַעֲשָׂה הַתִּקּוּן, אֲבָל הָאוֹר נִסְתַּלַּק לְמַעְלָה,**
 39 לכאורה היה מקום לשאול על הקביעה שיש קשר בין תהו ותיקון מכך
 40 שהתיקון נעשה מתהו בעקבות השבירה שהייתה בו והרי השבירה הייתה
 41 בכלים שלא יכלו לקלוט ולהכיל בתוכם את האורות, ואילו האורות עצמן לא
 42 'שברו' ולא התבטלו ממצוינותם אלא עלו ונסתלקו למעלה ובסופו של
 43 התהליך האור דתהו נעלה ונתרחק מהתיקון, ואם כן יש הבדל גדול וריחוק

הערך בין תהו ותיקון, על כך בא המענה - **מִפְּל־מְקוֹם לְהִיּוֹת**
שְׁהַפְּלִים דְּתַהוּ שׁנשכרו' בשביל התיקון יֵשׁ לָהֶם שְׂיָכוּת אֶל
הַתִּקּוּן, כי מהם נעשה ונוצר התיקון **וְהָאוֹר דְּתַהוּ יֵשׁ לוֹ שְׂיָכוּת**
לְפָלִים דְּתַהוּ כְּפִנ"ל, כמבואר לעיל עד כמה האורות משפיעים על
 הכלים והכלים משפיעים על האורות
אִם כֵּן הָרִי בסופו של דבר **יֵשׁ**
שְׂיָכוּת לְהָאוֹרוֹת דְּתַהוּ עִם
הַפְּלִים דְּתִקּוּן, אף שאין זו
 שייכות כל כך גלויה וישירה כמו
 השייכות של הכלים דתהו עם התיקון
וְלָכֵן הִנֵּה הָאוֹרוֹת דְּתַהוּ אֵינָם
הַמְּשַׁכֵּת אוֹר חֲדָשׁ, שנפעל רק
 על ידי הקרבת הקרבנות - "אכילת
 מזבח" **אֶלָּא הֵם בְּבַחֲיַנְתָּ**
הַהֶאָרָה הַשְּׂיָכָת לְעוֹלְמוֹת
 מלכתחילה, מעצם עניינה ומהותה,
שְׁפָלְלוּתָהּ הִיא בְּחִינַת מְלָכוּת
דְּאֲצִילוֹת שהיא הבחינה שדרכה
 האור האלוקי יורד ונמשך למעלה
 למטה לברוא עולמות ונבראים
 מוגבלים.
 לסיכום, עניין 'אכילת מזבח' שבעבודת
 הקרבנות אכן פועל העלאה של
 הבהמה למטה למעלה, והחיות
 הרוחנית שלה מתעלה לעולמות
 עליונים, אבל אף על פי שהעלייה היא
 עד לשורש ומקור החיות בעולם
 התהו, וכן ישנה המשכה של האורות
 דתהו למעלה למטה, סוף סוף
 ההעלאה היא רק עד ספירת המלכות
 שבאצילות, בחינה שמשפיעה
 וממשיכה חיות לעולמות ונבראים
 מוגבלים, וההמשכה היא של אורות
 השייכים לעולם התיקון, הארה
 השייכת לעולמות ולא למעלה מהעולמות (כמבואר לעיל בהרחבה).
אֲמָנָם אֲכִילַת אֲדָם שבעבודת הקרבנות, היינו אכילת הקרבנות על ידי
 הכהנים, נזכר לעיל **הוּא הַמְּשַׁכֵּת אוֹר חֲדָשׁ שְׁלִמְעָלָה**
מִהָעוֹלָמוֹת, כפי שהולך ומבאר.
דְּהִנֵּה, אֲדָם במשמעותו הרוחנית, באלוקות, **הוּא בְּחִינַת זְעִיר**
אֲנָפִין, מילולית: פנים זעירות. וברוך כלל הכוונה למידות העליונות
 שבעולם האצילות (שביחס לאור האלוקי שבבחינת המוחין, האור שבמידות
 הוא בבחינת 'קטנות') **כְּמוֹ שְׁפָתוֹב²⁰ וְעַל דְּמוֹת הַפֶּסֶא** שבמרכבה
 העליונה **דְּמוֹת כְּמֵרָאָה אֲדָם, שְׁהוּא בְּחִינַת זְעִיר־אֲנָפִין,**

(18 לשון חז"ל - שבת לא, ב. 19) ראה מאמרי אדמו"ר הזקן תקס"ג ח"ב ע' תשכח. מאמרי אדמו"ר האמצעי דברים ח"ב ע' תקפב ואילך. ובכ"מ. 20) יחזקאל א, כו.

והוא עומד עליהם תחת העץ ויאכלו

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 ובחִינַת זְעִיר־אֲנָפִין המידות העליונות (בשונה ממידת המלכות שכל
 2 עניינה הוא להשפיע לעולמות ונבראים מוגבלים) הוא בְּכָל־עוֹלָמוֹת
 3 הָאֵין־סוֹף, כְּמוֹ שֶׁכָּתַב רַבְנּוּ בְּתוֹרַה אֹר' פְּרִשְׁת תְּרוּמָה²¹
 4 עַל פְּסוּק²² כְּרוֹב אֶחָד מְקַצֵּה מִזֶּה וְכָרוֹב אֶחָד מְקַצֵּה מִזֶּה,
 5 שְׁהֵם ב' קְצוֹת, היינו שבענין
 6 הרוחני הפנימי של הכרובים שהיו
 7 במשכן יש חיבור של שני קצוות
 8 קֶצֶה הָא' הוּא בְּחִינַה עֲלִיוֹנָה
 9 שְׁבַנְבְּרָאִים שֶׁהוּא בְּחִינַת
 10 מְלָכוֹת שֶׁבְעוֹלָם הָאֲצִילוֹת, וְקֶצֶה
 11 הַב' הוּא בְּחִינַת זְעִיר־אֲנָפִין
 12 המידות העליונות שֶׁהוּא סוֹף
 13 עוֹלָמוֹת הָאֵין־סוֹף, דָּעַם
 14 הָיִיתוּ סוֹף מְדַרְגּוֹת הָאֵין־
 15 סוֹף, והדרגה הכי תחתונה שבהם
 16 מְכַלֵּמְקוֹם, הוּא בְּכָל־
 17 הַמְּאָצִיל הַבוֹרָא (שלגבי בריאת
 18 עולם האצילות נקרא 'מאציל' כרי
 19 להורות שעולם האצילות בטל לגמרי
 20 לאולקות ואין בו שום הרגשה של 'יש'
 21 ומציאות, וככתוב בספר התניא שעולם
 22 האצילות הוא "אולקות ממש").
 23 וּמְכַלֵּמְקוֹם למרות שבחינת 'זעיר
 24 אנפין' שהיא בחינת 'אדם' שייכת ל'אין
 25 סוף' ולא ל'נבראים' צָרִיף לְהִיֹּת
 26 בְּזֶה הַמְּשַׁכֵּת אֹר, ותוספת אורות
 27 עליונים יותר ממה שיש בבחינת אלו
 28 מצד עצמם שְׁזָהוּ עֲנִין אֲכִילַת
 29 אָדָם שְׁנַתּוֹסֵף חַיִּית בְּאָדָם,
 30 כשם שבאדם הגשמי, האוכל מוסיף
 31 חיות, כך כביכול באדם העליון
 32 ה'אכילה' (שעל ידי עבודת הקרבנות
 33 למטה) פועלת תוספת חיות ותוספת
 34 אור לְפִי שְׁעַם הָיִיתוּ בְּכָל־
 35 עוֹלָמוֹת הָאֵין־סוֹף, ולכאורה יש
 36 בו אור וחיות ללא הגבלה ואינו זקוק
 37 לתוספת אור ותוספת עליו מְכַלֵּ-
 38 מְקוֹם לְהִיֹּתוֹ סוֹף וְסוּיֹם
 39 עוֹלָמוֹת הָאֵין־סוֹף, והדרגה הכי
 40 תחתונה שבאין סוף הֵינּוּ שֶׁהוּא
 41 בְּגֵדֵר תַּחְלָה וְסוֹף, שילוב של "תחילה" ו"סוף" היינו חיבור של אין־סוף
 42 עם מה שלמטה מאין־סוף אִם כֵּן הוּא הָאָרֶה לְבַד שְׁאִינוֹ תוֹפֵס
 43 מְקוֹם כָּל־, וחסרה לו חיות ו'מציאות' משלו וצָרִיכָה לְהִיֹּת
 44 הַהִמְשָׁכָה בְּבְחִינַת זְעִיר־אֲנָפִין מִבְּחִינַת הָאֹר שֶׁלְמַעְלָה

מְעוֹלָמוֹת לגמרי, עַל־יְדֵי אֲכִילַת כֶּהֱנִים למטה. וְהֵינּוּ
 שֶׁהַהִמְשָׁכָה שְׁעַל־יְדֵי אֲכִילַת אָדָם אכילת הכוהנים למטה שגורמת
 תוספת אור וחיות באדם העליון, כביכול, הִיא הַמְּשַׁכֵּת אֹר חֲדָשׁ
 שֶׁלְמַעְלָה לְגַמְרֵי מְעוֹלָמוֹת, דְּלֹא זו בְּלִבְד שְׁאִינוֹ כְּמַעֲלַת
 הָעֵלָה הַסִּיבָה והמקור עַל הָעֵלוּל
 הַתּוֹצֵאָה, אֲשֶׁר כַּמְבוֹאֵר לְעִיל (לענין
 מַעֲלַת הָאוֹרוֹת תְּרוּהוּ) כִּיוֵּן שֶׁהִיָּס
 בֵּין הָעֵלָה וְהַעֲלוּל הוּא קְרוֹב, הִרִי
 מַעֲלַת הָעֵלָה עַל הַעֲלוּל אֵינָה כַּל־כֵּךְ
 בִּרְחוֹק הָעֵרֶךְ (בשונה מהתהוות בדרך
 'יש' מ'אין' שאין כל ערך ודמיון בין
 ה'יש' ל'אין', ומַעֲלַת ה'אין' הִיא לֹאִין
 שִׁיעוֹר) אֲלָא שֶׁהוּא הָאֹר שְׁנוֹסֵף
 ב'אדם העליון' עַל יְדֵי אֲכִילַת אָדָם
 הוּא אֹר חֲדָשׁ שֶׁלְמַעְלָה
 מְעוֹלָמוֹת לְגַמְרֵי בשונה מהאור
 שְׁנִמְשָׁךְ עַל־יְדֵי אֲכִילַת מוֹצֵחַ שְׁאִינוֹ
 אֹר חֲדָשׁ, כַּמְבוֹאֵר לְעִיל.
 וְהֵנָּה כְּשֵׁם שְׁבוֹזְמֵן הַבֵּית
 הָיָו בַּעֲבוּדַת הַקְּרַבְנוֹת בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ
 ב' הָעֲנִינִים דְּאֲכִילַת מְזֻבַּח
 וְאֲכִילַת כֶּהֱנִים, כְּמוֹ כֵּן גַּם
 עֲכָשׁוּ בּוֹזְמֵן הַגְּלוּת יֵשׁ ב'
 אֲכִילוֹת, היינו שני עניינים ורחניים
 שונים הנפעלים עַל־יְדֵי אכילה
 אֲכִילַת הַל וְאֲכִילַת שְׁבַת,
 שֶׁהֵם דְּגַמְת אֲכִילַת מְזֻבַּח
 וְאֲכִילַת כֶּהֱנִים שֶׁלֵּכֵל אַחַת מֵהֵן
 יֵשׁ פְּעוּלָה רֹחֲנִית שׁוֹנָה. דְּאֲכִילַת
 הַל, שְׁעַלֵּיהָ נֶאֱמַר²³ וּבִטָּן
 רְשָׁעִים תַּחֲסֹר, כְּלוֹמַר שִׁישׁ עֶסֶק
 עִם דְּבָרִים בְּלֹתֵי רְצוּיִים הוּא עֲנִין
 הַבְּרוּרִים, אֲכִילַת מוֹזֵן גְּשָׁמִי שִׁישׁ
 בּו תַּעֲרֹבֶת טוֹב וְרַע (כִּי הַחַיִּית שֶׁלוֹ
 הִיא מְקַלֶּפֶת נוֹגֵה שִׁישׁ בַּה תַּעֲרֹבֶת
 טוֹב וְרַע, כַּמְבוֹאֵר בְּסִפְר הַתְּנִיָּא)
 וְהָאָדָם עוֹשֶׂה פְּעוּלָה שֶׁל 'בִּירוּר'
 וּמְפַרֵּיד אֶת הַטוֹב מֵהָרַע וּמַעֲלָה אֶת
 הַטוֹב לְקְדוּשָׁה וְהוּא כְּעֲנִין
 אֲכִילַת מְזֻבַּח שֶׁאִף הִיא מְבַרֵּרֶת
 וּמַעֲלָה אֶת הַקְּרַבְנוֹת לְקְדוּשָׁה, כַּמְבוֹאֵר לְעִיל. וְאֲכִילַת שְׁבַת, שְׁעַלֵּיהָ
 נֶאֱמַר²³ בְּאוֹתוֹ פְּסוּק צָדִיק אוֹכֵל לְשִׁבְעַ נְפִשׁוֹ, אֲכִילָה שֶׁכֵּל כוֹלָה
 עֲנִין חִיבִי הוּא עֲנִין הַמְּשַׁכֵּת וְהַתְּגַלּוֹת אֹר חֲדָשׁ מִלְמַעְלָה לְמַטָּה
 וְתוֹסֶפֶת אֹר בְּקְדוּשָׁה עֲצֻמָּה, וְהוּא כְּעֲנִין אֲכִילַת כֶּהֱנִים.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 ומוסיף ומפרט את ההבדל בין אכילת חול (הדומה לאכילת מזבח) לאכילת
 2 שבת (הדומה לאכילת אדם):
 3 והענין הוא, דהנה האכילה דחל הוא ענין עבודת
 4 הברורים, לברר את הטוב מן הרע, פדאימא בזהר²⁴ לגבי
 5 כל אכילה נהמא אפום חרבא
 6 ליכול, שאכילת לחם היא 'לפי חרב'
 7 ודומה למלחמה כי 'עבודת הברורים'
 8 היא באמצעות מגע עם הגשמיות
 9 שהמאכל הגשמי הוא
 10 מקלפת נגה שיש בו תערובת
 11 רע, והאדם בטבעו נמשך
 12 למאכל, ומתאוה לאכול ולכן
 13 יכול עלול המאכל להוריד את
 14 האדם, למצב רוחני נחות כמבואר
 15 בספר התניא (פרק ז) אשר "מי שהוא
 16 בזוללי בשר וסובאי יין למלאת תאוות
 17 גופו ונפשו הבהמית... הנה על-ידי זה
 18 יורד חיות הבשר והיין שבקרכו ונכלל
 19 לפי שעה ברע גמור שבשלוש קליפות
 20 הטמאות וגופו נעשה להן לבוש
 21 ומרכבה לפי שעה, עד אשר ישוב
 22 האדם ויחזור לעבודת ה' ולתורתו"
 23 וזהו ענין המלחמה הרוחנית
 24 שנדרשת בעת האכילה, שצריך
 25 האדם לפעל בעצמו שלא זו
 26 בלבד שהמאכל לא יוריד
 27 אותו מדרגתו הרוחנית עד כדי כך
 28 שיהיה "לבוש" לקליפות הטמאות,
 29 אלא עוד זאת, שהוא יברר
 30 את המאכל ויעלה אותו
 31 לקדשה.
 32 והנה ברור זה של הטוב המעורב
 33 במזון הגשמי והעלאתו לקדושה
 34 נעשה על-ידי התגלות נפש
 35 האלקית דוקא, רק בכוח הארה
 36 של הנפש האלוקית שבאדם דלהיות שהאדם מטבעו, מצד נפשו
 37 הבהמית שיש לה תאוות גשמיות בדומה לבהמה ומפל-שכן מצד
 38 גופו, שאינו מהות רוחנית-נפשית אלא מציאות גשמית נמשך לדבר
 39 הגשמי, ומשום זה אפשר ייתכן שכאשר האדם אוכל מזון גשמי
 40 שלא זו בלבד שלא יפעל ברור במאכל, אלא אדרבה

והוא כענין אכילת כהנים. והענין הוא, דהנה
 האכילה דחל הוא ענין עבודת הברורים, לברר
 את הטוב מן הרע, פדאימא בזהר²⁴ נהמא אפום
 חרבא ליכול, שהמאכל הגשמי הוא מקלפת נגה
 שיש בו תערובת רע, והאדם בטבעו נמשך
 למאכל, ולכן יכול המאכל להוריד את האדם,
 וזהו ענין המלחמה, שצריך לפעל בעצמו שלא
 זו בלבד שהמאכל לא יוריד אותו, אלא עוד
 זאת, שהוא יברר את המאכל ויעלה אותו
 לקדשה. והנה ברור זה נעשה על-ידי התגלות
 נפש האלקית דוקא, דלהיות שהאדם מטבעו,
 מצד נפשו הבהמית ומפל-שכן מצד גופו,
 נמשך לדבר הגשמי, ומשום זה אפשר שלא זו
 בלבד שלא יפעל ברור במאכל, אלא אדרבה
 שהמאכל יוריד אותו, לכן הנה הברור הוא
 על-ידי התגלות נפש האלקית דוקא. ולכן אסור
 לאכל קדם התפלה כמו שכתוב²⁵ לא תאכלו על
 הדם, ודרשו חכמינו ז"ל²⁶ לא תאכלו קדם
 שתתפללו על דמכם, פי דוקא על-ידי הקדמת
 עבודת התפלה שעל-ידי פועל בעצמו התגלות
 נפש האלקית²⁷, יכולה להיות עבודת הברורים.
 והינו, שבלא הקדמת עבודת התגלות
 נפש האלקית²⁷, יכולה להיות עבודת הברורים.
 שהעבודה היא בדרך מלחמה, וענין המלחמה
 הוא שגם ה'לעומת-זה' הצד שכנגד, היינו
 הקליפות והסטרא-אחרא (הנקרא
 "לעומת זה" בלשון הפסוק "את זה
 לעומת זה עשה האלוקים") מתגבר
 יותר לגבי פעולתו בדרך כלל, כמו
 שכתוב²⁸ בתורה לגבי יעקב ועשו
 ולאום מלאם יאמן, ובספר
 התניא משתמש רבנו הזקן בדימוי זה
 לגבי המלחמה והמאבק הרוחני שקיים
 באדם בין הנפש הבהמית מצד אחד לנפש האלוקית מצד שני (וזה לשונו
 בפרק ט: "הנה כתיב ולאום מלאום יאמן כי הגוף נקרא עיר קטנה וכמו ששני
 מלכים נלחמים על עיר אחת שכל אחד רוצה לכבשה ולמלוך עליה דהיינו
 להנהיג יושביה כרצונו... כך שתי הנפשות האלוקית והחיונית הבהמית
 שמקליפה נלחמות זו עם זו על הגוף וכל אבריו... אי-אפשר להיות

(24) ח"ג קפח, ב. 25) קדושים יט, כו. 26) ברכות יו"ד, סע"ב. 27) ראה לקו"ת פינחס עט, ד. מאמרי אדמו"ר הזקן פרשיות ח"ב ע' תשמו. מאמרי אדה"ז הקצרים ע' שב ואילך. מאמרי אדמו"ר האמצעי ויקרא ח"ב ע' תשנו. אוה"ת בראשית (כרך 1) תתרכ, א. סה"מ תרפ"ט ע' 85. וש"נ. 28) תולדות כה, כג. וראה פרש"י שם. פסחים מב, ב. מגילה ו, א. זח"ב רלו, א. לקו"ת צו יא, ב. ואתחנן ד, סע"ד.

והוא עומד עליהם תחת העץ ויאכלו

ביאור בדרך אפשר

1 הַבְּרֹרִי, וכאשר ה'לעומת זה' מתגבר, האדם לא יכול לבצע את 'עבודת
 2 הַבְּרֹרִים' האמורה וְדוֹקָא על-יְדֵי הַקְּדָמָת עבודת הַתְּפִלָּה שְׁפוּעֵל
 3 בַּעֲצָמוֹ הַתְּגִלוֹת נֶפֶשׁ הָאֱלֹקִית, שתאיר בנפש הבהמית ובגוף הגשמי
 4 הַגָּה על-יְדֵי-זֶה בְּכַחוֹ לְנַצַּח אֶת הַמְּלַחְמָה.
 5 וְהִנֵּנוּ, שְׁבִשְׁעַת הַבְּרֹרִי גּוּפָא
 6 עצמו, כאשר האדם אוכל את המזון
 7 בפועל אִי-אֶפְשָׁר אין לו את
 8 היכולת לְפַעַל בַּעֲצָמוֹ הַתְּגִלוֹת
 9 נֶפֶשׁ הָאֱלֹקִית, דבר שיכול להיות
 10 דווקא על-יְדֵי התעוררות הנשמה
 11 שנפעלת בעת התפילה שְׁהָרִי
 12 אֲדַרְבָּה לא זו בלבד שהאוכל אינו
 13 מעורר את הנשמה אלא הַמַּאֲכָל
 14 מוֹרִידוֹ לְמַטָּה, וגורם לאדם
 15 דווקא ירידה רוחנית וּבִטְבֵּעוֹ
 16 נִמְשָׁק האדם ומתאוה לְדָבָר
 17 הַגִּשְׁמִי ולכן הרי זה אך טבעי
 18 שהאכילה תגרום לו לשקוע יותר
 19 בגשמיות ויהיה לו עוד יותר קשה
 20 לעסוק בעבודת הַבְּרֹרִים. וְרַק על-
 21 יְדֵי-זֶה שְׁמַקְדֵם לְכֹן לפני
 22 האכילה (שהיא דווקא לאחר התפילה,
 23 כאמור שאסור לאכול לפני התפילה)
 24 פּוֹעֵל בַּעֲצָמוֹ הַתְּגִלוֹת נֶפֶשׁ
 25 הָאֱלֹקִית, אָזִי יִכּוֹל לְפַעַל
 26 הַבְּרֹרִי בְּדָבָר הַגִּשְׁמִי.
 27 וּמִכָּל זֶה מוֹכֵן שֶׁהָאֲכִילָה
 28 דָּחַל שהיא ברומה לאכילת מובח'
 29 כמבואר לעיל אִינָה הַמְּשַׁכֵּת אֹר
 30 חֲדָשׁ, ואינסופי כִּי אִם הַמְּשַׁכֵּת
 31 והתגלות הָאֹר שְׁבִעוּלָמוֹת,
 32 שְׁמַגְלָה אֶת הָאֹר שְׁקִיִּים כבר
 33 בעולמות המוגבלים ומתאם לפי
 34 ערכם על-יְדֵי שְׁמַכְרֵר אֹתוֹ
 35 מְהֵרָע ופועל בו עליו. מֵה-
 36 שְׁאִין-כֵּן אֲכִילַת שֵׁבֶת אִינָה
 37 עֲנִיָּן הַבְּרֹרִים של הרע מהטוב,
 38 שְׁהָרִי בַשֵּׁבֶת בּוֹרֵר אֶסוּר אחת
 39 מ'ל"ט המלאכות האסורות בשבת היא מלאכת 'בורר' שעניינה הוא הוצאת
 40 פסולת (דבר לא רצוי) מתוך אוכל (דבר שמעוניינים בו), וכשם שפועלת
 41 ה'בורר' בגשמיות אסורה בשבת, כך 'עבודת הַבְּרֹרִים' הרוחנית שמתקיימת
 42 בחול על ידי האכילה, לא מתבצעת בשבת. דְּבִשְׁעַת יְמֵי הַחֹל הַגָּה

ביאור בדרך אפשר

1 תִּנְא סְדוּרָא דְפַת נְקֻט, הַחֹרֵשׁ וְהַזּוֹרֵעַ כּוֹ' הַבּוֹרֵר²⁹, נאמר
 2 בגמרא של"ט המלאכות האסורות בשבת מנויות במשנה לפי סדר המלאכות
 3 הנחוצות כדי להכין לחם ולכן ההתחלה היא בחרישה וזריעה וכן הלאה
 4 ובכלל זה מלאכת בורר שהיא חלק מהכנת החיטים לטחינה וכן ניפוי הקמח
 5 אָכַל בַּשֵּׁבֶת בּוֹרֵר אֶסוּר, כמו
 6 כל שאר המלאכות המנויות במשנה
 7 כתהליך הכנת הלחם. והסיבה לכך
 8 שבשבת אין מקום לעבודה הרוחנית
 9 של 'עבודת הַבְּרֹרִים' באכילה היא
 10 מְשׁוּם דְּבִשְׁעַת אִין תַּעֲרֹבוֹת
 11 טוֹב-וָרָע, פְּיֹדוּעַ אֲשֶׁר פְּעָרָב
 12 שֵׁבֶת אַחֲרֵי חֲצוֹת נִפְרָד הָרַע
 13 מִן הַטוֹב מעצמו, שְׁהָרַע יוֹרֵד
 14 ויוצא מהטוב כדברי זוהר
 15 בְּשֵׁלְהוֹבָא דְאִשָּׁא³⁰, בשלהבת
 16 אש ויכמו שְׁפָתָב הַצְּמַח
 17 צֶדֶק³¹, שְׁשָׂאֵל מִרְבֵּנוּ הַזְּקֵן
 18 אִיף יִתְכֵן לוֹמַר שְׁבִשְׁעַת אִין
 19 מְכָרִים הַטוֹב מִן הָרַע אֲלָא
 20 מֵעֲלִים הַטוֹב, דָּאִם כֵּן מֵה
 21 נַעֲשֶׂה בְרַע שְׁהִיָּה בַּמַּאֲכָל,
 22 היינו לאן הוא נעלם וְאִם כֵּן כִּיוֵן
 23 שלא ייתכן שהרע 'נאבר' בְּהִכְרַח
 24 שְׁמַתְכֵר כּוֹ' ומה פשר האמירה
 25 שבשבת אין מקום לעבודת הַבְּרֹרִים,
 26 וכי האכילה בשבת לא משפיעה על
 27 הרע. וְהַשִּׁיב לוֹ, רבנו הזקן שָׁזָה
 28 אִינוּ, שאין זה נכון לומר שגם בשבת
 29 יש 'בורר' כִּי בַשֵּׁבֶת נִפְרָד
 30 הַטוֹב שְׁבִנְגָה מִן הָרַע שְׁבִנְגָה
 31 כנזכר לעיל שהמזון מקבל את חיותו
 32 מקליפת נוגה שיש בה תערוכת טוב
 33 ורע, ובעוד שימי החול ההפרדה בין
 34 הרע והטוב נעשית על ידי האדם, הרי
 35 באכילת השבת אין צורך בכך כי
 36 ההפרדה נעשתה כבר מְעַרְב שֵׁבֶת
 37 וְעוֹלָה לְמַעְלָה, וְכֵן בְּכָל
 38 הַדְּבָרִים הַגִּשְׁמִיִּים הַנִּמְשָׁכִים
 39 מִנְגָה שְׁגָם מֵהֶם מִתְפָּרֵד הָרַע וְנִשְׁאָר רַק הַטוֹב ודבר
 40 זה נעשה כבר מערב השבת. אֲלָא שָׁזָה נַעֲשֶׂה בַּפְּנִימִיּוֹת הַפֶּחַח
 41 והחיות הרוחנית שְׁבִמְאָכַל, וּלְפִיכָף אִין נִכְר מִבְּחוּץ לְעִין
 42 הָרוּאָה והמביט בעין גשמית פשוטה ורואה רק את חיצונית המאכל לא

(29 שבת ער, ב. 30) ראה זה"ג רג, ב. הוספות לתו"א ס"פ כי תשא. סהמ"צ להצ"צ מצות לא תבערו אש, בסופה (צ, א).
 (31 סהמ"צ שם.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 רואה שבשבת יש במאכל שינוי כלשהו לעומת ימי החול, אבל האמת
 2 הפנימית היא שכבר בערב שבת יש הפרדה ו'בירור' במזון. וְלֶכֶן הִנֵּה
 3 בְּשֶׁבֶת בּוֹרֵר אֶסוּר, כי אין בו צורך לאחר שהבירור כבר נעשה מעצמו
 4 בערב שבת, וְהָאֵכִילָה דְשֶׁבֶת הִיא הַמְשַׁכֶּת אֹרֶךְ חַדְשׁ
 5 שְׁלֹמֶעֱלָה מְעוֹלְמוֹת שֶׁלֹּא הִיָּה
 6 קיים במאכל מתחילת בריאתו כמזון
 7 גשמי.
 8 וְהִנֵּה, גַּם לְהָאֵכִילָה דְשֶׁבֶת
 9 שְׁהִיא הַמְשַׁכֶּת אֹרֶךְ חַדְשׁ,
 10 צְרִיכָה לְהִיטֵל מִקְדָּם עֲבוֹדַת
 11 הַתְּפִלָּה, נתבאר לעיל שלפני 'עבודת
 12 הבירורים' של האכילה בימות החול
 13 צריכה להיות עבודת התפילה שעל-
 14 ידה האדם מגלה את נפשו האלוקית
 15 ומתגבר על הנטייה הטבעית והמשיכה
 16 הטבעית לאוכל. ובמקום לאכול כדי
 17 למלא את תאוות נפשו, הוא אוכל
 18 בכוונה לברר ולהעלות את המאכל
 19 לקדושה, ולפי זה היה אפשר לחשוב
 20 שבאכילת שבת, כאשר לא עוסקים
 21 בעבודת הבירורים ואין זו אכילה מתוך
 22 'מלחמה' עם היצר, אין צורך בהקדמה
 23 והכנה של עבודת התפילה, אך לאמיתו
 24 של דבר לא פחות ממה שעבודת
 25 התפילה נחוצה בתור הכנה לעבודת
 26 הבירורים בימות החול, היא נחוצה
 27 לעבודת האכילה בשבת כדי להמשיך
 28 אור חדש שלמעלה מהעולמות
 29 וְאֶרְבֶּה בשבת עבודת התפילה נחוצה
 30 יָמֵי חַלּוֹל, כי העבודה של המשכת אור חדש ונעלה היא 'עבודה' יותר
 31 'מאומצת' מאשר עבודת הבירורים לְדַלְכֵן הַתְּפִלָּה דְשֶׁבֶת צְרִיכָה
 32 לְהִיטֵל בְּאֵרִיכוֹת יְתָרָה כו',³² בתוספת על האריכות הרגילה הנדרשת
 33 בימות החול.
 34 וְזֶהוּ הַתּוֹכֵן הַפְּנִימִי שֶׁל מַה שְׂאוּמְרִים בְּג' סְעוּדוֹת הַשֶּׁבֶת,
 35 עֲתִיקָא קְדִישָׁא אֲתִין לְסַעְדָּא בְּהַדְיָה (כנוסח האריז"ל בקידוש ליום
 36 השבת) או בְּהַדְיָה (כנוסח האריז"ל בקידוש לליל שבת), היינו שבחינת
 37 'עתיק יומין' הנקראת 'עתיק קדישא' באה, כביכול, להשתתף יחד אתנו
 38 בסעודת השבת דְּבַחֲנֵינָא 'עֲתִיקָא קְדִישָׁא' הוּא אֹרֶךְ חַדְשׁ
 39 שְׁלֹמֶעֱלָה מְהַעוֹלְמוֹת על בחינת 'עתיק' מבואר בקבלה וחסידות שהיא
 40 החלק הנעלה והפנימי של בחינת 'כתר עליון' ונקראת 'עתיק יומין' על שם
 41 ש'נעתקה' ונבדלת מבחינת 'יום' וגילוי והיא למעלה מהעולמות, בהיותה
 42 בחינת 'כתר' שלמעלה מעשר הספירות (כשם שהכתר הוא מעל לראש
 43 האדם) ונמצא שבאכילת שלושת הסעודות של השבת יש המשכת והתגלות
 44 אור אלוקי נעלה שלמעלה מהעולמות, בחינת 'עתיק'.
- ביאור בדרך אפשר
 45 וְהִעֲנִין בְּזֶה, דְעַם הַיּוֹת שְׁגַם בְּשֶׁשֶׁת יָמֵי הַחֹל יֵשׁ הַמְשַׁכֶּת
 46 והתגלות 'עתיקא קדישא' שהוא אור שלמעלה מהעולמות אל תוך
 47 העולמות שְׁהוּא הַמְשַׁכֶּת הַתְּעַנּוּג, כשם שבאדם יש עשר כוחות
 48 'פנימיים' פרטיים שפועלים באברי הגוף בצורה מודעת ומורגשת, והם בעיקר
 49 השכל (המוחין – חכמה בינה ודעת)
 50 והרגש (המידות – חסד וגבורה וכן
 51 הלאה) ויש מעליהם כוחות-נפש
 52 'מקיפים' כלליים שלמעלה מהתלבשות
 53 באברים פרטיים של הגוף, והם בעיקר,
 54 הרצון והענוג, כך כביכול גם למעלה
 55 באלוקות עשר הספירות העליונות הם
 56 כוחות 'פנימיים' ומעליהם יש רצון
 57 ותענוג שהם כוחות 'מקיפים' ומבואר
 58 ששתי הבחינות שב'כתר' נקראות
 59 'אריך אנפין' – בחינת הרצון, ו'עתיק
 60 יומין' – בחינת התענוג. והתענוג
 61 האלוקי בבריאה קיים תמיד, גם בימות
 62 החול, ולא רק בשבת וְכִמּוֹ שְׁכַתּוֹב
 63 בְּכָל יוֹם מְשַׁשֶׁת יָמֵי בְּרֵאשִׁית
 64 וַיֵּרָא אֱלֹקִים כִּי טוֹב הֵינּוּ
 65 שלקדוש-ברוך-הוא יש הנאה ותענוג,
 66 כביכול, מהעולם (לְבַד מִיּוֹם ב')
 67 שְׁהִיָּתָה בּוֹ מִחֻלְקַת כו',³³
 68 כמבואר במאמרי חכמינו ז"ל על כך
 69 שהייתה הברלה בין מים עליונים ומים
 70 תחתונים אך מצד שני וְגַם בְּיוֹם ב')
 71 שְׁלֹא נֶאֱמַר בּוֹ כִּי טוֹב,
 72 ולכאורה הדבר מורה על העדר עונג
 73 מהבריאה ביום זה הֲרִי נִכְפַּל בְּיוֹם ג' ב' פְּעָמִים כִּי טוֹב, ביום
 74 שלישי נכתב בתורה פעמיים כי טוב והפעם הנוספת היא לְגַמֵּר מְלַאכְתָּ
 75 יוֹם הַשְּׁשִׁי³³ ונמצא שבסופו של דבר העונג נמשך גם ליום השני, ואם
 76 יש המשכה והתגלות של התענוג העליון בכל ששת ימי המעשה מדוע אומרים
 77 ש'עתיקא קדישא' בחינת התענוג שייכת דווקא לסעודות השבת? על כך בא
 78 המענה שאמנם יש את עניין התענוג בכל ימות השבוע אך מְפַל-מְקוֹם,
 79 אִין זֶה דוֹמָה לְהַמְשַׁכֶּת הַתְּעַנּוּג שְׁבִשְׁבֶת, דְּבִשְׁשֶׁת יָמֵי הַחֹל
 80 הַתְּעַנּוּג הוּא מְרַכֵּב בְּאֵיזָה דְבָר, נקודת ההבדל בין 'תענוג עצמי'
 81 ל'תענוג מורכב' כפי שהוא בכוחות הנפש היא שתענוג עצמי הוא עניין העונג
 82 בלי ש'יתלבש' בתענוג שמכוון כלפי מטרה מסוימת והוא תענוג 'פשוט' ללא
 83 'ציור' והגדרה, ואילו 'תענוג המורכב' הוא תענוג מגורם מסוים, כמו העונג
 84 שבשכל או העונג שבמידות (וראה בלקוטי תורה סוף ספר ויקרא: 'התענוג
 85 מאכילה ושתייה כו' הם תענוג מדבר שחוק ממנו... ואין זה כמו מקור
 86 התענוגים שאין התענוג מדבר שחוק ממנו') (ומבאר שלכן בשבת מצווה
 87 להתענוג במאכל ומשתה, כי 'שבת היא המשכת מוחין... והתענוג המתלבש
 88 בחכמה הרי הוא על דרך משל התלבשות והרכבת התענוג' אבל ביום

והוא עומד עליהם תחת העץ ויאכלו

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 הכיפורים צמים "כי הוא גלוי ממקור התענוגים שלמעלה מהחכמה" ו
2 ועל-דרך-זה למעלה, כביכול, התענוג שבששת ימי החול הוא 'תענוג מורכב'
3 שיש לו 'התלבשות' בעניין מסוים ובקבלות הוא מרכיב בחקמה,
4 כך ש'התלבשות' האור האלוקי בחכמה גורמת את התענוג ואינו תענוג 'עצמי'
5 ו'פשוט' לגמרי דאף שהחקמה היא ראשית הספירות, ומאחר
6 שהיא הראש וההתחלה של הספירות היא ספירה נעלית ביותר וקרוכה לכתר
7 שהוא בחינת אין סוף 'פשוט' ולא מורכב' לעומת הספירות שיש להן
8 'ציור' והגדרה, בכל זאת הרי גם החקמה היא מציאות עם 'ציור'
9 והגדרה. ומזה שהתענוג הנמשך בששת ימי החול הוא מרכיב, הרי
10 מוכן שהוא הארה לבד רק הארה מועטת מהתענוג העצמי,
11 והינו שהתענוג בא על-ידי צמצום ומיעוט האור שקיים בו,
12 כיוון שמתצמצם ומתמעט ויורד מהדרגה העצמית שלו ומתלבש
13 בחקמה, ולכן פתיב ביה בבחינת העונג העליון שם אלקים,
14 שהוא מידת הגבורה והצמצום כמו שפתוב וירא אלקים פי טוב,
15 ול"ב פעמים אלקים נאמר במעשה בראשית³⁴, שהוא
16 ענין הצמצומים הרבים והשונים שנעשו באור האלוקי העליון האינסופי
17 כדי לרדת ולברוא נבראים מוגבלים, דהמשכת והתגלות התענוג
18 האלוקי העליון שלמעלה מהספירות הוא בתחילה ב'מוחא
19 סתימאה', באותו חלק של המחון שהוא סתום ונעלם ואינו בא לידי גילוי
20 ומחקמה נמשך לפינה על-ידי ל"ב נתיבות חקמה ל"ב דרכים שונות שבאמצעותן אור התענוג
21 שהתלבש בחכמה יורד לבניה שהם צמצומים, ומפינה נמשך ל'זעיר אנפין' היינו המידות על-
22 ידי נו"ן שערי פינה שהם צמצומים נוספים, ומ'זעיר אנפין' נמשך למלכות על-ידי צמצומים נוספים.

43 ונמצא, שבששת ימי החול התענוג הוא מצמצום בצמצומים רבים, וככל שהולך ונמשך מדרגה לדרגה כך הוא הולך ומתמעט. מה-
44 שאין-פן בשבת דכתיב ביה³⁵ ויכל וסיים אלקים ביום השביעי, היינו שכלו הצמצומים דשם אלקים, אזי נמשך ומתגלה
45 עצמות התענוג, ואינו בא במרכיב בחקמה, אלא מאיר כתענוג 'עצמי' באפן דפנימיות
46 אפא פנימיות עתיק³⁶, החכמה והבינה נקראות 'אבא' ו'אימא' כי התהוות ו'הולדת' המידות מהמחון
47 היא על ידי שנקודת החכמה נמשכת בבינה, שם הרעיון השכלי בא לידי ביטוי
48 בפרטים. ומבואר בקבלה וחסידות שאף כי בדרך כלל החכמה שייכת
49 לספירות המוגדרות ב'ציור' ו'מציאות', ו'עתיק' הוא למעלה מזה, בכל זאת העומק והפנימיות של נקודת
50 החכמה, 'פנימיות אבא' קשורים בעומק ובפנימיות של התענוג שלמעלה מהספירות,
51 'פנימיות עתיק' דכאשר המשכת התענוג הוא בחיצוניות החקמה בלבד, הרי
52 החקמה והתענוג הם ב' דברים נבדלים זה מזה, היינו שהתענוג אינו מתעצם עם
53 החקמה להפוך ל'עצמיות' אחת, וכמו שאנו רואים שפאשר אדם
54 ממציא שכל חדש אזי מתענג על השכל, והעונג מאיר בתוך השכל
55 ויש בניהם חיבור הדוק אבל בחלוף הזמן פאשר השכל נתישן
56 אצלו אינו מרגיש בו תענוג, והעונג וההנאה שהיו לו בעת המצאת
57 הרעיון נעלמו ומזה מוכח שהשכל והתענוג הם ב' דברים שונים
58 ונבדלים, פי אלו תמיד כל זמן שהשכל מתקדם, אלא שהשכל
59 והתענוג הם ב' דברים נבדלים. וכל זה הוא

(34) ראה זח"ג פא, ב (ברע"מ). זהר חדש צד, ד. צו, ב. ונפרטו שם קיב, גיד. פרדס שער יב (שער הנתיבות) פ"ב. לקו"ת אמור לג, ד. תצא לט, רע"ג. שה"ש לא, ריש ע"ד. לב, ד. ובכ"מ. 35) בראשית ב, ב. וראה לקו"ת בלק עב, א. פינחס עט, ג. שה"ש לב, א. 36) ראה לקו"ת נצבים מט, ד. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א בסה"מ ה'ש"ת ע' 94. וש"נ.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 הַחֲכָמָה, הַרוֹבֵד הַחִיצוֹנִי שֶׁל הַמּוֹחֵן שֶׁהוּא אֶכָּן נִפְרָד וְנִבְדֵּל מֵהַעֲנוּג,
 2 מֵה־שְׂאִינְכֵן בְּפָנִימִיּוֹת הַחֲכָמָה, הִנֵּה פָּנִימִיּוֹת אֲבָא
 3 פָּנִימִיּוֹת עֲתִיק, וְהַתְּחַבְּרוֹת וְהַתְּעַצְמוֹת שֶׁל הַחֲכָמָה עִם הַתְּעוּגוֹ הֵיא
 4 מוֹחֻלֶטֶת עַד כַּדִּי כִּךְ שֶׁהַחֲכָמָה הֵיא עֲצָמָה תְּעוּגוֹ, וְהוּא לְפִי
 5 שְׂאִין זֶה הָאָרֶה מוֹעֲטָה
 6 מֵהַתְּעוּגוֹ בְּלִבְד, פִּי אִם 1
 7 עֲצָמוֹת הַתְּעוּגוֹ, שְׂזָהוּ 2
 8 פָּנִימִיּוֹת עֲתִיק כִּי גַם בְּעֲתִיק 3
 9 עֲצוּמוֹ, כְּמוֹ בַּחֲכָמָה, יֵשׁ גַּם פָּנִימִיּוֹת – 4
 10 עֲצָמוֹת הַתְּעוּגוֹ, וְגַם חִיצוֹנִיּוֹת – הָאָרֶה 5
 11 מוֹעֲטָה מֵהַתְּעוּגוֹ. וְהִנֵּנוּ שְׂבִשְׂבֵּת 6
 12 הוּא הַמְּשַׁכֵּת פָּנִימִיּוֹת עֲתִיק, 7
 13 שֶׁהוּא הַמְּשַׁכֵּת אֹרֶךְ הַדָּשׁ 8
 14 שְׂלֵמְעֵלָה מְהַעֲוֹלָמוֹת כְּפִי 9
 15 שְׁנַתְּבָאָר לַעֲלִי. 10
 16 ז) וְעַל־דִּרְדָּרָה זֶה הוּא הַהֲפָרֵשׁ בֵּין אֲכִילַת 11
 17 הַמְּבֹאָר לַעֲלִי בֵּין אֲכִילַת חוֹל לַאֲכִילַת 12
 18 שֶׁבֶת הוּא הַהֲפָרֵשׁ וְהַבְּדֵל בֵּין 13
 19 אֲכִילַת צְדִיקִים לַאֲכִילַת 14
 20 בִּינּוּנִים וְשְׂלֵמְטָה מֵהֶם הַסּוּג 15
 21 שְׁלֵמְטָה מִבִּינּוּנִים, דְּאֲכִילַת 16
 22 הַבִּינּוּנִים וְשְׂלֵמְטָה מֵהֶם הוּא 17
 23 עֲנִין הַאֲכִילָה שְׁעִלְיָה נֶאֱמַר בַּפְּסוּק 18
 24 וּבִטָּן רְשָׁעִים תִּחְסָר, וְאֲכִילַת 19
 25 צְדִיקִים הוּא עֲנִין הַאֲכִילָה 20
 26 שְׁעִלְיָה נֶאֱמַר בַּפְּסוּק צְדִיק אֹכֵל 21
 27 לְשִׁבְעַת נִפְשׁוֹ. וְהַעֲנִין בְּזֶה, לְפִי 22
 28 פָּנִימִיּוֹת הַרְּבִירִים, דְּהִנֵּה פְּתִיב 37
 29 וְרַעְתִּי אֶת בֵּית יִשְׂרָאֵל זָרַע 30
 30 אֲדָם וְזָרַע בְּהֶמָּה, דְּנִשְׁמוֹת 31
 31 הַבִּינּוּנִים וְרְשָׁעִים הוּא זָרַע 32
 32 בְּהֶמָּה, וְנִשְׁמוֹת הַצְּדִיקִים 33
 33 הוּא זָרַע אֲדָם. כְּמֹבָאָר בַּקְּבֵלָה 34
 34 וְחִסְדֵּי שֶׁהַנִּשְׁמוֹת הַגְּבוּהוֹת שְׁשׁוּרֶשׁן 35
 35 מִבְּחִינַת "אִדָם הַעֲלִיּוֹן" (כְּכַתוּב 36
 36 בְּמַעֲשֵׂה הַמְּרֻכָבָה "וְעַל הַכֶּסֶּא דְמוֹת 37
 37 כְּמֹרָאָה אִדָם") וְיֵשׁ לְהֶם יְדִיעָה גְּדוּלָה 38
 38 בְּאִלּוּקוֹת, כְּאִדָם בְּרִידַת, נִקְרָאוֹת 39
 39 "זָרַע אִדָם". וְשָׂאָר הַנִּשְׁמוֹת (אִשְׁרֵי 40
 40 כְּדִבְרֵי רַבְּנֵי הַזֶּהֱרָן בְּתוֹרָה אֹר" שֶׁהֶם כְּמַעֲט כָּל הַנִּשְׁמוֹת שְׁבוּרוֹתֵינוּ")
 41 נִקְרָאוֹת "זָרַע בְּהֶמָּה". וְהַנִּשְׁמוֹת שֶׁהֶם "זָרַע אִדָם" יֵשׁ לְהֵן שְׂאִיפָה ("רִצּוּא"
 42 וְתִשׁוּקָה) לְהַתְּקָרֵב לְאִלּוּקוֹת וְנִקְרָאוֹת "זָרַע אִדָם" כְּכַתוּב "רוּחַ הָאָדָם הַעוֹלָה
 43 הֵיא לְמַעְלָה" וְהַנִּשְׁמוֹת שֶׁהֶם בְּבַחֲבִינַת "זָרַע בְּהֶמָּה" נִמְשַׁכּוֹת אַחַר הַגּוּף וְעִנְיֵי
 44 הָעוֹלָם הַזֶּה וְלֹכֵן נִקְרָאוֹת "בְּהֶמָּה" כְּכַתוּב בְּהַמְּשַׁךְ הַפְּסוּק "רוּחַ הַבְּהֶמָּה

והוא עומד עליהם תחת העץ ויאכלו

ביאור בדרך אפשר

1 חיותו וקיומו מכל-מקום, הבטול הוא בטול היש בלבד, והינו
 2 שהיה נשאר במציאותו ובלישותו והאדם ממשיך לחוש את עצמו
 3 כמציאות אלא שהוא יש מי שבטל. הביטוי "יש מי שבטל" דומה
 4 לביטוי "יש מי שאוהב" שמשמעו הוא אדם שנמצא בדרגה גבוהה בעבורת
 5 ה', ויתכן אפילו שהוא צדיק שיש לו
 6 אהבת ה' בדרגה גבוהה, ובכל זאת
 7 חסר לו ביטול לאלוקות (ובלשון רבנו
 8 הזקן בספר התניא פרק לה: "נשמת
 9 האדם אפילו הוא צדיק גמור עובד ה'
 10 ביראה ואהבה בתענוגים, אף-על-פי-כן
 11 אינה בטילה במציאות לגמרי ליבטל
 12 וליכלל באור ה' ממש להיות לאחדים
 13 ביחוד גמור רק הוא דבר בפני עצמו
 14 ירא ה' ואוהבו") ואף שאינו
 15 דומה יש מי שבטל מי שדרגתו
 16 היא "ביטול היש" (ועדיין לא הגיע
 17 ל"ביטול במציאות" שהוא ביטול
 18 מוחלט) ליש מי שאוהב, מי
 19 שיש לו אהבת ה' אבל אינו בטל לגמרי
 20 והוא "יש" דיש מי שאוהב הרי
 21 גם מצד עבודתו הוא
 22 בלישותו³⁸, הישות' והמציאות
 23 העצמית שלו באה לידי ביטוי אפילו
 24 בעבודת ה' עצמה דהאֵהָבָה היא
 25 מה שהוא רוצה (דאס וואס
 26 ער וויל), והיא ביטוי לרצונו האישי
 27 מה-שאין-בן יש מי שבטל
 28 הרי מצד עבודתו הוא
 29 בִּבְטוּל, ואם כן גדולה מעלתו של
 30 "יש מי שבטל" על מעלתו של "יש מי
 31 שאוהב" מכל-מקום, אבל מצד
 32 שני ובעומק יותר יש יתרון ב"יש מי
 33 שאוהב" על "יש מי שבטל" כי הרי
 34 הבטול של ה"יש מי שבטל" הוא
 35 מצד עבודתו דוקא, אבל
 36 בְּעֵצָם מהותו מצד עצמו הוא יש
 37 (אָנהױבן הױבט זיך אן מיט
 38 יש זה מתחיל עם יש), שְׁזָהוּ יש
 39 מי שבטל היינו שבעצם הוא יש' ומציאות' אלא שמבטל את עצמו.
 40 ובין שעבודת הנשמות דורע בהמה הוא בטול היש בלבד,
 41 ולא 'ביטול במציאות' לכן שׂיף בזה עבודת הברורים, והאכילה של
 42 הנמצא בדרגה כזו נועדה לברר את הטוב מהרע דכײַן שׂהײש נשׂאר
 43 במציאותו כי גם לאחר שהוא מתבטל אין זה ביטול מוחלט וישנו בו
 44 תְּעֻרׁוּבוֹת טוב ורע, צריך לברר הטוב מן הרע. וזהו התוכן

ביאור בדרך אפשר

45 הפנימי של דברי הכתוב ובטן רשעים תחפר, שמתייחס לאכילתם של
 46 הבינונים ואלה שלמטה מהם והכונה היא שצריך לברר את
 47 הניצוצות דקדושה שבתוך הקלפות ולהעלות אותם.
 48 אָמְנָם, עבודת הנשמות הגבוהות והנעלות דורע אדם היא
 49 העבודה דיעת עליין' התפיסה
 50 והגישה שלמעלה יש המציאות
 51 האלוקית הרוחנית היא מציאות
 52 אמיתית ולמטה המציאות הגשמית
 53 היא אין, שכל הענינים
 54 שלמטה הם אין ואפס וחסרי
 55 כל ערך, ולכן לא שׂיף בזה ענין
 56 הברורים, כײַן שׂיזא מענין
 57 הישות לגמרי, ואין כל מציאות
 58 של רע שצריך לברר ולהפריד והינו,
 59 שהרגש זה שיש בנפשם
 60 ובנשמתם הגבוהה אשר למעלה
 61 יש ולמטה אין, פועל גם
 62 בחלקם בעולם כמבואר בחסידות
 63 שלכל אדם יש חלק בעולם שדווקא
 64 הוא צריך לברר ולהעלות לקדושה,
 65 ואצל בעלי הנשמות הגבוהות שרואים
 66 את העולם כולו כחסר ערך ורק
 67 הרוחניות האלוקית נחשבת בעיניהם
 68 ל'מציאות', הגישה שלהם שהיא "דעת
 69 עליון" פועלת גם בחלקם בעולם
 70 שלא יהיו בו ההגבלות
 71 דעולם, ועולם נעלה כזה אינו זקוק
 72 ל'ביוררים' וכדוע³⁹ שהבעל-
 73 שם-טוב ז"ל לא היה המקום
 74 מסתיר אצלו כלל, אחד
 75 הביטויים המרכזיים לעובדה שהעולם
 76 מוגבל והמציאות הגשמית מסתירה על
 77 האור הרוחני היא מושג המקום
 78 וההבדלים המוחשיים בין קרוב ורחוק
 79 אבל הבעל-שם-טוב חי בעולם הזה
 80 מבלי שהגבלות העולם יהיו בעלות
 81 משמעות מבחינתו וראה מה
 82 שברחוק מקום בדיק פמו
 83 שראה בקרוב מקום, מבלי להבדיל בין קרוב ורחוק ומבאר שזה
 84 לא היה בדרך נבואה, היינו ככות רוחני נעלה שמופשט מהגשמיות
 85 אלא בראיה מוחשית ממש, והינו לפי שההרגש שבנפשו
 86 ההכרה שאלוקות היא מציאות אמיתית ("למעלה יש") והמציאות הגשמית
 87 היא חסרת-ערך ("למטה אין") שנובעת מנשמתו, תחושה זו ו'הרגש' זה
 88 פועל גם בחלקו בעולם שלא יהיו בו ההגבלות דעולם,

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 וְלֹכֵן רָאָה בְּרַחוּק מְקוֹם כְּמוֹ בְּקָרוֹב מְקוֹם, לְפִי שְׂבַחְתְּלוֹ
 2 בְּעוֹלָם לֹא הֵיטָה הַהֶגְבְּלָה דְּמְקוֹם, וְרַחוּק מְקוֹם וְקָרוֹב
 3 מְקוֹם הָיוּ בְּשׂוּהָ עַד כִּי כֵךְ שְׂרָאָה מֵרַחוּק בְּאוֹתָהּ מִיָּדָה שְׂרָאָה מְקָרוֹב.
 4 וְהֵינּוּ, שְׁעַם הֵיטוֹתוֹ בְּגֵדֵר מְקוֹם, לַמְרוֹת שְׁחִי בַעוֹלָם הַזֶּה בַּתוֹךְ גִּדְרֵי
 5 הַמְקוֹם הֵנָּה הַמְקוֹם גּוֹפָא עֲצֵמו
 6 נַעֲשֶׂה לְמַעַלָּה מֵהַגְּבֻלַת
 7 מְקוֹם. וְכִמּוֹ מֵאִמֵר חֲכִמֵינוּ מְקוֹם
 8 הָאָרוֹן אֵינּוּ מִן הַמִּדְּבָה⁴⁰,
 9 בְּקוֹדֵשׁ הַקִּדְשִׁים הִיָּה נֹס, וְהַשְׁטַח
 10 שְׁנַתֶּפֶס עַל-יְדֵי אֲרוֹן הַקֹּדֶשׁ לֹא נִמְדָר
 11 בְּמִדּוֹת הָאֲרוֹן דְּדָאף שְׁהָאָרוֹן
 12 הֵיָה מְגַבֵּל בְּאָרְכּוֹ בְּרַחְבּוֹ
 13 וּבְקוֹמָתוֹ בְּנוֹבְהוֹ. כֵךְ שִׁכַן הִיָּה בַּתוֹךְ
 14 גִּדְרֵי הַמְקוֹם וְכִמּוֹ כֵן מְקוֹם
 15 קָדָשׁ הַקִּדְשִׁים הֵיָה מְגַבֵּל
 16 בְּאָרְכּוֹ בְּרַחְבּוֹ וּבְקוֹמָתוֹ וְגַם לוֹ
 17 הִיָּה מִדּוֹת מוֹגְבֻלוֹת בַּתוֹךְ גִּדְרֵי הַמְקוֹם,
 18 מְכַל-מְקוֹם, מְקוֹם הָאָרוֹן
 19 אֵינּוּ מִן הַמִּדְּבָה וְכִאִילוֹ אֵינּוּ קִיִּים.
 20 וְכִמּוֹ כֵן הֵיָה אֶצֶל הַבַּעַל-
 21 שָׁם-טוֹב שְׁהַמְקוֹם הַגְּשָׁמִי לֹא
 22 הֵיָה בְּבַחֲיִנַת יֵשׁ וּמִצִּיאוֹת כָּלֵל,
 23 וְכֵן הוּא בְּכָל הַצְּדִיקִים (דְּדָאף
 24 שְׁעַנְיָן זֶה נֶאֱמָר עַל הַבַּעַל-
 25 שָׁם-טוֹב, הָרִי כֵן הוּא גַם
 26 בְּכָל הַצְּדִיקִים), שְׂבַחְתְּלָקָם
 27 בְּעוֹלָם אֵין הַהֶגְבְּלוֹת דְּעוֹלָם.
 28 וּמִדְּבָה מוֹבְחָן שְׂבַצְדִיקִים שֶׁהֵם
 29 לַמַּעַלָּה מֵהַגְּבֻלוֹת הַעוֹלָם לֹא שְׂנִיף
 30 כָּלֵל עַנְיָן עֲבוֹדַת הַבְּרוּרִים, כִּי
 31 אֵין נְחִינַת מְקוֹם לְרַע כִּלְל וְהָאֶכִילָה
 32 דְּצְדִיקִים הוּא עַנְיָן צְדִיק
 33 אוֹכֵל לְשַׁבַּע נְפִשׁוֹ, וְהוּא עַנְיָן
 34 הַמְשַׁכֵּת אֹרֶךְ תְּדַשׁ שְׁלִמְעַלָּה
 35 מֵהַעוֹלָמוֹת, וְהַמְשַׁכֵּה זֹו
 36 שְׂמִקּוּרָה וּשְׂרֵשָׁה הִיא לַמַּעַלָּה
 37 מֵהַעוֹלָמוֹת לְגַמְרֵי הִיא נִמְשַׁכֵּת
 38 וּמִתְגַלָּה בְּזִיעֵיר אֲנַפִּין, וְעַל-
 39 יְדֵי הַהַמְשַׁכֵּה שְׂבַצְעִיר
 40 אֲנַפִּין נִמְשָׁף גַם לַמַּטָּה יוֹתֵר
 41 בְּבַחֲיִנַת הַמַּלְכוּת, שִׁישׁ לֵה
 42 שִׁיכּוֹת לַעוֹלָמוֹת שְׂזָהוּ צְדִיק
 43 אוֹכֵל לְשַׁבַּע נְפִשׁוֹ, דְּנִפְשׁ
 44 הִיא בְּחִינַת הַמַּלְכוּת.

(ח) וְהֵנָּה בְּעַנְיָן זֶה בְּדוֹמָה לְהַפְרֵשׁ בֵּין 'אֲכִילַת אֲדָם' ו'אֲכִילַת מִזְבֵּחַ' וְכֵן
 הַהַבְדֵּל בֵּין אֲכִילַת שַׁבַּת וְאֲכִילַת חוֹל וְכֵן הַהַבְדֵּל בֵּין אֲכִילַת הַצְּדִיקִים לְאֲכִילַת
 הַבְּנוּנִים וּמַטָּה הוּא גַם הַהַפְרָשׁ הַהַבְדֵּל בֵּין נְשִׁמוֹת וּמְלָאָכִים,
 דְּנְשִׁמוֹת יְכוּלוֹת לְהַמְשִׁיף מַלְמַעְלָה לַמַּטָּה אֵת הָאֹרֶךְ שְׁלִמְעַלָּה
 מֵהַעוֹלָמוֹת, וְלִקְלוֹט אוֹתוֹ וְלַחֲכִיל
 אוֹתוֹ בְּתוֹכָם מֵה-שְׂאִינְכֵן
 מְלָאָכִים, אִם יִמְשָׁף לָהֶם
 וּתְגַלָּה עֲלֵיהֶם אֹרֶךְ שְׁלִמְעַלָּה
 מֵהֶם יִתְבַטְּלוּ מִמְּצִיאוֹתָם,
 הֵינּוּ הַפְּסָד וְאִיבּוֹר הַמְּצִיאוֹת,
 כְּמֵאֱמָר⁴¹ הַגַּמְרָא שְׂכֵאשֵׁר
 הַמְלָאָכִים טַעְנוּ לַפְנֵי הַקֹּדֶשׁ-בְּרוּךְ-הוּא
 שְׁלֹא לְבִרְוֹא אֵת הָאֲדָם הַזֶּה שִׁישׁ
 הַקָּב"ה אֶצְבְּעוֹ הַקְּטַנָּה
 בִּינְיָהֶם וּשְׂרָפָם, דְּהַמְשַׁכֵּת
 הָאֹרֶךְ הַאֲלוּקִי שְׂבַמְלָאָכִים הוּא
 אֹרֶךְ שְׁלִפֵי עֲרָפָם דְּוָקָא, לְפִי
 יְכוּלוֹת הַקְּלִיטָה שְׁלֵהֶם וְאִם יִמְשָׁף
 לָהֶם אֹרֶךְ שְׁלֹא לְפִי עֲרָפָם
 וּמַעֲבָר לְמָה שֶׁהֵם מְסוּגְלִים לְקִלּוֹט
 וְלַחֲכִיל יִתְבַטְּלוּ מִמְּצִיאוֹתָם.
 מֵה-שְׂאִינְכֵן הַנְּשִׁמוֹת, גַם
 כְּשֶׁהֵם בְּמִצִּיאוֹתָם וּבַתוֹךְ הַגִּדְרִים
 שֶׁל הַמִּצִּיאוֹת שְׁלֵהֶם יְכוּלוֹת
 לְהַמְשִׁיף אֹרֶךְ שְׁלִמְעַלָּה
 מֵהַעוֹלָמוֹת. וְטַעַם הַדְּבָר הוּא
 לְפִי שְׁהַמְלָאָכִים הֵם נְבָרָאִים,
 וּבְנִבְרָאִים אִי-אֶפְשָׁר לֹא יִתְכּוֹן
 שְׂמִימָשׁף אֹרֶךְ שְׁלִמְעַלָּה מֵהֶם,
 לְפִי שְׁהֵם בְּחִינַת יֵשׁ
 וּמְצִיאוֹת, וְאִם יִתְגַלָּה בְּהֵם אֹרֶךְ
 שְׁלִמְעַלָּה מִגִּדְרֵי הַמִּצִּיאוֹת שְׁלֵהֶם
 יִאֲבִדוּ אֵת מִצִּיאוֹתָם לְחִלוּטִין וּיִתְבַטְּלוּ
 וְעַד שְׁגַם בַּעַת שְׁלִיחוֹתָם,
 שְׂאָז הֵם בְּכַטּוּל לְגַמְרֵי עַד
 שְׂנִקְרָאִים בְּשֵׁם הַזֶּה, כְּמוֹ

כְּמֵאֱמָר⁴¹ הַזֶּה שְׁלִפֵי עֲרָפָם דְּוָקָא, וְאִם יִמְשָׁף לָהֶם אֹרֶךְ שְׁלֹא לְפִי עֲרָפָם
 יִתְבַטְּלוּ מִמְּצִיאוֹתָם. מֵה-שְׂאִינְכֵן הַנְּשִׁמוֹת, גַם כְּשֶׁהֵם בְּמִצִּיאוֹתָם יְכוּלוֹת
 לְהַמְשִׁיף אֹרֶךְ שְׁלִמְעַלָּה מֵהַעוֹלָמוֹת, וְטַעַם הַדְּבָר הוּא לְפִי שְׁהַמְלָאָכִים הֵם
 נְבָרָאִים, וּבְנִבְרָאִים אִי-אֶפְשָׁר שְׂמִימָשׁף אֹרֶךְ שְׁלִמְעַלָּה מֵהֶם, לְפִי שְׁהֵם בְּחִינַת
 יֵשׁ וּמְצִיאוֹת, וְעַד שְׁגַם בַּעַת שְׁלִיחוֹתָם, שְׂאָז הֵם בְּכַטּוּל לְגַמְרֵי עַד שְׂנִקְרָאִים

(40) יומא כא, סע"א. וש"נ. (41) סנהדרין לח, ב. וראה סידור הערה לתיקון חצות.

והוא עומד עליהם תחת העץ ויאכלו

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 שְׁכֶתוֹב בְּרִבְרֵי הַגֶּר לִגְבֵי הַמְּלֶאךְ שֶׁהִתְגַּלָּה אֵלֶיהָ וַתִּקְרָא שֵׁם הַיְוִי' 1
2 הַדּוֹבֵר אֵלֶיהָ⁴², וְכִי נִשְׁבַּעְתִּי נְאוּם הַיְוִי'⁴³, הֵינּוּ שְׁלֹפְעִמִים 2
3 הַמְּלֶאךְ קוֹרָא לְעִצְמוֹ ה', וְזֹאת מִפְּנֵי שֶׁהֵם בְּטָלִים לְאִלּוּקוֹת לְחִלוּטֵינִי 3
4 מִכָּל־מְקוֹם, לְמִרוֹת שְׂמֹדוֹבֵר בְּכִיטוֹל עִצְמוֹ הַיְוִי זֶה רַק בְּטוֹל הַיֵּשׁ 4
5 לְבַד, וְלֹא 'בִּיטוֹל בְּמִצְאוֹת' הַיְוִינִי 5
6 שְׁגָם אָז בְּאוֹתָהּ שַׁעַת עִצְמָהּ שֶׁהֵם 6
7 בְּטָלִים בְּכִיטוֹל מוֹחֶלֶט הֵם בְּבַחֲיִינַת 7
8 מְצִיאוֹת, וְלִכֵּן אֵינָם יְכוּלִים 8
9 לְקַבֵּל גְּלוּי אֹדֵר אֶלְקֵי שְׁלֹמְעֵלָה 9
10 מִהַמְצִיאוֹת שֶׁלָּהֶם כִּי בַעֲצֵם לֹא חָל 10
11 שִׁינוּי בְּגִרְדֵי הַמְצִיאוֹת שֶׁלָּהֶם בְּתוֹר 11
12 נִבְרָאִים. מַה־שְּׂאִינ־כֵּן נִשְׁמוֹת 12
13 שְׁעֵלֵיהֶם נֹאמֵר שֶׁהֵם "חֶלֶק אֱלֹהִים 13
14 מִמַּעַל" שְׁעֵנִינִים הוּא שְׁהֶאֱלָקוֹת 14
15 נַעֲשֶׂה נִבְרָא⁴⁴, לִכֵּן יְכוּלִים 15
16 לְקַבֵּל גַּם בַּחֲיִינַת אֹדֵר 16
17 שְׁלֹמְעֵלָה מֵהֵם כִּי בְּמַהוּתֵן הֵן 17
18 "בִּוְרָא" וְלֹא "נִבְרָא". 18
19 אֲמַנָּם, כֹּל זֶה הוּא בְּנוֹגֵעַ 19
20 לְמִלְאָכִים מִצַּד עֲצָמָם, 20
21 שְׂאִינָם יְכוּלִים לְקַבֵּל בַּחֲיִינַת 21
22 אֹדֵר שְׁלֹמְעֵלָה מֵהֵם לְפִי שֶׁהֵם 22
23 בְּבַחֲיִינַת מְצִיאוֹת, וְהִתְגַּלּוֹת אֹדֵר 23
24 הַנַּעֲלָה מֵהֵם תְּגִירוֹם לְאִיבּוֹד מְצִיאוֹתם 24
25 וְלִכֵּן נִקְרָאִים בְּשֵׁם עוֹמְדִים, 25
26 בְּמַשְׁמַעוֹת שֶׁל עוֹמְדִים וְנִיבָּבִים תְּמִיד 26
27 בְּדִרְגָה אַחַת לֹלֵא שִׁינוּי (כְּכַתּוּב "וְנִתְּתִי 27
28 לָךְ מִהַלְכִים בֵּין הָעוֹמְדִים אֱלֹהִים") 28
29 לְפִי שֶׁכָּל עֲלִיָּתָם גַּם כִּשְׁהֵם 29
30 מִתְעַלִּים מִדְּרָגָה לְדִרְגָה הֵיא 30
31 בְּמִדְרַגַּת הָעוֹלָמוֹת, וּבְתוֹךְ גִּדְרֵי 31
32 הָעוֹלָמוֹת וְהֵם בְּבַחֲיִינַת מְצִיאוֹת, 32
33 וְכִיוּן שֶׁהַעֲלִיָּה הִיא לֹא שִׁינוּי מַהוּתִי 33
34 מִהַמַּעַבְבִּי הַקּוֹדֵם אֲלֵא הַתְּקִדְמוֹת 34
35 מִסְּוִימַת בְּתוֹךְ גִּדְרֵי הַמְצִיאוֹת שֶׁלָּהֶם 35
36 עִצְמָהּ, לִכֵּן נִקְרָאִים הַמְּלֶאכִים 36
37 'עוֹמְדִים' אֲבָל עַל־יְדֵי עֲבוֹדַת 37
38 נִשְׁמוֹת הַצַּדִּיקִים, פּוֹעֲלִים גַּם 38
39 בְּמִלְאָכִים שִׁיְהִיָּה בָּהֶם 39
40 הַמְּשַׁכְּת אֹדֵר חֲדָשׁ שְׁלֹמְעֵלָה 40
41 מִהָעוֹלָמוֹת וְהֵם יוֹכְלוּ לְקַלּוֹט אוֹתוֹ 41
42 וְלֹא לְהַתְּבַטֵּל מִמְצִיאוֹתָם.

(42) לך לך טז, יג. וראה תניא אגה"ק סו"ס כה. (43) וירא כב, טז. (44) ראה ביאורי הזהר פינחס לאדמו"ר האמצעי קיד, ד ואילך. לאדמו"ר הצ"צ ח"א ע' תקמו ואילך. המשך תרס"ו ע' תנט. תפט. ועוד.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 עֲבָרֵי⁴⁵, כִּי תִקְנֶה קָאֵי עַל מַשָּׁה רַבְּנִי, שְׁפָעַל גַּם בְּנִשְׁמוֹת
 2 הַנְּחֻתוֹת שְׁבַבְחֵינִת עֶבֶד עֲבָרֵי, וְכִמּוֹ שְׁכַתּוֹב⁴⁶ בְּקִרְיַת שֹׁמֶן שִׁמְשָׁה
 3 רַבְּנֵי אֹמֵר לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁאֵם יִשְׁמְעוּ וְיִקְיִמוּ אֶת הַמִּצְוֹת אִזֵּי וְנִתְּתִי עֲשָׂב
 4 בְּשִׁדְךָ לְבַהֲמֹתָךְ, וְכִיוּן שֶׁנֹּכַח כֵּן גַּם הִשְׁפַּע לְבַהֲמוֹת יִשְׂרָאֵל לְדִיִּיק דָּגָם
 5 בְּנִשְׁמוֹת דְּזָרַע בְּהֵמָה הַמְּשִׁיף
 6 בְּחֵינֵת עֲשָׂב כּו'. וְהִשְׁפַּע רֹחַנִית
 7 עֲלֵיוֹנָה. וְיִוָּבֵן זֶה הַסִּבֵּר בְּהִשְׁפַּעַת
 8 הַנִּשְׁמוֹת הַגְּבוּהוֹת שֶׁל "זֹרַע אָדָם" עַל
 9 הַנִּשְׁמוֹת שֶׁל "זֹרַע בַּהֲמָה" יִוָּבֵן
 10 בְּמִכְּלֵ-שִׁפְן מִזֶּה שֶׁהַנִּשְׁמוֹת
 11 פּוֹעֲלוֹת בְּמִלְאָכִים שִׁיְהִיָּה
 12 בָּהֶם אֲכִילַת אָדָם, שֶׁהִיא חִידוּשׁ
 13 גָּדוֹל יוֹתֵר דָּאָם בְּמִלְאָכִים שֶׁהֶם
 14 נְבָרָאִים, פּוֹעֲלוֹת הַנִּשְׁמוֹת
 15 שִׁיְהִיָּה בָּהֶם הַמְּשַׁכֵּת אֹר
 16 חֲדָשׁ, שֶׁלֹּמְעֵלָה מֵעוֹלָמוֹת וּנְבָרָאִים
 17 כֹּל-שִׁפְן בְּנִשְׁמוֹת שְׁעֵנִינָם הוּא
 18 שְׁאֵלְקוֹת נַעֲשֶׂה נְבָרָא (שְׁעֵנִין)
 19 זֶה שֶׁהַנִּשְׁמוֹת הֵם אֵלְקוֹת
 20 שֶׁנַּעֲשֶׂה נְבָרָא הוּא בְּכֹל
 21 הַנִּשְׁמוֹת, גַּם בְּנִשְׁמוֹת דְּזָרַע
 22 (בְּהֵמָה), הָרִי בּוֹדָאֵי שְׁעֵל-יָדֵי
 23 הַתְּקַשְׁרוֹתָם שֶׁל הַנִּשְׁמוֹת הַנְּמוּכּוֹת
 24 לְנִשְׁמוֹת הַצְּדִיקִים, (וְכֵאמֹר כֹּל
 25 הַנִּשְׁמוֹת הֵן 'אֵלְקוֹת שֶׁנַּעֲשֶׂה נְבָרָא'
 26 הֵינּוּ שֶׁמִּצַּד מֵהוֹתֵן הֵן לִמְעֵלָה
 27 מֵהַעוֹלָמוֹת) נַעֲשֶׂה גַם בָּהֶם הַעֲנִין
 28 דְּאֲכִילַת אָדָם. וְהֵינּוּ, שְׁאֵף
 29 שְׁמַצַּד-עֲצָמָם עֲבוֹדָתָם שֶׁל
 30 הַנִּשְׁמוֹת הַלְלוּ, בְּחֵינֵת "זֹרַע בַּהֲמָה"
 31 הִיא עֲבוֹדַת הַבְּרוּרִים שְׁלוֹחִים
 32 עִם הָרַע, דְּעִם הֵינּוּ
 33 שְׁבַבְיִנוּנִים גּוֹפָא יֵשׁ גַּם בְּן רַבּוּי מְדַרְגּוֹת, הָרִי
 34 לְאֵלְקוֹת עֲמוּק, הָרִי גַם בְּמְדַרְגָּה הַיּוֹתֵר עֲלִיוֹנָה שְׁבַבְיִנוּנִים,
 35 עֲבוֹדָתָם הִיא עֲבוֹדַת הַבְּרוּרִים, וְכֹל הַמֵּתְאֲבָק עִם מְנוּל
 36 מִתְּנוּל גַּם בְּן כּו'⁴⁷, הֵינּוּ שֶׁעֲצָם הַמְּגַע עִם הַגִּשְׁמִיּוֹת וְהַחֹמוֹרִיּוֹת גּוֹרֵם
 37 לְאֵדָם יִרְיֵה נּוֹסֶפֶת בְּמַעֲמָדוֹ וּמַצְבּוֹ
 38 הַרוּחָנִי וּבִפְרָט מִצַּד הַעֲנִינִים
 39 הַלֵּא רְצוּיִים שְׁיֵשׁ אֲצֵל כֹּל אֶחָד
 40 בְּפִרְט כְּפִי שִׁידַע אֵינֶשׁ בְּנִפְשִׁיָּה
 41 יוֹדַע הָאֵדָם בְּעֲצָמוֹ אֲלִיבָא
 42 דְּנִפְשִׁיָּה, כִּשְׁהוּא בּוֹחֵן אֶת מַצְבּוֹ
 43 בְּכַוֵּן הֵנָּה כֹּל זֶה כֹּל הַקְּשִׁיִּים
 44 הַרוּחָנִיִּים הַלְלוּ שֶׁיֵּשׁ לְבִינּוּנִים הוּא
 45 מִצַּד-עֲצָמָם, אֲכָל עַל-יָדֵי
 46 הַתְּקַשְׁרוֹתָם לְנִשְׁמוֹת
 47 הַצְּדִיקִים נַעֲשֶׂה גַם בָּהֶם
 48 בְּאֵיכֵלָה שֶׁלָּהֶם, הַפְּעוּלָה הַרוּחָנִית שֶׁל
 49 אֲכִילַת אָדָם, הֵינּוּ הַמְּשַׁכֵּת
 50 אֹר חֲדָשׁ שְׁלִמְעֵלָה
 51 מֵהַעוֹלָמוֹת, אֹר בְּלִי-גְבוּל.
 52 וְזֶהוּ וְהוּא עוֹמֵד עֲלֵיהֶם תַּחַת
 53 הָעֵץ וַיֵּאכְלוּ, דְּעַל-יָדֵי-זֶה
 54 שֶׁהוּא הַצְּדִיק עוֹמֵד עֲלֵיהֶם,
 55 עַר שְׁטִיט אֹיִף זֵי אֹן
 56 צוֹגְעֵבּוֹנְדַעֵן מִיט זֵי, עוֹמֵד
 57 וְנִיצֵב עֲלֵיהֶם וּמְקוּשֵׁר וּמְחוּבֵר אִתָּם
 58 פּוֹעֵל שִׁיְהִיָּה בָּהֶם אֲכִילַת
 59 אָדָם, וְהֵינּוּ שְׁמַמְשִׁיף אֹר
 60 הַבְּלִי-גְבוּל שִׁיאִיר גַּם בְּכֹל
 61 מְקַשְׁרֵי שְׁלִמְטָה, שְׁעֵל-יָדֵי-
 62 זֶה נַעֲשֶׂה אֲצֵלֶם אֲצֵל הַמְּקוּשְׁרִים
 63 תּוֹסֶפֶת חֵיּוֹת בְּקִיּוּם הַתּוֹרָה
 64 וְהַמְּצוֹת.

1 כִּי תִקְנֶה עֶבֶד עֲבָרֵי⁴⁵, כִּי תִקְנֶה קָאֵי עַל מַשָּׁה
 2 רַבְּנִי, שְׁפָעַל גַּם בְּנִשְׁמוֹת שְׁבַבְחֵינִת עֶבֶד עֲבָרֵי,
 3 וְכִמּוֹ שְׁכַתּוֹב⁴⁶ וְנִתְּתִי עֲשָׂב בְּשִׁדְךָ לְבַהֲמֹתָךְ,
 4 דָּגָם בְּנִשְׁמוֹת דְּזָרַע בְּהֵמָה הַמְּשִׁיף בְּחֵינֵת עֲשָׂב כּו'.
 5 וְיִוָּבֵן זֶה בְּמִכְּלֵ-שִׁפְן מִזֶּה שֶׁהַנִּשְׁמוֹת פּוֹעֲלוֹת
 6 בְּמִלְאָכִים שִׁיְהִיָּה בָּהֶם אֲכִילַת אָדָם, דָּאָם בְּמִלְאָכִים
 7 שֶׁהֶם נְבָרָאִים, פּוֹעֲלוֹת הַנִּשְׁמוֹת שִׁיְהִיָּה בָּהֶם הַמְּשַׁכֵּת
 8 אֹר חֲדָשׁ, שְׁעֵנִינָם הוּא שְׁאֵלְקוֹת נַעֲשֶׂה נְבָרָא
 9 (שְׁעֵנִין) זֶה שֶׁהַנִּשְׁמוֹת הֵם אֵלְקוֹת הַתְּקַשְׁרוֹתָם לְנִשְׁמוֹת
 10 הַצְּדִיקִים, נַעֲשֶׂה גַם בָּהֶם הַעֲנִין דְּאֲכִילַת אָדָם.
 11 וְהֵינּוּ, שְׁאֵף שְׁמַצַּד-עֲצָמָם עֲבוֹדָתָם הִיא עֲבוֹדַת
 12 הַבְּרוּרִים שְׁלוֹחִים עִם הָרַע, דְּעִם הֵינּוּ שְׁבַבְיִנוּנִים
 13 גּוֹפָא יֵשׁ גַּם בְּן רַבּוּי מְדַרְגּוֹת, הָרִי גַם בְּמְדַרְגָּה
 14 הַיּוֹתֵר עֲלִיוֹנָה שְׁבַבְיִנוּנִים, עֲבוֹדָתָם הִיא עֲבוֹדַת
 15 הַבְּרוּרִים, וְכֹל הַמֵּתְאֲבָק עִם מְנוּל מִתְּנוּל גַּם
 16 בְּן כּו'⁴⁷, הֵינּוּ שֶׁעֲצָם הַמְּגַע עִם הַגִּשְׁמִיּוֹת וְהַחֹמוֹרִיּוֹת
 17 גּוֹרֵם לְאֵדָם יִרְיֵה נּוֹסֶפֶת בְּמַעֲמָדוֹ וּמַצְבּוֹ הַרוּחָנִי
 18 וּבִפְרָט מִצַּד הַעֲנִינִים הַלֵּא רְצוּיִים שְׁיֵשׁ אֲצֵל כֹּל אֶחָד
 19 בְּפִרְט כְּפִי שִׁידַע אֵינֶשׁ בְּנִפְשִׁיָּה אֲלִיבָא דְּנִפְשִׁיָּה,
 20 כִּשְׁהוּא כֹּל זֶה הוּא מִצַּד-עֲצָמָם, אֲכָל עַל-יָדֵי
 21 הַתְּקַשְׁרוֹתָם לְנִשְׁמוֹת הַצְּדִיקִים נַעֲשֶׂה גַם בָּהֶם
 22 אֲכִילַת אָדָם, הֵינּוּ הַמְּשַׁכֵּת אֹר חֲדָשׁ שְׁלִמְעֵלָה
 23 מֵהַעוֹלָמוֹת, אֹר בְּלִי-גְבוּל.
 24 וְזֶהוּ וְהוּא עוֹמֵד עֲלֵיהֶם תַּחַת הָעֵץ וַיֵּאכְלוּ, דְּעַל-יָדֵי-זֶה
 25 שֶׁהוּא הַצְּדִיק עוֹמֵד עֲלֵיהֶם, עַר שְׁטִיט אֹיִף זֵי אֹן צוֹגְעֵבּוֹנְדַעֵן
 26 מִיט זֵי, פּוֹעֵל שִׁיְהִיָּה בָּהֶם אֲכִילַת אָדָם, וְהֵינּוּ שְׁמַמְשִׁיף
 27 אֹר הַבְּלִי-גְבוּל בְּכֹל מְקַשְׁרֵי שְׁלִמְטָה, שְׁעֵל-יָדֵי-זֶה נַעֲשֶׂה
 28 אֲצֵלֶם תּוֹסֶפֶת חֵיּוֹת בְּקִיּוּם הַתּוֹרָה וְהַמְּצוֹת.

25 וְזֶהוּ וְהוּא עוֹמֵד עֲלֵיהֶם תַּחַת הָעֵץ וַיֵּאכְלוּ, דְּעַל-יָדֵי-זֶה שֶׁהוּא עוֹמֵד עֲלֵיהֶם, עַר שְׁטִיט אֹיִף זֵי אֹן
 26 צוֹגְעֵבּוֹנְדַעֵן מִיט זֵי, פּוֹעֵל שִׁיְהִיָּה בָּהֶם אֲכִילַת אָדָם, וְהֵינּוּ שְׁמַמְשִׁיף אֹר הַבְּלִי-גְבוּל בְּכֹל מְקַשְׁרֵי
 27 שְׁלִמְטָה, שְׁעֵל-יָדֵי-זֶה נַעֲשֶׂה אֲצֵלֶם תּוֹסֶפֶת חֵיּוֹת בְּקִיּוּם הַתּוֹרָה וְהַמְּצוֹת.

בס"ד. שיחת שבת פרשת וירא, כ"ף מרחשון ה'תשי"ג*.

- 1 א. צוה לנגן ואמר מאמר דבור המתחיל והוא עומד עליהם גו'.
2 לאחר המאמר צוה לנגן את הניגון "אני מאמין".
- 3 ב. הסיפור הבא¹ – כבר סיפרתי פעם, אבל, היות שהיום הוא יום הולדתו של כ"ק אדמו"ר (מהורש"ב)
4 נשמתו-עדן, אביו של כ"ק מו"ח אדמו"ר, אספר את הסיפור פעם נוספת²:
5 הרבי נשמתו-עדן נהג להכנס מדי שנה, ביום הולדתו כ' מרחשון, אל זקנו כ"ק אדמו"ר הצמח-צדק,
6 בכדי לבקש ברכתו³. – יתכן שכך היה הסדר גם אצל שאר נכדי הצמח-צדק.
- 7 פעם אחת כשנכנס הרבי נשמתו-עדן – (בהיותו ילד כבן ארבע או חמש שנים, שהרי הרבי נשמתו-עדן
8 נולד בשנת תרכ"א, ואילו בניסן תרכ"ו נסתלק הצמח-צדק) – פרץ בבכי. שאלו הצמח-צדק מדוע הנך
9 בוכה? והשיב, כי למד בחומש (או שמע שמספרים) שהקב"ה נראה אל אברהם אבינו – הסיפור אירע
10 בשבוע דפרשת וירא – ולכך הוא בוכה, מדוע אין הקב"ה נראה אליו.
- 11 ויענהו הצמח-צדק: כאשר יהודי (נוסחא שניה: יהודי צדיק⁴) בן תשעים ותשע שנים מחליט שצריך
12 למול את עצמו, ראוי הוא שהקב"ה יראה אליו.
- 13 תשובת הצמח-צדק הניחה את דעת הילד, וחדל לבכות.
- 14 ג. ובהקדמה: אף על פי שסיפור זה אירע בימי ילדותו של הרבי נשמתו-עדן, קודם היותו בר-מצוה,
15 ועוד לפני ש"הגיע לחינוך"⁵, מכל מקום, יש ללמוד ממנו לימוד והוראה בעבודת השם. שכן, מכיון
16 שהרבי נשמתו-עדן סיפר את הסיפור לבנו יחידו – הרבי, והרבי חזר על הסיפור בכדי שיפרסמוהו בעולם,
17 מוכח, שהסיפור נוגע גם אלינו.
- 18 ובפרטיות – יש ללמוד מסיפור זה שני ענינים, הן מהשאלה (של הרבי נשמתו-עדן) והן מהתשובה
19 (של זקנו הצמח-צדק).
- 20 ד. ולכל לראש – הלימוד וההוראה מבכיתו של הרבי נשמתו-עדן (אל הצמח-צדק) על כך שהקב"ה
21 לא נראה אליו:
- 22 כל אחד ואחד מבני ישראל, באיזה מעמד ומצב שיהיה, אפילו אם הוא נמצא בדרגא כזו שעדיין "לא
23 הגיע לחינוך", כלומר, שחוסר הדעת שבו הוא במדה כזו, אשר לא זו בלבד שאינו מבין מעצמו, אלא
24 עוד זאת, שאינו מסוגל לקבל ולקלוט השפעה מהזולת (שזהו ענין "הגיע לחינוך"),
- 25 – יתכן אמנם, שלפי מספר שנותיו הוא "גדול", אבל בהנוגע לרוחניות הענינים – הוא בבחינת קטן
26 "שלא הגיע לחינוך". וכפי שאמר כ"ק מו"ח אדמו"ר⁶ "אידישע יאָרן רעכענען זיך ניט לויטן
27 פּאַספּאַרט"!!! לפי ה"דרכון" הוא אמנם יהודי זקן ("אויפן פּאַספּאַרט קען ער זיין אַן אַלטער איד"),

3) בילדותו היתה להרבי נשמתו-עדן מטפלת אינה-יהודי. פעם אחת כאשר הרבי נשמתו-עדן הי' צריך ליכנס אל הצמח-צדק, אמר, שאינו רוצה ליכנס ללא המטפלת, וכיון שסירב הילד ליכנס בלעדה, הניחו גם לה ליכנס אל הצמח-צדק. אבל מה עשו? – בחדרו של הצמח-צדק הי' עומד תנור ("הרובע"), וכיון ששם לא היו התנורים קבועים לכותל, דחקו את המטפלת לבין התנור והכותל** (מרשימה בלתי מוגה).

4) הביאור בבי' הנוסחאות – ראה לקו"ש ח"ה שבהערה 2.
5) ראה לקו"ש חט"ו שבהערה 2 ע' 131 ובהערות 16-17.
6) ראה גם תו"מ ח"ה ע' 58. וש"נ.

* נדפסה בלקו"ש ח"א ע' 23 ואילך, במהדורא זו ניתוספו בהערות כמה פרטים (מלבד ציוני מ"מ) - מרשימה בלתי מוגה.
1) נעתק ב"היום יום" ט חשון (מ"שיחת כ' מ"ח צג ברשימותי*). – סיפור זה נתבאר גם בלקו"ש ח"ה ע' 86 ואילך. ע' 321 ואילך. חט"ו ע' 129 ואילך. ח"כ ע' 61 ואילך. סה"ש תש"ג ח"א ע' 110 ואילך. תנש"א ח"א ע' 115 ואילך. תשנ"ב ח"א ע' 85 ואילך. שיחת ש"פ וירא תש"ה (נדפסה בקונטרס "צדיק למלך" ח"ב ע' 3 ואילך). ועוד.
2) ובפרט שמסתמא ישנם כאלה שעדיין לא שמעו את הסיפור, ואלה שכבר שמעוהו – ישמעוהו עוד הפעם (מרשימה בלתי מוגה).

(* נדפס ב"רשימות" חוברת קיט.

** ראה "רשימות" חוברת ה (יומן ב) ע' 35 (ושם, שאדמו"ר נשמתו-עדן הי' "אז כבן ג' וחצי-ד' שנים"). וראה גם סה"ש תרפ"א ע' 20.

1 אבל לפי שנותיו האמיתיות, שנותיו הרוחניים, כלומר, ביחס לקיום התורה והמצוות שלו – הוא בדוגמת
2 תינוק המשחק מתחת לשולחן ("א קליין קינד וואָס שפילט זיך אונטערן טיש")... –

3 בכל זאת, יכול גם הוא לתבוע, ותביעה בחזק, שזהו ענין הבכיה, – כידוע⁷ שדמעות באות מ"מותרי
4 מוחין", בסיבת דבר שנעלה ומרומם מהבנת והשגת האדם, שאין המוחין יכולים לסבלו –
5 שהקב"ה ייראה אליו, כשם שנראה אל אברהם אבינו.

6 ה. יתר על כן:

7 מסיפור זה (שהרבי נשמתו-עדן בכה על כך שאין הקב"ה נראה אליו כשם שנראה לאברהם אבינו
8 בהתחלת פרשת וירא) למדים, שבכחו של כל אחד ואחד מישראל לתבוע שהקב"ה ייראה אליו באותו אופן
9 שנראה אל אברהם אבינו לאחר קיומו מצות מילה, שבמעמד ומצב זה היתה ההתגלות ד"וירא אליו הוי"
10 שבתחילת פרשת וירא.

11 ובהקדמה: גם לפני קיום מצות מילה מצינו התגלות שם הוי' לאברהם⁸, אבל, אין זה בדומה להתגלות
12 – "ואיתגלי"י"⁹ – שבאה לאחר קיום מצות מילה, שהיתה בדרגה נעלית הרבה יותר¹⁰.

13 וענין זה מודגש גם בכך, שבעת התגלותו של הקב"ה לאברהם לאחר קיום מצות מילה (בהתחלת פרשת
14 וירא) – כבר נשתנה שמו מ"אברם" ל"אברהם" בתוספת ה"א" (שהרי השינוי בשמו נעשה ביחד עם קיום
15 מצוה זו¹¹):

16 איתא בגמרא¹²: "כתיב אברם וכתיב אברהם, בתחלה המליכו הקב"ה על מאתיים וארבעים ושלושה
17 אברים, ולבסוף המליכו על מאתיים וארבעים ושמונה אברים, אלו הן, שתי עינים ושתי אזנים וראש
18 הגויי", "שבתחילה המליכו הקב"ה על אבריו שהם ברשותו ליזרה מעבירה, אבל עיניו ואזניו של אדם
19 אינם ברשותו, שהרי על כרחו יראה בעיניו וכאזניו ישמע, ולבסוף כשנימוז המליכו הקב"ה אפילו על
20 אלו כו"¹³.

21 והענין בזה – שבתחילת עבודתו (כשנקרא שמו "אברם") היה אברהם בעל-הבית רק על האיברים
22 שבדרך הטבע קיימת אפשרות לשלוט עליהם, אמנם לאחר זה, הנה על ידי שלימות עבודתו ופעולתו של
23 אברהם בכח עצמו (שלימות האפשרית בעבודה שבכח עצמו) – ניתנו לו מלמעלה גם הענינים שהאדם בכח
24 עצמו אינו יכול להגיע אליהם, ובמילא נעשה (אברהם) לבעל-הבית גם על הדברים שעל פי טבע לא היתה
25 בו האפשרות לשלוט עליהם.

26 ומזה מובן, שהתגלותו של הקב"ה לאברהם אבינו לאחר קיום מצות מילה (אשר אז נשתנה שמו
27 ל"אברהם" בתוספת ה"א") היתה באופן נעלה הרבה יותר מההתגלות שלפני זה.

28 ולמרות כל עליונים אלו שבהתגלות ד"וירא אליו הוי'" (לאחר קיום מצות מילה ושינוי השם
29 מ"אברם" ל"אברהם") – בכחו ובאפשרותו של כל יהודי, גם מי שמצד מעמדו ומצבו הרוחני "לא הגיע
30 לחינוך", לדרוש ולתבוע, שהקב"ה ייראה אליו כפי שנראה לאברהם במעמדו ומצבו (דאברהם) שלאחר
31 קיום מצות מילה.

32 ו. ועל דרך זה ישנו הלימוד וההוראה מתשובתו של הצמת-צדק אל הרבי נשמתו-עדן – שהתגלותו
33 של הקב"ה לאברהם אבינו דוקא היתה בגלל ידיעתו והכרתו שצריך למול את עצמו:
34 עם היות שכל אחד ואחד מישראל רשאי לתבוע שהקב"ה ייראה אליו, מכל מקום, דרושה לשם כך
35 הקדמה מסויימת, והיא: הידיעה וההכרה שצריך הוא למול את עצמו.

בלקו"ש ח"י ע' 50 ואילך.

(11) לך לך יז, א ואילך.

(12) נדרים לב, ב.

(13) פי' הר"ן שם. וראה גם פי' הרא"ש שם.

(7) ראה תו"א וישלח כו, א. סה"מ הי"ש"ת ע' 145. ועוד.

(8) לך לך יב, ז. שם יז, א.

(9) ת"א עה"פ ריש פרשתנו.

(10) ראה ב"ר ריש פרשתנו. מפרשים ריש פרשתנו. לקו"ת

תוריע כא, א. וראה גם זח"א פח, סע"ב. צח, רע"א – נתבאר

1 כלומר:

2 מבלי הבט על כל המעלות הקיימות אצל יהודי בפועל, או, לכל הפחות, בכח, – אשר, "בכח" יכול
3 כל אחד ואחד מישראל להגיע לדרגות הכי עליונות בעבודתו (כאמור לעיל בענין "וירא אליו הוי"'),
4 וכדאיאת במדרש¹⁴ ש"כל אחד ואחד מישראל חייב לומר מתי יגיעו מעשי למעשה אבותי אברהם יצחק
5 ויעקב". ולהעיר, שגם מזה דחשיב אברהם ביחד עם יצחק ויעקב, מוכח, שהכוונה היא לאברהם
6 במדריגתו שלאחרי מצות מילה –

7 אף על פי כן עליו לדעת, שצריך הוא למול את עצמו.

8 יתירה מזה:

9 אפילו אלה מבני ישראל אשר מעלות האמורות קיימות אצלם (לא רק בכח, אלא גם) בפועל, כלומר,
10 הצדיקים השולטים גם על האיברים שבדרך הטבע לא תתכן השליטה עליהם, בדוגמת מעמדו ומצבו של
11 אברהם אבינו לאחרי מצות מילה (כשנשתנה שמו מ"אברם" ל"אברהם", כנ"ל סעיף ה),

12 – כידוע הסיפור אודות אדמו"ר (מהורש"ב) נשמתו-עדן¹⁵, אשר פעם התאונן שאינו שומע באוזן
13 אחת. כאשר החלו לחקור את סיבת הדבר, נודע, שביום השבת, בשעה שאמר מאמר חסידות, התנהלה
14 בחדר הסמוך שיחה שהפריעה לו באמירת המאמר, וכיון שהרבי נשמתו-עדן הרגיש את אחריותו,
15 שתפקידו הוא להשפיע חסידות, סילק את חוש השמיעה מהאוזן שהיתה מופנית לעבר אותו חדר.

16 וזהו שמצינו באחד מהמאמרים¹⁶ שהיו "צדיקים גדולים שלא טעמו טעם המאכל בעת אכילתם"¹⁷
17 מפני רצון הנפש האלקית שאינו רוצה לטעום טעם גשמי, וכמו כן היו צדיקים גדולים שלא ראו¹⁸ ולא
18 שמעו מה שלא רצו לראות ולשמע מצד הנפש האלוקית כו' וזהו שליטה וממשלה גם בעת ההתלבשות
19 באברי הגוף" –

20 הנה גם אלה מבני ישראל הנמצאים בדרגא נעלית כזו – צריכים לדעת שעליהם למול את עצמם.

21 ז. וטעם הדבר – לפי שכל זמן שקיימת מציאות של ערלה, אפילו ערלה דקה ביותר ברוחניות, יכולה
22 להיות ירידה, לאחרי ריבוי השתלשלות, עד לענינים נמוכים.

23 ועל פי זה יש לבאר דיוק לשון הצמח-צדק – כאשר יהודי, צדיק, בן תשעים ותשע שנים, מחליט שצריך
24 למול את עצמו, ראוי הוא שהקב"ה יראה אליו:

25 ובהקדם הביאור במאמר חז"ל באבות¹⁹ "בן מאה כאילו מת ועבר ובטל מן העולם", דלכאורה אינו
26 מובן: כל הענינים דחשיב במשנה שם מהיום הוראות למעשה בהנהגתו של האדם – "בן חמש שנים
27 למקרא", "בן עשר שנים למשנה", "בן י"ג למצוות" כו', ומהי ההוראה בזה ש"בן מאה כאילו מת ועבר
28 ובטל מן העולם"?! ...

29 והביאור בזה²⁰: ענינו של "בן מאה" בעבודת האדם הוא, שלימות הבירור והזיכוך בכל עשר כחות
30 הנפש, ובאופן פרטי דוקא²¹, כפי שכל כח (מעשר הכחות) כלול מעשר²², אשר על ידי זה נעשה "בן
31 מאה" (עשר פעמים עשר). ואז – הרי הוא "כאילו מת ועבר ובטל מן העולם", כלומר, שכבר אין לו
32 שייכות עם עניני העולם, ובמילא אין לו לחשוש ממצאות העולם, כאילו שאין לו יצר הרע²³.

33 וזהו שדייק רבינו הצמח-צדק בדבריו – "יהודי בן תשעים ותשע שנים":

(14) תרבא"ר רפכ"ה.

(15) ראה גם התוועדויות תשמ"ח ח"ד ע' 15 הערה 65.

(16) דבור המתחיל כי ישאלך תרנ"ד (סה"מ תרנ"ד ע' רכה).

(17) ראה גם לקנ"ש ח"י ע' 106.

(18) ראה גם המשך תרס"ו בהוספות ע' תקפא.

(19) ספ"ה.

(20) ראה גם שיחת ש"פ וירא תש"ה שבהערה 1 הערה 15.

(21) ראה קונטרס העבודה פ"ו.

(22) דרמ"צ שרש מצות התפלה קמד, ב; ביאור ושבתה קע,

ב. עיין בדרושי חיי שרה (ראה סה"מ מלוקט ח"ה ע' סה. וש"ג).

(23) ראה ירושלמי סוף ברכות. זח"ב קז, ב. תניא פ"א. ובכ"מ.

- 1 יהודי שהוא "בן מאה שנה" – שכבר בירר וזיכך כל עשר כחותיו בשלימות (עשר כלול מעשר) –
 2 אינו צריך לחשוש מעניני הערלה כו', כיון שהוא בבחינת "עבר ובטל מן העולם" (כנ"ל);
- 3 אמנם, מי שהוא עדיין "בן תשעים ותשע", היינו שעדיין חסר אצלו בכירור וזיכוך כל עשר הכחות
 4 בפרטיות (שלכן לא הגיע עדיין לדרגתו של "בן מאה") – אזי צריך הוא למול את עצמו, כיון שבריבוי
 5 ההשתלשלות,
- 6 – אין הכוונה בריבוי השתלשלות, שהאדם נמצא בעולם אחד והירידה נעשית בעולם שני, כי אם,
 7 מכיון שהאדם הוא בבחינת קדם למעשה בראשית ואחור למעשה בראשית²⁴, יש מקום לריבוי
 8 השתלשלות במציאות האדם עצמה –
- 9 יתכן שבגלל העדר פעולת המילה תהיה ירידה עד לענינים תחתונים (כאמור לעיל).
- 10 ה. ודוקא כאשר האדם מחליט שצריך הוא למול את עצמו, אפילו אם הוא נמצא במעמד ומצב נעלה
 11 ביותר, עד בבחינת תשעים ותשע שנים (כנ"ל) – אזי נעשה הוא שצריך למול את עצמו, אשר ידיעה זו נובעת
 12 כאשר מציאותו של יהודי חדורה בביטול כללי, שיוודע הוא שצריך למול את עצמו, אשר ידיעה זו נובעת
 13 מההכרה וההרגשה שמעמדו ומצבו הנוכחי אינו כדבעי, וצריך להשתנות ("ער וויסט אַז אַזוי ווי ער איז
 14 טויג ניט, און ער דאַרף אַנדערש ווערן") – הרי זו ההקדמה להגיע לדרגות עליונות יותר, עד שיהיה אצלו
 15 "וירא אליו ה'", בדוגמת ההתגלות שהיתה לאברהם אבינו לאחר מצות מילה, ונעשה גם הוא (האדם העובד
 16 עבודתו הנ"ל) בבחינת "אברהם" בתוספת ה"א, כיון שנעשה בעל הבית על כל חושיו, גם על חושים אלה
 17 שבטבע לא יתכן לשלוט עליהם.
- 18 ולא עוד, אלא שנעשה בעל הבית (גם) על חלקו בעולם, כמדובר לעיל בהמאמר²⁵ אודות צדיקים,
 19 שעל ידי פעולת הזיכוך בעצמם, פועלים הם זיכוך גם בחלקם בעולם, ודוגמתו גם בנדון דידן, אשר על
 20 ידי זה שנעשה בעל הבית על חושיו (בבחינת "אברהם" בתוספת ה"א), נעשה בעל הבית גם על חלקו
 21 בעולם, כולל גם על כל הדברים שזקוק להם בכדי לעבוד את הקב"ה, הן בבני, הן בחיי והן במזוני,
 22 וכולם – רויחי.

ראה גי' עץ יוסף. תו"א בראשית ג, ד. לקו"ת דרושי שמע"צ פו, ג.
 (25) לעיל ס"ע 151 ואילך.

24) ברכות סא, א. ב"ר פ"ח, א ("א"ר שמעון בן לקיש אחר
 למעשה יום האחרון וקדם למעשה יום א"). תנחומא תוריע א,

לקוטי שיחות פרשת וירא כרך י'

26 - וע"ד שפירש רש"י לקמן בפ' וישלח⁸ בנוגע
 27 ליעקב אבינו: "התקין עצמו לשלשה דברים לדורון
 28 לתפלה ולמלחמה".
 29 ואף את"ל שמצד איזה טעם הוצרך רש"י
 30 להוכיח ד"ויגש" שייך בג' דברים אלו - הו"ל
 31 להביא ראיה זו כהוספה לבסוף?
 32 (ה) ומאידך, סתם רש"י ולא פירש במקום שהי'
 33 לו לכאור' לפרש ולבאר⁹, והיינו להביא את
 34 הכתובים שלאח"ז בנדו"ד: חלילה לך גו' הנה נא
 35 גו' כי משם מוכח שאברהם נכנס "לכל אלה"?
 36 - וע"ד שמצינו בפירושו בפ' וישלח הנ"ל,
 37 שהוא מפרש: "לדורון - ותעבור המנחה על פניו,
 38 לתפלה - אלקי אבי אברהם, למלחמה - והי'
 39 המחנה הנשאר לפליטה".
 40 (ו) קושיית השפ"ח: איך כתב רש"י כאן ד"ויגש
 41 אליו יהודה" הי' לפיוס, הלא לקמן בר"פ ויגש כתב
 42 רש"י: "ואל יחר אפך - מכאן אתה למד שדיבר
 43 אליו קשות"¹⁰?
 44 (ז) ולאידך גיסא: מכיון שרש"י מפרש כאן
 45 שהגשת יהודה היתה לפיוס, מדוע לא פירש כן

1 א. עה"פ¹ "ויגש אברהם ויאמר האף תספה גו"
 2 מפרש רש"י: "ויגש אברהם - מצינו הגשה
 3 למלחמה ויגש יואב וגו"², הגשה לפיוס ויגש אליו
 4 יהודה³ הגשה לתפלה ויגש אליהו הנביא⁴, ולכל
 5 אלה נכנס אברהם לדבר קשות ולפיוס ולתפלה".
 6 והנה לכאורה כוונת רש"י: מכיון שמצינו
 7 בכתובים שלאח"ז שאברהם אבינו דיבר קשות
 8 ("האף תספה צדיק עם רשע") ודברי פיוס ("חלילה
 9 לך מעשות כדבר הזה"⁵, וכפרש"י: "חולין הוא
 10 לך"⁶), והתפלל ("הנה נא הואלתי לדבר גו' ואנכי
 11 עפר ואפר אולי יחסרון גו"⁷), לכן מפרש דכ"ז
 12 נכלל במה שאמר קרא "ויגש" כי מצינו הגשה כו'.
 13 וצלה"ב:

14 (א) תיבה הרגילה בתנ"ך ופשוטה "ויגש" - למה
 15 בכלל זקוקה לפירוש? וברוב המקומות לא נמצא
 16 פרש"י לתיבה זו.

17 (ב) למה מעתיק רש"י (גם) תיבת "אברהם"?
 18 (ג) מהו ההוספה והחידוש בסיום פירושו של
 19 רש"י "ולכל אלה נכנס אברהם" - הרי דבר זה
 20 מובן בפשטות משמעות הכתובים, כנ"ל?

21 (ד) רש"י מקדים הוכחה דלכל אלה נכנס כו'
 22 מזה ש"מצינו הגשה למלחמה כו' לפיוס כו'
 23 לתפלה כו'", והלא מפורש כן בהכתובים עצמם
 24 דלהלן על אתר, כנ"ל. והו"ל להתחיל מיד: "לג'
 25 דברים נכנס אברהם לדבר קשות ולפיוס ולתפלה"?

בפשטות אי"ז ענין של תפלה, וכמפורש שם תמו"האף תספה
 וגו' (אלא שמסיים (גם) בדברי פיוס "חלילה לך - חולין הוא
 לך" לעשות "כדבר הזה"); ועוד: לפ"ז לא הביא רש"י ג' הענינים
 (מלחמה פיוס ותפלה) כפי הסדר שאמרם אברהם אבינו, והו"ל
 להקדים תפלה לפיוס.
 8) לב, ט.

9) ובפרט שאין ברור כ"כ בכתוב כל הג' ענינים - ראה לעיל
 הערות 6, 7.

10) בש"ח ומשכיל לדוד כאן גורסים ברש"י כבב"ר שם
 ("ויגשו בני יהודה (אל יהושע) - מיהושע יד, ו.
 - אבל בדפוס ראשון, שני וכל הדפוסים שראיתי כת"י הוא
 כבפנים. וכ"ה באגדת בראשית הובא כפי' מהרו"ז שם.
 במשכיל לדוד הקשה "דאלו קרא דויגש אליו יהודה . .
 איכא נמי התם תפלה ומלחמה ג"כ שדיבר אליו קשות ומ"ש
 דנקטי' לגבי פיוס",

- אבל גם לפי גירסתו ("ויגשו בני יהודה") לא יתורץ מדוע
 לא הביא רש"י דמצינו הגשה למלחמה ופיוס ותפלה מהכתוב
 (הקודם) "ויגש אליו יהודה"?* ובפרט שיהודה לא עשה מלחמה
 ממש (כב"ויגש יואב וגו'" - ראה לעיל הערה 2), אלא "דיבר
 קשות" דוגמת ענין מלחמה - בדיוק כבפרשתנו. ולהביאור
 בהשיתה - ראה לקמן סוס"ד.

* ואולי י"ל בכוונת המשכיל לדוד (אלא שלא משמע כן מלשוננו) -
 דכיון ש"איכא נמי התם תפלה ומלחמה", הרי אין יודעים לאיזה ענין
 הי' "ויגש אליו יהודה", ולכן אין להוכיח משם כלום.

1) פרשתנו יח, כג.

2) ש"ב יב, יג.

מה שרש"י מוסיף "וגו'", הוא לתרץ השינוי שבפירושו, שמתחיל
 "מצינו הגשה למלחמה" ולא כמו שהוא בפרשתנו - וכמו
 שמסיים: "לדבר קשות", ולכן מוסיף רש"י "וגו'" לרמוז על סיום
 הכתוב שם "והעם אשר עמו) למלחמה" - אלא שכאן הי' רק
 "דבר קשות" דוגמת ענין המלחמה.

3) ר"פ ויגש.

4) מ"א יח, לו.

מה שרש"י מוסיף תיבת "הנביא" הוא לציין שכוונתו לפסוק זה
 ולא למ"ש לפנ"ז (שם, כא) "ויגש אליהו".

5) פסוק כה.

6) ברא"ם, גו"א, ופי' מהרו"ז לבי"ר (מט, ח) פירשו (כל אחד)
 באו"א, עיי"ש - אבל פשטות הענין של דברי פיוס הם דיבורים
 המדגישים מעלת וגדלות של זה שמפייסים, ולזה מתאים הפסוק
 המובא בפנים.

7) פסוק כז. ראה במקומות שבהערה הקודמת באו"א - אבל
 בפשטות מותווילה תפלת אברהם מ"הנה נא הואלתי וגו'", כבפנים
 (אבל לא מ"אולי יש חמשים וגו'" - כבפי' מהרו"ז שם, שהרי

29 ג. אמנם, מכיון שכן, שאין ראי' מהכתובים
 30 שלפנינו ש"לכל אלה נכנס", א"כ מהו המקור
 31 והראי' לפירושו זה? הלא אפשר דלא "נכנס" לדבר
 32 אלא על אופן אחד - "לדבר קשות", ומילתא
 33 דמסתברא היא¹⁸, כי הרי בסגנון זה התחיל אברהם
 34 את דבריו "האף תספה צדיק עם רשע" (אלא
 35 שאח"כ בהמשך הדיבור הוסיף דברי פיוס
 36 ותפלה)¹⁹?

37 ולכן מעתיק רש"י את התיבות "ויגש אברהם"
 38 ומפרש: "מצינו הגשה וכו'" - היינו מכיון
 39 שהתורה מוסיפה תיבות אלו (שאינן פי' גישה
 40 ממקום למקום, ה"ז) להדגיש ש"נכנס" מלכתחלה
 41 לדבר באופן מסוים, שלולא תיבות אלו לא היינו
 42 יודעים זה, ובתיבת "ויגש" (מדאפקי' בלשון זו
 43 דוקא) מובן לאיזה אופן "נכנס לדבר".

44 ולזה מתחיל רש"י פירושו "מצינו הגשה
 45 למלחמה וכו' לפיוס וכו' ולתפלה", היינו
 46 שבכתובים אלה אנו מוצאים שהתורה משתמשת
 47 בל' "ויגש" לתאר את גישתו והכנת האדם לדבר
 48 (או לעשות) הן דברי קשות הן דברי פיוס והן דברי
 49 תפלה - ולכן - בנדו"ד שלדבר קשות (האף תספה)
 50 היינו יודעין גם לולא הוספת "ויגש אברהם" דבזה
 51 הרי מתחיל, עכצ"ל דמרבה שנכנס גם להמשך
 52 דיבוריו (דאברהם) בפועל²⁰.

53 ד. ועפ"ז יבואר ההפרש בין הפסוק דכאן
 54 והכתוב "ויגש אליו יהודה":
 55 "ויגש אליו יהודה", הרי פירושה של תיבת
 56 "ויגש" הוא במובנה הפשוט²¹ - נעתק ממקום
 57 עמדו בצוותא עם אחיו, וניגש והתקרב אל יוסף
 58 בכדי לדבר עימו באופן פרטי: "ידבר נא עבדך דבר
 59 באזני אדוני"³;

60 ומה שרש"י מביא כאן ראי' מזה שהגשת יהודה
 61 היתה לפיוס, אין כוונתו שדמו אהדדי בתוכנה של
 62 תיבת "ויגש", היינו שגם הגשתו של יהודה ענינה
 63 תנועה נפשית (כמו "ויגש אברהם"), אלא שהמטרה
 64 אחת היא - שניגש והתקרב אל יוסף בכדי לפייסו.

1 במקומו בר"פ ויגש¹¹ - ובפרט דמצינו דנחית לפרש
 2 שם (כנ"ל) ש"דיבר אליו קשות"?

3 ח) מדוע משנה רש"י מלשון הכתוב "ויגש
 4 אברהם" וכותב "ולכל אלה נכנס¹² אברהם" -
 5 והול"ל "ולכל אלה נגש אברהם"?

6 ב. והביאור בכ"ז:

7 לפני "ויגש אברהם" נאמר: "ואברהם עודנו
 8 עומד לפני הוי'". הרי מפורש שלא זו אברהם
 9 ממקומו "לפני הוי'" - ולפ"ז אין לפרש "ויגש
 10 אברהם" שלאח"ז - הגשה כפשוטה¹³, העתקה
 11 ממקום למקום¹⁴; אלא ע"כ צ"ל שמובנה "הגשה"
 12 ותנועה רוחנית - שיצא ממצב ומעמד נפשי מסוים
 13 ו"נכנס" למצב חדש¹⁵.

14 וזוהי הדגשת רש"י "ולכל אלה נכנס אברהם",
 15 היינו שעוד קודם שאמר את דבריו לפני הקב"ה,
 16 כאן "נכנס אברהם" במצב חדש להיות מוכן
 17 ומזומן "לדבר קשות ולפיוס ולתפלה". ולכן שינה
 18 מל' הגשה שבכתוב - בכדי לפרש טיבה של הגשה
 19 זו.

20 ומכיון שעיקר כוונתו להדגיש ש"לכל אלה נכנס
 21 אברהם", היינו, לא לבאר שדיבר - בפועל - קשות
 22 ופיוס ותפלה (דמאי קמ"ל?!), אלא לחדד
 23 שמלכתחלה "נכנס" ככוונה ומטרה של דיבור
 24 באופנים אלה - הרי מובן שאין ראי' מהכתובים
 25 דלקמן, שכן אין בהם הוכחה ש"נכנס" בדעה לדבר
 26 בכל אופנים אלה (קשות פיוס ותפלה), כ"א רק
 27 מספרים (וזה מובן בפשטות וא"צ רש"י לפרשו¹⁶)
 28 שככה דיבר בפועל¹⁷.

(11) ובפרט שדרש זה (שהגשה היא למלחמה פיוס ותפלה)
 הובא בכ"ר (צג, ו) גם על הפסוק "ויגש אליו יהודה".

(12) כ"ה ברוב הדפוסים. אבל בדפוס ראשון ושני וברש"י
 כת"י הגירסא: "נגש אברהם".

(13) ראה גם בדבק טוב כאן.

(14) גם לא במובנו הרוחני - הגשה לפני ה', שהרי כבר עמד
 אברהם לפני ה' - משא"כ בבראשית ד, טז. וראה לקמן הערה
 22.

(15) ראה אברבנאל כאן. ביאור הרי"פ לבי"ר (פמ"ט שם) בשם
 היפ"ת. ולהעיר מפ"י הרד"ק כאן.

(16) ומה שבפ' וישלח הוצרך רש"י להביא הפסוקים שיעקב
 "התקין עצמו לג' דברים לדורות לתפלה ולמלחמה" (כנ"ל ס"א),
 אף שלכאז"ל מפורש כן בהכתובים - מתבאר בלקו"ש חט"ו ע' 268
 ואילך.

(17) וע"ד המבואר לקמן בפנים (סוס"ד) בנוגע "ויגש אליו
 יהודה", שהתחיל דבריו פיוס, ואח"כ בהמשך דיבורו עבר לדבר
 קשות.

(18) ראה לקמן הערה 24.

(19) ובפרט שבב"ר (שם) פליגי אם לכל אלה נכנס אברהם או
 רק לא' מהם.

(20) משא"כ שאר ענינים - אף שמצינו בהם לשון הגשה -
 ראה יל"ש ויגש רמז קג.

(21) ראה גם משכיל לדוד כאן.

28 את הקב"ה במדת החסד "לקיים רצון ה'"²⁵; ובכ"ז
 29 כשבא לידו ענין של הצלת נפשות ושכבר נגזרה
 30 גזרה, ועוד יותר, שהקב"ה כבר שלח המלאכים
 31 להפוך את סדום כו', וכמש"נ²⁶ "המכסה אני
 32 מאברהם אשר אני עושה" ובפרש"י ריש פרשתנו
 33 "אחד להפוך את סדום" ואין דרך אלא לתבוע
 34 מהקב"ה ו"לדבר קשות" בכדי לבטל גזרה זו²⁷ -
 35 לא עשה אברהם אבינו שום "חשבונות", ונכנס
 36 תיכף בכל תוקף במדה הדרושה באותה שעה אף
 37 שהיא היפך טבעו²⁸ ("לדבר קשות" אפי' כלפי
 38 הקב"ה) אולי יציל אנשי סדום ועמורה.

39 והובא כ"ז בתורה - הוראה לכאו"א מבני
 40 אברהם:

41 כשבא לאדם ענין הנוגע להצלת נפש מישראל
 42 בגשמיות, או ברוחניות - לקרב לבם של ישראל
 43 לאביהם שבשמים - אסור לו לחשוב "חשבונות"
 44 וכו', אלא צריך להתעסק בזה בכל כחו וגם באופן
 45 שהוא היפך טבעו - אף "לדבר קשות", ולהשתדל
 46 בכל האמצעים האפשריים - למלחמה לפיוס
 47 ולתפלה²⁹.

48 ואם יטעון הטוען, הרי המעשה הוא העיקר³⁰,
 49 ודי במה שמצילים הנפש בפועל, ומה איכפת אם
 50 ההתעסקות אינה בחיות ובתוקף רב?

51 לזה מדייק רש"י: "ולכל אלה נכנס אברהם",
 52 שצריכים להכניס את עצמו בהתעסקות זו בכל
 53 מהותו ועצמותו, ואזי מובטח לו שיצליח בעבודתו.

(משיחת ש"פ וירא, תש"ז)

1 ובכ"ז מצי שפיר להוכיח ש"מצינו הגשה לפיוס"
 2 מ"ויגש אליו יהודה", מאחר שאנו מוצאים לשון
 3 "ויגש" במטרה לפיוס, כי מאי נפק"מ אם ההגשה
 4 היא באופן גשמי או באופן אחר²².

5 ולא הוצרך רש"י לפרש ד"ויגש אליו יהודה"
 6 שהגשתו היתה לפיוס, שהרי דבר זה, שגישתו של
 7 יהודה אל יוסף היתה בכוונה לפייסו, מובן הוא
 8 בפשטות מראשית דבריו של יהודה - "בי אדוני"³¹.

9 ומה שפי' רש"י שם בד"ה בפ"ע: "ואל יחר אפך
 10 - מכאן אתה למד שדבר אליו קשות", אבל לא
 11 שמלכתחלה ניגש בכוונה זו, ולא פי': ויגש אליו
 12 יהודא, שנכנס לפיוס ולדבר קשות - הוא כי להכנס
 13 בבת אחת לפיוס ולקשות חידוש הוא וצ"ל הוכחה
 14 ע"ז וכבפרשתנו דהוסיפה תורה "ויגש אברהם".

15 ה. מהענינים ד"יינה של תורה" בפירש"י זה:
 16 ידוע, שמדתו של אברהם היא - אברהם
 17 אוהבי²³. ועפ"ז תמוה: איך יתכן שאברהם ידבר
 18 קשות, ובפרט - להקב"ה!?

19 ויתירה מזו: מכל הג' דברים (מלחמה פיוס
 20 ותפלה) התחיל אברהם ב"לדבר קשות"; שמזה
 21 מובן, דאף ש"לכל אלה נכנס אברהם", בכ"ז עיקר
 22 הגשתו הי' "לדבר קשות"²⁴ - ולכאו' מצד האהבה
 23 שלו צריך הי' להתחיל בפיוס ותפלה?

24 אולם הביאור בזה:

25 זה שאברהם מדתו מדת האהבה והחסד לא בא
 26 לתאר (רק) את תכונת מדתו הטבעית, שהי' נוטה
 27 לחסד מצד הטבע שלו, כ"א (בעיקר) את זה שעבד

(22) בביאור הרי"פ שבהערה 15 ש"דקארינן בויגש יואב
 היינו שנתעוררו בלב אמיץ להמלחמה דאי שקרבו עצמם לארם
 הרי היו כבר ביניהם וכן ויגשו אל יהושע וכן ויגש אליהו",
 - אבל מהמשך הכתוב "ויגש יואב והעם אשר עמו למלחמה
 בארם (ולכן) וינסו מפניו" מוכח שהפירוש של "ויגש" שם הוא
 כפשוטו - שקרבו עצמם לארם ולכן "וינסו מפניו".

ועד"ז יש לפרש הכתוב "ויגש אליהו", שניגש ונקרב אליהו
 "אל ה' להתפלל" (מצו"ד שם) - ראה לעיל הערה 14, ולא (רק)
 הגשה בנפש "שנתעורר בלב" להתפלל.

ובכ"ז מובן מה שרש"י מוכיח ש"מצינו הגשה למלחמה כו'
 ולתפלה" מכתובים אלו, כמבואר בפנים.

(23) ישע"י מא, ח. סוטה לא, א. פרש"י כאן יח, ז.

(24) כ"ה גם ע"ד הפשט, וכדלקמן בפנים דמכיון שכבר הי'
 אחרי הגזירה והתחלת העשי' לכן הוצרך אברהם להתחיל "לדבר
 קשות". והשאלה בפנים היא ב"יינה של תורה" שבפרש"י, דעדיין
 צריך ביאור, איך מתאימה הנהגה זו עם מדת החסד של אברהם?

(25) ד"ה למען דעת תר"ץ פ"ה.

(26) פרשתנו יח, יז.

(27) ראה ד"ה אשר ברא תרפ"ט: "העמיד עצמו בסכנה
 להתפלל על אנשי סדום ועמורה" - עיי"ש בארוכה.

(28) ראה בד"ה למען דעת שם ובקונטרס ומעין (מ"א פ"ב)
 דעשיית חסדו דא"א היתה רק כדי לפרסם אלקותו ית' בעולם,
 ולכן כשלא רצו האורחים לברך בעצמם, הכריחם בתוקף וגבורה.

(29) ראה גו"א כאן שהג' דברים (מלחמה פיוס ותפלה) הם
 כנגד הג' מדות חסד דין רחמים.

(30) אבות פ"א מ"ז.

גם בינה היא דרור עלמא⁷ דחירו, שאין שום יניקה ללעו"ז, ונקרא יין⁸ המשומר כו' שאין שם מגע נכרי. כי היניקה ללעו"ז יכול להיות רק מזו"נ. (ושרשי⁹ הדברים, כי בז' תחתונים הי' שבירה, משא"כ בחכמה ובינה).

וכמ"ש והנחש הי' ערום. שהנחש הוא אצל ו"ה¹⁰, וזהו והנחש, להורות שמו"ה יש יניקה עכ"פ¹¹, וכמו שעמלק גורם שיש יניקה מו"ה כמ"ש¹² כי יד על כס י"ה, שחסר ו"ה, משא"כ י"ה קיים לעולם, כי אין משם שום יניקה¹³ ללעו"ז.

לקוטי לוי יצחק, ליקוטים על פסוקי תנ"ך ומאחז"ל עמוד קלט

בראשית ג, א - והנחש היה ערום מכל חית השדה אשר עשה הי' אלקים ויאמר אל האשה אף כי אמר אלקים לא תאכלו מכל עץ הגן

מה

נח"ש בניי "סיני עץ חיים", רמז דבמתן תורה פסקה זוהמת הנחש

התורה ניתנה על הר סיני, בחי' תפארת הנקרא עץ חיים¹, וכמאמר² והתפארת זו מתן תורה, ואז פסקה זוהמת הנחש³.

וסימנך, סיני⁴ ע"ץ חיים, גי' נח"ש במכוון, להורות שע"י בחי' סיני עץ חיים נסתלקה זוהמת הנחש⁵.

לקוטי לוי יצחק, הערות לספר הזהר בראשית עמוד כח

מו

רמז מ"יש "והנחש" נו"י "וה-נחש", להורות דדוקא מאותיות "וה" מהשם - יש יניקה ללעו"ז וכו'

הנה מחכמה ובינה⁶ אין שום יניקה ללעו"ז, כי

(1) משלי ג, יח "עץ חיים היא למחזיקים בה". ראה תורת חיים בשלח ריא, א. מאמרי אדמו"ר האמצעי בראשית ע' קג. שמות א' ע' קלט. (ועיין לעיל סימן לג).

(2) ברכות נח, א.

(3) ראה לעיל סימן סז. זהר חלק א' פרשת נח דף סג ע"ב. שבת קמו, א. "בשעה שבא נחש על חוה הטיל בה זוהמא, ישראל שעמדו על הר סיני פסקא זוהמתן". (ועיין גם עבודה זרה כב, יבמות קג:).

(4) סיני (בג" 130) + עץ (160) + חיים (68) = 358, כמספר נח"ש.

(5) וע"י חטא העגל חזרה הזוהמא (זהר חלק א' שם. נב, ב. חלק ב' קצג, ב. תניא סוף פרק לו), עד לעתיד לבוא.

(6) ראה אור התורה (הוספות) פ' תצוה קי, ד. סידור עם דא"ח קפז, ד.

(7) ראה סידור עם דא"ח כוונת המקוה מהבעש"ט ז"ל ע' קנח, ב.
 (8) ראה ביאורי הזהר להצמח צדק עמוד שכא ואילך. נ"ך עמוד שט.
 (9) ראה בהנסמן בהערה 1. תורת מנחם - ספר המאמרים מלוקט חלק שני ע' תנב ואילך. לקמן סימן רלט הערה 5.
 (10) שהנחש הוא אצל ו"ה שזהו והנחש: ראה אור התורה בראשית ע' תקע"ה-1150. בשלח עמוד תרסח. וז"ל: דע דמלת והנחש דבר גדול, ו"ה הוא חצי של שם הוי" מה לו עם הנחש, אלא זהו כי יד על כס י"ה, והנחש הוא הוי"ו של יעקב שנתן לעשו ו"ה האחרון שהתחבר בשעת השפעת הנחש וכל זה כי האדם מגורש מג"ע, ובזמן הגאולה ישאר נחש כי אז יתחבר ו"ה עם י"ה וכשישאר נחש פשוטו חיילותיו עכ"ל. (יר"ק אותיות א"ב סעיף ל"ד)
 וגם רמז מ"ש (ויקרא טז, י) "והשעיר אשר עליו הגורל לעזאזל", (שם יג, מז) "והבגד כי יהי בו נגע וגו'", (שם טו, לג) "והדוה בנדתה". ראה בענין אותיות ו"ה אור התורה פרשת ראה עמוד תרלח. כי תבוא עמוד תרסו.
 (11) ע"י גם לקמן סוף קס.
 (12) שמות יז, טז. ראה לקוטי שיחות חלק ו עמוד 105. חלק כא עמוד 195 ואילך. תורת מנחם - תפארת לוי יצחק שמות עמוד רה ואילך.
 (13) ראה תורת מנחם - ספר המאמרים מלוקט חלק ד עמוד קעז.

אגרות קודש

[תחלת כסלו, תש"כ]

ת"ח ת"ח על הערתו לשו"ת השיב משה.

כן מאשר הנני קבלת הסי' "דובב שפתי ישנים". ולאחר בקשת סליחתו נצטערתי על שצויין על כמה מכו' שהם להגאון הרגוצבי - וכל הרגיל בסגנונו יראה תיכף שאינו...

שבעים וחמש שנים

יום ה' כ"ו טבת [תשט"ו]

אינני סופרת, ומי אני ומה אני. אני כותבת בכל זאת, משום שכמעט תמיד הנני לבדי, והרי כל אדם הוא "עולם קטן"³¹¹, ועם מי לחלוק את חוויותיי – אין לי. היחיד הוא בני, יאריך ימים ברוב טוב והצלחה.

ביום כ"ח בחודש זה ימלאו לי שבעים וחמש שנים. זהו כבר מספר שיש לו משמעות מסויימת ביחס אלי בכלל, ובפרט לאחר מה שעבר עלי בשנים האחרונות.

בעלי ז"ל – חייו היו טרגדיה, וכך גם לאחר עזיבתו את העולם. חפצה הייתי שיהיה זכר כלשהו ממנו. לי נראה שניתן היה להדפיס משהו מכתביו, אך אולי לא? מסתמא ישנם טעמים לכך.

* * *

ב' ניסן בציאילי

ב' ניסן [תשט"ו].

זוהי כבר השנה האחת-עשרה שאני חיה לבדי, ועכשיו רואה אני את עצמי בציאילי, ביום זה בשנת 1942.

"זכרונות" אינם מתים, וזכרונות כאלה בפרט כלל אינני רוצה לשכוח. ובכך³¹²: ישבנו בשניים, ליד שולחן שהורכב מקרשים, ליד חלון, שאותו הייתי מכסה כל אימת שיכולתי לעשות זאת מבלי להסתיר את האור, כדי שהוא – בעלי ז"ל – לא יראה את החזירים שהתהלכו תמיד מסביב לבית, דבר שהפריע מאוד למנוחת-הנפש שלו.

היכן מוצאים מלים כדי לתאר מה שעבר עליו באותו לילה! הוא אמר לי רק: "הרי היום הוא ב' ניסן. אח, הרבי!" – ושקע במחשבות למשך שעה או יותר. באותה עת עדיין לא היה ברשותנו דיו ועט כדי לכתוב בהם³². בעיני רוחי ראיתי כיצד הוא משתוקק בכל כוחו להביע דבר-מה, עניין שכולו גדלות ועמקות, אבל אין לו בפני מי לומר זאת. הוא לא הגיב כלל לכל הנעשה באותן ד' אמות שבהן הוא נמצא, מר ככל שהיה המצב. לא יכולתי כלל לדבר אליו, עד שהוא בכוחות עצמו, במעשה של התאמצות עצמית, יצא מהעולם שבו היה נתון. היה מן הראוי שהוא יחיה בתנאים אחרים לחלוטין, אבל על כך לא אדבר עתה. בשנת 1944 כבר היה לו עם מי לחלוק את מחשבותיו, אך לא מעבר לכך... יתן השי"ת אריכות ימים והצלחה לבניו, ושאני אוכל לחיות כפי שאני צריכה לחיות, ושלא יהיו קשיים בקשר לרוסיה הסובייטית.

[אחרי חג הפסח תשט"ו].

כבר עבר הפסח, תודה לא-ל. לא בקלות עוברים עלי ימי החגים על חוויותיהם. ככל שאני מנסה להתחזק – אינני מצליחה לשכוח את אשר היה, ולהרגיש טוב במצב שבו הועמדתי עכשיו. כרגיל, אני חווה הכל מחדש.

מבחינת צרכי החומריים – הכל מסופק לי, תודה לא-ל. אני מבינה שאין זה דבר קל-ערך, אבל בגיל מבוגר הדבר נעשה קשה יותר ויותר עם הזמן. נקווה שהכל יהיה כדבעי. מבני, תודה לא-ל, אני רווה רוב נחת. יחזקהו השי"ת ויתן לו הצלחה.

311) תנחומא פקודי ג. תקוני זהר תיקון סט (ק, ב. קא, א).

312) בהבא לקמן – ראה גם לעיל ע' 000.

נעשה המעשה דלוט ובנותיו, כמבואר במדרש ובמפרשים דאחרי שנחרב סדום אמרו הבנות איש אין בארץ וגו' דחשבו דנחרב כל העולם כמו המבול (עין ב"ר פ' נ"א ח'), וא"כ לפי חשבון זה הבכירה נתעברה מלוט ליל ט"ז לחודש ניסן.

ובאותו ערב של ליל ט"ז באה רות לקהל ה', וכדאיתא במדרש רות פ' ג' ו' ותלכנה שתיהן א"ר שמואל ב"ר סימן אותו היום קציר העומר ה' דתנינן תמן כל העיירות הסמוכות לשם היו מתכנסות כדי שיהא נקצר בעסק גדול, ועיין במפרשים שם (מתנות כהונה, יפה ענף), וקצירת העומר הוי במוצאי יו"ט הראשון דחג הפסח כדאיתא במנחות דף סה. ע"ש.

נמצא דההתעוררות של רות לבוא בקהל, דהיא הפרידה המואבית דיבוא לקהל ה' להתחיל מלכות בית דוד ומשיח ה' בחג הפסח, ובאותו זמן כנ"ל ה' המעשה דבנות לוט, דשניהם לכיוון אחד הלכו ונפלאות הבורא הוא.

ויש להמתיק יותר, דמלחמת אברהם כנגד הד' מלכים להציל לוט ה' בליל פסח יעוין מד"ר פ' מ"ב ח' ויבא הפליט אברם יושב ועוסק במצות עוגות (מצות לפסח), וכן במד"ר פ' מ"ג ג' אביהם יצא בחצי הלילה אף אני אצא בחצי הלילה (במכת בכורות דליל פסח הוה).

ומבואר בזוהר ובאריכות בשל"ה דהד' מלכים רומז להד' מלכיות, ולוט רומז למשיח הטמון בתוכו, וע"כ הד' מלכיות נשבו לוט, ואברהם הלך להציל לוט רומז למשיח שיבוא אחר הד' מלכיות יעו"ש, נמצא מכל הנ"ל דאותו זמן דניצול לוט ע"י אברהם דממנו בא משיח, כן באותו זמן יצא הניצוץ ממנו, ובאותו זמן ממש באה רות לקהל ד' הפלא ופלא.

פרי דוד

(תוכן: ונח"י דרשו על מלך המשיח, שלא יתבטל המות עד ימות המשיח)

א. ונחיה מאבינו זרע. דרשו על מלך המשיח ויראה לפי שלא יתבטל המות עד ימות המשיח, והחיות בזה העולם אינם חיות אמתי, שבכל יום מתמעט כח החיות ומתקרב למיתה, לכן אמר ונח"י מאבינו זרע אמיתית שלא יהיה עוד מות בעולם.

מלא העומר

(תוכן: מסיפור בנות לוט תמר ורות – רואים שכשבוא העת למשיח לא יתעכב אפי' רגע)

ב. ואנו רואים כי שורש דוד נכתב ג' פעמים בבנות לוט, בתמר, וברות. וכולם היו על ידי דרכים נפלאים שאם היה עובר במעט רגע לא היה יוצא הדבר אל הפועל. בנות לוט חשבו שהעולם נחרב, ועוד מעט היו יודעות כי רק סדום ועמורה וג' נחרבו. וכן ביהודה המלאך החזירו בדרך. וכן בבוועז עוד מעט ה' מת. וזה יסוד באמונת ביאת משיח, שכשבוא הזמן לא יתעכב אפילו רגע מועט.

ילקוט מעם לוועז - רות

וירא יט, לב – לכה נשקה את אבינו יין ונשכבה עמו ונחיה מאבינו זרע

(תוכן: בנות לוט קבלו מאברהם שקודם משיח יבקעו הרים ויפלו במים)

א. ונחיה מאבינו זרע זה מלך המשיח שקבלו מלוט אביהם ששמע מאברהם קודם משיח יבקעו הרים ויפלו במים והיו סבורים בהפיכת סדום הוא הרים שבקעו ועיירות נטבעו ומתו הרבה.

פירוש הרוקח

(תוכן: אותו זרע זהו מלך המשיח – מואב במלואו בגי' ממנו יוציא משיח, ועוד רמזים בזה)

א. ובמדרש ונחיה מאבינו זרע בן אין כתיב כאן אלא זרע אותו זרע שהוא בא ממקום אחר ואיזה זה מלך המשיח, ולזה ותקרא את שמו מואב במלואו מ"ם וא"ו אל"ף ב"ת בגימ' ממנו יוציא [ה]משיח, וכן גם כן בגימ' התורה, ראויים לקבל התורה, וישמעאל מזרע חם אין ראוי לקבל התורה ולזה קראה שמו מואב בא"ת ב"ש יפת ש' שכוונה ליפת ולשם, והקב"ה לא קפח שכרה ויצא ממנה דוד שחשבה שאבד מין האדם יצא ממנו דוד גלגולו של אדם כאז"ל, והצעירה זכתה גם כן למלכות ב"ד אלא לפי שהבכירה היא נתנה העצה וזכתה לדוד שלא נפסקה ממנו המלכות שנאמר כסאו כשמש נגדי, אבל הצעירה יצא ממנה רחבעם שנחלקה מלכותו.

שפתי כהן

(תוכן: דמיון מעשה בנות לוט ורות, ששניהם בתחלת ימי פסח, ועוד רמזים בזה)

א. לכה נשקה את אבינו יין ונח"י מאבינו זרע, בב"ר (פ' נ"א ח') איתא ר' תנחומא משום רבי ישמעאל ונח"י מאבינו זרע, ונח"י מאבינו בן אין כתיב כאן אלא ונח"י מאבינו זרע אותו זרע שהוא בא ממקום אחר ואי זה זה מלך המשיח. ורש"י מפרש זה מלך המשיח שבא מיהודה ורות ע"ש. נמצא דכל כוונת בנות לוט ה' לשם שמים, כדי להוציא הניצוץ של משיח שה' טמון בלוט, וממנו בא רות המואבית ונשתלשל ממנה מלכות בית דוד עד משיח צדקנו.

והנה המעין יראה דבר פלא מנפלאות התורה, דאותו זמן שבנות לוט אמרו ונח"י מאבינו זרע במערה ונתעברה הבכירה מזה, הנה כמה שנים אח"ז אותו זמן ממש, נתעורר אצל רות המואבית לבוא בקהל השם, ובאותו זמן נתחדש ההלכה מואבית ולא מואבית ומותרת היא לבוא בקהל.

דהנה מבואר במפרשים (עין פנים יפות, תפארת יהונתן, וכן בשקלא וטריא במד"ר פ' מ"ח י"ב) דבאו המלאכים ערב פסח, וא"כ ויבואו שני המלאכים סדומה בערב הוי זה ליל פסח, ובבוקר ט"ז ניסן כתוב וכמו השחר עלה וגו' ואח"כ השמש יצא וגו' וה' המטיר על סדום גפרית וגו', ועפ"י פשטות לפי"ז בלילה שלאחר החורבן דסדום,

♦ יום ראשון ט' מרחשון ♦

יח (א) וַיֵּרָא אֵלָיו יְהוָה בְּאֵלֶיךָ מִמְּרָא וְהוּא יֹשֵׁב
 א וַיֵּרָא אֵלָיו יְהוָה בְּאֵלֶיךָ מִמְּרָא וְהוּא יֹשֵׁב
 בְּתַרְעָה מִשְׁפָּנָא כְּמִיחָם יוֹמָא:
פְּתַח־הָאֵהָל בְּחַם הַיּוֹם:

יח"א וַיֵּרָא אֵלָיו • לְבַקֵּר אֶת הַחֹלֶה. (בבא מציעא פו) אָמַר רַבִּי חֲמָא בַר חֲנִינְא: יוֹם שְׁלִישִׁי לְמִילְתּוֹ הָיָה, וּבָא
 הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא וְשָׂאֵל בְּשִׁלּוּמוֹ. בְּאֵלֶיךָ מִמְּרָא • הוּא שָׁנְתָן לוֹ עֲצָה עַל הַמִּילָה, לְפִיכֶךָ נִגְלָה עֲלֵינוּ
 בְּחִלְקוֹ (ב"ר). יֹשֵׁב • (ב"ר) יֹשֵׁב כְּתִיב, בְּקֶשׁ לַעֲמֹד, אָמַר לוֹ הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא: 'שָׁב וְאֲנִי אֶעֱמֹד, וְאַתָּה סִימָן
 לְבִנְיָךְ, שְׁעֲתִיד אָנִי לְהַתְּיָצֵב בְּעֵדַת הַדִּיּוּנִין וְהֵן יוֹשְׁבֵינוּ, שְׁנֹאֲמַר: (תהלים פב) "אֱלֹהִים נִצָּב בְּעֵדַת אֵל".
 פְּתַח־הָאֵהָל • לְרֵאוֹת אִם יֵשׁ עוֹבֵר וְשָׁב וְיִכְנִסֶם בְּבֵיתוֹ. בְּחַם הַיּוֹם • (ב"ב פו) הוֹצִיא הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא
 חֲמָה מִנְּרַתִּיקָה, שְׁלֵא לְהִטְרִיחוֹ בְּאוֹרְחִים, וּלְפִי שְׂרָאָהוּ מִצְטַעַר שְׁלֵא הָיוּ אוֹרְחִים בָּאִים, הִבִּיא הַמְּלָאכִים
 עֲלָיו בְּדַמּוֹת אָנָשִׁים.

~ נקודות משיחות קודש ~ (משיחת ש"פ לך לך, ח' מרחשון ה'תשד"ח)

ידוע ספור כבוד קדושת מורי וחמי אדמו"ר נשיא דורנו (היום יום ט' חשוון): בהיות אדני אבי מורי ורבי בן ד' או ה'
 שנים, נכנס אל זקנו ה'צמח צדק' בשבת קדש פרשת וירא, והתחיל לבכות, באמרו: מפני מה נראה ה' אל אברהם אבינו,
 ולנו אינו נראה? ובענה ה'צמח צדק': "אז א א איד א צדיק, צו ניין און ניינציג יאר, איז מחליט אז ער דארף זיך מל זיין,
 איז ער ווערט אז דער אויבערשטער זאל זיך באווייזען צו אים" (פאשר יהודי צדיק, בהיותו בן תשעים ותשע שנה, בא
 לידי החלטה למוול את עצמו, ראוי הוא לכך שהקב"ה יתגלה אליו).

וההוראה מזה:

פאשר יהודי טוען מה נזכרו עכשו לבוא אליו בטענות? בשלמא אם היו מדברים עמו לפני כמה וכמה שנים, פאשר כחו
 היה במתניו - היתה אפשויות שישנה את עצמו, אבל עכשו, לאחר שפבר פעל רבות במשך חיינו, והעמיד תלמידים
 ותלמידי תלמידים כו' - הוא כבר זקן ואין לו כח, ומה נזכרו פתאם לתבע ממנו לשנות את עצמו?
 הנה על זה באה ההוראה מענין הנ"ל - שלמרות שמדבר אודות אברהם אבינו, שפל ימיו היה בבחינת מרפכה להקב"ה
 [שהרי "האבות הן הן המורכבה", ובמצב כזה היו כל ימיהם (תניא פרק כג. שם פרק לד)], הנה בהגיעו לגיל תשעים
 ותשע שנה, לאחר כל עבודתו במשך כמה וכמה שנים, כולל "את הנפש אשר עשו בחרן" - באים ואומרים לו שהוא
 צריך למוול את עצמו!

רש"י כפשוטו - מהדרות לשם

האֵהָל, לְרֵאוֹת אִם יֵשׁ עוֹבֵר וְשָׁב -
 עוֹבְרֵי דְרָכִים הַזְּקוּקִים לְאֶכְסְנָיָא,
 וְיִכְנִסִים בְּבֵיתוֹ (רא"ס):
 בְּחַם הַיּוֹם. בְּאוֹתוֹ הַיּוֹם הוֹצִיא
 הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא חֲמָה מִנְּרַתִּיקָה -
 הוֹצִיא אֶת הַשֶּׁמֶשׁ מִן הַמַּעֲטָפֶת
 הַמְּכֻסָּה אוֹתָהּ, וְהִגְבִּיר אֶת כַּחַ
 וְרִיחָתָהּ, כְּדֵי שְׁלֵא לְהִטְרִיחוֹ
 בְּאוֹרְחִים, שְׁמַחְמַת הַחוּם הַגָּדוֹל לֹא
 יִהְיֶה עוֹבְרֵי דְרָכִים מְצוּיִים, וּלְפִי
 שְׂרָאָהוּ הַקְּב"ה לְאֶבְרָהָם, שֶׁהוּא
 מִצְטַעַר עַל כֶּךָ שְׁלֵא הָיוּ אוֹרְחִים
 בָּאִים, לְפִיכֶךָ, הִבִּיא אֶת שְׁלֹשֶׁת
 הַמְּלָאכִים עֲלָיו בְּדַמּוֹת אָנָשִׁים
 הַצְּרִיכִים לְאֶכְסְנָיָא, וְלֹא בְּדַמּוֹת
 מְלָאכִים, כְּדֵי שִׁישְׁמַח בְּבוֹאֵם וְיִכְנִסֶם
 לְבֵיתוֹ (בבא-מציעא שם):

יֹשֵׁב. לֹא נִכְתַּב 'יוֹשֵׁב' בְּיָוֹ, אֲלֵא
 'יֹשֵׁב' כְּתִיב - בְּלֹא וְיָו. מִלְּמֹד
 שֶׁהִיְתָה יִשְׁבְּתוֹ שֶׁל אֶבְרָהָם חֲסֵרָה,
 וְהָיָה יוֹשֵׁב שְׁלֵא בְּרִצּוֹנוֹ, שְׁפִינָן
 שְׁנַרְגָּה אֵלָיו הַקְּב"ה, בְּקֶשׁ אֶבְרָהָם
 לַעֲמֹד לְכַבּוֹד הַשְּׂכִינָה, אָמַר לוֹ
 הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא, שָׁב וְאֲנִי אֶעֱמֹד,
 וְאַתָּה תִּהְיֶה סִימָן לְבִנְיָךְ שְׁעֲתִיד אָנִי
 לְהַתְּיָצֵב בְּעֵדַת הַדִּיּוּנִים כְּשֶׁהֵם דְּנִים
 דִּין אֲמַת, וְהֵן יוֹשְׁבֵינוּ, וְאֲנִי דוֹרֵשׁ
 מֵהֶם שִׁיעֲמֹדוּ לְכַבּוֹדִי, כְּמוֹ שְׁנֹאֲמַר
 (תהלים פב, א) אֱלֹהִים נִצָּב בְּעֵדַת אֵל
 (ב"ר) [הַקְּב"ה עוֹמֵד בְּתוֹךְ עֵדַת
 הַדִּיּוּנִים, לְהִיּוֹת עִמָּהֶם בְּמִשְׁפָּטִים]
 (נח"א):

פְּתַח הָאֵהָל. הַכְּתוּב מִלְּמֹד שְׂאֵף-עַל-
 פִּי שֶׁהָיָה חוֹלֶה, הַתְּחִיךְ וְיֹשֵׁב בְּפִתַח

יח (א) וַיֵּרָא אֵלָיו. לֹא נִזְכָּר כָּאֵן
 שֶׁהַקְּב"ה דִּיבַר אִתּוֹ, לְפִי שְׁלֵא בָּא
 אֲלֵא לְהִרְאוֹת אֵלָיו כְּדֵי לְבַקֵּר אֶת
 אֶבְרָהָם הַחֹלֶה. אָמַר רַבִּי חֲמָא בַר
 חֲנִינְא, יוֹם זֶה, יוֹם שְׁלִישִׁי לְמִילְתּוֹ
 הָיָה, שְׁבוּ מִתְּגַבֵּר כָּאֵב הַמִּילָה בְּיִתְר
 [כְּדִלְהֵן (לד, פה) וְיָהִי בְיוֹם הַשְּׁלִישִׁי
 בְּהִיּוֹתֶם פְּאֻבִים]. וּבָא הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-
 הוּא וְשָׂאֵל בְּשִׁלּוּמוֹ (בבא-מציעא פו) (נח"א):
 בְּאֵלֶיךָ מִמְּרָא. בְּמִישׁוֹר שֶׁל מִמְּרָא
 (ראח רש"י לעיל יד, ט). וְלִשְׁכַּחוֹ שֶׁל מִמְּרָא
 הַזּוֹכֵר הַדְּבָר, שְׁפִינָן שֶׁהוּא שָׁנְתָן לוֹ
 עֲצָה עַל הַמִּילָה - שְׁבוּ נִמְלֵךְ אֶבְרָהָם
 כְּשֶׁנִּצְטַטָּה עַל הַמִּילָה וְסִייעַ לוֹ בְּעֲצָה
 טוֹבָה, לְפִיכֶךָ כְּשָׁבָא הַקְּב"ה לְהַתְּגַלּוֹת
 אֶל אֶבְרָהָם בְּעֵקְבוֹת מִילְתּוֹ, נִגְלָה
 עֲלָיו בְּחִלְקוֹ שֶׁל מִמְּרָא (ב"ר) (רא"ס):

ומכיון שענין זה באר ה'צמח צדק' לאדמו"ר נשמתו-עדן בהיותו בן ד' או ה' שנים - מובן, שענין זה שיף להבנתו של כל אחד ואחד מישראל, אפלו פשוט שבפשוטים, שהרי נתן להסביר זאת אפלו לילד קטן! - ואדרבה: אצל ילד קטן מתקבל הדבר בפשטות יתירה.

ולכן, כאשר ילד יהודי טוען ובוכה שרצונו שהקב"ה יתגלה אליו עכשו, "נאו", אומרים לו שעליו לעשות איזו פעלה בענין זה. כי לא יתכן שדבר זה יבוא מאליו! - מצינו אמנם שחזקיהו אמר "אני שוכב על מטתי", בסמכו על הקב"ה... אבל: ענין זה הוא רק בנוגע לסנחריב שנמצא מחוץ לירושלים, מה-שאין-כן בנוגע לסנחריב שבכל אחד ואחד מישראל (צ"ר-ה"ע) - בהכרח שתהיה פעולתו ועבודתו של יהודי!

והפעלה היא - למוול את עצמו, לשנות את טבעו ורגילותו כו' כנ"ל בארוכה.

וכמדובר כמה פעמים שכאשר שומעים מרבותינו נשיאנו סיפור מסים, ובפרט לאחר שהסיפור נדפס ונתפרסם על-פי הוראתם - הרי פונת הדבר היא, לא כדי שיניחו את הספר שבו נדפסה השיחה על-גבי ה"מדף", ומזמן לזמן יעינו בדבר ויאמרו: אה, כמה נפלא ענין זה!... - לא זו היתה פונתו של אדמו"ר נשמתו-עדן בשאלתו, לא זו היתה הפונה של אדמו"ר ה'צמח צדק' בדברי תשובתו, ולא זו היתה הפונה של נשיא דורנו כאשר סיפר את הדבר וצוה לפרסמו בדפוס! - הפונה היתה כדי שילמדו מזה הוראה לנוגע לפעל, וכפתגם הידוע: "טאפארו דא פלאחו" - הגרזן על העץ!

וגם ענין זה מתקבל בפשיטות יותר אצל ילד קטן - כי כאשר אומרים לו שישנו "עץ" וישנו "גרזן", הרי הוא מבין בפשיטות שהפונה בזה היא - שתהיה פעלת הגרזן על העץ; מה-שאין-כן כאשר מדברים עם אדם מבוגר - אזי צריכים להסביר לו שתכלית הלמוד הוא כדי שיביא לידי מעשה בפעל.

והי-רצון שהדברים האמורים לעיל יפעלו את פעולתם.

~ נקודות משיחות קודש ~ (על-פי לקוטי שיחות חלק ה, עמוד 77 ואילך - מתוך 'לקראת שבת')

רפוי אברהם אבינו על-ידי הקב"ה

וירא אליו יהוה

יום שלישי למילתו היה, ובא הקב"ה ושאל בשלומי (יה, א. ובפירוש רש"י)

וצריך להבין מדוע נשתנה הקב"ה מלבקר את אברהם עד ליום השלישי למילתו ולא בא לבקר קדם?

ויבן זה על-פי מאמר רבותינו ז"ל (נדרים לט, ב), שעל-ידי בקור חולים מביאים רפואה לחולה. והגם שבבקר חולים נוטל המבקר רק אחד מששים מחליו, הנה בבקורו של הקב"ה אצל אברהם, "וירא אליו ה'" אומר הרמב"ן "שהיה לו במראה השכינה רפוי למחלת המילה" דבפשטות לשונו משמע שרפאהו לגמרי (רק שהרפואה נמשכה למטה בגלוי ובשלמות על-ידי מלאך רפאל, וכמו שכתב רש"י בפרשתנו).

והנה שלמות המצוה היא, כאשר קיימה הוא בדרך הטבע ולא בדרך נס. וכמו כן הוא גם בהכנות למצוה, ובתוצאות דקיום המצוה שצריכות להיות על-פי טבע ולא בדרך נס. ולכן כאשר נוצרים קשיים כתוצאה מקיום המצוה, אין לבטלם (או להחלישם) באפן בלתי טבעי, כי אז חסר בשלמות המצוה, אלא רק בדרך הטבע.

ולכן, יש לומר שרפוי ה' את אברהם אבינו ביום השלישי על-ידי המלאך רפאל היה באפן טבעי, שהרי בדרך הטבע משך זמן רפוי המילה הוא שלושה ימים, ולכן בקר ה' את אברהם רק ביום השלישי ולא קדם לזה, בכדי לרפאותו באפן טבעי.

(ב) וישא עיניו וירא והנה שלשה אנשים נצבים

עליו וירא וירץ לקראתם מפתח האהל וישתחו

ארצה:

ארצה:

בזקף עינוהי ונחזא והא תלתא גבריין (ג"י בגרין) קנימין עלוהי ונחזא ויהט לקדמותהון מתרע משפנא וסגיד על ארצה:

ה"י והנה שלשה אנשים • אחד לבשר את שרה, ואחד להפך את סדום ואחד לרפאות את אברהם, שאין מלאך אחד עושה שתי שליחיות (ב"י). תדע לך, שבין כל הפרשה הוא מזכירן בלשון רבים: ויאמרו

רש"י כפשוטו - מהדורת לשם

(ב) והנה שלשה אנשים. למה נשלחו שלשה מלאכים? אחד לבשר את שרה על לידת יצחק העתידה, ואחד להפוך את סדום, כאשר יבואר להלן בהמשך הפרשה, ואחד לרפאות את אברהם מחולשת גופו מנזמת המילה. שתי שליחויות (ב"י). תדע לך הוכחה ועל כל שליחות היוצר מלאך בפני עצמו, לפי שאין מלאך אחד עושה שתי שליחויות (ב"י). תדע לך הוכחה

אליו, ובבשורה נאמר: "ויאמר שוב אשוב אליך", ובתפיכת סדום הוא אומר (לקמן ט): "כי לא אוכל לעשות דבר לבלתי הפכי" (ב"ר). ורפאל, שרפא את אברהם, הלך משם להציל את לוט, הוא שנאמר: (לקמן ט) "וינהי כהוציאם אותם החוצה ויאמר המלט על-נפשך", למדת שהאחד היה מציל. נצבים עליו • לפניו, כמו: (במדבר ב) "ועליו מטה מנשה", אבל לשון נקיה הוא כלפי המלאכים. וירא • מהו "וירא", "וירא" ב' פעמים? הראשון כמשמעו, והשני לשון הבנה, נסתפל שהיו נצבים במקום אחד, והבין שלא היו רוצים להטריחו, ואף-על-פי שיודעים היו שיצא לקראתם, עמדו במקומם לכבודו, ולהראותו שלא רצו להטריחו, וקדם הוא ורץ לקראתם (כך הגרסא ברש"י יטן). (שם) כתיב "נצבים עליו", וכתיב "וירץ לקראתם"? כד תזוהו דהנה שרי ואסר, פרשו הימנו, מיד: "וירץ לקראתם".

~ נקודות משיחות קודש ~ (אגרות קדש ב עמ' רכח)

שאין מלאך אחד עושה שתי שליחיות (רש"י יח, ב) בלקוטי תורה (אמור לו, ג) מביא סמוכין לכך מדברי הרמב"ם (הקדמה לפרוש המשניות): בעלי חיים . . יש להם פעל אחד בלבד או שני פעלים. וקשה, שהרי הרמב"ם כתב גם "שני פעלים". ויש לבאר על פי דברי התוספות (בבא מציעא פו, ב), שרפואת אברהם והצלת לוט אינן נחשבות לשתי שליחיות, כי רפואה והצלה ענין אחד הוא. ולפי זה ניחא, שמלאך אחד יכול לעשות שתי שליחיות שאינן משתנות, וכן יתכן שיהיו בבעל חי שני פעלים "שאינם מנגזרים".

~ נקודות משיחות קודש ~ (עלפי שיחת ש"פ וירא, ח"י מרחשון, התשמ"ט)

זוהי ההוראה שלמדים מ"וירא אליו ה'" - "והחי יתן אל לבו" - שבכחו וביכולתו של כל אחד ואחת מישראל (בנו ובתו של אברהם אבינו) לזכות לגלוי ד"וירא אליו ה'", על ידי השתדלותו בהכנסת אורחים, מתחיל מההכנות לזה (וגמילות חסדים בכלל).

ומזה מובן עד כמה צריכים להשתדל בהכנסת אורחים וגמילות חסדים - דגמת הנהגתו של אברהם אבינו שחפשו אורחים, וכשראם, רץ לקראתם כו', והאכילם והשקם דברים משפחים ביותר, כמו "ג' לשונות בחרדל", ועל-דרך זה צריך כל אחד ואחת מישראל להשתדל בהכנסת אורחים, מתוך זריזות, ובסבר פנים יפות וכו'.

והנה, כשם שהדברים אמורים בהכנסת אורחים וגמילות חסדים בנוגע למזון גשמי דהגוף - כן הוא גם (ובמקל-שכן וקל-וחומר) בהכנסת אורחים וגמילות חסדים בנוגע למזון רוחני דהנשמה, על ידי הפצת התורה והיהדות, והפצת המענינות חוצה.

ויש לומר, שבנוגע להכנסת אורחים וגמילות חסדים ברוחניות מדגש יותר הגלוי ד"וירא אליו ה'":

בהכנסת אורחים וגמילות חסדים בגשמיות - השייכות להגלוי ד"וירא אליו ה'", היא מצד כללות הענין דגמילות חסדים, שפמיון שגמל חסד לזולת, זוכה שהקב"ה יגמל לו חסד ויתגלה אליו.

אבל בהכנסת אורחים וגמילות חסדים ברוחניות - השייכות להגלוי ד"וירא אליו ה'" היא באותו ענין עצמו, שהרי פעולתו בגמילות חסדים היא לקרב יהודי להקב"ה, ולכן זוכה אף הוא להתקרב יותר להקב"ה - "וירא אליו ה'".

רש"י כפשוטו - מהדורת לשם

המלאכים שחשבים פעומדים למעלה מן האדם: וירא. מהו כפל הלשון 'וירא' 'וירא' שתי פעמים? הראשון פירושו כמשמעו, שראה אותם בעיניו, והשני הוא לשון הבנה. שנסתפל עליהם וראה שהיו נצבים במקום אחד מבלי להתקרב או להתרחק, ומתוך כך הבין שלא היו רוצים להטריחו ולכן אינם נגשים אליו ונאף-על-פי שיודעים היו שיצא לקראתם, עם זאת עמדו במקומם לכבודו כדי להראותו שלא רצו להטריחו, וקדם הוא לפנייהם ורץ לקראתם. (כך הגרסא ברש"י יטן). ומוסיף רש"י: בבבא מציעא (פב) דדקדקו חז"ל בלשון הפתויים: כתיב 'נצבים

משם לטרדם, גם להציל את לוט, שרפואה והצלה נחשבות כשליחות אחת [ראה להלן (ט, א) ויבאו שני המלאכים סדומה] והוא שנאמר (שם פסוק יז) ויהי כהוציאם אותם החוצה ויאמר המלט על נפשך, ולא נאמר ויאמר, הרי למדת מכאן שהאחד היה מציל ולא יותר (ב"ר) (רא"ם ג"א, נח"י): נצבים עליו. בלומר עומדים לפניו - כנגדו בסמוך לו, כמו - דוגמא במקרא ללשון זה: ועליו מטה מנשה (במדבר ב, ט) [מטה מנשה חונה לצדו של אפרים וסמוך לו]. אבל השעם שנקט הכתוב כאן דווקא לשון 'עליו', הוא משום שיש בו משמעות כמו 'מעליו', ולשון נקיה ודרך כבוד הוא כלפי

לכך, שכל שליחות נעשתה על ידי מלאך יחיד, שכן כל הפרשה הוא מזכירן - בכל הפרשה מוזכרים הכתוב יחדיו בלשון רבים: ויאבדו, ויאמרו אליו' (לקמן פסוקים ח"ט) וכיו"ב, ואילו בשעת עשיית שליחותם מוזכר כל מלאך בלשון יחיד, שכן בבשורה על לידת יצחק נאמר: ויאמר שוב אשוב אליך' (שם פסוק ט) ולא ויאמרו שוב נשוב, ובהפיכת סדום הוא אומר: 'פי לא אוכל לעשות דבר' (לקמן ט, כב) ולא 'כי לא נוכל', וכן: לבלתי הפכי (שם פסוק כא) ולא 'לבלתי הפכנו', הרי מכאן שכל שליחות נעשתה על ידי מלאך אחד. ורפאל המלאך שרפא את אברהם הלך

(ג) וַיֹּאמֶר אֲדֹנָי אִם-נָא מִצְאֹתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ אֶל-נָא תַעֲבֹר מֵעַל עֲבֹדְךָ:

ג וַיֹּאמֶר יי אם פֶּעַן אֲשַׁפְּחִית רַחֲמִין קְדָמְךָ (ג' בְּעֵינֶיךָ) לָא פֶּעַן תַּעֲבֹר מֵעַל עֲבֹדְךָ:

ט"י «וַיֹּאמֶר אֲדֹנָי אִם נָא וְגו'» • לַגְדוֹל שִׁבְהֶם אָמַר, וַיִּקְרָאם בְּלֶם אֲדוֹנִים. וְלַגְדוֹל אָמַר: "אֶל-נָא תַעֲבֹר", וְכִינּוּן שֶׁלֹּא יַעֲבֹר הוּא, יַעֲמְדוּ חֲבָרֵיו עִמּוֹ, וּבְלִשׁוֹן זֶה הוּא חוֹל (שְׂבוּעוֹת לַח). דְּבַר אַחֵר: קִדְשׁ הוּא, וְהִיא אוֹמֵר לְהַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא לְהַמְתִּין לוֹ עַד שִׁירוּץ וַיִּכְנִיס אֶת הָאוֹרְחִים, וְאָף-עַל-פִּי שִׁכְתוֹב אַחֵר "וַיִּרְץ לְקִרְאָתָם", הַאֲמִירָה קָדָם לְכֵן הִיָּתָה, וְדַרְךְ הַמִּקְרָאוֹת לְדַבֵּר בֵּן, כְּמוֹ שֶׁפִּרְשְׁתִּי אֵצֶל: "לֹא יֵדוּן רוּחִי בְּאֲדָם", שֶׁנִּכְתַּב אַחֵר "וַיּוֹלֵד נָח", וְאֵי אֲפֹשֶׁר לוֹמַר בֵּן, אֲלֵא אִם בֵּן קָדָם גְּזֵרַת ק"כ שָׁנָה, וְשִׁפְתֵי הַלְשׁוֹנוֹת בְּבִרְאשִׁית רַבָּה.

(ד) וַיִּקְחֵנָא מְעַט-מִיָּם וַרְחִצּוּ רַגְלֵיכֶם וְהִשְׁעֲנוּ תַחַת הָעַץ:

ד וַיִּסְבּוּן פֶּעַן זְעִיר מִיָּא וְאִסְחוּ רַגְלֵיכּוֹן וְאִסְתְּמִיכוּ תַחַת אֵילָנָא:

ט"ז «וַיִּקְחֵנָא • עַל יְדֵי שְׁלִיחַ, וְהַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא שֶׁלֶם לְבַנְיָו עַל יְדֵי שְׁלִיחַ, שֶׁנֶּאֱמַר: (בַּמִּדְבָּר כ) "וַיִּרְם מִשָּׁה אֶת-יָדוֹ וַיַּךְ אֶת הַסֶּלַע". וַרְחִצּוּ רַגְלֵיכֶם • כְּסִבּוֹר שֶׁהֵם עַרְבֵיִים שֶׁמִּשְׁתַּחֲוִים לְאַבְק רַגְלֵיהֶם, וְהַקְפִּיד שֶׁלֹּא לְהַכְנִיס עֲבוּדַת אֱלִילִים לְבִיתוֹ (כ"ב פ), אֲבָל לוֹט שֶׁלֹּא הַקְפִּיד, הַקְדִּים לִינָה לְרַחֲצֶיהָ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַלִּינוּ וַרְחִצּוּ רַגְלֵיכֶם". תַּחַת הָעַץ • תַּחַת הָאֵילָן.

רש"י כפשוטו - מהדורת לשם

אֲדֹנָי, מְקוֹרֶם בְּבִרְאשִׁית-רַבָּה: (ד) וַיִּקְחֵנָא. לִשׁוֹן זֶה מְלַמֵּד שֶׁלֹּא לְקַח בְּעַצְמוֹ אֶת הַמַּיִם [שֶׁהָרִי לֹא אָמַר 'וַאֲקַח' כְּדוֹגְמַת 'וַאֲקַחְהָ פֶת לְחֶם'], אֲלֵא 'וַיִּקְחֵנָא' עַל-יְדֵי שְׁלִיחַ. וְלָכֵן, אָף הַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא שֶׁלֶם לְבַנְיָו - כְּשֶׁגָּמַל הַקַּב"ה שֶׁכָּר לְבַנְיָו אֲבָרְהָם וְנָתַן לָהֶם מַיִם בַּמִּדְבָּר, עֲשֵׂה זֹאת רַק עַל-יְדֵי שְׁלִיחַ, שֶׁצִּוְיָה לְמִשָּׁה לְהוֹצִיא מִיָּם מִן הַסֶּלַע, שֶׁנֶּאֱמַר (בַּמִּדְבָּר כ, יא) "וַיִּרְם מִשָּׁה אֶת יָדוֹ וַיַּךְ אֶת הַסֶּלַע" (ג"א):

וַרְחִצּוּ רַגְלֵיכֶם. הַקְדִּים אֶת רַחֲצֵית הַרְגְּלִים תַּחֲלִילָה לְכָל, שֶׁבֵן כְּסִבּוֹר הִיא אֲבָרְהָם שֶׁהֵם עַרְבֵיִים שֶׁמִּשְׁתַּחֲוִים לְאַבְק רַגְלֵיהֶם, וְהַקְפִּיד שֶׁלֹּא לְהַכְנִיס עֲבוּדַת-זָרָה לְבֵיתוֹ, לְכֵן לֹא הַכְנִיסֶם בְּטָרֶם וַרְחִצּוּ אֶת אַבְק רַגְלֵיהֶם. אֲבָל לוֹט שֶׁלֹּא הַקְפִּיד עַל כֶּף, הַקְדִּים לָהֶם אֶת הַלֵּינָה לְפָנֵי הַרְחִיצָה, שֶׁנֶּאֱמַר (לִקְמַן יט, ב) "וַלִּינוּ וַרְחִצּוּ רַגְלֵיכֶם, תַּחֲלִילָה 'לִינוּ' וְאַחֵר כֶּף 'רַחֲצוּ' (רא"ם):

תַּחַת הָעַץ. אֵין מוּבָנָה תַּחַת קוֹרַת עֵץ וְכַדוּמָה, אֲלֵא תַּחַת הָאֵילָן הַצּוֹמַח (רא"ם):

שֶׁאֵינוֹ מוּפְנָה בְּלִפְי הַקַּב"ה (שְׂבוּעוֹת לַח) (ג"א). דְּבַר אַחֵר - דַּרְךְ אַחֲרַת לְפָרֵשׁ אֶת הַדְּבָרִים, כִּי 'אֲדֹנָי' הָאֲמוֹר כָּאֵן, שֶׁם שֶׁל קוֹדֵשׁ הוּא, וְלֹא דִיבַר זֹאת אֶל הַמַּלְאָכִים, אֲלֵא הִיא אוֹמֵר לְהַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא שֶׁעֲמַד אֵצֶלוֹ: 'אֵל נָא תַעֲבֹר מֵעַל עֲבֹדְךָ', כְּלוֹמַר, שִׁיתְרַצֵּה לְהַמְתִּין לוֹ עַד שִׁירוּץ וַיִּכְנִיס אֶת הָאוֹרְחִים. וּמַעִיר רַש"י: 'וְאָף-עַל-פִּי שֶׁמִּקְרָא זֶה כְּתוּב אַחֵר שֶׁכָּבַר נֶאֱמַר 'וַיִּרְץ לְקִרְאָתָם'? מִכָּל מְקוֹם, לְפִי הַפִּירוּשׁ הַאֲחֵרוֹן, הַאֲמִירָה קוֹדָם לְכֵן הִיָּתָה, וְדַרְךְ הַמִּקְרָאוֹת לְדַבֵּר בֵּן - לְמַנּוֹת אֶת סֵדֵר הַדְּבָרִים לְפִי הָעֵנָן, וְלֹא דוּוּקָא כְּסֵדֵר שֶׁאֵירְעוּ בְּמִצִּיאוֹת, כְּמוֹ שֶׁפִּירְשְׁתִּי אֵצֶל 'לֹא יֵדוּן רוּחִי בְּאֲדָם' (לעיל א, ג), הַכְּתוּב הַעוֹסֵק בְּגִזְרַת הַמַּבּוּל, שֶׁנִּכְתַּב אַחֵר שֶׁכָּבַר נֶאֱמַר 'וַיּוֹלֵד נָח' (שם ה, לב), וְאֵי אֲפֹשֶׁר לוֹמַר שֶׁגִּזְרַת הַמַּבּוּל הִיָּתָה לְאַחֵר שֶׁהוֹלִיד נָח אֶת בְּנָיו, אֲלֵא הַחֲשׁוֹן מוֹכִיחַ (רֵאָה רַש"י שם) שֶׁהִיָּתָה הַגִּזְרָה קוֹדָם לְלֵידָה כ' שָׁנָה. אָף כָּאֵן הַקְדִּים הַכְּתוּב אֶת הַמַּאֲוָר לְצִוְרָף הָעֵנָן. וּמַצִּיין רַש"י: 'וְשִׁפְתֵי הַלְשׁוֹנוֹת שֶׁנִּכְתְּבוּ בְּפִירוּשׁ הַכְּבִינּוּי

עָלוּ' - מִשְׁמַע שֶׁעֲמַדוֹ בְּסוּמָךְ לוֹ, וּכְתִיב 'וַיִּרְץ לְקִרְאָתָם' - מִשְׁמַע שֶׁהִיא מְרַחֵק בֵּינֵיהֶם עַד שֶׁהוֹצִירָה לְרוּץ לְנִגְדָם? אֲלֵא בְּתַחֲלִילָה הַתְּקַרְבוּ אֵצֶלוֹ, אָף כִּד חֲזוּיָהוּ דְהוּא שְׂרִי וְאִסְר - כְּשֶׁרָאוּהוּ שֶׁהִיא מִתִּיר וְקוֹשֵׁר אֶת תַּחְבּוּשַׁת הַמִּינָה, פִּירְשׁוּ הַיָּמִינוּ וְהִלְכוּ לָהֶם כְּדִי שֶׁלֹּא לְהִטְרִיחוּ, וְכִינּוּן שֶׁרָאָה אוֹתָם מִתְרַחֲקִים - מִיָּד 'וַיִּרְץ לְקִרְאָתָם' - הוֹצִירָה לְרוּץ כְּדִי לְהִשְׁיבָם:

(ג) וַיֹּאמֶר אֲדֹנָי אִם נָא וְגו'. פְּנָה אֲלֵיהֶם בְּלִשׁוֹן רַבִּים: 'אֲדֹנָי' [כְּמוֹ 'אֲדֹנָי', 'אֲדוֹנִים שְׁלִי'] וְסִיִּים בְּלִשׁוֹן יְחִיד: 'אִם נָא מִצְאֹתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ אֵל נָא תַעֲבֹר?' אֲלֵא לַגְדוֹל (לְחֻשׁוֹב) שֶׁבָּהֶם אָמַר אֶת דְּבָרָיו. וַיִּקְרָאם בְּלֶם אֲדוֹנִים בְּלִשׁוֹן רַבִּים, וְלַגְדוֹל שֶׁבָּהֶם אָמַר 'אֵל נָא תַעֲבֹר', בְּלִשׁוֹן יְחִיד, כְּלוֹמַר אֵל נָא תַמְשִׁיךְ בְּדַרְכְּךָ מִכְּלִי לְהַכְנִיס אֵצֶלִי, וְכִינּוּן שֶׁלֹּא יַעֲבֹר הוּא - כְּשֶׁהַגְדוֹל שֶׁבָּהֶם יַעֲמוֹד וְיִתַּעֲבֹב, הָרִי יַעֲמְדוּ גַם חֲבָרֵיו עִמּוֹ. וּבְלִשׁוֹן זֶה - לְפִי פִירוּשׁ זֶה, הַכְּבִינּוּי 'אֲדֹנָי' הָאֲמוֹר כָּאֵן הוּא חוֹל - חוֹלִין הוּא, וְאֵין בּוֹ קְדוּשָׁה, מִשּׁוּם

(ה) וְאֶקְחָהּ פֶת־לֶחֶם וְסַעְדוּ לְבַבְכֶם אַחַר תַּעֲבֹרוּ כִי־עַל־כֵּן עֲבַרְתֶּם עַל־עַבְדְּכֶם וַיֵּאמְרוּ בֵּן תַּעֲשֶׂה בְּאִשְׁרֵי דְבַרְתָּ:

ה וְאָסַב פֶּתָא דְלֶחְמָא וְסַעֲדוּ לְבַבְכוֹן בְּתַר כֵּן תַּעֲבְרוּ אַרְי עַל כֵּן עֲבַרְתוּן עַל עַבְדְּכוֹן וַאֲמְרוּ בֵּן תַּעֲבִיד כְּמָא דִּי מַלְלָתָא:

כ"ט"א וְסַעְדוּ לְבַבְכֶם • בַּתּוֹרָה, בְּנִבְיָאִים וּבְכַתּוּבִים מְצִינוּ דְפִתָא סַעְדָתָא דְלֶבָא, בַּתּוֹרָה: "וְסַעְדוּ לְבַבְכֶם", בְּנִבְיָאִים: (שׁוֹפְטִים יט ה) "סַעַד לְבָדָּךְ פֶּת לֶחֶם", בְּכַתּוּבִים: (תְּהִלִּים קד) "וְלֶחֶם לְכַב אֲנוֹשׁ יִסְעַד". אָמַר רַבִּי חֲמָא: לְבַבְכֶם אֵין כְּתִיב כָּאן, אֲלָא "לְבַבְכֶם", מַגִּיד שְׂאִין יֵצֵר הָרַע שׁוֹלֵט בַּמְלָאכִים (ב"ה). אַחַר תַּעֲבֹרוּ • אַחַר כֵּן תִּלְכוּ. כִּי־עַל־כֵּן עֲבַרְתֶּם • כִּי הִדְבֵּר הַזֶּה אֲנִי מְבַקֵּשׁ מִכֶּם, מֵאַחַר שֶׁעֲבַרְתֶּם עָלַי לְכַבּוּדִי. כִּי־עַל־כֵּן • כִּמוֹ עַל אֲשֶׁר, וְכֵן כָּל 'כִּי עַל כֵּן' שֶׁבִּמְקָרָא: (לִקְמוֹן יט) "כִּי־עַל־כֵּן בָּאוּ בְּצַל קוֹרְתִי", (לִקְמוֹן לג) "כִּי עַל־כֵּן רָאִיתִי פְּנִיךָ", (שם לח) "כִּי־עַל־כֵּן לֹא נִתְתִּיחָה", (בַּמְדַּבֵּר י) "כִּי־עַל־כֵּן יִדְעָתָּ חֲנֻתְנוּ".

(1) וַיִּמְהַר אַבְרָהָם הָאֱהֻלָּה אֶל־שָׂרָה וַיֹּאמֶר מַה־רִי שְׁלֹשׁ סָאִים קֶמַח סֹלֶת לוֹשִׁי וְעֵשִׂי עֲגוֹת:

וַיֹּאחֲזִי אַבְרָהָם לְמַשְׁכְּנָא לְוַת שָׂרָה וַאֲמַר אוֹחָא תַּלְת סָאִין קֶמַחָא דְסֹלֶתָא לוֹשִׁי וְעַבְדִּי גְרִיזָן:

כ"ט"ב קֶמַח סֹלֶת • סֹלֶת לְעוֹגוֹת, קֶמַח לְעַמְלִין שֶׁל טַבָּחִים לְכִסּוֹת אֶת הַקְּדוּרָה, לְשֹׂאֵב אֶת הַזֵּהָמָה.

(2) וְאֶל־הַבָּקָר רֵץ אַבְרָהָם וַיִּקַּח בֶּן־בָּקָר רֶדֶד וְטוֹב וַיִּתֵּן אֶל־הַנָּעַר וַיִּמְהַר לַעֲשׂוֹת אֹתוֹ:

וַיִּלְנֹת תּוֹרֵי רֵהַט אַבְרָהָם וַיְדַבֵּר בֵּר תּוֹרֵי רַבִּיךָ וְטַב וַיְהִי לְעוֹלָמָא וַאֲחִי לְמַעַבְדַּי יִתָּה:

כ"ט"ג בֶּן־בָּקָר רֶדֶד וְטוֹב • ג' פָּרִים הָיוּ, כְּדִי לְהַאֲכִילָן ג' לְשׁוֹנוֹת בְּחֶרֶדֶל (ב"ב פח). אֶל־הַנָּעַר • זֶה יִשְׁמַעְאֵל, לְחַנְכּוֹ בְּמַצּוֹת (ב"ה).

רש"י כפשוטו - מהדורת לשם

(ה) וְסַעְדוּ לְבַבְכֶם. לא נֶאמַר לְשׁוֹן 'סַעְדוּדָה' אֲלָא עַל 'הֶלְחֵם' עַל שֵׁם שֶׁהוּא סַעַד (תוֹמָךְ) וּמְחֻזַּק אֶת הַלֵּב. וְיֵשׁ לָזֶה סִמְךָ מִן הַמְקַרְאֹת, הֵן בַּתּוֹרָה, הֵן בְּנִבְיָאִים וְהֵן בְּכַתּוּבִים, שֶׁבָּהֶם מְצִינוּ דְפִתָא סַעְדָתָא דְלֶבָא - שֶׁהִפֵּת סַעְדָתָא (תוֹמָכָת) וּמְחֻזַּקָתָא אֶת הַלֵּב. בַּתּוֹרָה, הוּא הָאֲמוֹר כָּאן 'וְאֶקְחָהּ פֶת לֶחֶם וְסַעְדוּ לְבַבְכֶם'; בְּנִבְיָאִים נֶאמַר: 'סַעַד לְבָדָּךְ פֶּת לֶחֶם' (שׁוֹפְטִים יט, ה); בְּכַתּוּבִים נֶאמַר: 'וְלֶחֶם לְכַב אֲנוֹשׁ יִסְעַד' (תְּהִלִּים קד, טו). וְסַעְדוּ לְבַבְכֶם: אָמַר רַבִּי חֲמָא, לְשׁוֹן 'לְבַבְכֶם', שֵׁשׁ בְּמַשְׁמַעוֹ שְׁנֵי לְבָבוֹת, יֵצֵר הַטּוֹב וַיֵּצֵר הָרַע, אֵין כְּתִיב כָּאן, אֲלָא 'לְבַבְכֶם', שֶׁמִּשְׁמַעוֹ לֵב אֶחָד. מַגִּיד בְּזֶה הַכְּתוּב שְׂאִין יֵצֵר הָרַע שׁוֹלֵט בַּמְלָאכִים - שְׂאִינֵם בְּעַלְי כַּחֲרִיה וּרְצוֹנֵם אֶךְ לְטוֹבָה (כ"ה): אַחַר תַּעֲבֹרוּ. כְּלוֹמַר אַחַר כֵּן - אַחַר שֶׁתַּסְעֲדוּ לְבַבְכֶם, אָז תִּלְכוּ:

כִּי עַל כֵּן עֲבַרְתֶּם. פִּירוּשׁ הַכְּתוּב כִּךְ הוּא: כִּי אֶת הַדְּבָר הַזֶּה - שֶׁתַּסְעֲדוּ אֲצִלִּי בְּטָרֵם תִּמְשִׁיכוּ בְּדַרְכְּכֶם - אֲנִי מְבַקֵּשׁ מִכֶּם מֵאַחַר שֶׁעֲבַרְתֶּם עָלַי; כְּלוֹמַר, בֵּינוֹן שֶׁעֲבַרְתֶּם אֲצִלִּי, עַל כֵּן אֲבַקֵּשׁ שֶׁתַּעֲשׂוּ זֹאת לְכַבּוּדִי: כִּי עַל כֵּן. פִּירוּשׁוֹ כִּמוֹ 'עַל אֲשֶׁר' (מֵאַחַר שֵׁ-). וְכֵן יֵשׁ לְפָרֵשׁ כָּל 'כִּי עַל כֵּן' שֶׁבִּמְקָרָא, כְּגוֹן: כִּי עַל כֵּן בָּאוּ בְּצַל קוֹרְתִי (לִקְמוֹן יט, ח) [מְדַבְּרִי לוֹט אֶל אֲנָשֵׁי סְדוּם: אֵל תִּפְגְּעוּ בְּאֲנָשִׁים, מֵאַחַר שֶׁבָּאוּ בְּצַל קוֹרְתִי], וְכֵן: 'כִּי עַל כֵּן רָאִיתִי פְּנִיךָ' (שם לג, י) [מְדַבְּרִי יַעֲקֹב לְעֵשׂוֹ: קַח מִיָּדִי אֶת הַמִּנְחָה, מֵאַחַר שֶׁרָאִיתִי אֶת פְּנִיךָ], וְכֵן: 'כִּי עַל כֵּן לֹא נִתְתִּיחָה' (שם לח, כו) [מְדַבְּרִי יְהוּדָה עַל תִּמְרָה: צְדָקָה בְּמָה שֶׁעָשִׂיתָ, מֵאַחַר שֶׁלֹּא נִתְתִּיחָה לְהַיִּנְשֵׂא לְשִׁלָּה בְּנִי], וְכֵן: כִּי עַל כֵּן יִדְעָתָּ חֲנֻתְנוּ (בַּמְדַּבֵּר י, לא) [מְדַבְּרִי מֹשֶׁה אֶל יְתָרוֹ: אֵל תִּלָּךְ מֵאַתְנָו,

מֵאַחַר שֶׁיִּדְעָתָּ אֶת דְּרָכֵי שְׁהִיִּתְנוּ בַּמְדַּבְּרָה: (ו) קֶמַח סֹלֶת. 'קֶמַח' וְגַם 'סֹלֶת'; הַסֹּלֶת שֶׁהוּא הַמּוֹבָחָר וְהַמְנוּפָּה, שִׁימֵשׁ לְעֵשִׂיִת הָעוֹגוֹת, וְאֵילוֹ הַקֶּמַח הַפְּשוּט מִפְּנֵי שִׁימֵשׁ לְעַמְלִין שֶׁל טַבָּחִים - לְעֵשִׂיִת הַבֶּצֶק שֶׁהַטַּבָּחִים נוֹהֲגִים לְכִסּוֹת בּוֹ אֶת הַקְּדוּרָה, כְּדִי לְשׂוֹאֵב מִן הַתְּבַשִּׁיל אֶת הַזֵּהָמָה הַיּוֹצֵאת מִמֶּנּוּ (ר"א יט): (ז) בֶּן בָּקָר רֶדֶד וְטוֹב. מֵתוֹךְ שֶׁנֶּאמְרוּ כָּאן שְׁלֹשָׁה כִּינּוּיִים: 'בֶּן בָּקָר', 'רֶדֶד' וְטוֹב', יֵשׁ לְלַמּוֹד כִּי ג' פָּרִים הָיוּ אֵלּוּ, כְּדִי לְהַאֲכִילָן ג' לְשׁוֹנוֹת בְּחֶרֶדֶל, שֶׁדְּרָךְ כְּבוֹד הוּא לְמַלְכִים וְשָׂרִים, לְהַגִּישׁ לְשׁוֹן שְׁלֵמָה לְפָנָי כָּל אֶחָד וְאֶחָד (בַּבַּי־מִצְעָא פח) (ר"א יט): אֶל הַנָּעַר. 'הַנָּעַר' בְּה"א הַיְדִיעָה, זֶה יִשְׁמַעְאֵל שֶׁהוּנָּפֵר לְמַעְלָה. וְהַכְּתוּב מְלַמֵּד שֶׁנֶּתַן לוֹ אַבְרָהָם אֲבִיו לְעֲשׂוֹתוֹ, כְּדִי לְחַנְכּוֹ בְּמַצּוֹת (כ"ה) (ר"א יט):

ח ונסיב שְׁמֹן וְחֵלֶב וּבַר תּוֹרֵי דֵי עֶבֶד וַיִּהְיֶה
קְדָמֵיהֶן וְהוּא מְשַׁמֵּשׁ עַל־יְהוֹן תַּחַת
אֵילָנָא וְאַכְלוּ :

(ח) וַיִּקַּח חֲמָאָה וְחֵלֶב וּבֶן־הַבְּקָר אֲשֶׁר עָשָׂה וַיִּתֵּן
לְפָנֵיהֶם וְהוּא עֹמֵד עֲלֵיהֶם תַּחַת הָעֵץ וַיֹּאכְלוּ :

ט"ז « וַיִּקַּח חֲמָאָה וְגו' • וְלָחֶם לֹא הָבִיא, לְפִי שְׁפָרְסָה שָׂרָה נְדָה, שְׁחֹזַר לָהּ אֲרַח כְּנָשִׁים אוֹתוֹ הַיּוֹם וְנִטְמָאת
הַעֶסָה (ב"מ שם) • חֲמָאָה • שְׁמֹן הַחֵלֶב שְׁקוֹלָטִין מֵעַל פְּנֵיו • וּבֶן־הַבְּקָר אֲשֶׁר עָשָׂה • אֲשֶׁר תִּקְּן • קָמָא קָמָא
שְׁתִּיקוּן, אֲמָטִי וְאִיתִי קָמִיהוּ • וַיֹּאכְלוּ • נִרְאוּ כְּמוֹ שְׂאֵכְלוּ, מִכָּאן שֶׁלֹּא יִשְׁנָה אָדָם מִן הַמְּנַהֵג (ב"מ שם. ב"ר) •

~ נְקוּדוֹת מְשִׁיחוֹת קוֹדֵשׁ ~ (ממאמר ש"פ וירא, כ"ף מרחשון, ה'תשי"ג)

על־יְדִי־זָה שְׂאֵבְרָהֶם עֹמֵד עֲלֵיהֶם, פֶּעַל שִׁיחָה בְּהֶם אֲכִילַת אָדָם, וְהֵינּוּ שְׂמֹלָאִים מֵצַד עֲצָמָם הֵם בְּמִדְרַגַּת הַעוֹלָמוֹת,
אֲבָל עַל־יְדֵי עֲבוּדַת אֲבָרָהֶם, פֶּעַל עֲלֵיהֶם שִׁיחָה בְּהֶם אֲכִילַת אָדָם, וְהוּא הַמְשַׁכֵּת אוֹר חֲדָשׁ שְׁלֹמַעֲלָה מִהַעוֹלָמוֹת.
אִף שְׂמֹלָאִים מֵצַד עֲצָמָם אֵין שִׁיף בְּהֶם אֲכִילַת אָדָם, מִכָּל־מְקוֹם, עַל־יְדֵי הַנְּשִׁמוֹת נַעֲשֶׂה בְּהֶם גַּם כֵּן אֲכִילַת אָדָם.
זָהוּ וְהוּא עוֹמֵד עֲלֵיהֶם תַּחַת הָעֵץ וַיֹּאכְלוּ, דַּעֲל־יְדִי־זָה שְׁהוּא עוֹמֵד עֲלֵיהֶם, עַר שְׁטִיט אוֹיף זַי און צוּעֵגְבוּנְדֵעֵן מִיט זַי,
פּוֹעֵל שִׁיחָה בְּהֶם אֲכִילַת אָדָם, וְהֵינּוּ שְׂמֹמְשִׁיר אוֹר הַבְּלִי־גָבוּל בְּכָל מְקַשְׁרֵיו שְׁלֹמְטָה, שַׁעֲל־יְדִי־זָה נַעֲשֶׂה אֲצֵלָם תּוֹסַפַּת
חַיּוֹת בְּקִיּוּם הַתּוֹרָה וְהַמְצוּת.

(ט) וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו אֵיךְ שָׂרָה אֲשֶׁתְּךָ וַיֹּאמֶר הִנֵּה בְּאֵהָלָה :

ט"ח « וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו • נְקוּדַת עַל אִי"ו שֶׁבְ"אֵלִיו", וְתִנְיָא, רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן אֲלֵעָזָר אוֹמֵר: כָּל מְקוֹם שֶׁהַכֶּתֵב
רָבָה עַל הַנְּקֻדָּה, אֵתָה דוֹרֵשׁ הַכֶּתֵב וְכו', וְכֵאן הַנְּקֻדָּה רָבָה עַל הַכֶּתֵב, אֵתָה דוֹרֵשׁ הַנְּקֻדָּה, שְׂאֵף לְשָׂרָה
שְׂאֵלוֹ: אִי אֲבָרָהֶם? לְמַדְנֵי, שִׁשְׂאֵל אָדָם בְּאֲכַסְנֵיָא שְׁלוֹ, לְאִישׁ עַל הָאִשָּׁה וְלְאִשָּׁה עַל הָאִישׁ. בְּכָבָא מְצִיעָא
(דף ט"ז) אוֹמְרִים: יוֹדְעִים הֵיוּ מִלֵּאכֵי הַשְּׂרָת שָׂרָה אֲמַנּוּ הֵיכֵן הִיתָה, אֲלָא לְהוֹדִיעַ שְׂצֻנְעָה הִיתָה, כְּדִי לְחַבְּבָה
עַל בַּעֲלָהּ. אָמַר רַבִּי יוֹסִי בַר חֲנִינָא: 'כְּדִי לְשַׁגְרָ לָהּ כּוֹס שֶׁל בְּרַכָּה'. הִנֵּה בְּאֵהָלָה • צְנוּעָה הִיא.

רש"י כפשוטו - מהדורת לשם

'אֵיךְ שָׂרָה', אֲלָא אִף לְשָׂרָה שְׂאֵלו
'אִי' (אֵיךְ הוּא) אֲבָרָהֶם'. מִכָּאן
לְמַדְנֵי מִידַת דְּרָף אֲרַץ, שִׁשְׂאֵל אָדָם
בְּאֲכַסְנֵיָא שְׁלוֹ - שִׁדְרוֹשׁ הָאוֹרַח
בְּשֹׁלוֹמָם שֶׁל בַּעֲלֵי הַבֵּית הַמְּאָרְחִים
אוֹתוֹ, וַיִּשְׂאֵל לְאִישׁ עַל אוֹדוֹת
הָאִשָּׁה, וְלְאִשָּׁה וַיִּשְׂאֵל עַל אוֹדוֹת
הָאִישׁ.
וּמוֹסִיף רש"י: בְּכָבָא־מְצִיעָא (דף ט"ז)
אוֹמְרִים חו"ל, יוֹדְעִים הֵיוּ מִלֵּאכֵי
הַשְּׂרָת שָׂרָה אֲמַנּוּ הֵיכֵן הִיתָה, וְלֹא
שְׂאֵלוּהוּ 'אֵיךְ שָׂרָה' אֲלָא כְּדִי לְהוֹדִיעַ
- לְהַרְאוֹת וּלְצַיֵּן שְׂצֻנְעָה הִיתָה
וְאֵינָה נִרְאִית לְעֵינֵיהֶם, וְזֹאת כְּדִי
לְחַבְּבָה עַל בַּעֲלָהּ שִׁתֵּן לְבוֹ
לְצִנְעוּתָהּ הַרְבֵּה. טַעַם אַחַר לְכָף
אָמַר רַבִּי יוֹסִי בַר חֲנִינָא, שֶׁשְׂאֵלוּהוּ
'אֵיךְ שָׂרָה אֲשֶׁתְּךָ' כְּדִי לְשַׁגְרָ
(לְשִׁלוֹחַ) לָהּ לְטַעוֹם מִכּוֹס שֶׁל בְּרַכָּה
[כּוֹס הַזַּיִן שֶׁמְבָרְכִים עֲלֶיהָ בְּרַכַּת
הַמּוֹזֵן]. וְעַל זֹאת הִשִּׁיב לָהֶם: הִנֵּה
כְּאֵהָלָה. כְּלוֹמַר צְנוּעָה הִיא, וַיִּוֹשַׁבְתָּ
בְּתוֹךְ הָאֵהָלָה:

שְׂאֵכְלוּ. מִכָּאן יֵשׁ לְלַמּוֹד מִידַת דְּרָף
אֲרַץ, שֶׁלֹּא יִשְׁנָה אָדָם מִן הַמְּנַהֵג
הַנְּהוּג בְּמְקוֹם הַמְּצָאוֹ, שְׂאֵף מִלֵּאכֵי
שְׂמִים, כְּשִׁיבְדוֹ לְאֲרַץ נְהֵגוּ כְּמִנְהַג בְּנֵי
אָדָם (שם ט"ז) (ר"א):
(ט) וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו, נְקוּדַת - יִשְׁנֹן נְקוּדוֹת
מֵעַל הָאוֹתוֹת אִי"ו (אֲלָף, יו"ד, ו"ו)
שְׂבִתֵּיבַת 'אֵלִיו'. וְתִנְיָא, רַבִּי שְׁמַעוֹן
בֶּן אֲלֵעָזָר אוֹמֵר, זֶה הַכֶּלֶל בְּכָל תִּיבָה
שֶׁנְּקוּדַת עֲלֶיהָ לְמַעַלָּה עַל חֵלֶק
מְאוֹתוֹתֶיהָ: כָּל מְקוֹם שֶׁהַכֶּתֵב רָבָה
עַל הַנְּקֻדָּה - כָּל תִּיבָה שֶׁהָאוֹתוֹת
שְׂאֵינֶן נְקוּדוֹת מְרֻבּוֹת מִן הָאוֹתוֹת
הַנְּקוּדוֹת, אֵתָה דוֹרֵשׁ הַכֶּתֵב וְכו' -
בְּאוֹפֵן זֶה יֵשׁ לְדְרוֹשׁ אֵת צִירוֹף
הָאוֹתוֹת הַבְּלִתִּי נְקוּדוֹת, שֶׁהֵן הַרֹב.
וְכֵאן בְּמִקְרָא זֶה, הַנְּקֻדָּה רָבָה עַל
הַכֶּתֵב - הָאוֹתוֹת הַנְּקוּדוֹת מְרֻבּוֹת
מִן הָאוֹתוֹת הַבְּלִתִּי נְקוּדוֹת, שֶׁכּוֹלֵן
נְקוּדוֹת חוּץ מִהַלְמַ"ד, וְלָכֵן אֵתָה
דוֹרֵשׁ הַנְּקֻדָּה - יֵשׁ לְדְרוֹשׁ אֵת צִירוֹף
הָאוֹתוֹת הַנְּקוּדוֹת, וּמִתְקַבֵּלֶת תִּיבַת
'אִי', לְלַמֵּד שֶׁלֹּא רַק לְאֲבָרָהֶם שְׂאֵלוּ

(ח) וַיִּקַּח חֲמָאָה וְגו'. הָבִיא לְפָנֵיהֶם
חֲמָאָה, חֵלֶב וּבִשְׂרָ, וַאֲיֵלוֹ אֵת הַלָּחֶם
(הָאָמוֹר לְעֵיל פְּסוּקוֹ) לֹא הָבִיא, לְפִי
שְׂבִאוֹתָהּ שְׂעָה פִירְסָה (הַתְּחִילָה)
שָׂרָה בְּטוֹמָאת נְדָה, שְׁחֹזַר לָהּ אוֹרַח
כְּנָשִׁים וְהִחֲלוּ לְנְהוּג בָּהּ עֵנִינֵי טוֹמָאָה
בְּאוֹתוֹ הַיּוֹם, וְנִטְמָאת הַעֶסָה, וְלֹא
הָיָה לוֹ לָחֶם טְהוֹר לְהָבִיא לְפָנֵיהֶם
(בבא־מְצִיעָא ט"ז):
חֲמָאָה. זֶהוּ שׁוֹמֵן הַחֵלֶב שְׂצָף
מִלְּמַעַלָּה וְקוֹלָטִין מְסִירִים אוֹתוֹ מֵעַל
פְּנֵיו:
וּבֶן הַבְּקָר אֲשֶׁר עָשָׂה. כְּלוֹמַר אֲשֶׁר
תִּקְּן - הַכֵּין וּבִישַׁל וְעָשָׂה בּוֹ אֵת כָּל
הַנְּדָרֵשׁ. וְנִקְטַ כְּאֵן הַכְּתוּב לְשׁוֹן יְחִיד
'בֶּן הַבְּקָר', אִף שְׁהָיָה שְׁלֹשָׁה כַּמְבוּאָר לְעֵיל
פְּסוּקוֹ ז', לְפִי שֶׁלֹּא הַכְּנִיס שְׁלֹשָׁתָם בְּבַת
אֶחָת, אֲלָא קָמָא קָמָא שְׁתִּיקוּן אֲמָטִי
וְאִיתִי קָמִיהוּ - כָּל אֶחָד וְאֶחָד,
מִשְׁנֹגְמַר בִּישׁוּלוֹ, הָבִיא וְנָתַן לְפָנֵיהֶם
(ר"א:):
וַיֹּאכְלוּ. מִלֵּאכֵים, הִרִי אֵין בְּהֶם
אֲכִילָה וְשִׁתְיָה, אֲלָא נִרְאוּ כְּמוֹ

וַיֹּאמֶר מִתְּב אַתִּיב לְוִתְךָ כַּעֲדָן דְּאִתּוֹן קְיָמִין
וְהָא כִּר לְשָׂרָה אַתְתְּךָ וְשָׂרָה שְׁמַעַת בְּתַרְע
מִשְׁכָּנָא וְהוּא אַחֲוֵרָהּ י:

(י) וַיֹּאמֶר שׁוֹב אָשׁוּב אֵלַיְךָ כָּעַת חַיָּה וְהִנְהִיבִן
לְשָׂרָה אֲשֶׁתְּךָ וְשָׂרָה שְׁמַעַת פֶּתַח הָאֵהָל וְהוּא
אֲחֵרָיו:

כ"ט - כָּעַת חַיָּה • כָּעַת הַזֹּאת לְשָׁנָה הַבָּאָה, וּפְסַח הָיָה, וּלְפֶסַח הַבָּא נולד יצחק, מִדְּלָא קְרִינֵן כָּעַת
(בְּשׁוּא) אֵלָא כָּעַת. כָּעַת חַיָּה • כָּעַת הַזֹּאת שְׁתָּהָא חַיָּה לְכֶם, שְׁתָּהִיו כְּלַכְּם שְׁלָמִים וְקַיָּמִים. שׁוֹב
אָשׁוּב • לא בְּשָׂרוֹ הַמְּלֶאךָ שִׁישׁוּב אֵלָיו, אֵלָא בְּשָׁלִיחוֹתוֹ שֶׁל מְקוּם אָמַר לוֹ, כְּמוֹ: "וַיֹּאמֶר לָהּ מְלֶאךָ
ה' הִרְבָּה אַרְבָּה", וְהוּא אֵינן בְּיָדוֹ לְהִרְבּוֹת אֵלָא בְּשָׁלִיחוֹתוֹ שֶׁל מְקוּם, אִף כַּאֲן בְּשָׁלִיחוֹתוֹ שֶׁל מְקוּם
אָמַר לוֹ כֵּן (בראשית רבה). (אֵלִישַׁע אָמַר לְשׁוֹנְמִית: "לְמוֹעֵד הַזֶּה כָּעַת חַיָּה אֶת חוֹבְקַת בֵּן, וְתֹאמַר אֶל אֲדוֹנֵי אִישׁ הָאֱלֹהִים אֵל תְּכַזֵּב בְּשִׁפְחַתְךָ",
אוֹתָן הַמְּלֶאכִים שֶׁבְּשָׂרוֹ אֶת שָׂרָה אָמְרוּ: "לְמוֹעֵד אָשׁוּב", אָמַר לָהּ אֵלִישַׁע: "אוֹתָן הַמְּלֶאכִים שֶׁהֵם חַיִּים וְקַיָּמִים לְעוֹלָם אָמְרוּ: "לְמוֹעֵד אָשׁוּב", אֲכַל אֲנִי
בְּשָׂר וְדָם, שְׁהִיִּים חַי וְיֹמֵר מֵת, בֵּין חַי וּבֵין מֵת: "לְמוֹעֵד הַזֶּה וְגו'"). וְהוּא אֲחֵרָיו • הִפְתַּח הָיָה אַחַר הַמְּלֶאךָ.

יֵא וְאַבְרָהָם וְשָׂרָה סִיבּוּ עֵלּוּ בְיוֹמִין פֶּסַק
מִלְמַהֲוֵי לְשָׂרָה אוֹרַח כְּנֻשִׁים:

(יא) וְאַבְרָהָם וְשָׂרָה זְקֵנִים בָּאִים בְּיָמִים חֲדָל לְהָיוֹת
לְשָׂרָה אֲרַח כְּנֻשִׁים:

כ"ט - חֲדָל לְהָיוֹת • פֶּסַק מִמְּנָה. אֲרַח כְּנֻשִׁים • אֲרַח נְדוּת.

יב וְחִיכַת שָׂרָה בְּמַעֲהָה לְמִימַר כְּתִר דְּסִיבִית
הוּת לִי עוֹלִימוֹ וְרַבּוּנֵי סִיב:

(יב) וְתִצְחַק שָׂרָה בְּקִרְבָּה לְאִמְרָא אַחֲרֵי בְלַתִּי
הִיתָה־לִי עֲדָנָה וְאֲדֹנִי זְקֵן:

כ"ט - בְּקִרְבָּה • מִסְתַּכֶּלֶת בְּמַעֲיָה, וְאִמְרָה: 'אֲפָשָׁר הִקְרַבִּים הִלְלוּ טַעוֹנִין וְלָד, הַשְּׂדִים הִלְלוּ שְׁצַמְקוֹ מוֹשְׁכִין
חֲלָב' ? (תנחומא). עֲדָנָה • צִחְצוּחַת בְּשָׂר, וּלְשׁוֹן מִשְׁנָה: מִסִּיר אֶת הַשְּׁעָר וּמַעֲדָן אֶת הַבְּשָׂר. דְּכָר אַחֵר: לְשׁוֹן
עֲדָן, זְמַן וְסַת נְדוּת.

רש"י כפשוטו - מהדרות לשם

וְקַיָּמִים לְעוֹלָם אָמְרוּ 'לְמוֹעֵד אָשׁוּב'
מִתּוֹךְ יְדִיעָה שִׁיּוּכְלוּ לְקַיָּם אֶת
דְּבָרֵיהֶם וְלָשׁוּב [נְכַל-שְׁכֵן לְפִי הָאִמּוֹר
לְעִיל, שֶׁבְּשָׁלִיחוֹתוֹ שֶׁל מְקוּם אָמְרוּ
זֹאת], אֲכַל אֲנִי בְּשָׂר-וְדָם שְׁהִיִּים חַי
וְיֹמֵר מֵת, אֵינְנִי יָכוֹל לְהִבְטִיחָךְ
שְׁאָשׁוּב, וְלָכֵן בֵּין חַי וּבֵין מֵת - בֵּין
אִם אֶחָדָה וּבֵין אִם לֹא, אֵינְנִי אוֹמֵר
אֵלָא 'לְמוֹעֵד הַזֶּה וְגו'':
וְהוּא אַחֲרָיו. הִפְתַּח שְׁבוּ עִמָּךְ שָׂרָה
הָיָה אַחֵר - מֵאַחֲרֵי הַמְּלֶאךָ:
(יא) חֲדָל לְהָיוֹת. פֶּסַק מִמְּנָה:
אוֹרַח כְּנֻשִׁים. אוֹרַח נְדוּת - פֶּסַק
לְרֵאוֹת דָּם כְּדָרְךָ הַנְּשִׁים:
(יב) בְּקִרְבָּה. צִחְקָהּ בְּגִלְל קִרְבָּה/
שְׁהִיָּתָה מִסְתַּכֶּלֶת בְּמַעֲיָה וְאִמְרָה
בְּתַמִּיחָה: יָכִי אֲפָשָׁר שֶׁהִקְרַבִּים הִלְלוּ
יְהִיו טַעוֹנִין (נוֹשָׁאִים) וְלָד, יָכִי אֲפָשָׁר
שֶׁהַשְּׂדִים הִלְלוּ שֶׁכָּבֵר צִמְקוֹ מִחַמַּת
זְקֵנָה יְהִיו מוֹשְׁכִין חֲלָב לְהִנְיֵק לְבָן
הַנוֹלָד' (תנחומא) (רא"ס):
עֲדָנָה. לְשׁוֹן צִחְצוּחַת בְּשָׂר - רַעֲנָנוּת

שְׁאוֹמֵר לָהּ הַמְּלֶאךָ: 'וַיֹּאמֶר לָהּ מְלֶאךָ
ה' הִרְבָּה אַרְבָּה אֶת יְרַעְךָ' (לעיל טו, י),
וְהוּא - הַמְּלֶאךָ עֲצָמוֹ, הִרִי אֵינן בְּיָדוֹ
לְהִרְבּוֹת, אֵלָא בְּשָׁלִיחוֹתוֹ שֶׁל מְקוּם
אָמַר לָהּ כֵּן, אִף כַּאֲן אֲצַל אַבְרָהָם
בְּשָׁלִיחוֹתוֹ שֶׁל מְקוּם אָמַר לוֹ כֵּן (ב"ר).
(וּמוֹסִיף רש"י: גַּם בְּמַעֲשֵׂה הָאִשָּׁה
הַשׁוֹנְמִית (מלכ"ב פרק ד) אֲנִי מוֹצְאִים
הַבְּטָחָה דוֹמָה, כַּאֲשֶׁר אֵלִישַׁע אָמַר
לְשׁוֹנְמִית: 'לְמוֹעֵד הַזֶּה כָּעַת חַיָּה
אֶת חוֹבְקַת בֵּן', אִף הִיא לֹא בְּטָחָה
בְּדְבָרָיו: 'וְתֹאמַר אֶל אֲדוֹנֵי אִישׁ
הָאֱלֹהִים אֵל תְּכַזֵּב בְּשִׁפְחַתְךָ' (מלכ"ב
ד, טו), לְפִי שְׁאִמְרָה, אוֹתָן הַמְּלֶאכִים
שֶׁבְּשָׂרוֹ אֶת שָׂרָה עַל לִידַת יצחק, הִרִי
אָמְרוּ 'לְמוֹעֵד אָשׁוּב', וְלָכֵן נִצְמַנּוּ
דְּבָרֵיהֶם, אֲכַל אֶתָּה שְׁלֹא אִמְרַתְּ
שְׁתָּשׁוּב, שְׁמֵא לֹא תִתְקַיָּים הַבְּטָחַתְךָ,
וְכִינּוֹן שְׁלֹא תָשׁוּב לֹא יְהִיָּה לִי מְקוּם
לְתַבּוּעַ אֶת קִיּוּמָה. אָמַר לָהּ אֵלִישַׁע,
אֵינן מִידַת בְּשָׂר וְדָם כְּמִידַת מְלֶאכִי
שְׁמִים, אוֹתָן הַמְּלֶאכִים שֶׁהֵם חַיִּים

(י) כָּעַת חַיָּה. 'כָּעַת' פִּירוּשׁוֹ כָּעַת
הַזֹּאת לְשָׁנָה הַבָּאָה. וְאוֹתוֹ הַזְּמַן פֶּסַח
הָיָה, וּלְפֶסַח הַבָּא נולד יצחק (ו).
וּמוֹטְעִים רש"י: אֵילוֹ הָיָה נְקוּד 'כָּעַת'
בְּשָׁנָא תַחַת הַכָּף, הָיָה פִירוּשׁוֹ
'כְּשֶׁתְּבוּא עַת כְּלִשְׁהִי', מִבְּלִי לְפָרֵשׁ
אִימְתִי, אִף מִדְּלֵא קְרִינֵן - מֵאַחַר
שֶׁאֵינן הַכְּתוּב נְקוּד 'כָּעַת', אֵלָא 'כָּעַת'
בְּקַמ"ץ תַּחַת הַכָּף, הִרִי זֶה כְּאֵילוֹ
נִכְתָּב 'כְּהַעַת' בְּה"א הִינְדִיעָה, וּפִירוּשׁוֹ
'כְּשֶׁתְּבוּא הַעַת' הַזֹּאת שׁוֹב בְּמַחֲזוֹר
הַשָּׁנָה:
כָּעַת חַיָּה. מַהוּ 'חַיָּה' שְׁתָּהָא הַעַת
הַיָּא חַיָּה לְכֶם; מוּבְטָחִים אַתֶּם
שְׁתָּהִיו כְּלַכְּם שְׁלָמִים וְקַיָּמִים
כְּשֶׁתְּבוּא אוֹתָהּ הַעַת (נרא"ס):
שׁוֹב אָשׁוּב. לא בְּשָׂרוֹ הַמְּלֶאךָ שְׁהוּא
עֲצָמוֹ יָשׁוּב אֵלָיו, אֵלָא בְּשָׁלִיחוֹתוֹ
שֶׁל מְקוּם אָמַר לוֹ כֵּן, וְכֹאמְרוֹ: 'כֹּה
אָמַר ה' שׁוֹב אָשׁוּב אֵלַיךָ' [וּכְפִי
שְׁנַאמְרָה לְהִלְן (פסוק יד) 'לְמוֹעֵד אָשׁוּב
אֵלַיךָ' וְגו']. כְּמוֹ שְׁאֲנִי מוֹצְאִים בְּהַגְרָה,

(יג) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־אַבְרָהָם לָמָּה זֶה צָחֲקָה שָׂרָה
 לֵאמֹר הֲאֵף אֲמַנָּם אֲלֵךְ וְאֲנִי זְקֵנָתִי:

ש"י - האף אמנם. הגם אמת אלד?. ואני זקנתי. שנה הפתוב מפני השלום, שהרי היא אמרה "ואדני זקן".

(יד) הַיִּפְלֵא מִיְהוָה דְּבַר לְמוֹעֵד אָשׁוּב אֵלֶיךָ בְּעַת
 חַיָּה וְלִשְׁרָה בֵּן:

ש"י - היפלא. פתרגומו: היתפסי, וכי שום דבר מפלא ומפךד ומכסה ממני מלעשות כרצוני?. למועד. לאותו מועד המיעד שקבעתי לך אתמל, למועד הזה בשנה האחרת.

♦ יום שני י' מרחשון ♦

(טו) וַתִּכְחַשׂ שָׂרָה | לֵאמֹר לֹא צָחֲקָתִי כִּי | יִרְאָה
 וַיֹּאמֶר | לֹא כִּי צָחֲקָתִי:

ש"י - כי יראה וגו' כי צחקת. הראשון משמש לשון 'דהא', הוא שנותן טעם לדבר: ותכחש שרה, לפי שיראה. והשני משמש בלשון 'אלא': ויאמר לא כדבריך הוא, אלא צחקת, שאמרו רבותינו: 'כי' משמש בארבע לשונות: אי, דלמא, אלא, דהא.

(טז) וַיִּקְמוּ מִשָּׁם הָאֲנָשִׁים וַיִּשְׁקְפוּ עַל־פְּנֵי סָדָם
 וְאַבְרָהָם הֵלֵךְ עִמָּם לְשַׁלְּחָם:

ש"י - וישקפו. כל השקפה שבמקרא לרעה, חוץ מ"השקיפה ממעון קדשך" (דברים כו), שגדול כח מתנות עניים, שהופך מדת הרגז לרחמים. לשלחם. ללוחתם, כסבור: אורחים הם.

רש"י כפשוטו - מהדרות לשם

שיראה; ואילו 'כי' השני משמש כאן בלשון 'אלא', שסותר את האמור לפניו, ופירושו: ויאמר לא כדבריך הוא, אלא צחקת. והוא כמו שאמרו רבותינו, 'כי' משמש בארבע לשונות (2): פעמים הוא משמש במשמעות 'אי' (אם), פעמים במשמעות 'דילמא' (שמא), פעמים במשמעות 'אלא', ופעמים במשמעות 'דהא' (ראשהשנה ג. וראה רש"י שם שהביא דוגמאות לכל האופנים):

(טז) וַיִּשְׁקְפוּ. לשון הבטה והסתכלות. כל לשון 'השקפה' שמצינו במקרא, היא הבטה לרעה, כדוגמת 'השקפה' האמורה כאן, שהיתה כדי להביא עליהם פורענות, חוץ מ'השקיפה ממעון קדשך' וברך את עמך את ישראל' (דברים כו, טו) האמור בוודאי המעשרות, שאינה

והוא בדרך תמיהה: וכי יש שום דבר בעולם שהוא נחשב מופלא (רחוק) ומופךד (מוכדל, בלתי אפשרי) ומכוסה (נסתר) ממני מלעשות בו כרצוני; והלא הקב"ה הכל יכול, ובידו לעשות גם זאת: למועד. נקוד פת"ח תחת ה"למ"ד, כאילו נכתב 'להמועד' בה"א הידיעה, ופירושו לאותו מועד המיוחד שבכך קבעתי לך אתמול (בראשונה, בעבר) ביום המילה, שם נאמר (לעיל י, כא) 'למועד הזה בשנה האחרת' (נח"י):

(טו) כי יראה וגו' כי צחקת. תיבת 'כי' מופיעה במקרא בארבע משמעויות שונות, בכל מקום לפי עניינו. 'כי' הראשון שבמקרא זה, משמש בלשון 'דהא' (לפי ש"י), שנותן טעם לדבר האמור לפניו, ופירושו כך: ותכחש שרה - לפי

הבשר כמו בשנות געורים. ובלשון המשנה מצינו לשון עידון במשמעות זו: 'משיר את השער ומעדן את הבשר' [שמן המור גורם לנשירת השיער ועידון הבשר] (שבת פג, ב). דבר אחר - דרך אחרת לפרש את הביטוי 'עדנה': לשון עידן - זמן. שאחר שפסק ממנה אורח בנשים, שוב יהיה לה זמן וסת נדות:

(יג) האף אמנם. הגם אמת הוא הדבר, כי אכן אלד: ואני זקנתי. שנה הפתוב את לשון דיבורה של שרה מפני השלום שבין איש לאשתו, שהרי היא תלתה את הזקנה גם באברהם, כשאמרה 'ואדני זקן' ויש בזה משום פגם בכבודו (גרא, הכרוך):

(יד) היפלא. פירושו פתרגומו באונקלוס: 'היתפסי' [וכי יתפסה].

(יז) וַיְהוֹה אָמַר הַמַּכְסֶּה אֲנִי מֵאַבְרָהָם אֲשֶׁר אָנִי יוֹנֵי אָמַר הַמַּכְסִּי אָנֹכִי מֵאַבְרָהָם דִּי אָנֹכִי עֲבָד:

עֲשֵׂה:

י"ז < המכסה אני • בתמיתה. אשר אני עשה • בסדום. לא יפה לי לעשות דבר זה שלא מדעתו. אני נתתי לו את הארץ הזאת, וחמשה פרסין הללו שלו הן, שנאמר: (לעיל ט) "גבול הפנעני מצידון וגו' באכה סדומה ועמורה וגו'". קראתי אותו אברהם, אב המון גוים, ואשמיר את הבנים ולא אודיע לאב, שהוא אוהבי? >

(יח) וַאֲבָרְהָם הָיוּ יְהוּה לְגוֹי גָדוֹל וְעַצוֹם וְנִבְרָכוּ-בּוֹ כִּי וַאֲבָרְהָם מְהוּה יְהוּי לְעַם סְגִי וְתִקְיָה וְיִתְפָּרְכוּ בְּדִלְהָ כָּל עַמְמֵי אֶרֶץ:

כָּל גּוֹי הָאָרֶץ:

י"ח < וַאֲבָרְהָם הָיוּ יְהוּה • מדרש אגדה: זכר צדיק לברכה, הואיל והזכירו, ברכו. ופשוטו: 'וכי ממנו אני מעלים, ויהי הוא חביב לפני להיות לגוי גדול ולהתברך בו כל גוי הארץ'. >

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות ה עמ' 42)

מדרש אגדה, הואיל והזכירו ברכו, שנאמר זכר צדיק לברכה (רש"י יח, יח) ולעיל ריש פרשת נח כתב "הואיל והזכירו ספר בשבחו, שנאמר זכר צדיק לברכה", ולא צין שזהו מדרש אגדה. ויש לומר, דהנה הפרוש הפשוט של "זכר צדיק לברכה" הוא, שפאשר מזכירים צדיק יש לשבח; ולכן נקט שם "שנאמר זכר צדיק לברכה". ואלו כאן כתב שפאשר מזכירים צדיק יש לברכו, ומקור פרוש זה הוא במדרש אגדה.

(יט) כִּי יִדְעֲתוּ לְמַעַן אֲשֶׁר יֵצֵא אֶת-בְּנֵיו וְאֶת-בֵּיתוֹ אַחֲרָיו וְשָׂמְרוּ דְרֹךְ יְהוָה לַעֲשׂוֹת צְדָקָה וּמִשְׁפָּט לְמַעַן הִבִּיא יְהוָה עַל-אַבְרָהָם אֶת אֲשֶׁר-דָּבַר עֲלָיו:

י"ט < כי ידעתיו • לשון חבה, כמו: (רות ב) "מודע לאישה", (שם א) "הלא בעו מדעתנו", (שמות לב) "ואדעך בשם". ואמנם, עקר לשון פלם אינו אלא לשון ידיעה, שהמחבב את האדם מקרבו אצלו, ויודעו >

רש"י כפשוטו - מהדורת לשם

שנמצא ראוי להיות לגוי גדול ולהתברך בו כל גוי הארץ: (יט) כי ידעתיו. 'ידיעה' זו היא לשון חבה, וכאומר 'כי אהבתי'. כמו - דוגמא במקרא ללשון זה: מודע לאישה (רות ב, א) [קרוב לבעלה], וכן: הלא בועז מודעתנו (שם ג, א) [בועז קרובנו], וכן: 'כי מצאת חן בעיני ואדעך בשם' (שמות לג, יז) שהוא ענין של קרבה וחיבה. ואמנם אף שמשמעות הביטוי הוא לשון חיבה, עיקר לשון 'ידיעה' האומר אצל פלם (בכל הדוגמאות המוזכרות) אינו אלא לשון 'ידיעה' - כלומר, הידיעה האמורה כאן אינה שונה ביסודה מלשון 'ידיעה' שבכל מקום, שפירושה הפרת דבר וידיעתו, אלא שבאן משמשת זו במובן של חיבות, לפי

הללו [המוזכרים לעיל יח, א]: סדום, עמורה, אדמה, צבויים ובלע] שלו הן, שנאמר (בראשית י, יט) גבול הפנעני מצידון באכה סדומה ועמורה וגו'. והן מצד איבוד האנשים, שהרי קראתי אותו 'אברהם' - על שם היותו אב המון גוים - אביהם של כל האומות, וכי אשמיר את הבנים ולא אודיע לאב שהוא אוהבי!:

(יח) וַאֲבָרְהָם הָיוּ יְהוּה. מה ענין ברפת אברהם לכאן? לפי מדרש אגדה הוזכר הדבר משום 'זכר צדיק לברכה' (משלי י, ז) - הואיל והזכירו ברכו. ולפי פשוטו של מקרא, ברכתו של אברהם היא המושף הענין, וכאומר: 'המכסה אני מאברהם' - וכי ממנו אני מעלים (מסתיר) דבר כזה, והרי הוא חביב לפני כל-כף, עד

לרעה אלא לטובה. ונקט שם הכתוב לשון זה, כדי ללמדך שגדול פח מתנות עניים שהופך את מדת הרגז (מדת הדין הנרמזת בלשון 'השקיפה') - למידת רחמים: לשלחם. כלומר, הולך עמם ללוחם בצאתם מעמו, כשעדיין היה סבור אברהם שאורחים הם וצריכים לוויה (רא"ם):

(יז) המכסה אני. בדרך תמיהה אמר כן, וכי מכסה (מסתיר) אני מאברהם וגו'. אשר אני עשה. וכי מכסה אני ממנו את אשר אני עומד לעשות בסדום. כלומר, לא יפה (אין ראוי) לי לעשות דבר זה שלא מדעתו של אברהם, הן מצד השקמת הערים, שהרי אני נתתי לו את הארץ הזאת, וחמשה פרסין

ומכירו. ולמה ידעתיו? "למען אשר יצוה", לפי שהוא מצוה את בניו עלי לשמור דרכי. ואם תפרשהו בתרגומו: יודע אני בו שיצוה את בניו וגו', אין 'למען' נופל על הלשון. יצוה • לשון הוה, כמו: (איוב א) "ככה יעשה איוב", "על-פי ה' יחננו". למען הביא • כף הוא מצוה לבניו: 'שמרו דרך ה', כדי שביא ה' על אברהם וגו'. 'על בית אברהם' לא נאמר, אלא "על-אברהם", למדנו, כל המעמיד בן צדיק כאלו אינו מת.

~ נקודות משיחות קודש ~ (מאמר ש"פ וירא, כ"ף מרחשון התשל"ו)

והנה שני ענינים אלו דושמרו דרך הו' (המשכה מלמעלה למטה) לעשות צדקה ומשפט (עבודה מלמטה למעלה) ישנם בכל אחד ואחד מישראל, במשך כל הדורות. דנוסף על זה שכל עניני התורה הם נצחיים, ובפרט הענינים דמעשה אבות סימן ונתינת כח לבנים, הרי בנוגע לענין זה אומר בפרוש אשר יצוה את בניו ואת אחרייו, עד סוף כל הדורות. וצווי זה (שאברהם מצוה את בניו וגו') הוא נתינת כח מיוחד (נוסף על הנתינת כח שמצד מעשה אבות) לכל אחד מישראל על שתי עבודות הנ"ל.

(ב) ויאמר יהוה זעקת סדם ועמרה כירבה וחטאתם פי כבדה מאד:
כ ויאמר יי קבלת דסדום ועמרה ארי סגיאת וחובתהון ארי תקיפת לחדא:

כ"ו ויאמר ה' • אל אברהם, שעשה כאשר אמר, שלא יכסה ממנו. כירבה • כל רבה שבמקרא, הטעם למטה בבית, לפי שהן מתורגמין: גדולה, או גדלה והולכת, אבל זה טעמו למעלה ברי"ש, לפי שמתרגם: גדולה כבר, כמו שפרשתי: (לעיל טו) 'ויהי השמש באה', (רות ב) "הנה שבה יבמתך".

(כא) ארדה נא ואראה הפעקתה הבאה אלי עשו בלה ואם-לא אדעה:
כא אתגלי כען ואהיו הכי קבלתהון דעלת לקדמי עבדו אעבד עמהון גמירא (אם לא תיבין) ואם תיבין לא אתפרע:

רש"י כפשוטו - מהדורת לשם

בשני אופנים; יש שהיא מתפרשת בלשון עבר (נתרבתה וגדלה כבר). ויש שהיא מתפרשת בלשון הווה, (מתרבות, גדלה והולכת עתה). והקב"ל פיניהם הוא רק בטעמים: כל רבה שמצאנו במקרא, הטעם למטה בבית - טעם המקרא הוא על הבי"ת, האות האחרונה שבתיבה, לפי שהן מתורגמין בלשון הווה: 'גדולה' עכשיו, או: 'גדלה והולכת' - מוסיפה עכשיו לגדול ולהתרבות. אבל רבה זה האמור כאן, טעמו למעלה ברי"ש, שהיא האות הראשונה בתיבה, לפי שהוא מתורגם בלשון עבר: 'גדלה כבר'. שזעקת סדום ועמורה כבר גדלה ונתרבתה. וזהו הקלל בכל התיבות הדומות לזו, כמו שפרשתי לגבי ויהי השמש באה' (לעיל טו, יז), ולגבי הנה שבה יבמתך' (רות א, טו), שאף באה' ו'שבה' וכיוצא בהן, מתפרשות פעמים בלשון עבר ופעמים בלשון עתיד, לפי טעם קריאתן:

'ככה יעשה איוב' (איוב א, ה) [ככה עושה איוב תמיד]; וכן: 'על פי ה' יחננו ועל פי ה' יסעו' (במדבר ט, ב) [במסעות בני ישראל: על-פי ה' חונים, ועל פיו נוסעים] (באמ"ח):
למען הביא. גם המשך המקרא הוא מדברי אברהם לבניו אחרייו, וכלומר כף הוא מצוה לבניו, שמרו דרך ה' לעשות צדקה ומשפט, כדי שבוכות זאת יביא ה' על אברהם וגו'. ומוסיף רש"י: 'על בית אברהם' לא נאמר, אלא 'על אברהם' - שמשמעו על אברהם עצמו. למדנו בזה הכתוב, שכל המעמיד בן צדיק כאלו אינו מת אלא חי וקיים על ידי בנו ההולך בדרכו, לפיכך, מאחר שיצוה אברהם את בניו אחרייו, יחשב בעצמו כאילו חי' (רא"ם):
(כ) ויאמר ה'. אל אברהם, והוא המשך הענין, שאכן עשה הקב"ה כאשר אמר (בפסוק יז), שלא יכסה ממנו את אשר הוא עושה בסדום: כי רבה. תיבת רבה' עשויה להתפרש

שהמחבב את האדם מקרבו אצלו יודעו ומכירו. וזהו שמוסיף הכתוב ומפרש: למה ידעתיו - אהבתיו? למען אשר יצוה - כלומר לפי שהוא (אברהם) מצוה את בניו עלי (על הקב"ה) לשמור דרכי - לכן הוא קרובי וחביבי. ומעיר רש"י: ואם לא תפרש את הלשון 'ידעה' במשמעות של חיבה, אלא תפרשהו בתרגומו: 'ארי גלי קדמי' - כלומר: יודע אני בו שיצוה את בניו וגו' - הרי לפי פירוש זה אין 'למען' נופל על הלשון - תיבת 'למען' לא תתיישב במקרא, כי 'למען' הוא נתינת טעם, שאינו מתאים על לשון ידיעה [יודע אני בו - בעבור שיצוה], כי אם בלשון חיבה [אהבתיו - בעבור שיצוה] (רא"ם, גירא):
יצוה. משמעותו לשון הווה, וכאומר: 'למען אשר מצוה', ונכתב בלשון עתיד על שם שהוא דבר הנעשה תמיד בקביעות, והוא הווה הנמשך לעתיד. כמו - ודוגמאות במקרא ללשון עתיד שמשמעותו בלשון הווה:

כ"י אַרְדָּה-נָא • לַמֵּד לְדַיְנִים שְׁלֵא יַפְסְקוּ דַיְנֵי נַפְשׁוֹת אֱלָא בְרֵאִיָּה, הַכֹּל כְּמוֹ שְׁפִרְשְׁתִּי בְּפִרְשַׁת הַפְּלָגָה. דְּבַר אַחֵר: "אַרְדָּה-נָא לְסוּף מַעֲשֵׂיהֶם". הַכְּצַעְקָתָהּ • שֶׁל מְדִינָהּ. הַבָּאָה אֵלַי עֲשׂוּ • וְכֵן עוֹמְדִים בְּמִרְדָּם, כְּלָה אֲנִי עוֹשֶׂה בָהֶם. וְאִם לֹא יַעֲמְדוּ בְּמִרְדָּם, אֲדַעֲהָ מָה אֲעֲשֶׂה לְהַפְרֵעַ מִהֶן בְּיִסּוּרֵינִי, וְלֹא אֲכַלֶּה אוֹתָן. וְכִיּוֹצֵא בּוֹ מִצִּינּוֹ בְּמִקּוֹם אַחֵר: (שמות לג) "וַעֲתָה הוֹרֵד עֲדֶיךָ מֵעֵלְיָךְ וְאֲדַעֲהָ מָה אֲעֲשֶׂה לָּךְ". וּלְפִיכֵךְ יֵשׁ הַפְּסֵק נִקְדַּת פְּסֵק, בֵּין עֲשׂוֹ לְכָלָה, כְּדִי לְהַפְרִיד תְּבֵה מִחֻבְרָתָהּ. וְרַבּוּתֵינוּ דְרָשׁוּ "הַכְּצַעְקָתָהּ", צַעֲקַת רִיבָה אַחַת שֶׁתְּרַגְוָה מִיָּתֶה מִשְׁנָה עַל שְׁנֵתָנָה מְזוּן לְעֵנִי, כְּמִפְרָשׁ בְּחֻלְקִי.

(כב) וַיִּפְּנוּ מִשְׁם הָאֲנָשִׁים וַיֵּלְכוּ סְדֻמָּה וְאַבְרָהָם
 עוֹדְנָו עִמָּד לְפָנָי יְהוָה:

כ"י וַיִּפְּנוּ מִשְׁם • מִמְּקוֹם שֶׁאַבְרָהָם לָגַם שָׁם. וְאַבְרָהָם עוֹדְנָו עִמָּד לְפָנָי ה' • וְהֵלֵא לֹא הֵלַךְ לְעַמְד לְפָנָיו, אֱלָא הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ-הוּא בָּא אֶצְלוֹ וְאָמַר לוֹ: "זַעֲקַת סְדֻם וְעַמְרָה כִּי רַבָּה", וְהִיָּה לוֹ לְכַתֵּב: 'וְהו' עוֹדְנָו עִמָּד עַל אַבְרָהָם', אֱלָא תִקּוּן סוֹפְרִים הוּא זֶה (ב"ר) (אשר הפכוהו ו'ל לכתוב כו.)

(כג) וַיִּגַּשׁ אַבְרָהָם וַיֹּאמֶר הֲאֵף תִּסְפָּה צְדִיק עִם-
 רָשָׁע:

כ"י וַיִּגַּשׁ אַבְרָהָם • מִצִּינּוֹ הִגֵּשָׁה לְמַלְחָמָה: (ש"ב י') "וַיִּגַּשׁ יוֹאָב וְגו'", הִגֵּשָׁה לְפִיּוֹס: "וַיִּגַּשׁ אֵלָיו יְהוּדָה", וְהִגֵּשָׁה לְתַפְלָה: (מ"א יח) "וַיִּגַּשׁ אֵלָיָהוּ הַנְּבִיא", וְלִכְלֵ אֵלוֹ נִכְנַס (ס"א: ג"ש) אַבְרָהָם: לְדְבַר קְשׁוֹת, וּלְפִיּוֹס וְלְתַפְלָה. הֲאֵף תִּסְפָּה • הִגַּם תִּסְפָּה, וְלִתְרַגּוּם שֶׁל אֲוִנְקָלוֹס שֶׁתְּרַגְמוּ לְשׁוֹן רִגְוֹ, כִּךְ פְּרוּשׁוֹ: הֲאֵף יִשְׂאָף שֶׁתִּסְפָּה צְדִיק עִם רָשָׁע.

רש"י כפשוטו - מהדורת לשם

(ט) וַיִּקְמוּ מִשְׁם... וְאַבְרָהָם הוֹלֵךְ עִמָּם לְשִׁלְחָם, אֱלָא מִמְּקוֹם שֶׁאַבְרָהָם לַיּוֹם עַד שָׁם - מִשְׁם פָּנּוּ הַמַּלְאָכִים לְלֶכֶת סְדוּמָה (רא"ם):
 וְאַבְרָהָם עוֹדְנָו עִמָּד לְפָנָי ה'. מֵהוּ עוֹדְנָו (עַד יֵינִי הוּא) עוֹמֵד, וְהֵלֵא לֹא הֵלַךְ אַבְרָהָם לְעַמְדוֹ לְפָנָיו, אֱלָא הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ-הוּא, הוּא אֲשֶׁר בָּא אֶצְלוֹ וְאָמַר לוֹ (לעיל פסוק ט) 'זַעֲקַת סְדֻם וְעַמְרָה כִּי רַבָּה', וְאִם בֵּן הִיָּה לוֹ לְכַתֵּב 'וְהו' עוֹדְנָו עִמָּד עַל אַבְרָהָם? אֱלָא תִקּוּן סוֹפְרִים הוּא זֶה - מִפְּנֵי כְבוֹד שְׁמִים נִקְטַת הַכְּתוּב לְשׁוֹן מְתוּקָנָה, שֶׁאַבְרָהָם הוּא הַעוֹמֵד לְפָנָי הַקְב"ה, וְלֹא שֶׁהַקְב"ה עוֹמֵד לְפָנָי אַבְרָהָם (ב"ר) (גרא"ם):
 (כג) וַיִּגַּשׁ אַבְרָהָם. מֵאַחַר שֶׁ"אַבְרָהָם עוֹדְנָו עִמָּד לְפָנָי ה'" א"כ מֵהוּ לְשׁוֹן 'וַיִּגַּשׁ' הָאִמּוֹר כָּאֵן? אֱלָא מִצִּינּוֹ בְּמִקּוֹם לְשׁוֹן הִגֵּשָׁה לְמַלְחָמָה - וַיִּגַּשׁ יוֹאָב וְגו' (שמואל-ב י, יג), וּמִצִּינּוֹ הִגֵּשָׁה לְפִיּוֹס - וַיִּגַּשׁ אֵלָיו יְהוּדָה (לקמן מו, יח), וּמִצִּינּוֹ הִגֵּשָׁה לְתַפְלָה - וַיִּגַּשׁ אֵלָיָהוּ הַנְּבִיא (מלכים-א יח, לח).

וּמִבְּקָשִׁים דְּרַךְ תְּשׁוּבָה - 'אַדְעָה', מָה אֲעֲשֶׂה לָהֶם, לְהַפְרֵעַ מִהֶן בְּיִסּוּרֵינִי שִׁיְהִיו כְּפָרָה עַל עוֹנֵמָם, וְלֹא אֲכַלֶּה אוֹתָן. וְכִיּוֹצֵא בּוֹ מִצִּינּוֹ בְּמִקּוֹם אַחֵר שֶׁסֶתֵם הַכְּתוּב 'אַדְעָה' וְלֹא פִירַשׁ מֵהִי הַיְדִיעָה: 'וַעֲתָה הוֹרֵד עֲדֶיךָ מֵעֵלְיָךְ וְאֲדַעֲהָ מָה אֲעֲשֶׂה לָּךְ' (שמות לג, ה) [דְּבַר ה' אֵל יִשְׂרָאֵל לְאַחַר חֲטָא הַעֲגֹל: עֲתָה הִסִּירוּ אֶת בְּגָדֵי הַכְּבוֹד מֵעַלְיֵכֶם, וְלִהְבֵּא, יוֹדַע אֲנִי בְּלִבִּי מָה שֶׁאֲעֲשֶׂה לָכֶם עוֹד]. וּלְפִיכֵךְ יֵשׁ הַפְּסֵק נִקְדַּת פְּסִיק בֵּין תִּיבַת 'עֲשׂו' לְתִיבַת 'כְּלָה', כְּדִי לְהַפְרִיד תִּיבָה מִחֻבְרָתָהּ, שְׁלֵא תִפְרָשׁ שֶׁאֲנָשֵׁי סְדֻם 'עֲשׂו כְּלָה', אֱלָא אִם 'עֲשׂו' כְּזֹאת - 'כְּלָה' אֲנִי עוֹשֶׂה בָהֶם. וּמוֹסִיף רש"י: 'וְרַבּוּתֵינוּ דְרָשׁוּ, שְׁלֵא נִקְטַת הַכְּתוּב 'הַכְּצַעְקָתָם' [לְשׁוֹן רַבִּים] אֱלָא 'הַכְּצַעְקָתָהּ' [לְשׁוֹן יְחִיד]. כְּדִי לְרְמוֹז עַל צַעֲקַת רִיבָה (בַּעֲרָה) אַחַת שֶׁתְּרַגְוָה אֲנָשֵׁי סְדֻם בְּמִיתָה מְשׁוּבָה, עַל-שֵׁם שְׁנֵתָנָה מְזוּן לְעֵנִי, כְּמִפְרָשׁ בְּפִרְק חֻלְק (סנהדרין קט: ז) (גרא"ם):
 (כב) וַיִּפְּנוּ מִשְׁם. 'מִשְׁם' אֵינּוּ מִבִּיתוֹ שֶׁל אַבְרָהָם, שֶׁכָּבֵר נִאָּמַר לְמַעְלָה (יה,

(כא) אַרְדָּה נָא. לֹא הוֹצֵרְךָ הַקְב"ה לְרַדַּת וְלְרֵאוֹת, שֶׁהִרִי הַכֹּל גְּלוּי לְפָנָיו, אֱלָא לַמֵּד הַכְּתוּב לְדַיְנִים שְׁלֵא יַפְסְקוּ דַיְנֵי נַפְשׁוֹת אֱלָא בְרֵאִיָּה בְרוּרָה, הַכֹּל כְּמוֹ שְׁפִירְשְׁתִּי בְּפִרְשַׁת הַפְּלָגָה, שָׁם נִאָּמַר: 'וַיִּרְדַּד ה' לְרֵאוֹת' (לעיל יא, ה). דְּבַר אַחֵר - דְּרַךְ אַחֲרַת לְפִרְשׁ אֶת הַדְּבָרִים, שֶׁאֵין הַכְּבוֹנָה לִירִידָה מִן הַשָּׁמַיִם לְאָרֶץ, אֱלָא הוּא לְשׁוֹן הַתְּבוֹנָנוּת וִירִידָה לְעוֹמֵק הַעֲנָן, וּכְאֹמֵר: אַרְדָּה נָא לְסוּף מַעֲשֵׂיהֶם, וְאַרְאֶה אִם עוֹמְדִים הֵם בְּמִרְדָּם וְחַיִּיבִים כְּלִיּוֹן (רא"ם):
 הַכְּצַעְקָתָהּ. לֹא נִאָּמַר 'הַכְּצַעְקָתָם' שֶׁל הָעָרִים, בְּלְשׁוֹן רַבִּים וּבְכִדּוּמַת הַפְּסוּק הַקּוֹדֵם 'זַעֲקַת סְדֻם וְעַמְרָה... וְחֲטָאֲתֶם', אֱלָא 'הַכְּצַעְקָתָהּ' שֶׁל הַמְדִינָה - בְּלְשׁוֹן יְחִיד, הַכּוֹלֵל אֶת חֲמֻשַׁת הַכְּרָפִים כְּמְדִינָה אַחַת (רא"ם, גרא"ם):
 הַבָּאָה אֵלַי עֲשׂו. כְּלוּמַר, אִם אֲכֹן כְּצַעְקָתָהּ הַבָּאָה אֵלַי עֲשׂו' וְכֵן עוֹמְדִים בְּמִרְדָּם וְאֵינָם מְתַקְּנִים מַעֲשֵׂיהֶם - 'כְּלָה' (כְּלִיּוֹן) אֲנִי עוֹשֶׂה בָהֶם; 'וְאִם לֹא' יַעֲמְדוּ בְּמִרְדָּן

~ נקודות משיחות קודש ~ (על פי לקוטר שיחות חלק ג עמוד 55 ואילך - מתוך 'לקראת שבת')

הצלת נפשות אף שזה נגד טבעו

ויגש אברהם ויאמר האף תספה

ונכנס אברהם לדבר קשות (יה, כג. ובפירושו רש"י)

ידוע שמדתי של אברהם אבינו היתה - "אברהם אהבי" (ישעיה מא, ח), ובטבעו היה בעל חסד, ואם כן תמונה, אף יתכן שיִדבר אברהם קשות, ובפרט להקב"ה?
אלא שמזה רואים עד כמה צריך האדם להשתדל בהצלת נפשות, דכשכא ענין של הצלת נפשות - הן הצלת אדם בפשוטה והן הצלת אדם ברוחניות - לידי האדם, אין לו "לחשב חשבונות", ולעשות רק מה שהוא לפי כבודו להציל, אלא עליו לעשות כל מה שאפשר ולנסות כל האפשרויות. ואפילו אם צריך לעשות דבר שהוא נגד טבעו, עליו לעשותו כדי להציל את חברו מרדת שחת.

(כה) אולי יש חמשים צדיקים בתוך העיר האף תספה ולא תשא למקום למען חמשים הצדיקים אשר בקרבה:

ה"א אולי יש חמשים צדיקים • עשרה צדיקים לכל כרך וכרך, כי חמשה מקומות יש.

כה קושטא אנון דינך מלמעבד כפתגמא הדין לקטלא זכאה עם תיבא ויהי זכאה כתיבא קושטא אנון דינך דדון (נ"י הדון) כל ארעא לא (נ"י ברם) יעבד דינא:

(כה) חללה לך מעשת | כדבר הזה להמית צדיק עם רשע והיה כצדיק כרשע חללה לך השפט כל-הארץ לא יעשה משפט:

ה"א חללה לך • ואם תאמר לא יצילו הצדיקים את הרשעים, למה תמית הצדיקים? • חללה לך • חלין הוא לך, יאמרו, כך הוא אמונתו: שוטף הכל, צדיקים ורשעים. כך עשית לדור המבול ולדור הפלגה. כדבר הזה • לא הוא ולא פיצא בו. חללה לך • לעולם הבא. השפט כל-הארץ • נקוד בכת"ף פת"ח ה"א של "השפט", לשון תמיהה, וכי מי שהוא שופט, לא יעשה משפט אמת?.

רש"י כפשוטו - מהדורת לשם

לומר, כי כך עשית גם לדור המבול ולדור הפלגה, שפא אף בניניהם היו צדיקים, שלא עמד להם וכוותם להנצל מדין הרשעים (רא"ם):
כדבר הזה, פירושו 'דבר כזה', כלומר **לא הוא ולא כיוצא בו** - לא את הדבר הזה, ולא כל מעשה הדומה לדבר הזה (רא"ם):
חלילה לך. כפל ואמר 'חלילה לך' שתי פעמים, האחת לאותו הדור, והשניה לעולם הבא - לדורות הבאים (חוקני, גר"א):
השפט כל הארץ. נקוד בכת"ף פת"ח, האות ה"א של 'השופט', לפי שאין זו ה"א הדיעה, אלא ה"א השאלה, ובלשון תמיהה אמר כן: **וכי מי שהוא שופט כל הארץ לא יעשה משפט אמת:**

וכרך, כי ה' מקומות יש - חמש ערים נכללו בגזירת הפיכת סדום ומוטיף רש"י: שתי טענות יש כאן: האחת, ולא תשא למקום למען הצדיקים וגו', כלומר, בדין הוא שאף הרשעים יהיו ניצולים בנכות הצדיקים, ועוד, אפילו אם תאמר שלא יצילו הצדיקים את הרשעים, מכל מקום חללה לך... להמית צדיק עם רשע' וגו', למה תמית את הצדיקים, הלא המה ודאי ראויים להצלה (רא"ם):
(כה) חלילה לך. לשון 'חול', כלומר חולין - חילול שם שמים הוא לך אם תמית צדיק עם רשע, כי מעתה יאמרו הכריות 'כך הוא אמונתו' - זוהי דרכו של מקום, שהוא שוטף (מאבד, מעביר מן העולם) את הכל, בין צדיקים ובין רשעים, ומתוך כך ידמו

ולכל שלשה אלה נכנס אברהם ונגש לפני הקב"ה: **לדבר קשות** - לטעון בכיכול על מידת הדין, שלא לספות צדיק עם רשע, ולפיוס ולתפלה - לפייסו בדברי ריזיו אף על הרשעים, ולהתפלל שישא לכל המקום בעבור הצדיקים שנמצאים שם (באה"ט, רא"ם):
האף תספה. פירושו: הגם תספה - לא זו בלבד שלא ינצלו הרשעים בנכות הצדיקים, אלא אף את הצדיקים תמית בעון הרשעים? ולפי תרגום של אונקלוס שתרגמו - את 'האף' האמור כאן - בלשון ריגו וחרון אף, כך פירושו: **האף ישיאך** - האמנם 'חרון האף' יגרום לך שתספה צדיק עם רשע:
(כז) אולי יש חמשים צדיקים. ביקש אברהם תחילה על מספר חמישים, לפי חשבון עשרה צדיקים לכל כרך

(כו) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶם-אֶמְצָא בְּסֹדִם חַמְשִׁים צְדִיקִים בְּתוֹךְ הָעִיר וְנִשְׂאֵאתִי לְכָל-הַמָּקוֹם בַּעֲבוּרָם: **וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶם-אֶמְצָא בְּסֹדִם וְגו' לְכָל-הַמָּקוֹם • לְכָל הַכּוֹפִים, לְפִי שְׂסוּדוֹם הֲיִתָּה מְטֹרְפוֹלִין וְחֲשׂוּבָה מִכֶּלֶם, תִּלְהֶ בָּהּ הַכְּתוּב.**

(כז) וַיַּעַן אַבְרָהָם וַיֹּאמֶר הֲנִה-נָא הוֹאֵלְתִי לְדַבָּר אֶל-אֲדֹנָי וְאֲנֹכִי עֹפֵר וְאֶפֶר: **כִּי וַאֲתָב אַבְרָהָם וַאֲמַר הֵא כַעַן שְׂרִיתִי לְמַלְאָא קָדָם יְיָ וְאֲנָא עֹפֵר וְקָטָם: **וַיֹּאמֶר יְהוָה אַבְרָהָם וַיֹּאמֶר הֲנִה-נָא הוֹאֵלְתִי לְדַבָּר אֶל-אֲדֹנָי וְאֲנֹכִי עֹפֵר וְאֶפֶר: וַיֹּאמֶר יְהוָה אַבְרָהָם וַיֹּאמֶר הֲנִה-נָא הוֹאֵלְתִי לְדַבָּר אֶל-אֲדֹנָי וְאֲנֹכִי עֹפֵר וְאֶפֶר • וַיִּכְבֶּר הַיְיָ רְאוּי לְהִיּוֹת עֹפֵר עַל-יְדֵי הַמַּלְאָכִים וְאֶפֶר עַל-יְדֵי נִמְרוֹד, לְוֹלֵי רַחֲמִיף אֲשֶׁר עָמְדוּ לִי.****

~ נקודות משיחות קודש ~ (על-פי לקוטי-שיחות חלק כה, עמוד 79 ואילך - מתוך 'לקראת שבת')

ותור למען הזולת

וְאֲנֹכִי עֹפֵר וְאֶפֶר: (יח, כז)

בשכר שאמר אברהם אבינו וְאֲנֹכִי עֹפֵר וְאֶפֶר, זכו בניו לשתי מצות, אפר פרה ועפר סוטה (סוטה יז, א) ידוע שהקב"ה משלם שכר "מדה כנגד מדה" (ראה סוטה ח, ב ואילך), ואם-כן יש לעין במה "אפר פרה ועפר סוטה" הם מדה כנגד מדה לעבודתו של אברהם אבינו? ויש לומר הבאור בזה:

מצינו שעבודתו של אברהם אבינו היתה באפן ד"משים עצמו כשיריים" (ראה ראש השנה יז, ריש עמוד ב) בפני כל אחד ואחד. ועד שותר על כל עניניו ואפילו על "קבלת פני שכינה" בשביל מצות "הכנסת אוֹרְחִים" (ראה שבת קכז, סוף עמוד א), ואף שהיו אורחים "ערביים שמשתחווים לאבק רגליהם" (רש"י פרשתנו יח, ד).

ובשכר זה זכה לשתי מצות:

"אפר פרה" - אף ש"כל העוסקין בפרה מתחלה ועד סוף" נטמאים, מכל-מקום לא התחשבו הכהנים בזה, וכשהיה מישוה שהיה טמא למת, ותרו הכהנים ונטמאו כדי לטהר את חבֵרָם מטמאתו. "עפר סוטה" - אף שמחיקת שמו של הקב"ה, רחמנא-ליצלו, אין לה חלול ה' גדול מזה, הנה "לעשות שלום בין איש לאשתו, אמרה תורה שמי שנקטב בקדשה ימחה על הפנים" (שבת קטז, א), דאף שמדבר על אשה שלא התנהגה בצניעות, מכל-מקום אמרה תורה למחוק שמו של הקב"ה "לעשות שלום בין איש לאשתו".

(כח) וְאֵלֶּי יַחְסְרוּן חַמְשִׁים הַצְדִּיקִים הַתְּשֻׁחִית בַּחֲמִשָּׁה אֶת-כָּל-הָעִיר וַיֹּאמֶר לֹא אֲשַׁחִית אִם-אֶמְצָא שָׁם אַרְבָּעִים וַחֲמִשָּׁה:

כח מאים יחסרון חמשים זכאין חמשה התחבל בחמשה ית כל קרמא ואמר לא אחבל אם אשפח תמן ארבעין וחמשה:

וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶם-אֶמְצָא בְּסֹדִם וְגו' לְכָל הַמָּקוֹם • וְהֵלֵא הֵן ט' לְכָל כְּרֶף, וְאֵתָה צְדִיקוֹ שֶׁל עוֹלָם, תַּצְטַרֵף עִמָּהֶם.

רש"י כפשוטו - מהדורת לשם

וכיון שרחום אתה הוֹאֵלְתִי לְדַבָּר (משכ"ל):
(כח) הַתְּשֻׁחִית בַּחֲמִשָּׁה. וכי מחמת חסרון החמשה תשחיתם, והלא ארבעים וחמשה הן ט' צדיקים לכל כְּרֶף, וְאֵתָה (הקב"ה) הַנִּקְרָא צְדִיקוֹ שֶׁל עוֹלָם - תַּצְטַרֵף עִמָּהֶם, וַיַּעֲלֶה לְפָנֶיךָ כְּאִילוֹ הֵם עֲשָׂרָה בְּכָל כְּרֶף:

הַכְּתוּב וְנִקְרָאוּ כוֹלָם עַל שְׁמָה:
(כז) וְאֲנֹכִי עֹפֵר וְאֶפֶר. כלומר, וַיִּכְבֶּר הַיְיָ רְאוּי לְהִיּוֹת עֹפֵר - לַיהֲרַג עַל-יְדֵי אַרְבַּעַת הַמַּלְאָכִים שֶׁצִּצְאֵתִי נִגְדָם לְמַלְחָמָה רָאָה לַעֲלֵי פֶרֶק יֵד, וְלַהֲיִיּוֹת אֶפֶר עַל-יְדֵי נִמְרוֹד שֶׁהִשְׁלִיכְנִי לְכַבֵּשׁן הָאֵשׁ, לְוֹלֵי רַחֲמִיף אֲשֶׁר עָמְדוּ לִי לְהַצִּילֵנִי,

(כו) אִם אֶמְצָא בְּסֹדִם וְגו' לְכָל הַמָּקוֹם. אפילו אם ימצאו רק בעיר אחת, כגון בסדום, תעמוד וכותם לכל הכופים שלא יהיו נשחיתים. ואין הכוונה דווקא לסדום, אלא הוא הדין באחת משאר חמש הערים, ולפי שסדום היתה מטורפולין [=עיר בירה] וחסובה מכלם, לפיכך תלה בה

כט ואוסף עוד למללא קדמוהי ואמר מאים
ישתכחון תמן ארבעין ואמר לא אעבד
גמרא בדיל ארבעין :

(כט) וַיִּסַּף עוֹד לְדַבֵּר אֵלָיו וַיֹּאמֶר אוֹלֵי יִמְצְאוּן שָׁם
אַרְבָּעִים וַיֹּאמֶר לֹא אֶעֱשֶׂה בְּעִבּוֹר הָאַרְבָּעִים:

רש"י אולי ימצאון שם ארבעים • וימלטו ד' הפרפים. וכן שלשים יצילו ג' מהם, או כ' יצילו ב' מהם, או י' יצילו אחד מהם.

ל ואמר לא קען יתקף קדם (נ"י ריגזא) דין
ואמלל מאים ישתכחון תמן תלתין ואמר
לא אעבד גמרא אם אשפח תמן תלתין :

(ל) וַיֹּאמֶר אֶל־נָא יַחַד לְאֹדְנִי וְאֶדְבַּרְהָ אוֹלֵי יִמְצְאוּן
שָׁם שְׁלֹשִׁים וַיֹּאמֶר לֹא אֶעֱשֶׂה אִם־אִמְצֵא שָׁם
שְׁלֹשִׁים:

לא ואמר הא קען שריתי למללא קדם יי
מאים ישתכחון תמן עשרין ואמר לא
אחבל בדיל עשרין :

(לא) וַיֹּאמֶר הִנֵּה־נָא הוֹאֵלְתִי לְדַבֵּר אֶל־אֹדְנִי אוֹלֵי
יִמְצְאוּן שָׁם עֶשְׂרִים וַיֹּאמֶר לֹא אֲשַׁחִית בְּעִבּוֹר
הָעֶשְׂרִים:

רש"י הוואלתי רציתי, כמו: "ויואל משה".

לב ואמר לא קען יתקף קדם יי ואמלל ברם
זמנא קרא מאים ישתכחון תמן עשרא
ואמר לא אחבל בדיל עשרא :

(לב) וַיֹּאמֶר אֶל־נָא יַחַד לְאֹדְנִי וְאֶדְבַּרְהָ אֶדְהַפְעֵם
אוֹלֵי יִמְצְאוּן שָׁם עֶשְׂרָה וַיֹּאמֶר לֹא אֲשַׁחִית בְּעִבּוֹר
הָעֶשְׂרָה:

רש"י אולי ימצאון שם עשרה • על פחות לא בקש, אמר: דור המבול היו שמנה, נח ויבניו ונשיהם, ולא הצילו על דורם, ועל ט' על ידי צרוף כפר בקש ולא מצא.

לג ואסתלק יקרא דין פד שצני למללא עם
אברהם ואברהם תב לאתרה :

(לג) וַיֵּלֶךְ יְהוָה בְּאֲשֶׁר כָּלָה לְדַבֵּר אֶל־אַבְרָהָם
וְאַבְרָהָם שָׁב לְמִקְמוֹ:

רש"י וילך ה' וגו' • כיון שנשתתק הסניגור, הלך לו הדין. ואברהם שב למקומו • נסתלק הדין, נסתלק הסניגור והקטגור, ולפיכך "ויבאו שני המלאכים סדומה" להשחית: אחד להשחית את סדום, ואחד להציל את לוט והוא אותו שבא לרפאות את אברהם. והשלישי שבא לכשר את שרה, כיון שעשה שליחותו, נסתלק לו.

רש"י כפשוטו - מהדורת לשם

הקב"ה על בקשת הצירוף לגבי
ארבעים וחמשה (לעיל פסוק כח), כפר
כלולה בקשה זו בכל מנין ומנין
שהזכיר, ומכאן שאפילו תשעה
צדיקים לא מצא שם (רא"ם):
(לג) וילך ה' וגו'. הדגיש הכתוב את
סילוקה של שכינה, לומר שפיון
שנשתתק אברהם הסניגור ולא מצא
עוד לימוד זכות עליהם, הלך לו
הדין הרחמן ולא העביר את רוע
הגניבה (רא"ם):
ואברהם שב למקומו. הדגיש הכתוב

שהיא הבקשה הראשונה להחסיר מן
המספר שעליו הסבים הקב"ה (מפרשים,
עפי"רש"י דברים א, ה):
(לב) אולי ימצאון שם עשרה. על
פחות מעשרה לא בקש, לפי שאמר,
'דור המבול היו בו ח' צדיקים, נח
ויבניו ונשיהם, ולא הצילו - לא
הגינה זכותם על דורם', ומכאן למד
שפחות מעשרה אין בכותם להציל.
ולא הוסיף לבקש עוד על ט' צדיקים
על-ידי צירוף הקב"ה עמם, שעל כך
כפר בקש בתחילה, וכיון שנענה לו

(כט) אולי ימצאון שם ארבעים. מנין
הארבעים אין בו כדי להציל את כל
הפרפים אלא את חלקם, לפי חשבון
עשרה לכל כרף. שפך אמר אברהם,
אולי ימצאו ארבעים וימלטו לפחות
ד' הפרפים שבהם הם נמצאים, וכן
אם יהיו שלשים יצילו ג' מהם, או כ'
יצילו ב' מהם, או י' יצילו אחד מהם:
(לא) הוואלתי. כאן פירושו: רציתי.
כמו (שמות ב, כא) ויואל משה שפירושו,
וירצה משה. [אבל 'הואלתי' האמור
לעיל בפסוק כ, פירושו: התחלתי לפי

♦ יום שלישי י"א מרחשון ♦

יט (א) וַיָּבֵאוּ שְׁנֵי הַמַּלְאָכִים סִדְמָה בְּעֶרְבַּי וְלוֹט יֹשֵׁב בְּשַׁעַר-סְדֹם וַיֵּרְאוּ-לוֹט וַיִּקָּם לִקְרֹאתָם וַיִּשְׁתַּחֲוּ אִפְּיָם אֶרְצָה:

א וַעֲלוּ תְרִין מַלְאָכָי לְסְדוֹם בְּרִמְשָׁא וְלוֹט יֹתֵב בְּתַרְעָא (נ"י בְּתַרְעָא) דְסְדוֹם וַחֲזָא לוֹט וַקָּם לְקַדְמוֹתְהוֹן וַסְגִיד עַל אַפּוּהֵי עַל אֶרְעָא:

ט"י «הַמַּלְאָכִים • וְלִהְלֹךְ קִרְאָם "אֲנָשִׁים", כְּשֶׁהִיְתָה שְׂכִינָה עִמָּהֶם קִרְאָם "אֲנָשִׁים". דְּבַר אַחַר: אֶצֶל אַבְרָהָם שָׁכְחוּ גְדוּל, וְהָיוּ הַמַּלְאָכִים תְּדִירִין אֶצְלוֹ כְּאֲנָשִׁים קִרְאָם "אֲנָשִׁים", וְאֶצֶל לוֹט קִרְאָם: "מַלְאָכִים". בְּעֶרְבַּי • וְכִי כָּךְ שָׁהוּ הַמַּלְאָכִים מַחְבְּרוֹן לְסְדוֹם? אֵלָּא מַלְאָכֵי רַחֲמִים הָיוּ וּמִמְתִּינִים שָׁמָּא יוּכַל אַבְרָהָם לְלַמֵּד עֲלֵיהֶם סְגוּרָיָא. וְלוֹט יֹשֵׁב בְּשַׁעַר-סְדֹם • יֹשֵׁב כְּתִיב, אוֹתוֹ הַיּוֹם מְנוּוְהוּ שׁוֹפֵט עֲלֵיהֶם (בראשית רבה) • וַיֵּרְאוּ-לוֹט וַגו' • מִבֵּית אַבְרָהָם לְמַד לְחַזֵּר עַל הָאוֹרְחִים.

(ב) וַיֹּאמֶר הִנֵּה נָא-אֲדֹנָי סוּרוּ נָא אֶל-בֵּית עַבְדְּכֶם וְלִינוּ וְרַחֲצוּ רַגְלֵיכֶם וְהִשְׁפַּמְתֶּם וְהִלַּכְתֶּם לְדַרְכֵכֶם וַיֹּאמְרוּ לֹא כִי בְּרַחוּב גִּלְוִין:

ב וַבְּאֵמֶר בְּכַעַר כְּעַן רַבּוּנֵי זָרוּו כְּעַן לְבֵית עַבְדְּכֹוֹן וּבֵיתוֹ וְאַסְחֹו וְרַגְלֵיכֹוֹן וְתַקְדְּמוּן וְתַהֲכִינוּ לְאַרְחִיכֹוֹן וַבְּאֵמֶרֹו לֹא אֶלְהֹו בְּרַחוּבָא בְּבֵית:

ט"י «הִנֵּה נָא-אֲדֹנָי • הִנֵּה נָא אִתָּם אֲדוֹנִים לִי, אַחַר שֶׁעֲבַרְתֶּם עָלַי. דְּבַר אַחַר: הִנֵּה נָא צְרִיכִים אַתֶּם לְתַת לֵב עַל הַרְשָׁעִים הַלְלוּ שְׁלֵא יִפְּרִו בְּכֶם, וְזוֹ הִיא עֵצָה נְכוֹנָה (בראשית רבה) • סוּרוּ נָא • עֲקֻמוּ אֶת הַדֶּרֶךְ לְבֵיתִי דֶּרֶךְ עַקְלָתוֹן, שְׁלֵא יִכְרִו שְׂאֵתֶם נְכַסִּין שָׁם, לְכַךְ נֹאמַר "סוּרוּ" (בראשית רבה) • וְלִינוּ וְרַחֲצוּ רַגְלֵיכֶם • וְכִי

רש"י כפשוטו - מהדורת לשם

וְלוֹט יֹשֵׁב בְּשַׁעַר סְדוֹם. 'יֹשֵׁב בְּשַׁעַר' פִּירוּשׁוֹ 'שׁוֹפֵט'. וְלֹא נִכְתָּב 'יֹשֵׁב' בְּי"ו, אֵלָּא 'יֹשֵׁב' כְּתִיב - בְּלֹא וי"ו, מִלְּמַד שֶׁהִיְתָה יְשִׁיבְתוֹ (שְׁפִיטָתוֹ) חֲסֵרָה, שְׁלֹא הָיָה שׁוֹפֵט מִיָּמִים מִיָּמָה, אֵלָּא אוֹתוֹ הַיּוֹם מְנוּוְהוּ אֲנָשֵׁי הָעִיר לְהָיוֹת שׁוֹפֵט עֲלֵיהֶם (ב"ר) (רא"ם ונח"י לעיל י"א א): וַיֵּרְאוּ לוֹט וַגו'. אַף שְׁלֹא הָיָה צְדִיק כְּלַכְךָ, שֶׁהָרִי לֹא נִמְנַע מִלְּיָשֵׁב בֵּין הַרְשָׁעִים, עִם זֹאת, מִבֵּית אַבְרָהָם לְמַד לוֹט לְחַזֵּר עַל הָאוֹרְחִים: (ב) הִנֵּה נָא אֲדֹנָי. 'נָא' הָאֵמֶר כַּאֲשֶׁר פִּירוּשׁוֹ עֲכָשִׁיו, הִנֵּה נָא - עֲכָשִׁיו - אַתֶּם חֲשׁוּבִים בְּעֵינַי כְּאֲדוֹנִים לִי, אַחַר שֶׁעֲבַרְתֶּם עָלַי - כְּלוֹמַר, אַחַר שֶׁהוֹדְמַנְתֶּם אֶצְלִי, חֲשׁוּבִים אַתֶּם לִי כְּאֲדוֹנִים שְׁאֵעֲמוּד לְשֵׁרֵת אִתְּכֶם. דְּבַר אַחַר - דֶּרֶךְ אַחֲרַת לְפָרֵשׁ אֶת הַדְּבָרִים: הִנֵּה נָא - עֲכָשִׁיו - צְרִיכִים אַתֶּם לְתַת לֵב עַל הַרְשָׁעִים הַלְלוּ, לְהַשְׁמֵר מֵהֶם שְׁלֵא יִכְרִו (וּבְחִינּוֹ) בְּכֶם וַיַּעֲשׂוּ לְכֶם רָעָה, וְכִיּוֹן שֶׁצְרִיכִים אַתֶּם לְהַשְׁמֵר, הָרִי זֶה הִיא עֵצָה נְכוֹנָה - סוּרוּ נָא. כְּלוֹמַר, עֲקֻמוּ אֶת הַדֶּרֶךְ לְבֵיתִי דֶּרֶךְ עַקְלָתוֹן - פִּנּוּ אֶל בֵּיתִי

שָׁם: וַיֵּרְאוּ אֵלָיו ה' קִרְאָם הַכְּתוּב בְּכִינּוּי פְּשׁוּט: 'אֲנָשִׁים' - לְפִי שֶׁחֲשִׁיבוּתָם בְּטֵלָה כְּלָפִי שְׂכִינָה (ב"ר). דְּבַר אַחַר - דֶּרֶךְ אַחֲרַת לְפָרֵשׁ אֶת שִׁינּוּי הַלְשׁוֹן, כִּי אֶצֶל אַבְרָהָם שָׁכְחוּ גְדוּל - שֶׁמְעַלְתּוֹ גְּדוּלָה וְהָיוּ הַמַּלְאָכִים תְּדִירִין - רַגְלִיִּים לְבוֹא אֶצְלוֹ כְּאֲנָשִׁים, קִרְאָם הַכְּתוּב 'אֲנָשִׁים', וְאֵילוֹ אֶצֶל לוֹט שֶׁדֶּרְגָתוֹ פְּחוּתָה קִרְאָם הַכְּתוּב 'מַלְאָכִים' (ב"ר): בְּעֶרְבַּי. וְכִי זְמַן מְמוּשָׁךְ כָּל כֶּף שָׁהוּ הַמַּלְאָכִים וְהִתְעַכְּבוּ בְּהִלְיַתָּם מַחְבְּרוֹן לְסְדוֹם? וְהֵלֵךְ בְּחֻצוֹת הַיּוֹם הָיוּ אֶצֶל אַבְרָהָם [שֶׁנֹּאמַר (לעיל י"א א) 'כַּחַם הַיּוֹם', שֶׁהוּא בְּשַׁעַר שְׁשִׁית, שְׁעַת הַחֹם שֶׁל הַיּוֹם (בְּרִכּוֹת כ"ו) וְאֵף אִם נִתְעַכְּבוּ שְׁעָה אַחַת כְּשִׁיעוּר סְעוּדָה, הָרִי נֹתָרוּ עֲדִיין חֲמֵשׁ שְׁעוֹת עַד הָעֶרְבַּי] וּמִדּוּעַ לֹא הוֹדְרוּוּ לַעֲשׂוֹת שְׁלִיחוּתָם מִיָּד? אֵלָּא מַלְאָכֵי רַחֲמִים הָיוּ וְלֹא מִיִּהְרִו לְהִבִּיא אֶת הַפּוֹרְעָנוּת עַל אֲנָשֵׁי סְדוֹם, וּמִמְתִּינִים הָיוּ כָּל אוֹתוֹ הַזְּמַן, שָׁמָּא יוּכַל אַבְרָהָם לְלַמֵּד עֲלֵיהֶם סְגוּרָיָא - לְלַמֵּד עֲלֵיהֶם זְכוּת וְלְהַעֲבִיר אֶת הַגְּזִירָה (רא"ם):

אֶת שִׁיבַת אַבְרָהָם לְמַקוּמוֹ, כְּדִי לְסַמּוֹךְ לָהּ אֶת בֵּיאת הַמַּלְאָכִים לְסְדוֹם, שֶׁכָּל אוֹתוֹ הַזְּמַן הִמְתִּינוּ הַמַּלְאָכִים לְהַכְרַעַת הַדִּין, אַף בֵּינּוֹן שֶׁנִּסְתַּלַּק הַדִּין - נִסְתַּלַּק גַּם הַסְּגוּרָה, וְהַקְּטִיגוֹר לְבַדּוֹ עוֹמֵד וּמַקְטִירָה, וּלְפִיכָף - וַיָּבֵאוּ שְׁנֵי הַמַּלְאָכִים סְדוּמָה - לְהַשְׁחִית אֶת הַמְּקוֹם (רא"ם): יט (א) שְׁנֵי. מִתּוֹךְ שְׁלֹשַׁת הַמַּלְאָכִים שָׁבְאוּ אֶל אַבְרָהָם, נֹתָרוּ רַק שְׁנַיִם: מִלְּאָךְ אַחַר לְהַשְׁחִית אֶת סְדוּם, וּמִלְּאָךְ אַחַר לְהַצִּיל אֶת לוֹט, וְהוּא אוֹתוֹ מִלְּאָךְ שָׁבָא לְרַפְאוֹת אֶת אַבְרָהָם - לְפִי שֶׁכָּל מִלְּאָךְ מִמְּלֵא שְׁלִיחוֹת אַחַת, וּרְפוּאָה וְהַצִּלָּה אַחַת הִיא (רא"ם רש"י לעיל י"א ב), וְאֵילוֹ הַמַּלְאָךְ הַשְּׁלִישִׁי שָׁבָא לְבַשֵּׁר אֶת שְׂרָה עַל לִידַת יִצְחָק, בֵּינּוֹן שֶׁעָשָׂה שְׁלִיחוּתוֹ כְּבָר, נִסְתַּלַּק לוֹ וְלֹא נִטַּל חֶלֶק בְּהַפִּיכַת סְדוֹם: הַמַּלְאָכִים. כַּאֲשֶׁר קוֹרָא לָהֶם הַכְּתוּב 'מַלְאָכִים', וְלִהְלֹךְ (בראש הפרשה, לעיל י"א ב) אֶצֶל אַבְרָהָם קִרְאָם 'אֲנָשִׁים'? אֵלָּא מַלְאָכִים הָיוּ, אַף אֶצֶל אַבְרָהָם כְּשֶׁהִיְתָה שְׂכִינָה עִמָּהֶם [שֶׁכֵּן נֹאמַר

דַּרְכָּן שֶׁל בְּנֵי אָדָם לְלוֹן תַּחֲלָה וְאַחַר כֶּף לְרַחֵץ? וְעוֹד, שֶׁהָרִי אֲבָרְהָם אָמַר לָהֶם תַּחֲלָה "וְרַחְצוּ רַגְלֵיכֶם"? אֲלָא כֶּף אָמַר לוֹט: אִם כְּשִׁיבָאוּ אֲנָשֵׁי סְדוּם וַיֵּרְאוּ שֶׁכְּבַר רַחְצוּ רַגְלֵיהֶם, יַעֲלִילוּ עָלַי וַיֹּאמְרוּ: 'כְּבַר עָבְרוּ שְׂגֵי יָמִים אוֹ שֶׁלְּשָׁה, שֶׁבָּאוּ לְבֵיתְךָ וְלֹא הוֹדַעְתָּנוּ, לְפִיכֶן אָמַר: מוּטָב שִׁיתַּעַכְבוּ כָּאֵן בְּאֲבָק רַגְלֵיהֶם, שִׁיְהִיו נִרְאִין כְּמוֹ שֶׁבָּאוּ עֲכָשׁוּ. לְפִיכֶן אָמַר: "לִינּוּ" תַּחֲלָה וְאַחַר כֶּף "רַחְצוּ". וַיֹּאמְרוּ לֹא. וְלֹאֲבָרְהָם אָמְרוּ: "בֵּן תַּעֲשֶׂה", מִכָּאֵן שֶׁמְסַרְבִּין לְקַטֵּן וְאִין מְסַרְבִּין לְגַדּוּל (בְּרַשִׁית רַבָּה). כִּי בְּרַחוּב נָלִין. הָרִי 'כִּי' מְשַׁמֵּשׁ בְּלִשׁוֹן 'אֲלָא', שֶׁאָמְרוּ: 'לֹא נָסוּר אֶל בֵּיתְךָ, אֲלָא בְּרַחוּבָה שֶׁל עִיר נָלִין'.

(ג) וַיִּפְצַר-בָּם מְאֹד וַיִּסְרוּ אֵלָיו וַיִּבְאוּ אֶל-בֵּיתוֹ וַיַּעַשׂ לָהֶם מִשְׁתֶּה וּמִצּוֹת אָפֶה וַיֹּאכְלוּ:

ג. וַיִּפְצַר בָּם מְאֹד וַיִּסְרוּ אֵלָיו וַיִּבְאוּ אֶל-בֵּיתוֹ וַיַּעַשׂ לָהֶם מִשְׁתֶּה וּמִצּוֹת אָפֶה וַיֹּאכְלוּ: לְבֵיתָהּ וַעֲבַד לְהוֹן מִשְׁתֵּינָא וּפְטִיר אָפָא לְהוֹן וַאֲכָלוּ:

רש"י: וַיִּסְרוּ אֵלָיו. עָקְמוּ אֶת הַדֶּרֶךְ לְצַד בֵּיתוֹ. וּמִצּוֹת אָפֶה. פֶּסַח הָיָה.

(ד) טָרַם וַיִּשְׁכְּבוּ וְאֲנָשֵׁי הָעִיר אֲנָשֵׁי סְדוּם נִסְבוּ עַל-הַבַּיִת מִנְעַר וְעַד-זֶקֶן כָּל-הָעָם מִקְצָה:

ד. עַד לֹא שָׁכִיבוּ וְאֲנָשֵׁי קָרְתָא אֲנָשֵׁי סְדוּם אֲקִיפוּ עַל בֵּיתָא מִעוּלִימָא וְעַד סְבָא כָּל עַמָּא מִסּוּפָה:

רש"י: טָרַם וַיִּשְׁכְּבוּ וְאֲנָשֵׁי הָעִיר אֲנָשֵׁי סְדוּם. כֶּף נִדְרַשׁ בְּבְרָאשִׁית רַבָּה: "טָרַם וַיִּשְׁכְּבוּ, וְאֲנָשֵׁי הָעִיר" הָיוּ בְּפִיהֶם שֶׁל מְלֹאכִים, שֶׁהָיוּ שׁוֹאֲלִים לְלוֹט: מַה טֵּיבֶם וּמַעֲשֵׂיהֶם? וְהוּא אוֹמֵר לָהֶם: רַבֶּם רְשָׁעִים. עוֹדֶם מְדַבְּרִים בָּהֶם, "וְאֲנָשֵׁי סְדוּם וְגו'". וּפְשׁוּטוֹ שֶׁל מִקְרָא: "וְאֲנָשֵׁי הָעִיר", אֲנָשֵׁי רְשָׁע, נִסְבוּ עַל הַבַּיִת. וְעַל שֶׁהָיוּ רְשָׁעִים, נִקְרָאִים: "אֲנָשֵׁי סְדוּם", כְּמוֹ שֶׁאָמַר הַכּוֹתוּב: "וְאֲנָשֵׁי סְדוּם רָעִים וְחַטָּאִים". כָּל-הָעָם מִקְצָה. מִקְצָה הָעִיר עַד הַקְּצָה, שֶׁאִין אֶחָד מֵהֶם מוֹחָה בְּיָדָם, שֶׁאֲפִלוּ צַדִּיק אֶחָד אֵין בָּהֶם.

רש"י כפשוטו - מהדורת לשם

(כמו שפירש רש"י בפסוק הקודם), ולאחר מכן 'באו' ונכנסו לתוך הבית (רש"י במדרש):
ומצות אפה. מתוך שהדגיש הכתוב כי מצות אפה להם, יש ללמוד שאותו היום פסח היה:
(ד) טָרַם וַיִּשְׁכְּבוּ וְאֲנָשֵׁי הָעִיר אֲנָשֵׁי סְדוּם. למה כפל הכתוב 'אנשי העיר' 'אנשי סדום'? אלא מקרא זה חלוק לשנים, וכה הוא **נדרש בבראשית** - **רבה: טָרַם וַיִּשְׁכְּבוּ וְאֲנָשֵׁי הָעִיר הָיוּ בְּפִיהֶם שֶׁל מְלֹאכִים** - לפני ששכבו, היו המלאכים דנים עם לוט בענייני אנשי העיר, שהיו שואלים ללוט מה טיבם ומעשיהם, והוא אומר להם 'רובם רשעים', ובעודם יושבים עם לוט ומדברים בהם, והנה אכן נתגלתה רשעתם, כאשר אנשי סדום נסבו על הבית וגו'. והו מדקדשו. ולפי פשוטו של מקרא פירושו כף הוא: **וְאֲנָשֵׁי הָעִיר**, שהם 'אנשי סדום' - כלומר **אנשי רשע, נסבו על הבית, ועל שם שהיו רשעים נקראים אנשי 'סדום'** - כלומר, קראם הכתוב 'אנשי סדום' כדי לציין את רשעתם, לפי שרשעת אנשי סדום כבר ידועה

שיתעכבו כאן בשהם עדיין באבק רגליהם, כדי שיהיו נראים כמו שבאו עכשיו, ועדיין לא שהו בביתו הרבה. לפיכך אמר להם 'לינו' תחלה ורק אחר-כך - 'רחצו':
ויאמרו לא. כאן סירבו המלאכים תחילה לבוא אל ביתו, ואילו **לאברהם** הסכימו מיד **ואמרו 'כן תעשה'**, מפאן יש ללמוד מידת דרך ארץ, שמשרבין לקטן ואין מסרבין לגדול - אין מן הכבוד לטרב לבקשתו של אדם גדול (חשוב). גם כשהוא בא להטריח את עצמו, אכל לבקשת אדם קטן (פשוט) ראוי לטרב לטרחתו, ואין בזה משום פגיעה בכבודו (ב"ר) (משיח):
כי ברחוב נלין. הרי 'כי' משמש בלשון 'אלא' - תיבת 'כי' משמשת במקרא לפעמים בלשון 'אלא' (ראה רש"י לעיל י"ח טו), וזו היא משמעותה גם כאן, שאמרו 'לא נסור אל ביתך, אלא ברחובה של עיר נלין':
(ג) ויסרו אליו ויבאו אל ביתו. אין כאן כפל לשון, שכן תחילה 'סרו', כלומר עקמו את הדרך לצד ביתו

דרך צדדית ועקיפה, ואל תבואו בדרך הישרה, כדי שלא יפירו (יבחינו) אנשי המקום שאתם נכנסין שם. לכה נאמר 'סורו' - לשון עיקום והטיית הדרך [כבלשון הכתוב (ישעיה ח' יא) 'סורו מני דרך הטו מני ארץ'], ולא נאמר 'בואו', שמשמעו ביאה סתמא בדרך ישרה (ב"ר) (רא"ם, רש"י במ"ד):
ולינו ורחצו רגליכם. למה הקדים לוט לינה לרחיצה, וכי דרכן של בני אדם ללון תחלה ואחר כך לרחץ? והלא הדרך היא לרחוץ תחילה מאבק הדרכים, ואחר כך ללון. ועוד, למה שינה מדרך של אברהם בהכנסת אורחים, שהרי אברהם אמר להם **תחלה רחצו רגליכם'** ורק לאחר מכן אמר 'והשענו תחת העץ' (לעיל י"ח טז)?
אלא מתוך שנתנירא מאנשי המקום עשה כן, שכה אמר לוט בלב, **אם כשיבואו אנשי סדום לתבוע ממני שאוציא את האורחים, ויראו שכבר רחצו רגליהם, ועלילו עלי -** יאשימו אותי ויאמרו: **כבר עברו שני ימים או שלשה שבאו האורחים לביתך ולא הודעתנו, לפיכך אמר, מוטב**

(ה) וַיִּקְרְאוּ אֶל-לוֹט וַיֹּאמְרוּ לוֹ אֵיךְ הָאֲנָשִׁים
אֲשֶׁר-בָּאוּ אֵלֶיךָ הַלַּיְלָה הוֹצִיאֵם אֵלֵינוּ וְנַדְעָה
אֹתָם:

רש"י: וְנַדְעָה אֹתָם • בְּמִשְׁכַּב זָכָר, כְּמוֹ: "אֲשֶׁר לֹא יָדְעוּ אִישׁ" (בראשית רבה) •

וַיִּנְפֹק לְוִתְהוֹן לוֹט לְמַרְעָא וְדָשָׁא אָחִיד
בְּתַרְוָהּ:
וַיֹּאמֶר בְּבָעוּ כַעֲזָא אַחִיד לֹא תְבַאֲשׁוּן:

(ו) וַיֵּצֵא אֱלֹהִים לוֹט הַפֶּתַח וְהַדְלֵת סָגַר אַחֲרָיו:
(ז) וַיֹּאמֶר אֶל-נָא אַחִי תִרְעוּ:

ח הָא כַעֲזָא לִי תַרְמִין בְּנִין דִּי לֹא יָדְעִנְוּן גְּבַר
אִפְסָא כַעֲזָא יִתְהֵן לְוִתְכוּן וְעִיבִידוּ לְהֵן כְּדַמְתָּן
כְּעִינִיכוּן לְחוּד לְגַבְרָא הָאֵלִין לֹא תַעְבְּדוּן
מַדְעָם אַרְי עַל כֵּן עַלּוּ בְטָלָל שְׂרוּתֵי:

(ח) הִנֵּה-נָא לִי שְׂתֵי בָנוֹת אֲשֶׁר לֹא-יָדְעוּ אִישׁ
אוֹצִיאָהֶנָּא אֶתְהֵן אֵלֵיכֶם וַעֲשׂוּ לָהֶן כְּפָאֹב בְּעֵינֵיכֶם
וְכִי לְאָנָשִׁים הָאֵל אֶל-תַּעֲשׂוּ דְכָר כִּי-עַל-כֵּן בָּאוּ
בְצַל קִרְתִּי:

רש"י: הָאֵל • כְּמוֹ הָאֵלָה. כִּי-עַל-כֵּן בָּאוּ. כִּי הַטּוֹבָה הַזֹּאת תַּעֲשׂוּ לְכַבּוּדִי, עַל אֲשֶׁר בָּאוּ בְצַל קִרְתִּי,
תַּרְגוּם: בְּטָלָל שְׂרוּתֵי. תַּרְגוּם שֶׁל קוּרָה: שְׂרוּתָא.

ט וַיֹּאמְרוּ קִרְבָּא לְהֵלָא וַיֹּאמְרוּ חַד אֶתָּא
לְאֶתְוֹתְכָא וְהָא דִּינִין דִּינָא כַעֲזָא נְבָאֵשׁ לָךְ
מְדִילְהוֹן וְהִקִּיפוּ בְּגַבְרָא כְלוּט לְחַדָּא
וְקִרְיָבוּ לְמַתְבַּר דְּשָׂא:

(ט) וַיֹּאמְרוּ | גְּשֵׁה-הֲלָאָה וַיֹּאמְרוּ הָאֶחָד בְּאֶלְגֹּר
וַיִּשְׁפֹּט שְׁפֹט עֵתָה נִרְעָ לָךְ מֵהֶם וַיַּפְצְרוּ בְּאִישׁ
כְלוּט מְאֹד וַיִּגְשׂוּ לְשֹׁבֵר הַדְּלֵת:

רש"י: וַיֹּאמְרוּ גְשֵׁה-הֲלָאָה • קִרְבָּא לְהֵלָאָה, כְּלוּמַר: הַתְּקַרְבָּא לְצַדִּיקִין וְהַתְּרַחֵק מִמֶּנּוּ, וְכֵן כָּל הֲלָאָה שְׂבַמְקַרָּא
לְשׁוֹן רְחוּק, כְּמוֹ: (במדבר יז) "זַרְהָ הֲלָאָה", (שמואל א כ) "הִנֵּה הַחֲצִי מִמָּךְ וְהֲלָאָה". "גְּשֵׁה-הֲלָאָה", הַמְּשָׁךְ לְהֵלָן,
בְּלִשׁוֹן לַעֲזָא טְרִיטִי דְנוּ"ש, וְדַכְּבַר נְזִיפָה הוּא, לּוּמַר: 'אֵינִן אָנּוּ חוֹשְׁשִׁין לָךְ', וְדוּמָה לוֹ: (ישעיה סה) "קִרְבָּא
אֵלֶיךָ, אֶל-תְּגַשְׁ-בִּי", וְכֵן: (ישעיה מט) "גְּשֵׁה-לִי וְאֲשַׁבְּהָ", הַמְּשָׁךְ לְצַדִּיקִין בְּעַבּוּרֵי וְאֲשַׁב אֶצְלָךְ. אֶתָּה מְלִיץ עַל

רש"י כפשוטו - מהדורת לשם

תַּעֲמוּד בְּדַרְכֵּנּוּ. וְכֵן כָּל 'הֲלָאָה'
שְׂבַמְקַרָּא הוּא לְשׁוֹן רְחוּק, כְּמוֹ: 'זַרְהָ
הֲלָאָה' (במדבר יז, כ) [אֵת אִשׁ הַקְּטוֹרֶת
שְׂבַמְחֻתוֹת קָרַח וְעֵדְתוֹ, זְרוּק מִלְּפָנֶיךָ].
וְכֵן: 'הִנֵּה הַחֲצִי מִמָּךְ וְהֲלָאָה' (ראש
שמואל א כ, כב; לו) [הַחֲצִים נִמְצְאִים עוֹד
לְפָנֶיךָ, בְּמָקוֹם הַמְּרוּחָק מִמָּךְ].
וְכַדּוּגְמַת אֵלּוּ, גַּם 'גְּשֵׁה הֲלָאָה', פִּירוּשׁוֹ
הַמְּשָׁךְ לְהֵלָן - הַתְּרַחֵק וְלָךְ מִכָּאן.
בְּלִשׁוֹן לַעֲזָא טְרִיטִי דְנוּ"ש, וְדַכְּבַר-
נְזִיפָה - לְשׁוֹן גְּעָרָה הוּא, לּוּמַר - אֵינִן
אָנּוּ חוֹשְׁשִׁין לָךְ - אֵינִן אָנּוּ מַתְרַאֲמִים
מִמָּךְ וְאֵינְנָא צְרִיכִים לָךְ, לְכֵן הִסְתַּלַּק
מִפְּנֵינָא; וְדוּמָה לוֹ - דּוּגְמָא בְּמַקְרָא
לְלִשׁוֹן קִרְבָּה שְׂכוּנָתוֹ לְהִרְחָקָה: קִרְבָּא
אֵלֶיךָ אֵל תְּגַשְׁ בִּי (ישעיה סה, ח)
[הַתְּקַרְבָּא אֶל עֲצָמֶיךָ, וְאֵל תְּגַשְׁ אֵלַי].
וְכֵן גְּשֵׁה-לִי וְאֲשַׁבְּהָ (שם מט, כ) -

רבה, ומתשובתו של לוט אָנּוּ לְמִדִּים
מִה הִיָּה מְבוֹקָשָׁם (ראשׁ):
(ח) הָאֵל. כְּמוֹ 'הֲאֵלָה':
כִּי עַל כֵּן בָּאוּ. כְּלוּמַר, הַנִּיחֵחוּ לָהֶם,
לֹא לְמַעַנֵּם אֶלָּא לְמַעַנִּי, כִּי אֵת הַטּוֹבָה
הַזֹּאת שְׂאֲנִי מְבַקֵּשׁ מִכֶּם שְׂלֹא לְפָגוּעַ
בְּהֶם, רֵאוּי שְׂתַעֲשׂוּ אוֹתָהּ לְכַבּוּדִי, עַל
אֲשֶׁר בָּאוּ הָאֲנָשִׁים הַלְלוּ בְצַל קִרְתִּי
- כִּי מֵאַחַר שְׂבָאוּ אֶל בֵּיתִי, חוּבָה עָלִי
לְדַאֲוָג לְשִׁלּוּמָם. וְתַרְגוּם: 'בְּצַל קִרְתִּי'
בְּאוּנְקְלוּס: 'בְּטָלָל שְׂרוּתֵי', שְׂכָן
הַתְּרַגּוּם שֶׁל 'קוּרָה' - הוּא 'שְׂרוּתָא':
(ט) וַיֹּאמְרוּ גְשֵׁה הֲלָאָה. 'גְּשֵׁה' הוּא לְשׁוֹן
הַתְּקַרְבוּת [כְּמוֹ: 'זִיגְשׁ אֵלַי', 'גְּשׂוּ נָא
אֵלַי'], וְהֲלָאָהּ הוּא לְשׁוֹן הַתְּרַחֵקוּת,
אֶלָּא כְּלוּמַר קִרְבָּא לְהֵלָאָה. כְּלוּמַר,
הַתְּקַרְבָּא לְצַדִּיקִין וְהַתְּרַחֵק מִמֶּנּוּ - לָךְ
לְמָקוֹם אַחַר הַמְּרוּחָק מֵאֲתַנּוּ, וְאֵל

וּמְפּוֹרְסָמָת, כְּמוֹ שְׂאֲמַר הַכְּתוּב (לעיל
יג, ט) וְאָנָשִׁי סָדוּם רָעִים וְחַטָּאִים:
כָּל הָעַם מְקַצֵּה. אֵינִן הַכּוֹנֵה שְׂרַק
הַיּוֹשְׁבִים בְּקִצָּה הָעִיר בָּאוּ, אֶלָּא
כְּלוּמַר, מְקַצֵּה הָעִיר עַד הַקִּצָּה הַשְּׂנִי
שֶׁל הָעִיר; כָּל יוֹשְׁבֵי הָעִיר, בְּלִי יוֹצֵא
מִן הַכְּלָל, הַשְּׂתַתְּפוּ בְּחֻטָּא זָה. אָמְנָם
אֵינִן הַכּוֹנֵה שְׂכּוּלָם נְסַבּוּ עַל הַבֵּית
כְּפוּעַל, אֶלָּא כְּוֹנֵת הַכְּתוּב לּוּמַר שְׂאֵינִן
בִּינֵיהֶם אִף אַחַד שְׂהִיָּה מוֹחָה בִּידָם,
שְׂאִפִּילוּ צְרִיק אַחַד אֵינִן בְּהֶם, וְכָל מִי
שְׂיָכּוּל לְמַחוּת וְאֵינּוּ מוֹחָה, הִרְיָהוּ
נְחָשׁ כְּאִילוּ עֲשָׂה הַדְּבַר בְּעֲצָמוּ רֵאשׁוּם.
גרא:
(ה) וְנַדְעָה אוֹתָם. לְחֻטָּא בְּמִשְׁכַּב
זָכָר. וַיַּעֲשֵׂה הַמְּשַׁכֵּב נִקְרָא 'יְדִיעָה',
כְּמוֹ שְׂאֲנּוּ מוֹצְאִים בְּבָנוֹת לוֹט לְהֵלָן
(פסוק ח): 'אֲשֶׁר לֹא יָדְעוּ אִישׁ' (בראשית

האורחין, איך מלאך לכה? על שאמר להם על הבנות, אמרו לו: "גש-הלאה", לשון נחת, ועל שהיה מליץ על האורחים, אמרו: "האחד בא-לגור", אדם נכרי יחיד אתה בינינו, שבאת לגור: "וישפט שפוט", ונעשית מוכיח אותנו. הדלת. דלת הסוככת לנעל ולפתח.

(י) וישלחו האנשים את ידם ויביאו את לוט אליהם הביתה ואת הדלת סגרו: יואשיטו גבריא את ידיהון ויאמיאו את לוט לותהון לביתא וית דשא אחרו:

(יא) ואת האנשים אשר פתח הבית הפו בסגורים מקטן ועד גדול וילאו למצא הפתח: יא ונת גבריא די כתרע ביתא מחו בשבריריא מזעירא ועד רבא ולאיו לאשפקא תרעא:

הפתח. הוא החלל שבו נכנסין ויוצאין. בסגורים. מפת ערוון. מקטן ועד גדול. (בראשית רבה) הקטנים התחילו בעברה תחלה, שנאמר: "מנער ועד זקן", לפיכך התחילה הפרענות מהם.

(יב) ויאמרו האנשים אל לוט עד מי לך פה חתן ובניך ובנותיך וכל אשר לך בעיר הוצא מן המקום: יב ואמרו גבריא ללוט עוד מן לך הך חתנא ובניך ובנותך וכל די לך בקרמא אפיק מן אתרא:

עד מי לך פה. פשוטו של מקרא: מי לך עוד בעיר הזאת, חוץ מאשתך ובנותיך שבביתך? חתן ובניך ובנותיך. אם יש לך חתן, או בנים ובנות, הוצא מן המקום!. ובניך. בני בנותיך הנשואות. ומדרש אגדה: "עוד", מאחר שעושין נבלה בזאת, מי לך פתחון פה ללמד סנוגוריא עליהם. שכל הלילה היה מליץ עליהם טובות, קרי ביה: 'מי לך פה'.

רש"י כפשוטו - מהדורת לשם

המשף לצדדין בעבורי, כלומר, התרחק קצת ופנה לי מקום ואשב אצלך (לצדף). אף כאן, התרחק מאיתנו ואין אנו שומעים לך ברירה; אתה מליץ (מגונן) על האורחין שהבאת אל תוך ביתך - איך מלאך לכה לעשות בן?

ומוסיף רש"י: שתי פעמים נאמרה כאן 'אמירה': ויאמרו גש הלאה, ויאמרו האחד בא לגור. משום שהן שתי תשובות על דברי לוט אליהם; על מה שאמר להם בדרך פיוס וריצוי על הבנות שהוא מסכים למסור להם, אמרו לו 'גש הלאה' - אין אנו צריכים לך ברירה והסתלק לך, וזוהי נזיפה בלשון נחת, שעניינה רק ביטול הדברים ודחייתם, ואילו על כף שהיה מליץ (מגונן) על האורחים, נגד חוקי המקום, נזפו בו קשות ואמרו בדרך טענה ויגעה תקיפה: 'האחד בא לגור' - אדם נכרי יחיד אתה בינינו, שבאת מעבר הנהר לגור אצלנו, וישפוט שפוט - ונעשית כשופט

המוכיח אותנו, ובמקום לקבל את מנהגי המקום, הנה משמיע לנו מוסר ותוכחה (משכיל):

הדלת. 'הפתח' הוא החלל שדרכו נכנסים לתוך הבית (דברי רשי להלן), ו'הדלת' היא המחיצה הסוככת על צידיה לנעול (לסגור) ולפתוח:

(יא) פתח. הוא החלל, שבו נכנסין אל הבית ויוצאין ממנו:

בסגורים. מפת ערוון - חולי של טשטוש הראיה; רואה ואינו יודע מה הוא רואה (רשי מלכים ב, יח):

מקטן ועד גדול. הלשון מורה שהמכה החלה מן הקטן והגיעה עד הגדול. כי מאחר שהקטנים התחילו בעבירה תחלה, כמו שנאמר למעלה (לעיל פסוק ה) מנער ועד זקן, לפיכך התחילה הפורענות מהם, והקטנים הם אשר הוכו בסגורים תחילה, ואחריהם הגדולים (כח):

(יב) עוד מי לך פה. לפי פשוטו של מקרא, פירושו הוא: מי מקרוביך יש לך עוד? הנמצאים 'פה' בעיר הזאת,

חוץ מאשתך ובנותיך שבבית: חתן ובניך ובנותיך. כלומר, אם יש לך חתן - בעלה של בת נשואה, או בנים ובנות נוספים בעיר הזאת, הוצא אותם מן המקום:

ובניך. אין הפוננה לבנים ובנות של לוט, אלא לבניו ובנותיו, וכלומר: הוצא מן המקום את חתניך עם בנותיך הנשואות, וכן את בני ובנות בנותיך הנשואות, הנמצאים בעיר מחוץ לביתך. ומדרש אגדה מפרש את הדברים בדרך אחרת: 'עוד' - כלומר מאחר שיושבי המקום עושין נבלה בזאת, שאמרו 'הוציאם אלינו ונדעה אתם', אם בן, 'מי לך' עוד פתחון פה' - כלומר, וכי יש לך עוד מקום ללמד סנוגוריא (זכות והצדקה) עליהם? לפי שכל הלילה היה לוט מליץ עליהם טובות על מנת להעביר את הגיורה, וכיון שעשו מה שעשו, שוב לא היה לו פתחון פה. ולפי מדרש זה, התיבות 'מי לך פה', קרי ביה - רואים אותן כאילו נקראות: 'מי לך פה' (רא"ם):

(יג) כִּי־מִשְׁחָתִים אֲנַחְנוּ אֶת־הַמָּקוֹם הַזֶּה כִּי־גִדְלָה צַעֲקָתְךָ אֶת־פְּנֵי יְהוָה וַיִּשְׁלַחְנוּ יְהוָה לְשַׁחֲתָהּ:

יג ארי מסבילין אַנְחָנָא ית אַתְרָא הַדִּין אַרִי סְגִיאת קְבֻלְתֵּיהוֹן קָדָם יי וְשִׁלְחָנָא יי לְחַבְלוּתָהּ:

(יד) וַיֵּצֵא לֹט וַיְדַבֵּר אֶל־חַתָּנָיו לִקְחֵי בְנֹתָיו וַיֹּאמֶר קוּמוּ צֵאוּ מִן־הַמָּקוֹם הַזֶּה כִּי־מִשְׁחָתִית יְהוָה אֶת־הָעִיר וַיְהִי כַמְצַחֵק בְּעֵינֵי חַתָּנָיו:

יד ונפק לוט ומליל עם חתנאיה נסבי בנתה ואמר קומו פוקו מן אתרא הדין ארי מסביל יי ית קרמא והיה פמחיק בעיני חתנאיה:

יז"ג חתנאיו • שתי בנות נשואות היו לו בעיר. לקחי בנותיו • שאותן שבבית ארוסות להם.

(טו) וּכְמוֹ הַשַּׁחַר עָלָה וַיֵּאֲצִוּ הַמַּלְאָכִים בְּלוֹט לֵאמֹר קוּם לֶחַח אֶת־אֶשְׁתְּךָ וְאֶת־שְׁתֵּי בְנֹתֶיךָ הַנִּמְצָאֹת פֶּן־תִּסְפָּה בְּעֵוֹן הָעִיר:

טו וכמסק צפרא הוא ודחיקו מלאכא בלוט למימר קום דבר ית אתקף וית תרתי בנתך דאשתכחן מהימנא עמך דילמא תלקי בחובי קרמא:

יז"ג וַיֵּאֲצִוּ • פתרגומו: 'ודחיקו', מהרהרו. הנמצאות • המזמנות לה בבית להצילם. ומדרש אגדה יש, וזה ישובו של מקרא. תספה • תהיה כלה. עד תם כל הדור, מתרגם עד דסף כל דרא.

(טז) וַיִּתְמַהֲמָהּ וַיַּחְזִיקוּ הָאֲנָשִׁים בְּיָדוֹ וּבִיד־אִשְׁתּוֹ וּבִיד־שְׁתֵּי בְנֹתָיו בַּחֲמַלַת יְהוָה עָלָיו וַיֵּצְאוּהוּ וַיִּנְחָהוּ מַחוּץ לְעִיר:

טז ואתעפב ואתקיפו גבריא בידיה ובידא דאתמה וביד תרתי בנתה כרחם (ג"י פד חס) יי עלוהי ואפקוהי ואשרוהי מקרא לקרמא:

יז"ג וַיִּתְמַהֲמָהּ • כדי להציל את ממונו. וַיַּחְזִיקוּ • (כ"ה) אחד מהם היה שליח להצילו, וחברו להפך סדום, לכך נאמר: "ויאמר המלט", ולא נאמר: 'ויאמרו'.

(יז) וַיְהִי כְהוֹצִיאֵם אֹתָם הַחוּצָה וַיֹּאמֶר הַמַּלְטָה עַל־נַפְשֶׁךָ אֶל־תְּבִיט אַחֲרָיִךָ וְאַל־תַּעֲמֹד בְּכַל־הַכְּפָר הַתָּהָה הַמַּלְטָה פֶּן־תִּסְפָּה:

יז והוא פד אפיקו יתהון לקרא ואמר חוס על נפשך לא תסתכי לאחורך ולא תקום בכל מישרא לטורא אשתוב דלמא תלקי:

רש"י כפשוטו - מהדרת לשם

להציל את ממונו (ראה דיוקו של רש"י להלן פסוק יז):
ויחזיקו. שני מלאכים היו, שאין מלאך עושה ב' שליחויות; אחד מהם היה שליח להצילו, וחברו היה שליח להפוך סדום. לכך נאמר להלן בלשון יחיד: 'ויאמר המלט, ולא נאמר 'ויאמרו' בלשון רבים [ואמנם אמר 'ויחזיקו' לשון רבים, שכן בהוצאתו סייע גם המלאך המשחית, כדי שיוכל למהר ולקיים שליחותו, אף עיקר הצלת לוט, על ידי הציווי 'המלט על נפשך... פן תספה', נמסר בידי מלאך אחד] (ב"ר (ג"א):

האמינו וכמצחק היה בעינייהם. ומדרשי-אגדה יש בזה לפרש את הדברים בדרכים שונות, ואולם זה ישובו של מקרא לפי פשוטו:
תספה. לשון סוף וכליון, ומשמעותו כאן: 'פן תהיה כלה'. וכן אנו מוצאים עוד במקרא: עד תום כל הדור (דברים ב' יד) [עד שיכלה כל אותו הדור], והוא מתורגם באונקלוס: 'עד דסף כל דרא' - לשון סוף וכליון;
(טז) וַיִּתְמַהֲמָהּ. פירושו: שקה במקום שהיה יתירה. שמלבד הזמן ההכרחי להצלת נפשו, ביקש להעפב עוד כדי

(יז) חַתָּנָיו. מה בין 'חתנאיו' לבין 'לוחקי בנותיו? חתנאיו - הם הנשואים כבר, ששתי בנות נשואות היו לו בעיר; ואילו לקחי בנותיו - הם המיועדים להנשא, שאותן הבנות שבבית היו ארוסות להם (רא"ם):
(טו) וַיֵּאֲצִוּ. פירושו פתרגומו באונקלוס: 'ודחיקו' - מהרהרו [אין פירושו דוחק וממהר, כמו 'והנגשים אצים' (שמות ה' יג) - דוחקים (רש"י שם)]:
הנמצאות. כלומר, הבנות הנמצאות אצלך, המזמנות לך בבית והנך יכול להצילם יחד עמך. שחרי בנותיו הנשואות וחתנאיו לא נצלו, לפי שלא

כִּי אֶל־הַמַּלְטָה עַל־נַפְשִׁיךָ • דִּבֶּר לְהַצִּיל נַפְשׁוֹת, אֶל תְּחוּס עַל הַמָּמוֹן. אֶל־תַּבִּיט אַחֲרֶיךָ • אַתָּה הַרְשַׁעְתָּ עִמָּהֶם, וּבִזְכוּת אַבְרָהָם אַתָּה נִצּוֹל, אֵינְךָ פְּדַאי לְרֵאוֹת בְּפָרְעֹנֹתָם וְאַתָּה נִצּוֹל. בְּכָל־הַכֶּפֶר • כֹּפֵר הַיִּרְדָּן. הִהָרֶה הַמַּלְטָה • אֵצֶל אַבְרָהָם בְּרַח, שֶׁהוּא יוֹשֵׁב בְּהָר, שֶׁנֶּאֱמָר: (לעיל יב) "וַיַּעֲתֵק מִשָּׁם הַהָרָה", וְאַף עַכְשָׁו, הִיָּה יוֹשֵׁב שָׁם, שֶׁנֶּאֱמָר: (לעיל יג) "עַד הַמָּקוֹם אֲשֶׁר הָיָה שֵׁם אֶהְלֶה בְּתַחֲלָה", וְאַף־עַל־פִּי שְׁכַתּוֹב: "וַיֵּאָהֵל אַבְרָם וְגו'", אֶהְלִים הִרְבֵּה הָיָו לוֹ וְנִמְשָׁכוֹ עַד חֲבֻרוֹן. הַמַּלְטָה • לְשׁוֹן הַשְּׂמֵטָה, וְכֵן כָּל אִמְלֻטָה שֶׁבִמְקָרָא, אֲשֶׁמוּצִי"ר בְּלַע"ז, וְכֵן: (ישעיה סו) "וְהַמְלִיטָה זָכָר", שֶׁנֶּשְׁמַט הַעֲבָר מִן הַרְחֵם. (תהלים קכד) "כִּצְפֹּר נִמְלֻטָה", (ישעיה מו) "וְלֹא יָכֹלוּ מַלְטָה מִשָּׂא", לְהַשְׂמִיט מִשָּׂא הַרְעִי שֶׁבִנְקֻבֵיהֶם.

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות ה ענף 190)

אתה הרשעת עמהם (רש"י יט, יז) וְקָשָׁה, דְּהָרִי כְּתִיב "פֶּן תִּסְפֶּה בְּעֵזֶן הָעִיר". וַיֵּשׁ לוֹמַר, שְׁלוֹט הַרְשִׁיעַ עִם אֲנָשֵׁי סְדוּם בְּכֹף שֶׁלֹּא מִחֵה בְּיָדָם (וענין רש"י לעיל פסוק ד: שֶׁאֵין אֶחָד מוֹחֵה בְּיָדָם, שֶׁאֲפֹלוּ צָדִיק אֶחָד אֵין בָּהֶם). דְּהֵנָּה, מִסְתַּבְּרָא שְׂמִי שִׁישׁ בִּידוֹ לְמַחֹת צָרִיף לְמַחֹת. וְגַם פֶּשֶׁט הַפְּתוּבִים מוֹכִיחַ שְׂמוּגִיעַ עַל כֹּף עֵנֶשׁ חֲמוּר, שֶׁלְכֹן הַצָּרִף אַבְרָהָם לְבַקֵּשׁ "הַאֵף תִּסְפֶּה צָדִיק עִם רָשָׁע" (ולא בְּקֹשׁ רַק שִׁישָׁא הַקֶּבֶ"ה לְעִיר בְּזִכוּת הַצְּדִיקִים שְׁבָה).

(יח) וַיֹּאמֶר לוֹט אֲלֵהֶם אֶל־נָא אֲדַנִּי: יח וַאֲמַר לוֹט לְהוֹן בְּכַעַו כְּעַן רַבּוּנִי (נ"י יז):

כִּי אֶל־נָא אֲדַנִּי • (שבועות לה) רַבּוּתֵינוּ אֲמָרוּ שֵׁם זֶה קָדֵשׁ, שֶׁנֶּאֱמָר בּוֹ: "לְהַחֲיֹת אֶת נַפְשִׁי", מִי שִׁישׁ בִּידוֹ לְהַמִּית וּלְהַחֲיֹת, וְתַרְגוּמוֹ: "בְּכַעַו כְּעַן ה'". אֶל־נָא • אֶל נָא תֹאמְרוּ אֵלֶי לְהַמְלִט הַהָרָה. נָא • לְשׁוֹן בְּקָשָׁה.

(יט) הִנֵּה־נָא מִצָּא עַבְדְּךָ חֵן בְּעֵינֶיךָ וַתִּגְדַּל חֲסִדְךָ אֲשֶׁר עָשִׂיתָ עִמָּדִי לְהַחֲיֹת אֶת־נַפְשִׁי וְאַנְכִי לֹא אוֹכַל לְהַמְלִט הַהָרָה פֶּן־תִּדְבַּקְנִי הָרָעָה וּמָתִי:

כִּי פֶּן־תִּדְבַּקְנִי הָרָעָה • בְּשֶׁהֵייתִי אֵצֶל אֲנָשֵׁי סְדוּם הִנֵּה הַקְּדוֹשׁ־בְּרוּךְ־הוּא רוֹאֵה מַעֲשֵׂי וּמַעֲשֵׂה בְּנֵי הָעִיר,

רש"י כפשוטו – מהדורת לשם

אֲשֶׁמוּצִי"ר בְּלַע"ז. וְכֵן: וְהַמְלִיטָה זָכָר (ישעיה סו, ז) [וְהִלְדָּה זָכָר] – שֶׁנֶּשְׁמַט הָעוֹבֵר מִן הַרְחֵם בְּלִידְתּוֹ. וְכֵן: כִּצְפֹּר נִמְלֻטָה (תהלים קכד, ז) – כִּצְפֹּר שֶׁהַשְּׂמֵטָה וּבְרָחָה מִן הַמְצוּדָה. וְכֵן: וְלֹא יָכֹלוּ מַלְטָה מִשָּׂא (ישעיה מו, א) – אֲלִילֵי הָעֵבֹדָה וְרָה שְׂאִינָם וְכוּלִים לְהַשְׂמִיט מִשָּׂא הָרָעִי (לְהַפְרִישׁ אֶת הַצּוֹאָה) שֶׁבִנְקֻבֵיהֶם:

(יח) אֶל נָא אֲדַנִּי. רַבּוּתֵינוּ אֲמָרוּ (שבועות לה) שֶׁשֵּׁם זֶה הוּא קָדֵשׁ, כְּלוֹמַר אֵינוּ מְכַנֵּן אֶל הַמְלֻאָף, אֲלֹא אֶל הַקִּב"ה, שֶׁהָרִי נֶאֱמָר בּוֹ (בפסוק ט): לְהַחֲיֹת אֶת נַפְשִׁי – מִכָּאן שֶׁנֶּחְבָּוֵן לוֹט לְמִי שִׁישׁ בִּידוֹ לְהַמִּית וּלְהַחֲיֹת. וְכֵן תַּרְגוּמוֹ בְּאוֹנְקֹלוֹס: בְּכַעַו כְּעַן ה' [בְּבִקְשָׁה נָא ה']:

אֶל נָא. דְּבָרֵי לוֹט אֶל הַמְלֻאָכִים: אֶל תֹּאמְרוּ אֵלֶי לְהַמְלִט הַהָרָה: נָא הָאֲמוּר כְּאֵן, הוּא לְשׁוֹן בְּקָשָׁה – אָנָּא, אֶל תִּכְרִיחוּנִי לְהַמְלִט אֶל הָהָר: (יט) פֶּן תִּדְבַּקְנִי הָרָעָה. חֲשַׁשׁ לוֹט

הָהָר הַיְדוּעַ שֶׁבְּכָר נִזְכָּר בְּמָקוֹם אַחֵר, וְהוּא הָהָר שֶׁבּוֹ יוֹשֵׁב אַבְרָהָם, וְכָךְ אֲמַר לוֹ: אֵצֶל אַבְרָהָם בְּרַח, שֶׁהוּא יוֹשֵׁב בְּהָר – בְּאוֹתוֹ הָהָר הַמְפֹרָשׁ לְמַעְלָה, שֶׁנֶּאֱמָר (לעיל יב, ח): וַיַּעֲתֵק מִשָּׁם הַהָרָה [כִּשְׁבָּא לְאַרְץ כְּנָעַן, הַתְּיָשִׁיב אַבְרָהָם בְּהָר שֶׁמִּקְדָּם לְבֵית אֵל], וְאַף עַכְשָׁיו בְּזִמְנֵי הַצֵּלָת לוֹט מִהַפִּיכַת סְדוּם הִיָּה אַבְרָהָם עֲדִיין יוֹשֵׁב שָׁם בְּאוֹתוֹ הָהָר, שֶׁנֶּאֱמָר (לעיל יג, א): עַד הַמָּקוֹם אֲשֶׁר הָיָה שֵׁם אֶהְלֶה בְּתַחֲלָה [לְאַחַר שׁוּבוֹ מִמִּצְרַיִם, חוֹר שׁוֹב לְאוֹתוֹ הַמָּקוֹם שֶׁיֹּשֵׁב בְּתַחֲלָה]. וְאַף־עַל־פִּי שְׁכַתּוֹב (שם פסוק יח) וַיֵּאָהֵל אַבְרָם וַיָּבֵא וַיֹּשֵׁב בְּאֵלְנֵי מִמְרָא אֲשֶׁר בְּחֲבֻרוֹן? אֶהְלִים הִרְבֵּה הָיָו לוֹ, וְנִמְשָׁכוֹ (נִתְפַשְׁטוֹ) מִמְקוֹמוֹ בְּהָר עַד חֲבֻרוֹן (באד"ט): הַמְלֻטָה. לְשׁוֹן הַשְּׂמֵטָה – יְצִיאָה מִן הַמִּיצַר אֶל הַמְרָחֵב, וּמִשְׁמַעוֹ: הַשְּׂמֵט וְצָא מִן הַמָּקוֹם הַזֶּה, וּבְרַח אֶל הָהָר שֶׁמְחוּצָה לוֹ. וְכֵן כָּל הַמְלֻטָה שֶׁבִמְקָרָא מִשְׁמַעוֹתָהּ הַשְּׂמֵטָה.

(יז) הַמְלֻטָה עַל נַפְשִׁיךָ. מֵהוּ עַל נַפְשִׁיךָ? לְפִי שֶׁרָצָה לוֹט לְהַצִּיל גַּם מְמוֹנוֹ וּרְכוּשׁוֹ, וְהַמְלֻאָף דוֹחֵק בּוֹ וְאוֹמֵר: דִּינְךָ שְׂאֵתָה רִשָּׁאֵי לְהַצִּיל נַפְשׁוֹת, אֶל תְּחוּס עַל הַמָּמוֹן – אֶל תִּתְעַסֵּק בְּעַת בְּהַצֵּלְתוֹ, אֲלֹא מִהָר הַמְלֻט וְהַצֵּל אֶת חֲזִיף (רא"ם):

אֶל תַּבִּיט אַחֲרֶיךָ. לְפִי שֶׁלֹּאֲמָתוֹ שֶׁל דְּבָר, גַּם אַתָּה הַרְשַׁעְתָּ עִמָּהֶם וְהֵייתָ רְאוּי לְהַעֲנִשׁ בְּדִינָם, וּבִזְכוּת אַבְרָהָם בְּלָבָד אַתָּה נִיצוֹל (רא"ה רש"י להלן פסוק ט), וְלָכֵן אֵינְךָ כְּדַאי (אֵינְךָ רְאוּי אֵין לָךְ זְכוּת) לְרֵאוֹת בְּפֹרְעֹנֹתָם כִּשְׁהֶם נֶאֱבָדִים וְאַתָּה נִיצוֹל. וְכֵינֵן שְׂאִינְךָ רְאוּי לָךְ, הָרִי שְׂאֵם תַּבִּיט אַחֲרֶיךָ, תִּסְפֶּה אֵף אַתָּה עִמָּהֶם: כְּכֹל הַכֶּפֶר. וְהוּ כֹּפֵר הַיִּרְדָּן שֶׁסְדוּם הִיָּתָה בְּתַחֲמוּמָהּ, וּבָהּ יוֹשֵׁב לוֹט (לעיל ד, ט): (רא"ם):

הַהָרָה הַמְלֻטָה. 'הַהָרָה' מִשְׁמַעוֹתוֹ כְּמוֹ 'לְהָרָה' בְּה"א הַיְדוּעָה [בְּשׁוּבָה מִ'הָרָה' שֶׁמִּשְׁמַעוֹתוֹ 'לְהָרָה' סָתָם], כְּלוֹמַר אֶל

והייתי נראה צדיק וכדאי להנצל, וכשאבא אצל צדיק, אני פושע. וכן אמרה הצרפת לאליהו: (מ"א ט') "באת אלי להזכיר את עוניי", עד שלא באת אצלי היה הקדוש-ברוך-הוא רואה מעשי ומעשה עמי, ואני צדקת ביניהם, ומשבאת אצלי, לפי מעשיך, אני רשעה.

(ב) הנהנא העיר הזאת קרבה לנום שמה והוא מצער אמלטה נא שמה הלא מצער הוא ותחי נפשי:

העיר הזאת קרבה • (שבת ט) קרובה ישיבתה, נתישבה מקרוב, לפיכך לא נתמלאה סאתה עדין, ומה היא קריבתה? מדור הפלגה, שנתפלגו האנשים והתחילו להתישב איש איש במקומו, והיא היתה בשנת מות פלג, ומשם ועד פאן נ"ב שנה, שפלג מת בשנת מ"ח לאברהם. פיצד? פלג חי אחרי הולידו את רעו ר"ט שנה, צא מהם ל"ב כשנולד שרוג ומשורג עד שנולד נחור ל', הרי ס"ב, ומנחור עד שנולד תרח כ"ט, הרי צ"א, ומשם עד שנולד אברהם ע', הרי קס"א. תן להם מ"ח הרי ר"ט, ואותה שנה היתה שנת הפלגה, וכשנחרכה סדום, היה אברהם בן צ"ט שנה, הרי מדור הפלגה עד פאן נ"ב שנה, וצוער אחרה ישיבתה אחרי ישיבת סדום וחברותיה שנה אחת. הוא שנאמר: "אמלטה נא", נא, בגימטריא נ"א. הלא מצער הוא • והלא עונותיה מועטין ויכול אתה להניחה. ותחי נפשי • בה, זהו מדרשו. ופשוטו של מקרא: הלא עיר קטנה היא ואנשים בה מעט, אין לך להקפיד אם תניחנה ותחי נפשי בה.

רש"י כפשוטו - מהדורת לשם

קס"א לחיי פלג, תן להם - הוסף עליהם עוד מ"ח שנים מחיי אברהם, הרי נשלמו ר"ט - מאתים ותשע שנות חייו של פלג. וכיון שאותה שנה שמת פלג היתה שנת הפלגה כאמור, וכשנחרכה סדום היה אברהם בן צ"ט שנה [שאותו היום שבאו המלאכים אצלו שלישי למיתו היה (רש"י לעיל יח, א), ונאמר (יח, ב) 'ואברהם בן תשעים ותשע שנה בהמלו בשר ערלתו'], הרי שמדור הפלגה עד פאן - עד הפיכת סדום, חלפו נ"ב שנה, נמצא שכל ערי הכיפר שנבנו בעת ההפלגה התקיימו נ"ב שנה. ואולם, העיר צוער איחרה ישיבתה - נתאחרו להתנישב בה אחרי ישיבת סדום וחברותיה - שנה אחת, והוא מרומז במה שנאמר 'אמלטה נא', 'נא' עולה בגימטריא נ"א (חמישים ואחת). לרמוז שלעומת סדום שהיתה מיושבת חמישים ושתים שנה, היתה צוער מיושבת רק חמישים ואחת שנים:

הלא מצער היא. לשון מיעוט, כלומר והלא עונותיה מועטין, ואם בן יכול אתה להניחה מלהשחית אותה ותחי נפשי בה. זהו פירוש הפתוב על פי מדרשו. ולפי פשוטו של מקרא, לשון 'מצער' עולה על העיר עצמה: הלא

הפלגה, כי אז נבנו הרבה ערים חדשות, וכל ערי הכיפר נבנו באותם הימים. לפי שנתפלגו האנשים מבקעת שנער שבה היו יושבים יחדיו, והתחילו להתנישב איש איש במקומו, והשנה ההיא היתה בשנת מות פלג [שכן נאמר: 'פלג פי בנימי נפלגה הארץ' (לעיל י, כה. וראה רש"י שם)], ומשם ועד פאן - משנת הפלגה עד להפיכת סדום, חלפו נ"ב שנה. לפי שפלג מת בשנת מ"ח לאברהם - כשהיה אברהם בן ארבעים ושמונה, וכיון שבזמן הפיכת סדום היה אברהם בן תשעים ותשע, הרי אלו חמישים ושתים שנים:

ומפרש רש"י: פיצד הוא החשבון, שמיתת פלג היתה בשנת מ"ח לחיי אברהם? שהרי פלג חי אחרי הולידו את רעו ר"ט שנה (לעיל יא, ט), צא מהם - חסר ממספר זה את מנין השנים שנמנו אצל כל הדורות עד שנולד אברהם: ל"ב שנים מרעו עד כשנולד שרוג, ומשנולד שרוג עד שנולד נחור - ל' שנים, הרי ס"ב (26=2303). ומשנולד נחור עד שנולד תרח - כ"ט שנים, הרי צ"א (19=2692). ומשם - משנולד תרח עד שנולד אברהם - ע' שנים, הרי קס"א (161=0719). נמצינו למדים, שאברהם נולד בשנת

להמלט ההרה אצל אברהם, לפי שאמר בלבו: בשהייתי אצל אנשי סדום הרשעים, היה הקדוש-ברוך הוא רואה את מעשי ומעשה בני העיר ומעמידם זה כנגד זה, ולפי גודל רשעתם הייתי אני נראה צדיק לעמתם, ולכן הייתי ראוי וכדאי להנצל מענשם, ואולם כשאבא אצל צדיק - אצל אברהם, אהיה אני נידון כרשע. וכן - דבר דומה לזה אמרה הצרפתי (ט"א: הצרפתית) לאליהו: 'פי באת אלי להזכיר את עוניי' (מלבי"ם יח, יח), כלומר, עד שלא באת אצלי היה הקדוש-ברוך-הוא רואה מעשי ומעשה עמי, ואני הייתי נחשבת צדקת ביניהם, ומשבאת אצלי, הרי לפי מעשיך נחשבת אני כרשעה:

(ב) העיר הזאת קרובה. וכי אין רואים הם שהיא קרובה? אלא כף אמר להם לוט: העיר הזאת קרובה ישיבתה, כלומר עיר חדשה היא שנתנישבה זה מקרוב (לאחרונה). לפיכך לא נתמלאה סאתה (מיתתה) עדיין - לא הספיקו יושביה לחטוא במידה רבה כל כך, ועדיין אינה חייבת כללה (שבת ט). ומה היא קריבתה - עד כמה חדשה היתה העיר, כלומר מאימתי היתה מיושבת? מדור

♦ יום רביעי י"ב מרחשון ♦

כא וַיֹּאמֶר לָהּ הֲאֵל נְסִיבִית אִפְּךָ אִף לַפְתָּגְמָא
 הַדִּין בְּדִיל דְּלֹא לְמַהֲפֹךְ יְת קַרְתָּא דְּבַעֲיָתָא
 עֲלֵה:

(כא) וַיֹּאמֶר אֵלָיו הִנֵּה נִשְׁאַתִּי פְּנֶיךָ גַם לְדַבֵּר הַזֶּה
 לְבִלְתִּי הַפְּכִי אֶת־הָעִיר אֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ:

כ"ט «גם לדבר הזה • לא דַּיךְ שְׁאַתָּה נצול, אֶלֶּא אִף כֹּל הָעִיר אֲצִיל בְּגִלְלָךְ. הַפְּכִי • הוֹפֵךְ אֲנִי, כְּמוֹ: "עַד
 בּוֹאִי", "אַחֲרֵי רֹאִי", (ירמיה לא) "מֵדֵי דְבָרֵי בּוֹ".

כב מִהֵרָה הַמְּלִט שְׁמָה פִּי לֹא אוֹכַל לַעֲשׂוֹת דָּבָר
 עַד־בָּאֲךָ שְׁמָה עַל־פִּן קְרָא שְׁם־הָעִיר צוֹעֵר:

כב אוֹחִי לֹא־שָׂתוּב תִּמְן אֲרִי לֹא אֲפּוּל
 לְמַעַבְד פְּתָגְמָא עַד מִיתָךְ לְתִמְן עַל כֵּן קְרָא
 שְׁמָא דְקַרְתָּא צוֹעֵר:

כ"ט «פִּי לֹא אוֹכַל לַעֲשׂוֹת • זֶהוּ עֲנִשָׁן שֶׁל מְלֹאכִים עַל שְׁאַמְרוּ: "כִּי מִשְׁחִיתִים אֲנַחְנוּ", וְתִלּוּ הַדָּבָר בְּעֲצָמָן,
 לְפִיכָף לֹא זָזוּ מִשָּׁם עַד שֶׁהִזְקִקוּ לוֹמַר שְׁאִין הַדָּבָר בְּרִשְׁוֹתָן. פִּי לֹא אוֹכַל • לְשׁוֹן יְחִיד, מִכָּאן אֲתָה לְמַד
 שֶׁהָאֶחָד הוֹפֵךְ וְהָאֶחָד מִצִּיל, שְׁאִין שְׁנֵי מְלֹאכִים נִשְׁלַחִים לְדָבָר אֶחָד. עַל־כֵּן קְרָא שְׁם־הָעִיר צוֹעֵר • עַל
 שֵׁם: "וְהִיא מִצְעֵר".

(כג) הַשֵּׁמֶשׁ יֵצֵא עַל־הָאָרֶץ וְלוֹט בָּא צְעָרָה:

כג שְׁמָשׁא נִפְק עַל אַרְעָא וְלוֹט עַל לְצוֹעֵר:

(כד) וַיְהִי־הוּא הַמְּטִיר עַל־סְדֹם וְעַל־עַמֹּרָה גְּפָרִית וְאֵשׁ
 מֵאֵת יְהוָה מִן־הַשָּׁמַיִם:

כד וַיְיַ אֲמַטֵּר עַל סְדוֹם וְעַל עַמּוֹרָה גְּפָרִיתָא
 וְאֵשְׁתָּא מִן קְדָם יְיָ מִן שְׁמַיָּא:

כ"ט «וְה' הַמְּטִיר • כֹּל מְקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר: "וְה'" הוּא וּבֵית דִּינּוֹ. הַמְּטִיר עַל סְדֹם • בְּעֵלוֹת הַשַּׁחַר, כְּמוֹ
 שֶׁנֶּאֱמַר: "וּכְמוֹ הַשַּׁחַר עָלָה", שְׁעָה שֶׁהִלְבְּנָה עוֹמְדַת בְּרָקִיעַ עִם הַחֲמָה, לְפִי שֶׁהָיוּ מֵהֶם עוֹבְדֵיין לַחֲמָה
 וּמֵהֶם לְלִבְנָה, אֲמַר הַקְּדוֹשׁ־בְּרוּךְ־הוּא: אִם אֶפְרַע מֵהֶם בְּיוֹם, יִהְיוּ עוֹבְדֵי לִבְנָה אוֹמְרִים: 'אֵלוֹ הִזָּה בְּלִילָה,
 כְּשֶׁהִלְבְּנָה מוֹשְׁלֵת, לֹא הִינּוּ חֲרָבִים'. וְאִם אֶפְרַע מֵהֶם בְּלִילָה, יִהְיוּ עוֹבְדֵי הַחֲמָה אוֹמְרִים: 'אֵלוֹ הִזָּה בְּיוֹם,
 כְּשֶׁהַחֲמָה מוֹשְׁלֵת, לֹא הִינּוּ חֲרָבִים', לְכֹךְ כְּתִיב: "וּכְמוֹ הַשַּׁחַר עָלָה", וְנִפְרַע מֵהֶם בְּשְׁעָה שֶׁהַחֲמָה וְהִלְבְּנָה

רש"י כפשוטו - מהדורת לשם

הִזָּה הוֹפֵךְ וְהָאֶחָד הִזָּה מִצִּיל אֵת לוֹט,
 לְפִי שְׁאִין שְׁנֵי מְלֹאכִים נִשְׁלַחִים
 לְדָבָר אֶחָד (כְּמוֹ שֶׁכָּתַב רִש"י בַּפְּסוּק טו, וְלַעֲלֵי יח,
 א):
 עַל כֵּן קְרָא שְׁם הָעִיר צוֹעֵר. עַל כֵּן
 מוֹסֵב עַל הָאֲמוֹר לְעֵיל, שְׁעַל שֵׁם
 שֶׁנֶּאֱמַר בָּהּ 'וְהִיא מִצְעֵר' (פְּסוּק א) -
 נִקְרָא שֵׁם הָעִיר 'צוֹעֵר' (רֹאִים):
 (כד) וְה' הַמְּטִיר. כֹּל מְקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר
 לְשׁוֹן זֶה - 'וְה'', דוֹרְשִׁים אֵת הַיּוֹי'
 שֶׁבְּתַחֲלוֹת הַתִּיבָה כְּיּוֹי הַמוֹסִיף 4),
 וּמִשְׁמַעוֹתוֹ: הוּא וּבֵית דִּינּוֹ - שְׁעַל
 דַּעַת שְׁנֵיהֶם נִקְבַּע הַדָּבָר 5):
 הַמְּטִיר עַל סְדֹם. לְפִי דְרָךְ לְשׁוֹן
 הַכְּתוּב הִזָּה צְרִיף לוֹמַר וַיִּמְטֵר ה'.
 וּמִתּוֹךְ שֶׁנֶּאֱמַר 'וְה' הַמְּטִיר', מִשְׁמַע
 שִׁירֵידַת הַמְּטֵר הִזָּה לְפָנֵי שֶׁהִשְׁמַשׁ
 יֵצֵא עַל הָאָרֶץ, וְאֵימִתִּי בְּעֵלוֹת

לְבִלְתִּי הִיִּוְתִי הוֹפֵךְ' (בֹּאֵה־ט):
 (כב) פִּי לֹא אוֹכַל לַעֲשׂוֹת. בְּלוֹמַר,
 אִין לִי רְשׁוּת לְהוֹפֵךְ אֵת הָעָרִים עַד
 שֶׁתִּגִּיעַ לְצוֹעֵר. וְכֵאֵן הוֹצֵרֵךְ הַמְּלֹאךְ
 לְהוֹדוֹת שְׁאִין בְּכוּחַ עֲצָמוֹ לַעֲשׂוֹת
 כְּלוּם, זֶה עוֹנֵשָׁן שֶׁל מְלֹאכִים עַל
 שְׁאַמְרוּ (לְעֵיל פְּסוּק יג): 'פִּי מִשְׁחִיתִים
 אֲנַחְנוּ', וּבְלִשׁוֹן זֶה תִּלּוּ אֵת הַדָּבָר
 בְּעֲצָמָן - בְּאֵילוֹ בְּכַח עֲצָמָם
 מִשְׁחִיתִים הֵם אֵת הַמְּקוֹם, לְפִיכָף
 נִתְגַּלְגְּלוּ הַדָּבָרִים שֶׁלֹּא זָזוּ מִשָּׁם - לֹא
 הַמְּשִׁיכוֹ הֵלְאָה עַד שֶׁהוֹזִיקוּ לְתַקֵּן אֵת
 דְּבָרֵיהֶם וְלוֹמַר שְׁאִין הַדָּבָר בְּרִשְׁוֹתָן,
 אֶלֶּא בְּכַח שְׁלִיחוֹתוֹ שֶׁל הַקֹּבֵה:
 פִּי לֹא אוֹכַל. לֹא נֶאֱמַר 'לֹא נוֹכַל',
 אֶלֶּא 'לֹא אוֹכַל' בְּלִשׁוֹן יְחִיד, מִכָּאן
 אֲתָה לְמַד שֶׁלֹּא הָיוּ שְׁנֵי הַמְּלֹאכִים
 הוֹפְכִים יַחְדָּיו אֵת הָעָרִים, אֶלֶּא הָאֶחָד

עִיר קְטָנָה הִיא וְאֲנָשִׁים בָּהּ מַעֲט,
 וְלִכְּוֹ אִין לָךְ לְהַקְפִּיד כֹּל כְּךָ, אִם
 תַּנְיָחָה לְמַעֲנֵי וְתַחֲוִי נִפְשֵׁי בָהּ (רֹאִים):
 (כא) גַּם לְדַבֵּר הַזֶּה. לְשׁוֹן רִיבּוּי הוּא,
 לֹא דִוִּיף שְׁאַתָּה בְּעֲצָמָךְ נִיצוּל, אֶלֶּא
 אִף כֹּל הָעִיר צוֹעֵר אֲצִיל בְּגִלְלָךְ
 כְּדִי שֶׁתּוֹכַל לְחִיוֹת בָּהּ (רֹאִים):
 הַפְּכִי. פִּירוּשׁוֹ הוֹפֵךְ אֲנִי. בְּלוֹמַר, אִין
 זוֹ יוֹדִי יְתִירָה כְּמוֹ 'הוֹפְכִי הַצּוֹר אֲגַם
 מִיָּם' (תְּהִלִּים קיח, ח), שֶׁמִּשְׁמַעוֹתוֹ אֲחַת
 הִיא כְּמוֹ 'הוֹפֵךְ', אֶלֶּא הוּא לְשׁוֹן
 שֶׁהַמְּדַבֵּר מְכוּוֹן כְּלִפֵּי עֲצָמוֹ: 'שְׁאִין אֲנִי
 הוֹפֵךְ אֵת הָעִיר'. כְּמוֹ שְׁאֵנוּ מוֹצִיאִים
 בַּמִּקְרָא: "עַד בּוֹאִי" (לְקַטָּן מִת, ה) [עַד
 בִּיאָתִי]; "אַחֲרֵי רֹאִי" (לְעֵיל טו, יג) [אַחֲרֵי
 שִׁקְיִיתִי רוֹאֵה]; "מֵדֵי דְבָרֵי בּוֹ" (ירמיה
 לא, יט) [כֹּל עַת שְׁאֵנִי מְדַבֵּר בּוֹ]. אִף
 לְבִלְתִּי הַפְּכִי הָאֲמוֹר כָּאן, פִּירוּשׁוֹ

מוֹשְׁלִים. הַמְטִיר וְגו' גְּפְרִית וְאֵשׁ • בְּתַחֲלָה מְטֵר, וְנַעֲשֶׂה גְּפְרִית וְאֵשׁ (מכילתא בשלח). מֵאֵת ה' • דְּרָף הַמְקַרְאוֹת לְדַבֵּר כֵּן, כְּמוֹ "נָשִׁי לְמֶךְ", וְלֹא אָמַר: 'נָשִׁי'. וְכֵן אָמַר דָּוִד: "קָחוּ עִמְכֶם אֶת עַבְדֵי אַדְוִיכֶם", וְלֹא אָמַר: 'מַעֲבָדֵי'. וְכֵן אַחֲשֵׁרוֹשׁ אָמַר: "בְּשֵׁם הַמֶּלֶךְ", וְלֹא אָמַר: 'בְּשְׁמִי'. אַף כֵּאֵן אָמַר: "מֵאֵת ה'", וְלֹא אָמַר 'מֵאֲתוֹ'. מִן הַשָּׁמַיִם • וְהוּא שֶׁאָמַר הַכְּתוּב: (איוב לו) "כִּי בָּם יָדִין עַמִּים וְגו'". כְּשֶׁבֵא לַיִסַר הַבְּרִיּוֹת, מְבִיא עֲלֵיהֶם אֵשׁ מִן הַשָּׁמַיִם כְּמוֹ שֶׁעָשָׂה לְסָדוֹם, וְכִשְׁבָּא לְהוֹרִיד הַמֶּן מִן הַשָּׁמַיִם: (שמות טו) "הִנְנִי מְמַטֵּיר לָכֶם לֶחֶם מִן הַשָּׁמַיִם".

(כה) וַיַּהֲפֹךְ אֶת־הָעֵרִים הָאֵל וְאֵת כָּל־הַכֶּכֶר וְאֵת כָּל־יֹשְׁבֵי הָעָרִים וְצִמַח הָאֲדָמָה:

ש"י וַיַּהֲפֹךְ אֶת־הָעֵרִים וְגו' • אַרְבַּעַתָּן יוֹשְׁבוֹת בְּסָלַע אֶחָד, וַהֲפָכָן מִלְמַעְלָה לְמַטָּה, שֶׁנֶּאֱמַר: (איוב כח) "בַּחֲלָמִישׁ שָׁלַח יָדוֹ וְגו'".

(כו) וַתִּבְטַט אֶשְׁתּוֹ מֵאַחֲרָיו וַתְּהִי נֹצִיב מְלַח:

ש"י וַתִּבְטַט אֶשְׁתּוֹ מֵאַחֲרָיו • מֵאַחֲרָיו שֶׁל לוֹט. וַתְּהִי נֹצִיב מְלַח • (כ"ה) בְּמִלַח חֲטָאָה וּבְמִלַח לְקַתָּה. אָמַר לָהּ: 'תְּנִי מַעַט מְלַח לְאוֹרְחִים הַלְלוּ', אָמְרָה לוֹ: 'אֵף הַמְנַהֵג הַרַע הַזֶּה, אֲתָה בָּא לְהַנְהִיג בְּמִקוֹם הַזֶּה?'.
 רש"י כפשוטו - מהדורת לשם

הַשָּׁמַיִם, שֶׁכֵּן נֶאֱמַר: 'הִנְנִי מְמַטֵּיר לָכֶם לֶחֶם מִן הַשָּׁמַיִם' (שמות טו, ד) (משכ"ל):

(כה) וַיַּהֲפֹךְ אֶת הָעֵרִים וְגו'. כּוֹלָם נִהְפְּכוּ בְּבֵת אַחַת, שֶׁאַרְבַּעַתָּן [אַרְבַּע הָעֵרִים: סָדוֹם, עֲמוֹרָה, אֲדָמָה וְצִבּוֹיִם. אָבֵל הָעִיר 'בְּלַע', שֶׁהִיא 'צוּעַר', נִיּוֹצָה לְבִקְשַׁת לוֹט כְּאֲמוֹר לְעֵיל (פסוקים כ"ב-כ) הָיוּ יוֹשְׁבוֹת בְּסָלַע - עַל הַר אֶחָד וַהֲפָכָן יַחְדָּיו מִלְמַעְלָה לְמַטָּה, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (איוב כח, ט) 'בַּחֲלָמִישׁ שָׁלַח יָדוֹ הִפָּךְ מִשְׁרַשׁ הָרִים' [שָׁלַח יָדוֹ בְּסָלַע אֶחָד, וַהֲפָךְ שְׂרָשֵׁי הָהָרִים מִלְמַטָּה לְמַעְלָה]:

(כו) וַתִּבְטַט אֶשְׁתּוֹ מֵאַחֲרָיו. לֹא נֶאֱמַר בְּלִשׁוֹן נִקְבָּה שֶׁהִבִּיטָה 'מֵאַחֲרֶיהָ', אֲלָא בְּלִשׁוֹן זָכָר, שֶׁהִבִּיטָה לְמַרְחֹק אֶל הַנַּעֲשֶׂה 'מֵאַחֲרָיו' שֶׁל לוֹט, לְפִי שֶׁהוּא הָיָה הוֹלֵךְ בְּאַחֲרוֹנָה, וּמֵאַחֲרָיו הָיָה נִרְאֶה חוֹרְבַן הָעֵרִים (רמב"ן):

וַתְּהִי נֹצִיב מְלַח. נִהְפְּכָה לְעַמּוּד מְלַח. וּמִיָּדָה כְּגוֹד מִיָּדָה נַעֲשֶׂה, בְּמִלַח חֲטָאָה וּבְמִלַח לְקַתָּה. שֶׁכֵּאֲשֶׁר אָמַר לָהּ לוֹט: 'תְּנִי מַעַט מְלַח לְאוֹרְחִים הַלְלוּ'; אָמְרָה לוֹ, 'אֵף אֲתָה בָּא לְהַנְהִיג בְּמִקוֹם הַזֶּה' (כ"ה):

מְטֵר, וְכִיּוֹן שֶׁלֹּא חָזְרוּ בְּתִשְׁבּוּבָה נַעֲשֶׂה הַמְטֵר גְּפְרִית וְאֵשׁ (רא"ם):

מֵאֵת ה', אַחַר שֶׁכָּבַר אָמַר הַכְּתוּב 'וְהַמְטִיר', הָרִי הָיָה צָרִיף לּוֹמַר 'מֵאֲתוֹ', אֲלָא דְרָף הַמְקַרְאוֹת לְדַבֵּר כֵּן - שֶׁהַמְדַבֵּר מְתַיַּחַס לְפַעְמִים אֶל עַצְמוֹ בְּלִשׁוֹן נִסְתָּר 6, כְּמוֹ שֶׁמְצִינּוּ שֶׁאָמַר לְמֶךְ: 'שִׁמְעֵן קוֹלִי נָשִׁי לְמֶךְ' (לעיל ה, כג), וְלֹא אָמַר 'נָשִׁי' אֶף־עַל־פִּי שֶׁבְּנִשְׂוֹ שְׁלוֹ הָיָה מְדַבֵּר. וְכֵן אָמַר דָּוִד: 'קָחוּ עִמְכֶם אֶת עַבְדֵי אַדְוִיכֶם' (מלכים"א א, א) וְלֹא אָמַר 'מַעֲבָדֵי' אֶף־עַל־פִּי שֶׁבְּעַבְדָּיו שְׁלוֹ הָיָה מְדַבֵּר. וְכֵן אַחֲשֵׁרוֹשׁ אָמַר: 'בְּשֵׁם הַמֶּלֶךְ' וְלֹא אָמַר 'בְּשְׁמִי', אַף כֵּאֵן אָמַר הַכְּתוּב: 'וְהַמְטִיר... מֵאֵת ה'', וְלֹא אָמַר 'מֵאֲתוֹ' (רא"ם):

מִן הַשָּׁמַיִם. הַדְּגִישׁ הַכְּתוּב 'מִן הַשָּׁמַיִם' לְלַמֵּד שֶׁהַקַּב"ה שׁוֹפֵט אֶת הָאָרֶץ עַל יְדֵי הַשָּׁמַיִם, וְהוּא שֶׁאָמַר הַכְּתוּב (איוב לו, לא) "כִּי בָּם (בְּשִׁחְקִים) יָדִין עַמִּים יִתֵּן אֶכֶל לַמִּכְבִּיר". בְּלוֹמַר, הַשָּׁמַיִם מְשַׁמְשִׁים בְּיַד הַקַּב"ה הֵן לְהַרַע וְהֵן לְהִיטִיב; בְּשֶׁבֵא הַקַּב"ה לַיִסַר וּלְהַעֲנִישׁ אֶת הַבְּרִיּוֹת הָרִי הוּא מְבִיא עֲלֵיהֶם אֵשׁ מִן הַשָּׁמַיִם, כְּמוֹ שֶׁעָשָׂה לְסָדוֹם; וְכְמוֹ כֵּן כְּשֶׁבֵא לְהוֹרִיד הַמֶּן - הָרִי הוּא מוֹרִידוֹ מִן

הַשַּׁחַר, שֶׁהוּא הַמֶּן הַמוֹקֵדִים שֶׁהוֹזְפָר לְעֵיל, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר בְּהַצְלַח לוֹט (פסוק ט): 'וְכִמּוֹ הַשַּׁחַר עָלָה'. וְלָמָּה נִבְחָרָה שַׁעַת עֲלוֹת הַשַּׁחַר? מִשּׁוּם שֶׁהִיא הַשַּׁעַת שֶׁהַלְבָּנָה עוֹמֶדֶת בְּרִקְיעַ עִם הַחֲמָה - שַׁעַת שֶׁהַלְלוֹתָ מִתְחַלֵּף עִם הַיּוֹם, וְהַשָּׁמַשׁ וְהַיָּרֵחַ מוֹשְׁלִים יַחְדָּיו, לְפִי שֶׁהָיוּ אֲנָשִׁי סָדוֹם עוֹבְדִים לְמֵאוֹרוֹת, חֵלֶק מֵהֶם עוֹבְדִין לְחַמָּה וְחֵלֶק מֵהֶם עוֹבְדִין לְלִבְנָה, לְפִיכֶף אָמַר הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ־הוּא, אִם אֶפְרַע מֵהֶם (אֲעִנִּישֶׁם) בַּיּוֹם, יִהְיוּ עוֹבְדֵי לִבְנָה אוֹמְרִים: 'אֵילּוֹ הָיָה מְבִיא אֶת הַפּוֹרְעָנוֹת בְּלִילָה, כְּשֶׁהַלְבָּנָה מוֹשְׁלַת, לֹא הָיִינוּ חֲרִבִין, שֶׁהַלְבָּנָה הָיְתָה מְגִינָה עֲלֵינוּ, וְאִם אֶפְרַע מֵהֶם בְּלִילָה, יִהְיוּ עוֹבְדֵי הַחֲמָה אוֹמְרִים: 'אֵילּוֹ הָיָה מְבִיא אֶת הַפּוֹרְעָנוֹת בַּיּוֹם, כְּשֶׁהַחֲמָה מוֹשְׁלַת, לֹא הָיִינוּ חֲרִבִין לְפִי שֶׁהַחֲמָה הָיְתָה מְגִינָה עֲלֵינוּ. לְכֶף כְּתִיב 'וְכִמּוֹ הַשַּׁחַר עָלָה, וְנִפְרַע מֵהֶם בְּשַׁעַת שֶׁהַחֲמָה וְהַלְבָּנָה מוֹשְׁלִים יַחְדָּיו, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִהְיֶה לָהֶם שׁוֹם פְּתוּחוֹן פֶּה (נרא"ם):

הַמְטִיר וְגו' גְּפְרִית וְאֵשׁ. פֶּתַח הַכְּתוּב בְּלִשׁוֹן 'מְטֵר' שֶׁפִּירוּשׁוֹ גְּשָׁמִים, לְלַמֵּד שֶׁבְּתַחֲלָה לֹא הוֹרִיד עֲלֵיהֶם אֲלָא

כז וְאֶקְדִּים אֲבָרְהָם בְּצַפְרָא לְאַתְרָא דְשִׁמְשׁ תַּמָּן בְּצִלוֹ קָדָם יי:

(כו) וַיִּשְׁכַּם אֲבָרְהָם בְּבֶקֶר אֶל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר־עָמַד שָׁם אֶת־פָּנָיו יְהוָה:

כח וְאֶסְתְּכִי עַל אַפֵּי סְדוֹם וְעַמּוֹרָה וְעַל כָּל אַפֵּי אֶרֶץ דְּמִישְׁרָא וְחִזָּא וְהָא סְלִיק תַּנְנָא דְאַרְעָא כְּתַנְנָא דְאַתְוּנָא:

(כח) וַיִּשְׁקָף עַל־פָּנָיו סְדוֹם וְעַמּוֹרָה וְעַל כָּל־פָּנָיו אֶרֶץ הַכְּפָר וַיֵּרָא וְהִנֵּה עֹלָה קִיטָר הָאָרֶץ כְּקִיטָר הַכְּבָשָׁן:

כט וְקִיטָר • תַּמּוּר שֶׁל עֵשׂוֹן, שׁוּר"א בְּלַע"ו. הַכְּבָשָׁן • חֲפִירָה שֶׁשׁוֹרְפִין בָּהּ אֶת הָאֲבָנִים לְסִיד, וְכֵן כָּל 'כְּבָשָׁן' שֶׁבַתוּרָה.

כט וְהָיָה בַחֲבִלּוֹת (נ"י פֶּד חֲבֵל) יי יֵת קְרוּי מִישְׁרָא וְדְכִיר יי יֵת אֲבָרְהָם וְשִׁלַּח יֵת לוֹט מִגּוֹ הַכְּפָתָא פֶּד הַפָּךְ יֵת קְרוּיָא דִּי תְּהָא יֵתב בְּהָן לוֹט:

(כט) וַיְהִי בְּשַׁחַת אֱלֹהִים אֶת־עָרֵי הַכְּפָר וַיִּזְכֹּר אֱלֹהִים אֶת־אֲבָרְהָם וַיִּשְׁלַח אֶת־לוֹט מִתּוֹךְ הַהֶפְכָּה בְּהַפֵּךְ אֶת־הָעָרִים אֲשֶׁר־יָשַׁב בָּהֶן לוֹט:

ל"א וַיִּזְכֹּר אֱלֹהִים אֶת־אֲבָרְהָם • (כ"ד) מֵהוּ זְכִירְתוֹ שֶׁל אֲבָרְהָם עַל לוֹט? נִזְכָּר שֶׁהִיָּה לוֹט יוֹדֵעַ שֶׁשָּׂרָה אֶשְׁתּוֹ שֶׁל אֲבָרְהָם, וְשָׁמַע שֶׁאָמַר אֲבָרְהָם בְּמִצְרַיִם עַל שָׂרָה: "אֲחֹתִי הִיא", וְלֹא גָלָה הַדָּבָר, שֶׁהִיָּה חָס עָלָיו. לְפִיכָף, חָס הַקְּדוֹשׁ־בְּרוּךְ־הוּא עָלָיו.

ל וְסִלַּק לוֹט מִצּוֹעֵר וַיֵּתֵב בְּטוּרָא וַתְּרַתִּין בְּנִתְהָ עִמָּה אַרִי דְחִיל לְמַתֵּב בְּצוֹעֵר וַיֵּתֵב בְּמַעְרְתָא הוּא וַתְּרַתִּין בְּנִתְהָ:

(ל) וַיַּעַל לוֹט מִצּוֹעֵר וַיֵּשֶׁב בְּהַר בְּנִתְיוֹ עִמּוֹ כִּי יֵרָא לְשֵׁבֶת בְּצוֹעֵר וַיֵּשֶׁב בְּמַעְרָה הוּא וַשְׂתֵּי בְנֵתָיו:

ל"א כִּי יֵרָא לְשֵׁבֶת בְּצוֹעֵר • לְפִי שֶׁהִיָּה קְרוּבָה לְסְדוֹם.

לא וְאֶמְרַת רַבְתָּא לְזַעֲרָתָא אַבּוּנָא סִיב וְגַבְרָ לִית בְּאַרְעָא לְמִיעַל עֲלֵנָא פְּאוּרַח כָּל אֶרֶץ:

(לא) וַתֹּאמֶר הַכְּבִירָה אֶל־הַצְּעִירָה אַבִּינוּ זָקֵן וְאִישׁ אֵין בְּאָרְץ לְבֹא עֲלֵינוּ בְּדֶרֶךְ כָּל־הָאָרֶץ:

ל"א אַבִּינוּ זָקֵן • וְאִם לֹא עֲכָשׁוּ, אִימַתִּי? שְׁמָא יָמוּת, אוּ יִפְסַק מִלְּהוֹלִיד. וְאִישׁ אֵין בְּאָרְץ • סְבוּרוֹת הֵיוּ שֶׁכָּל הָעוֹלָם נִחְרַב כְּמוֹ בְּדוֹר הַמַּבּוּל (בראשית רבה).

לב אֵיתָא נַשְׁקִי יֵת אַבּוּנָא חֲמָרָא וְנַשְׁכּוּב עִמָּה וְנִקְיִים מְאַבּוּנָא בְּנִין:

(לב) לָכֵה נַשְׁקָה אֶת־אַבִּינוּ ייִן וְנַשְׁכְּבָה עִמּוֹ וְנַחֲיָה מְאַבּוּנוֹ זָרַע:

רש"י כפשוטו - מהדורת לשם

שְׁהִיָּתָה קְרוּבָה לְסְדוֹם - וְלֹא נָחָה דַּעְתּוֹ עַד שִׁתְּרַחַק מִן הַמָּקוֹם הַהוּא לְגַמְרִי:

(לא) אַבִּינוּ זָקֵן. וַיִּרְוֶה אֶת אַחֻוּתָהּ וְאָמְרָה: וְהִרִי אַבִּינוּ זָקֵן, וְאִם לֹא עֲכָשׁוּ אִימַתִּי - אִם לֹא נִמְהַר עֲכָשׁוּ, אֶפְשָׁר שְׁלֹא נִכְבַּל לְעֲשׂוֹת זֹאת לְעוֹלָם, שְׁמָא יָמוּת אוּ יִפְסוּק מִלְּהוֹלִיד מִחַמַּת זָקְנָה:

וְאִישׁ אֵין בְּאָרְץ. וְכִי לֹא הִיָּה אִישׁ בְּעוֹלָם מִלְּבַד לוֹט? אֶלָּא סְבוּרוֹת הֵיוּ

עָנִין וְזִכִּירַת אֲבָרְהָם לְגַבֵּי הַצֵּלָת לוֹט, וְהִלָּא רָאוּי הִיָּה לֹאמַר וַיִּזְכֹּר אֱלֹהִים אֶת לוֹט? אֶלָּא נִזְכָּר עַל לוֹט - בְּזִכְרוֹת הַטּוֹבָה שֶׁעָשָׂה לְאַבְרָהָם; שֶׁהִיָּה לוֹט יוֹדֵעַ שֶׁשָּׂרָה הִיא אֶשְׁתּוֹ שֶׁל אֲבָרְהָם, וְשָׁמַע שֶׁאָמַר אֲבָרְהָם בְּמִצְרַיִם עַל שָׂרָה 'אֲחֹתִי הִיא' וְלֹא גָלָה הַדָּבָר, מִשּׁוֹם שֶׁהִיָּה חָס עָלָיו, לְפִיכָף אִף כֵּאֵן חָס הַקְּדוֹשׁ־בְּרוּךְ־הוּא עָלָיו וְזָכַר אוֹתוֹ לְהַצִּילוֹ מִתּוֹךְ הַהֶפְכָּה (כ"ד) (רא"ם):

(ל) כִּי יֵרָא לְשֵׁבֶת בְּצוֹעֵר. לְפִי

(כח) קִיטָר. פִּירוּשׁוֹ תִימּוּר שֶׁל עֵשׂוֹן - עַמּוּד עֵשׂוֹן הָעוֹלָה מֵעֵלָה [כְּמוֹ: 'בְּתִימְרוֹת עֵשׂוֹן' (שיר השירים ג, א) עַל־שֵׁם שֶׁהוּא גְבוּהָ וְנִקּוּף בְּתִמְרָא]. טוּרְקָא בְּלַע"ו:

הַכְּבָשָׁן. פִּירוּשׁוֹ: חֲפִירָה בְּאֶדְמָה שֶׁשׁוֹרְפִין בָּהּ אֶת הָאֲבָנִים לְעֲשׂוֹתָם לְסִיד. וְכֵן פִּירוּשׁוֹ שֶׁל כָּל 'כְּבָשָׁן' שֶׁמִּצְנֵנוּ בַּתּוּרָה:

(כט) וַיִּזְכֹּר אֱלֹהִים אֶת אֲבָרְהָם. מֵהוּ זְכִירְתוֹ שֶׁל אֲבָרְהָם עַל לוֹט - מֵהוּ

לג וְאַשְׁקִיָּאָה יְת אַבוּהֵן חֲמֵרָא בְּלִילְיָא הוּא וְעַלְת רַבְתָּא וְשִׁכְבָּא עִם אַבוּהָא וְלֹא יָדַע בְּמִשְׁכְּבָהּ וּבְקִימָהּ:

(לג) וְתִשְׁקִין אֶת־אֲבִיהֶן יוֹן בְּלִילָה הוּא וְתִבְא הַבְּכִירָה וְתִשְׁכַּב אֶת־אֲבִיהָ וְלֹא־יָדַע בְּשִׁכְבָּהּ וּבְקִימָהּ:

כ"ט"א וְתִשְׁקִין וְגו' • יוֹן נִזְדַּמֵּן לָהּ בְּמַעְרָה, לְהוֹצִיא מִהֶן שְׁתֵּי אֲמוֹת. וְתִשְׁכַּב אֶת־אֲבִיהָ • וּבְצַעֲרָה כְּתִיב: "וְתִשְׁכַּב עִמּוֹ": צַעֲרָה, לְפִי שְׁלֹא פִתְחָה בְּזִנּוּת, אֲלֵא אַחֲוֹתָהּ לְמַדְתָּהּ, חֶסֶד עָלֶיהָ הַכְּתוּב וְלֹא פָּרַשׁ גְּנוּתָהּ. אֲבָל בְּכִירָה, שֶׁפִּתְחָה בְּזִנּוּת, פָּרְסָמָה הַכְּתוּב בְּמַפְרָשׁ. וּבְקִימָה • שֶׁל בְּכִירָה נִקְוֶה, (תָּרִי פֶּאֱלוּ נִתְּבַב וּבְקִימָה) לֹא־מֵר שֶׁבְּקִימָה יָדַע, וְאֶף־עַל־פִּי כֵּן לֹא נִשְׁמַר לַיִל שְׁנֵי מַלְשָׁחוֹת. (אָמַר רַבִּי לִוִּי: קָל מִי שֶׁהוּא לְהוֹט אַחַר בְּלִמוּס שֶׁל עֲרִיזוֹת, לְסוּף מֵאֲכִילִים אוֹתוֹ מִבְּשָׂרוֹ) •

לד וְהָיָה מִמַּחֲרָת וְתֹאמַר הַבְּכִירָה אֶל־הַצַּעֲרָה הַזֹּאת שִׁכְבְּתִי אִמְשׁ אֶת־אָבִי נִשְׁלָנוּ יוֹן גַּם־הַלֵּילָה וְבָאִי שִׁכְבִּי עִמּוֹ וְנַחֲיָה מֵאֲבִינוּ זָרַע:

(לד) וְהִי מִמַּחֲרָת וְתֹאמַר הַבְּכִירָה אֶל־הַצַּעֲרָה הַזֹּאת שִׁכְבְּתִי אִמְשׁ אֶת־אָבִי נִשְׁלָנוּ יוֹן גַּם־הַלֵּילָה וְבָאִי שִׁכְבִּי עִמּוֹ וְנַחֲיָה מֵאֲבִינוּ זָרַע:

לה וְתִשְׁקִין גַּם בְּלִילָה הַהוּא אֶת־אֲבִיהֶן יוֹן וְתִקַּם הַצַּעֲרָה וְתִשְׁכַּב עִמּוֹ וְלֹא־יָדַע בְּשִׁכְבָּהּ וּבְקִימָהּ:

(לה) וְתִשְׁקִין גַּם בְּלִילָה הַהוּא אֶת־אֲבִיהֶן יוֹן וְתִקַּם הַצַּעֲרָה וְתִשְׁכַּב עִמּוֹ וְלֹא־יָדַע בְּשִׁכְבָּהּ וּבְקִימָהּ:

לו וְעַד־יֵצֵאן תַּרְתִּין בְּנֵת לוֹט מֵאֲבִיהֶן:

(לו) וְתַהֲרִין שְׁתֵּי בְנוֹת־לוֹט מֵאֲבִיהֶן:

כ"ט"ב וְתַהֲרִין וְגו' • אֶף־עַל־פִּי שְׁאִין הָאִשָּׁה מִתְעַבְרַת מִבִּיאָה רֵאשׁוּנָה, אֱלוֹ שְׁלִטוֹ בְּעֶצְמָן וְהוֹצִיאוּ עֲרוֹתָן לַחוּץ, וְנִתְעַבְרוּ מִבִּיאָה רֵאשׁוּנָה.

כ"ט"ב וְתַהֲרִין וְגו' • אֶף־עַל־פִּי שְׁאִין הָאִשָּׁה מִתְעַבְרַת מִבִּיאָה רֵאשׁוּנָה, אֱלוֹ שְׁלִטוֹ בְּעֶצְמָן וְהוֹצִיאוּ עֲרוֹתָן לַחוּץ, וְנִתְעַבְרוּ מִבִּיאָה רֵאשׁוּנָה.

לז וְיִלְדֵת רַבְתָּא בְּרַ וְקַרְתָּ שְׁמָהּ מוֹאֵב הוּא אַבוּהֵן דְּמוֹאֵבָא עַד יוֹמָא דִּין:

(לז) וְתִלְד הַבְּכִירָה בֵּן וְתִקְרָא שְׁמוֹ מוֹאֵב הוּא אָבִי־מוֹאֵב עַד־הַיּוֹם:

כ"ט"ג מוֹאֵב • זֶה שְׁלֹא הִיָּתָה צְנוּעָה פְּרָסְמָה שְׁמֵאֲבִיהָ הוּא, אֲבָל צַעֲרָה קָרְאָתוּ בְּלִשׁוֹן נִקְיָה, וְקָבְלָה שְׁכָר בִּימֵי מִשָּׁה, שֶׁנֶּאֱמַר בְּכַנִּי עִמּוֹן: (דְּבָרִים ב) "וְאֵל תִּתְגַּר בָּם" כִּלְל, וּבְמוֹאֵב לֹא הִזְהִיר אֲלֵא שְׁלֹא יִלְחַם בָּם, אֲבָל לְצַעֲרָן הִתִּיר לוֹ.

רש"י כפשוטו - מהדורות לשם

בְּבִנּוּתָיו (ג"א):
(לז) וְתַהֲרִין וְגו'. אֶף־עַל־פִּי שֶׁבְּדַרְךָ הָעוֹלָם אֵין הָאִשָּׁה מִתְעַבְרַת מִבִּיאָה רֵאשׁוּנָה, וְהִלְלוּ בְּתוֹלוֹת הָיָו וְכִמוּ שֶׁנֶּאֱמַר לְעֵיל (פסוק ח) 'אֲשֶׁר לֹא יָדַעוּ אִישׁ', תָּרִי אֱלוֹ שְׁלִטוֹ בְּעֶצְמָן וְהוֹצִיאוּ עֲרוֹתָן (ט"א: עַדוֹתָן) לַחוּץ, וְעַל יְדֵי תַּחְבּוּלוֹת אֱלוֹ נִתְעַבְרוּ מִבִּיאָה רֵאשׁוּנָה (י"ב):
(לז) מוֹאֵב. זֶה שְׁלֹא הִיָּתָה צְנוּעָה (הַבְּכִירָה, שֶׁפִּתְחָה בְּזִנּוּת) פִּירְשָׁה בְּשֵׁמוֹ שֶׁל הַבֵּן הַנּוֹלָד שְׁמֵאֲבִיהָ הוּא מוֹאֵב, כִּמוּ 'מָאֵב', אֲבָל הַצַּעֲרָה קָרְאָתוּ - קָרְאָה אֶת שֵׁם בְּנָהּ בְּלִשׁוֹן נִקְיָה - 'בֵּן עַמִּי', כְּלוֹמַר כֵּן מִי שֶׁהִיָּה

פִּירַשׁ גְּנוּתָהּ; אֲבָל הַבְּכִירָה שֶׁפִּתְחָה בְּזִנּוּת מִדַּעַת עֲצָמָה, פְּרָסְמָה הַכְּתוּב בְּמַפְרָשׁ:
וּבְקִימָה. הָאִתּוּ וְי"ו שֶׁבְּתִיבַת 'וּבְקִימָה' שֶׁל הַבְּכִירָה נִקְוֶה - רְשׁוּמָה נִקְוֶדָה מְעֵלֶיהָ, וְהַדְּבָר בָּא לְמַעַט (רַחַם רִשׁוּי לַעֲלִי י"ו ט) וְלֹא־מֵר, שֶׁבְּקִימָה אֲמַנְם יָדַע יָדִיעָה בְּלִשְׁהִי שֶׁדְּבַר־מָה נַעֲשָׂה וְאֶף־עַל־פִּי כֵּן לֹא נִשְׁמַר לַיִל שְׁנֵי מַלְשָׁחוֹת וְלִהְיֶת שׁוּב. וְעַל כֵּן אָמַר רַבִּי לִוִּי, כֹּל מִי שֶׁהוּא לְהוֹט אַחַר בּוֹלְמוּס - שְׁטוּף בְּרִיבּוּי תַּאֲוָה שֶׁל עֲרִיזוֹת, לְסוּף מֵאֲכִילִים אוֹתוֹ מִבְּשָׂרוֹ - סוּפוֹ שֶׁיִּפְשַׁל בְּקַרְבוֹתָיו שֶׁהֵם כְּעֵין בֶּשֶׂר מִבְּשָׂרוֹ, כְּלוֹט שֶׁנִּכְשַׁל

בְּטַעוֹת שֶׁכָּל הָעוֹלָם נִחְרַב כְּמוֹ בְּדוּר הַמַּבּוּל וּמִלְכָּדִים לֹא נִיצַל אִישׁ (כ"ד):
(לג) וְתִשְׁקִין וְגו'. וְכִי מַהִיכֵן הִיָּה לָהּ יוֹן? אֲלֵא יוֹן נִזְדַּמֵּן לָהּ בְּמַעְרָה בְּדַרְךָ נִס, שֶׁסִּיבַב לָהּ הַקַּב"ה כְּדֵי לְהוֹצִיא מִהֶן שְׁתֵּי אֲמוֹת - עִמּוֹן וּמוֹאֵב, כְּדִלְגָלוֹן:
וְתִשְׁכַּב אֶת אֲבִיהָ. שִׁנָּה הַכְּתוּב בְּלִשׁוֹנוֹ, שֶׁבְּכִירָה כְּתוּב 'וְתִשְׁכַּב אֶת אֲבִיהָ', וּבְצַעֲרָה כְּתוּב 'וְתִשְׁכַּב עִמּוֹ' - מִכְּלִי לְהַפְּיִר אֶת אֲבִיהָ בְּמַפְרָשׁ. מִשּׁוֹם שֶׁהַצַּעֲרָה, לְפִי שְׁלֹא פִתְחָה בְּזִנּוּת מִדַּעַת עֲצָמָה אֲלֵא אַחֲוֹתָהּ לְמַדְתָּה (לִּמְדָה אוֹתָהּ). עַל כֵּן חִסְף - הַסְּתִיר וְכִיסָה עָלֶיהָ הַכְּתוּב וְלֹא

לח וזְעֵרְתָּ אֶף הִיא זִלְזוּת פֶּר וְקִרְת שְׁמָה
פֶּר עָמִי הוּא אָבוּהוּן דְּבִנֵי עֲמוּן עַד יוֹמָא
דִּין :

וְהִצְעִירָה גַם־הוּא יִלְדָה בֵּין וּתְקַרָא שְׁמוֹ בֶּן־עָמִי
הוּא אָבִי בְנֵי־עֲמוּן עַד־הַיּוֹם:

א וְנָטַל מִתְּמֵן אֲבָרָהָם לְאַרְעָא דְרוּמָא וַיֵּתֵב
בֵּין רְגָם וּבֵין חֲגָרָא וְאִתּוּמֵב בְּגָרָר :

כ (א) וַיִּסַּע מִשָּׁם אֲבָרָהָם אֶרְצָה הַנְּגֹב וַיֵּשֶׁב
בֵּין־קָדֵשׁ וּבֵין שׁוּר וַיַּגֵּר בְּגָרָר:

כ"א וַיִּסַּע מִשָּׁם אֲבָרָהָם • פְּשָׁרָאָה שְׁחָרְבוּ הַכְּרָפִים וּפְסָקוּ הָעוֹבְרִים וְהַשְּׂבִים, נִסַּע לוֹ מִשָּׁם. דְּבַר אַחַר:
לְהַתְרַחֵק מִלוּט, שְׂיָצָא עָלָיו שֵׁם רַע שְׂבָא עַל בְּנוּתָיו (כ"ב).

ב וַיֹּאמֶר אֲבָרָהָם עַל שָׂרָה אֶתְתָּה אֶחְתִּי הִיא
וַיִּשְׁלַח אֲבִימֶלֶךְ מַלְאָךְ דַּגְרָר וַדְּבַר יַת שָׂרָה:

(ב) וַיֹּאמֶר אֲבָרָהָם אֶל־שָׂרָה אִשְׁתּוֹ אֶחְתִּי הוּא
וַיִּשְׁלַח אֲבִימֶלֶךְ מַלְאָךְ גָּרָר וַיִּקַּח אֶת־שָׂרָה:

כ"א וַיֹּאמֶר אֲבָרָהָם • כָּאֵן לֹא נָטַל רְשׁוּת, אֲלֵא עַל פְּרָחָה שְׁלֵא בְטוֹכְתָהּ, לְפִי שְׂכָבָר לְקַחָה לְבֵית פְּרָעָה
עַל יְדֵי כֵן. אֶל־שָׂרָה אִשְׁתּוֹ • עַל שָׂרָה אִשְׁתּוֹ, וְכִי־יָצָא בּוֹ: (שְׁמוּאֵל א ד) "אֵל הִלְקַח אֲרוֹן וְגוֹ", "וְאֵל מוֹת
חֲמִיָּה", שְׁנִיָּהם בְּלִשׁוֹן עַל.

ג וַיֹּאמֶר מִימֵר מִן קָדָם יִי לֹת אֲבִימֶלֶךְ
בְּחֻלְמָא דְלִילֵיא וַיֹּאמֶר לָהּ הָא אֶת מִית עַל
עֵיסַק אֶתְתָּא דְדְּבַרְתָּא וְהִיא אֶתְתָּא גְבָר:

(ג) וַיִּבְנֵא אֱלֹהִים אֶל־אֲבִימֶלֶךְ בְּחֻלּוֹם הַלַּיְלָה וַיֹּאמֶר
לוֹ הִנֵּנִי מֵת עַל־הָאִשָּׁה אֲשֶׁר־לָקַחְתָּ וְהוּא בָּעֵלְת
בְּעַל:

ד וַיֹּאבְדִימֶלֶךְ לֹא קָרַב לְוַתָּה וַיֹּאמֶר יִי הָעָם אֶף
זְפָאֵי תְקַטּוּל:

(ד) וַיֹּאבְדִימֶלֶךְ לֹא קָרַב אֵלֶיהָ וַיֹּאמֶר אֲדֹנָי הַגּוֹי
גַם־צַדִּיק תִּהְרַג:

כ"א לֹא קָרַב אֵלֶיהָ • הַמְּלָאךְ מִנְעוּ, כְּמוֹ שְׁנֵאמַר: "לֹא נִתְתִּיף לְנַגַּע אֵלֶיהָ". הַגּוֹי גַם־צַדִּיק תִּהְרַג • אֶף
אִם הוּא צַדִּיק תִּהְרַגְנִי? שְׂמָא כְּךָ דְרַכְּךָ לְאַבְדֵי הָאֲמוֹת חֲנָם? כְּךָ עֲשִׂיתָ לְדוֹר הַמְּבּוּל וּלְדוֹר הַפְּלָגָה. אֶף אֲנִי
אוֹמֵר שְׁהַרְגֵתֶם עַל לֹא דְבַר, כְּשֵׁם שְׂאֵתָה אוֹמֵר לְהַרְגִנִּי.

רש"י כפשוטו - מהדורת לשם

מתפרשים בלשון 'על' [על שנגלח הארון, ועל שמת חמיה] (ט"א):
(ד) לֹא קָרַב אֵלֶיהָ. לֹא מִעֲצָמוֹ נִמְנַע אֲבִימֶלֶךְ מִלְּהִתְקַרֵּב אֵלֶיהָ, אֲלֵא הַמְּלָאךְ הוּא שְׂמַנְעוּ מִכְּךָ, כְּמוֹ שְׁנֵאמַר לְהֵלֵן (פסוק ו) 'לֹא נִתְתִיף לְנַגַּע אֵלֶיהָ':
הַגּוֹי גַם צַדִּיק תִּהְרַג. 'גוֹי' פִּירוּשׁוֹ 'עַם', וְכַוִּינָת אֲבִימֶלֶךְ לֹמַר: וְכִי כְּשֵׁאתָה שׁוֹפֵט אֶת גּוֹיֵי הָאָרֶץ, אֶף אִם הָעָם הוּא צַדִּיק תִּהְרַגְנִי, אֶף־עַל־פִּי שְׂלֵא חֲטָא! שְׂמָא כְּךָ דְרַכְּךָ לְאַבְדֵי וְלְהַרְגוֹ אֶת הָאוֹמוֹת חֲנָם; וְשְׂמָא אֲכֹן כְּךָ עֲשִׂיתָ לְדוֹר הַמְּבּוּל וּלְדוֹר הַפְּלָגָה, שְׂאִם תִּהְרַגְנִי, אֶף אֲנִי אוֹמֵר שְׁהַרְגֵתֶם - אֶת בְּנֵי הָאוֹמוֹת הִלְלוּ עַל לֹא דְבַר, כְּשֵׁם שְׂאֵתָה אוֹמֵר לְהַרְגִנִּי בְּלֹא חֲטָא (ט"א):

אֲבָרָהָם מִשָּׁם, כְּדִי לְהַתְרַחֵק מִלוּט, שְׂיָצָא עָלָיו שֵׁם רַע שְׂבָא עַל בְּנוּתָיו (פ"ח):
(ב) וַיֹּאמֶר אֲבָרָהָם. גַּם בִּירִידָתָם לְמִצְרַיִם אָמַר אֲבָרָהָם כִּי אֲחֻתּוֹ הִיא, אֲמַנָּם שֵׁם נִעֲשָׂה הַדְּבָר בְּרִצּוֹנָה וְהִסְכְּמָתָה שֶׁל שָׂרָה [שְׂכָן נֵאמַר (לעיל יב, יג) 'אֲמָרִי נָא אֲחֻתִּי אֶת']. אֲבָל כָּאֵן לֹא נָטַל אֲבָרָהָם רְשׁוּת מִשָּׂרָה, אֲלֵא עַל־פְּרָחָה שְׁלֵא בְטוֹכְתָהּ - שְׂלֵא בְהִסְכְּמָתָה וְשְׂלֵא בְרִצּוֹנָה אָמַר כֵּן. וְלָמָּה הָיָה סְבוּר שְׂלֵא תִרְצָה שָׂרָה בְּכָךְ? לְפִי שְׂרָאָתָה שְׂכָבָר לְוִקְחָה לְבֵית פְּרָעָה עַל־יְדֵי כֵן: אֵל שָׂרָה אִשְׁתּוֹ. מִשְׁמַעוֹתָ: עַל שָׂרָה אִשְׁתּוֹ, וְכִי־יָצָא בּוֹ אֲנִי מוֹצְאִים לְשׁוֹן זֶה בְּמִקְרָא: 'אֵל הִלְקַח אֲרוֹן הָאֱלֹהִים וְאֵל חֲמִיָּה' (שְׁמוּאֵל א ד, כ"א), שְׁשִׁנִּיָּהם

עמי, כלומר בן קרוב למשפחתי, ולא פירשה מיהו. ועל צניעותה זו קבלה שְׂכָר בִּימֵי מוֹשֶׁה, שְׂכָפְשָׁר הַזְּהוּרִי ה' אֶת מוֹשֶׁה שְׂלֵא לְהִלְחֵם בְּעֲמוּן וּמוֹאָב, הַזְּהוּרִי עַל עֲמוּן יוֹתֵר מֵאֲשֶׁר עַל מוֹאָב, שְׁנֵאמַר בְּבִנֵי עֲמוּן (דברים ב, ט) 'אֵל תִּתְגַּר בָּם' כָּלֵל, שְׂאִפִּילוֹ לֹא יִטִּיל אִימָתוֹ עֲלֵיהֶם, וְאִילוֹ בְּמוֹאָב לֹא הַזְּהוּרִי אֲלֵא שְׂלֵא יִלְחֵם בָּם, אֲבָל לְצַעֲרָן - לְהִטִּיל עֲלֵיהֶם אִימָה הַתִּיר לוֹ:
כ (א) וַיִּסַּע מִשָּׁם אֲבָרָהָם. נִסִּיעַת אֲבָרָהָם מִמְּקוֹמוֹ בָּאָה אַחַר הָעֲנִיָּן הַקּוֹדֵם וְכַתּוּבָאָה מִמֶּנּוּ, שְׂפִשְׁרָאָה שְׁחָרְבוּ הַכְּרָפִים בְּמִהְפַּכַת סְדוּם, וּפְסָקוּ הָעוֹבְרִים וְהַשְּׂבִים שְׁהָיָה נוֹהֵג לְהַכְנִיסֵם כְּאוֹרְחִים לְבֵיתוֹ, נִסַּע לוֹ מִשָּׁם. דְּבַר אַחַר טַעַם אַחַר לְנִסִּיעַת

(ה) הלא הוא אמר-לי אחתי הוא והיא גם-הוא אמרה אחי הוא בתם-לבני ובנקון פפי עשיתי זאת:

ה הלא הוא אמר לי אחתי היא והיא אף היא אמרת אחי הוא בקשיטות לפי ויבזאות ידי עבדית דא:

כ"י גם-הוא • לרבות עבדים וגמלים וחמרים שלה, את כלם שאלתי ואמרו לי: 'אחיה הוא'. בתם-לבני • שלא דמיתי לחטא. ובנקון פפי • נקי אני מן החטא, שלא נגעתי בה.

(ו) ויאמר אלו האלהים בחלם גם אנכי ידעתי כי בתם-לבבך עשית זאת ואחשך גם-אנכי אותך מחטו-לי על-פן לא-נתתך לנגע אליה:

וואמר לה מימר מן קדם יי בחלמא אף קדמי גלי ארי בקשיטות לבך עבדת דא ומנעית אף אנא יתך מלמחטי קדמי על פן לא שבקתך למקרב לותה:

כ"י ידעתי כי בתם-לבבך וגו' • אמת שלא דמית מתחלה לחטא, אבל נקיון פנים אין כאן (נדא אמרה: משמוש ידים יש כאן). לא-נתתך • לא ממך היה שלא נגעתי בה, אלא חשכתי אני אותך מחטא, שלא נתתי לך פח, וכן: (לקמן לא) "ולא נתנו אלהים", וכן: (שופטים טו) "ולא נתנו אביה לבוא".

(ז) ועתה השב אשת-האיש פי-נביא הוא ויתפלל בעדך וחייה ואם-אינך משיב דע פי-מות תמות אתה וכל-אשר-לך:

ז וכען אתיב אמת גברא ארי נביא הוא ויצלי עלך ותחי ואם ליתך מתיב דע ארי מימת תמות את וכל די לך:

כ"י השב אשת-האיש • ואל תהא סבור שמא תתגנה בעיניו ולא יקבלנה, או ישנאך ולא יתפלל עליך. (אמר לו אבימלך: יומי מפרסמו שלא נגעתי בה? אמר לו) • פי-נביא הוא • יודע שלא נגעתי בה, לפיכך: 'ויתפלל בעדך'

(ב"ק צב) •

(ח) וישלם אבימלך בפקר ויקרא לכל-עבדיו וידבר את-פל-הדברים האלה באזניהם ויראו האנשים מאד:

ח ואקדים אבימלך בצפרא וקרא לכל עבדוהי ומליל ית כל פתגמאי האלזין קדמיהון ודחילו גובראי לחדא:

רש"י כפשוטו - מהדורת לשם

(רא"ם, מהרש"ל):

(ז) **השב אשת האיש**. חובת אבימלך להשיב לאברהם את אשתו, אינה נובעת מכך שהוא נביא, אלא כך אמר לו הקב"ה: אין לך לחשוש להשיב לו את אשתו ולפייסו, ואל תהא סבור שמא תתגנה אשתו בעיניו ולא יקבלנה אחר ששהתה אצלך, או ישנאך ולא יתפלל עליך בגלל המעשה שעשית. אמר לו אבימלך: יומי מפרסמו - מי מודיע לו שלא נגעתי בה? שמא לא יאמין בי ויחשדני בעבירה? על כך אמר לו: **פי נביא הוא**. ויודע בנבואה שלא נגעתי בה, לפיכך יתפייס ויתפלל בעדך שתתקוה ולא תענש (בבא-קמא צב) (מנח"י, גר"א):

דמית (התכוונת) **מתחלה לחטוא, אבל** בפועל, **נקיון פנים** ממש אין כאן **והדא אמר** - והרי זה אמר, פי אמןם חטא גמור אין כאן, אבל **משמוש ידים יש כאן**: לא נתתך. משמעו: לא נתתי לך את היכולת לעשות כן. כלומר, לא ממך - לא מדעתך ומרצונך היה שלא נגעתי בה, אלא חשכתי (מנעתי) אני אותך מחטוא ולא נתתי לך פח לעשות מעשה בפועל. וכן אנו מוצאים לשון זה במקרא: **'ולא נתנו אלהים להרע עמדי'** (לקמן לא ז) [לא נתן לו הקב"ה פח ורשות לעשות לי רע], וכן: **'ולא נתנו אביה לבוא'** (שופטים טו, א) [לא נתן לה אביה רשות לבוא]

(ה) **גם היא**. לשון ריבוי הוא; לא רק היא אמרה כך, אלא כל משתתפה הנספלים לה, **לרבות עבדים וגמלים** (מוליכי הגמלים) **וחמרים** (מוליכי החמורים) **שלה, את כלם שאלתי ואמרו לי 'אחיה הוא'**: **בתם לבני**. מחשבת לבי טהורה היתה, **שלא דמיתי** - לא התכוונתי לחטוא באשת איש, אלא חשבתי שאבן אחותו היא (ש"ח): **ובנקיון פפי**. כלומר נקי אני מן החטא, שגם בפועל לא עשיתי מאומה, **שלא נגעתי בה**: (ו) **ידעתי כי בתם לבבך וגו'**. הזכיר הדיבור את תום הלב, אף לא את נקיון הפנים, כאומר, אמת דברך **שלא**

ט ויקרא אבימלך לאברהם ואמר לה מה עבדת לנא ומה הבית (י"ג קטית) לך ארי אניתא עלי ועל מלכותי הוכא רבא עובדין די לא כשרין לאתעבדא עבדת עמי:

(ט) ויקרא אבימלך לאברהם ויאמר לו מה עשית לנו ומה חטאתי לך כיהבאת עלי ועל ממלכותי חטאה גדלה מעשים אשר לא יעשו עשית עמדי:

י"ג מעשים אשר לא יעשו. מכה אשר לא הרגלה לבא על בריה, באה לנו על ידך: עצירת כל נקבים של זרע ושל קטנים, ורעי, ואזנים וחטם.

י ואמר אבימלך לאברהם מה חזית ארי עבדת ית פתגמא הדין:

(י) ויאמר אבימלך אל-אברהם מה ראית כי עשית את-הדבר הזה:

יא ואמר אברהם ארי אמרית לחוד לית דחלתא דני באתרא הדין ויקטלני על עיסק אתתי:

(יא) ויאמר אברהם כי אמרתי רק אין-יראת אלהים במקום הזה והרגוני על-דבר אשתי:

י"ג רק אין-יראת אלהים. אכסנאי שבא לעיר, על עסקי אכילה ושתייה שואלין אותו, או על עסקי אשתו שואלין אותו: (ב"ק שם) 'אשתך היא, או אחותך היא'?

יב וברם בקושטא אחתי פת אבא היא ברם לא בת אמי והנת לי לאנתו:

(יב) וגם-אמנה אחתי בת-אבי הוא אך לא בת-אמי ותהיר-לי לאשה:

י"ג אחתי בת-אבי הוא. ובת אב מתרת לכן נח, שאין אבות לעובדי עבודת אלילים, וכדי לאמת דבריו השיבו כן, ואם תאמר: והלא בת אחי היתה? בני בנים הרי הן כבנים, והרי היא בתו של תרח, וכן הוא אומר ללוט: "כי אנשים אחים אנחנו". אך לא בת-אמי. הרי מאם אחרת היתה.

יג ותהו כד טעו עממיא בתר עובדי דיהוון יתי קריב יי לדחלתה מבית אבא ואמרית לה דין (י"ג דא) טיבותיה די תעבדי עמי לכל אתרא די נהו לתמן אמרי עלי אחי הוא:

(יג) ויהי כאשר התעו אתי אלהים מבית אבי ואמר לה זה חסודך אשר תעשי עמדי אל כל-המקום אשר נבוא שמה אמרי-לי אחי הוא:

רש"י כפשוטו - מהדרות לשם

ומוסוף רש"י: לא זה הנה הטעם שאמר אחותי היא, אלא מפני שנתירא שמא יתרגוהו (לעיל פסוק יא), ורק כדי לאמת דבריו השיבם כן - לומר שבאמירתו 'אחותי היא' יש צד אמת, שהרי אחות היא לו מצד משפחת אביו. ואם תאמר, והלא בת אחי (הרן) היתה (לעיל יא, כ"ט-לא) ולא בת תרח אביו? אלא בני בנים הרי הן נחשבים כבנים, וכיון שהיתה בת בנו של תרח, הרי היא נחשבת גם כבתו של תרח אבי אברהם, כדי לומר עליה 'אחותי בת אבי היא'. וכן מצינו שהוא אומר ללוט: 'כי אנשים אחים אנחנו' (לעיל יג, ח) אף-על-פי שלא הנה אחי, אלא

ולשתות, או על עסקי (ענייני) אשתו שואלין אותו והרי תיקף עם בואו לעיר, כבר הוצרך להשיב להם על שאלתם: 'אשתך היא' או 'אחותך היא'. (בבא-קמא שם) (רא"ם): (יב) אחותי בת אבי היא. ואף-על-פי שבכך היו מצווים על העריות, ובכלל זה נאסרו נשואי קרובות, הרי בת אב מותרת לכן נח [בן נח] = כינוי לאדם שאינו מבני ישראל, ואשר אינו מצווה אלא על שבע מצוות, לפי שאין דינים של 'אבות' לגוי - באומות העולם אין הבן מתייחס אל האב, ואינו נחשב כאביו לענין איסורי עריות, לכן גם קרובותיו מותרות לו.

(ט) מעשים אשר לא יעשו. מעשים שאינם נעשים בדרך של עולם; מכה (מחלה) אשר לא הרגלה לבא על שום בריה - באה לנו על ידך - בגללה, שעל-ידי שאמרת על אשתך 'אחותי היא', גרמת לנו את הרעה הזאת. ומהי? עצירת (סתירת) כל הנקבים שבגוף, של זרע ושל קטנים ורעי ואזנים וחוטם: (יא) רק אין יראת אלהים. ומנן לו שאין יושבי המקום יראי ה' לפי שאמר בלבבו: אכסנאי (אורח) שבא לעיר - מהי מידת דרך-אריך לשאול לו: על עסקי (ענייני) אכילה ושתייה שואלין אותו - אם יש לו לאכול

כ"י ויהי כַּאֲשֶׁר הִתְעוּ אֹתִי וְגו'. אונקלוס תרגם מה שְׁתַּרְגֵּם, וַיֵּשׁ לַיִּשָּׁב עוֹד דָּבָר דְּבוּר עַל אֶפְנָיו: כְּשֶׁהוֹצִיאֲנִי הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא מִבֵּית אָבִי לְהִיּוֹת מְשׁוּטָט וְנָד מִמְּקוֹם לְמִקוֹם, וַיִּדְעֵתִי שֶׁאֲעֹבֵר בְּמִקוֹם רָשָׁעִים: "וְאָמַר לָהּ זֶה חֲסִדְךָ". כַּאֲשֶׁר הִתְעוּ. לְשׁוֹן רַבִּים, וְאֵל תִּתְמָה, כִּי בְּהִרְבֵּה מִקוֹמוֹת לְשׁוֹן אֲלֵהוֹת וּלְשׁוֹן מְרוֹת קְרוֹי לְשׁוֹן רַבִּים: "אֲשֶׁר הִלְכוּ אֱלֹהִים", "אֱלֹהִים חַיִּים", "אֱלֹהִים קְדוֹשִׁים". וְכָל לְשׁוֹן 'אֱלֹהִים' לְשׁוֹן רַבִּים, וְכֵן: "וַיִּקַּח אֲדוֹנָי יוֹסֵף", "וְאֲדוֹנָי הָאֲדוֹנָיִם", "אֲדוֹנָי הָאֲרָץ", וְכֵן: "בְּעֲלֵי יוֹמֵת", "וְהוֹעֵד בְּבַעֲלָיו". וְאִם תֹּאמַר: מֵהוּ לְשׁוֹן הִתְעוּ? כָּל הַגּוֹלָה מִמְּקוֹמוֹ וְאִינוּ מְיֻשָּׁב, קְרוֹי תוֹעָה, כִּמּוֹ: (לִקְמָן כ"א) "וַתִּלְךָ וַתִּתַּע", (תהלים קיט) "תַּעֲיִתִי כְּשֶׁה אֲבֹד", (איוב לח) "יִתְעוּ לְבָלִי-אֲכָל", יֵצְאוּ וַיִּתְעוּ לְבַקֵּשׁ אֲכָלָם. אֲמַרְי-לִי. עֲלִי, וְכֵן: (לִקְמָן כ"ב) "וַיִּשְׁאַלוּ אֲנָשֵׁי הַמְּקוֹם לְאִשְׁתּוֹ", עַל אִשְׁתּוֹ. וְכֵן: (שְׁמוֹת י"ד) "וְאָמַר פְּרַעֲה לְבִנֵּי יִשְׂרָאֵל", כִּמּוֹ עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. (שׁוֹפְטִים ט) "פֶּן יֹאמְרוּ לִי אִשָּׁה הִרְגַתְהוּ".

יד וידבר אבימלך עֵאן ותורין ועבדין ואמקון ויהב לאברהם ואתיב לה ית שרה אתתה:

(יד) וַיִּקַּח אֲבִימֶלֶךְ צֵאן וּבְקָר וְעֵבְדִים וַיִּשְׁפַּחַת וַיִּתֵּן לְאַבְרָהָם וַיֵּשֶׁב לוֹ אֶת שָׂרָה אִשְׁתּוֹ:

כ"י ויתן לאברהם כדי שיתפייס ויתפלל עליו.

טו ויאמר אבימלך הא ארעי קדמך בדתמין בעיניך תיב:

(טו) וַיֹּאמֶר אֲבִימֶלֶךְ הִנֵּה אֲרָצִי לְפָנֶיךָ בְּפוֹב בְּעֵינֶיךָ שָׁב:

רש"י כפשוטו - מהדורת לשם

דרכו, ואם פן מהו לשון 'התעו' האמור כאן? אלא כל הגולה ממקומו ואינו מיושב - שאינו יושב במקום קבוע, קרוי 'תועה'. כמו - דוגמאות במקרא ללשון זה: ותלך ותתע (לקמן כא, יד) [הלכה ושוטטה במדבר]; תעיתי כשה אובר (תהלים קיט, קע) [איני מיושב במקומי, כשה שאבד דרכו]; יתעו לבלי אוכל (איוב לח, מא) - יצאו ויתעו - ויתהלכו אנה ואנה לבקש אכלם: אמרי לי. אין פירושו 'אמרי אלי', אלא 'אמרי עלי' - אודותי. וכן אנו מוצאים במקרא לשונות כעין זה: וישאלו אנשי המקום לאשתו (לקמן כ"ב, א), שאין הכוונה ששאלו את האשה, אלא שאלו 'על אודות אשתו'; וכן: ואמר פרעה לבני ישראל (שמות י"ד, א), שאין הכוונה שאמר אליהם, אלא כמו 'על אודות בני ישראל'; וכן: פן יאמרו לי אשה הרגתה (שופטים ט, נד), אין פונתו 'שמא יאמרו אלי', אלא 'שמא יאמרו עלי', שאשה הרגה אותי: (יד) ויתן לאברהם. כל המתנות הללו נתן לו אבימלך כדי שיתפייס - ותרצה לטלוּח לו, ויתפלל עליו שיחיה ולא יענש (ראה לעיל פסוק ז וברש"י שם).

האלהים, שהוא התעה אותו, עם זאת נאמר 'התעו' לשון רבים. ואל תתמה על כך, כי בהרבה מקומות אנו מוצאים לשון 'אלהות' ולשון 'מרות' [אלוהות הוא לשון שררה ואדנות] שהוא קרוי לשון רבים על אף שהוא יחיד, כגון: אשר הלכו אלהים (שמואל-ב' כ"א) - ולא אשר הלך; אלהים חיים (דברים ה, כ"ג) וְלֹא 'הוּ'; אלהים קדושים (יהושע כ"ד, ט) - וְלֹא 'קְדוֹשִׁי'; וְכָל לְשׁוֹן - עיקר הלשון 'אלהים' הוא לשון רבים, שכן בלשון יחיד יש לומר 'אלוה', וכן אנו מוצאים לשון 'אדנות' בלשון רבים על אף שהוא יחיד, כגון: ויקח אדוני יוסף (לקמן ל"ט, ט) - וְלֹא 'אָדוֹן'; יוסף [שאינו אלא פוטיפר]; ואדוני האדונים (דברים י"ז, י"ז) - וְלֹא 'אָדוֹן'; האדונים [הקב"ה שהוא יחיד]; אדוני הארץ (לקמן מ"ב, ט) - וְלֹא 'אָדוֹן'; יוסף שהיה אדון בארץ מצרים]. וכן אנו מוצאים בלשון 'בעלות': בעליו עמו (שמות כ"ב, י"ד) - וְלֹא 'בַּעַל'; והועד בבעליו (שם כ"א, כ"ט) - וְלֹא 'בַּבַּעַל'. ומוסיף רש"י: ואם תאמר, וכי אברהם ותועה היה, והלא נכונה וברורה היתה

בן אחיו: אף לא בת אמי. הן מאם אחרת היה, ומצד האם לא היתה שרה אחותו כלל: (ג) ויהי כַּאֲשֶׁר הִתְעוּ אוֹתִי וְגו'. אונקלוס תרגם מה שְׁתַּרְגֵּם [והיה כד תעו עממיא בתר עובדי דיהוון, יתי קריב ה' לדחלתה; שכאשר תעו האומות אחר האלילים מעשה ידיהם, אותי קרב ה' ליראתו]. ויש ליישב עוד את פשוטו של המקרא, דבר דבור על אפניו - להעמיד כל דבר על מכונה: כַּאֲשֶׁר הִתְעוּ אֹתִי אֱלֹהִים מִבֵּית אָבִי - כַּשֶּׁהוֹצִיאֲנִי הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא מִבֵּית אָבִי, וְאָמַר לִי (לעיל י"א): 'לך לך מארץך וממולדתך ומבית אביך אל הארץ אשר אראך', ועשאני תועה בדרךכים, להיות משוטט ונד - עובר ומטלטל ממקום למקום, ודעתי שאעבור בדרךכי גם במקום רשעים - שעלולים להרגני על דבר אשתי, ואומר לה - לכן אמרתי לשרה: 'זה חסדך אשר תעשי עמדי, אל כל המקום אשר נבוא שמה אמרי לי אחי הוא: כַּאֲשֶׁר הִתְעוּ. אף שהוא מוסב על

כ"ט < הנה ארצי לפניך • אבל פרעה אמר לו: "הנה אשתך קח ולך", לפי שנתירא, שהמצריים שטופי זמה.

(יג) ולשירה אמר הנה נתתי אליך כסף לאחריך הנה הוא־לך כסות עינים לכל אשר אתך ואת כל ונכחת:

טז ולשירה אמר הא יהבית אֶלְךָ סֶלְעִין דְּכֶסֶף לְאַחֶיךָ הֲאֵלֹהִים הֵאָהוּ לִיךָ כֶּסֶת דִּיקָר (עִינַיִן) חֶלֶף דְּשִׁלְחִית דְּבִרְתִּיךָ וְחַזִּית יְתִיךָ וְיָת כָּל דְּעַמְךָ הֲלֵא (על) כָּל מַה דְּאִמְרַת וְאִתּוֹכַחַת:

כ"י < ולשירה אמר • אבימלך לכבודה, כדי לפיסה: 'הנה עשיתי לך כבוד זה, נתתי ממון לאחריך, שאמרת עליו: "אחי הוא", הנה הממון והכבוד הזה לך כסות עינים'. לכל אשר אתך • יכסו עיניהם שלא יקלוק, שאלו השיבותיה ריקניות, יש להם לומר: 'לאחר שנתעלל בה החזירה'. עכשו, שהצרכתי לבזבז ממון ולפיסה, יהיו יודעים שעל פרחי השיבותיה ועל ידי גס. ואת כל • ועם כל באי העולם. ונכחת • יהא לך פתחון פה להתנפח ולהראות דברים גברים הללו, ולשון תוכחה בכל מקום ברור דברים, ובלע"ז אשפרובי"ר, ואונקלוס תרגם בפנים אחרים, ולשון המקרא כף הוא נופל על התרגום: 'הנה הוא לך כסות של כבוד על העינים שלי ששלטו כף, ובכל אשר אתך', ועל כן תרגומו: 'וחזית יתיה וית כל דעמך', ויש מדרשי אגדה, אבל ישוב לשון המקרא פרשתי.

(יד) ויתפלל אברהם אל־האלהים וירפא אלהים את־אבימלך ואת־אשתו וילדו:

יז וצלי אברהם קדם יי ואסי יי ית אבימלך וית אתתה ואמהתה ואתרוחו:

כ"ג < וילדו • כתרגומו 'ואתרוחו', נפתחו נקביהם והוציאו, והיא לדה שלהם.

(יח) כִּי־עָצַר עֶצֶר יְהוָה בְּעַד כְּלִרְחֵם לְבֵית אַבְיִמֶלֶךְ עַל־דְּבַר שָׂרָה אִשְׁתּוֹ אַבְרָהָם:

יח ארי מיחד אחד יי באפי כל פתח ולדא לבית אבימלך על עיסק שרה אתת אברהם:

כ"ד < בעד כל־רחם • כנגד כל פתח. על־דבר שרה • על פי דבורה של שרה.

רש"י כפשוטו - מהדרת לשם

מתפרש על פי התרגום: הנה הממון והכבוד הזה הוא לך כמו כסות של כבוד - לפייסה על כבודך שנפגם מחמת העינים שלי ששלטו כף ובכל אשר אתך. ועל כן תרגמו אונקלוס: 'וחזית יתיה וית כל דעמך' [ויראיתי אותך ואת כל אשר אתך]. ומעיד רש"י: ויש גוה מדרשי אגדה המפרשים את המקרא בדרכים שונות, אבל ישוב לשון המקרא פירשתי:

יקלוף - שלא יסתכלו עליך בבניון. שאילו השיבותיה ריקניות בלא מתנות, יש להם מקום להרהר ולומר 'לאחר שנתעלל בה החזירה, כיון שמאס בה'. אבל עכשיו שהכל רואים שהוצרכתי לבזבז ממון ולפיסה, יודעים יהיו שעל־ פרחי ושלא ברכוני השיבותיה, ועל־ידי גס: ואת כל. ועם כל באי עולם ונכחת. כלומר, כנגד כל אנשי העולם שיטילו ספק בדרים, יהי לך פתחון פה - מענה להשיב להם, להתנפח עמם ולהראות דברים גברים הללו - על ידי שיראו את הממון והכבוד הזה, המוכיחים בבירור שעל ידי גס הוכרתי להשיבך. ולשון תוכחה בכל מקום, הוא ברור דברים וגילוי אמתותם. ובלע"ז אשפרובי"ר.

(טו) הנה ארצי לפניך. כשאבימלך משיב לאברהם את אשתו, הריהו נתן לו את ארצו לשכון בה. אבל פרעה ב־שהשיב לו את שרה, לא נתן לו להשאיר בארצו, אלא אמר לו 'הנה אשתך קח ולך' (לעיל יב, טז), לפי שנתירא להניחם לישוב שם, משום שהמצריים שטופי זמה פרוצים בעבירות, ועלולים להכשל בה:

(יז) וילדו. אין פונת הכתוב ללידת בנים דיוקא, אלא כתרגומו באונקלוס: 'ואתרוחו'. כלומר, נפתחו כל נקביהם שנסתמו בעוון אבימלך (ראה רש"י לעיל פסוק ט), והוציאו את מה שצריה לצאת מהם, והיא 'לידה' שלהם - כינה הכתוב כל יציאת הנקבים בשם 'לידה' (7) (רא"ם):

ואונקלוס תרגם מקרא הזה בפנים אחרים - בדרך אחרת, ולשון המקרא כף הוא נופל - כף הוא

(טז) ולשירה אמר אבימלך את הדברים, לכבודה כדי לפייסה, וכף אמר לה: 'הנה נתתי אליך כסף לאחריך' - הנה עשיתי לך כבוד גדול זה, שנתתי ממון לאחריך, כלומר לזה שאמרת עליו 'אחי הוא'; הנה הממון והכבוד הזה שנתתי לאברהם יתיה לך 'כסות עינים' לכל האנשים אשר אתך. כלומר, כל אלה ששמעו על המעשה וכובודך הוקל בעיניהם, כיון שיראו את הממון והכבוד שנתתי לאברהם, יכסו את עיניהם שלא

(יח) בעד כל רחם. סגור ה' כנגד כל פתח בגופם, שלא יעבור דרכו מאומה:

כא (א) ויהוה פקד את־שָׁרָה כַּאֲשֶׁר אָמַר וַיַּעַשׂ יְהוָה לְשָׂרָה כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר:
א וַיְבִי דְכִיר יְת שָׂרָה כְּמֵא דִי אָמַר וְעַבַד יְיָ לְשָׂרָה כְּמֵא דִי מְלִיל:

י"א וְה' פָּקַד אֶת־שָׂרָה וְגו' (כ"ב צ) סָמָךְ פְּרָשָׁה זֹה, לְלַמֶּדְךָ, שְׁכַל הַמְבַקֵּשׁ רַחֲמִים עַל חֲבֵרוֹ וְהוּא צָרִיף לְאוֹתוֹ דְּבַר, הוּא נִעְנָה תַּחֲלָה, שְׁנֹאֲמַר: "וַיִּתְפַּלֵּל וְגו'" וְסָמָךְ לִיה: "וְה' פָּקַד אֶת־שָׂרָה", שְׁפָקַדָה כְּבַר קָדָם שָׂרָפָא אֶת אַבְימֶלֶךְ. פָּקַד אֶת שָׂרָה כַּאֲשֶׁר אָמַר בְּהִרְיוֹן. כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר. בְּלִדָּה. וְהִיכֵן הִיא אֲמִירָה וְהִיכֵן הוּא דְבוּר? אֲמִירָה: "וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֲכַל שָׂרָה אֶשְׁתֶּךָ וְגו'". דְבוּר: "הֲיֵהָ דְבַר ה' אֶל־אֲבָרָם" בְּכַרִּית בֵּין הַבְּתָרִים, וְשֵׁם נֶאֱמַר: "לֹא יִירָשֶׁךָ זֶה וְגו'", וְהִבִּיא הַיּוֹרֵשׁ מִשָּׂרָה. וַיַּעַשׂ ה' לְשָׂרָה כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר. לְאַבְרָהָם.

(ב) וַתֵּהָרֵ וַתֵּלֶד שָׂרָה לְאַבְרָהָם בֶּן לְזִקְנֹו לְמוֹעֵד אֲשֶׁר־דִּבֶּר אֱתוֹ אֱלֹהִים:
ב וַעֲדִיאַת וַיִּלְדִּית שָׂרָה לְאַבְרָהָם בַּר לְסִיבְתוּהִי לְזִמָּן דִּי מְלִיל יִתָּה יְיָ:

י"א לְמוֹעֵד אֲשֶׁר־דִּבֶּר אֱתוֹ. רַבִּי יוֹדֵן וְרַבִּי חֲמָא. רַבִּי יוֹדֵן אֹמַר: מְלַמֵּד שְׁנוּלַד לְט' חֲדָשִׁים, שְׁלֹא יֹאמְרוּ: 'מִבֵּיתוֹ שֶׁל אַבְימֶלֶךְ הוּא', רַבִּי חֲמָא אֹמַר: ל' חֲדָשִׁים. לְמוֹעֵד אֲשֶׁר־דִּבֶּר אֱתוֹ. דְּמְלִיל יִתָּה, אֶת הַמוֹעֵד אֲשֶׁר דִּבֶּר וְקָבַע, כְּשֹׁאֲמַר לוֹ: "לְמוֹעֵד אֲשׁוּב אֵלֶיךָ", שָׁרַט לוֹ שְׂרִיטָה בַּכְּתָל וְאָמַר לוֹ: כְּשִׁתְּגִיעַ חֲמָה לְשְׂרִיטָה זֹו בַּשָּׁנָה הַאֲחֵרָת, תֵּלַד: (לְזִקְנֹו. שְׁהֵיָה זִיו אִיקוּנִין שְׁלוֹ דוּמָה לוֹ).

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות לא עמ' 42)

כַּשִּׁתְּגִיעַ חֲמָה לְשְׂרִיטָה זֹו בַּשָּׁנָה הַאֲחֵרָת (רש"י כא, ב) לרש"י הקשה: לאחר שנאמר 'וה' פקד את שרה כאשר אמר ויעש ה' לשרה כאשר דבר', פשיטא שלדת יצחק היתה בזיוק 'למועד אשר דבר אותו אלקים', ולשם מה מפרט זאת הפתוב. לכן מפרש, שיתור זה מלמדנו שהדבר היה נפר לכל.

רש"י כפשוטו - מהדורת לשם

עַל דְּבַר שָׂרָה. לֹא נִקַּט הַכְּתוּב עַל אוֹדוֹת שָׂרָה, אֶלֶּא עַל דְּבַר, שֵׁישׁ בְּמִשְׁמַעוֹ לְשׁוֹן 'דִּיבוּר', לְרְמוּז שְׂבָא עַל־יָהּ הַעוֹנֵשׁ עַל־פִּי דְבוּרָה שֶׁל שָׂרָה (רֵאשִׁי לַעֲלִי יב, יז) (גרא"א):
כא (א) וְה' פָּקַד אֶת שָׂרָה וְגו'. סָמָךְ פְּרָשָׁה זֹו לְכַאֵן נִסְמַכְהָ פִּרְשַׁת פְּקִידַת שָׂרָה לְרְפוּאָת אַבְימֶלֶךְ, לְלַמֶּדְךָ שְׁכַל הַמְבַקֵּשׁ רַחֲמִים עַל חֲבֵרוֹ וְהוּא אֶת־הַמְתַּפַּלֵּל עֲצָמוֹ צָרִיף לְאוֹתוֹ דְּבַר, הָרִי שְׁבוּכּוֹת תְּפִילָּתוֹ עַל חֲבֵרוֹ, הוּא (הַמְתַּפַּלֵּל) נִעְנָה תַּחֲלָה (בבא־קמא צב), וְהוּוֹ שְׁנֹאֲמַר כְּאֵן: (לַעֲלִי ב, יז) וַיִּתְפַּלֵּל אַבְרָהָם וְגו' - עַל רְפוּאָת אֲנָשִׁי בֵּית אַבְימֶלֶךְ שְׁלֹא הָיוּ יְכוּלִים לְהַתְּעַבֵּר וְלָלֶדֶת, וְסָמָךְ לִיה: "וְה' פָּקַד אֶת שָׂרָה - שְׂרָה נִעְנָה תַּחֲלָה, וְהוּוֹ שְׁנֹאֲמַר 'וְה' פָּקַד' [וְלֹא יִפְקוּד ה']. מִשְׁמַע שְׁפָקַדָה כְּבַר קוּדָם שְׂרִיפָא אֶת אַבְימֶלֶךְ" (רא"ם):
פָּקַד אֶת שָׂרָה כַּאֲשֶׁר אָמַר. כַּאֲשֶׁר אָמַר 'כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר' שְׂרָה נִעְנָה תַּחֲלָה הֵן: 'כַּאֲשֶׁר אָמַר' - זֹוהִי הַבְּטָחָה בְּהִרְיוֹן שְׂרָה - זֹוהִי הַבְּטָחָה עַל בֶּן חַי וְקַיָּים, הָרֵאֵוִי לְיִירָשׁוֹ, וְהִבִּיא הַקַּב"ה אֶת הַיּוֹרֵשׁ מִשָּׂרָה, וְעַל כֵּן נֶאֱמַר שְׁעֵשָׂה ה' לְשָׂרָה כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר' (רא"ם):
וַיַּעַשׂ ה' לְשָׂרָה - כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר (כְּפִי שְׁהַבְּטִיחַ) לְאַבְרָהָם [שְׁפָן, לֹא מִצָּאֵנוּ שְׂדִיבְר בֶּן גַּם לְשָׂרָה] (רא"ם):
(ב) לְמוֹעֵד אֲשֶׁר דִּבֶּר. נִחְלַקוּ רַבִּי יוֹדֵן וְרַבִּי חֲמָא מֵהוּ 'הַמוֹעֵד' הָאֹמֵר כְּאֵן: רַבִּי יוֹדֵן אֹמַר, שְׁהַכְּתוּב מְלַמֵּד שְׁנוּלַד לְט' חֲדָשִׁים - 'וְהַמוֹעֵד' פִּירוּשׁוֹ הַזִּמָּן הַטְּבָעִי וְהָרֵאֵוִי לְהַשְׁלֵמַת סוּף הַהִרְיוֹן, וְלֹא נוּלַד יִצְחָק קוּדָם לְכַן, כְּדִי שְׁלֹא יֹאמְרוּ הַבְּרִיּוֹת מִבֵּיתוֹ שֶׁל

הַבְּטָחָה בְּלִידָה - שְׂתֵּלַד, שְׁזוֹ נִתְּנָה בְּלִשׁוֹן 'דִּיבוּר'. וְהִיכֵן הִיא הָאֲמִירָה, וְהִיכֵן הוּא הַדְּבוּר? לְשׁוֹן אֲמִירָה אֲנִי מוֹצֵאִים: 'וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֲכַל שָׂרָה אֶשְׁתֶּךָ יִלְדֵת לְךָ בֶּן וְגו'' (לַעֲלִי יז, יט) - זֹוהִי הַבְּטָחָה עַל הַהִרְיוֹן, שְׁעַל אִף זְקוּנָתָהּ תִּתְּעַבֵּר, וְלִשׁוֹן דְּבוּר אֲנִי מוֹצֵאִים: 'אַחַר הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה הִיָּה דְבַר ה' אֶל אַבְרָם, הָאֹמֵר בְּפִרְשַׁת בְּרִית בֵּין הַבְּתָרִים (לַעֲלִי טו, א), וְשֵׁם (פִּסְקוֹ ד) נֶאֱמַר 'לֹא יִירָשֶׁךָ זֶה וְגו' - זֹוהִי הַבְּטָחָה עַל בֶּן חַי וְקַיָּים, הָרֵאֵוִי לְיִירָשׁוֹ, וְהִבִּיא הַקַּב"ה אֶת הַיּוֹרֵשׁ מִשָּׂרָה, וְעַל כֵּן נֶאֱמַר שְׁעֵשָׂה ה' לְשָׂרָה כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר' (רא"ם):
וַיַּעַשׂ ה' לְשָׂרָה - כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר (כְּפִי שְׁהַבְּטִיחַ) לְאַבְרָהָם [שְׁפָן, לֹא מִצָּאֵנוּ שְׂדִיבְר בֶּן גַּם לְשָׂרָה] (רא"ם):
(ב) לְמוֹעֵד אֲשֶׁר דִּבֶּר. נִחְלַקוּ רַבִּי יוֹדֵן וְרַבִּי חֲמָא מֵהוּ 'הַמוֹעֵד' הָאֹמֵר כְּאֵן: רַבִּי יוֹדֵן אֹמַר, שְׁהַכְּתוּב מְלַמֵּד שְׁנוּלַד לְט' חֲדָשִׁים - 'וְהַמוֹעֵד' פִּירוּשׁוֹ הַזִּמָּן הַטְּבָעִי וְהָרֵאֵוִי לְהַשְׁלֵמַת סוּף הַהִרְיוֹן, וְלֹא נוּלַד יִצְחָק קוּדָם לְכַן, כְּדִי שְׁלֹא יֹאמְרוּ הַבְּרִיּוֹת מִבֵּיתוֹ שֶׁל

הַבְּטָחָה בְּלִידָה - שְׂתֵּלַד, שְׁזוֹ נִתְּנָה בְּלִשׁוֹן 'דִּיבוּר'. וְהִיכֵן הִיא הָאֲמִירָה, וְהִיכֵן הוּא הַדְּבוּר? לְשׁוֹן אֲמִירָה אֲנִי מוֹצֵאִים: 'וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֲכַל שָׂרָה אֶשְׁתֶּךָ יִלְדֵת לְךָ בֶּן וְגו'' (לַעֲלִי יז, יט) - זֹוהִי הַבְּטָחָה עַל הַהִרְיוֹן, שְׁעַל אִף זְקוּנָתָהּ תִּתְּעַבֵּר, וְלִשׁוֹן דְּבוּר אֲנִי מוֹצֵאִים: 'אַחַר הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה הִיָּה דְבַר ה' אֶל אַבְרָם, הָאֹמֵר בְּפִרְשַׁת בְּרִית בֵּין הַבְּתָרִים (לַעֲלִי טו, א), וְשֵׁם (פִּסְקוֹ ד) נֶאֱמַר 'לֹא יִירָשֶׁךָ זֶה וְגו' - זֹוהִי הַבְּטָחָה עַל בֶּן חַי וְקַיָּים, הָרֵאֵוִי לְיִירָשׁוֹ, וְהִבִּיא הַקַּב"ה אֶת הַיּוֹרֵשׁ מִשָּׂרָה, וְעַל כֵּן נֶאֱמַר שְׁעֵשָׂה ה' לְשָׂרָה כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר' (רא"ם):
וַיַּעַשׂ ה' לְשָׂרָה - כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר (כְּפִי שְׁהַבְּטִיחַ) לְאַבְרָהָם [שְׁפָן, לֹא מִצָּאֵנוּ שְׂדִיבְר בֶּן גַּם לְשָׂרָה] (רא"ם):
(ב) לְמוֹעֵד אֲשֶׁר דִּבֶּר. נִחְלַקוּ רַבִּי יוֹדֵן וְרַבִּי חֲמָא מֵהוּ 'הַמוֹעֵד' הָאֹמֵר כְּאֵן: רַבִּי יוֹדֵן אֹמַר, שְׁהַכְּתוּב מְלַמֵּד שְׁנוּלַד לְט' חֲדָשִׁים - 'וְהַמוֹעֵד' פִּירוּשׁוֹ הַזִּמָּן הַטְּבָעִי וְהָרֵאֵוִי לְהַשְׁלֵמַת סוּף הַהִרְיוֹן, וְלֹא נוּלַד יִצְחָק קוּדָם לְכַן, כְּדִי שְׁלֹא יֹאמְרוּ הַבְּרִיּוֹת מִבֵּיתוֹ שֶׁל

(רא"ם)

(ג) וַיִּקְרָא אַבְרָהָם אֶת־שְׁמֵ־בְנוֹ הַנּוֹלָד־לּוֹ אִשְׁרָיִל וַיִּלְדֵה־לּוֹ שָׂרָה יֶצְחָק:

(ד) וַיִּמַּל אַבְרָהָם אֶת־יֶצְחָק בְּנוֹ בֶן־שְׁמֹנֶת יָמִים כַּאֲשֶׁר צִוָּה אֱלֹהִים:

♦ יום חמישי י"ג מרחשון ♦

(ה) וַאֲבָרְהָם בֶּן־מֵאֵת שָׁנָה בַּהוֹלֵד לוֹ אֵת יֶצְחָק בְּנוֹ: וַיֶּחֱזַק בָּרָה:

(ו) וַתֹּאמֶר שָׂרָה צְחָק עָשָׂה לִי אֱלֹהִים כֹּל־הַשְּׁמַע יֶצְחָק־לִי:

כ"ט < יצחק-לי • ישמח עלי. ומדרש אגדה: הרבה עקרונות נפקדו עמה, הרבה חולים נתרפאו בו ביום, הרבה תפלות נענו עמה ורב שחוק היה בעולם.

(ז) וַתֹּאמֶר מִי מִלֵּל לְאַבְרָהָם הַיְנִיקָה בָנִים שָׂרָה כִּי־יִלְדֶתִי בֶן לְיָקֹבִי:

כ"י < מי מלל לאברהם • לשון שבח וחיובות, כמו: "מי פעל ועשה", (שם מ) "מי ברא אלה", ראו מה הוא ומי הוא (וכמה הוא גדול), שומר הבטחתו, הקדוש-ברוך-הוא מבטיח ועושה. מלל • שנה הכתוב ולא אמר דבר, גימטריא שלו ק', כלומר: לסוף מאה לאברהם. היניקה בנים שרה • ומהו בנים לשון רבים? ביום המשתה הביאו השרות את בניהן עמהן והניקה אותם, שהיו אומרות: 'לא ילדה שרה, אלא אסופי הביאה מן השוק'.

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כ עמ' 82)

שהיו אומרות, לא ילדה שרה, אלא אסופי הביאה מן השוק (רש"י כא, ז) יש לשאל, הרי עדין אין פאן הוכחה שזה בנו של אברהם, ואם כן היו יכולות לומר שנתעברה מאבימלך (כפי שאמרו ליצני הדור - רש"י ריש פרשת תולדות), שהרי אברהם היה בן מאה. ויש לומר, שהשרות לא התפלאו על כך שאברהם הוליד בגיל זה, שהרי ידעו שהוליד את ישמעאל בגיל שמונים ויש. ורק ליצני הדור, שלא חפשו את האמת, ולצון בעלמא חמדו להם, אמרו "מאבימלך נתעברה שרה".

רש"י כפשוטו - מהדורת לשם

רבים? אלא על-שום מעשה שהיה, שביום המשתה שעשו אברהם ושרה על לידת יצחק, הביאו השרות את בניהן עמהן ולא הביאו את מיניקותיהם, כדי לנסותה, ושרה היניקה אותם, ועל-ידי זה הוכח לכל שיוולדת ומינקת היא, לפי שבתחילה היו הנשים מתלחשות אחריה ואומרות 'לא ילדה שרה, אלא אסופי הביאה מן השוק' - ילד שנאסף מן השוק ולא נודע מי ילדו (כ"מ פו, א. ורש"י שם):

שאנו מוצאים במקרא: **'מי פעל ועשה'** (ישעיה מא, ד), וכן: **'מי ברא אלה'** (שם מ, כח), שאין המדבר מסופק מי הוא, אלא קורא ברוב שבח וחיובות, **ראו מי הוא שעושה נפלאות אלה, וכמה הוא שומר הבטחתו, הרי זה הקדוש-ברוך-הוא שמבטיח ועושה: מלל. שנה הכתוב מלשונו ולא אמר 'דבר', אלא נקט לשון מלל, שמנין הגימטריא שלו עולה ק', כלומר, לסוף מאה שנים לחיי אברהם: היניקה בנים שרה. והלא בן אחד היה לה להניק, ומהו 'בנים' לשון**

(ו) **יצחק לי. לשון שמחה** [כמו: 'אז ימלא שחוק פיני' (תהילים קכו, א)], וכלומר: **כ'ל השומע ישמח עלי'.** **ומדרש-אגדה** דרשו חז"ל, שפירושו כמו 'ישמח עמי', כי לא רק שרה נפקדה באותו היום, אלא **הרבה עקרונות נפקדו עמה, הרבה חולים נתרפאו בו ביום, הרבה תפלות נענו עמה, ורב שחוק - שמחה רבה היה בעולם:**

(ז) **מי מלל לאברהם.** אין זו שאלה הדורשת תשובה, אלא **לשון שבח וחיובות** הבא בלשון שאלה, כמו

(ח) וַיַּגְדֵּל הַיְלֵד וַיִּגְמַל וַיַּעַשׂ אַבְרָהָם מִשְׁתֵּה גְדוֹל
 חוֹרָבָא רַבָּא וְאַתְחַסִּיל וְעַבְד אַבְרָהָם
 מִשְׁתֵּינָא רַבָּא בְּיוֹמָא דְאַתְחַסִּיל יַת יִצְחָק:
 בְּיוֹם הַגְּמֹל אֶת־יִצְחָק:

רש"י - ויגמל - לסוף כ"ד חדש (גיטין עה). משתה גדול - שהיו שם גדולי הדור, שם ועבר ואבימלך (כ"ח).

(ט) וַתֵּרָא שָׂרָה אֶת־בֶּן־הָגָר הַמִּצְרִית אֲשֶׁר־יָלְדָה
 ט וַחַזַּת שָׂרָה יַת בַּר הָגָר מִצְרִיתָא דִּילִידַת
 לְאַבְרָהָם מִחֵייד:
 לְאַבְרָהָם מִצְחָק:

רש"י - מצחק - לשון עבודת אלילים, כמו שנאמר: (שמות לב) 'ויקמו לצחק'. דבר אחר: לשון גלוי עריות, כמה דתימא: (לקמן לט) 'לצחק בני'. דבר אחר: לשון רציחה, כמה דתימא: (שמואל ב ב) 'יקומו נא הנצעים וישחקו לפנינו וגו'.

(י) וַתֹּאמֶר לְאַבְרָהָם גֵּרְשׁ הָאֵמָה הַזֹּאת וְאֶת־בְּנָהּ
 י וַאֲמַרְתָּ לְאַבְרָהָם תְּרַךְ אֲמַתָּא הָדָא וְיַת
 בְּרָה אֲרִי לָא יַת בַּר אֲמַתָּא הָדָא עִם בְּרִי
 עִם יִצְחָק:
 כִּי לֹא יִירֶשׁ בֶּן־הָאֵמָה הַזֹּאת עִם־בְּנֵי עַם־יִצְחָק:

רש"י - עם-בני וגו' - מתשובת שרה: 'כי לא יירש בן האמה הזאת עם-בני', אתה למד שהיה מריב עם יצחק על הירשה, ואומר: 'אני בכור ונוטל פי שנים', ויוצאים בשדה ונוטל קשתו ויורה בו חצים, כמה דתימא: (משלי כו) 'כמתלהלה היורה זקים וגו', ואמר הלא משחק אני. עם-בני עם-יצחק (כ"ח) מפנין שהוא בני, אפלו אם אינו הגון כיצחק או הגון כיצחק אפלו אם אינו בני, אין זה פדאי לירש עמו, קל-וחמר 'עם-בני עם-יצחק', ששתייהן בו.

(יא) וַיֵּרַע הַדָּבָר מְאֹד בְּעֵינֵי אַבְרָהָם עַל אֹדֶת בְּנוֹ:
 יא וּבְאִישׁ פְּתָגְמָא לְחַדָּא בְּעֵינֵי אַבְרָהָם עַל
 עֵיסַק בְּרָה:
 עַל אֹדֶת בְּנוֹ - (כ"ח) עַל שְׁמַע שִׁיבָא לְתַרְבוּת רַעָה. וּפְשׁוּטוֹ: עַל שְׂאוּמַרְתָּ לּוֹ לְשַׁלְחוֹ.

רש"י - על אודת בנו - (כ"ח) על ששמע שיבא לתרבות רעה. ופשוטו: על שאומרת לו לשלחו.

רש"י כפשוטו - מהדורת לשם

הפוגעים וממיתים, ואומר אין בן־נתי אלא למשחק]:

עם בני עם יצחק. כפלה ואמרה עם בני' עם יצחק, לפי שכל אחד סיבה לעצמו להפרדת לשמעאל ממנו; מפנין שהוא בני, אפילו אם אינו - גם אילו לא היה הגון כיצחק, או מפנין שהוא הגון כיצחק אפילו אינו - גם אילו לא היה בני, אין זה כדאי - אין ושמעאל ראוי לירש עמו; קל-וחומר עם בני עם יצחק, ששתייהן בו, שבוודאי אין ושמעאל ראוי לירש עמו (כ"ח):

(יא) על אודות בנו. היה רע בעיני אברהם על ענייני בנו, ששמע שיבא ושמעאל לתרבות רעה (כ"ח). ופשוטו של מקרא, היה רע בעיניו על שאמרה לו שרה לשלחו:

(שמואל-ב ב יד) ויקומו נא הנצעים וישחקו לפנינו וגו' [ישחקו זה כנגד זה בתרבותיהם, וסוף הענין שם שחרגו אלו את אלו]:

(י) עם בני וגו'. מה ענין ירושה לכאן? אלא מתשובת שרה 'כי לא יירש בן האמה עם בני' אתה למד שהיה ושמעאל מריב עם יצחק על הירושה העתידה ליפול להם מאביהם, והיה ושמעאל אומר 'אני בכור ונוטל פי שנים', והיו שניהם יוצאים בשדה וישמעאל נוטל קשתו ויורה בו חצים כדי לנסות להרגו מתוך משחק, וזהו שאמר הכתוב 'מצחק, כמה דתימא - כמו שנאמר (משלי כו יט) כמתלהלה היורה זקים וגו' ואמר הלא משחק אני [כאדם המתייגע לירות חצים

(ח) ויגמל. הפסיק לינק חלב אמו, והוא לסוף כ"ד חדש מלידתו:

משתה גדול. כינה הכתוב את המשתה 'גדול' על-שם חשיבותו, שהיו שם גדולי הדור, והם: שם ועבר ואבימלך (כ"ח):

(ט) מצחק. צחוק של חטא, והוא לשון עבודה זרה, כמו שנאמר (שמות לב ט) ויקומו לצחק - כמו לעבוד עבודה זרה. דבר אחר - פירוש אחר בדבר: 'מצחק' - לשון גלוי עריות, כמה דתימא - כמו שנאמר (לקמן לט, י) 'בא אלי העבד העברי אשר הבאת לנו לצחק בני' [עלילת אשת פוטיפר על יוסף, כאילו ביקש לחטוא]. דבר אחר - פירוש אחר בדבר: 'מצחק' - לשון רציחה, כמה דתימא - כמו שנאמר

יב ואמר יי לאברהם לא יבאש בעיניך על עולמיא ועל אמתך כל די תימר לך שרה קבל מנה ארי ביצחק ותקרין לך בנין:

יב) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל־אַבְרָהָם אֶל־יִרְעָה בְּעֵינֶיךָ עַל־הַנְּעַר וְעַל־אֲמֹתָיךָ כֹּל אֲשֶׁר תֹּאמַר אֵלֶיךָ שָׂרָה שִׁמְעֵ בְקֹלָהּ כִּי בִיצָחֶק יִקְרָא לָךְ זָרַע:

כ"ג) שְׁמַע בְּקוֹלָהּ • (בקול רוח הקדש שרה). לְמַדְנֵנו, שֶׁהִיָּה אַבְרָהָם טָפַל לְשָׂרָה בְּנִבְיָאוֹת.

יג ואף ית בר אמתא לעם אשונה ארי כנף הוא:

יד ואקדים אברהם בצפרא ונסיב לחמא ורקבא דמיא ויהב להגר שוי על בתפה וית רבא ושלחה ואזלת ותעת במדברא (כ"ד) במדבר) באר שבע:

יג) וְגַם אֶת־בְּנֵי־הָאֵמָה לְגֹי אֲשִׁימְנוּ כִּי זָרַעְךָ הוּא:

יד) וַיִּשְׁפֹּם אַבְרָהָם בַּבֶּקֶר וַיִּקַּח־לָחֶם וַחֲמַת מִיֹּם וַיִּתֵּן אֶל־הַגֵּר שָׁם עַל־שִׁכְמָהּ וְאֶת־הַיֶּלֶד וַיִּשְׁלַחַהּ וַתֵּלֶךְ וַתֵּתַע בְּמִדְבַר בְּאֵר שָׁבַע:

כ"ה) לָחֶם וַחֲמַת מִיֹּם • ולא כסף וזהב, לפי שהיה שונאו על שיצא לתרבות רעה. וְאֶת־הַיֶּלֶד • אף הילד שם על שכמה, שהכניסה בו שרה עין רעה, ואחותו חמה ולא יכול לילך ברגליו (בראשית רבה). וַתֵּלֶךְ וַתֵּתַע • חזרה לגלילי בית אביה (כ"ה).

טו ושלימו מיא מן רקבא ורמת ית רבא תחות חד מן אילניא:

טו) וַיִּכְלֹו הַמַּיִם מִן־הַחֲמַת וַתִּשְׁלַךְ אֶת־הַיֶּלֶד תַּחַת אֶחָד הַשִּׁיחִים:

כ"ז) וַיִּכְלֹו הַמַּיִם • לפי שדרך חולים לשתות הרבה.

טז ואזל ויתיבת לה מקבל ארתיקת (כ"ז) ארתיק) כמיגר קשתא ארי אמת לא אחזי במותא דרבא ויתיבת מקבל וארימת ית קלה ויבכת:

טז) וַתֵּלֶךְ וַתֵּשֶׁב לָהּ מִנְּגַד הַרְחֵק כַּמַּטְחֹי קִשְׁת כִּי אִמְרָה אֶל־אַרְאָה בְּמוֹת הַיֶּלֶד וַתֵּשֶׁב מִנְּגַד וַתִּשְׂאֵא אֶת־קֹלָהּ וַתִּבְרַךְ:

כ"ח) מִנְּגַד • מרחוק (כ"ח). כַּמַּטְחֹי קִשְׁת • כשתי טיחות, והוא לשון ירית חץ. בלשון משנה: 'שהטיח באשתו', על שם שהזרע יורה כחץ. ואם תאמר: הנה לו לכתב: 'כמטחי קשת', משפט הוי"ו ליכנס לכאן, כמו: (שה"ש ב) "בחגוי הסלע", מגזרת: (ישעיה יט) "והיתה אדמת יהודה למצרים לחגא" ומגזרת: (תהלים קז) "יחגו וינועו כשכור", וכן: (שם סה) "קצוי ארץ", מגזרת קצה. וַתֵּשֶׁב מִנְּגַד • כיון שקרב למות הוסיפה להתרחק.

רש"י כפשוטו - מהדורת לשם

המשנה: 'שהטיח באשתו' [בא על אשתו]. על שם שהזרע יורה כחץ. ואם תאמר, אם בן היה לו לכתוב 'כמטחי קשת' - שהרי השורש הוא 'טחה', ולמה נוספה כאן האות וי"ו? אלא משפט הוי"ו ליכנס לכאן - חוק הלשון הוא שהוי"ו נכנס להשלים תיבות כגון אלו. כמו שאנו מוצאים במקרא: בחגוי הסלע (שיר השירים ב, יד) - [בין שבתי הסלעים], אף שתיבת 'חגוי' באה מגזרת - משורש 'חגא', כבמקרא זה: והיתה אדמת יהודה למצרים לחגא (ישעיה יט, יז) [נפילת הלוחמים על אדמת יהודה תהיה

רעה ועל ידי זה אחזתו חמה - חלה ישמעאל ולקה בחום הגוף, ולא היה יכול לילך ברגליו (כ"ח); ותלך ותתע. תעתה באמונתה, שחזרה לגלילי - לעבוד את אלילי בית אביה (פרקי דר' אליעזר פ"ב ט); (טו) ויכלו המים. מפאת מחלתו של ישמעאל כלו המים לפני הזמן, לפי שדרך חולים לשתות הרבה; (טז) מנגד. כלומר מרחוק; כמטחי קשת. לשון רבים, ופירושו: כשתי טיחות - כמרחק של שני טווחי יריות הקשת (כ"ח). וטיחה הוא לשון ירית חץ, כפי שאנו מוצאים בלשון

יב) שְׁמַע בְּקוֹלָהּ. (בקול המיוחד שלה, כלומר בקול רוח־הקודש שבה). ומתוך שנצטוו אברהם לשמוע לכל אשר תאמר שרה, למדנו שהיה אברהם טפל לשרה בנביאות - שנביאותה של שרה היתה גדולה ועיקרית משל אברהם (נח"י); יד) לָחֶם וַחֲמַת מִיֹּם. רק את הדברים הנחוצים לקיומו נתן לו, ולא מתנות כסף וזהב - לפי שהיה שונאו על שיצא לתרבות רעה; ואת הילד. אף את הילד, את ישמעאל, שם אברהם על שכמה של הגר, משום שהכניסה בו שרה עין

וַיִּשְׁמִיעַ קֹדֶם יי ית קלה דרבנא וקרא
מלאכא דיי להגר מן שמיא ואמר לה מה
לה הגר לא תדחלי ארי שמיע קדם יי ית
קלה דרבנא באמר דהוא תמן :

(יז) וַיִּשְׁמַע אֱלֹהִים אֶת־קוֹל הַנְּעֹר וַיִּקְרָא מְלֶאכֶּה
אֱלֹהִים אֶל־הַגֵּר מִן־הַשָּׁמַיִם וַיֹּאמֶר לָהּ מַה־לָּךְ
הַגֵּר אֶל־תִּירְאִי כִּי־שָׁמַע אֱלֹהִים אֶל־קוֹל הַנְּעֹר
בְּאִשֶּׁר הוּא־שֵׁם:

רש"י < אֶת־קוֹל הַנְּעֹר • מכאן שיפה תפלת החולה מתפלת אחרים עליו, והיא קודמת להתקבל (כ"ה) • בְּאִשֶּׁר הוּא־שֵׁם • (ד"ה טז) לפי מעשים שהוא עושה עכשו הוא נדון, ולא לפי מה שהוא עתיד לעשות. לפי שהיו מלאכי השרת מקטרגים ואומרים: 'רבוננו של עולם, מי שעתיד זרעו להמית בנך בצמא, אפה מעלה לו באר? והוא משיבם: 'עכשו, מה הוא, צדיק או רשע? אמרו לו: 'צדיק'. אמר להם: 'לפי מעשיו של עכשו אני דנו', וזהו: "בְּאִשֶּׁר הוּא־שֵׁם". והיכן המית את ישראל בצמא? כשהגלם נבוכדנאצר, שנאמר: (ישעיה כ"א) "מִשָּׂא בְּעַרְב וְגו'" לקראת צמא התיו מים וגו', כשהיו מוליכין אותם אצל ערבים, היו ישראל אומרים לשבאים: 'בבקשה מכם, הוליכוננו אצל בני דודנו ישמעאל, וירחמו עלינו, שנאמר: (שם כ"ה) "אֲרַחֲתֵם הַדְּנִים", אל תקרי דננים, אלא דודים. ואלו יוצאים לקראתם ומביאין להם בשר ודג מלוח ונאדות נפוחים. כסבורים ישראל, שהם מלאים מים, וכשמכניסו לתוך פיו ופותחו, הרוח נכנסת בגופו ומת.

יה קומי טולי ית רבנא ואתקיפי ית ידך בה
ארי לעם סגי אשונה :

(יח) קוֹמִי שְׂאִי אֶת־הַנְּעֹר וְהַחֲזִיקִי אֶת־יְדֶךָ בּוֹ כִּי־לֹא־נִדְּוָל אֲשִׁימוֹנוּ:

יט ויגלא יי ית עיניה וחסת בירא דמיא
ואזלת ומלת ית רקבא מיא ואשקיאת ית
רבנא :

(יט) וַיִּפְקַח אֱלֹהִים אֶת־עֵינֶיהָ וַתֵּרָא בְּאֵר מַיִם וַתִּלְךְ וַתִּמְלֵא אֶת־הַחֲמַת מַיִם וַתִּשְׁקֵן אֶת־הַנְּעֹר:

כ ויהוה מימרא דיי בסעדה דרבנא ורבא
ויחב במדברא והוה רבי קשטא :

(כ) וַיְהִי אֱלֹהִים אֶת־הַנְּעֹר וַיַּגְדֵּל וַיִּשְׁבֵּל בַּמִּדְבָּר וַיְהִי רֶבֶה קִשְׁת:

רש"י כפשוטו - מהדרות לשם

בני ישראל בצמא? היה זה כשהגלם
נבוכדנאצר מלך בבל, שנאמר שם
(ישעיה כ"א, י"ד): מִשָּׂא בְּעַרְב וְגו' לקראת
צמא התיו (הביאו) מים וגו',
שבשהיו השובים מוליכין אותם
אצל ערבים דרך ארץ ערב ששם
הישמעאלים, היו ישראל אומרים
לשוביהם, 'בבקשה מכם, הוליכוננו
אצל בני דודנו ישמעאל וירחמו
עלינו, שנאמר (שם, י"ג) 'אֲרַחֲתֵם
הַדְּנִים' - אל תקרי 'הדנים' אלא
'דודים', וכיון שבאו ישראל אצל
הישמעאלים, היו אלו יוצאים
לקראתם ומביאין להם בשר ודג-
מלוח, המגבירים את הצמאון, ונודות
(כלי עור המשמשים להחזקת מים)
נפוחים, כסבורים היו ישראל שהם
מלאים מים, ואלו היו מלאים אויר,
וכשמכניסו לתוך פיו ופותחו כפי
לשתות, הרוח נכנסת בגופו ומת:

קודמת להתקבל לפני ה' (כ"ד)
(משכ"ל):
בְּאִשֶּׁר הוּא־שֵׁם. כלומר, לפי מעשים
שהוא עושה עכשיו הוא נדון - לפי
מעשיו בהווה אני שופט אותו, ולא
לפי מה שהוא עתיד לעשות (ראש-
השנה ט"ז). לפי שהיו מלאכי השרת
מקטרגים - מלמדנים עליו חובה
ואומרים, 'רבוננו של עולם, מי
שעתיד זרעו להמית את בנך
בצמא, אפה מעלה לו באר מים
להצילו! והלא דין הוא שימות
בצמאוננו. והוא - הקב"ה משיבם,
'עכשיו מה הוא, צדיק או רשע';
אמרו לו, 'עכשיו צדיק הוא', אמר
להם, 'לפי מעשיו של עכשיו אני
דנו', וזהו שאומר הכתוב 'בְּאִשֶּׁר הוּא־
שֵׁם' - לפי הזמן אשר הוא שם,
כלומר לפי זכותיו בהווה. ומפרש רש"י:
והיכן המית זרעו של ישמעאל את

לשבר למצרים], ומגזרת - דוגמא
נוספת ללשון הבאה משורש זה: יחזו
וינועו בשבור [תהלים ק"ז, ב] [ישברו
ויתגודדו כשבור], מפל מקום בלשון
רבים לא נאמר 'חגי' אלא וי"ו נכנס
להשלימו: 'חגיו'. וכן כיוצא בזה אנו
מוצאים: קצוי ארץ (תהלים ס"ה, ו) - שהוא
מגזרת (משורש) קצה, ומפל מקום
בלשון רבים לא נאמר 'קצוי', אלא
נכנס בו וי"ו להשלימו: 'קצויו'. אף כאן,
לא נכתב 'מטחיו', כי אם 'מטחיו' (רא"ם):
ותשב מנגד. כבר נאמר למעלה
ותשב לה מנגד, אלא פיון שקרב
ישמעאל למות הוסיפה הגר
להתרחק עוד:
(יז) את קול הנער. לא נאמר
ששמע ה' את קול הגר, אלא את
קול הנער, מכאן שיפה - גדול
כוחה של תפלת החולה על עצמו
יותר מתפלת אחרים עליו, והיא

י"ט - רַבָּה קִשְׁתּוֹ • יוֹרָה חֲצִים בְּקִשְׁתּוֹ • קִשְׁתּוֹ • עַל שֵׁם הָאֲמֹנֹת, כְּמוֹ: חֲמַר, גְּמֹל, צִיד, לְפִיכָה הַשִּׁי"ן מְדַגְּשֶׁת, הָיָה יוֹשֵׁב בְּמִדְבַר וּמִלְסָטִים אֶת הָעוֹבְרִים, הוּא שְׁנָאֲמַר: (לעיל טו) "יָדוּ בְּכָל יוֹגוֹ".

(כא) וַיֵּשֶׁב בְּמִדְבַר פָּאֲרָן וַתִּקְחֶלּוּ אִמּוֹ אִשָּׁה מֵאֲרָץ מִצְרַיִם:
 כא ויתב במדברא דפארן ונסיבת לה אמה
 אמתא מארעא דמצרים:

י"ט - מֵאֲרָץ מִצְרַיִם • מִמְּקוֹם גְּדוּלְיָהּ, שְׁנָאֲמַר: (שם) "וְלָהּ שִׁפְחָה מִצְרִית יוֹגוֹ", הֵינּוּ דְאָמְרֵי אֲנָשִׁי: זְרֻק חוּטְרָא לְאֹיְרָא, אַעֲקְרִיָּה קְאִי.

◆ יום שישי י"ד מרחשון ◆

(כב) וַיְהִי בַעֲת הַהוּא וַיֹּאמֶר אֲבִימֶלֶךְ וּפִיכַל שֶׁרֶץ צָבְאוֹ אֶל-אֲבָרְהָם לֵאמֹר אֱלֹהִים עִמָּךְ בְּכָל אֲשֶׁר-אַתָּה עֹשֶׂה:

כב ויהוה בעדנא ההיא ואמר אבימלך ופיכל רב חילה לאברהם למימר מימרא דיי בסעדה בכל די את עבד:

י"ט - אֱלֹהִים עִמָּךְ • לְפִי שָׂרְאוּ שְׂיָצָא מִשְׁכוּנַת סֹדִם לְשָׁלוֹם, וְעַם הַמְּלָכִים נִלְחַם וּנְפְלוּ בְּיָדוֹ וּנְפָקְדָה אִשְׁתּוֹ לְזִקְנָיו.

(כג) וַעֲתָה הִשְׁבַּעָה לִּי בֵּאלֹהִים הַנְּהָ אִם-תִּשְׁקַר לִּי וּלְנִי וּלְנִכְדֵי בַחֲסֵד אֲשֶׁר-עָשִׂיתִי עִמָּךְ תַּעֲשֶׂה עִמָּדִי וְעַם-הָאָרֶץ אֲשֶׁר-גִּרְתָּהּ בְּהִ:

כג וכען קים לי במימרא דיי הכא דלא תשקר בי ובכרי ובכר כרי כטיבותא די עבדית עמך מעבד עמי ועם ארעא דאתותבתא בה:

י"ט - וּלְנִי וּלְנִכְדֵי • עַד כָּאֵן רַחֲמֵי הָאֵב עַל הַבֶּן. בַּחֲסֵד אֲשֶׁר-עָשִׂיתִי עִמָּךְ תַּעֲשֶׂה עִמָּדִי • שְׁאֲמַרְתִּי לָךְ: "הִנֵּה אֲרָצִי לְפָנֶיךָ" (בראשית רבה).

(כד) וַיֹּאמֶר אֲבָרְהָם אֲנִי אֲשַׁבֵּעַ:
 כד ואמר אברהם אנה אקים:

רש"י כפשוטו - מהדרות לשם

(כג) וַיֵּשֶׁב בְּמִדְבַר פָּאֲרָן וַתִּקְחֶלּוּ אִמּוֹ אִשָּׁה מֵאֲרָץ מִצְרַיִם:
 פירושו: ולבן בני בני (עיי' אונקלוס). ולא הנכיר דורות מאוחרים יותר, כי עד כאן - רק עד דור שלישי מגיעים רחמי האב על הבן לדאוג לו, אכל לדור רביעי ואילך אינו דואג עוד:
 בַּחֲסֵד אֲשֶׁר עָשִׂיתִי עִמָּךְ תַּעֲשֶׂה גַם אִתָּה עִמָּדִי. ומהו החסד שעשיתי עמך? שאמרתי לך 'הנה ארצי לפניך', והנחתי לך לישוב בה (כד), אף אתה, בשתכבוש את הארץ תניחני לישוב בה [היבוסים היו מורעו של אבימלך, ונותרו לישוב בירושלים אף לאחר ביבוש הארץ, מפני שבועתו של אברהם (רש"י יהושע טו, טז):

ממצרים היתה, שנאמר (לעיל טו, א) וְלָהּ שִׁפְחָה מִצְרִית יוֹגוֹ. הֵינּוּ דְאָמְרֵי אִינְשֵׁי - זוהי אימרה שגורה בפי העולם: 'זרוק חוטרך לאוירא, אעיקריה קאי' - 'זרוק מקל לאויר, והוא יפול לארץ על שרשו'. בן הגר, אף שפבר היתה בבית אברהם, חזרה למקורה המצרי:
 (כב) אֱלֹהִים עִמָּךְ. לְפִי שָׂרְאוּ שְׂהַקְבִּי שוּמְרוּ וּמִטִּיב עִמּוֹ, שְׂיָצָא מִשְׁכוּנַת (מקרב) סֹדִם לְשָׁלוֹם וְלֹא נִפְגַע מִעַנְשֵׁם שֶׁל הַרְשָׁעִים, וְכֵן עַם הַמְּלָכִים - בְּדֶרֶךְ עוֹמֵר וְהַמְּלָכִים אֲשֶׁר אִתּוֹ - נִלְחַם וּנְפְלוּ בְּיָדוֹ, וְכֵן נִפְקְדָה אִשְׁתּוֹ וּנְלָדָה לוֹ בֶן לְזִקְנָיו:

(כ) רַבָּה קִשְׁתּוֹ. 'רובה' פירושו יורה חצים בקשת:
 קִשְׁתּוֹ. בן קרוי האדם המזויק בקשת, על שם האומנות. כְּמוֹ שֶׁהַעוֹסֵק בַּחֲמוּרִים קְרוּי 'חֲמוּר', וְהַעוֹסֵק בַּגְּמִלִים קְרוּי 'גְּמֹל', וְהַעוֹסֵק בְּצִיד - 'צִיד'.
 לְפִיכָה הַשִּׁי"ן שְׁבִתִּיבַת 'קִשְׁת' מוּדְגָשֶׁת, לְפִי שְׂאִינוּ שֵׁם עֲצֵם אֶלָּא 'שם תואר' (8) לְאֶדָם הַעוֹסֵק בְּכָהּ. וְכֹא הַתּוֹב לומר שְׂהִיָּה יוֹשֵׁב בְּמִדְבַר וּמִלְסָטִים (שודר) אֶת הָעוֹבְרִים בּוֹ, וְהוּא שְׁנָאֲמַר לְהִגֵּר בְּשֶׁהוֹבִטְחָה עַל הַבֶּן (לעיל טו, יב, וראה רש"י שם) יָדוּ בְּכָל יוֹגוֹ:
 (כא) מֵאֲרָץ מִצְרַיִם. לְקַחָה אִשָּׁה לְבָנָה מִמְּקוֹם גְּדוּלְיָהּ, לְפִי שֶׁהִגֵּר

(כה) והוכח אברהם את־אבימלך על־אדות באר
 המים אשר גזלו עבדי אבימלך:
 יט"י - והוכח • נתופח עמו על כך.

כה והוכח אברהם את אבימלך על עיסוק
 בירא דמקא די אניסו עבדי אבימלך:

(כו) ויאמר אבימלך לא ידעתי מי עשה את־הדבר
 הזה וגם־אתה לא־הגדת לי וגם אנכי לא שמעתי
 בלתי היום:

כו ויאמר אבימלך לא ידעית מאן עבד ית
 פתגמא הדין ואף את לא חוית לי ואף אנא
 לא שמעית אלהין יומא דין:

(כז) ויקח אברהם צאן ובקר ויתן לאבימלך ויכרתו
 שניהם ברית:

כז וידבר אברהם עאן ותורין ויהב לאבימלך
 וגזרו תרניהון קגם:

(כח) ויצב אברהם את־שבע פבשת הצאן לבריהו:

כח ויאקום אברהם ית שבע חורפן דעאן
 בלחודיהו:

(כט) ויאמר אבימלך אל־אברהם מה הנה שבע
 פבשת האלה אשר הצבת לברדנה:

כט ויאמר אבימלך לאברהם מה אנון שבע
 חורפן אלין דאקמתא בלחודיהו:

(ל) ויאמר פי את־שבע פבשת תקח מידי בעבור
 תהיה לי לעדה פי חפרתי את־הבאר הזאת:

ל ויאמר ארי ית שבע חורפן תקבל מן די
 בדיל דתחי לי לסהרו ארי חפרית ית בירא
 הדין (י"י הדא):

יט"י - בעבור תהיה לי • זאת. לעדה • לשון עדות של נקבה, כמו: "ועדה המצבה". פי חפרתי את־הבאר • מריבים היו עליה רועי אבימלך ואומרים: 'אנחנו חפרנוה'. אמרו ביניהם: כל מי שיתראה על הבאר ויעלו המים לקראתו, שלו היא, ועלו לקראת אברהם.

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך טו פרשת וירא)

"מעשה אבות סימן לבנים" - יש לנהוג כאברהם אבינו ולפרסם אלקות בעולם, כפי שהוא נהג, ואף אפן פעולתו הוא סימן לבנים.

אין להסתפק בקירוב והודים הנמצאים בביתו, אלא צריך לצאת ל"רחוב" ולטפל שם ביהודים ה"עוברים ושבים". בפעילות זו יש להשתדל בכל דרך אפשרית, גם כאשר לשם כך צריך לתת ל"עוברים ושבים" מזון ומשקה. יתר־על־כן: אפלו כאשר הדרך להשפעה עליהם היא באמצעות לחץ (בדרך התורה, פמוכו, שדרכיה דרכי נעם). ואם יבוא הטוען ויטען: מהי התועלת בכך? האדם שלחצו עליו לברך, לקרא קריאת שמע, להתפלל - עושה זאת ללא רצון, ללא חשק. האחר מניח תפלין בפעם הזאת, כדי ל"התפטר" מן הלחץ, אף אין לדעת מה יהיה מחר. על כך מסופר לנו בתורה - מלשון הוראה - בסיפור הנ"ל, ובדרך של קל־וחומר: אם בימי אברהם, כאשר מדבר בבני נח, ולפני מתן תורה, הביאה דרך זו ל"חפרת אותי בבריותי",

רש"י כפשוטו - מהדורת לשם

ויאמרים 'אנחנו חפרנוה'. ועל מנת להכריע את הדברים אמרו ביניהם: 'כל מי שיתראה - שיראה את עצמו על הבאר ויעלו המים לקראתו, יהא זה אות וסימן ששלו היא; ועלו לקראת אברהם והודו שהיא שלו (רא"ם):

עד' ובנקבה 'עדה'. כמו שאנו מוצאים במקרא: ועדה המצבה (לקמן לא, כ) [המצבה הזאת תהיה עדה בינינו]: פי חפרתי את הבאר. הוצרך לעדות על חפירת הבאר, מפני שמריבים היו עליה רועי אבימלך כנגד אברהם,

(כה) והוכח. אינו לשון 'תוכחה' אלא לשון 'ויכוח'; שנתופח עמו על כך (גרא, הזכרון, נח"י): (ל) בעבור תהיה לי הלקיחה הזאת - לקיחת שבע הפבשות מידי, תהיה לי לעדה (נח"י): לעדה. לשון עדות של נקבה [בזכר

על-אחת-כמה-וכמה לאחר מתן תורה, וכאשר מדבר על יהודי, שהוא "רוצה להיות מישראל ורוצה הוא לעשות כל המצוות..." ועשית המצוות היא לרצונו. יתגר-על-כן: הפסיה והלחץ יגרמו לך, שזה יהיה רצונו **הגלוי**, עד לידי מצוה גוררת מצוה, והוא יקים את כל המצוות באפן משלם.

עבודה זאת של פרסום שמו של הקב"ה בעולם באפן של "**הפרת אותי בגריותי**", תחיש במדה פגוד מדה, את קיום ההבטחה "כי מלאה הארץ דעה..." על-ידי ש"יעמוד מלך מבית דוד... **וינוף כל ישראל לילך ביה ולחצוק בדקה**" של התורה שבכתב והתורה שבעל-פה, בגאלה האמתית והשלימה על-ידי משיח צדקנו.

(לא) **על-כן קרא למקום ההוא באר שבע כי שם נשבעו שניהם:**
לא על פן קרא לאתרא ההוא באר שבע ארי תמן קמיו תרויהון:

(לב) **ויכרתו ברית בבאר שבע ויקם אבימלך ופיקל שרצבאו וישבו אל-ארץ פלשתים:**
לב ויגורו קים בבאר שבע וקם אבימלך ופיקל רב חילה ותבו לארע פלשתאי:

(לג) **ויטע אשל בבאר שבע ויקרא-שם בשם יהוה אל עולם:**
לג וינציב נציבא (ניי אילנא) בבאר שבע וצלי תמן בשמא דיי אלהא דעלמא:

יש"י אשל • רב ושמואל, חד אמר: 'פרדס להביא ממנו פרות לאורחים בסעדה', וחד אמר: 'פנדק לאכסניא, ובו כל מיני פרות', ומצינו לשון נטיעה באהלים, שנאמר: (דניאל יא) 'ויטע אהלי אפדנו'. ויקרא-שם וגו' • על ידי אותו אשל נקרא שמו של הקדוש-ברוך-הוא, אלה לכל העולם. לאחר שאוכלים ושותים, אמר להם: 'ברכו למי שאכלתם משלו, סבורים אתם שמשלי אכלתם, משל מי שאמר והיה העולם, אכלתם' (סוטה ט')

~ נקודות משיחות קודש ~ (על-פי לקוטי-שיחות חלק טו, עמוד 122 ואילך - מתוך 'לקראת שבת) **התועלת בברכה שעל-ידי בפניה**

ויקרא-שם בשם יהוה אל עולם: (כא, לג)

אל תקרי ויקרא אלא ויקרא, מלמד שהקריא אברהם אבינו לשמו של הקב"ה בפה כל עובר ושב. כיצד, לאחר שאכלו ושתו, עמדו לברכו. אמר להם, וכי משלי אכלתם? משל אלקי עולם אכלתם, הודו ושבחו וברכו למי שאמר והיה העולם (סוטה י, סוף עמוד א ואילך)

במודש (בראשית רבה פרשה מט, ד) מובא, שאלו שלא רצו לברך את הקב"ה, תבע מהם אברהם סכום גדול על מה שאכלו ושתו, ומפיון שלא רצו לשלם, נתרצו לומר "ברוך א-ל עולם שאכלנו משלו".

ולכאורה תמויה מאד, מה תועלת מצא אברהם להכריח אנשים להגיד "ברוך א-ל עולם כו'", דאם לא רצו להגיד את זה מרצונם הטוב, מה תועלת יש להגיד דברים אלו רק מן השפה ולחוץ, מצד ההכרח? יש לומר הבאור בזה:

כל אדם, אפילו בן נח, ביכלתו להגיע להפכה ש"יש בעל הבית לבירה זו", ולכן התעסק אברהם אבינו לפרסם את אלקותו יתברך "בפה כל עובר ושב".

רש"י כפשוטו - מהדורת לשם

שהיה האורחים אוכלים ושותים, היה אברהם אומר להם 'ברכו למי שאכלתם משלו; כלום סבורים אתם שמשלי אכלתם - הרי משל מי שאמר והיה העולם אכלתם ואותו אתם צריכים לברך'. ועל ידי זה נתפרסם שמו של הקב"ה בעולם (סוטה ט:)

נטיעה באהלים, כמו שנאמר (דניאל יא, מה) וישע אהלי אפדנו [נקים אהלי ארמונו]:
ויקרא שם בשם ה' אל עולם. על-ידי אותו אשל ששימש לאורחים מכל העולם, נקרא שמו של הקדוש-ברוך-הוא אלוה לכל העולם, שהחלו להפיר ולהאמין באלהותו, שכן לאחר

(ג) אשל. מהו האשל שנטע אברהם? נחלקו בזה רב ושמואל. חד אמר, נטיעה ממש, שנטע פרדס המצמיח פירות להביא ממנו פירות לאורחים בסעודה; וחד אמר, שהקים פונדק לאכסניא - מקום מיוחד להכנסת אורחים, ובו הכניס כל מיני פירות. ומהו 'ויטע'? מצינו לשון

אף כשראה אנשים שאינם מבינים את זה, ואין הם באים להפכה זו מעצמם, הבין אברהם שגסותם וחקמיותם גדולה מאד, ולכן אין הם יכולים להגיע להפכה זו.

ולכן תבע מהם אברהם סכום גדול, דעל-ידי-זה פעל בטוש ושבירה בגסותם וחקמיותם, וכדאיתא בזהר הקדוש (חלק ג קסח, א. הובא בתניא ריש פרק ט) "אעא דלא סליק ביה נהורא מבטשין ליה, גופא דלא סליק ביה נהורא כו' מבטשין ליה", ואז הגיעו כבר מעצמם להפכה ש"יש בעל הבית לבירה זו".

(לד) ויגר אברהם בארץ פלשתים ימים רבים: לד ואתותב אברהם בארע פלשתאי יומין סגיאין:

יש ימים רבים • מרבים על של חברון, בחברון עשה כ"ה שנה, וכאן כ"ו, שהרי בן ע"ה שנה היה בצאתו מחרן, אותה שנה: "ויבא וישב באלוני ממרא", שלא מצינו קדם לכן שנתישב אלא שם, שבכל מקומותיו היה באורח, חונה ונוסע והולך, שנאמר: "ויעבר אברהם", "ויעתק משם", "ויהי רעב... ויגר אברהם מצרימה", ובמצרים לא עשה אלא שלשה חדשים, שהרי שלחו פרעה. מיד: "וילך למסעיו" עד "ויבא וישב באלוני ממרא אשר בחברון", שם ישב עד שנהפכה סדום, מיד: "ויסע משם אברהם" מפני בושח של לוט, וכא לארץ פלשתים, וכן צ"ט שנה היה, שהרי בשלישי למילתו באו אצלו המלאכים, הרי כ"ה שנה, וכאן כתיב: "ימים רבים", מרבים על הראשונים. ולא בא הפתוב לסתם, אלא לפרש, ואם היו מרבים עליהם שתי שנים, או יותר, היה מפרשם, ועל כרחק אינם יתרים יותר משנה, הרי כ"ו שנה, מיד יצא משם וחזר לחברון, ואותה שנה קדמה לפני עקדתו של יצחק שתיים עשרה שנים, כף שנויה בסדר עולם (כ"ה).

♦ שבת קודש ט"ו מרחשון ♦

כב (א) ויהי אחר הדברים האלה והאלהים נסה את אברהם ויאמר אליו אברהם ויאמר הנני:

יש ימים רבים האלה • יש מרבתינו אומרים: (סנהדרין פט) 'אחר דבריו של שטן, שהיה מקטרג ואומר: מפל סעדה שעשה אברהם לא הקריב לפניך פר אחד, או איל אחד. אמר לו: 'כלום עשה אלא בשביל

רש"י כפשוטו - מהדורת לשם

עליהם כגון שתי שנים או יותר, היה הפתוב מפרשם, וכיון שלא פירש כמה, עלינו לנקוט את הפחות שבדיבור, ועל-כרחק בא הפתוב לומר שאינם יתרים משנה, הרי נמצא שכ"ו שנה ישב בארץ פלשתים, ומיד לאחר מכן יצא משם וחזר שוב לחברון, שכן מוכח מן האמור להלן (כג, א) ותמת שרה בקרית ארבע הוא חברון. ואותה שנה שיצא מארץ פלשתים וחזר לחברון, קדמה לפני עקדתו של יצחק י"ב שנים. כף שנויה בסדר-עולם:

כב (א) אחר הדברים האלה. מה הם אותם הדברים, אשר אהיהם (כלומר בסיבתם וכתוצאה מהם) באה העקידה? יש מרבתינו אומרים (סנהדרין פט), שנסיון עקידת יצחק בא אחר דבריו של שטן, שהיה מקטרג ואומר: 'מפל הסעדה - המשחה הגדול שעשה אברהם ביום הגמל את

וילך למסעיו' עד שנאמר: 'ויבא וישב באלוני ממרא אשר בחברון' (שם יג, יח), שם ישב עד שנהפכה סדום, וכיון שנהפכה, מיד נאמר: 'ויסע משם אברהם', מפני הבושח של מעשה בנות לוט (לעיל ב, א. וברש"י שם), ובא לארץ פלשתים האמורה בפרשה זו. וכן צ"ט שנה היה אז (בהפיכת סדום ונסיעתו מחברון) שהרי ביום השלישי למילתו באו אצלו המלאכים ומשם הלכו להפוך את סדום, וכיון שהתיישב בה כן ע"ה ויצא משם כן צ"ט, הרי כ"ה שנה ישב בחברון. וכאן - בישיבתו בארץ פלשתים כתיב 'ימים רבים', משמע שהם מרובים על ימי המגורים הראשונים בחברון. ואף שלא פירש כמה הם, הרי כשהפתוב נותן סימן, ודאי לא בא הפתוב לסתום וליתן שיעור שאינו ברור, אלא לפרש את הזמן המדויק, ואם היו מרובים

(לד) ימים רבים. שהיו ימי מגוריו בארץ פלשתים מרובים על הימים של ישיבתו בחברון, שבחברון עשה כ"ה שנה וכאן כ"ו שנה. כיצד הוא חשבון השנים? שהרי בן ע"ה שנה היה אברהם בצאתו מחרן (לעיל יב, ד) ועוד באותה שנה נאמר 'ויבא וישב באלוני ממרא' - שהרי לא מצינו קדם לכן שנתישב באיזה מקום אלא שם, שהרי בכל שאר מקומותיו שהתפיר הפתוב עד בואו לשם, לא היה יושב הרבה אלא היה באורח חונה ונוסע והולך, ולשון הפתוב מוכיח בן שנאמר (לעיל יב, א, ט) 'ויעבר אברהם', 'ויעתק משם', שהם לשונות של חניה ונסיעה. ומיד הוצרך לצאת מן הארץ: 'ויהי רעב בארץ ויגר אברהם מצרימה', ובמצרים לא עשה אברהם אלא שלשה חדשים, שהרי שלחו פרעה מיד לאחר מעשה לקיחת שרה, ולא התעכב שם, אלא

בנו, אלו הייתי אומר לו: זבח אותו לפני, לא היה מעכב. ויש אומרים: 'אחר דבריו של ישמעאל, שהיה מתפאר על יצחק שמל בן י"ג שנה, ולא מכה, אמר לו יצחק: 'באבר אחד אתה מיראני, אלו אמר לי הקדוש-ברוך-הוא: 'זבח עצמך לפני, לא הייתי מעכב'. הנני כף היא ענינתם של חסידים, לשון ענוה הוא ולשון זמון.

(ב) וַיֹּאמֶר קַח-נָא אֶת-בְּנֶךָ אֶת-יְחִידֶךָ אֲשֶׁר-אֶהְבֶּתָּ אֶת-יִצְחָק וְלֶדְלֹךָ אֶל-אָרֶץ הַמֹּרִיָּה וְהַעֲלֵהוּ שָׁם לְעֹלָה עַל אֶחָד הַהָרִים אֲשֶׁר אָמַר אֱלֹהִי:

כ"ט - קח-נא. אין נא, אלא לשון בקשה, אמר לו: 'בבקשה ממך, עמד לי בזה הנסיון, שלא יאמרו: הראשונות לא היה בהן ממש' (סנהדרין פ"ט). את-בנך. אמר לו: 'שני בנים יש לי, אמר לו: "את-יחידך". אמר לו: 'זה יחיד לאמו, וזה יחיד לאמו, וזה יחיד לאמו, ולא גלה לו מתחלה? שלא לערבו פתאם, ותזוז דעתו עליו ותטרף, וכדי לחבב עליו את המצוה וליתן לו שכר על כל דבור ודבור. ארץ המריה. ירושלים, וכן בדברי הנביאים (ב א): "לכנות את בית ה' בירושלים, בהר המורייה". ורבותינו זכרונם לברכה פירשו, על שם שמשם הוראה יוצא לישראל. ואונקלוס תרגמו על שם עבודת הקטרת, שיש בו מור, נרד ושאר בשמים. והעלהו. לא אמר לו 'שחטהו', לפי שלא היה חפץ הקדוש-ברוך-הוא לשחטו, אלא להעלהו להר לעשותו עלה, ומשהעלהו, אמר לו: הורידהו. אחד ההרים. הקדוש-ברוך-הוא מתהא הצדיקים (ספרים אחרים: משהא לצדיקים), ואחר כך מגלה להם, וכל זה כדי להרבות שכרן, וכן: (לעיל י"ב) "אל הארץ אשר אראך", וכן ביונה: (יונה א) "וקרא אליה את הקריאה".

רש"י כפשוטו - מהדורת לשם

המצוה - להדגיש לו את גודל חביבותה, וכן כדי ליתן לו שכר על כל דיבור ודיבור - שעל כל אחד מהם יקבל שכר כמצוה בפני עצמה: ארץ המורייה. היא ירושלים. וכן מצינו בדברי הנביאים (ב א א): 'לכנות את בית ה' בירושלים בהר המורייה'. ורבותינו ז"ל פירשו, שהשם 'מורייה' הוא מלשון 'הוראה', על שם שמשם הוראה יוצא לישראל, שהר הבית הוא מקום הסנהדרין, היושבים שם להורות הוראה לישראל. ואונקלוס תרגמו: 'לארעא פולחנא' - לארץ העבודה, והוא על שם עבודת הקטורת שיש בו מור, נרד ושאר בשמים, ונקרא 'מורייה' על שם המור, החשוב שבכולם: והעלהו. לא אמר לו הקב"ה 'שחטהו' - לפי שבאמת לא היה חפץ הקדוש-ברוך-הוא לשחטו אלא להעלהו להר על דעת לעשותו עולה, ומשהעלהו, הרי מיד אמר לו 'הורידהו': אחד ההרים. לא פירש לו מיד היכן

זמון לשון של ביטול והקנעה, כאומר 'הנני מוכן ומזומן לפניך לעשות כל שתצונוני': (ב) קח נא. אין נא האמור כאן, אלא לשון בקשה. שאמר לו הקב"ה לאברהם: 'בבקשה ממך, עמוד לי בזה הנסיון, כדי שלא יאמרו הדבירות, פי הראשונות (הנסיונות הקודמים) לא היה בהן ממש' (רא"ם): את בנך. לא פירש לו הקב"ה מיד: 'קח נא את יצחק', אלא תחילה אמר לו 'את בנך, אמר לו אברהם, 'שני בנים יש לי - יצחק וישמעאל; אמר לו הקב"ה, 'את יחידך'. אמר לו, 'זה יחיד לאמו וזה יחיד לאמו' - יצחק יחיד לשרה וישמעאל יחיד להגרה; אמר לו, 'אשר אהבת'. אמר לו, 'שניהם אני אוהב'; ורק אז אמר לו 'את יצחק' (סנהדרין פ"ט). ולמה לא גלה לו מתחלה שהפונגה היא ליצחק? כדי שלא לערבו פתאום בציווי כזה, ותזוז דעתו עליו ותטרף - שמתוך כך עלולה דעתו להשתבש ועוד טעם היה בדבר, כדי לחבב עליו את

יצחק (לעיל בא, ח), לא הקריב לפניך אפילו פר אחד או איל אחד לקרבן; אמר לו הקב"ה לשטן: 'כלום, את כל זה עשה אברהם אלא בשביל בנו, אבל למעני, היה נותן אפילו את הבן עצמו; אילו הייתי אומר לו זבח אותו לפני, לא היה מעכב'. ולכן, אחר הדברים האלה, בא נסיון העקידה להוכיח את צדקתו של אברהם. ויש אומרים, 'אחר הדברים האלה' - אחר דבריו של ישמעאל, שהיה מתפאר (מתגאה) על יצחק שמל בהיותו בן י"ג שנה וכבר היה יכול למחות ולא מיחה (ראה רש"י לעיל טו, טז); אמר לו יצחק: 'באבר אחד אתה מיראני - מפחידני, כלומר אין לך להתגאות בזה עלי, שכן אילו אמר לי הקדוש-ברוך-הוא זבח עצמך לפני, אף לזאת לא הייתי מעכב'. ולכן, אחר הדברים האלה, בא נסיון העקידה להוכיח את צדקתו של יצחק: הנני כף היא ענינתם של חסידים - כך עונים הצדיקים לקריאתו של הקב"ה, 'הנני', לשון ענוה הוא ולשון

(ג) וַיִּשְׁכַּם אַבְרָהָם בַּבֶּקֶר וַיַּחְבֹּשׁ אֶת־חֲמוֹרוֹ וַיִּקַּח אֶת־שְׁנֵי נַעֲרָיו אֹתוֹ וְאֵת יִצְחָק בְּנֹו וַיִּבְקַע עֵצִי עֲלֵהּ וַיִּקֶם וַיִּלְךָ אֶל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר־אָמַר־לוֹ הָאֱלֹהִים:

ג וַיִּבְקַע עֵצִי עֲלֵהּ וַיִּקֶם וַיִּלְךָ אֶל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר־אָמַר־לוֹ הָאֱלֹהִים וַיִּשְׁכַּם אַבְרָהָם בַּבֶּקֶר וַיַּחְבֹּשׁ אֶת־חֲמוֹרוֹ וַיִּקַּח אֶת־שְׁנֵי נַעֲרָיו אֹתוֹ וְאֵת יִצְחָק בְּנֹו וַיִּבְקַע עֵצִי עֲלֵהּ וַיִּקֶם וַיִּלְךָ אֶל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר־אָמַר־לוֹ הָאֱלֹהִים: דְּבַר יֵת תְּרִין עוֹלִימוֹהִי עֲמַה וְיֵת יִצְחָק בְּרַה וְצִלַח אַעֲי לַעֲלֵתָא וְקָם וְאָזַל לְאַתְרָא דִּי אָמַר לֵה יֵי:

ט"ו וַיִּשְׁכַּם • נִדְרָו לַמִּצְוָה (פסחים ד). וַיַּחְבֹּשׁ • הוּא בַעֲצָמוֹ וְלֹא צָוָה לְאַחַד מֵעַבְדָּיו, שֶׁהֵאָהֳבָה מְקַלְקֶלֶת אֶת הַשׁוּרָה. אֶת־שְׁנֵי נַעֲרָיו • (ב"ר) יִשְׁמַעְאֵל וְאַלְיַעֲזָר, שְׁאִין אָדָם חָשׁוּב וְשֹׂאֵי לְצֵאת לְדֶרֶךְ בְּלֹא ב' אָנָשִׁים, שָׂאָם יִצְטָרֵף הָאָחִיד לְנִקְבֵי וַיִּתְרַחֵק, יִהְיֶה הַשְּׁנֵי עִמּוֹ. וַיִּבְקַע • תְּרַגּוּמוֹ וְצִלַח, כְּמוֹ: (שמואל ב יח) "וַיִּצְלַחוּ הַיָּרְדֵן", לְשׁוֹן בְּקוּע, סִינְדֵר"א בַּלְע"ז.

(ד) בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי וַיִּשָּׂא אַבְרָהָם אֶת־עֵינָיו וַיִּרְא אֶת־הַמָּקוֹם מֵרַחֵק:

ד בַּיּוֹמָא תְּלִיתַתָּא וַיִּקַּח אַבְרָהָם יֵת עֵינָוְהִי וַיִּחַזֵּא יֵת אַתְרָא מֵרַחֵיק:

ט"ז בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי • לָמָּה אַחַר מַלְהֵרָאוֹתוֹ מִיָּד, כְּדֵי שֶׁלֹּא יֵאמְרוּ: 'הֵמָּמָה וְעַרְבָבוּ פִתְאֵם וְטָרַף דַּעֲתוֹ, וְאֵלּוֹ הִיָּה לוֹ שֶׁהוּת לְהַמְלִיף אֶל לְבוֹ, לֹא הִיָּה עוֹשֶׂה'. וַיִּרְא אֶת־הַמָּקוֹם • רָאָה עֲנָן קָשׁוּר עַל הַהָר.

(ה) וַיֵּאמֶר אַבְרָהָם אֶל־נַעֲרָיו שְׁבוּ־לָכֶם פֹּה עִם־הַחֲמוֹר וְאֲנִי וְהַנֶּעֱר גִּלְכָּה עַד־כֹּה וְנִשְׁתַּחֲוֶה וְנִשְׁוָבָה אֵלֵיכֶם:

ה וַיֵּאמֶר אַבְרָהָם לְעוֹלִימוֹהִי אוּרִיכוֹ לְכוּן הִכָּא עִם חֲמָרָא וְאֲנָא וְעוֹלִימָא נְתַמְטִי עַד כָּא וְנִסְגּוּד וְנִתּוּב לְנִתְכוּן:

ט"ח עַד־כֹּה • כְּלוּמַר דֶּרֶךְ מוּעָט, לְמָקוֹם אֲשֶׁר לְפָנֵינוּ. וּמִדְרַשׁ אַגְדָּה: 'אֶרְאָה הֵיכָן הוּא מַה שֶׁאָמַר לִי הַמָּקוֹם: "כֹּה יִהְיֶה זְרַעךָ"'. וְנִשְׁוָבָה • נִתְנַבֵּא שִׁישׁוּבוֹ שְׁנֵיהֶם.

רש"י כפשוטו - מהדרת לשם

יעֲלֶהוּ, לְפִי שֶׁהַקּוּדֹשׁ־בְּרוּךְ־הוּא מִתְהַא הַצְדִּיקִים (ס"א: מִשְׁהָא לְצְדִיקִים) - מִתְמַיָּה אוֹתָם עַל דְּבַרְיָו, שְׁאִינוּ מְפָרֵשׁ לָהֶם אֶת הַדִּיבּוּר לְגַמְרֵי, וְרַק אַחֲרֵי כֵּן מְגַלֵּה לָהֶם, וְכֹל זֶה כְּדֵי לְהַרְבוֹת שְׂכָרָן - לְתַת לָהֶם שְׂכָר עַל כֵּל דִּיבּוּר וְדִיבּוּר כְּמִצְוָה בְּפָנֵי עֲצָמָה. וְכֵן כִּיִּצְאָ בְּזֶה אָנוּ מוֹצְאִים: אֵל הָאֶרֶץ אֲשֶׁר אֶרְאָךְ שֶׁלֹּא פִירֵשׁ לוֹ מִיָּד אִיוּוֹהִי הָאֶרֶץ, (לעיל יב, א), וְכֵן בִּיּוֹנָה כְּשֶׁשָּׁלַח ה' אֶת יוֹנָה הַנְּבִיא אֶל נִינְוֶה, אָמַר לוֹ: לֵךְ אֶל נִינְוֶה וּקְרֵא אֵלֶיָּה אֶת הַקְּרִיאָה אֲשֶׁר אֲנִי דוֹבֵר אֵלֶיךָ' (יונה ג, ט) וְלֹא פִירֵשׁ לוֹ מִיָּד מַהִי הַקְּרִיאָה (לבוש):

רְגִילוֹת מְנַהֵגוּ, וְעֵשָׂה זֹאת בַּעֲצָמוֹ עַל אִף שֶׁלֹּא הִיָּתָה דְרָכּוֹ בְּכָךְ: אֶת שְׁנֵי נַעֲרָיו. הֵם יִשְׁמַעְאֵל וְאַלְיַעֲזָר, וְהוֹצֵרָךְ לְקַחַת אוֹתָם עִמּוֹ, מִשׁוּם שְׁאִין אָדָם חָשׁוּב וְשֹׂאֵי לְצֵאת לְדֶרֶךְ בְּלֹא שְׁיִלוּוָהוּ לְפָחוֹת ב' אָנָשִׁים (ב"ר), בְּאִפְסָן שָׂאָם יִצְטָרֵף הָאָחִיד לְנִקְבֵי וַיִּתְרַחֵק, יִהְיֶה הַשְּׁנֵי עִמּוֹ וְלֹא יִשָּׂאָר לְבַדּוֹ אִפְּיֵלוֹ שְׁעָה קְלָה: וַיִּבְקַע. תְּרַגּוּמוֹ בְּאוּנְקָלוֹס: 'וְצִלַח', וְהוּא כְּמוֹ 'וְצִלַחוּ הַיָּרְדֵן' (שמואל ב' יט, יח) לְשׁוֹן בִּיקוּע - חֲצוּ אֶת הַיָּרְדֵן, כְּאִילוֹ חֲלָקוֹ אוֹתוֹ לְשָׁנִים, וְכֵן בִּיקוּעַ עֲצִים פִּירוּשׁוֹ חִיתוּף עַץ לְחֲצָאִים. פִּינְדֵר"א בַּלְע"ז (רא"ס):

וְטָרַף דַּעֲתוֹ, וְרַק מִתּוֹךְ כֵּךְ קָיִים אֶת מִצְוָתוֹ, וְאִילוֹ הִיָּה נוֹתֵן לוֹ שֶׁהוּת לְהַתְנַיֵּשׁב בְּדַעֲתוֹ וְלְהַמְלִיף אֶל לְבוֹ, לֹא הִיָּה עוֹשֶׂה כֵּן. לְפִיכָךְ הִמְתִּין לוֹ שְׁלֹשָׁה יָמִים עַד שֶׁהִרְאָהוּ אֶת הַהָר, לְהוֹכִיחַ שְׁעֵשָׂה כֵּן מִתּוֹךְ 'שׁוּב הַדַּעֲת: וַיִּרְא אֶת הַמָּקוֹם. כִּיִּצַד הַכִּיר בּוֹ שֶׁהוּא הַמָּקוֹם? רָאָה עֲנָן קָשׁוּר עַל הַהָר - עוֹמֵד בְּרֹאשׁ הַהָר וְאִינוּ מִסְתַּלֵּק, וְיָדַע שֶׁהוּא מָקוֹם שְׁכִינָה (יפ"ח):

(ה) עַד כֹּה. לְפִי פְּשׁוּטוֹ, פִּירוּשׁוֹ עַד הַמָּקוֹם הַזֶּה, כְּלוּמַר, דֶּרֶךְ מוּעָט הוּא מְכָאן וְעַד לְמָקוֹם אֲשֶׁר לְפָנֵינוּ. וּמִדְרַשׁ־אַגְדָּה דֶּרֶשׁוּ חוּ"ל: גִּלְכָּה עַד כֹּה - אֶרְאָה הֵיכָן הוּא קָיִים הַהִבְטָחָה, מַה שֶׁאָמַר לִי הַמָּקוֹם: 'כֹּה יִהְיֶה זְרַעךָ' (לעיל טו, ה) [שֶׁהִבְטִיחוּ ה' לְהַרְבוֹת זְרַעוֹ כְּכּוֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם אֲשֶׁר אִישׁ לֹא יוֹכֵל לְסַפּוֹר. וְהִיָּה אַבְרָהָם מִצְפָּה לְרְאוֹת, בְּאִיוּ דֶּרֶךְ תַּתְקַיֵּים הַבְּטָחָה זֹאת אַחֲרֵי שֶׁצִּיּוּוּהוּ לְעַקּוֹד אֶת בְּנוֹ]. וְהַתְּנוּב מִתְּפָרֵשׁ: 'גִּלְכָּה עַד' הַמָּקוֹם שְׁבוּ וַתְּבַרְרָ בִּיצַד יִתְקַיֵּים 'כֹּה' (יפ"ח):

(ג) וַיִּשְׁכַּם. קָם בְּבוֹקֵר בְּשַׁעַה מוּקְדָּמַת, שֶׁנִּדְרָו לַמִּצְוָה וְהַשְּׂכִים קוֹדֵם הַנֶּזֶק הַחֲמָה (פסחים ד): וַיַּחְבֹּשׁ. הוּא בַעֲצָמוֹ חִבַּשׁ אֶת הַחֲמוֹר, וְלֹא צָוָה לְאַחַד מֵעַבְדָּיו לַעֲשׂוֹת זֹאת בְּמִקּוּמוֹ. לְפִי שֶׁהֵאָהֳבָה מְקַלְקֶלֶת אֶת הַשׁוּרָה [=הֵאָהֳבָה עֲשׂוּיָה לְשִׁבְשׁ וּלְשִׁנוֹת אֶת הַסֵּדֶר הַרְגִיל], שְׂמַתוֹף חִבִּיבוֹת הַמִּצְוָה שִׁנָּה אַבְרָהָם אֶת

(ד) בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי. מֵרַחֵק הַדֶּרֶךְ הוּא פָּחוֹת מִשְׁלֹשָׁה יָמִים, אֲלֹא שֶׁהַקְּב"ה לֹא הִרְאָה לוֹ אֶת הַהָר עַד הַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי (ב"ב ב'שם הילקוט). וְלָמָּה אֵיחָר הַקְּב"ה מַלְהֵרָאוֹתוֹ אֶת הַהָר מִיָּד כְּשֶׁהִגִּיעַ לְשֵׁם? כְּדֵי שֶׁלֹּא יֵאמְרוּ הַבְּרִיּוֹת: 'הַקְּב"ה הִמָּמוֹ (בְּלִבֵּל אוֹתוֹ) וְעַרְבָבוּ פִתְאֵם בְּצִיּוּי לְעַקּוֹד אֶת בְּנוֹ

וּנְסִיב אֲבָרְהָם יָת אַעֲזִי דַעֲלָתָא וְשׁוּי עַל יִצְחָק בְּרָהּ וְנִסִּיב בִּידָהּ יָת אֲשְׁתָּא וְיָת סַפִּינָא וְאַזְלוּ תְרוּיְהוֹן בְּתָרָא (ג"י פתדא):

(א) וַיִּקַּח אֲבָרְהָם אֶת-עֲצֵי הָעֵלָה וַיִּשֶׂם עַל-יִצְחָק בְּנוֹ וַיִּקַּח בְּיָדוֹ אֶת-הָאֵשׁ וְאֶת-הַמַּאֲכָלֹת וַיֵּלְכוּ שְׁנֵיהֶם יַחְדָּו:

ט"ו◀ המאכלת • ספין, על שם שאוכלת את הבשר, כמה דתימא: (דברים לב) "וְחַרְבֵי תֹאכַל בָּשָׂר", וְשִׁמְכֶשֶׁת בָּשָׂר לְאֲכִילָהּ. דְּבַר אַחֵר: זֹאת, נִקְרְאת 'מַאֲכָלֹת', עַל שֵׁם שִׁישְׁרָאֵל אוֹכְלִים מִתֵּן שְׂכָרָהּ. וַיֵּלְכוּ שְׁנֵיהֶם יַחְדָּו • אֲבָרְהָם, שְׁהִיהָ יוֹדֵעַ שֶׁהוּלֵף לִשְׁחַט אֶת בְּנוֹ, הִיָּה הוּלֵף בְּרִצּוֹן וְשִׁמְחָה כִּי־יִצְחָק, שְׁלֵא הִיָּה מְרָגִישׁ בְּדָבָר.

ז וַאֲמַר יִצְחָק לְאֲבָרְהָם אֲבוּיָהּ וַאֲמַר אָבָא וַאֲמַר הָא אָנָּא בְּרִי וַאֲמַר הָא אֲשְׁתָּא וְאֲעִיָּא וְאָן אִימְרָא לַעֲלָתָא:

(א) וַיֹּאמֶר יִצְחָק אֶל-אֲבָרְהָם אָבִיו וַיֹּאמֶר אָבִי וַיֹּאמֶר הַנְּנִי בְנִי וַיֹּאמֶר הִנֵּה הָאֵשׁ וְהַעֲצִים וְאִיָּה הַשֵּׁה לַעֲלָה:

ח וַאֲמַר אֲבָרְהָם קָדָם יְיָ גְּלִי לֵה אִימְרָא לַעֲלָתָא בְּרִי וְאַזְלוּ תְרוּיְהוֹן פְּתָדָא:

(ח) וַיֹּאמֶר אֲבָרְהָם אֱלֹהִים יִרְאֶה-לוֹ הַשֵּׁה לַעֲלָה בְנִי וַיֵּלְכוּ שְׁנֵיהֶם יַחְדָּו:

ט"ז◀ יראה לו השעה • כלומר יראה ויבחר לו השעה, ואם אין שעה, לעלה בני. ואף-על-פי שהבין יצחק שהוא הולף להשחט: "וַיֵּלְכוּ שְׁנֵיהֶם יַחְדָּו", בְּלֵב שְׁוָה.

ט וְנָתַו לְאַתְרָא דִּי אָמַר לֵה יְיָ וּבְנָא תִּמְן אֲבָרְהָם יָת מְדַבְּחָא וְסַדֵּר יָת אַעֲזִיָּא וְעַקֵּד יָת יִצְחָק בְּרָהּ וְשׁוּי יָתָהּ עַל מְדַבְּחָא עֵיל מִן אַעֲזִיָּא:

(ט) וַיָּבִיאוּ אֶל-הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אָמַר-לוֹ הָאֱלֹהִים וַיִּבֶן שָׁם אֲבָרְהָם אֶת-הַמִּזְבֵּחַ וַיַּעֲרֹךְ אֶת-הָעֵצִים וַיַּעֲקֹד אֶת-יִצְחָק בְּנוֹ וַיִּשֶׂם אֹתוֹ עַל-הַמִּזְבֵּחַ מִמַּעַל לַעֲצִים:

ט"ח◀ ויעקד • (שבת נד) יָדִיו וְרַגְלָיו מֵאַחֲזָרֵיו, הַיָּדִים וְהַרְגְּלִים בְּיַחַד הִיא עֲקֵדָה, וְהוּא לְשׁוֹן "עַקְדִים", שְׁהִיו קַרְסְלֵיהֶם לְבָנִים, מְקוֹם שְׁעוֹקְדִין אוֹתָן בּוֹ, הִיָּה נִפְרָ.

רש"י כפשוטו - מהדרת לשם

לַעֲלָה בְּנִי. וּמוֹטִיף רש"י: וְאִי-עַל-פִּי שְׁהִבִּין יִצְחָק מִתּוֹךְ כִּף שֶׁהוּא הוּלֵף לְהַשְׁחֵט - חוּזֵר הַכְּתוּב וְאוֹמֵר: 'וַיֵּלְכוּ שְׁנֵיהֶם יַחְדָּו', יַחַד בְּלֵב שְׁוָה לַעֲשׂוֹת רִצּוֹנוֹ שֶׁל מְקוֹם:

(ט) וַיַּעֲקֹד. כְּלוֹמֵר, קָשֶׁר יָדָיו וְרַגְלָיו מֵאַחֲזָרֵיו לְהַכְּיִנוֹ לְשַׁחֲטָהּ, שֶׁקְשִׁירַת הַיָּדִים וְהַרְגְּלִים בְּיַחַד הִיא הַקְּרוּיָה עַקְדִּיהָ (שבת נד.), וְהוּא לְשׁוֹן 'עַקְדִּים' הָאֲמוֹר אֲצֵל צֵאן יַעֲקֹב, שְׁעַל-שֵׁם שְׁהִיו קַרְסוּלֵיהֶם (הַעֲצָם) הַתְּחַתּוֹן שֶׁבְּרַגְלֵי, מְקוֹם חִיבוּר הַרְגְּלָ אֶל הָעֵקֶב) לְבָנִים, וְהַמְּקוֹם שְׁעוֹקְדִין אוֹתָן בּוֹ הִיָּה נִיפְרָ - בּוֹלֵט מִחֲמַת צַבְעוֹ הַשּׁוֹנָה, לְכֵן נִקְרְאוּ 'עַקְדִּים':

לְפָרֵשׁ אֶת הַדְּבָרִים: דְּיוֹקָא סַפִּין זֹאת שֶׁל עַקְדִּית יִצְחָק הִיא הַנִּקְרְאת 'מַאֲכָלֹת', עַל שֵׁם שִׁישְׁרָאֵל אוֹכְלִים מִתֵּן שְׂכָרָהּ - נִהְיִים מְקִיבוּל שְׂכָר עַל עַקְדִּית יִצְחָק, שְׁנַעֲשֵׂתָהּ עַל יְדֵי סַפִּין זֶה (רא"ס):

וַיֵּלְכוּ שְׁנֵיהֶם יַחְדָּו. הַשּׁוּה הַכְּתוּב זֶה לְזֶה, שֶׁהֵלְכוּ כְּאֶחָד וְלֹא הִיָּה הַבְּדִל בֵּינֵיהֶם, לְלַמֵּד כִּי אִף אֲבָרְהָם שְׁהִיָּה יוֹדֵעַ שֶׁהוּלֵף לְשַׁחֲטָא אֶת בְּנוֹ, הִיָּה הוּלֵף בְּרִצּוֹן וְשִׁמְחָה, כִּמּוֹ יִצְחָק שְׁלֵא הִיָּה מְרָגִישׁ בְּדָבָר - שְׁעַדִּין לֹא יָדַע כָּלֵל שֶׁהוּא עֲתִיד לַעֲלוֹת לְקָרְבָן (רא"ס): (ח) יִרְאֶה לוֹ הַשֵּׁה. הַשִּׁיב לוֹ תְּשׁוּבָתוֹ בְּרַמְיָהּ, כְּלוֹמֵר, הִי יִרְאֶה וַיִּבְחַר לוֹ אֶת הַשֵּׁה, וְאִם אֵין שֵׁה - אֲזִי וְהִיָּה

וְנִשְׁוֵבָהּ. וְהָרִי עַדִּין הִיָּה בְּדַעְתּוֹ שֶׁיַּעֲלֶהוּ לַעֲלָה וְיָשׁוּב לְבִדּוֹ, וְאִם כֵּן הִיָּה לוֹ לֹמֵר 'וְאִשׁוּבָהּ?' אֵלָּא נִתְּנָבֵא - יְצָאָה נְבוּאָה מִפִּיו שִׁישׁוּבוּ שְׁנֵיהֶם (לבוש, יפ"ח):

(ו) הַמַּאֲכָלֹת. פִּירוּשׁוֹ סַפִּין, וְנִקְרְאת מַאֲכָלֹת מִלְּשׁוֹן 'אֲכִילָה', עַל שֵׁם שֶׁאוֹכְלַת אֶת הַבָּשָׂר - כְּלוֹמֵר מְכַלָּה וּמְכַרִּיתָהּ אֶת הַבָּשָׂר, וּפְעוּלַת הַכְּרִיתָהּ שֶׁל הַחֲרֵב קְרוּיָה 'אֲכִילָה', כְּמָה דְּתִימָא - כִּמּוֹ שְׁנַאֲמַר (דברים לב, מג) 'וְחַרְבֵי תֹאכַל בָּשָׂר' [חַרְבֵי תַּהְרוּג וְתַכְרוֹת בָּשָׂר]. וְעוֹד טַעַם שֶׁנִּקְרְאָ שְׁמֵהּ מַאֲכָלֹת מִלְּשׁוֹן מַאֲכִילָה, עַל שֵׁם שֶׁמְכַשֶּׁרֶת בָּשָׂר לְאֲכִילָה עַל יְדֵי שַׁחֲטָהּ. דְּבַר אַחֵר - דִּרְךְ אַחֲרַת

(י) וַיִּשְׁלַח אַבְרָהָם אֶת־יְדֹוּ וַיִּקַּח אֶת־הַמַּאֲכֶלֶת לְשַׁחַט אֶת־בְּנֵי:

יְאוּשִׁיט אַבְרָהָם ית' ידה וינסיב ית ספינא למיכס ית ברה:

(יא) וַיִּקְרָא אֵלָיו מֶלֶאךָ יְהוָה מִן־הַשָּׁמַיִם וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם אַבְרָהָם וַיֹּאמֶר הֲנִנִּי:

יא וקרא לה מלאכא דני מן שמיא ואמר אברהם אברהם ואמר הא אנא:

ט"ז אברהם אברהם. לשון חבה הוא שכוּפּל את שמו.

(יב) וַיֹּאמֶר אֶל־תְּשַׁלַּח יָדְךָ אֶל־הַנֶּעֶר וְאַל־תַּעַשׂ לוֹ מְאוּמָה כִּי עֵתָהּ יִדְעֵתִי כִּי־יִרְאֶה אֱלֹהִים אֶתָּה וְלֹא חֲשַׁבְתָּ אֶת־בְּנֶךָ אֶת־יְחִידְךָ מִמֶּנִּי:

יב ואמר לא תושיט ידך לעולימא ולא תעביד לה מדעם ארי פען ידענא (ני"י ידעית) ארי דחלא דני את ולא מנעת ית ברה ית יחידך מני:

ט"ח אֶל־תְּשַׁלַּח • לְשַׁחַט, אָמַר לוֹ: 'אִם כֵּן לְחַנּוּם בָּאתִי לְכַאֵן, אֶעֱשֶׂה בּוֹ חֲבֵלָה וְאוּצִיא מִמֶּנּוּ מַעַט דָּם, אָמַר לוֹ: "אֶל־תַּעַשׂ לוֹ מְאוּמָה", אֵל תַּעַשׂ בּוֹ מוֹם. כִּי עֵתָהּ יִדְעֵתִי • אָמַר רַבִּי אֲבָא: אָמַר לוֹ אַבְרָהָם: 'אֶפְרַשׁ לְפָנֶיךָ אֶת שִׁיחֵתִי: אֶתְמַל, אֶמְרֶת לִי: 'כִּי בִיּוֹצֵחַ יִקְרָא לְךָ זֶרַע', וְחִזְרַת וְאֶמְרֶת: "קַח־נָא אֶת־בְּנֶךָ. עַכְשָׁו, אַתָּה אוֹמֵר לִי: "אֵל תְּשַׁלַּח יָדְךָ אֶל־הַנֶּעֶר". אָמַר לוֹ הַקְדוּשׁ־בְּרוּךְ־הוּא: "לֹא אַחֲלַל בְּרִיתִי וּמוֹצֵא שְׁפָתַי לֹא אֲשַׁנֶּה", כִּשְׂאֵמְרֵתִי לְךָ 'קח', מוֹצֵא שְׁפָתַי לֹא אֲשַׁנֶּה, 'לֹא אֶמְרֵתִי לְךָ 'שְׁחַטְהוּ', אֲלֵא "הַעֲלֵהוּ", אִסְקַתִּיהָ אֶחְתִּיהָ. כִּי עֵתָהּ יִדְעֵתִי • מַעַתָּה, יֵשׁ לִי מָה לְהַשִּׁיב לְשִׁטָּן וְלְאִמּוֹת הַתְּמַהִיִּם: מָה הִיא חֲבֵתִי אֲצִלְךָ. יֵשׁ לִי פִתְחוֹן פֶּה עַכְשָׁו, שְׂרוּאִים: "כִּי יִרְאֶה אֱלֹהִים אֶתָּה".

~ נקודות משיחות קודש ~ (משיחת ש"פ וירא, ט"ו מרחשון התשמ"ח)

פֶּאֶשֶׁר לומדים את הפסוק 'ויאמר אל תשלח ידך אל הנער ואל תעש לו מאומה כי עתה ידעתי כי ירא אלקים אתה ולא חשבת את בנך את יחידך ממני' - מתעוררת שאלה פשוטה אצל בן חמש למקרא: מהו הצרך בנתינת טעם - 'כי עתה ידעתי גו' - לציווי 'אל תשלח ידך אל הנער ואל תעש לו מאומה', לכאורה, כששמע אברהם אבינו את הציווי 'אל תשלח ידך אל הנער', בודאי ששמח ביותר שבנו יחידו ישאר בחיים, ומהו הצרך בנתינת טעם 'כי עתה ידעתי וגו'?! ועל־כרחק צריך לומר שְהִיָּה איזה ענין בינתיים (לאחרי הציווי 'אל תשלח ידך אל הנער'), שעל זה בא המענה 'כי עתה ידעתי וגו'.

רש"י כפשוטו - מהדורת לשם

בפירושו 'שחטוהו', אלא סתמתי ואמרתי 'העלהו' כדי להעמידך בנשיון, אסקתיה - פיון שהעלית אותו וקיימת את דברי - אסתיה - עכשיו הורידהו: כי עתה ידעתי. וכי קודם לכן לא ידע אלא מעתה יש לי מה להשיב לשטן ולאומות העולם התמהים ואינם מאמינים מה היא חיבתי אצלה. שכן יש לי פתחון פה מענה בפני להשיב להם עכשיו, שהכל רואים בהוכחה גמורה כי ירא אלהים אתה [כמו שפירש רש"י לעיל (פסוק ה), שאמר לו עמוד לי בזה הנשיון, שלא יאמרו הראשונות לא הנה בהן ממיל]

בעבר) אמרת לי 'כי ביצחק יקרא לך זרע' ולעיל בא, י, ונמצאתי למד שיצחק ינהו ויוליד בנים, וחזרת ואמרתי 'קח נא את בנך... והעלהו שם לעלה' (לעיל פסוק ה) ומשמע שאותה ההבטחה לא התקיים בו עוד, אלא ישחט לקרבן, והנה עכשיו אתה חוזר שוב ואומר לי 'אל תשלח ידך אל הנער'! אמר לו הקדוש־ברוך־הוא: 'לא אחלל בריתי ומוצא שפתי לא אשנה' (תהלים פט, לה) - לעולם איני חוזר מהבטחתי, ואיני מבטל את אמיותות דברי: כשאמרתי לך 'קח' - מוצא שפתי לא אשנה, שכאשר תדייק בדברים תמצא שלא אמרתי לך

(יא) אברהם אברהם. לשון חיבה הוא שכוּפּל את שמו בהזכרתו פעמיים: (יב) אל תשלח. כפל הדיבור ואמר 'אל תשלח ידך אל הנער' ואל תעש לו מאומה. תחילה אמר, אל תשלח ידך לשחוט אותו. אמר לו אברהם: 'אם כן לחנם באתי לכאן, אולי לכל הפחות אעשה בו חבלה ואוציא ממנו מעט דם'; אמר לו: אל תעש לו מאומה - אל תעש בו אפילו מום (רא"ם): כי עתה ידעתי. אמר רבי אבא: אמר לו אברהם להקב"ה: אפרש לפניך את שיחתי - אמר לפניך את אשר בלבי, אתמול (בראשונה,

(מ"א):

ולכן מפרש רש"י שבנותים היתה שיחתו של אברהם להקב"ה, שיחה שלימה כו', "אמר לו אברהם (להקב"ה) **אפרש לפניך את שיחתי**", ותכן דבריו, "אתמול אמרת לי כי ביצחק יקרא לך זרע, וחזרת ואמרת קח נא את בנך, עכשו אתה אמר לי אל תשלח ידך אל הנער"!

ועל זה השיב לו הקב"ה, "לא אחלל בריתי ומוצא שפתי לא אשנה, כשאמרתי לך קח, מוצא שפתי לא אשנה, לא אמרתי לך שחטוהו, אלא העלהו, אסקתיה אחתיה, (וטעם הדבר) כי עתה ידעתי, מעתה יש לי מה להשיב לשטן ולאמות התמהים מה היא חבתי אצלך, יש לי פתחון פה עכשו שרואים כי ירא אלקים אתה", פלומר, לא היה זה אלא נסיון להראות לפל "כי ירא אלקים אתה", מפיון ש"לא חשכת את בנך את יחידך ממני".

ליתר באור:

לכאורה, גם אם אינו מבין את הנהגתו של הקב"ה, "אתמול אמרת לי כו' וחזרת ואמרת כו' עכשו אתה אמר לי כו' - היה לו לשמח שיצחק נשאר בחיים, ולהזדרז להורידו מעל גבי המזבח כו', מבלי לשאל שאלות מיותרות?!

אלא, שאברהם לא היה יכל לעבר לסדר היום מבלי לפרש את שיחתו לפני הקב"ה, כשיש לו שאלה וקושיא על הנהגתו של הקב"ה - ענין הנוגע לאמונה בהקב"ה.

והגע עצמך:

פל נסיון העקידה לא היה אלא כדי להוכיח ולהראות לכל העמים את גדל ותקף האמונה דאברהם אבינו בהקב"ה, ואיך יתכן שבסופו של דבר ישאר אברהם אבינו עם שאלה וקושיא (הפך ענין האמונה) על הנהגתו של הקב"ה - הפך תכלית ומטרת נסיון העקידה?!

ולכן, לא היה אברהם אבינו יכל להחריש, אלא אמר להקב"ה **"אפרש לפניך את שיחתי כו"**, עד שהשיב לו הקב"ה שאין כאן שום שינוי, "מוצא שפתי לא אשנה וכו'".

~ נקודות משיחות קודש ~ (על-פי לקוטי שיחות חלק לה, עמוד 76 ואילך - מתוך 'לקראת שבת)

קיום מצות העקדה בשלמות

ויאמר אל-תשלח ידך אל-הנער ואל-תעש לו מאומה כי | עתה ידעתי כי-ירא אלהים אתה

אל תשלח - לשחט. אמר לו אם פן לחנם באתי לכאן, אעשה בו חבלה ואוציא ממנו מעט דם, אמר לו אל תעש לו מאומה, אל תעש בו מום.

כי עתה ידעתי - אמר רבי אבא, אמר לו אברהם, אפרש לפניך את שיחתי, אתמול אמרת לי כי ביצחק יקרא לך זרע, וחזרת ואמרת קח נא את בנך, עכשו אתה אומר לי אל תשלח ידך אל הנער. אמר לו הקב"ה, לא אחלל בריתי ומוצא שפתי לא אשנה, כשאמרתי לך קח - מוצא שפתי לא אשנה, לא אמרתי לך שחטוהו אלא העלהו, אסקתיה אחתיה (כב, יב ובפירוש רש"י)

ולכאורה הדבר תמויה (כמו שהקשו המפרשים): מדוע תמה אברהם רק פאשר נצטוה "אל תשלח ידך אל הנער" ולא לפני-זה תכף כשנצטוה "קח נא את בנך"?

ויש לומר שבדבריו אלו לא בא אברהם להרהר חס-ושלום אחר מדותיו של הקב"ה, (וכמו שמצינו בפרוש רש"י להלן (סוף פרשת שמות) שאמר הקב"ה למשה "הרהרת על מדותי. לא פאברהם שאמרתי לו כי ביצחק יקרא לך זרע, ואחר-כך אמרתי לו העלהו לעולה ולא הרהר אחר מדותי"), אלא דבזה בא לפרש דבריו הקודמים:

לאחרי שאמר אברהם "אם פן לחנם באתי לכאן, אעשה בו חבלה" כו', ונענה על כך בשלילה, חשב אברהם, שמא לבו אינו שלם עמו במעשה העקדה, ואינו ראוי לקיים מצוה זו. ומשום הכי אין מניחים אותו לקיים צווי זה, ולכן - חשב אברהם - לא נתקבלה בקשתו ד"אעשה בו חבלה", כי בזה הודה שאינו שלם עם מעשה זה ומבקש לקיים הצווי רק במקצתו;

וכדי לשלל קסלקא-דעתך זו, המשיך אברהם לטען - "אפרש לפניך את שיחתי", שבקשתו "אעשה בו חבלה" היתה - לא לגרע מצווי ה' אלא - לקיים הצווי ד"קח נא את בנך", כי על-ידי-זה תתרוץ הסתירה בין הצווי ד"קח נא", לבין ההבטחה "כי ביצחק יקרא לך זרע". דבתחלה לא הבין אברהם כיצד יכולים להתקיים שני דבורים אלו - הסותרים זה את זה (ומכיון שנצטוה בפרוש "קח נא" וגו', קיים הצווי מבלי להרהר אחר מדותיו של הקב"ה); אבל עכשו שנצטוה לא לשחט, אם פן אפשר להכריע בין שני הפתובים ולקיים שניהם - על-ידי עשית חבלה והוצאת דם (וזריקתו על המזבח). ועל זה נענה: "עתה ידעתי כי ירא אלקים אתה גו'", פלומר, קיום המצוה היה בשלמות ואין בה שום חסרון, ולא נמנע ממנו לקיים הצווי, שהרי מלכתחלה "לא אמרתי לך שחטוהו אלא העלהו, אסקתיה אחתיה" (ובזה תתרוץ גם הסתירה בין שני הצוויים).

(יג) וַיִּשָּׂא אַבְרָהָם אֶת־עֵינָיו וַיֵּרָא וְהִנֵּה־אֵיל אַחַר נֹאֲחֻז בַּסַּבָּךְ בְּקִרְנָיו וַיִּלָּךְ אַבְרָהָם וַיִּקַּח אֶת־הָאֵיל וַיַּעֲלֵהוּ לְעֹלָה תַּחַת בְּנוֹ:

יג וַיִּזְקַף אַבְרָהָם יָת עֵינָוְהִי כְּתִר אֵלָיִן וַחֲזָא וְהָא דְכָרָא כְּתִר אַחֲדִי בְּאֵילָנָא בְּקִרְנֵוְהִי וַאֲזַל אַבְרָהָם וַנְּסִיב יָת דְּכָרָא וַאֲסַקְהָ לְעֹלְמָא חֲלָף כְּרָה:

ט"ו וְהִנֵּה־אֵיל • מוכן היה לךף מששת ימי בראשית. אחר • אחרי שאמר לו המלאך: "אל תשלח ידך", ראהו כשהוא נאחז והוא שמתרגמין: וזקף אברהם ית עינוהי כתר אלין (ספרים אחרים: ולפי האגדה: אחר כל דברי המלאך והשכינה ואחר טענותיו של אברהם). בסבך • אילן. בקרניו • שהיה רץ אצל אברהם, והשטן סובכו ומערבבו באילנות. תחת בנו • מאחר שכתוב "ויעלהו לעלה", לא חסר המקרא כלום, מהו "תחת בנו"? על כל עבודה שעשה ממנו היה מתפלל ואומר: 'יהי רצון, שתהא זו כאלו היא עשויה בבני, כאלו בני שחוט, כאלו דמו זרוק, כאלו בני מפשט, כאלו הוא נקטר ונעשה דשן'.

(יד) וַיִּקְרָא אַבְרָהָם שְׁמֵה־מְקוֹם הַהוּא יְהוָה יִרְאָה אֲשֶׁר יֹאמַר הַיּוֹם בְּהַר יְהוָה יִרְאָה:

יד וַיִּפְלַח וַצִּלִּי אַבְרָהָם תַּמָּן בְּאַתְרָא הַהוּא וַאֲמַר קְדָם יְיָ הֵכָא יְהוֹן פְּלַחַן דְּרִיָּא כְּכֹן וַתֹּאמַר בְּיוֹמָא הַדִּין כְּטוֹרָא הַדִּין אַבְרָהָם קְדָם יְיָ פְּלַח:

ט"ז ה' ירא • פשוטו כתרגומו: ה' יבחר ויראה לו את המקום הזה להשרות בו שכינתו ולהקריב כאן קרבנות. אשר יאמר היום • שיאמרו לימי הדורות עליו: "בהר זה יראה" הקדוש ברוך הוא לעמו. היום • הימים העתידין, כמו: "עד היום הזה" שבכל המקרא, שכל הדורות הבאים הקוראים את המקרא הזה, אומרים: 'עד היום הזה', על היום שעומדים בו. ומדרש אגדה: ה' יראה עקדה זו לסלח לישראל בכל שנה ולהצילם מן הפרענות, כדי שיאמר היום הזה בכל הדורות הבאים "בהר ה' יראה", אפרו של יצחק צבור ועומד לכפרה.

(טו) וַיִּקְרָא מְלָאךְ יְהוָה אֶל־אַבְרָהָם שְׁנֵית מִן הַשָּׁמַיִם:

טו וַיִּקְרָא מְלָאכָא דִּי לְאַבְרָהָם תַּנְיִנֹת מִן שְׁמַיָּא:

רש"י כפשוטו - מהדורת לשם

(יג) והנה איל. לשון והנה מורה על דבר הקיים ועומד, לפי שהאיל הזה מוכן היה לךף מששת ימי בראשית (מ"א):

אחר. מהו 'אחר'? אחרי שאמר לו המלאך 'אל תשלח ידך', אז ראהו - אברהם את האיל כשהוא נאחז וגוי. וכאילו נאמר 'וישא אברהם את עינו ויבחר (דברי המלאך). וירא והנה איל נאחז וגוי. והוא שמתרגמין בתרגום אונקלוס: 'וישא אברהם ית עינוהי כתר אלין' [וישא אברהם את עינו אחר הדברים האלה] (רא"ם). [ט"א: ולפי מדרש האגדה (שהביא רש"י לעיל פסוק יב) עוד קדמו לךף דין ודברים בין אברהם להקב"ה, ולכן יש לפרש: אחר כל דברי המלאך והשכינה, ואחר טענותיו של אברהם, אז ראה את האיל כשהוא נאחז: בסבך. בענפי אילן:

בקרניו. קרניו נתפסו ונטתכו באילן, לפי שהיה רץ אצל אברהם, והשטן סובכו ומערבבו באילנות כדי לעבבו בדרכו:

תחת בנו. מאחר שכתוב 'ויעלהו לעולה', הרי לא חסר המקרא כלום, שהרי מתוך הענין מוכן שהקריב רק את האיל, ולא את בנו, ומהו שהדגיש הכתוב 'תחת בנו'? אלא לומר, שעל כל עבודה שעשה ממנו (מן האיל), היה אברהם מתפלל ואומר: 'יהי רצון שתהא נחשבת עבודה זו כאילו היא עשויה בבני; כאילו בני שחוט, כאילו דמו זרוק, כאילו בני מופשט מעורו, כאילו הוא נקטר ונעשה דשן (אפר). ונמצא שאכן עלה האיל במקום בנו, ולא כקרנן נפרד (מ"ב):

(יד) ה' יראה. זהו שם המקום, ופשוטו - משמעותו של השם הזה, היא כתרגומו באונקלוס: 'קדם ה' הכא

יהוון פלחין דריא' [כאן יהיו עובדים לפני ה' לדורות]. ודבר זה משתמע משמו 'ה' יראה, כלומר ה' יבחר ויראה לו את המקום הזה - במקום ראוי להשרות בו שכינתו ולהקריב כאן קרבנות לכבודו: אשר יאמר היום. הוא המקום שיאמרו לימי הדורות (בדורות העתיד) עליו, בהר זה יראה הקדוש ברוך הוא לעמו:

היום. אין הפונה דווקא ליום שנכתבה תורה, אלא לכל הימים העתידין לבוא בדורות הבאים, כמו שיש לפרש את הביטוי 'עד היום הזה' שבכל המקרא, שכל הדורות הבאים הקוראים את המקרא הזה אומרים 'עד היום הזה', והוא מתפרש על היום שעומדים בו. ומדרש אגדה דרשו חז"ל, ה' יראה - יבור עקידה זו לסלוח לישראל בכל שנה [ביום

טז ואמר במימרי קמיית אמר יי ארי חלף די עבדמא ית פתגמא הדין ולא מנעמא ית ברך ית יחידך :

יז ארי ברקא אברכך ואסגאה אסגי ית ברך ככוכבי שמאי וכחלא די על ביה נמא וירתינ ברך ית קרוי סנאיהון :

(טז) ויאמר בי נשבעתי נאם יהוה כי יען אשר עשית את הדבר הזה ולא חשבת את-בנך את-יחידך :

(יז) כי-ברך אברכך והרבה ארבה את-זרעך ככוכבי השמים וכחול אשר על-שפת הים וירש זרעך את שער איביו :

יט"ז ◀ ברך אברכך • אחת לאב ואחת לבן • והרבה ארבה • אחת לאב ואחת לבן •

יח ויתברכן בדיל ברך כל עממיא דארעא חלף די קבלמא למימרי :

(יח) והתברכו בזרעך כל גווי הארץ עקב אשר שמעת בקלי :

יט ותב אברהם לות עלימיהו וקמו ואזלו פחדא לבאר שבע ויחיב אברהם בבאר שבע :

(יט) וישב אברהם אל-נערו ויקמו וילכו יחדו אל-באר שבע וישב אברהם בבאר שבע :

יט"ט ◀ וישב אברהם בבאר שבע • לא ושיבה ממש, שהרי בחרון הנה יושב י"ב שנים. לפני עקדתו של יצחק יצא מבאר שבע והלך לו לחרון, כמו שנאמר: "ויגר אברהם בארץ פלשתים ימים רבים", מרבים משל חרון הראשונים, והם כ"ו שנה, כמו שפרשנו למעלה.

כ ונהו בטר פתגמיא האלין ואתחנא לאברהם למימר הא ילידת מלכה אף היא ברין לנחור אחוה :

(כ) ויהי אחרי הדברים האלה ויגד לאברהם לאמר הנה ילדה מלכה גמ-הוא בנים לנחור אחיך :

יט"י ◀ אחרי הדברים האלה ויגד וגו' • בשוכו מהר המוריה, הנה אברהם מהרהר ואומר: 'אלו הנה בני שחוט כבר, הנה הולך בלא בנים, הנה לי להשיאו אשה מבנות ענר, אשכל וממרא', בשרו הקדוש-ברוך-הוא, שנולדה רבקה בת זוגו, וזהו "אחרי הדברים האלה", הרהורי דברים שהיו על ידי עקדה. גם-הוא • אף היא השותה משפחותיה למשפחות אברהם גם כן, מה אברהם י"ב שבטים שיצאו מיצקב: ח' בני הגבירות וד' בני השפחות, אף אלו, ח' בני גבירות וד' בני פלגש.

רש"י כפשוטו - מהדרות לשם

אברהם לעשות בן עכשיו, מיד בשרו הקדוש-ברוך-הוא שנולדה רבקה בת זוגו. וזהו שאמר הכתוב 'אחרי הדברים האלה'. אחרי הרהורי דברים שהיו לאברהם על-ידי מעשה העקידה:

גם היא. הדגיש הכתוב שילדה גם היא, כי אף היא השוותה משפחותיה למשפחות אברהם - שגם משפחת מלכה מנתה י"ב בנים, מה אברהם הקים משפחה של י"ב שבטים שיצאו מיצקב, ובהם ח' בני הגבירות - שמונה בני חל ולא, וד' בני שפחות - ארבעה בני בלקה וולפה, אף אלו היו ח' בני גבירות - בני מלכה, וד' בני פלגש - בני ראומה (יפ"ח):

והלך לו לחרון, כמו שנאמר (לעיל כא, לד) ויגר אברהם בארץ פלשתים ימים רבים [בבאר שבע, הכלולה בארץ פלשתים], כלומר ימים מרובים משל ימי ישיבת חרון הראשונים, והם כ"ו שנה, כמו שפרשנו למעלה (ראה רש"י לעיל כא, לד):

(כ) אחרי הדברים האלה ויגד וגו'. אחר הדברים ובהמשך להם, שבשוכו מהר המוריה לאחר העקידה הנה אברהם מהרהר ואומר, 'אילו הנה בני שחוט לבסוף, הרי כבר הנה יצחק הולך בלא בנים כיון שמת ולא יוליד עוד, ואם בן הרי הנה לי להקדים להשיאו אשה מפילות מבנות ענר אשכול וממרא', ולא להמתין עמו עד שאמצא לו מיוחדת. והנה ברעת

הכפורים] ולהצילם מן הפורענות, כדי שיאמר היום הנה - כלומר בכל הדורות הבאים - בהר ה' יראה אפרו של יצחק צבור ועומד לכפרה - יחשב לפניו כאילו אכן הוקרב יצחק, ואפר שריפתו צבור על המזבח שבאותו ההר, לכפר על זרעו (משכ"ס): (יז) ברך אברכך. כפל הלשון לברכה כפולה, אחת לאב - לאברהם, ואחת לבן - ליצחק. וכן: והרבה ארבה. אחת לאב ואחת לבן:

(יט) וישב אברהם בבאר שבע. לא היתה זו ושיבה ממש על מנת לגור שם, אלא ושיבה ארעית לזמן קצר, שהרי בחרון הנה יושב באומה תקופה. שהרי י"ב שנים לפני עקידתו של יצחק כבר יצא מבאר שבע

~ נקודות משיחות קודש ~ (אגרות קדש ב עמ' עח)

אף אלו, שמונה בני גבירות וארבעה בני פלגש (רש"י כב, ט) לפי זה "מעכה" הוא שם בן, פמוכן (וכן מפגש בסדר הדורות). אבל רגילים לפרש בלמוד התלמידים שהוא שם בת (וכן הוא בספורנו). וכנראה נשתרבו הדבר מפני שאינו **מפגש** ברש"י, וכן מפני שמצינו בנ"ף שהוא שם אשה: שם אשת דוד ושם אשת רחבעם. אבל מצינו גם כן שהוא שם איש (דה"א יא, מג. כג, טז), ו"יש לנו שמות רבים לזכר ולנקבה שונים" (אבן עזרא סוף פרשת וישלח).

(כא) **את־עוין בכרו ואת־בזו אחיו ואת־קמואל אבי ארם:**
כא ית עוין בוכרה וית בוז אחוהי וית קמואל אבוהי דארם:

(כב) **ואת־כשד ואת־חזו ואת־פלדש ואת־ידלף ואת בתואל:**
כב וית כשד וית חזו וית פלדש וית ידלף וית בתואל:

(כג) **ובתואל ילד את־רבקה שמונה אלה ילדה מלכה לנחור אחי אברהם:**
כג ובתואל אוליד ית רבקה תמנא אלין ילדת מלכה לנחור אחוהי דאברהם:

הש"י וּבַתּוֹאֵל יֶלֶד אֶת־רַבְקָה • כָּל הַיְחֻסִּין הִלְלוּ לֹא נִכְתְּבוּ, אֲלָא בְּשִׁבִיל פְּסוּק זֶה.

(כד) **ופילגשו ושמה ראומה ותלד גם־הוא את־טבח ואת־גחם ואת־תחש ואת־מעכה:**
כד וּלְחַנְתָּה וְשִׁמָּה רְאוּמָה וַיִּלְדֵת אֶף הִיא ית טבח וית גחם וית תחש וית מעכה:
פ פ פ

פפפ קמ"ז פסוקים. אמנו"ן סימן. חסלת פרשת וירא

הפטרה לפרשת וירא לקריאה בציבור ולשנים מקרא ואחד תרגום נרפס בעמ' קעט

רש"י כפשוטו – מהדורת לשם

(כג) **ובתואל ילד את רבקה. כל היחוסין הללו – כל שמות בני משפחת נחור, לא נכתבו אלא בשביל פסוק זה, להודיע שנולדה זיווגו של יצחק:**
חסלת פרשת וירא

אגרות קודש

ב"ה, ב' כסלו, תש"כ

ברוקלין.

שלום וברכה!

לאחרי הפסק ארוך, אשר כבר גרם לדאגה, נתקבל מכתבם מיום השלישי שהוכפל בו כי טוב, מבשר טוב מהצלחת טפול הרפואי שלה...

ויהי רצון אשר ילך מצב בריאותה הלוך וטוב, ובודאי זוכרת מה שכתבתי לה כ"פ, תוכן פתגם רבותינו נשיאנו, טראכט גוט וועט זיין גוט, ובפרט לאחרי שראתה חסדי השי"ת בעיני בשר שאז גם השכל אנושי ואפילו השכל דנפש הבהמית, מצריחים, צו טראכטען גוט.

ויה"ר שמחדש כסלו הנה יוסיפו שניהם גם יחד בהפצת היהדות המסורתית בכל מקום שידם מגעת, חדורה חום התלהבות וחיות חסידותיים, ובאופן דמוסיף והולך מוסיף ואור.

בברכה לבשו"ט בכל האמור וגם מבריאותו הוא,

מ. שניאורסאהן

שיעורי תהלים לשבוע פרשת וירא

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

ב"ה א' ט"ו סיון, תרפ"ח, ריגא

... בראשית שנת תרפ"ז באתי בבקשה לכללות אני"ש שיי אשר יקבעו, שבבתי-הכנסת אחר תפילת שחרית בכל מנין מתפללים יאמרו שיעורי תהלים (כמו שנחלק לימי החדש), ולאמר אחר זה קדיש כנהוג. ובקשתי זאת **בתקפה עומדת**, לזכות הרבים, (וראוי הי' לעשות כן בכל בית כנסת, כי איננו ענין פרטי של מפלגת החסידים יחיו בפרט), ובגלל זאת יתברכו ממקור הברכות בכל מילי דמיטב מנפש ועד בשר ...

<p>יום רביעי - י"ב מרחשון מפרק סו עד סוף פרק סח</p>	<p>יום ראשון - ט' מרחשון מפרק מט עד סוף פרק נד</p>
<p>יום חמישי - י"ג מרחשון מפרק סט עד סוף פרק עא</p>	<p>יום שני - י' מרחשון מפרק נה עד סוף פרק נט</p>
<p>יום שישי - י"ד מרחשון מפרק עב עד סוף פרק עו</p>	<p>יום שלישי - י"א מרחשון מפרק ס עד סוף פרק סה</p>
<p>שבת קודש - ט"ו מרחשון פרק כ, מפרק עז עד סוף פרק עח</p>	

יום ראשון ט' מרחשון

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 288, והמשכיל יבין ענין... עד עמ' 288, מסמרא דרע.

19	וְהַמְשָׁכִיל יָבִין עֲנִין פְּלֵא גְדוֹל מִזֶּה מְאֹד, מַה נַּעֲשֶׂה בְּשָׁמַיִם	שְׁהַטְעָם ⁴⁷ הוּא סוּד הַסְּפִירָה חֲכָמָה עֲלֵאָה, – חֲכָמָה עֲלִיוֹנָה,
20	מִמַּעַל עַל יְדֵי עֵינֵי וְכִרְוֹר הַלְכָה פְּסוּקָה מִן הַגְּמָרָא	שֶׁנִּפְּלוּ מִמֶּנָּה נִיצוּצֵינּוּ בְּקַלְפּוֹת בְּשִׁבְרֵת הַכְּלִימ, וְהֵם –
21	וּפּוֹסְקִים ⁴⁵ רְאִשׁוֹנִים	הַנִּיצוּצוֹת שֶׁל חֲכָמָה –
22	וְאַחֲרוֹנִים, מַה שֶּׁהָיָה	הַטַּעַם, שֶׁם בְּבְחִינַת
23	בְּהַעֲלֵם דְּבַר קֹדֶם הָעֵינֵי	גְּלוּת, שֶׁהַקְּלִפּוֹת
24	הָלֹךְ, – לִפְנֵי שֶׁהִתְעַמַּק	שׁוֹלְטִים עֲלֵיהֶם
25	בְּלִימוּד הַגְּמָרָא, הִיתָה	וּמַעֲלִימִים חֲכַמַת הַתּוֹרָה
26	הַהֲלָכָה הַפְּסוּקָה מוֹסְתֵרֶת	מַעֲלִינִים וְתַחֲתוֹנִים. –
27	וְלֹא יָדוּעָה, כִּי עַל יְדֵי זֶה	מֵהַנְּבִרָאִים שֶׁבְּעוֹלָמוֹת
28	– עַל יְדֵי הַתְּעַמְקוּתוֹ בִּזְה	הָעֲלִינִים כִּמוֹ נִשְׁמוֹת
29	וּבִירוּרוֹ אֶת הַהֲלָכָה,	וּמִלֵּאכִים, וּמִבְּנֵי הָאָדָם
30	מַעֲלָה הַלְכָה זֶה	כֵּאֵן לְמִטָּה. וְזֶהוּ שֶׁכְּתוּב
31	מִתְּקַלְפּוֹת שֶׁהָיוּ	כְּרַעֲיָא מִהֵימְנָא, –
32	מַעֲלִימִים וּמְכַסִּים	מִפְרֶשֶׁת נִשְׂא, כְּנֹזֵךְ לְעִיל
33	אוֹתָהּ, – אֶת הַהֲלָכָה,	בְּתַחֲלִיל הָאֲגָרָה,
34	שֶׁלֹּא הִיתָה יְדוּעָה בְּלָל,	שֶׁתְּקוּשְׁיָא – הַמְקִשָּׁה
35	אוֹ שֶׁלֹּא הִיתָה מוֹכֵנֶת הֵיטֵב בְּמַעֲמָה ⁴⁶ , – לֹא הִבִּינוּ הֵיטֵב טַעַם	לְהַבְנֵת עֲנִין בְּתוֹרָה, הִיא מְסַמְרָא דְרַע. – מִצַּד הַרַע, מְקַלְפּוֹת
36	הַהֲלָכָה – וְעַל יְדֵי עֵינֵינוּ וּבִירוּרוֹ מִבְּיָנִים כַּעַת אֶת הַטַּעַם,	שֶׁחַן רַע וְחַן מִסְתִּירוֹת עַל הַחֲכָמָה שֶׁל הַתּוֹרָה.

אגרת הקדש

והמשכיל יבין ענין פלא גדול מזה מאד מה נעשה בשמים ממעל ע"י עיון ובירור הלכה פסוקה מן הגמרא ופוסקים ראשונים ואחרונים מה שהיה בהעלם דבר קודם העיון הלו כי ע"י זה מעלה הלכה זו מהקליפות שהיו מעלימים ומכסים אותה שלא היתה ידועה כלל או שלא היתה מוכנת היטב בטעמה שהטעם הוא סוד הספי' חכמה עילאה שנפלו ממנה ניצוצי' בקליפות בשבה"כ והם שם בבחי' גלות שהקליפות שולטים עליהם ומעלימו' חכמת התורה מעליונים ותחתונים וז"ש בר"מ שהקושי' היא מסמרא דרע.

יום שני י' מרחשון

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 288, והנה העליונים אין... עד עמ' קמה, עו"ג.

37	וְהֵנָּה, הָעֲלִינִים – הַנִּשְׁמוֹת וְהַמֵּלָאכִים הַנִּמְצָאִים בְּעוֹלָמוֹת	מִתִּישִׁים בְּחָה – שֶׁל הַקְּלִיפָה, בְּשִׁבְרֵת הַתְּאֻוֹת, וְאַתְּכִפִּיא
38	הָעֲלִינִים יוֹתֵר, אֵין בְּהֶם כַּח לְבַר וְלִהְעֵלוֹת – הַנִּיצוּצוֹת	– וּנְכַנַּעַת סַמְרָא אַחֲרָא, וְיִתְפָּרְדוּ כָּל פּוּעֲלֵי אֹו. – כִּלְשׁוֹן
39	מִהַשְּׁבִירָה שֶׁבְּקַלְפַת נְנָה, אֲלֵא הַתְּחַתּוֹנִים לְבַד, – הַנִּשְׁמוֹת	הַפְּסוּק בְּתַהֲלִים ⁴⁹ . וְלִכֵּן, דּוּקָא חֵן – הַנִּשְׁמוֹת שֶׁלְמִטָּה בְּגוֹף – יֵשׁ
40	הַנִּמְצָאוֹת לְמִטָּה בְּעוֹלָם זֶה בְּגוֹף – יֵשׁ בָּהֶם הַכּוּחַ לְבַרֵּר אֶת	בְּכוּחַ לְבַרֵּר וְלִהְעֵלוֹת מִהַקְּלִיפּוֹת, יֵשׁ בְּכוּחַ לְהַעֲלוֹת חֲכַמַת
41	הַנִּיצוּצוֹת, לְפִי שֶׁהֵם	הַתּוֹרָה שֶׁהַקְּלִיפּוֹת
42	מְלַבְּשִׁים בְּגוֹף חֲמָרִי –	מִסְתִּירוֹת. וְלִכֵּן כָּאִים
43	הַנִּקְרָא "מְשַׁבָּא דְחֻיָּא" ¹²	הָעֲלִינִים – הַנִּשְׁמוֹת
44	– עוֹר שֶׁל נַחֲשׁ, מְקַלְפַת	שֶׁבְּעוֹלָמוֹת הָעֲלִינִים,
45	נְנָה, – כְּמוֹבֵא בְּפֶרֶק ל"א	לְשִׁמְעַע חֲדוּשֵׁי תוֹרָה
46	בְּחֶלֶק הָרֵאשׁוֹן שֶׁל סֵפֶר	מִתְּחַתּוֹנִים ⁵⁰ , – מַה
47	ה"תניא" (מהוההר ⁴⁸), וכפי	שֶׁהַנִּשְׁמוֹת כֵּאֵן לְמִטָּה
48	שְׁבִיאָרְנוּ שֵׁם, ש"חויא"	מִחֲדָשׁוֹת, מַה שֶׁמְּחַדְּשִׁים
49	(נחש) נקראים "שלש"	וּמְגִלִים תַּעֲלוּמוֹת
50	הַקְּלִיפּוֹת הַטְּמְאוֹת", וְהַגּוֹף	הַחֲכָמָה שֶׁהָיוּ כְּבוּשִׁים
51	שְׁהוּא קְלִיפַת נוּגָה נִקְרָא	כְּגוֹלָה עַד עֵתָה וְכֹל אִישׁ יִשְׂרָאֵל יוּכַל לְגַלוֹת
52	"מִשְׁבַּא דְחֻיָּא", הָעוֹר	תַּעֲלוּמוֹת חֲכָמָה (לְגִלוֹת) וְלְחַדֵּשׁ שֶׁכֵּל חֲדָשׁ הֵן
53	וְהַלְבוּשׁ שֶׁל הַנַּחֲשׁ, וְכַפִּי שֶׁעֲנִין זֶה מוֹסְבֵר בְּפִירוּטְרוֹט בְּמֵאמֵר	וּבִירְרָה אֶת הַהֲלָכָה אוֹ אֶת טַעְמָה וְחִידוּשָׁה בְּתוֹרָה, וְכָל אִישׁ
54	דִּיבוּר הַמִּתְחִיל "וּתְפַחְנָה" מִכ"ק אֲדוּמוֹר ה"צמח צדק" ב"ספר	יִשְׂרָאֵל יוּכַל לְגַלוֹת תַּעֲלוּמוֹת חֲכָמָה (לְגִלוֹת) וְלְחַדֵּשׁ שֶׁכֵּל
55	הַחֲקִירָה" עֲמוּד 136, וְהֵם – הַנִּשְׁמוֹת שֶׁבְּגוֹפִים כֵּאֵן לְמִטָּה,	חֲדָשׁ, הֵן בְּתַלְכּוֹת, הֵן בְּאַגְדוֹת, – בְּחֶלֶק הָאֲגָדָה שֶׁבְּתוֹרָה, הֵן

אגרת הקדש

והנה העליונים אין בהם כח לברר ולהעלות מהשבירה שבקליפת נוגה אלא התחתונים לבד לפי שהם מלובשים בגוף חומרי משכא דחויא מקליפת נוגה והם מתישים כחה בשבירת התאוות ואתכפיא ס"א ויתפרדו כל פועלי און. ולכן באים העליונים לשמוע חידושי תורה מהתחתונים מה שמחדשים ומגלים תעלומות החכמה שהיו כבושים בגולה עד עתה וכל איש ישראל יוכל לגלות תעלומות חכמה (לגלות) ולחדש שכל חדש הן

45. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ובכ"ז שייך בירור הטעם - כדלקמן". 46. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "אף שהייתה ידועה - בכמה הלכות בגמרא ובפרט בפוסקים". 47. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ביאור גדול הגלות (והגאולה), אף שההלכה עצמה ידועה - אינה בגלות". 48. תקו"ז תכ"א (מח, ב). 49. צב, י. 50. ראה זח"ג קעג, א.

1 פּנְגֵלָה, - של תורה, הֵן בְּנִמְתָּרֵי⁵¹, - של תורה; כְּפִי
 2 בְּחִינַת שְׂרֵשׁ נִשְׁמָתוֹ, - בכל אחד מחלקי התורה
 3 האמורים. וּמְחִיב פְּדָרָה, - לחדש חידושי תורה ולגלות
 4 תעלומות חכמה,
 5 לְהַשְׁלִים נִשְׁמָתוֹ
 6 בְּהַעֲלֵאת כָּל הַנִּיצוּצוֹת
 7 שְׁנַפְּלוּ לְחֻלְקָה
 8 וּלְגוּרְלָהּ, - שנשמה זו
 9 תעלה ניצוצות אלה,
 10 פְּנֻדָּע⁵². (וְכָל דְּבָרֵי
 11 תוֹרָה, וּבְפָרְט דְּבַר
 12 הַלְכָה, הִיא נִיצוּץ
 13 מִהַשְׁכִּינָה, שְׁהִיא הִיא
 14 דְּבַר ה', פְּדֵאִתָּא -
 15 כּמוֹבא בְּנִמְרָא⁵³: "דְּבַר
 16 ה' - זו הַלְכָה", סוּד
 17 מְלָכוֹת דְּאֲצִילוֹת הַמְּלַבְּשֵׁת לְחֻמְקָה דְּאֲצִילוֹת, וּמְלַבְּשִׁים
 18 בְּמְלָכוֹת דִּיצִירָה, וְיִרְדוּ בְּקַלְפַת נְגַה בְּשִׁבְרֵת הַפְּלִים).
 19 - הרי שדברי תורה בכלל, ו"דבר ה'", הלכה, בפרט, הם

בגלות בקליפה (המסתירה עליהם), והאדם המחודש חידוש
 בתורה או מתרץ קושיא ומברר את ההלכה לאשורה -
 מברר ומעלה ניצוץ השכינה מתוך הקליפה. וְזֶהוּ שְׂאֲמָרוֹ
 בְּנִמְרָא⁵⁴: "כָּל הָעוֹסֵק
 פְּתוּרָה, אָמַר הַקְּדוֹשׁ
 פְּרוּף-הוּא: מַעֲלָה אֲנִי
 עָלָיו כְּאִלּוֹ פְּדֵאִי וְאֵת
 פְּנֵי מַבְּיַן הָאֲמוֹת
 הָעוֹלָם". - שכן, על ידי
 עסק התורה פודים
 ניצוצות השכינה (של
 "דבר ה'") מגלות
 הקליפות. וזהו המצב
 כעת, כשהשכינה היא
 בגלות בקליפת "נוגה"
 הרי עסק התורה הוא
 לברר בירורים ולהעלות ניצוצות השכינה מהקליפות, שלכן
 הרי כאמור, עיקר עסק התורה הוא בהלכות איסור והיתר,
 כשר ופסול וכו',

אגרת הקדש

בהלכות הן באגרות הן בנגלה הן בנסתר כפי בחי' שרש נשמתו ומחוייב בדבר להשלים נשמתו בהעלאת כל הניצוצות שנפלו לחלקה ולגורלה כנודע (וכל דברי תורה וכפרט דבר הלכה היא ניצוץ מהשכינה שהיא היא דבר ה' כדאיתא בנגמרא דבר ה' זו הלכה סוד מלכות דאצילות המלבשת לחכמה דאצילות ומלוכשים במלכות דיצירה וירדו בקליפת נוגה בשבירת הכלים). וז"ש בנגמרא כל העוסק בתורה אמר הקב"ה מעלה אני עליו כאלו פדאני ואת בני מבין האומות עו"ג.

יום שלישי י"א מרחשון

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' קמה, אבל בצאת השכינה... עד עמ' 290, בע"ה וד"ל:

39 אָבֵל בְּצֵאת הַשְּׁכִינָה מְקַלְפַת נְגַה [נֶסֶח אַחַר: מְהַקְלִיפּוֹת]
 40 אַחַר שִׁישְׁלָם פְּרוּר הַנִּיצוּצוֹת, וְיִפְרֵד הָרַע - של הקליפות,
 41 מֵהַטּוֹב - של קדושה, ו"יִתְפַּרְדּוּ כָּל פּוֹעֲלֵי אֵוִן, וְלֹא שְׁלֵטָא
 42 אֵילְנָא דְטוֹב וְרַע - ולא ישלטו "עץ הדעת טוב ורע", שהוא,
 43 כאמור לעיל, קליפת
 44 "נוגה" השולטת בזמן
 45 הגלות, בְּצֵאת הַטּוֹב
 46 מִמְּנָה - שכן, השליטה
 47 שיש לה כיום, היא מצד
 48 החלק הטוב שבה, ואילו
 49 כשחלק הטוב יצא ויתברר
 50 ממנה - לא תהיה
 51 השליטה בידה יותר, אֵוִן
 52 לֹא יִתְּיָה עִסְק תְּתוּרָה
 53 וְהַמְּצוֹת לְבָרַר פְּרוּרֵי,
 54 - כפי שהדבר עתה, כִּי
 55 אִם לְיַחַד יִחוּדִים
 56 עֲלִיוֹנִים יוֹתֵר, - למעלה
 57 מהיחודים הנעשים על ידי
 58 לימוד תורה וקיום מצוות כעת, לְהַמְשִׁיךְ אֹרֹת עֲלִיוֹנִים יוֹתֵר
 59 מֵהַאֲצִילוֹת⁵⁵, כְּמוֹ שְׁכַתְּבָה הָאֲר"י ו"ל. וְהַבֵּל - כל האמור

ייעשה, על ידי פְּנִימִיּוֹת הַתוֹרָה, - חלק הנסתר שבתורה,
 לְקַנְּם הַמְּצוֹת בְּכוֹנוֹת עֲלִיוֹנוֹת שְׁמִכּוֹנוֹת לְאוֹרוֹת עֲלִיוֹנִים
 כו'. - הכוונות באות כדי להמשיך אורות עליונים ביותר, כִּי
 שְׂרֵשׁ הַמְּצוֹת הוּא לְמַעְלָה מֵעֲלֵי-סוּף פְּרוּף-הוּא -
 שלמעלה מ"אצילות".
 (זמנה שְׂאֲמָרוֹ רַז"ל⁵⁶
 דְּ"מְצוֹת בְּטוֹלוֹת לְעֵתִיד
 לְבֵא", הֵינּוּ ב' - זמן
 שאחרי תְּחִיַּת הַמֵּתִים,
 אָבֵל לִימּוֹת הַמְּשִׁיחַ
 קִדְּם תְּחִיַּת הַמֵּתִים -
 אֵין בְּטוֹלִים)⁵⁷. - ויצטיינו
 בהמשכת המשכות
 גבוהות יותר מאשר
 ההמשכות הנמשכות כעת
 על ידי המצוות, וְלִכֵּן
 יִתְּיָה גַם עִסְק עִסְק
 הַתוֹרָה גַם בְּפְּנִימִיּוֹת
 הַמְּצוֹת וּמְצַמְיָהֶם
 בִּיחודים העליונים הנעשים על ידי המצוות,
 ובטעמים מדוע על ידי אופן זה דוקא של קיום המצוות ממשיכים

אגרת הקדש

אבל בצאת השכינה מקליפת נוגה [ניא מהקליפות] אחר שיושלם בירור הניצוצות ויפּרד הרע מהטוב ויתפרדו כל פועלי און ולא שלטא אילנא דטוב ורע בצאת הטוב ממנה אזי לא יהיה עסק התורה והמצוות לברר בירורין כ"א ליחד יחודים עליונים יותר להמשיך אורות עליונים יותר מהאצילות כמ"ש האר"י ז"ל והכל ע"י פנימיות התורה לקיים המצוות בכוונות עליונות שמכוונות לאורות עליונים כו' כי שרש המצוות הוא למעלה מעלה בא"ס ב"ה (ומ"ש רז"ל דמצוות בטילות לע"ל היינו בתחיית המתים אבל לימות המשיח קודם תח"מ אין בטלים) ולכן יהי' גם עיקר עסק התורה גם כן בפנימיות המצוות וטעמיהם

51. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א. "בכנה"ל - ובכאו"א מעלה". 52. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ראה ה' ת"ת לאדה"ז פ"א סוס"ד (יש"נ - בהמ"מ בהוצאת קה"ת)". 53. שבת קלח, ב. 54. ברכות ה, א. 55. בתניא שלפנינו ליתא תיבת "שלמעלה", אבל ב"לוח התיקון" תיקן כ"ק אדמו"ר שליט"א שצ"ל "שלמעלה מהאצילות". 56. נדה סא, ב. 57. מה שרבונו הזקן מביא כאן, שמצוות תתבטלנה לעתיד לבוא, והוא מחלק שזה יהי' אחרי תחיית המתים ולא בימות המשיח שלפני תחיית המתים - הרי זה לפי שיטת התוס' שם.

32 וכך יהיו אז כל ישראל בגלוי ובפועל במדינת צדיק, וְגַם אֲפֹשֶׁר
33 וְקָרוֹב הַדְּבָר - לומר, שִׁידְעוּ מִפְּנִימִיּוֹת הַתּוֹרָה כָּל גּוֹפֵי
34 הַתּוֹרָה הַנְּגַלִּית, כְּמוֹ אֲבֵרָהֶם אֲבִינוּ עַל־יְהוָה שְׂלוֹם, - שידע
35 מִפְּנִימִיּוֹת הַתּוֹרָה כֹּל הָעֲנִינִים שֶׁל נִגְלָה דַתּוֹרָה. שכן, הגמרא⁶⁰
36 הרי אומרת שאברהם
37 אבינו קיים כל התורה
38 כולה עד שלא ניתנה, והרי
39 ישנם ענינים בתורה
40 ובמצוות שלא היה שייך
41 שיהיו אז בגשמיות, כמו
42 למשל תפילין שכתוב בהם
43 ענין יציאת (מגלות)
44 מצרים וכדומה, אלא,
45 קיום המצוות של אברהם
46 אבינו היה בפנימיות
47 וברוחניות (כפי שמסביר
48 רבנו הזקן ב"תורה אור"⁶¹
49 וב"לקוטי תורה"⁶²) - הרי
50 שידע כל עניני התורה
51 מפנימיות התורה, וכך
52 ידעו זאת כל ישראל בזמן
53 המשיח. וְלִבְנֵי אֵין צְרִיכִים
54 - לא יצטרכו, לְעֵסֶק בְּהֵם
55 - בהלכות איסור והיתר,
56 טומאה וטהרה, כְּלָל. מַה
57 שְׂאִין כֵּן בְּזִמְנֵי פִית שְׁנֵי - למרות שלא התפרנסו מעמי הארץ,
58 שכן היה להם משלהם שדות וכרמים, בכל זאת הָיוּ צְרִיכִים
59 לְעֵסֶק - בדינים אלה, גַּם כִּי - למרות שהעסק בזה היה לֹא
60 בְּשִׁבִיל - לדעת הַלְבָּה לְמַעֲשֵׂה בְלִבָּד, אֲלָא שְׂוָהוּ עֵקֶר עֲבוּדָה
61 לְהַתִּישׁ בְּחַ הַסְּמָרָא-אֲחָרָא, וְלַהֲעֲלוֹת נִיצוּצֵי הַקְּדוּשָׁה עַל יְדֵי
62 הַתּוֹרָה וְהַעֲבוּדָה, כְּמוֹ שְׁנַתְבָּאָר בְּמָקוֹם אֲחָרִי⁶³. וְאַחַר

1 אורות עליונים ויחודים עליונים. אֲכָל הַנְּגַלּוֹת - הענינים של
2 נגלה דתורה, יְהִיו גְּלוּיִם וְיִדְוּעִים לְכָל אִישׁ יִשְׂרָאֵל בִּידְעָה
3 בְּתַחֲלָה - מבלי שיצטרכו להתייגע להגיע לאותה ידיעה, בְּלִי
4 שְׂכֻחָה, וְאֵין צְרִיךְ - ולא יצטרך האיש הישראלי לְעֵסֶק בְּהֵם,
5 אֲלָא לְעֵרֵב רַב שְׂלָא יִזְכוּ
6 לְמַטְעַם מְאִילְנָא דְתַנִּי, -
7 לטעום מעץ החיים, שְׂוָהוּ
8 מִפְּנִימִיּוֹת הַתּוֹרָה
9 וְהַמְצוּנָה, - וכיוון שהם לא
10 יזכו לטעום מפנימיות
11 התורה - לכן וְצְרִיכִים -
12 ויצטרכו לְעֵסֶק [בְּתוֹרָה]⁵
13 בְּמַשְׁנָה, - כדי, לְהַתִּישׁ
14 בְּחַ הַסְּמָרָא-אֲחָרָא
15 הַדְּבִיק בְּהֵם (עַל יְדֵי
16 עֵסֶק הַתּוֹרָה) (בכתב יד
17 ליתא), - הם יצטרכו
18 להחליש את הכוח של
19 סטרא אחרא, שְׂלָא
20 תִשְׁלַט בְּהֵם לְהַחְטִיאֵם,
21 בְּדַבְתִּיב: - כמו שכתוב⁵⁸:
22 "וְהַחֲטִיא בֶן מֵאָה שָׁנָה
23 יִקְלָל", שְׂוָהוּ חוֹטֵאִים
24 מְעֵרֵב רַב. - הרי שגם אז
25 יהיו חוטאים, והם ה"עֵרֵב
26 רב" שסטרא אחרא דבוקה בהם, ולכן יהיו הם זקוקים לאמצעים
27 להחלשת הסטרא אחרא שלא תביא אותם לידי חטא. ולא רק
28 כדי להחליש את הסטרא אחרא יהיו צריכים להזדקק לנגלה
29 דתורה, כי אם - וְגַם לְמַעֲשֵׂה יְהִיו צְרִיכִים לְפָרְטֵי הַלְּבוֹת
30 אֲסוּר וְטוּמְאָה יוֹתֵר מִיִּשְׂרָאֵל, שְׂלָא יֵאָרֶע לָהֶם - לבני ישראל,
31 פְּסוּל וְטוּמְאָה וְאֲסוּר, "כִּי לֹא יֵאָנֶה כו'". - לצדיק כל און⁵⁹ -

שהתוס' מפרשים מה שהגמרא אומרת שממה שבתכריכי מת יכול להיות ענין של כלאים - רא"י שהמצוות תתבטלנה לעתיד לבוא - מפרשים התוס' שהרא"י היא מכך, שלמרות שבשעה שיקומו בתחיית המתים הרי יהיו לבושים בלבושים אלה, אף על פי כן אין אנו חוששים לכלאים שבהם - שכן המצוות תתבטלנה לעתיד לבוא ולא יהיה אז האיסור של כלאים; הרשב"א, המובא בחידושי הר"ן שם על הגמרא, מפרש אחרת, שהכוונה היא על הזמן שהמתים הם עדיין מתים, אז המצוות בטלות לגביהם, שכן "כיון שמת נעשה חפשי מן המצוות"; בהתאם לרשב"א זה (המובא גם בספר "סדרי טהרה" על נדה שם) לא תתבטלנה המצוות בתחיית המתים. בכך מתרץ הרבי מה שלכאורה קשה מההגה"ה בפרק ל"ו בתניא, שרבנו הזקן אומר שם, שעיקר קבלת שכר יה' באלף השביעי שזוה יוצא שבתחיית המתים שלפני אלף השביעי הוא עדיין הזמן של עבודת המצוות, הרי שאי אפשר לומר שמיד אחרי תחיית המתים תתבטלנה המצוות? - אלא שם מדבר רבנו הזקן לפי שיטת הרשב"א. כך גם מה שרבנו הזקן מביא במאמר וה' ביום שהוא יתקע בשופר גדול שב"לקוטי תורה" שמצוות לא תתבטלנה לעתיד לבוא - הוא גם כן בהתאם לשיטת הרשב"א. בהבדל זה שרבנו הזקן מדייק כאן בין זמן ביאת המשיח לבין תחיית המתים (שרק בתחיית המתים תתבטלנה המצוות ולא בזמן ביאת משיח שלפני תחיית המתים) - אומר הרבי - יתורצו רבים מהמקומות שמהר"ץ חיות מביא בהגהותיו על הגמרא בנדה שם (באותם מקומות יוצא שהמצוות לא תתבטלנה לעתיד לבוא) - שכן שם מדובר על הלעתיד לבוא של זמן המשיח שלפני תחיית המתים, ומה שהגמרא אומרת שם שהמצוות תתבטלנה לעתיד לבוא - הרי זה בזמן שאחרי תחיית המתים (בהתאם לשיטת התוס'). הרבי מציין לעיין ב"שדי חמד" כללים מ' ס"ק ריח (חלק ג' תקסא, ג ואלף, בהוצאת קה"ת); וב"דברי חכמים" סימן נ"ג (א' תתקסב, סע"ב ואלף) שם מסומנים המקומות בהם דנים בענין זה. 58. ישע"י סה, כ. 59. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "דרך בזמה"ז פלוגתת תוס' (ורש"י) דדוקא במידי דאכילה (חולין ה, ב) "דזיל בטר טעמא דלעת"ל שלימות כל העולם כו'". 60. יומא כח, ב. קידושין פב, א. 61. לך לך יא, ד. 62. שמיני יח, ג. 63. ראה לקוטי תורה בהעלותך לב, ד.

10 "נוגה" היא העיקר של
 11 עולם הזה, כפי שעולם זה
 12 הוא לפני ביאת המשיח,
 13 שאז שולטת קליפת
 14 "נוגה", זו השליטה של "עץ"
 15 הדעת טוב ורע", ואילו
 16 לאחר ביאת המשיח, תבטל שליטתה של קליפת "נוגה",
 17 והעבודה אז לא תהיה בריר הניצוצות, כי אם הענין של יחודים
 18 עליונים. כמו שכתוב ב'עץ חיים', ודי למבין:

אגרת הקדש

הדברים והאמת יובן היטב בתוס' ביאור הר"מ דלעיל
 כמה שאמר אילנא דטוב ורע כו' ר"ל קליפת נוגה
 שהוא עולם הזה העיקר כמ"ש בע"ח ור"ל:

1 הַדְּבָרִים וְהָאֱמֶת, יוֹבֵן
 2 הַיִּטֵב בְּתוֹסֶפֶת בְּאוֹר
 3 הַרְעֵי-אֲמֵהֵימְנָא דְלַעִיל,
 4 כְּמָה שְׂאֵמֵר "אֵילָנָא"
 5 דְּטוֹב וְרַע כו", - שזו
 6 איטור והיתר וכו', רוֹצֵה
 7 לוֹמֵר קְלִיפַת נְגָה, שְׁהוּא עוֹלָם הַזֶּה הָעֵקֶר, - ב"הערות
 8 ותיקונים בדרך אפשר" (בסוף ספר ה"תניא") מציינ הרבי, שצריך
 9 להיות "עיקר עולם הזה", או "עולם הזה בעיקר", כלומר, שקליפת

יום רביעי י"ב מרחשון

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 290, כז אהובי אחיי... עד עמ' קמו, נס"ו.

43 אַהֲבֵי אַחֵי וְרַעֵי אֲשֶׁר - יקרים לי כַּנְפֵשֵׁי כו", - בהתאם
 44 למובא ב"לקוטי הגהות" על "תניא", הכוונה ב"אהובי" - על
 45 דרך לשון המדרש⁵ "לא זו מחבבה עד שקראה בתי", כבת
 46 החביבה על אביה במיוחד, "אחיי" - על דרך "לא זו מחבבה עד
 47 שקראת אחותי", אהבה
 48 שהיא אחוואית, "ורעיי" -
 49 על דרך "לא זו מחבבה עד
 50 שקראה אחי", כאהבתה
 51 של אם, ו"אשר כנפשי" -
 52 על דרך "קראה בשמו"⁶ -
 53 האהבה כפי שהיא לנפש
 54 העצמית, ו"כו" הכוונה
 55 יותר מאשר הנפש
 56 העצמית, המוסב על
 57 יחידה שבנפש, ה' עֲלֵיהֶם
 58 יָחִיד, חַיִּים עַד הָעוֹלָם, -
 59 בהתאם לפירוש האמור ב"לקוטי הגהות" מוסב "ה' עליהם יחיד"
 60 על מקיפים - עליהם, ו"חיים עד העולם" היינו המשכת המקף
 61 בפנימי, וְצִאצְאֵיהֶם אֲתָם וְרַע אֲמַת פְּרוּכֵי ה' הִמָּה מַעֲתָה
 62 וְעַד עוֹלָם. אַחֲרֵי דְרִישַׁת שְׁלוֹמָם בְּמִשְׁפַּט לְאוֹהֲבֵי שְׁמוֹ,
 63 בְּאֲתֵי לְדַבֵּר עַל לֵב נְדָבָאִים הַנֶּאֱנָחִים וְהַנֶּאֱנָקִים, - מתוך
 64 צער על הסתלקות הצדיק רבי מענדעלע, וְלִנְחָמָם בְּכַפְלָיִם
 65 לְתוֹשִׁיָהּ, אֲשֶׁר שְׁמַעָה אֲוֹנֵי - מה ששמע רבנו הזקן מאחריים,
 66 וְתָבֵן לָהּ, עַל מֵאֵמֵר רַו"ל⁸ ד"שֶׁבַק חַיִּים לְכָל חַי" -

19 כז. כפי המצויין בהקדמה לאגרת הקדוש זו (סימן כז), כתב רבנו הזקן
 20 אגרת זו אל חסידים אחרי הסתלקות רבי מענדעלע מויטבסק (מהורודוק)
 21 זכר צדיק לברכה, בתור "אגרת תנחומים" לנחם את החסידים, וסיים את
 22 האגרת בקריאה של התעוררות אל החסידים אודות צדקה בכלל ואודות
 23 החזקת משפחת רבי
 24 מענדעלע מויטבסק בפרט.
 25 באגרת זו מנחם רבנו הזקן את
 26 החסידים שקבלו מהצדיק, גם
 27 ברוחניות, בענינים של תורה
 28 ועבודה, וגם בגשמיות, על ידי
 29 ברכתיו ועצותיו - שצדיק
 30 אחרי הסתלקותו נמצא עדיין
 31 בעולם זה (והוא מביא
 32 מהזוהר, שזה עוד יותר
 33 מאשר לפני זה כשהיה בחיים
 34 חיותו בעולם הזה), וביכולת
 35 התלמידים לקבל ממנו ברוחניות בענינים של תורה ועבודה - יותר
 36 מאשר לפני ההסתלקות; וכן גם בגשמיות, מגינים הצדיקים על העולם
 37 הזה אחרי הסתלקותם יותר מאשר לפני הסתלקותם.
 38 מֵה שְׁכַתָּה - רבנו הזקן ל - חסידים, יוֹשְׁבֵי אֶרֶץ תְּקַדֵּשׁ תְּבַנֶּה
 39 וְתִבְנוּן בְּמַהֲרָה בְּיַמֵּינוּ אָמֵן, לְנַחֲמָם בְּכַפְלָיִם לְתוֹשִׁיָהּ,
 40 עַל פְּטִירַת הַרֵב הַנֶּאֱוָן וְהַמְּפָרָם אִישׁ אֱלֵקִים קְדוֹשִׁי, נֵר
 41 יִשְׂרָאֵל עֲמוּד הַיָּמֵינִי פֶּשֶׁט הַחֹזֵק, מוֹרְנוּ הַרֵב מְנַחֵם מְנַדֵּל
 42 נִשְׁמָתֵי-עַדָּן.

1. בלוח התיקון מציינ כ"ק אדמו"ר שליט"א, שאגרת זו נכתבה לחסידים שבחזון לארץ, ומ"ש כאן שנכתב "ליושבי אה"ק תובכ"א" הוא ט"ס "כיון שבסוף אגה"ק זה - נדפס בס' גנוזי נסתרות - אור רב פ"ו - מדובר ע"ד שלא למעט "ח"ו מכל כסף הקדשים אשר יקדישו לה' מדי שנה בשנה (כצ"ל). לרבותינו שבא"י תובכ"א", וממשיך שמבקש שיהי' הכסף מוכן לשלחו בהקדם לאה"ק. הוספה לאח"ז: "מובן הרוח גדול כבהנ"ל שהרי כותרת זו נמצאת בכל הדפוסים והייתה לעיני רבותינו נשיאנו מתחיל מ"בני המחבר" והצ"צ. ולכן נלפענ"ד לומר דתרווייהו איתגהו: חלק המתאים (והוא הנדפס, ובהשמטת השורה ע"ד "המוכ"ז" - שמהו ג"כ מובן שהגיהו אגה"ק זה) נכתב לאה"ק וכולה - ל"הנדכאים כו' שבמדינתנו". ובלאה"כ מסתבר לומר שכתב אדמו"ר אגרת תנחומין להנדכאים כו' שבאה"ק". 2. ע"ד ל' הכתוב - איוב יא, ו. 3. ע"ד ל' הכתוב - מלכים ב' ד, ט. 4. ע"ד ל' חז"ל - ברכות כח, ב. 5. שמו"ר ס"פ פקודי. ועוד. 6. זח"א קנד, ב. 7. ע"ד ל' הכתוב - יחזקאל ט, ד. 8. הובא בכמה שו"ת. (הוספת כ"ק אדמו"ר שליט"א): "וברמב"ם הלכות יבום ס"פ ב' בנוסח גט חליצה וכן בכתובת יבמין 'חיי לרבנן ולכל ישראל שבק'".

45 בַּחַיִּים - פְּעֻבֹדְתוֹ - של הצדיק, תִּדְבֵּק נַפְשׁוֹ, וְהִיתָה -
 46 ותהיה צְרוּרָה בְּצִדִיק רֹחַ הַיְיָ, בְּחַיֵּי רוּחַ אֲפִינוּ - כמו
 47 האויר שאדם שואף על ידי נחיריו, שעל ידי זה הוא חי, אֲשֶׁר
 48 אֲמַרְנוּ בְּצִלוֹ נְחִיָּה בְּגוּיִם¹³, - כלומר, בחינת חי שבנשמה

49 שלמעלה מבחינת נשמה,
 50 וזה נותן חיות עליונה יותר

51 בבחינת מקיף, שבחיות זו
 52 יכולים לעבור את הקשיים
 53 של הענינים הלא-יהודיים
 54 (ענינים שאינם קדושה),
 55 אֲשֶׁר שָׂבַק לָנוּ, בְּכָל
 56 אֶחָד וְאֶחָד בְּפִי בְּחִינַת
 57 הַתְּקַשְׁרוֹתוֹ בְּאֵמֶת, -
 58 לצדיק, וְאֶהְבְּתוֹ, -
 59 לצדיק, אֶהְבְּת אֵמֶת
 60 הַטְּהוֹרָה, - אהבה
 61 אמיתית טהורה, מְקַרֵּב
 62 אִישׁ וְלֵב עַמְּקוֹ, -
 63 בהתאם לכך, הרי כפי
 64 מדת התקשרותו אל
 65 הצדיק וכפי מדת האמת
 66 והטהרה של אהבתו
 67 לצדיק, משאיר לו הצדיק
 68 מרוחו והשפעתו בענינים

69 של אמונה, יראה ואהבה, כִּי "בְּמִים הַפְּנִים וְכוּ", - לב
 70 האדם לאדם¹⁴, כשיש לו אהבה לצדיק, הרי זה משתקף ויוצר
 71 אהבה מהצדיק אליו, וְרוּחַ - רוח האהבה שיש לו לצדיק, אֲיֵתִי
 72 - מביאה רוּחַ - אל הצדיק, וְאֲמִישֶׁךְ - וממשיכה רוּחַ¹⁵, -
 73 שהיא גבוהה בהרבה, וְרוּחוֹ - של הצדיק, עוֹמֶדֶת בְּקַרְבְּנוּ
 74 בְּמִשְׁ, - רוחו של הצדיק עומדת ומשפיעה בפנימיות בנו -
 75 מקושריו, כִּי בְּרֵאוֹתוֹ יִלְדִיו - תלמידים נקראים "בנים"¹⁶,
 76 מַעֲשֵׂה יְדָיו בְּקַרְבּוֹ יִקְדִישׁוּ שְׁמוֹ יִתְפַּרֵּד, אֲשֶׁר יִתְגַּדֵּל
 77 וְיִתְקַדֵּשׁ, כְּאֲשֶׁר נִלְךְ בְּדֶרֶךְ יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר הוֹרְנוּ מִדְּרָכָיו,
 78 וְנִלְכָה בְּאוֹרְחוֹתָיו נִצְחָסְפֵּלֵהֶּנּוּעַד. - הרבי מציינ, בקשר
 79 ל"הורנו מדרכיו ונלכה באורחותיו", לעיין בווהר חלק ב' (רטו),
 80 (א) ובווהר חלק ג' (ס"פ קדושים), שם דן הווהר בהבדל שבין
 81 "דרך" ל"אורח", ש"דרך" היינו דרך סלולה שכבר סלל הצדיק
 82 שכולם יכולים ללכת בה, ו"אורח" היינו דרכים חדשות ונתיבים
 83 הנוצרים כעת, מותאמים לפי אופן עבודתו של כל אחד, וכן -
 84 לעיין ב"לקוטי תורה" שיר השירים (יב, ב), ומה שרבנו הזקן
 85 מדבר בענין חיי הצדיק בשלשה ענינים אלה, אמונה, יראה
 86 ואהבה, דוקא - הוא מפני (כפי שהוא מביא ב"אגרת הקודש"
 87 סימן א') שהן ה"זרועות" המחזיקות את כל הגוף, הרי שהן
 88 היסוד והעיקר בעבודת ה'.

1 שהשאיר חיים לכל החיים, כשצדיק מסתלק אומרים עליו
 2 שהשאיר חיים לכל החיים, שבפשטות הכוונה היא, שאחרים
 3 נשארו בחיים כשהוא עזב את העולם. ברם, לא ברור, לפי זה,
 4 הלשון "שבק", שהרי את החיים של האחרים לא הוא זה
 5 שהשאיר להם?!. יסביר
 6 רבנו הזקן להלן, שלשון

7 חכמינו ז"ל מדוייקת, שכן
 8 הכוונה היא אכן שהוא
 9 השאיר מחייו לאחרים,
 10 שהרי מה הם החיים של
 11 צדיק - אין הם חיים
 12 בשריים, כי אם חיים
 13 רוחניים של אמונה, יראת
 14 ה' ואהבת ה', בהן כתוב
 15 הלשון "חיים", ובשעה
 16 שצדיק עוזב את העולם
 17 הוא משאיר מאמונתו,
 18 יראתו ואהבתו, לכל
 19 מקושריו, שיכולים לקבל
 20 יותר מאשר כשנשמתו
 21 היתה בגוף, כִּי "צִדִיק
 22 בְּאֵמוֹנָתוֹ יִתְיַהֵר", - הרי
 23 שלגבי אמונה משתמשים
 24 בלשון "חיים", וּבְ"יִרְאֵת"

25 ה' - כתוב¹⁰: לְחַיִּים", - שיראת ה' נותנת חיים, וּבְרֵשְׁפֵי אִשׁ
 26 שְׁלֵהֶבֶת אֶהְבְּתוֹ - להקדוש ברוך הוא, שזה יותר מאשר
 27 מְחַיִּים, לְכָל בְּהֵן - להכניס בהם חַיֵּי רוּחוֹ [נְסָח אַחֵר:
 28 וְנִשְׁמָתוֹ] - שהוא מכניס בהם לא רק רוחו כי אם גם נשמתו,
 29 "רוח" יש לה יותר שייכות לתלמידים המקבלים מרוחו, כפי
 30 שיאמר רבנו הזקן להלן, אלא כפי המובא ב"לקוטי הגהות" שמן
 31 הסתם בן הרי המועבר אליו כולל גם נשמה, למרות שבתלמיד
 32 אחר הרי זה רוח בלבד, כִּל יְמֵי חַלְדוֹ, - הוא מכניס את רוחו
 33 בענינים של אמונה, יראה ואהבה, וְיִהְיֶי בְּהַעֲלוֹת ה' רוּחוֹ, -
 34 בשעת הסתלקותו של הצדיק, וְנִשְׁמָתוֹ אֵלָיו - אל הקדוש
 35 ברוך הוא, וְיַעֲשֶׂה בְּעִלּוֹי אַחֵר עִלּוֹי עַד רוּם הַמַּעֲלוֹת
 36 - שָׂבַק - הוא משאיר או, חַיֵּי רוּחוֹ, "פְּעֻלָּתוֹ אֲשֶׁר עָבַד בְּה"
 37 לְפָנָיו בְּיִשְׂרָאֵל, - שהשפיע בהם ברוחו הענינים של אמונה,
 38 יראת ה' ואהבת ה'. "לפנים" יכולה להיות משמעותה גם
 39 הפנימיות, מה שהשפיע בהם ענינים אלה בפנימיות, פְּעֻלָּת
 40 צִדִיק לְחַיִּים¹² - שעבודת הצדיק היא בשביל החיים, לתת
 41 להם חיים, הרי הוא משאיר זאת לְכָל חַי, הִיא נַפְשׁ כָּל חַי -
 42 בחיים של תורה ומצוות, הַקְּשׁוּרָה בְּנַפְשׁוֹ בְּחַבְלֵי עֲבוֹתוֹת
 43 אֶהְבֶּה רַבָּה וְאֶהְבֶּת עוֹלָם, - אהבה גדולה ואהבת נצח, כִּל
 44 תְּמוֹט לְנִצָּת, אֲשֶׁר מִי הָאִישׁ הַחֲפִיץ חַיִּים, - המחפש לְרַבְּקָה

9. חבוקק ב, ד. 10. משלי יט, כג. 11. ל' הכתוב - איוב לד, יד. 12. משלי י, טז. 13. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ל' הכתוב איכה ד, כ". 14. משלי כז, יט. 15. זח"ב קסו, ב. ועוד. 16. ספרי (הובא בפרש"י) עה"פ ואתחנן ו, ז.

יום חמישי י"ג מרחשון

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' קמו, וז"ש בוזה"ק דצדיקיא... עד עמ' 292, קודם לברכה:

33 לאור הנמשך ומאיר ב"מלכות דאצילות", הנקראת "שדה אשר
34 ברכו ה'", שבה נמשך מ"ז דאצילות" המשכת יתר, מצד
35 עליית התורה והעבודה של הצדיק, ומכך באים הרהורי
36 התשובה והמעשים טובים בתלמידים, וזה נקרא "גידולי
37 גידולין", המאיר לארץ
38 וחוצות, - בארץ ישראל
39 ובחוץ לארץ, וגם אנחנו
40 אלה פה היום בלנו
41 חיים בדרךנו - "דרך
42 הקדש יקרא לה"²². -
43 לא רק דרך של קדושה, כי
44 אם דרך של "קדש"
45 שלמעלה מ"קדוש" בוי".
46 על כל פנים יוצא שהצדיק
47 והשפעתו נמצאים אחרי
48 הסתלקותו גם בעולם
49 המעשה ובמדה מרובה
50 יותר. זאת בעבודת ה'
51 במלי דשמיא; - בענינים
52 רוחניים, שהתלמידים

אגרת הקדש

וז"ש בוזה"ק דצדיקיא
דאתפטר אשתכח בכלהו עלמין יתיר מבחיוהי דהיינו
שגם בזה העולם המעשה היום לעשותם אשתכח
יתיר כי המעשה (גדול) [גדל] והולך גידולי גידולין
מן אור זרוע לצדיק בשדה אשר ברכו ה' המאיר
לארץ וחוצות וגם אנחנו אלה פה היום כולנו חיים
בדרךנו דרך הקדש יקרא לה. זאת בעבודת ה'
במולי דשמיא. ובמולי דעלמא בפירוש אתמר בוזה"ק
דצדיקיא מגינין על עלמא ובמיתתהון יתיר מבחיוהון
ואלמלא צלותא דצדיקיא בההוא קרוב אל משכן ה'
עלמא רגעא חדא וכל הקרוב קרוב אל משכן ה'
בחייו קודם לברכה:

33 יכולים לקבל מהצדיק אחרי הסתלקותו יותר מאשר לפני
34 הסתלקותו. ובמלי דעלמא - בענינים והשפעות גשמיות
35 שהצדיק ממשיך, בפירוש אתמר - נאמר במפורש בזהר
36 הקדוש²³, דצדיקיא מגינין על עלמא, - שהצדיקים מגינים על
37 העולם, ובמיתתהון יתיר מבחיוהון, - ואחרי הסתלקותם -
38 במדה מרובה יותר מאשר בחייהם בעולם זה, ואלמלא צלותא
39 דצדיקיא בההוא עלמא - ולולא תפלתם של הצדיקים בעולם
40 ההוא, לא אתקיים עלמא רגעא חדא. - לא היה העולם הזה
41 מתקיים אפילו רגע אחד, הרי שהצדיקים מגינים על העולם הזה
42 בענינים הגשמיים, אחרי הסתלקותם, במדה מרובה יותר מאשר
43 בחייהם בעולם זה, וכל הקרוב קרוב אל משכן ה" - לצדיק,
44 ברחייו - קודם לברכה; - הבאה על ידי ומן הצדיק.

1 וזה שכתוב בזהר הקדוש¹⁷ דצדיקיא דאתפטר אשתכח
2 בבלהו עלמין יתיר מבחיוהי, - צדיק שנפטר נמצא בכל
3 העולמות יותר מאשר בחייו, שלכאורה, נכון הדבר רק
4 בעולמות עליונים, שם הוא נמצא יותר כשהוא עולה לשם, אך
5 בעולם התחתון הזה -
6 כיצד הוא נמצא שם יותר
7 אחרי פטירתו
8 והסתלקותו? - דהיינו
9 שגם בזה העולם
10 המעשה - "היום"
11 לעשותם¹⁸ - "היום"
12 בעולם הזה, הוא עיקר
13 ענין המעשה - קיום
14 המצוות בפועל, כפי
15 שהגמרא¹⁹ אומרת: "היום"
16 לעשותם ולמחר לקבל
17 שכרם, שבעולם הזה הוא
18 עיקר ענין המעשה, ואילו
19 הענינים של קיבול שכר
20 או כמו קיבול שכר - הם

21 "למחר", בעולם הבא. על-כפינים העולם הזה הוא עולם
22 המעשה - הרי גם בעולם המעשה אשתכח יתיר, - נמצא
23 הצדיק שנפטר במדה מרובה יותר, ובתלמידים שעליהם השפיע
24 ומשפיע, הכוונה היא, שגם בעולם המעשה שלהם, לא רק
25 בעבודתם הרוחנית של אמונה, יראה ואהבה, נמצא הצדיק
26 והשפעתו במדה מרובה יותר מאשר לפני פטירתו, אלא גם
27 בעולם המעשה שלהם, בענינים של מעשה - תשובה ומעשים
28 טובים - הוא נמצא במדה מרובה יותר, שהם מקבלים יותר
29 השפעה, כי המעשה - של תלמידיו ומקושריו, (גדול) [גדל]
30 והולך, גדולי גדולין, מן "אור זרוע לצדיק"²⁰ ב"שדה אשר
31 ברכו ה'", - על דרך הנאמר בספר בראשית²¹, שהכוונה היא
32 על גן-עדן. בהתאם לביאור דלהלן על אגרת זו, הכוונה היא

יום שישי י"ד מרחשון

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 292, איתא בוזה"ק... עד עמ' 292, ועלול כנודע.

אגרת הקדש

72 יתיר מבחיוהי בו". -
73 כתוב בוזהר הקדוש, צדיק
74 שנפטר נמצא בכל
75 העולמות יותר מאשר
76 בחייו. וצריך להבין,
77 תינה בעולמות עליונים
78 אשתכח יתיר בעלותו

איתא
עלמין יתיר מבחיוהי כו' וצריך להבין תינה
בעולמות עליונים אשתכח יתיר בעלותו שמה אבל

65 באור על הנ"ל:
66 רבנו הזקן מסביר בעצמו
67 משמעותה העמוקה יותר
68 של אגרת זו (סימן כ"ז):
69 איתא בזהר הקדוש,
70 דצדיקיא דאתפטר -
71 אשתכח בבלהו עלמין

17. ח"ג עא, ב. 18. ואתחנן ז, יא. 19. עירובין כב, א. 20. תהלים צז, יא. 21. תולדות כז, כז. 22. ע"ד לי הכתוב - ישעי' לה, ח. 23. ח"ג עא, ב.

23 בְּאִמּוֹנָה כְּתִיב: – כְּתוּב: "וְצַדִּיק בְּאִמּוֹנָתוֹ יִחְיֶה", וּבִירָאָה
 24 כְּתִיב: – כְּתוּב: "וְיִרְאֵת ה' לְחַיִּים", וּבְאִהְבָה כְּתִיב: כְּתוּב:²⁵
 25 "רוּדְף צַדִּיקָה וְחֹסֵד יִמְצָא חַיִּים", וְחֹסֵד הוּא אֱהָבָה. –
 26 אֵהָבָה הִיא פְּנִימִיּוֹת הַחֹסֵד, הִרִי כְּשֹׂאוֹמְרִים עַל חֹסֵד "חַיִּים" הִרִי
 27 שֶׁאֵהָבָה הִיא עֵנִין שֶׁל
 28 חַיִּים, וְכֹל הַשֵּׁלֶשׁ: אִמּוֹנָה,
 29 יִרְאָה וְאֵהָבָה, הִרִי
 30 מוּגְדְרוֹת בְּשֵׁם "חַיִּים".
 31 וְשִׁלְשָׁה מִדּוֹת אֱלוֹ –
 32 אִמּוֹנָה, יִרְאָה וְאֵהָבָה, הֵם
 33 כָּל עוֹלָם וְעוֹלָם עַד
 34 רוּם הַמַּעֲלֹת, –
 35 וְהַמְדְרִיגוֹת שֶׁבְעוֹלְמוֹת,
 36 הִרִי בְּכֹל עוֹלָם יִשְׁנָן
 37 הַבְּחִינּוֹת הַנִּקְרָאוֹת
 38 אִמּוֹנָה, יִרְאָה וְאֵהָבָה,
 39 הַכֹּל לְפִי עֲרֵךְ בְּחִינַת
 40 מַעֲלֹת הָעוֹלָמוֹת זֶה עַל זֶה – לְפִי עֲלִיּוֹנוֹת הַמְדְרִיגָה שֶׁל אוֹתוֹ
 41 עוֹלָם, כִּךְ עֲלִיּוֹנוֹת שֶׁל הַבְּחִינּוֹת וְהַמְדּוֹת אִמּוֹנָה, יִרְאָה וְאֵהָבָה
 42 שְׁבֹאוֹתוֹ עוֹלָם, בְּרִדְף עֲלָה וְעֲלִיל, בְּנֹדַע. – הָעוֹלָם הָעֲלִיּוֹן
 43 יוֹתֵר מִשְׁמֵשׁ "עִילָה" וְסִיבָה שֶׁמִּמֶּנּוּ בֵּא הָעוֹלָם הַתַּחְתּוֹן יוֹתֵר
 44 שְׁהוּא "עֲלוֹל" וּמְסוּבָב מֵהָעוֹלָם הָעֲלִיּוֹן יוֹתֵר.

1 שְׁמָה, – מוּבֵן הַדְּבַר שֶׁבְעוֹלְמוֹת הָעֲלִיּוֹנִים הוּא נִמְצָא אַחֲרֵי
 2 הַסְתַּלְקוֹת בַּמִּדָּה מְרֻבָּה יוֹתֵר כְּאִשֶּׁר נִשְׁמַתוּ עוֹלָה לְמַעְלָה,
 3 אֲבָל מַעֲלָם הָיָה אֵיךְ אֲשַׁתְּכַח יִתִּיר? – כִּי־עַד הוּא נִמְצָא שֵׁם
 4 בַּמִּדָּה מְרֻבָּה יוֹתֵר? וַיֵּשׁ לוֹמֵר, עַל־בְּרֵךְ מַה שֶׁקִּבַּלְתִּי עַל
 5 מֵאִמֵּר חו"ל ד' שֶׁבֶק –
 6 הַשְּׂאִיר, חַיִּים לְכֹל חו",
 7 – שֶׁבִשְׁעַת הַסְתַּלְקוֹתוֹ שֶׁל
 8 צַדִּיק אוֹמְרִים שְׁהוּא
 9 הַשְּׂאִיר חַיִּים לְכֹל הַחַיִּים,
 10 וְכַזְכּוֹר לְעִיל, שֶׁבִשְׁשׁוֹת
 11 הַלְשׁוֹן קִשָּׁה, אִם הַכּוּוֹנָה
 12 הִיא רַק לוֹמֵר שְׁהוּא עוֹב
 13 אֵת הָעוֹלָם וְאַחֲרֵים
 14 נִשְׂאָרוֹ בַּחַיִּים, הִרִי שֶׁלֹּא
 15 הַשְּׂאִיר אֵת חַיָּיו הוּא, לֹא
 16 מַחִייוֹ הֵם חַיִּים, אֲלֹא לְפִי
 17 הַהִסְבֵּר שֶׁקִּיבֵל רַבְּנוּ הַזִּקֵּן
 18 הַכּוּוֹנָה הִיא אֲכַן שְׁהוּא הַשְּׂאִיר מַחִייוֹ הוּא – לְכֹל הַחַיִּים, בְּנֹדַע
 19 – כִּידוּעַ, שְׁחִי הַצַּדִּיק אֵינָם חַיִּים בְּשָׂרִים²⁴ כִּי אִם חַיִּים
 20 רוּחָנִיִּים, שֶׁהֵם אִמּוֹנָה וְיִרְאָה וְאֵהָבָה, – אִמּוֹנָה ה', יִרְאֵת ה'
 21 וְאֵהָבָת ה' שִׁישׁ לוֹ עֲצֻמוֹ הוּא מִשְׁפִּיעַ אוֹתָן לְתַלְמִידָיו
 22 וּמְקוֹשְׁרֵיו, שֶׁלֹּא אֱלוֹ מוּגְדְרוֹת בִּפְסוּקִים בְּשֵׁם "חַיִּים", כִּי

אגרת הקדש

בעוה"ז איך אשתכח יתיר. וי"ל ע"ד מה שקבלתי על מאמר חז"ל דשבק חיים לכל חי כנודע שחיי הצדיק אינם חיים בשרים כ"א חיים רוחניים שהם אמונה ויראה ואהבה כי באמונה כתיב וצדיק באמונתו יחיה וכיראה כתיב ויראת ה' לחיים ובאהבה כתיב ורודף צדקה וחסד ימצא חיים וחסד הוא אהבה ושלישה מדות אלו הם בכל עולם ועולם עד רום המעלות הכל לפי ערך בחי' מעלות העולמות זע"ז בדרך עילה ועלול כנודע.

הכונה היא אכן שהוא השאיר מחייו הוא – לכל החיים, בנודע – כידוע, שחיי הצדיק אינם חיים בשרים²⁴ כי אם חיים רוחניים, שהם אמונה ויראה ואהבה, – אמונת ה', יראת ה' ואהבת ה' שיש לו עצמו והוא משפיע אותן לתלמידיו ומקושריו, שלש אלו מוגדרות בפסוקים בשם "חיים", כי

יום שבת קודש ט"ו מרחשון

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 292, והנה בהיות הצדיק... עד עמ' קמז, תאמין.

63 הַסְתַּלְקוֹת הִיא בְּגַן עֵדֵן, שֶׁהֵן שְׁלֹשׁ מִדּוֹת הַלְלוֹ, – אִמּוֹנָה,
 64 יִרְאָה וְאֵהָבָה, הִרִי שֶׁאֵין שֶׁלֹּשׁ מִדּוֹת אֱלוֹ מוּגְבָלוֹת יוֹתֵר בְּלָבוֹשׁ
 65 וּבְכֹלֵי שִׁלְחָן שֶׁבַּגּוֹף, אֲלֹא הֵן בְּגַן־עֵדֵן שְׁהוּא מְקוֹם רוּחָנִי, וְאוֹיְרוֹ
 66 מִתְפַּשֵּׁט בְּעוֹלָם מְסֻבֵּב לְכֹל אָדָם, כְּפִי שִׁיבִיר לְהִלֵּךְ, לְפִיכָף
 67 יָכוֹל כָּל הַקְּרוֹב אֵלָיו –
 68 הַמְקוֹשֵׁר אֶל הַצַּדִּיק,
 69 לְקַבֵּל חֵלֶק מִבְּחִינַת
 70 רוּחוֹ שֶׁבְּגַן עֵדֵן, – חֵלֶק
 71 מֵעַם הַמְדּוֹת וְלֹא הָאָרֶז
 72 וְזִיו מִדָּן בְּלִבָּד, הוֹאִיל
 73 וְ–בְחִינַת הַרוּחַ שֶׁל
 74 הַצַּדִּיק, אֵינָה בְּתוֹךְ כָּלִי
 75 וְלֹא בְּבְחִינַת מְקוֹם
 76 גְּשָׁמִי, – כִּי אִם בְּגַן עֵדֵן,
 77 שֶׁגַם הוּא, כְּפִי שִׁיבִיר
 78 לְהִלֵּךְ, בְּעוֹלָם זֶה, בְּנֹדַע
 79 מֵאִמֵּר רז"ל²⁷ עַל יַעֲקֹב
 80 אָבִינוּ עֲלִי־הַשָּׁלוֹם

45 וְהֵנָּה, בְּהִיּוֹת הַצַּדִּיק חַי עַל פְּנֵי הָאֲדָמָה, – בְּעוֹלָם זֶה, הִי
 46 שִׁלְשָׁה מִדּוֹת אֱלוֹ – אִמּוֹנָה, יִרְאָה וְאֵהָבָה, בְּתוֹךְ כָּלִי וּלְבוֹשׁ
 47 שְׁלֵהֶם בְּבְחִינַת מְקוֹם גְּשָׁמִי, שֶׁהִיא בְּחִינַת נֶפֶשׁ הַקְּשׁוּרָה
 48 בְּגוֹפוֹ, וְכֹל תַּלְמִידָיו אֵינָם מְקַבְּלִים רַק הָאֲרֵת מִדּוֹת אֱלוֹ
 49 וְזִיוֹן, הַמְאִיר חוּץ לְכָלִי
 50 זֶה – מִחוּץ לְכֹלֵי הָאִמּוֹר,
 51 עַל יְדֵי דְבּוּרָיו
 52 וּמַחְשַׁבוֹתָיו הַקְּרוֹשִׁים,
 53 – אוֹתִיּוֹת הַדִּיבּוּר
 54 וְהַמְחַשְׁבָּה מִגִּלּוֹת הִרִי
 55 הָאָרֶז בְּלִבָּד. וְלָבֵן אֲמָרוֹ
 56 רז"ל²⁶ שֶׁאֵין אָדָם עוֹמֵד
 57 עַל דַּעַת רַבּוֹ וְכו'. – עַד
 58 אַרְבַּעִים שָׁנָה. אֲבָל לְאַחַר
 59 מְטִירָתוֹ, – שֶׁל הַצַּדִּיק,
 60 לְפִי שְׁמַתְפַּרְדִּים בְּחִינַת
 61 הַנֶּפֶשׁ שֶׁנִּשְׂאָרָה בְּקִבְרֵי
 62 מִבְּחִינַת הָרוּחַ שְׁ–אַחֲרֵי

אגרת הקדש

והנה בהיות הצדיק חי על פני האדמה היו שלושה מדות אלו בתוך כלי ולבוש שלהם בבחי' מקום גשמי שהיא בחי' נפש הקשורה בגופו וכל תלמידיו אינם מקבלים רק הארת מדות אלו וזיון המאור חוץ לכלי זה ע"י דבוריו ומחשבותיו הקדושים. ולכן ארו"ל שאין אדם עומד על דעת רבו וכו' אבל לאחר פטירתו לפי שמתפרדים בחי' הנפש שנשארה בקבר מבחי' הרוח שבג"ע שהן שלש מדות הללו לפיכך יכול כל הקרוב אליו לקבל חלק מבחי' רוחו שבג"ע הואיל ואינה בתוך כלי ולא בבחי' מקום גשמי כנודע מארו"ל על יעקב אבינו

24. "כנראה צ"ל "בשריים" (ב' יודין), כמו "רוחניים", שבהמשכו" (הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א בלקוטי שיחות חכ"ב ע' 138 הערה 8 בשולי הגליון). 25. משלי כא, 26. עבודה זרה ה, ב. פרשי" עה"פ נצבים כט, ו. 27. ב"ר פס"ה, כ"ב. חז"ג פד, א.

45 מהתפשטות רוחו של הרבי, כי המְשַׁכֵּת כָּל רוּחַנִיּוֹת אֵינָה
46 אֵלָא עַל יְדֵי אַהֲבָה רַבָּה, – וכשישנה האהבה רבה, נמשכות
47 המדות הרוחניות של אמונה, יראה ואהבה, כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב
48 בְּזֵהָרַק קְרוֹשׁ³⁰ דְרוּחַ דְרַעוּתָא דְלֵבָא אֲמַשִּׁיף רוּחַ מַלְעִילָא,
49 – הרוח של הרצון הפנימי

50 של הלב ממשיך רוח
51 מלמעלה, הרי
52 שה"רעותא דלבא" (הרצון הפנימי של הלב)
53 והאהבה של התלמיד
54 לרבו, ממשיכים שיתפשט
55 ממדותיו של הרבי
56 לתלמיד, רק אם יבון
57 לְקִרְאָת אֱלֹהֵיוּ³¹ בְּהִכְנָה
58 רַבָּה וַיִּגְעָה עֲצוּמָה, –
59 לפי פירושו של חסיד
60 קשיש, מובא ב"לקוטי
61 הגהות" על "תניא",
62 הכוונה ב"הכנה רבה"
63 היא – ההכנה של
64 הנשמה ו"יגיעה עצומה"
65 – יגיעת הגוף, יגיעת
66 בשר", לְקַבֵּל שְׁלֹשׁ מְדוֹת
67 הַלְלוּ, – אמונה, יראה
68 ואהבה, בְּדֶרֶךְ שְׁהוֹרְהוּ
69 רַבּוֹ, וּכְמֵאמֵר רַבִּי³²:
70 יִגְעַת וּמִצְאָת – תַּאֲמִין.
71 בהתאם לפירושו של כ"ק

72 אדמו"ר מוהרי"צ³³ על "רק אם יבון לקראת אלקיו בהכנה
73 רבה ויגיעה עצומה כו" – הכוונה היא, שהעבודה והיגיעה
74 היא להכניס האמונה, היראה והאהבה בחיים בשריים של קיום
75 התורה והמצוות, וכפי שמובן ממה שהוא מסיים שם, מסתבר
76 (למרות שהדברים לא נאמרו במפורש) ש"יגיעת ומצאת תאמין"
77 הכוונה היא שימצא הרבה יותר מאשר יגיעתו, ענין של
78 "מצאיה". וכפי שאומר שם בפירוש, שעלידי היגיעה מתהווה
79 התקשרות של גידולי הגידולין עם שרשם ומקורם שהוא
80 "עצמות רוחו של הרב המתעלה בעילוי אחר עילוי להיכלל
81 בבחינת נשמתו שבגן-עדן העליון", הרי שלא זו בלבד שיש
82 לתלמידים מרוחו שנשארה בגן-עדן התחתון, אלא גם מרוחו
83 העצמית הנכללת בנשמה שבגן-עדן העליון, הרי זו "מצאיה"
84 שלא בערך נעלה יותר מאשר הקבלה הקודמת מהרוח
85 שנשארה בגן-עדן התחתון בלבד, אלא, כפי שהוא מסיים שם,
86 זה מאיר עליהם בבחינת "מקיף" בלבד, אך מקיף זה מעניק
87 כוח בגידולי הגידולין שגם בהם יהיה ענין הצמיחה עד אין

1 שְׁנַכְנַם עֵמוּן עֵדוֹן, – כשנכנס אל יצחק לקבל את הברכות,
2 הרי שגן-עדן נמצא בעולם הזה, וכן כתב בְּסֵפֶר עֲשֶׂרֶה
3 מְאֻמְרוֹת²⁸ שְׁאוּר גִּן-עֵדֵן מִתְפַּשֵּׁט סָבִיב כָּל אָדָם, וְנִרְשָׁמִים
4 בְּאוּרֵי זֶה – של גן עדן, כָּל מַחְשְׁבוֹתָיו וְדַבּוּרָיו הַטּוֹבִים
5 פְּתוּרָה וְעִבּוּדָתָהּ ה' (וְגוֹ)
6 לְהַפֵּךְ חֲסִיּוּשָׁלוֹם –

7 כשאדם חושב ומדבר
8 דברים שבניגוד לתורה
9 ועבודת ה', נִרְשָׁמִים
10 בְּאוּרֵי הַמִּתְפַּשֵּׁט
11 מִגִּיתָנָם סָבִיב כָּל אָדָם).
12 הַלְבָּה, – כיוון שכוחו של
13 הצדיק, אמונתו, יראתו
14 ואהבתו, אינם מוגבלים
15 בכלי ולבוש ובמקום
16 גשמי, אלא הם נמצאים
17 בגן-עדן הקיים גם בעולם
18 הזה, נִקְלָ מְאֹד – קל
19 מאד, לְתַלְמִידוֹ לְקַבֵּל
20 חֲלָקָם מִבְּחִינַת רוּחַ רַבָּם
21 הָעֲצָמִית, שֶׁהֵם אֲמוּנָתוֹ
22 וְיִרְאָתוֹ וְאַהֲבָתוֹ אֲשֶׁר
23 עֵבֶד בָּהֶם אֶת ה', וְלֹא
24 זֵיוֹם – והארנם בְּלִבָּד
25 הַמַּאִיר חוּץ לְבָלֵי, – כפי
26 שהיה בחיים חיותו של
27 הצדיק, כשהם קיבלו זיו
28 בלבד על ידי מחשבותיו

29 ודיבוריו הקדושים. לְפִי שֶׁבְּחִינַת רוּחוֹ הָעֲצָמִית – אמונתו,
30 יראתו ואהבתו העצמיות, השייכות אליו בלבד ולא לתלמידיו,
31 מִתְעַלָּה בְּעֵלְוֵי אַחֵר עֵלְוֵי, לְהַכְלִיל בְּבְחִינַת נִשְׁמָתוֹ שֶׁבְּגֵן-
32 עֵדֵן הָעֵלְוִי שֶׁבְּעוֹלָמוֹת הָעֵלְוִינִים, וְנִדְרַע²⁹ שֶׁכָּל דָּבָר
33 שֶׁבְּקִדְשָׁה אֵינּוּ נֶעְקָר לְגַמְרֵי מִכָּל וְכָל מְמַקְוֵמוֹ וּמְדַרְגָּתוֹ
34 הָרֵאשׁוֹנָה, גַּם לְאַחַר שֶׁנִּתְעַלָּה לְמַעְלָה לְמַעְלָה, – גם אז אין
35 הוא נעקר לגמרי ממקומו ומדרגתו הראשונים, אלא נשאר שם
36 רושם, וּבְחִינָה זו – מרוחו של צדיק, הָרֵאשׁוֹנָה שֶׁנִּשְׁשָׂאָרָה
37 לְמַטָּה בְּגֵן-עֵדֵן הַתַּחְתּוֹן – שהרי בחינת גן עדן ישנה בכל
38 עולם, גם למטה בעשיה ישנה בחינת גן עדן התחתון, הרי בחינה
39 זו שנשארה למטה בגן עדן, בְּמַקְוֵמוֹ וּמְדַרְגָּתוֹ הָרֵאשׁוֹנָה, הִיא
40 הַמִּתְפַּשֵּׁט בְּתַלְמִידוֹ, – שכן, בחינה זו הרי נפרדה מרוחו
41 העצמית של הרבי, וכל ענינה הוא מה שהיא מתפשטת
42 בתלמידים, כָּל אֶחָד כְּפִי בְּחִינַת הַתְּקַשְׁרוּתוֹ וְקִרְבָּתוֹ אֵלָיו
43 – אל הצדיק, בְּחִינּוֹ וּבְמִוּתוֹ, בְּאַהֲבָה רַבָּה, – כל אחד לפי
44 מדת חיותו מקושר לרבו באהבה רבה – באותה מדה הוא מקבל

28. מאמר חק"ד ח"ב פי"ב. 29. פרס שער י"ד פרק א'. ע"ח שער ל"ד פרק ג'. ובכ"מ. 30. ראה זח"ב קסב, ב. ועוד. 31. ע"פ ל' הכתוב - עמוס ד, יב. 32. מגילה ו, ב. 33. ד"ה פזר נתן לאבינונים, תרצ"ב.

- 1 שיעור. באותו מאמר אומר הרבי (אחרי שהוא מביא חלק
- 2 גדול מלשון אגרת הקדש זו, ובשייכות למה שהוא אומר על
- 3 ההכנה הרבה והיגיעה העצומה לקבלת שלש המדות,
- 4 אמונה, יראה ואהבה) – שעל ידי עבודה ויגיעה בדרך שהרבי
- 5 לימד, הוא מוריד ומביא את החיים הרוחניים של הרבי
- 6 באמונה יראה ואהבה בחיים בשריים של כל עניני העבודה
- 7 בלימוד התורה וקיום המצוות בפועל ממש, על ידי כך נעשה
- 8 ההתקשרות של גידולי הגידולין (אודותם ידון להלן באגרת

- 9 (זו) עם שרשם ומקורם, שהוא הרוח העצמית של הרב
- 10 המתעלה בעילוי אחר עילוי להיכלל בנשמתו שבגן עדן
- 11 העליון שבעולמות העליונים, אלא שזה מאיר עליהם בבחינת
- 12 "מקיף", אך "מקיף" זה מעניק כוח בגידולי הגידולין, שגם
- 13 בהם יהיה כוח הצמיחה בתוספת ובריבוי עד אין שיעור,
- 14 כלומר (לפי המובא שם ב"קיצור") שהתלמידים שהם גידולי
- 15 גידולין של הצדיק, מתקשרים, על ידי עבודתם, ברוח
- 16 ובנשמה של הצדיק שבגן עדן העליון.

היום יום . . .

יום ראשון	יום ראשון	ט חשון	ה'תש"ד
שיעורים. חומש: וירא, פרשה ראשונה עם פירש"י. תהלים: מט"נד. תניא: והנה העליונים . . . קמה עו"ג.			
בהיות אמו"ר בן ד' או ה' שנים נכנס אל זקנו הצ"צ בש"ק פ' וירא והתחיל לבכות, באמרו: מפני מה נראה ה' אל אברהם אבינו ולנו אינו נראה. ויענהו הצ"צ: אז א איד א צדיק, צו ניין און ניינציג יאָר איז מחליט אז ער דארף זיך מל זיין, איז ער ווערט אז דער אויבערשטער זאָל זיך באווייזען צו אים.			

בהיות אדני אבי מורי ורבי [הרש"ב] בן ד' או ה' שנים, נכנס אל זקנו ה"צמח צדק" בשבת קדש פרשת וירא והתחיל לבכות, באמרו: מפני מה נראה ה' אל אברהם אבינו ולנו אינו נראה. ויענהו ה"צמח צדק": פשיהודי צדיק, בגיל תשעים ותשע שנים, מחליט שעליו למול את עצמו, ראוי הוא שהקדוש ברוך הוא יתגלה אליו.

יום שני	יום שני	י חשון	ה'תש"ד
שיעורים. חומש: וירא, שני עם פירש"י. תהלים: נה"נט. תניא: אבל במצאת . . . בע"ח וד"ל.			
דער רבי (רבנו הזקן) פלעגט זאָגען אויף אצילות "אויבען". מען דערציילט אז אין כתב פלעגט ער פון התרגשות, מער ווי "אצי" ניט קענען אָנשרייבען.			

הרבי (רבנו הזקן) היה מכנה את [עולם] ה'אצילות' – 'למעלה'. מספרים, שבכתב מרב התרגשות, יותר מאשר "אצי", לא היה מסוגל לכתוב.

יום שלישי	יום שלישי	יא חשון	ה'תש"ד
שיעורים. חומש: וירא, שלישי עם פירש"י. תהלים: ס"סה. תניא: כז. אהובי . . . קמו נס'ו.			
ב"תורה אור" דבור המתחיל "פתח אליהו" (פרשת וירא) בסעיף המתחיל "והנה הצמח צדק": "שבחינת עינים היא מקור בחינת כלים", צריך להיות: "שהם בחינת עינים ומקור בחינת כלים".			

שם דבור המתחיל "אָרְדֵּה נָא" בְּסֵעִיף הַמִּתְחִיל "וְהִנֵּה בֹהֶר": "דְּפֹרוּשׁ מְשׁוּטְטִים", צְרִיף לְהִיּוֹת "דְּפֹרוּשׁ מְשׁוּטְטוֹת".

לְדַבּוֹר הַמִּתְחִיל "פֶּתַח אֱלֹהֵינוּ" יִשְׁנֶם הֶגְהוֹת מְאֹדְנֵי אָבִי מוֹרֵי וְרַבֵּי [הַרְש"ב] שֶׁהִתְחִיל לְכַתְּבָם בְּחֶרֶף רַנ"ב.

יום רביעי

ה'תש"ד

יב חשון

יום רביעי

שיעורים. חומש: וירא, רביעי עם פירש"י.
תהלים: טו-סח.
תניא: וו"ש . . . קודם לברכה.

אחת מתורות הראשונות של רבינו הזקן – ונקראו אז בשם "ווערטער": שמע ישראל – א איד דערהערט – הוי' אלקינו – אז כחנו וחיותינו איז דאָס למעלה מן הטבע, און – הוי' אחד.

אחת מתורות הראשונות של רבינו הזקן – ונקראו אז בשם "ווערטער" [פּתגמים]: שְׁמַע יִשְׂרָאֵל – יְהוָהי "קולט" – הוֹי' אֱלֹקֵינוּ – שְׂכַחְנוּ וְחַיּוּתֵינוּ הֵם לְמַעַלָּה מֵהַטֶּבֶע, וְאִשֶּׁר – "הוֹי' אֶחָד".

יום חמישי

ה'תש"ד

יג חשון

יום חמישי

שיעורים. חומש: וירא, חמישי עם פירש"י.
תהלים: סט-עא.
תניא: איתא . . . 292 ועלול כנודע.

דער בעש"ט פלעגט לערנען מיט זיינע תלמידים א שיעור גמרא. דער אופן פון דעם לערנען איז געווען מיט גרויס חריפות און גאונות, און מ'האָט געלערענט דעם רמב"ם אלפס רא"ש און אנדערע מפרשים פון די ראשונים וועלכע זיינען שייך געווען צו דער גמרא וואָס מ'האָט געלערענט. דער בעש"ט פלעגט אָפּטֵייטשען די ווערטער אין אידיש. אז מ'האָט געלערענט ערכין און געקומען צום מארו"ל (טו ב) לשון תליתאי קטיל תליתאי, האָט דער בעש"ט דאָס אויסגעטייטשט: לשון הרע הרג'ט אלע דריי: דעם אויסטראכטער דעם דערציילער און דעם צוהערער, נאָר דאָס איז אין לבושים רוחנים, וואָס דאָס איז שווערער, ווי רציחה אין גשמיות.

הַבְּעַל־שֵׁם־טוֹב נִהְיָ לְלַמֵּד עִם תְּלִמִּידוֹ שְׂעוֹר בְּגִמְרָא. אַפֵּן הַלְמוּד הָיָה בְּחִרְפוֹת וּגְאוּנוֹת גְּדוֹלָה, וְלִמְדוֹ אֶת הַרְמַב"ם, אֶלְפֶס, רֵא"ש וְשֶׁאָר מְפָרְשִׁים מֵהָרֵאשׁוֹנִים שֶׁהָיוּ שִׂיכִים לְגִמְרָא הַנְּלִמְדָת. הַבְּעַל־שֵׁם־טוֹב תָּרַגְם אֶת הַמְּלִים לְאִיִּישׁ. כְּשֶׁלְּמְדוֹ [מִסְכָּת] עֲרִכִין וְהִגִּיעוּ לְמֵאֲמַר רְבוּתֵינוּ וְזָכוּנוֹם לְבִרְכָה (טו, ב) : "לְשׁוֹן תְּלִיתָאֵי קְטִיל תְּלִיתָאֵי", פָּרְשׁוּ הַבְּעַל־שֵׁם־טוֹב: "לְשׁוֹן הָרַע קוֹטֵלַת אֶת כָּל הַשְּׁלֵשָׁה: הַמְּצִיא, הַמְּסַפֵּר וְהַשּׁוֹמֵעַ [זו דעת רבינו גרשום שם. עיין לקוטי שיחות ח"ה, עמ' 44 הע' 74] אֵךְ זֶהוּ בְּלִבוּשִׁים רֻחָנִיִּים, שֶׁזֶה חֲמוֹר יוֹתֵר מְרַצִּיחָה בְּגִשְׁמִיּוֹת".

יום
שישי

יום שישי

יד חשון

ה'תש"ד

שיעורים. חומש: וירא, ששי עם פירש"י.
תהלים: עב-עו.
תניא: והנה בהיות . . . קמו תאמין.

"מה' מצעדי גבר כוננו", לְכֹל אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל יֵשׁ לוֹ תְּעוּדָה רִוּחַנִית בְּחַיִּים, וְהוּא: לְהִתְעַסֵּק בְּעִבּוּדַת הַבְּנִין לַעֲשׂוֹת דִּירָה לוֹ יִתְפָּרֵךְ. וְכֹל אֶחָד בְּאִשְׁרֵי הוּא וּבְכֹל מְקוֹם שֶׁהוּא, צָרִיךְ לְהִתְעַנֵּן בְּכֹל מְאֻמְצֵי כַחוֹ לְחַפֵּשׂ בְּחִפְשׁ מְחַפֵּשׁ לְמִצְאָה אֵיזָה פְּרִנְסָה רִוּחַנִית כְּמוֹ שֶׁהוּא מְחַפֵּשׁ אַחַר פְּרִנְסָה גִשְׁמִית. וְהוּא לְפִי שְׁדָרְכוּ – שֶׁל הַקְּדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא – יִחְפֹּץ, כְּדָכְתִּיב בְּאַבְרָהָם "כִּי יִדְעַתִּיו גּוֹ' וְשָׁמְרוּ דְרָךְ ה'", כִּי יֵשׁ שְׁנֵי דְרָכִים: דְּרָךְ הַטָּבַע וְשֶׁלְמַעְלָה מִן הַטָּבַע, הָעוֹלָם בְּרָאוּ הַקְּדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא לְהִיטֵל נְרָאָה כְּמוֹ שֶׁהוּא בְּדָרְךְ הַטָּבַע – בְּעֵינֵי בְשָׂר – וְהוּא דְרָךְ אֱלֹקִים. תּוֹרָה וּמִצְוֹת הֵם דְּרָךְ הַוְיָ, וְהוּא הַמְשָׁכָה שֶׁלְמַעְלָה מִן הַטָּבַע בְּטָבַע, אֲשֶׁר בְּגִלְגַל זֹאת הִנֵּה הַקְּדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא מְשַׁפִּיעַ לְיִשְׂרָאֵל לְמַעְלָה מִן הַטָּבַע בְּטָבַע.

שבת
קודש

שבת

טו חשון

ה'תש"ד

הַפְּטוּרָה: וְאִשָּׁה – בְּנֵה וּתְצֵא.
שיעורים. חומש: וירא, שביעי עם פירש"י.
תהלים: עז-עח.
תניא: והנה יש . . . כוכבים.

די נשמה ווארט אויבען אויף דעם זמן, ווען זי וועט זוכה זיין אראפגעהן אין א גוף, ווייל די נשמה פילט, וואָס זי קען אויפטאָן זייענדיק דאָ למטה. זי קען קומען צו דעם להתענג על הוי'. איז אויף ווען לייגט מען עס אָפּ?

הַנְּשָׁמָה מְצַפֶּה לְמַעְלָה לְזִמֵּן בּוֹ תְזַכֶּה לְרִדַת לַגּוּף, כִּי הַנְּשָׁמָה חֲשָׂה מַה הִיא מְסַגְּלַת לְפַעַל בְּהַיּוֹתָהּ כְּאֵן לְמִטָּה. הִיא מְסַגְּלַת לְהַגִּיעַ לְ"לְהִתְעַנֵּן עַל הַוְיָ". אִם כֵּן, לְמַתִּי דוֹחִים זֹאת?

אגרות קודש

ב"ה, ר"ח כסלו, תשי"ב
ברוקלין.

הרה"ג הרה"ח אי"א נוי"נ עוסק בצ"צ וכו'
מו"ה יעקב ש"י

שלום וברכה!

... תקותי אשר מנצלים ימי חדש זה, הוא חדש הנסים והגאולה, ובו ראש השנה לתורת החסידות ודרכי החסידות, והרי נכלל זה גם בראש החדש (שלכן נקרא ראש ולא תחלה, וכהביאור בהשם ראש השנה), ובפרט שהרי במחנה הטי' מקום מרכזי לכו"כ ישיבות, וע"פ השמועה מורגש מפנה בין בני הישיבות לשמוע (דערהערן) בהנוגע לפנימיות התורה שבדורנו נתגלתה בתורת החסידות.

כבוד וברכה לבשו"ט.

האם מותר להעלים מס?

יום ראשון ט' חשוון ה'תשע"ד

שאסור להעלים מס, אך הוסיף שאם קנה גוי מהמלך את זכות תשלום המס, מותר להימנע מלשלם לו. וצריך ביאור: מה ההבדל בין העלמת מס מהמלך עצמו או העלמה מהגוי הרוכש את זכויות המס: אם הדבר נחשב כגזל יש לאסור בכל אופן, ואם הוא הימנעות מתשלום חוב – יש להתירו גם כלפי המלך?
ויש לומר:

הימנעות מתשלום המס למלך אינה נחשבת כמניעה מתשלום חוב אלא גזילה, כי כל אנשי המדינה הם עבדי המלך וממונם משועבד לו, ונמצא שלמלך יש חלק בכל סחורה לפי המס הקצוב לה, וכאשר אדם אינו משלם מס הוא גוזל את חלקו של המלך.

אך כאשר המלך מוכר את זכות המס לאחר, אין בהעלמת המס גזל, כי המלך אינו יכול למכור את עצם חזקתו בממון מכוח זה שבני המדינה משועבדים לו, כי זו זכות אישית של המלך שבני המדינה עבדים לו ואינה ניתנת להעברה, ורק זכות גביית התשלום נמכרת, והיא נחשבת כחוב בלבד, ולכן העלמת המס נחשבת כמניעה מתשלום חוב ואין זה גזל (שו"ע אדה"ז ה"ל גזלה ואבדה סט"ו. וראה חוט המשולש שם).

הלכות גזלה ואבדה פרק ה, הלכה יא: **מִכֶּם שֶׁפָּסְקוּ הַמֶּלֶךְ... וְהַעֲמִיד מוֹכֵם יִשְׂרָאֵל לְנִבְוֹת חֵלֶק זֶה לְמֶלֶךְ... אֵינוּ פְּחֻקָּת גְּזוּלָה, לְפִי שְׂדֵינן הַמֶּלֶךְ דִּין הוּא. וְלֹא עוֹד, אֲלֵא שֶׁהוּא עוֹבֵר הַמְּכָרִית מִמֶּכֶם זֶה, מִפְּנֵי שֶׁהוּא גּוֹזֵל מִנֵּת הַמֶּלֶךְ, בֵּין שְׁתֵּיהֶם הַמֶּלֶךְ גּוֹי, בֵּין שְׁתֵּיהֶם מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל.**

לדברי הרמב"ם, לא זו בלבד שמצד דינא דמלכותא דינא מותר למוכס היהודי לגבות את המס, אלא המעלים את המס נחשב כגזול. אך לדעת הר"ן (נדרים כח, א. מובא בב"י חו"מ ס"ו סט) מותר להשתמט מתשלום המס, ואף אסור למוכס יהודי לכפות יהודי אחר על כך ונחשב כמוציא ממנו ממון שלא כדין, כי אסור לגזול את הגוי, אך מותר להימנע מלשלם לו חוב (כאשר אין בכך חילול השם, כגון שהגוי איננו יודע) והעלמת מס היא כהשתמטות מפירעון חוב. ובטעמו של הרמב"ם האוסר, מבאר ה'משנה למלך': הימנעות מתשלום חוב מותרת בגוי פרטי, אך בהעלמת מס שחייבים בו מצד דינא דמלכותא דינא יש משום גזל. והקשו על כך: כל החייב ממון לגוי צריך לשלם מצד חוק המדינה, ומדוע המנעות זו מותרת, ורק אי תשלום למלך עצמו הוא גזל (חוט המשולש ס"י יד)? ועוד קשה: הטור (חו"מ ס"ו סט) פוסק כדעת הרמב"ם

גזל הגר שאין לו יורשים

יום שני י' חשוון ה'תשע"ד

(דוגמת הגזול את אביו שבה"ב)

ומלשון הרמב"ם משמע שמוציא את הגזילה מתחת ידו אבל אינו צריך לתת אותה לכוהנים, ומבאר הראב"ד שזהו דוקא כאשר הגר זקפן עליו במלוה, היינו שהסכים שלא יחזיר את הגזילה מיד אלא תיחשב כהלואה, ולכן אין זה גזל הגר שזיכתה התורה לכוהנים, אבל אם לא זקפן במלווה, הרי זה גזל הגר וחייב לתת את הקרן והחומש לכוהנים.

אבל ה'מגיד משנה' כתב שלדעת הרמב"ם גם אם הגר לא זקף את דמי הגזילה במלוה - אם הודה בחיי הגר חייב להוציא את הגזילה מידו, אבל אינו צריך לתת אותה לכוהנים, ומה שכתב הרמב"ם 'וזקף עליו מלוה' הוא להשמיענו שגם כאשר זקף עליו במלווה (ואינו גזל הגר) חייב להוציאה מידו.

והוסיף ה'ערוך השלחן' (סי' שסו סע' כו) שגם אם הגר לא פירש שהוא זוקף את הגזלה במלווה, מכך שהגזולן הודה ולא החזיר לו את הגזילה משתמע שהגר זוקפו במלווה.

הלכות גזלה ואבדה פרק ח הלכות ד"ה: **הַגּוֹזֵל אֶת הַגֵּר וְנִשְׁבַּע לוֹ, וְחָזַר וְחָזַר לוֹ, וְזָקַף עָלָיו מְלֹוָה, וְאַחַר כֵּן מָת הַגֵּר - אֵף עַל פִּי שְׂזָכָה בְּגוֹזְלוֹ, חַיֵּב לְהוֹצִיָּאתָ מִתַּחַת יָדוֹ. בְּמַה דְּבָרִים אֲמֹרִים? בְּשֶׁהוּדָה בִּינָתָם. אֲכַל אִם גּוֹל אֶת הַגֵּר שְׂאִין לוֹ יוֹרְשִׁים, וְנִשְׁבַּע לוֹ, וּמָת הַגֵּר - הָרִי זֶה חַיֵּב לְשַׁלֵּם תְּקֵרָן וְחֻמְשָׁן לְכֹהֲנִים.**

הגזול את הגר וכפר בו ונשבע על שקר ואחר כך הודה לו, חייב לשלם לו קרן וחומש (לעיל פ"ז ה"א). ואם מת הגר ואין לו יורשים והגזולן הודה לאחור מיתת הגר - חייב הגזולן לשלם את הקרן והחומש לכוהנים, אבל אם הודה הגזולן לפני מות הגר, לדעת רבי יוסי הגלילי (ב"ק קט, א. אליבא דר' יוחנן) אינו נותן את הקרן והחומש לכוהנים אלא זכה בהם, כי בשעה שהודה לנגזל נעשית הגזילה כחוב של מלווה, והגזולן זוכה בו כי הוא "מוחזק וזכה מן ההפקר" (רש"י).

אך הרמב"ם פסק כדעת רבי עקיבא (ב"ק שם) שגם אם הודה הגזולן לפני מות הגר לא זכה הגזולן אלא "חייב להוציאה מתחת ידו" כדי לקיים את "והשיב את הגזילה"

רכישת דירה מכונס נכסים

יום שלישי י"א חשוון ה'תשע"ד

אין תפועלים יכולין להוציא מיד הלוקח.

האם מותר לרכוש דירה שהופקעה מבעליה על ידי כונס נכסים על פי ערכאות?

הלכות גזלה ואבדה פרק י, הלכה א: **גוֹי פֹּעֵל וְרוּעַ שְׂאֵנָם נִכְסֵי יִשְׂרָאֵל, וְיִבְרַד לְתוֹךְ שְׂדֵהוּ מִחֻמַּת שְׁתֵּיהֶם לוֹ חוֹב עַל פֶּעַל הַשְּׂדֵה... וְאַחַר שֶׁתִּקְּפוּ עַל הַשְּׂדֵה מִכְרָה לְיִשְׂרָאֵל אַחַר -**

לווה מיהודי שאינו שומר מצוות ושיעבד עצמו לחוקי המדינה. ואולם סברא זו שייכת רק בחוב הנובע מהלוואה ולא בחוב כתוצאה מנזק, שבו לא יעבד עצמו לחוקי המדינה, שהרי החוב לא נוצר בהסכמתו.

ויש הסוברים (אלם המשפט שם) שטעמו של הרמב"ם הוא כי מאחר והחייב מתייאש נקנתה הקרקע לשני מדין יאוש. ואף שכבר פסק הרמב"ם (פ"ח הי"ד) שאין דין יאוש בקרקע, הרי זה משום שהקרקע לעולם ברשות בעליה עומדת ויכול להוציאה מהגולן בדין, אך אם אינו יכול להוציאה שהרי הגוי זכה בה בדיניהם יש יאוש גם בקרקע. ומאחר וזכותו של הכונס למכירת הדירה היא לפי חוקי המדינה ואין לבעל הדירה דרך למנוע זאת, היאוש מפקיע את הדירה מרשותו.

(עלון המשפט 38)

כמבט ראשון יש להסיק מההלכה זו שהדבר מותר, אך יתכן שיש הבדל בין נושה יהודי לנושה גוי. כי לכאורה קשה על דין זה: מאחר והגוי ירד לשדה על פי חוקי הגויים ולא לפי דין תורה, איך מותר לישראל לעכב את השדה בידו?

יש מבארים (נתיבות המשפט סי' רלו סק"ו) שהטעם הוא משום שלגוי יש זכות לדון כנגד החייב בדיניהם, ובזכות זו היהודי שקנה ממנו קנה בהיתר ואם כן ביהודי שחייב לדון בדין תורה אלא שפנה לערכאות, אסור לרכוש ממנו את הדירה. אמנם יש שהוסיפו (נתי"מ שם בשם התומים סק"ד ס"ק ב"ג) שמדובר במקרה שהלווה התחייב לגוי בעת ההלוואה לשיעבד עצמו לדון בדיניהם, ולפי זה הוא הדין גם כאשר

המוצא תפילין - אז והיום יום רביעי י"ב חשון ה'תשע"ד

מצוה, המאבד מסכים שהמוצא ירכוש אותם לעצמו, כי נוח לאדם שיעשו מצוה בממונו (וזאת בצירוף הטעם שהמאבד יוכל להשיג לעצמו אחר כך תפילין אחרות שהרי הן מצויות), אך בדבר אחר אין המאבד מסכים לכך.

ונפקאמינה בין השיטות במוצא תפילין ואינו זקוק להן כעת אלא שרוצה לרוכשן עבור בנו הקטן לכשיעשה ברמ"צוה: לפי הדעה הראשונה מותר שהרי המאבד אינו מקפיד עליהן, אך לפי הדעה השנייה המאבד מוכן לוותר עליהן רק לצורך קיום המצוה, אך אם אין המוצא מקיים בהן מצוה אלא הן מונחות ללא שימוש, אין המאבד מסכים לכך (ראה צ"ח אליעזר י"ח, ע"ח).

וה'מנחת אלעזר' (ד, ט מובא בצ"א שם) כתב טעם נוסף להחמיר, כי בזמנינו אנשים מקפידים על התפילין שלהם ומי שרכש תפילין מסופר מומחה וירא שמים לא יסכים להחליפן תמורת אחרות, ו"כנראה זה הדין היה רק בימיהם שהיו ההמון רובם ככולם אינם מדקדקים בזה... או אולי היו הסופרים אז בימיהם כולם צדיקים וטהורים...".

הלכות גולה ואבדה פרק יג, הלכה יד: **מָצָא תְּפִלִּין - שֵׁם דְּמִיָּהּ וּמְנִיחָהּ עָלָיו; שֶׁדָּבָר מְצוּי הוּא בְּיַד הַבַּל, וְאִין עֲשׂוּיין אֵלָא לְמַצְוָה בְּלָבָד.**

בהלכה הקודמת מבואר שהמוצא ספרים צריך לשמור עליהם עבור בעל האבידה ולטפל בהם. ובגמרא (ב"מ כט, ב) מבואר שאינו יכול לקנותם לעצמו כמו תפילין, משום שספרים בזמנם היו דבר נדיר ואין וודאות שבעל האבידה היה מסכים למוכרם, אך תפילין ניתן להשיג ללא קושי. ומסתבר שבעל האבידה מסכים שהמוצא ייקחם לעצמו ואחר כך יקבל את תמורתם וירכוש לעצמו אחרים.

והרמב"ם מוסיף על זה: "שדבר מצוי הוא ביד הכל, ואין עשוין אלא למצותם בלבד".

ונחלקו המפרשים בהבנת סיום דבריו:

הסמ"ע (ח"מ סי' רסו סק"ל) מפרש כי על דברים אחרים אדם מקפיד אף שמצוי לקנותם, כי אדם מעדיף להשתמש בחפץ שכבר הורגל בו, ורק על תפילין אין הדרך להקפיד אם יצא ידי חובה באלו או באחרות.

והש"ך (שם סקט"ו) פירש שמאחר והתפילין נועדו לקיום

המוצא שטר שאינו מקוים - האם יחזירו למלווה? יום חמישי י"ג חשון ה'תשע"ד

ועשה קנוניא עם המלווה כדי לטרוף מלקוחות שלא כדין, כיון שתאריך השטר הוא בו ביום ואין הלווה פורע חובו ביום ההלוואה. וגם אין לחשוש שמא כתב ללוות ולא לווה, כי אם רצו לעשות קנוניא יכול היה לכתוב שטר חדש בתאריך של שטר זה?

ולכן כתב הש"ך (ח"מ סי' סה סק"ג) שאכן שטר שנמצא ביום שנכתב והלווה מודה שלא פרע, מחזירו למלווה אפילו אם אינו מקוים. והביא שכן היא דעת הרשב"א, התוספות (ב"מ שם ד"ה רב כהנא) ובעל המאור (ב"מ יא, בדפי הרי"ף).

והסמ"ע (ח"מ שם סק"ב) מיישב את שיטת הרמב"ם:

אין להחזיר שטר שאינו מקוים, אף שזמנו בו ביום והלווה מודה, כי החשש הוא שמא כתב ללוות אך למעשה

הלכות גולה ואבדה פרק יח, הלכה ב: **אם מָצָא שֶׁטֶר שְׁזַמְּנוּ בוּ בְיוֹם, וְהָיָה מְקוּם וְהַחַיִּב מוֹדָה - יִחְזֹר.**

בשטר מקוים אנו מניחים שודאי מהמלווה נפל, כי אם נפל מהלווה (ועדיין לא לווה), הוא לא היה מקיים את השטר. וכן אין לחשוש שמא נפרע החוב "וקנוניא הם עושים כדי לטרוף בו לקוחות" בהלכה א), כיוון שזמנו של השטר הוא באותו היום ואין אדם פורע את חובו ביום ההלוואה, ולכן המוצא צריך להחזיר את השטר למלווה (מימרא של ר' יוחנן, בבא מציעא יז, א).

וה'מגיד משנה' הביא את תמיהת הרשב"א:

מדוע צריך שהשטר יהא מקוים כדי להחזירו למלווה, הרי הלווה מודה שחייב ואין לחשוש שמא פרע את חובו

הלכה יומית לעיון ברמב"ם – בנוסף לשיעורים היומיים ג"פ ליום, פ"א ליום, וסהמ"צ צג

לא לווה, כי כעת אין למלווה כסף וילוה לו רק לאחר זמן, ורצה לכתוב שטר חדש כדי לחסוך את תשלום שכר הסופר, ורצה כן לווה, כי כעת אין למלווה כסף וילוה לו רק לאחר זמן, ועשו קנוניא ביניהם כדי לטרוף מהלקוחות, והלווה אינו

יום שישי י"ד חשון ה'תשע"ד

דמי ריפוי למבוטח

ומקור הדין הוא בדברי הגמרא (ב"ק צא, א), אך הרמב"ם מחדש שאין זה מעיקר הדין אלא תקנה לטובת המזיק ולכן יכול המזיק לומר אינני חפץ בתקנה זו אלא לשלם מידי יום ביומו לפי הצורך (הל' טז).

ויש לומר שמקורו של הרמב"ם לחידוש זה הוא מהדין דלהלן (הל' יח, ומקורו בגמ' ב"ק פה, א), שאם אמר המזיק לניזק אני ארפא אותך או יש לי רופא שמרפא בחינם, אין שומעים לו, אלא מביא רופא אומן ומרפאהו בשכר, כי יכול הניזק לומר שאינו רוצה שאדם שחבל בו יטפל בריפוי, ורופא המרפא בחינם אין ריפוי יעיל. וכיון שלולא טעמים אלו יכול היה המזיק לדאוג בעצמו לריפוי הניזק ולהיפטר מתשלום מוכח שיסוד החיוב הוא לרפא את הניזק ולא חוב ממון. ומזה הסיק הרמב"ם שמעיקר הדין היה צריך לשלם עבור הריפוי בפועל ולא לפי האומדן הראשוני ואם התרפא מהר לא ישלם כפי שאמדהו בתחילה שהרי כבר הבריא ואין לחייבו יותר, אלא שזוהי תקנה לטובת המזיק (ביאור הגר"א ח"מ סי' תכ סקכ"ח).

ואם כן לדעת הרמב"ם כאשר הניזק מבוטח ומתרפא על ידי אחרים, אין המזיק צריך לשלם.

הלכות חובל ומזיק פרק ב, הלכה יד: פיצד משערין הרפוי? אומדין בכמה ימים יחיה זה מחלי זה, וכמה הוא צריך, ונתן לו מיד. ואין מחיבין אותו לתן דבר יום ביומו; ודבר זה, תקנה היא למזיק.

האם כשהנחבל מבוטח בבטיחה רפואי החובל עדיין חייב בדמי ריפוי, או מאחר ויש מי שאחראי על הריפוי נפטר המזיק מלשלם? ויש לומר:

אם הריפוי הוא חיוב ממון כשאר דיני נזיקין, משום שהפסיד לניזק את הממון שצריך להוציא עבור הריפוי, מסתבר שהחיוב לא נפקע אף כשאחר דואג לריפוי, אך אם החיוב הוא על הריפוי עצמו ותשלום הדמים הוא רק האמצעי, הרי כאשר הנחבל למעשה מתרפא כבר, אין צורך שהמזיק ישלם לו (ראה דברות משה ב"ק נו, ב. חשוקי חמד ב"ק ע' תעא). ויש לפשוט את הספק מדברי הרמב"ם כאן שתשלום הריפוי נעשה לפי האומדן הראשוני כמה זקוק הנחבל כדי להתרפא, ואף אם לאחר מכן התברר שהתשלום לא הספיק או שהיה יותר מכפי הצורך אין גובה התשלום משתנה (כמבואר בהלכה הבאה).

שבת קודש ט"ו חשון ה'תשע"ד

האם המוכה רשאי להכות בחזרה?

ומה שכתב מהר"ם מרזבורק (בנימוקיו בסו"ס שר"ת מהר"י וייל, ד"ה דין מי שקורא) שהקורא לחבירו 'רשע' מותר להכותו "הואיל ולא נזהר בלאו לא תוננו", אין הכוונה שהנפגע רשאי להכות אלא שבית דין רשאים להכותו. והראיה שבסמיכות להלכה זו (ד"ה דין ראובן קרא) כותב על אדם שקרא לחבירו כינוי גנאי (ולא 'רשע'): "אין דין עלינו", היינו שאין בית דין יכולים להענישו.

וכן דעת ה'טור' וה'שלחן ערוך' (ח"מ סי' תכא סע' יג) שכתבו: אם אדם חבל בחבירו, וחזר המוכה והכה בראשון פטור, כיון 'שיש לו רשות לשני לחבל בו כדי להציל עצמו' אבל "אם היה יכול להציל עצמו בחבלה מועטת וחבל בו הרבה, חייב".

ומזה מסיק אדמו"ר הזקן שאפילו להציל עצמו מותר להכות רק אם זו האפשרות היחידה להצלה, אבל אם יכול להינצל בלא הכאה "אסור אפילו לדחפו".

(ש"ע ע"ד אה"ז הלכות נזקי גז"נ סי' ב' וקונטרס אחרון שם סי"א)

הלכות חובל ומזיק פרק ה, הלכה ג: המכה את חברו הקאה שאין זה שונה פרוטה - לזקה.

ואם חבירו התחיל במריבה והכהו - מותר לו להכות בחזרה?

כתב אדמו"ר הזקן (הל' נזקי גז"נ סע' ב): "המכה את חבירו הכאה קלה... חייב מלקות מן התורה. ואפילו אם חבירו התחיל עמו במריבה וחרפו בדברים, ואפילו הכהו".

ומקורו מרש"י (בבא מציעא עא, א. ד"ה יורד) על דברי הגמרא "אדם הקורא לחבירו 'רשע' - ירד עמו לחייו": "אין לפרש שרשאי להפסידו ולמעט פרנסתו, כי קשה לומר שיתירו חכמים לישראל להנקם ולגמול רעה", אלא "להתקוטט עמו כאילו הכהו". הרי שגם אם חבירו התחיל במריבה וקראו 'רשע', אסור להכותו או למעט פרנסתו.

וגם התוספות (שם ד"ה אדם) דחו את פירושו של רב צדוק גאון ש'יורד עמו לחייו' הכוונה ש'רשאי לשרוף שלישי תבואתו', וכתבו "תימה גדול מנין לו זה".

שיעורי רמב"ם שלשה פרקים ליום - ט' - ט"ו מרחשון ה'תשע"ד

יום ראשון ט' מרחשון ה'תשע"ד

הלכות גזלה ואבידה

פרק ד

1 א. קנס קנסו חכמים לגזלנין, שיהיה הנגזל נשבע על כל
2 מה שייטען, ונוטל מן הגזלן; והוא, שיהיה זה מחזק
3 שגזלו בשני עדים.
4 ב. כיצד? הרי שנגנס לתוף בית חברו למשכנו בפני
5 עדים, ולא היה תחת נפשו כלום, ויצא וכלים מטלים לו
6 תחת נפשו [כנפי בגד], ולא ידעו העדים מה הן, בעל
7 הבית אומר: 'כך וכך גזלתי' - בין שאמר הגזלן 'מעולם
8 לא נכנסתי ולא נטלתי כלום', בין שאמר 'נכנסתי למשכן
9 כמו שאמרתי העדים, אבל לא נטלתי ולא היה תחת נפשי
10 אלא פלים שלי', בין שאמר 'נטלתי כלי זה' ובעל הבית
11 טוען שנטל זה וכלי אחר - הרי בעל הבית נשבע בנקיטת
12 חפץ, ונוטל כל מה שייטען.
13 ג. במה דברים אמורים? בשטען דברים שהוא אמוד להן
14 [משוער שיש לו], או שהוא אמוד שמפקדין אצלו אותן
15 הדברים שטען, וטען בדברים שאפשר שינטלו תחת
16 הנפנים כמו שהעידו העדים.
17 ד. ראוהו עדים שנגנס למשכן את חברו, ולא ראוהו בעת
18 שיצא, או שיצא ואין נראה תחת נפשו כלום, ובעל הבית
19 טוען ואומר: 'כך וכך נטל' - אפלו אמר: 'מעולם לא
20 נכנסתי', שהרי מכחיש את העדים - הרי זה פטור; שאם
21 אמר 'נכנסתי ולא נטלתי', נשבע שבועת הסת [מדרבנן
22 ללא נקיטת חפץ] שלא נטל כלום והולך - שאפשר שיפגס
23 לגזל ולא גזל.
24 ה. היה עד אחד מעידו שנגנס ונטל פלים תחת נפשו,
25 ואינו יודע מה הן, והוא אומר: 'לא גזלתי כלום', או
26 שאמר: 'בחובי נטלתי' - הואיל ואין העד יודע מה היה
27 תחת נפשו, הרי זה נשבע בנקיטת חפץ שלא גזל; שאינו
28 מחזק בגזלנות, אלא בשני עדים.
29 ו. כשם שבעל הבית נשבע ונוטל מן הגזלן - כך שומר
30 של בעל הבית, אפלו אשתו של שומר, נשבעת שזה נטל
31 כך וכך, ומשלים הגזלן.
32 ז. היה שם שכירו או לקיטו [פועל המלקט] של בעל
33 הבית, אינו נשבעין ונוטלין. ואין הנגזל יכול לשבע,
34 שהרי לא היה בכיתו בשעה שנגזל; ואין העדים יודעין
35 מה נטל תחת נפשו, כדי לחזק הגזלן להחזיר. ואין
36 משביעין את הגזלן, מפני שהוא חשוד על השבועה.
37 ח. וכיצד עושין בדין זה? מחזיר [מטיל חרם] בעל הבית
38 חרם סתם על מי שנטל מביתו כלום, ואינו מודה בבית

דין. ואפלו הודה הגזלן שגזל מקצת - מחזיר המקצת
שהודה בו בלבד, שהרי אין בעל הבית טוען טענת ודאי.
ט. הגזל אחר מקדמשה, ואינו יודע מי הוא הנגזל, וכל
אחד ואחד מהן תובעו ואומר לו: 'לי גזלת' - אף על פי
שאינו שם עדים שגזל - הרי כל אחד מהן נשבע שזה גזלו,
ומשלים גזלה לכל אחד ואחד. אף דבר זה, קנס הוא
שקנסו אותו חכמים מפני שעבר עברה וגזל; אבל דין
תורה, אינו חייב לשלם מספק.
י. אמר לשנים: 'גזלתי את אחד מכם', או 'אבי של אחד
מכם, ואיני יודע איזה הוא' - אם בא לצאת ידי שמים,
חייב לשלם גזלה לכל אחד ואחד. אבל בדין, אינו נותן
אלא גזלה אחת, והן חולקין אותה ביניהן; שהרי אין אחד
מהן יודע שנגזל, אלא זה בא והודיע; ולא קנסו חכמים
בדבר זה, מפני שאין לו תובע.
יא. הטוען את חברו, ואמר לו: 'גזלתי מאה' - אם אמר
'לא גזלתי', נשבע שבועת הסת בדין כל נתבע. ואם הודה
שגזלו חמשים - משלם חמשים, ונשבע שבועת התורה
על השאר בדין כל מודה במקצת, שהרי לא החזק גזלן
בעדים. וכן הטוען את חברו שנגנס לביתו וגזלו פלים,
והוא אומר: 'דרך משכון לקחתים בחוב שיש לי אצלך',
ובעל הבית אומר: 'אין לך בדין כלום' - אף על פי
שהודה שמשכנו שלא ברשות, הואיל ואין שם עדים
שמעידין שגזל, הרי זה נשבע וגובה חובו מן המשכון,
שהפה שאסר [ואמר לקחתי] - הוא הפה שהתיר [שכדין
נטל]; והואיל והוא נשבע ונוטל, הרי זה נשבע בנקיטת
חפץ [קדוש], כמו שיתבאר בהלכות טוען ונטען.
יב. ראוהו עדים שנגנס לתוף בית של חברו שלא בפני
בעל הבית, ונטל משם פלים - אף על פי שהוציאן מגליו,
ואף על פי שבעל הבית הזה עשוי למכר את פליו - אם
טען ואמר: 'דרך גזל לקחתי', והלה אומר: 'ברשותך באתי,
ואתה מכרתם לי', או 'נתתם לי', או 'בחוב שיש לי אצלך'
תפשתים' - אינו נאמן; שכל הנכנס לבית חברו שלא
בפניו, ונטל פלים משם והוציאן בפני עדים - הרי זה
בחזקת גזלן. לפיכך, מחזיר הפלים לבעל הבית; ואין כאן
שבועה, שהרי העדים ראו מה גזל. ואחר שיחזיר, חוזר
ותובע את בעל הבית בכל מה שייטען, והדין ביניהן.
יג. וכן אם היה שם עד אחד בלבד, ובעל הבית טוען
שגזול הוא כלי זה בידו, והלה אומר: 'לקוח הוא בידו',
או 'בחובי גביתיו', או 'שלי היה ופקדון הוא אצלך' -
הרי זה חייב להחזיר הפלי לבעליו, בלא שבועה; שאילו
היו שם שני עדים, היה חייב לשלם, ועכשו שאין שם אלא
עד אחד, חייב שבועה, ואינו יכול לשבע, שהרי אינו
מכחיש את העד; וכל המחזיר שבועה ואינו יכול להשבע,
משלם. לפיכך, אם פגר ואמר: 'לא נכנסתי לביתו ולא

45 ואם אכל קדם יאוש, ורצו הפעלים לגבות מן האוכל -
 46 גובין, שעדין ברשותן היא; ואם רצו, גובין מן הגזלן.
 47 ה. הגזול ומת, בין שהאכיל את הגזלה לפנים אחר
 48 יאוש, בין שלא האכילן אלא מכרה או אבדה - אם הניח
 49 קרקע, חבין לשלם; אבל מן המטלטלין - אינן חבין
 50 לשלם; שדמי הגזלה חוב הן על הגזלן, ואין המטלטלין
 51 משתעבדין לבעל חוב.
 52 ו. כבר תקנו הגאונים לגבות בעל חוב מן המטלטלין,
 53 ואפלו במלגה על פה; לפיכך, חבין לשלם בין אכלו בין
 54 לא אכלו, בין נתיאשו הפעלים בין לא נתיאשו הפעלים,
 55 בין מן הקרקע בין מן המטלטלין שהניח.
 56 ז. דין הלוקח מטלטלין מן הגזלן, כלוקח מן הגנב: אם
 57 גזלן מפרסם הוא, לא עשו בו תקנת השוק [והגזול נוטל
 58 ממנו ללא תשלום]. ואם אינו מפרסם, עשו בו תקנת
 59 השוק [שלא יפסיד הקונה ממונו], ונותן הגזול ללוקח
 60 דמים שנתן, ולוקח גזלתו, וחוזר ותובע הגזלן בדמי
 61 הגזלה. ואם כבר נתיאשו הפעלים - קנה לוקח עצמה
 62 של גזלה, ואינו מחזירה.
 63 ח. אסור להנות מן הגזלן; ואם היה מועט שלו - אף
 64 על פי שרב ממונו גזול הוא, מתר להנות ממנו, עד
 65 שיגיע בודאי שדבר זה גזול בידו.
 66 ט. בני אדם שחזקתן גזלין, וחזקת כל ממונן מן הגזול
 67 מפני שמלאכתן גזלנות, כגון המוכסין [נוטלי מס]
 68 והלסטים - אסור להנות מהן, שחזקת מאכל זה שהוא
 69 גזול; ואין מצרפין [=פריטת מטבעות] דינרים מן התכה
 70 [קופת המכס] שלהן, שהכל בחזקת גזלה.
 71 י. נטלו מוכסין כסותו והחזירו לו כסות אחרת, נטלו
 72 חמורו והחזירו לו חמור אחר - הרי אלו שלו; מפני שאו
 73 כמכירה היא, וחזקתן שנתאשו הפעלים מהן, ואינו יודע
 74 בודאי שזו גזלה. ואם היה ותיק ומחמיר על עצמו,
 75 מחזירן לבעלים הראשונים.
 76 יא. במה דברים אמורים שהמוכס פליסטיס? בזמן
 77 שהמוכס גוי, או מוכס העומד מאליו, או מוכס העומד
 78 מחמת המלך ואין לו קצבה אלא לוקח מה שירצה ומניח
 79 מה שירצה. אבל מכס שפסקו המלך, ואמר שילקח
 80 שלישי או רביעי או דבר קצוב, והעמיד מוכס ישראל
 81 לגבות חלק זה למלך, ונודע שאדם זה נאמן ואינו מוסיף
 82 לעצמו כלום על מה שגזר המלך - אינו בחזקת גזלן,
 83 לפי שדין המלך דין הוא. ולא עוד, אלא שהוא עובר
 84 [עבירת גזל] המכרית ממכס זה, מפני שהוא גזול מנת
 85 המלך, בין שהיה המלך גוי, בין שהיה מלך ישראל.
 86 יב. וכן מלך שהשים מס על בני העיר, או על כל איש
 87 ואיש, דבר קצוב משנה לשנה, או על שדה ושדה דבר
 88 קצוב, או שגזר שכל מי שיעבר על דבר זה ילקחו כל
 89 נכסיו לבית המלך, או כל מי שימצא בשדה בשעת הגרן

1 נטלתי כלום - הואיל ואין שם אלא עד אחר, והוא
 2 מכישו - הרי זה נשבע שבועת התורה שלא לקח מביתו
 3 כלום, ונפטר.
 4 יד. מעשה באחד שחטף לשון של פסוף מיד חברו בפני
 5 עד אחד, וכא החוטף ואמר: 'חטפתי, ושלי חטפתי';
 6 וחיבו אותו חקמים להחזיר - מפני שהוא מחיב שבועה
 7 בעד זה ואינו יכול להשבע, שהרי הודה כמו שאמר העד.
 8 ואלו לא היה שם עד כלל, היה נשבע שבועת הסת ששלו
 9 חטף; ואלו הכחיש את העד ואמר 'מעולם לא חטפתי',
 10 היה נשבע שבועת התורה שלא חטף. וכדין זה דנין בכל
 11 פיוצא בזה בכל מקום.
 12 טו. חטף ממנו זהובים בפני עד אחד, והוא אומר: 'שלי
 13 חטפתי, ועשרים היו' - אף על פי שאין העד יודע כמה
 14 חטף, הרי זה משלם העשרים; שהרי ידע בודאי שהזהובים
 15 חטף. ואלו היו שנים, היה חיב לשלם; ונמצא בעד אחד
 16 מחיב שבועה ואינו יכול להשבע, כמו שבארנו.
 17 טז. אמר החוטף: 'עשרים חטפתי, שלי הם', והגזול
 18 אומר: 'מאה חטף' - הואיל ואין העד יודע מנינם, הרי
 19 משלם העשרים שהודה בהן שחטפן; ונשבע שבועת
 20 התורה על השאר, שהרי נתחייב במקצת. ודעתי נוטה בזה
 21 שישבע הסת [מדרבנן], שהרי לא הודה בכלום אלא אמר
 22 'שלי חטפתי'.
 23 יז. נכנס לביתו של חברו שלא בפניו, ונטל משם פלים
 24 בפני עד אחד, ואין העד יודע כמה נטל - הרי בעל הבית
 25 אומר: 'עשרים פלים היה בביתי', והגזול אומר: 'לא
 26 נטלתי אלא עשרה והן שלי' - חיב להחזיר העשרה, מפני
 27 שהוא מחיב שבועה ואינו יכול להשבע; ואינו נשבע על
 28 השאר אפלו שבועת הסת, מפני שאינו יכול לטען על
 29 הגזלן טענת ודאי.

פרק ה

30
 31 א. אסור לקנות דבר הגזול מן הגזלן, ואסור לסעדו
 32 [לעזור] על שניו כדי שיקנהו; שכל העושה דברים אלו
 33 וכיוצא בהן - מחזק ידי עוברי עברה, ועובר על "ולפני
 34 עור לא תתן מכשול".
 35 ב. אסור להנות בדבר הגזול, אפלו לאחר יאוש; והוא
 36 שיעד בודאי שדבר זה הוא הגזלה עצמה. כיצד? ידע
 37 בודאי שהבהמה זו גזולה, אסור לרכב עליה או לחרש
 38 בה.
 39 ג. גזל בית או שדה - אסור לעבר בתוכה, או להכנס
 40 לה בחמה מפני החמה ובגשמים מפני הגשמים; ואם דר
 41 בתוכה - חיב להעלות שכר לבעלים, כדין הדר בחצר
 42 חברו שלא מדעתו. גזל דקלים ועשה מהן גשר - אסור
 43 לעבר עליו. וכן כל פיוצא בזה.
 44 ד. מי שעבר, ואכל הגזלה אחר יאוש - פטור מלשלם.

46 נתיאשו הבעלים מהן - הרי אלו מתרין, והן של מצילן.
 47 ואם אינו יודע אם נתיאשו, או לא נתיאשו - חייב להחזיר;
 48 ואין צריך לומר, אם היו הבעלים מרדפין אחריהן.
 49 **ב.** לפיכך, המציל [ממון] מיד הנקר, ומזוטו [התפשטותו]
 50 של ים, ומשולוליתו של נהר [שעלה על גדותיו], ומן הגיס
 51 [צבא], ומן הדלקה, ומן הארי, ומן הדב, ומן הנמר, ומן
 52 הברדלס - אם ידע בודאי שנתיאשו הבעלים, הרי אלו
 53 שלו; ואם לא ידע, יחזיר.
 54 **ג.** המציל מיד ליסטים ישראל - הרי אלו שלו, מפני
 55 שסתם הדבר שנתיאשו הבעלים; ואם ידע שלא נתיאשו
 56 הבעלים, חייב להחזיר. אבל המציל מיד ליסטים גוי או
 57 מוכס גוי - חייב להחזיר, שסתם הדבר שלא נתיאשו
 58 הבעלים; ואם ידע בודאי שנתיאשו, הרי אלו שלו. ומפני
 59 מה סתם ליסטים ישראל נתיאשו הבעלים, וסתם גוי לא
 60 נתיאשו? מפני שהבעלים יודעים שהגויים מוציאין מיד
 61 הגזלן אף על פי שאין שם עדים שגזל, אלא בראיות
 62 רעועות ובאומדן דעתן.
 63 **ד.** שחלים [מיו ירק] שצומחין בתוך הפשתן - המלקט
 64 אותן כשהן לחין, אין בהן משום גזל, מפני שהן מפסידין
 65 הפשתן על בעל השדה; ואם יבשו - אסורין משום גזל,
 66 שפבר הפסידו מה שהפסידו. ואם היו על הגבול -
 67 אסורין, אפלו כשהן לחין.
 68 **ה.** כפר בארנו בנזקי ממון, שהמוציא תבנו וקשו לרשות
 69 הרבים, אין בהן משום גזל; אבל המוציא את הגלגל
 70 לרשות הרבים, בין בשעת הוצאת זבלים בין שלא בשעת
 71 הוצאת זבלים - חייבין עליהן משום גזל.
 72 **ו.** מי שנתחלפו לו פליו [בגדיו] בכלים אחרים בבית
 73 האבל או בבית המשתה - הרי זה לא ישפמש בהן, עד
 74 שיבוא הלה ויחזיר ויטל את שלו. נתחלפו לו בבית האמן
 75 - אם אשתו ובניו של אמן נתנו לו, או שנתן לו האמן
 76 ואמר לו 'טל פליך' - הרי זה לא ישפמש בהן, עד שיבוא
 77 הלה ויחזיר ויטל את שלו. אמר לו האמן: 'טל פלי זה'
 78 - הרי זה ישפמש בו, עד שיבוא הלה ויחזיר ויטל את
 79 שלו; שפא פליו של אמן הוא, או בעל הפלי צנה את
 80 האמן למכרו לו. וכן כל פיוצא בזה.
 81 **ז.** דברים הרבה אסרו חכמים משום גזל, והעובר עליהם
 82 - הרי זה גזלן מדברייהם; כגון מפריחי יונים והמשחקים
 83 בקביה. מפריחי יונים כיצד? לא פריח אדם יונים בתוף
 84 הישוב, שהרי לוקח ממון אחרים שלא כדין, מפני
 85 שמשלח זכר ויביא נקבה משוכף אחר, או נקבה ותיבא
 86 זכר. ולא יונים בלבד, אלא כל העושה כזה בשאר עופות
 87 או חיה ובהמה - הרי זה גזלן מדברייהם.
 88 **ח.** וכן אסרו חכמים לצוד יונים בתוף הישוב, מפני שהן
 89 של אחרים. ואין פורשין נשבין [מלכודות] ליונים, אלא
 90 אם כן רחיק מן הישוב ארבעה מילין; ואם היה ישוב
 91 כרמים, אפלו מאה מיל לא יפרש, שהיונים של בעלי

1 הוא יתן המס שעליה, בין שהיה הוא בעל השדה בין
 2 שאינו בעל השדה, וכל פיוצא בדברים אלו - אינו גזל,
 3 וישראל שגבה אותן למלך אינו בתוקת גזלן, והרי הוא
 4 כשור; והוא, שלא יוסיף ולא ישנה פלוס, ולא יקח לעצמו
 5 פלוס.
 6 **יג.** וכן מלך שפעס על אחד מעבדיו ושמשיו מבני
 7 המדינה, ולקח שדהו או חצרו - אינה גזל, ומתן להנות
 8 בה. והלוקח אותה מן המלך - הרי היא שלו, ואין
 9 הבעלים מוציאין אותה מידו; שנה דין המלכים בלן,
 10 לקח כל ממון שמשיהן כשפועסין עליהן, והרי המלך
 11 הפקיע שעבודן; ונעשת חצר זו או שדה זו כהפקר, וכל
 12 הקונה אותה מן המלך זכה בה. אבל מלך שלקח חצר
 13 או שדה של אחד מבני המדינה דרך חמס, שלא בדינין
 14 שחקק - הרי זה גזלן, והלוקח ממנו מוציאין הבעלים
 15 מידו.
 16 **יד.** פללו של דבר: כל דין שיחקק אותו המלך לכל,
 17 ולא יהיה לאדם אחד בפני עצמו - אינו גזל; וכל שיקח
 18 מאיש זה בלבד, שלא פדת [וחוקה] הירועה לכל, אלא
 19 חמס את זה - הרי זה גזל. לפיכך, גבאי המלך ושוטריו
 20 שמוכרים השדות במס [תמורת מס] הקצוב על השדות,
 21 ממכרן ממכר. אבל מס שעל כל איש ואיש [מס
 22 גולגולת], אינו גובה אלא מן האדם עצמו; ואם מכרו
 23 השדות במס שעל אותו האיש - הרי זה אינו ממכר, אלא
 24 אם כן היה דין המלך כן.
 25 **טו.** מלך שהיו דיניו, שכל מי שיתן המס שעל השדה,
 26 תהיה השדה לנותן המס, וברח בעל השדה מפני המס,
 27 ובא זה ונתן מס שעליה למלך ואכל פרותיה - אין זה
 28 גזל, אלא אוכל פרות ונותן המס עד שיחזרו הבעלים;
 29 שדין המלך דין הוא, כמו שאמרנו.
 30 **טז.** וכן מלך שגזר שכל מי שיתן מס הקצוב על האיש,
 31 ישמעבד בזה שלא נתן, ובא ישראל ונתן המס שעל
 32 ישראל זה העני - הרי זה עובד בו יתר מדי [מרגילותו],
 33 שדין המלך דין; אבל אינו עובד בו בעבד.
 34 **יז.** מלך שפטר אילנות של בעלי בתים, ועשה מהן גשר
 35 - מתר לעבר עליו; וכן אם הרים בתים, ועשה אותן דרך
 36 או חומה - מתר להנות בה. וכן כל פיוצא בזה; שדין
 37 המלך דין.
 38 **יח.** במה דברים אמורים? במלך שמתבעו יוצא [נסחר]
 39 באותן הארצות, שהרי הסכימו עליו בני אותה הארץ,
 40 וסמכה דעתן שהוא אדוניהם והם לו עבדים. אבל אם
 41 אין מתבעו יוצא, הרי הוא כגזלן בעל זרוע, וכמו חבורת
 42 לסטים המזנינין, שאין דיניהן דין; וכן מלך זה וכל
 43 עבדיו, כגזלנין לכל דבר.
 44 **פירק ו**
 45 **א.** קורות ואבנים וצעים וכיוצא בהן ששטפן הנקר - אם

47

יום שני י' מרחשון ה'תשע"ד

48

פָּרָק ז

49 א. כָּל מִי שֶׁנִּתְחַיֵּב מִמוֹן לְחַבְרוֹ הַיִּשְׂרָאֵלִי, וְכָפַר בּוֹ
 50 וְנִשְׁבַּע עַל שֶׁקֶר - הָרִי זֶה חַיֵּב לְהַחְזִיר לוֹ הַקֶּרֶן שֶׁכָּפַר בּוֹ,
 51 וְהוֹסֶפֶת הַמָּשׁ; וְחַיֵּב בְּקֶרֶן, וְהוּא הַנִּקְרָא 'אִשָּׁם גְּזוּלוֹת'.
 52 ב. אֶחָד הַגּוֹזֵל, אוֹ הַעוֹשֵׂק, אוֹ הַגּוֹנֵב, אוֹ שֶׁהִלְהוּ, אוֹ
 53 שֶׁהִפְקִיד אֶצְלוֹ, אוֹ מִצָּא אֲבָדָה וְכַחַשׁ בָּהּ, אוֹ שֶׁהִיתָה
 54 בִּנְיַיְהוּ שֶׁתַּפּוֹת וְנִשְׂאָר לוֹ אֶצְלוֹ מִמוֹן, אוֹ שֶׁעָשָׂה לוֹ
 55 מִלְּאכָה וְלֹא נָתַן לוֹ שְׁכָרוֹ. כָּללוּ שֶׁל דְּבָר: כָּל שֶׁאֵלּוּ הוֹדָה
 56 הֵיחָב חַיֵּב לְשַׁלֵּם בְּדִין, וְכָפַר וְנִשְׁבַּע - מִשְׁלֵם קֶרֶן וְחֻמֶּשׁ,
 57 שְׁנַאֲמַר: "וְכַחַשׁ בַּעֲמִיתוֹ בַּפְּקוּדֵי וְכוּ".
 58 ג. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁהֵיחָב חַיֵּב לְשַׁלֵּם מִחֻמַּת
 59 עֲצָמוֹ; אֲבָל אִם הֵיחָב חַיֵּב לְשַׁלֵּם מִחֻמַּת אֲבִיו, אֵינּוּ מִשְׁלֵם
 60 חֻמֶּשׁ. פִּיזִיד? כַּגֹּוֹן שֶׁגִּזַּל אֲבִיו אוֹ גֵּנֵב אוֹ שֶׁהֵיחָב חַיֵּב
 61 לְאַחֲרִים, וְהֵבֵן יוֹדֵעַ, וְכָפַר הֵבֵן וְנִשְׁבַּע, וְאַחַר כֵּן הוֹדָה -
 62 מִשְׁלֵם הַקֶּרֶן בְּלִבְדּוֹ, שְׁנַאֲמַר: "אֲשֶׁר גִּזַּל" - עַל גְּזוּלוֹ הוּא
 63 מוֹסִיף חֻמֶּשׁ, וְאֵינּוּ מוֹסִיף חֻמֶּשׁ עַל גְּזוּל אֲבִיו.
 64 ד. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁאֵינִי הַגּוֹזֵל קִנְיָת; אֲבָל אִם
 65 גִּזַּל אֲבִיו וְמַת, וְהָרִי הַגּוֹזֵל קִנְיָת, וְכָפַר הַיּוֹרֵשׁ וְנִשְׁבַּע,
 66 וְאַחַר כֵּן הוֹדָה - מִשְׁלֵם קֶרֶן וְחֻמֶּשׁ.
 67 ה. גִּזַּל הָאֵב וְנִשְׁבַּע וְהוֹדָה, וְאַחַר כֵּן מַת - הָרִי הַיּוֹרֵשׁ
 68 מִשְׁלֵם קֶרֶן וְחֻמֶּשׁ;
 69 ו. גִּזַּל וְנִשְׁבַּע וְמַת, וְהוֹדָה הַיּוֹרֵשׁ - מִשְׁלֵם הַקֶּרֶן בְּלִבְדּוֹ.
 70 וְכֵן כֵּן וְכֵן כֵּן, הַיּוֹרֵשׁ פְּטוּר מִן הָאִשָּׁם.
 71 ז. הַנִּשְׁבַּע לְגוּי - מִשְׁלֵם אֶת הַקֶּרֶן, וְאֵינּוּ חַיֵּב בְּחֻמֶּשׁ,
 72 שְׁנַאֲמַר: "וְכַחַשׁ בַּעֲמִיתוֹ". וְכֵן הַגּוֹזֵל פְּחוֹת מִשְׁוֵה פְּרוּטָה,
 73 וְכָפַר וְנִשְׁבַּע - אֵינּוּ חַיֵּב בְּחֻמֶּשׁ, שֶׁאֵינִי פְּחוֹת מִשְׁוֵה פְּרוּטָה
 74 מִמוֹן. בְּמָה הוּא הַחֻמֶּשׁ? אֶחָד מֵאַרְבָּעָה בְּקֶרֶן; שֶׁאִם גִּזַּל
 75 שְׁוֵה אֲרָבָעָה וְנִשְׁבַּע, מִשְׁלֵם חֻמֶּשׁ; וְאִם הֵיחָב הַגּוֹזֵל
 76 קִנְיָת - מַחְזִיר אוֹתָהּ, וְנוֹתֵן דָּמֵי רַבִּיעַ שְׁלֵה.
 77 ח. אֵינִי הַנִּשְׁבַּע עַל כְּפִירַת מִמוֹן מִשְׁלֵם חֻמֶּשׁ, עַד שִׁיּוֹדָה
 78 מִעֲצָמוֹ; אֲבָל אִם בָּאוּ עֲדִים, וְהוּא עוֹמֵד בְּכַפְּרָתוֹ -
 79 מִשְׁלֵם הַקֶּרֶן בְּלִבְדּוֹ עַל פִּי עֲדִים, וְאֵינּוּ מִשְׁלֵם אֶת הַחֻמֶּשׁ;
 80 שֶׁהַחֻמֶּשׁ עִם הַקֶּרֶן לְכַפְּרָה הֵם בָּאִים, וְאֵינּוּ מְבִיא אוֹתָן
 81 אֶלָּא עַל פִּי עֲצָמוֹ.
 82 ט. הַגּוֹזֵל אֶת חַבְרוֹ - אִף עַל פִּי שֶׁכָּפַר בּוֹ, הוּאֵיל וְלֹא
 83 נִשְׁבַּע, אִם חִזַּר וְהוֹדָה, אֵינּוּ חַיֵּב לְרַדֵּף אַחַר הַבְּעָלִים עַד
 84 שִׁיחְזִיר לָהֶן מִמוֹן שֶׁבִּידוֹ; אֶלָּא יְהִי בִּידוֹ הַגּוֹזֵל, עַד
 85 שֶׁיָּבֹאוּ הַבְּעָלִים וְיִטְלוּ שְׁלָהֶן. אֲבָל אִם נִשְׁבַּע עַל שְׁוֵה
 86 פְּרוּטָה וְנִשְׁבַּע - חַיֵּב לְרַדֵּף אַחַר הַבְּעָלִים עַד שִׁיחְזִיר לָהֶן,
 87 אֶפְלוּ הֵן בְּאֵי הַיָּם; מִפְּנֵי שֶׁכָּפַר נִתְאַשְׁוּ אַחַר שֶׁנִּשְׁבַּע,
 88 וְאֵינִי בָּאֵין עוֹד לְתַבְּעוֹ.
 89 י. אֶפְלוּ הַחְזִיר הַגּוֹזֵל כְּלֵה חוּץ מִשְׁוֵה פְּרוּטָה, חַיֵּב
 90 לְהוֹלִיכָה אַחַר הַבְּעָלִים; וְלֹא יִתֵּן לֹא לְבִנוֹ שֶׁל נִגְזַל, וְלֹא
 91 לְשְׁלוּחוֹ, אֶלָּא אִם כֵּן עָשָׂה הַנִּגְזַל הַשְּׁלִיחַ בְּעֲדִים. וְאִם

1 כְּרָמִים הֵן. וְכֵן לֹא יִפְרֹשׁ בְּתוֹךְ הַשּׁוֹכְבִין, אִף עַל פִּי שֶׁהֵן
 2 שְׁלוֹ אוֹ שֶׁל גוֹי אוֹ שֶׁל הַפְּקָר, וְאִף עַל פִּי שֶׁהִרְחִיק מִן
 3 הַיָּשׁוּב מֵאֶה מִיֵּל, מִפְּנֵי שֶׁהֵיוּנִים בְּאוֹת לְיָשׁוּב הַשּׁוֹכְבִין.
 4 ט. מִרְחִיקִין אֶת הַשּׁוֹכֵף מִן הָעִיר חֲמִשִּׁים אַמָּה. וְלֹא
 5 יַעֲשֶׂה אֲדָם שּׁוֹכֵף בְּתוֹךְ שְׂדֵהוּ, אֶלָּא אִם כֵּן יֵשׁ לוֹ חֲמִשִּׁים
 6 אַמָּה לְכָל רוּחַ, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִמְשְׁכוּ הַגּוֹזְלוֹת, וְיִפְסִידוּ בַשְּׂדוֹת
 7 וְיִאֲכְלוּ מִשְׁלֵ אַחֲרִים. וְאִם לָקַחוּ מֵאַחַר - אֶפְלוּ הֵיחָב בֵּינוֹ
 8 וּבֵין תַּחֲלַת שְׂדֵה חַבְרוֹ בֵּית רַבַּע בְּלִבְדּוֹ, הָרִי הוּא בְּחֻזְקָתוֹ,
 9 וְאֵינִי מְחַיֵּב אוֹתוֹ לְהִרְחִיק.
 10 י. הַמִּשְׁחָקִין בְּקַבְּיָה פִּיזִיד? אֵלּוּ שֶׁמִּשְׁחָקִין בְּעֲצִים אוֹ
 11 בְּצוּרוֹת אוֹ בַּעֲצָמוֹת וְכִיּוֹצֵא בָהֶן, וְעוֹשִׂין תְּנַאי בִּינֵיהֶם
 12 שֶׁכָּל הַנוֹצֵחַ אֶת חַבְרוֹ בְּאוֹתוֹ הַשְּׁחוֹק, יִקַּח מִמֶּנּוּ כֶּף וְכֶף
 13 - הָרִי זֶה גִּזַּל מִדְּבָרֵיהֶם. אִף עַל פִּי שֶׁבְּרִצּוֹן הַבְּעָלִים לָקַח,
 14 הוּאֵיל וְלָקַח מִמוֹן חַבְרוֹ בְּחֻמֶּשׁ הָרִף שְׁחוֹק וְהַמֵּל, הָרִי זֶה
 15 גִּזַּל. וְכֵן הַמִּשְׁחָקִין בְּבַהֲמָה אוֹ בְּחֵיה אוֹ בַּעוֹפּוֹת וְעוֹשִׂים
 16 תְּנַאי בִּינֵיהֶם, שֶׁכָּל שֶׁתְּנַצַּח בְּהִמָּתוֹ אוֹ תְּרוּץ יוֹתֵר, יִקַּח
 17 מִחַבְרוֹ כֶּף וְכֶף, וְכָל פִּיּוֹצֵא בְּדְבָרִים אֵלּוּ - הַכֵּל אֲסוּר, וְגִזַּל
 18 מִדְּבָרֵיהֶם.
 19 יא. וְהַמִּשְׁחָק בְּקַבְּיָה עִם הַגּוֹי - אֵינִי בּוֹ אֲסוּר גִּזַּל, אֲבָל
 20 יֵשׁ בּוֹ אֲסוּר עוֹסֵק בְּדְבָרִים בְּטָלִים; שֶׁאֵינִי רְאוּי לְאֲדָם
 21 שֶׁיַּעֲסֵק כָּל יְמָיו אֶלָּא בְּדְבָרֵי תוֹרָה וּבִישׁוּבוֹ שֶׁל עוֹלָם.
 22 יב. מַצּוּדוֹת חֵיה וְעוֹפּוֹת וְדָגִים, שֶׁנִּפְּלוּ מִיַּד חֵיה לְתוֹךְ
 23 הַמַּצּוּדָה, וְכֹא אַחַר וְנִטְלָן - הָרִי זֶה גִּזַּל מִדְּבָרֵיהֶם, מִפְּנֵי
 24 שֶׁעֲדִין לֹא הִגִּיעוּ לְיַד הַזּוֹכֵה בָהֶן.
 25 יג. נִהַר הַמּוֹשָׁף [זוּרוֹם] וּמַעֲנִינּוֹת הַנוֹבְעִים, הָרִי הֵם שֶׁל כָּל
 26 אֲדָם. עֲנֵי הַמְּנַקֵּף [חֻבּוּט] בְּרֹאשׁ הַיָּמִית זִיתִים שֶׁל שְׂכַחְתָּהּ,
 27 וְכֹא עֲנֵי אַחַר וְנִטְלָן מֵעַל הָאֶרֶץ - הָרִי זֶה גִּזַּל מִדְּבָרֵיהֶם,
 28 מִפְּנֵי שֶׁעֲדִין לֹא הִגִּיעוּ לְיַד הַזּוֹכֵה בָהֶן; וְאִם הֵיחָב הָעֲנֵי
 29 מִקִּבְּץ בִּידוֹ בְּרֹאשׁ הַיָּמִית, וּמִשְׁלִיף לְאֶרֶץ - הָרִי זֶה גִּזַּל
 30 גָּמוּר, שֶׁהָרִי הִגִּיעוּ לְיַד הַזּוֹכֵה בָהֶם.
 31 יד. הַדְּבוּרִים אֵינִן בְּרִשְׁוֹתוֹ שֶׁל אֲדָם כְּמוֹ תְּרַגְּוּלִים
 32 וְאֲזוּזִים, וְאִף עַל פִּי כֵן יֵשׁ בָּהֶן קִנְיָן מִדְּבָרֵיהֶם; וְהַגּוֹזֵל
 33 נַחִיל [קְבוּצָת] דְּבוּרִים, אוֹ שֶׁמְנַעוּ מִבְּעָלָיו אִם בָּא לְרִשְׁוֹתוֹ
 34 - הָרִי זֶה גִּזַּל מִדְּבָרֵיהֶם. לְפִיכֵן, מִי שֶׁיִּצָּא נַחִיל שֶׁל
 35 דְּבוּרִים מִרִשְׁוֹתוֹ, וְשָׁכַן בְּרִשְׁוֹת חַבְרוֹ - יֵשׁ לְבַעַל הַנַּחִיל
 36 לְהִלָּף בְּתוֹךְ שְׂדֵה חַבְרוֹ עַד שֶׁיִּטַּל אֶת נַחִילוֹ, וְאִם הִזִּיק -
 37 מִשְׁלֵם מַה שֶׁהִזִּיק; אֲבָל לֹא יִקַּח אֶת הַשּׁוֹכֵה [הַעֲנָף] עַל
 38 מְנַת לַתֵּן דָּמִים.
 39 טו. נִאֲמַנְתָּ אִשָּׁה אוֹ קָטָן לְזוּמַר: 'מִפְּאֵן יִצָּא נַחִיל זֶה';
 40 וְהוּא, שֶׁהִיּוּ מִשִּׁחִין לְפִי תַמָּן, וְהִיּוּ הַבְּעָלִים מְרַדְּפִין
 41 אַחַר הַנַּחִיל, וְשׁוֹאֲלִין 'הֵיכֵן נִחַה'; אִף עַל פִּי שֶׁאֵינִי אִשָּׁה
 42 אוֹ קָטָן בְּנֵי עֲדוּת, הוּאֵיל וְקִנְיָן דְּבוּרִים מִדְּבָרֵיהֶם, הֵאֱמִינוּ
 43 אוֹתָם בּוֹ.
 44 טז. כָּל מִי שֶׁיֵּשׁ בִּידוֹ גִּזַּל שֶׁל דְּבָרֵיהֶם, אֵינּוּ יוֹצֵא מִיָּדוֹ
 45 בְּדִינָיו. וְכֵן אִם כָּפַר בּוֹ וְנִשְׁבַּע, אֵינּוּ מוֹסִיף חֻמֶּשׁ כְּמוֹ
 46 שֶׁמוֹסִיף עַל הַגּוֹזֵל הַגָּמוּר.

מתוך מהדורת חזק

47 ו. מפי השמועה למדו, שזה שנגמר בתורה: "ואם אין
48 לאיש גאל" - בגר שמת ואין לו יורשים הפתוח מדבר.
49 ואשם זה האמור כאן, הוא הגזלה או דמי הגזלה. לפיכך,
50 המחזיר גזל הגר בלילה, לא יצא, שהרי אשם קראו
51 הפתוח, ואין מקריבין בלילה. ואין הפתחים חולקין גזל
52 הגר כנגד גזל הגר [פעם לאלו ופעם לאלו], כדרך שאין
53 חולקין בשר אשם זה כנגד בשר אשם אחר.
54 ז. כל גזל הגר שאין בו שוה פרוטה לכל כהן וכהן מאנשי
55 משמר, לא יצא המחזירו ירי השבה - שנגמר: "המושב
56 לה", לכהן, עד שתהיה השבה לכל כהן. ולמה נאמר
57 בגזל הגר "איש"? שהאיש אתה צריך לחקר ולחזר עליו,
58 אם יש לו יורשין או אם אין לו; ואכל אם היה הגר קטן
59 - אי אתה צריך לחזר עליו, אלא חוקתו שאין לו יורשין.
60 ח. הפתחים בגזל הגר, כמקבלי מתנות הן. לפיכך, הגזול
61 חמץ מן הגר שאין לו יורשין, ועבר עליו הפסח - חיב
62 לתן לפתחים את דמיו כשעת הגזלה; שאם יתננו להם
63 עכשו, אינה מתנה - שהרי הוא אסור בהנאה. ואלו היה
64 הגר קטן, היה אומר לו: 'הרי שלך לפניך', כמו שבארנו.
65 ט. כהן שגזל גר שאין לו יורשים, ונשבע לו, ומת הגר
66 - לא זכה זה בגזלה שפתח ידו, אלא יוציא מתחת ידו
67 לכל אחיו הפתחים בני המשמרה.
68 י. הגזול את הגר ונשבע לו, ומת הגר, והפריש אשמו
69 וגזלתו להעלותן לפתחים, ומת הגזול קדם בפירה - הרי
70 בני הגזול יורשין את כסף הגזלה או הגזלה עצמה;
71 והאשם ירעה עד שיפיל בו מום, כמו שבארנו במקומו.
72 יא. נתן הגזול את הכסף לאנשי משמר, ומת קדם בפירה
73 [הקרבן] - אין יורשי הגזול יכולין להוציא מיד הפתחים,
74 שנגמר: "איש אשר יתן לפתח, לו יתנה"; ואפלו היה
75 הגזול קטן, שאין מתנתו מתנה - אין יורשיו מוציאין מיד
76 הפתחים.
77 יב. נתן את הכסף לאחת מן המשמרות, ואת האשם
78 למשמרה זו [של השבוע] שהיא שבתה - יחזר הכסף אצל
79 האשם, לאנשי המשמרה הקבועה; שהמשמרה שלקחה
80 כסף בלא שבתה לא זכת, ומוציאין מידה.
81 יג. אין מקריבין את האשם עד שיחזיר הגזול הקרן
82 לבצלים, או לפתחים אם היה גזל גר שאין לו יורשין. נתן
83 את הקרן והקריב אשמו - נתפטר לו, ואין החמש מעכב
84 הכפירה; וחיב לתן את החמש אחר כפירה.
85 יד. העבדים והשטרות והקרקות, אין בהם תוספת
86 חמש, שנגמר: "וכחש בעמיתו בפקדון וכו'" - כל האמור
87 בענין, משלטלין הוא וגופו ממון; יצאו הקרקעות, ויצאו
88 עבדים שהקשו לקרקעות, ויצאו שטרות שאין גופן ממון.
89 וכן אם היו גזל גר שאין לו יורשים, אינן חוזרין לפתחים.
90 וכן הקרקע אינה נקנית לגזול לעולם, אלא ברשות בעליה
91 קנימת; ואפלו נמכרה לאלף, זה אחר זה, ונתחאשו
92 הבעלים - הרי זו חוזרת לגזול בלא דמים. וכל מי שיצאה
93 מתחת ידו - חוזר על זה שמכרה לו, וחוזר המוכר השני

1 הביא את הגזלה ואת החמש לבית דין שבצירו - הרי זה
2 מביא אשם, ומתפטר לו; ובית דין מטפלין בה, עד שתגיע
3 לבצלה. וכן נותן הוא לשליח בית דין. וכל הנותן הגזול
4 וכיוצא בו לבית דין, יצא.
5 יא. נתן לו את הקרן ולא נתן לו את החמש, או שמחל
6 לו על הקרן ולא מחל לו על החמש, או שמחל לו על זה
7 ועל זה חוץ מפחות משוה פרוטה בקרן - אינו צריך
8 להוליך אחריו, אלא יבוא הנגזל ויטל את השאר. ואף על
9 פי שהגזלה עצמה קנימת, אין חוששין שמא תיקר ונמצא
10 הנשאר שוה פרוטה. אבל אם נתן לו את החמש ולא נתן
11 לו את הקרן, או שמחל לו על החמש ולא מחל לו על
12 הקרן, או שמחל לו על זה ועל זה, חוץ משוה פרוטה
13 בקרן - חיב להוליכו אחריו, או יתן לבית דין שבצירו
14 כמו שבארנו.
15 יב. המחזיר את הקרן לבצלים, וכפר פעם שניה בחמש
16 ונשבע עליו - נעשה החמש קרן לכל דבר, ומשלים עליו
17 חמש אחר, שנגמר: "וחמשתי יוסף עליו" - מלמד
18 שהוא מוסיף חמש על חמש, עד שיתמעט החמש שיכפר
19 בו ונשבע עליו משוה פרוטה.
20 יג. מי שהיה אצלו פקדון, וטען שאבד ונשבע, וחזר
21 והודה שהוא אצלו, וחזר וטען שאבד ונשבע, וחזר והודה
22 שהוא אצלו - משלם חמש לכל שבועה ושבועה עם הקרן
23 האחד, שנגמר: "וחמשתי יוסף עליו", מלמד שהוא
24 משלם כמה חמשין על קרן אחד.

פרק ח

25
26 א. הגזול את חברו, ומת הנגזל - יחזיר הגזלה ליורשין;
27 ואם אבדה או נשתנת, נותן להן דמיה. ואם נשבע לו,
28 ואחר כך מת - נותן הקרן והחמש ליורשין.
29 ב. הגזול את אביו ונשבע לו, ומת האב - אם אין הגזלה
30 קנימת או נשתנת, עושה חשבון עם אחיו על הקרן ועל
31 החמש; ואם הגזלה קנימת, חיב להוציא הגזלה עצמה
32 מתחת ידו. לפיכך, נותן את הגזלה ואת החמש לאחיו,
33 ועושה עמהן חשבון.
34 ג. אם אין לו אחיו, שנמצא זה הגזול לבדו הוא היורש
35 - מוציא הגזלה מתחת ידו לבניו; ואם אין לו בנים לזה
36 הבן הגזול - נוטתה לבעל חובו, או בהלואתו, או לצדקה.
37 הואיל ויצאה הגזלה עצמה מתחת ידו - נפטר, אף על פי
38 שנתנה מתנה או פרעה בחובו; והוא, שיודיעם ויאמר:
39 'זה גזל אבא'.
40 ד. וכן הגזול את הגר ונשבע לו, וחזר והודה לו, וזקף
41 עליו הכל מלנה, ואחר כך מת הגר - אף על פי שזכה
42 בגזלה, חיב להוציאה מתחת ידו.
43 ה. כמה דברים אמורים? בשוהדה בינתיים. אבל אם גזל
44 את הגר שאין לו יורשים, ונשבע לו, ומת הגר - הרי זה
45 חיב לשלם הקרן והחמש לפתחים של אותו משמר
46 [שיקריב האשם], ומביא אשמו; ואחר כך נתפטר בו.

45 שְׁהִיא גְזוּלָה - אֵין לוֹ פְרוּת, וְאֵינוּ גוֹבֵה מִן הַגְזוּלָן אֲלֵא
46 הַקָּרֵן בְּלִבָּד.

47 ט. הַמוֹכֵר שְׂדֵה שְׂאֵינָה שְׁלוֹ - אֵין מִמְכָרוֹ מִמְכָר, וְלֹא
48 קָנָה לוֹקַח כְּלוּם, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ. חֲנוּר הַגְזוּלָן אַחַר שֶׁמְכָרָה,
49 וְלִקְחָהּ מִבְּעֻלָּיהָ - נִתְקַיְמָה בְּיַד הַלוֹקַח מִן הַגְזוּלָן. וְאִפְלוּ
50 נִתְנָה לוֹ הַגְזוּלָן מִתְּנָה כְּשֶׁהִיְתָה גְזוּלָה בְּיָדוֹ - בֵּינָן שֶׁחֲנוּר
51 וְלִקְחָהּ, נִתְקַיְמָה בְּיָד זֶה שֶׁקָּבַל הַמִּתְּנָה; שֶׁמִּפְּנֵי זֶה טָרַח
52 הַגְזוּלָן עַד שֶׁקָּנָהּ, כְּדֵי לַעֲמֹד בְּנֶאֱמָנוּתוֹ.

53 י. לְפִיכָף, אִם תִּבְעֵה הַלוֹקַח אֶת הַגְזוּלָן מִפְּנֵי שֶׁמְכָר לוֹ שְׂדֵה
54 שְׂאֵינָה שְׁלוֹ, וְנִתְחַיֵּב לְשַׁלֵּם, וְהִתְחִילוּ בֵּית דִּין לְהַכְרִיז עַל
55 [מְכֻרָתוֹ] נְכֹסֵי הַגְזוּלָן כְּדֵי לְהַגְבִּיחַ מֵהֶן לְלוֹקַח, וְאַחַר
56 שֶׁהִתְחִילוּ הַהַכְרָזוֹת לְקַחַת הַגְזוּלָן מִן הַבְּעָלִים - לֹא
57 נִתְקַיְמָה בְּיַד הַלוֹקַח; שֶׁמֵּאַחַר שֶׁהַכְרִיזוּ עַל נְכֹסָיו, נִגְלָה
58 שְׂאֵינוּ נֶאֱמָן, וְלֹא לְקַחַת מִן הַבְּעָלִים כְּדֵי לְהַעֲמִידָה בְּיַד
59 הַלוֹקַח.

60 יא. לְקַחַת הַגְזוּלָן מִן הַבְּעָלִים אַחַר שֶׁמְכָרָה כְּשֶׁהִיא גְזוּלָה,
61 וְחֲנוּר וּמְכָרָה לְאַחַר, אִו נִתְנָה בְּמִתְּנָה, אִו הוֹרִישָׁה - הָרִי
62 גָּלָה דַעְתּוֹ שְׂאֵינוּ רוֹצֵה לְהַעֲמִידָה בְּיַד זֶה שֶׁלְקַחַת מִמֶּנּוּ
63 כְּשֶׁהִיְתָה גְזוּלָה. וְכֵן אִם נִפְלָה לְגוּלָן בִּירִשָׁה, לֹא נִתְקַיְמָה
64 בְּיַד הַלוֹקַח.

65 יב. גָּבַהּ אוֹתָהּ הַגְזוּלָן בְּחוּבוֹ - אִם יֵשׁ לְנִגְזֵל קַרְקַע אַחֲרָת,
66 וְאָמַר לוֹ הַגְזוּלָן: 'זוֹ אֲנִי גוֹבֵה בְּחוּבִי' - הָרִי זֶה נִתְפָּנֵן
67 לְהַעֲמִידָה בְּיַד הַלוֹקַח; וְאִם אֵין לְנִגְזֵל קַרְקַע אֲלֵא זוֹ,
68 לְגַבּוֹת אֶת חוּבוֹ הוּא שֶׁנִּתְפָּנֵן.

69 יג. תְּחַנְנִיהָ הַבְּעָלִים לְגוּלָן מִתְּנָה, קָנָה אוֹתָהּ הַלוֹקַח; שְׂאֵלוּ
70 לֹא טָרַח לְבְעָלִים, לֹא הָיָה נוֹתֵנָן לוֹ מִתְּנָה, וּמִפְּנֵי זֶה טָרַח,
71 כְּדֵי שִׁיזְכֶּה בָּהּ בְּדִין, וְיַעֲמֹד בְּנֶאֱמָנוּתוֹ וְתִתְקַיֵּם בְּיַד
72 הַלוֹקַח.

73 יד. הַגְזוּל שְׂדֵה, וְאַחַר שֶׁגְזוּלָה וְהַחֲזוֹק גּוּלָן עָלֶיהָ חֲנוּר
74 וְלִקְחָהּ מִבְּעָלִים הַרְאֵשׁוֹנִים, וְטָעַן הַנִּגְזֵל וְאָמַר: 'אֲנוּס
75 הֵייתִי בְּשֻׁעָה שֶׁמְכָרְתִּי לוֹ, וְשָׁלַא לְדַעְתִּי מְכָרְתִּי מִמֶּמֶת
76 גְזוּלָנוּתוֹ' - לֹא זָכָה הַגְזוּלָן, אִף עַל פִּי שֵׁיֵשׁ לוֹ עֲדִים
77 שֶׁלְקַחַת בְּפִנְיָהּ; וְתִחֲזוּר הַשְּׂדֵה לְבְעָלָהּ, וּמְחִזְרִין לְגוּלָן
78 הַדְּמִים שֶׁנִּתְּנָן.

79 טו. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁהַעֲדוּ הַעֲדִים שֶׁמִּתְּנָה
80 בְּפִנְיָהּ אֶת הַמַּעוֹת. אֲבָל אִם הַעֲדוּ שֶׁבַעל הַקַּרְקַע מְכָר
81 לְגוּלָן, וְהוֹדָה לוֹ בְּפִנְיָהּ שֶׁנִּתְּנָן לוֹ דְּמִים כֶּף וְכֶף, וְהַנִּגְזֵל
82 טָעַן שֶׁלֹא נִתְּנָן לוֹ כְּלוּם, וּמִמֶּמֶת יִרְאֶה הוֹדָה לוֹ - אֵין
83 לְגוּלָן כְּלוּם, אֲלֵא מוֹצִיאִין מִמֶּנּוּ הַשְּׂדֵה בְּלֹא דְמִים, מִפְּנֵי
84 שֶׁלֹא הוֹדָה לוֹ אֲלֵא מִפְּנֵי הַפְּחַד כְּשֶׁטָעַן, הוֹאִיל וְהַחֲזוֹק
85 גּוּלָן עָלֶיהָ.

86 טז. אֵין בַּעַל הַשְּׂדֵה צָרִיף לַעֲשׂוֹת מוֹדְעָה [הוֹדַעַה לְעֵדִים]
87 עַל מְכָר זֶה [שֶׁהוּא בְּאוּנוֹ]; הוֹאִיל וְהַחֲזוֹק זֶה גּוּלָן עַל שְׂדֵה
88 זוֹ וְאֵין רְאֵיתוֹ בָּהּ רְאִיָּה, אֵינוּ צָרִיף לְמַסֵּר מוֹדְעָה. וְאֵין
89 דִּין הַגְזוּלָן כְּדִין הָאוּנוֹס חֲבָרוֹ וְתָלָה אוֹתוֹ עַד שִׁימְכָר לוֹ;

1 על הַמוֹכֵר הַרְאֵשׁוֹן, עַד שֶׁיִּחְזוּר הַלוֹקַח מִן הַגְזוּלָן עַל הַגְזוּלָן
2 וְיִטַל מִמֶּנּוּ, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר.

פָּרָק ט

4 א. הַגְזוּל קַרְקַע מִחֲבָרוֹ וְהַפְּסִידָה [גַּרְם לָהּ נֹזֶק], כְּגוּן
5 שֶׁחֲפַר בָּהּ בּוֹרוֹת שִׁיחִין וּמַעְרֹת, אִו שֶׁקָּצַץ אֶת הָאֵילָנוֹת,
6 וְשַׁחַת הַמַּעְיָנוֹת, וְהָרַס הַבְּנָן - חֲבִיב לְהַעֲמִיד לוֹ שְׂדֵה אוֹ
7 בֵּית כְּשֶׁהָיָה בְּשַׁעַת הַגְזוּלָה, אוֹ יִשְׁלַם דְּמֵי מָה שֶׁהַפְּסִידָה.
8 אֲבָל אִם נִשְׁחַתָּה מֵאֵלֶיהָ, כְּגוּן שֶׁשִּׁטְפָה נִהַר אוֹ נִשְׂרָפָה
9 בְּאֵשׁ שִׁרְדָה מִן הַשָּׁמַיִם - אוֹמַר לוֹ: 'הָרִי שֶׁלְךָ לְפָנֶיךָ';
10 שֶׁהַקַּרְקַע בְּחֻזְקָת בְּעָלָהּ קָנִימָה; וְאֵין אַחֲרֵיֶיהָ הַפְּסִידָה
11 עָלָיו, אֲלֵא אִם כֵּן הַפְּסִידָה בְּיָדוֹ - מָה שְׂאֵין הַדִּין כֵּן
12 בְּמִטְּלָטְלִין אוֹ בְּעֵבְרִים, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ.

13 ב. גּוּל שְׂדֵה, וְנִגְזֵלָה מִמֶּנּוּ, וְנִטְלוּהָ מִצִּיקִין [אֲנוּסִים] בְּכַח
14 הַמְלִיךְ - אִם מִכַּת מְדִינָה הִיא, כְּגוּן שֶׁלְקַחַת הַמְלִיךְ שְׂדוֹת
15 אוֹ בָתִּים שֶׁל כָּל אֲנָשֵׁי הַמְדִינָה - אוֹמַר לוֹ: 'הָרִי שֶׁלְךָ
16 לְפָנֶיךָ'; וְאִם מִמֶּמֶת הַגְזוּלָן נִלְקַחָהּ - חֲבִיב לְהַעֲמִיד לוֹ שְׂדֵה
17 אַחֲרָת.

18 ג. אֲנוּס הַמְלִיךְ אֶת הַגְזוּלָן, וְאָמַר לוֹ: 'הִרְאָה לָנוּ כָּל מָה
19 שֵׁיֵשׁ לְךָ', וְהִרְאָה לוֹ שְׂדֵה זוֹ שֶׁגּוּלָה בְּכָלֵל שְׂדוֹתָיו, וְנִטְלָה
20 הַמְלִיךְ - חֲבִיב לְהַעֲמִיד לוֹ שְׂדֵה אַחֲרָת כְּמוֹתָהּ, אוֹ נוֹתֵן
21 דְּמָיָה.

22 ד. גּוּל שְׂדֵה וְהַפְּסִידָה בְּיָדוֹ - כְּשֶׁבַעַל הַשְּׂדֵה גוֹבֵה אֶת
23 דְּמֵי מָה שֶׁהַפְּסִידָה הַגְזוּלָן, גוֹבֵה אוֹתָן מִנְכֹסִים בְּגִי חוֹרִין
24 [שֶׁנִּמְצְאִים בִּידוֹ], מִפְּנֵי שֶׁהוּא כְּמוֹלָה עַל פֶּה; וְאִם עָמַד
25 הַגְזוּלָן בְּדִין וְנִתְחַיֵּב לְשַׁלֵּם, וְאַחַר כֶּף מְכָר - גוֹבֵה מִנְכֹסִים
26 [שֶׁל הַגּוּלָן] מִשְׁעָבְדִין [שֶׁנִּמְכְּרוּ אַחַר הַעֲמִידָה בִּדְיָן].

27 ה. גּוּל שְׂדֵה וְאֲכַל פְּרוּתֶיהָ - מִשְׁלַם כָּל הַפְּרוּת שֶׁאֲכַל
28 מִנְכֹסִים בְּגִי חוֹרִין. גּוּל וְהַשְּׁבִיחַ - שְׁמִין לוֹ, וְיָדוּ עַל
29 הַתְּחִיבוֹתָהּ: אִם הַשְּׁבִיחַ יִתַּר עַל הַהוּצָאָה, נוֹטַל הַהוּצָאָה
30 בְּלִבָּד מִן הַנִּגְזֵל; וְאִם הַהוּצָאָה יִתַּר עַל הַשְּׁבִיחַ, אֵין לוֹ
31 מִן הַהוּצָאָה אֲלֵא שְׁעוֹר הַשְּׁבִיחַ.

32 ו. גּוּל שְׂדֵה וּמְכָרָה, וְהַשְּׁבִיחָה הַלוֹקַח - אִם הַשְּׁבִיחַ יִתַּר
33 עַל הַהוּצָאָה - נוֹטַל הַהוּצָאָה מִן בַּעַל הַשְּׂדֵה, וְנוֹטַל הַקָּרֵן
34 עִם שְׂאֵר הַשְּׁבִיחַ מִן הַגְזוּלָן;

35 (ז.) הַקָּרֵן - מִנְכֹסִים מִשְׁעָבְדִין, וְשְׂאֵר הַשְּׁבִיחַ - מִבְּגִי
36 חוֹרִין. וְאִם הַפִּיר בָּהּ שְׁהִיא גְזוּלָה כְּשֶׁלְקַחָהּ - אֵינוּ נוֹטַל
37 מִן הַגְזוּלָן אֲלֵא הַקָּרֵן בְּלִבָּד, וּמִפְּסִידָה שְׂאֵר הַשְּׁבִיחַ הִיתַר עַל
38 הַהוּצָאָה. הִיתָה הַהוּצָאָה יִתַּר עַל הַשְּׁבִיחַ - בֵּין שֶׁהַפִּיר
39 בָּהּ שְׁהִיא גְזוּלָה, בֵּין שֶׁלֹא הַפִּיר בָּהּ - אֵין לוֹ מִן הַהוּצָאָה
40 אֲלֵא שְׁעוֹר הַשְּׁבִיחַ; וְנוֹטְלוֹ מִן בַּעַל הַשְּׂדֵה, וְנוֹטַל הַקָּרֵן מִן
41 הַגְזוּלָן מִנְכֹסִים מִשְׁעָבְדִין.

42 ח. הַגְזוּל שְׂדֵה וּמְכָרָה, וְאֲכַל הַלוֹקַח פְּרוּתֶיהָ - מִחֲשָׁבִין
43 עָלָיו כָּל הַפְּרוּת שֶׁאֲכַל, וּמִשְׁלַם לְבַעַל הַשְּׂדֵה; וְחֲנוּר
44 וְגוֹבֵה אוֹתָן מִן הַגְזוּלָן מִנְכֹסִים בְּגִי חוֹרִין. וְאִם הַפִּיר בָּהּ

מתוך מהדורת חזק

45 עשויה לטע - שמין לו, וידו על העליונה; שאם היתה
46 ההוצאה יתרה על השבח, נוטל ההוצאה; ואם השבח יתר
47 על ההוצאה, נוטל השבח. ובעל בנכסי אשתו, והשתף
48 בשדה שיש לו חלק בה - כיוור ברשות הן, ושמין להן
49 וידם על העליונה.

50 ח. היורד לשדה חברו שלא ברשות, ונטע או בנה, ואחר
51 כף בא בעל השדה והשלים הבגנן או ששמר הנטיעות,
52 וכיוצא באלו הדברים שמראין שדעתו נוטה [מסכימה]
53 למה שעשה זה וכרצונו בא הדבר - שמין לו, וידו על
54 העליונה.

55 ט. היורד לתוף חרבתו של חברו, ובגאע שלא ברשות -
56 שמין לו, וידו על התחתונה. ואם אמר בעל הבגנן: 'עצי
57 ואבני אני נוטל' - בבית, שומעין לו; בשדה, אין שומעין
58 לו, מפני שמכחיש את הקרקע. אמר לו בעל הקרקע: 'טל
59 מה שבנית' - שומעין לו.

60 י. כל מי ששמין לו - בין שהיתה ידו על העליונה, בין
61 שהיתה ידו על התחתונה - אינו נוטל כלום, עד שישבע
62 בנקיטת חפץ פמה הוציא. ואם אמר: 'יבואו הדינים,
63 ויעשו שומת ההוצאה, והרי היא גלויה לעיניהם, ויעשו
64 העצים והאבנים והסיד ושכר האמנין בפחות שבשערים'
65 - שומעין לו, ונוטל בלא שבועה. וכן זה שנוטל השבח
66 בלבד, והיתה ידו על העליונה - אינו צריך שבועה.

67 יא. כל ששמין לו ונוטל, שטען בעל השדה ואמר 'נתתי',
68 והיורד לשדה ואמר 'לא נטלתי' - היורד נאמן, ונשבע
69 שלא נתן לו כלום ונוטל; שהרי אומרים לבעל השדה:
70 'עדין לא שמו לך ולא ידעת פמה אפה חייב לתן, היאך
71 נתת? אכל אם שמו לו ואמרו לבעל השדה 'תן לו', ואמר
72 'נתתי' - אף על פי שעדין לא נשבע היורד, הרי בעל
73 השדה נאמן, וישבע שבועת הסת שנתן, ויפטר; שהקרקע
74 בחזקת בעליה.

75 יב. בעל שהוריד אריסין [עובדים תמורת חלק ביבול]
76 בנכסי אשתו, ואחר כף גרשה - אם היה הבעל עצמו אריס
77 [במקצוע] - נסתלק בעל, נסתלקו אריסין; שלא ירדו לה
78 אלא על דעת הבעל; ושמין להם, וידם על התחתונה. ואם
79 אין הבעל אריס - על דעת הקרקע ירדו, ושמין להם
80 כפאריס.

פרק יא

82 א. השב אבדה לישראל - מצות עשה, שנגאמר: "השב
83 תשיבם לאחידך". והרואה אבדת ישראל, ונתעלם ממנה
84 והניחה - עובר בלא תעשה, שנגאמר: "לא תראה את שור
85 אחידך"; ובטל מצות עשה. ואם השיבה, גסים מצות עשה.
86 ב. לקח את האבדה ולא השיבה - בטל מצות עשה, ועבר
87 על שני לאוין: על "לא תוכל להתעלם", ועל "לא תגזל".
88 אפלו היה בעל האבדה רשע ואוכל נבלה לתאבון
89 [לתאוותו] וכיוצא בו - מצוה להשיב אבדתו. אכל אוכל

1 שדה האונס אינו רוצה לגזל, ולא גזלו עדין כלום; לפיכך,
2 אם לא מסר המוכר האונס מודעה - ממפרו קנס.

יום שלישי י"א מרחשון ה'תשע"ד

פרק י

3 א. גוי בעל זרוע שאנס [בכח] נכסי ישראל, וירד לתוף
4 שדהו מחמת שהיה לו חוב על בעל השדה, או מחמת
5 שיש לו נזקין בידי זה הישראלי, או מחמת שהפסיד
6 ממנו, ואחר שתקף על השדה מכרה לישראל אחר - אין
7 הבעלים יכולין להוציא מיד הלוקח.

8 ב. במה דברים אמורים? בשהודו הבעלים שאמת טען
9 הגוי המוכר, או יעידו עדי ישראל שאמת טען הגוי. וכן
10 אם היה שם מלך או שר באותו המקום שיכל לכה את
11 הגוי שמכר לדין, ולא תבעו הבעלים את הגוי - אינן
12 יכולין להוציא מיד הלוקח מן הגוי, אף על פי שאינן
13 מודין לגוי, ואף על פי שאין שם עדים שאמת טען הגוי;
14 שהרי הלוקח אומר לבעלים: 'אם גזלן הוא הגוי, למה
15 לא תבעתם אותו בדיניהם?'

16 ג. הגויים המציקין לישראל ומבקשין להרג אותן עד
17 שיפדה עצמו מיד הגוי בשדהו או בביתו, ויתנה למציק
18 ואחר כף יניחנו - כשירצה המציק למכור אותה הקרקע -
19 אם יש ביד הבעלים לקח מן המציק, הן קודמין לכל אדם.
20 ואם אין ביד הבעלים לקח, או ששהת הקרקע ביד המציק
21 שנים עשר חדש - כל הקודם ולקח מן המציק, וכה;
22 ובלבד שיתן לבעלים הראשונים רביע הקרקע, או שלישי
23 המעות, מפני שזה המציק מוכר בזול; הואיל וקרקע
24 שאינה שלו הוא מוכר - הרי זה מוכר בפחות רביע או
25 קרוב לו, וזה הרביע של בעלים, שהרי מחמת שהיא
26 שלחן מוכר בזול. לפיכך, הלוקח מן המציק בשלישים -
27 נותן לבעלים עשרה, או נותן להם רביע הקרקע, ואחר
28 כף יקנה הכל. ואם לא נתן, הרי רביע הקרקע כגזל בידו.
29 ד. היורד לתוף שדה חברו שלא ברשות, ונטעה - אם
30 היתה שדה העשויה לטע, אומדין פמה אדם רוצה לתן
31 בשדה זו לטעה, ונוטל מבעל השדה; ואם אינה עשויה
32 לטע - שמין לו, וידו על התחתונה.

33 ה. אמר לו בעל השדה: 'עקר אילנך ולך' - שומעין לו.
34 אמר הנוטע: 'הריני עוקר אילני' - אין שומעין לו, מפני
35 שמכחיש את הקרקע.

36 ו. החצרות - הרי הן ראויין לבגנן, ולהוסיף בהן בתים
37 ועליות; לפיכך הורו הגאונים, שהבונה בחצר חברו שלא
38 מדעתו - הרי זה כנוטע שדה העשויה לטע, ושמין לו
39 פמה אדם רוצה לתן בבגנן זה לבנותו; והוא, שיבנה בגנן
40 המועיל [מביא תועלת] הראוי לאותה חצר ממנהג אותו
41 מקום.

42 ז. היורד לשדה חברו ברשות - אפלו נטע שדה שאינה

שיעורי רמב"ם שלשה פרקים ליום - יום שלישי י"א מרחשון - ספר נזיקין - הלכות גזילה ואבידה קא

מתוך מהדורת חזק

46 שְׁאִסּוּר לְרוֹאֵה דָּבָר זֶה לְטַל לְעַצְמוֹ, אֵינּוּ זָקוּק לְהַחְזִיר -
47 שְׁנֵאמַר: "אֲשֶׁר תֹּאבֵד מִמֶּנּוּ וּמִצֵּאתָהּ", פָּרַט לְמֵאבֵד
48 לְדַעְתּוֹ.
49 **יב.** אֲבָדָה שְׂאִין בֶּה שְׁוֵה פְרוּטָה - אֵינּוּ חַיֵּב לְהַטְפִּיל בֶּה,
50 וְלֹא לְהַחְזִירָהּ.
51 **יג.** מִצָּא שֶׁק אוֹ קֶפֶה [סל גדול] - אִם הָיָה חֶכֶם אוֹ זָקֵן
52 מְכַבֵּד שְׂאִין דְּרָכּוֹ לְטַל פְּלִים אֱלוֹ בִּידּוֹ, אֵינּוּ חַיֵּב לְהַטְפִּיל
53 בָּהֶן; וְאוֹמֵד אֶת דַּעְתּוֹ: אֱלוֹ הָיָה שְׁלוֹ - אִם הָיָה מְחֻזְרֵן
54 לְעַצְמוֹ, כִּף הָיָה חַיֵּב לְהַחְזִיר שֶׁל חֲבֵרוֹ; וְאִם לֹא הָיָה
55 מוּחַל עַל כְּבוֹדוֹ אֲפֹלוֹ הָיָה שְׁלוֹ - כִּף בְּשֶׁל חֲבֵרוֹ אֵינּוּ חַיֵּב
56 לְהַחְזִיר. הָיָה דְרָכּוֹ לְהַחְזִיר פְּלִים הֶאֱלוֹ בְּשִׂדָּה, וְאֵין דְּרָכּוֹ
57 לְהַחְזִיר בְּעִיר, מִצָּאָן בְּעִיר - אֵינּוּ חַיֵּב לְהַחְזִיר; מִצָּאָן
58 בְּשִׂדָּה - חַיֵּב לְהַחְזִיר עַד שֶׁיִּגְיַעוּ לְרִשּׁוֹת הַבְּעָלִים, וְאִף
59 עַל פִּי שְׁהָרִי נִכְנַס בָּהֶן לְעִיר וְאֵין דְּרָכּוֹ בָּהֶן.
60 **יד.** וְכֵן אִם מִצָּא בְּהֵמָה וְהִכְשִׁיחַ - נִתְחַיֵּב לְהַטְפִּיל בֶּה
61 וּלְהַחְזִירָהּ, אִף עַל פִּי שְׂאִינָה לְפִי כְבוֹדוֹ; שְׁהָרִי הַתְּחִיל
62 בַּמְצֻנָּה. הַחְזִירָהּ וּבִרְחָהּ, אֲפֹלוֹ מֵאָה פְּעָמִים - חַיֵּב
63 לְהַחְזִיר, שְׁנֵאמַר: "הֵשֵׁב תְּשִׁיבֶם" - "הֵשֵׁב", אֲפֹלוֹ מֵאָה
64 פְּעָמִים מִשְׁמַעוֹ. לְעוֹלָם הוּא חַיֵּב לְהַטְפִּיל בֶּה, עַד
65 שֶׁיִּחְזַרְנָה לְרִשּׁוֹת הַבְּעָלִים לְמָקוֹם הַמְּשֻׁתָּמָר; אֲבָל אִם
66 הַחְזִירָהּ לְמָקוֹם שְׂאִין מִשְׁתַּמָּר, כְּגוֹן גִּנָּה וְחֲרָבָה, וְאֲבָדָה
67 מִשֵּׁם - חַיֵּב בַּחֲרִיטָהּ.
68 **טו.** הַחְזִיר אֶת הָאֲבָדָה בְּשִׁחְרִית לְמָקוֹם שֶׁהַבְּעָלִים נִכְנְסִין
69 וְיוֹצְאִין שֵׁם בְּשִׁחְרִית - אֵינּוּ חַיֵּב לְהַטְפִּיל בֶּה, שְׁהָרִי
70 הַבְּעָלִים רוֹאִין אוֹתָהּ, אִף עַל פִּי שֶׁהוּא מְקוֹם שְׂאִינוֹ
71 מִשְׁתַּמָּר. בְּמָה דְבָרִים אֲמוּרִים? בְּדָבָר שְׂאִין בּוֹ רוּחַ חַיִּים;
72 אֲבָל בְּבַעֲלֵי חַיִּים - לְעוֹלָם חַיֵּב לְהַטְפִּיל בֶּה עַד שֶׁיִּכְנִסָּה
73 לְרִשּׁוֹת הַבְּעָלִים הַמְּשֻׁתָּמָר; וְאֵינּוּ צָרִיף דַּעַת הַבְּעָלִים.
74 **טז.** רָאָה בְּהֵמָה שֶׁבִרְחָהּ מִן הַדִּיר, וְהַחְזִירָהּ לְמָקוֹמָהּ -
75 הָרִי קָיָם הַמְצֻנָּה, וְאֵינּוּ צָרִיף דַּעַת הַבְּעָלִים.
76 **יז.** הַהוֹלֵךְ בְּדֶרֶךְ הַטּוֹב וְהַיָּשָׁר, וְעוֹשֶׂה לְפָנָיו מִשּׁוֹרַת
77 הַדִּיר - מְחֻזֵּר אֶת הָאֲבָדָה כָּכֵל מְקוֹם, וְאִף עַל פִּי שְׂאִינָה
78 לְפִי כְבוֹדוֹ.
79 **יח.** לֶהֱנֵן שְׂרָאָה הָאֲבָדָה בְּבֵית הַקְּבֻרוֹת - אֵינּוּ מִטְּמֵא
80 לְהַחְזִירָהּ; שֶׁבַעַת שְׁמָקִים מְצוֹת עֲשֵׂה שֶׁל הֵשֵׁב אֲבָדָה,
81 מִבְּטָל עֲשֵׂה שֶׁל "קֹדְשִׁים יְהוּ", וְעוֹבֵר עַל לֹא תַעֲשֶׂה שֶׁל
82 "לֹא יִטְמָא בַעַל בְּעַמּוּי", וְאֵין עֲשֵׂה דוֹחָהּ אֶת לֹא תַעֲשֶׂה
83 וְעֲשֵׂה.
84 **יט.** רָאָה אֶת הָאֲבָדָה, וְאָמַר לוֹ אֲבִיו: 'אֵל תְּחֻזְרָהּ' -
85 יְחֻזֵּר, וְאֵל יִקְבַּל מִמֶּנּוּ; שְׂאֵם יִקְבַּל מֵאֲבִיו, נִמְצָא בַּעַת
86 שְׁמָקִים מְצוֹת עֲשֵׂה שֶׁל "כַּבֵּד אֶת אָבִיךָ", בְּטָל מְצוֹת עֲשֵׂה
87 שֶׁל "הֵשֵׁב תְּשִׁיבֶם", וְעוֹבֵר עַל "לֹא תוּכַל לְהַתְּעַלֵּם".
88 **כ.** הַרוֹאֵה מִים שׁוֹטְפִין וְכֹאֵין לְהִשְׁחִית בְּנֵין חֲבֵרוֹ, אוֹ
89 לְהִשְׁחִית שְׂדֵהוּ - חַיֵּב לְגַדֵּר בְּפָנֶיהֶן וּלְמַנְעֵם, שְׁנֵאמַר:
90 "לְכָל אֲבֵדַת אַחִיךָ", לְרִבּוֹת אֲבֵדַת קַרְקָעוֹ.

1 נְכִלָּה לְהַכְעִיס [את הקב"ה], הָרִי הוּא מִין; וְהַמִּינִים
2 מִיִּשְׂרָאֵל, וְהָאֲפִיקוֹרְסִין, וְעוֹבְרֵי עֲבוּדָה זָרָה, וּמְחַלְלֵי שַׁבַּת
3 בְּפִרְהוּסָהּ - אִסּוּר לְהַחְזִיר לָהֶם אֲבָדָה, כְּגוּי.
4 **ג.** אֲבֵדַת הַגּוּי - מִתְּרַת, שְׁנֵאמַר: "אֲבֵדַת אַחִיךָ".
5 וְהַמְחֻזְרָה - הָרִי זֶה עוֹבֵר עֲבָרָה, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מְחֻזֵּק יָדֵי
6 רִשְׁעֵי עוֹלָם. וְאִם הַחְזִירָהּ לְקֹדֶשׁ אֶת הַשֵּׁם, כְּדִי שִׁיפְאָרוּ
7 אֶת יִשְׂרָאֵל וְיִדְעוּ שֶׁהֵם בְּעַלֵּי אֲמוּנָה - הָרִי זֶה מִשְׁבָּח.
8 וּבְמָקוֹם שֵׁישׁ חִלּוּל הַשֵּׁם - אֲבֵדַתוֹ אִסּוּרָה, וְחַיֵּב
9 לְהַחְזִירָהּ. וּבְכָל מָקוֹם מְכַנְסִין כְּלֵיהֶם [לתוך הבית] מִפְּנֵי
10 הַגִּבְעִים כְּכֵלֵי יִשְׂרָאֵל, מִפְּנֵי דְרָכֵי שְׁלוֹם.
11 **ד.** טְעוֹת הַגּוּי [בַּחֲשׁוֹבֵן 190] - פְּאֲבָדָתוֹ, וּמִתְּרַת; וְהוּא
12 שְׁטֻעָה מִעַצְמוֹ, אֲבָל לְהַטְעוֹתוֹ - אִסּוּר.
13 **ה.** בֵּיצַד? כְּגוֹן שֶׁעֲשֵׂה הַגּוּי חֲשׁוֹבֵן, וְטַעַה מֵאֲלִיו. וְצָרִיף
14 שִׁיאֵמַר לוֹ יִשְׂרָאֵל: 'רָאָה, שְׁעַל חֲשׁוֹבֵנְךָ אֲנִי סוֹמֵךְ, וְאֵינִי
15 יוֹדֵעַ, אֲלֹא מֵה שְׂאֵתָה אוֹמֵר אֲנִי נוֹתֵן לְךָ', כְּגוֹן זֶה מִתְּרַת.
16 אֲבָל אִם לֹא אָמַר לוֹ כֵּן - אִסּוּר, שְׂמֵא יִתְּפוֹן הַנְּכַרִי לְבִדְקוֹ,
17 וְנִמְצָא שֵׁם שְׁמִים מִתְּחִלָּה.
18 **ו.** עִיר יִשְׂרָאֵל וְגוּיִים דְרִין בֶּה, וּמְחַצָּה גוּיִים וּמְחַצָּה
19 יִשְׂרָאֵל, וּמִצָּא בֶּה אֲבָדָה - נוֹטֵל וּמְכַרִּיו; וְאִם כָּא יִשְׂרָאֵל
20 וְנָתַן סִמְנֵיהָ, חַיֵּב לְהַחְזִיר.
21 **ז.** הָיָה רַב הָעִיר גוּיִים - אִם מִצָּא בְּמָקוֹם מִן הָעִיר שֶׁרַב
22 הַמְצוּיִים שֵׁם יִשְׂרָאֵל, חַיֵּב לְהַכְרִיזוֹ. אֲבָל אִם מִצָּא בְּסִרְטֵיהָ
23 [דרך גדולה] וּפְלִטָּה [רחבה] גְּדוּלִים כְּבִתִּי כְּנִסוֹת וּכְבִתִּי
24 מְדַרְשׁוֹת שֶׁהַגּוּיִים מְצוּיִין שֵׁם תְּמִיד [כְּשׁוֹמְרִים], וּבְכָל
25 מָקוֹם שֶׁהַרְבִּים מְצוּיִין שֵׁם - הָרִי הַמְצִיאָה שְׁלוֹ, וְאֲפֹלוֹ
26 כָּא יִשְׂרָאֵל וְנָתַן סִמְנֵיהָ; שְׁהָרִי נִתְיָאֵשׁ מִמֶּנָּה כְּשֶׁנִּפְלָה,
27 מִפְּנֵי שֶׁהוּא אוֹמֵר: 'גּוּי מִצָּאָה'. אִף עַל פִּי שֶׁהִיא שְׁלוֹ -
28 הַרוֹצֵה לִילֵךְ בְּדֶרֶךְ הַטּוֹב וְהַיָּשָׁר, וְעוֹשֶׂה לְפָנָיו מִשּׁוֹרַת
29 הַדִּיר - מְחֻזֵּר אֶת הָאֲבָדָה לְיִשְׂרָאֵל כְּשִׁיתָן אֶת סִמְנֵיהָ.
30 **ח.** מִצָּא בְּעִיר זֶה שֶׁרְבָּה גוּיִים חֲבִית שֶׁל יֵין - יִנָּה אִסּוּר
31 בְּהִנָּה, וְכִנְקָנָה מִתֵּר מִשׁוֹם אֲבָדָה; וְאִם כָּא יִשְׂרָאֵל וְנָתַן
32 סִמְנֵיהָ, מִתְּרַת בְּשִׁתֵּיהָ לְזֶה שְׁמִצָּאָה.
33 **ט.** עוֹף שֶׁחֲטָף בְּשׁוֹר וְהִשְׁלִיכוֹ בְּחֶצֶר אַחֲרָת - אִף עַל פִּי
34 שֶׁרַב הָעִיר יִשְׂרָאֵל - הָרִי זֶה מִתֵּר מִשׁוֹם אֲבָדָה, שְׁהָרִי
35 נִתְיָאֵשׁוּ הַבְּעָלִים מִמֶּנּוּ.
36 **י.** הַמוֹצָא אֲבָדָה בְּזוּטוֹ [הַתַּפְּשׁוֹתוֹ] שֶׁל גֵּם, וּבְשִׁלּוּלִיתוֹ
37 שֶׁל נֶהָר שְׂאִינוֹ פּוֹסֵק [שַׁעֲלָה עַל גְּדוּתוֹ] - אִף עַל פִּי שֵׁישׁ
38 בֶּה סִמֵּן, הָרִי זֶה שֶׁל מוֹצָאָה, שְׁנֵאמַר: "אֲשֶׁר תֹּאבֵד מִמֶּנּוּ,
39 וּמִצָּאָתָהּ", מִי שֶׁאֲבָדָה מִמֶּנּוּ וּמִצּוֹאָה אֲצֵל כָּל אָדָם;
40 יִצָּאָת זֶה שֶׁאֲבָדָה מִמֶּנּוּ וּמִכָּל אָדָם, שְׁנֵה וּדְאִי נִתְיָאֵשׁ
41 מִמֶּנָּה.
42 **יא.** הַמְּאָבֵד מְמוֹנוֹ לְדַעַת [בַּמּוּדַעוֹת], אֵין נִזְקָקִין לוֹ.
43 בֵּיצַד? הַנִּיחַ פְּרָתוֹ כְּרַפַּת שְׂאִין לֶה דָּלַת וְלֹא קִשְׂרָה וְהֵלֵךְ
44 לוֹ, הַשְּׁלִיף פִּיסוֹ [אַרְנָקוֹן] בְּרִשּׁוֹת הַרְבִּים וְהֵלֵךְ לוֹ, וְכֵל
45 פִּיּוּצָא בְּנָה - הָרִי זֶה אֲבֵד מְמוֹנוֹ לְדַעַתוֹ. וְאִף עַל פִּי

פֶּרֶק יב

46 מִיָּדָם, וְקָדָם אֶחָד מֵהֶם וְהֵצִיל - אֵף עַל פִּי שְׁאֵמַר 'לְעֲצָמִי
 47 אֲנִי מֵצִיל', הֵצִיל לְאֲמָצֵעַ [לכּל אַחַד אֶת שְׁלוֹ].
 48 ט. הֵיוּ יְכוּלִין לְהֵצִיל עַל יְדֵי הַדָּחֵק - כֹּל הַמֵּצִיל, מֵצִיל
 49 לְאֲמָצֵעַ; אֲלֵא אִם כֵּן אָמַר 'לְעֲצָמִי אֲנִי מֵצִיל', הָרִי זֶה
 50 מֵצִיל לְעֲצָמוֹ; שְׂפִינָן שְׂשֻׁמְעוּהוּ אֹמְרֵי 'לְעֲצָמִי אֲנִי מֵצִיל',
 51 הֵיזָה לָהֶם לְדַחֵק עֲצָמָם וְהֵצִיל, וְכִינָן שְׂיָשִׁיבוּ וְלֹא הֵצִילוּ
 52 - הָרִי נִתְּאָשׁוּ מִן הַכֹּל.
 53 י. הֵיוּ שְׁנֵי שְׂתָפִין, וְהֵצִיל אֶחָד מֵהֶם - הֵצִיל לְאֲמָצֵעַ
 54 [לְשִׁנְיָהֶם]; וְאִם אָמַר: 'לְעֲצָמִי אֲנִי מֵצִיל' - הָרִי זֶה חֵלֵק
 55 מִחֲבָרוֹ, וְהֵצִיל לְעֲצָמוֹ. וְכֵן הַשׁוֹכֵר אֶת הַפּוֹעֵל לְהֵצִיל -
 56 כֹּל שְׂצִיל, הָרִי הוּא לְמִשְׁפִּיר; וְאִם אָמַר: 'לְעֲצָמִי אֲנִי
 57 מֵצִיל' - הָרִי חֲזַר בּוֹ מִן הַשְּׂכִירוֹת, וְכֹל שְׂצִיל אַחֵר שְׁאֵמַר
 58 כֵּן, הָרִי הוּא שְׁלוֹ.
 59 יא. שִׁירָה שֶׁחָנַת בַּמְדָּבָר, וְעָמַד עָלֶיהָ גֵיס לְטָרְפָה, וּפְסָקוּ
 60 עִם הַגֵּיס מְמוֹן, וְנִתְּנוּ לוֹ - מִחֲשָׁבִין לְפִי מְמוֹנָם, וְאִין
 61 מִחֲשָׁבִין לְפִי נְפֹשׁוֹת. וְאִם שְׂכָרוֹ תִּיר לְפָנֶיהֶם לְהוֹדִיעֵם
 62 הַדֶּרֶךְ, מִחֲשָׁבִין שְׂכָרוֹ לְפִי מְמוֹן וּלְפִי נְפֹשׁוֹת. וְאֵל יִשְׁנוּ
 63 מִמֶּנְהֵג הַחֲמָרִים.
 64 יב. וְשָׂאִין הַחֲמָרִים לְהַתְנוֹת בִּיגִיחָן: 'כֹּל מִי שֶׁתֵּאבֵד
 65 מִמֶּנּוּ חֲמוֹר מִבְּנֵי הַשִּׁירָה, מַעֲמִידִין לוֹ חֲמוֹר אַחֲרָת'; וְאִם
 66 פָּשַׁע בָּהּ הוּא וְאֶבְדָּהּ, אִינָן חֲסִיבִין לְהַעֲמִיד לוֹ.
 67 יג. אֶבְדָּהּ חֲמוֹרוֹ, וְאָמַר: 'תָּנוּ לִי דְמִיָּה, וְאִינִי רוֹצֵה לְקַח
 68 חֲמוֹר, וְהִרִינִי שׁוֹמֵר עִמָּכֶם' - אִין שׁוֹמְעִין לוֹ, אֲלֵא
 69 מַעֲמִידִין לוֹ חֲמוֹר אַחֲרָת כְּדִי שְׂיִזְזוּ עֲצָמוֹ וְיִשְׁמַר בְּהִמְתּוֹ.
 70 וְאִפְלוּ הִתְּמָה לוֹ בְּהִמָּה אַחֲרָת בְּשִׁירָה, אִינוּ דוֹמָה שׁוֹמֵר
 71 אַחַת לְשׁוֹמֵר שְׂתִים.
 72 יד. סְפִינָה שֶׁהִתְּמָה מִהֲלַכְתּוֹ בֵּינָם, וְעָמַד עָלֶיהָ נִחְשׁוּל [גל]
 73 לְטַבְעָה, וְהִקְלוּ מִמֶּשָׂאָה - מִחֲשָׁבִין לְפִי מִשְׁאוֹ, וְאִין
 74 מִחֲשָׁבִין לְפִי מְמוֹן. וְאֵל יִשְׁנוּ מִמֶּנְהֵג הַסְּפָנִים.
 75 טו. וְשָׂאִין הַסְּפָנִים לְהַתְנוֹת בִּיגִיחָם: 'כֹּל מִי שֶׁתֵּאבֵד לוֹ
 76 סְפִינָה, מַעֲמִידִים לוֹ סְפִינָה אַחֲרָת'; פָּשַׁע בָּהּ וְאֶבְדָּהּ, או
 77 שְׁפָרַשׁ לְמָקוֹם שֶׁאִין הַסְּפִינּוֹת הוֹלְכוֹת בּוֹ בְּאוֹתוֹ הַזְּמַן -
 78 אִין חֲסִיבִין לְהַעֲמִיד לוֹ.

יום רביעי י"ב מרחשון ה'תשע"ד

פֶּרֶק יג

81 א. הַמוֹצָא אֶבְדָּה שֶׁהוּא חֲסִיב לְהַחֲזִירָה - חֲסִיב לְהַחֲרִיז
 82 עָלֶיהָ וְלְהוֹדִיעָה וְלוֹמַר: 'מִי שֶׁאֶבֵּד לוֹ מִן פְּלוּנִי, יְבוֹא
 83 וְיִתֵּן סִימְנִין, וְיִטְל'. אִפְלוּ הִתְּמָה שׁוֹה פְּרוּטָה בְּעַת
 84 הַמִּצְיָאָה, וְהוֹזְלָה - חֲסִיב לְהַחֲרִיז עָלֶיהָ. וְאֶבֵּן גְּבוּהָה הִתְּמָה
 85 חוּץ לִירוּשָׁלַיִם, שְׂעָלֶיהָ הֵיוּ מְכָרִידִין.
 86 ב. כִּיצַד מְכָרִיז? אִם מִצָּא מְעוֹת, מְכָרִיז: 'מִי שֶׁאֶבֵּד לוֹ
 87 מִטְּבַע'; וְכֵן מְכָרִיז: 'מִי שֶׁאֶבֵּד לוֹ כְּסוּת', או 'בְּהִמָּה', או
 88 'שְׂטָרוֹת' - 'יְבוֹא וְיִתֵּן סִימְנִים, וְיִטְל'. וְאִינוּ חוֹשֵׁשׁ מִפְּנֵי

1 א. מִי שֶׁאֶבְדָּה לוֹ אֶבְדָּה, וּפָגַע בְּאֶבְדָּתוֹ וְאֶבְדָּתוֹ חֲבָרוֹ -
 2 אִם יְכוּל לְהַחֲזִיר אֶת שְׂתִיחָן, חֲסִיב לְהַחֲזִיר שְׂתִיחָן. וְאִם
 3 אִינוּ יְכוּל לְהַחֲזִיר אֲלֵא אַחַת מֵהֶן - אֶבְדָּתוֹ קוֹדְמָת, וְאִפְלוּ
 4 לְאֶבְדָּת אֶבְיֹ אוֹ רְבוּ; שְׁלוֹ קוֹדֵם לְכֹל אֲדָם.
 5 ב. פָּגַע בְּאֶבְדָּת רְבוּ עִם אֶבְדָּת אֶבְיֹ - אִם הֵיזָה אֶבְיֹ שְׂקוּל
 6 [בַּתּוֹרָתוֹ] כִּנְגַד רְבוּ, שְׁל אֶבְיֹ קוֹדְמָת; וְאִם לֹא, שְׁל רְבוּ
 7 קוֹדְמָת; וְהוּא שְׂתִיחָה רְבוּ מִבְּהֵקָה, שְׂרַב חֲקָמְתוֹ שְׁל תּוֹרָה
 8 מִמֶּנּוּ.
 9 ג. הִנִּיחַ אֶבְדָּתוֹ, וְהַחֲזִיר אֶבְדָּת חֲבָרוֹ - אִין לוֹ אֲלֵא שְׂכָרוֹ
 10 הָרִאוּ לוֹ [עַל טַרְחָתוֹ]. כִּיצַד? שְׂטָף נִהָר חֲמוֹרוֹ וְחֲמוֹר
 11 חֲבָרוֹ, שְׁלוּ יָפָה מִנָּה וְשְׁל חֲבָרוֹ מֵאֵתִים - הִנִּיחַ אֶת שְׁלוֹ,
 12 וְהֵצִיל אֶת שְׁל חֲבָרוֹ - אִין לוֹ אֲלֵא שְׂכָרוֹ הָרִאוּ לוֹ. וְאִם
 13 אָמַר לוֹ: 'אֲצִיל אֶת שְׁלָךְ, וְאַתָּה נוֹתֵן לִי דְמִי שְׁלִי', או
 14 שֶׁהִתְּנָה בְּפָנֵי בֵית דִּין - חֲסִיב לְתַן לוֹ דְמִי שְׁלוֹ. וְאֵף עַל פִּי
 15 שְׂעָלָה חֲמוֹר שְׁלוּ מֵאֵלִיֹ - הוֹאִיל וְלֹא נִתְּעַפֵּק בּוֹ, זָכָה
 16 בְּמָה שֶׁהִתְּנָה עִמּוֹ.
 17 ד. יָרַד לְהֵצִיל וְלֹא הֵצִיל - אִין לוֹ אֲלֵא שְׂכָרוֹ הָרִאוּ לוֹ.
 18 וְכֵן אִם הֵיזָה עוֹסֵק בְּמִלְאָכָה, וּבִטֵּל מִמִּלְאָכָתוֹ שְׂשׁוּה דִּינָר,
 19 וְהַחֲזִיר אֶבְדָּה שְׂשׁוּה מֵאַה דִּינָרִין - לֹא יֵאמַר לוֹ: 'תֵּן לִי
 20 דִּינָר שֶׁהִפְסַדְתִּי', אֲלֵא נוֹתֵן לוֹ שְׂכָרוֹ כְּפוֹעֵל בְּטַל שְׂיִבְטֵל
 21 מְאוּתָה מְלָאכָה שֶׁהֵיזָה עוֹסֵק בָּהּ. וְאִם הִתְּנָה עִם הַבְּעָלִים
 22 אוֹ בְּפָנֵי בֵית דִּין שְׂיִטֵּל מַה שֶׁהִפְסִיד, וְהִרְשׁוּהוּ - הָרִי זֶה
 23 נוֹטֵל. וְאִם אִין שֵׁם בְּעָלִים וְלֹא בֵית דִּין, שְׁלוֹ קוֹדֵם.
 24 ה. וְכֵן שְׁנֵים שֶׁהֵיוּ בָּאִים בְּדֶרֶךְ, זֶה בְּחִבִּית שְׁל יִין וְזֶה
 25 בְּכַד שְׁל דְּבַשׁ, וְנִסְדָּקָה הַכַּד שְׁל דְּבַשׁ, וְקָדָם שְׂיִשְׁפֹּף
 26 הַדְּבַשׁ לְאַרְץ, שְׂפָף זֶה אֶת יִינוֹ וְהֵצִיל אֶת הַדְּבַשׁ לְתוֹךְ
 27 הַחִבִּית - אִין לוֹ אֲלֵא שְׂכָרוֹ הָרִאוּ לוֹ [עַל טַרְחָתוֹ]; וְאִם
 28 אָמַר: 'אֲצִיל אֶת שְׁלָךְ, וְאַתָּה נוֹתֵן לִי דְמִי שְׁלִי', או
 29 שֶׁהִתְּנָה בְּפָנֵי בֵית דִּין - הָרִי זֶה חֲסִיב לְתַן לוֹ. וְאִם נִשְׂפָּף
 30 הַדְּבַשׁ לְאַרְץ - הָרִי זֶה הַפְּקָר; וְכֹל הַמֵּצִיל, לְעֲצָמוֹ מֵצִיל.
 31 ו. הֵיזָה זֶה בָּא בְּכַד שְׁל דְּבַשׁ וְזֶה בָּא בְּקַנְקָנִים רִיקָנִים,
 32 וְנִסְדָּקָה כַּד הַדְּבַשׁ, וְאָמַר לוֹ בַּעַל הַקַּנְקָנִים: 'אִינִי מֵצִיל
 33 לָךְ דְּבַשׁ זֶה בְּקַנְקָנִי עַד שֶׁתֵּתֵן לִי חֲצִיֹ אוֹ שְׁלִישׁוֹ אוֹ כֶּף
 34 וְכֶף דִּינָרִין', וְקָבַל עָלָיו בַּעַל הַדְּבַשׁ וְאָמַר לוֹ 'הֵן' - הָרִי
 35 זֶה צַחֵק בּוֹ [הַעֲרִים עֲלֵיו], וְאִינוּ נוֹתֵן לוֹ אֲלֵא שְׂכָרוֹ הָרִאוּ
 36 לוֹ; שְׁהָרִי לֹא הִפְסִידוּ כְּלוּם.
 37 ז. וְכֵן מִי שֶׁבְּרַח מִבֵּית הָאֲסוּרִים, וְהִתְּמָה מִעֲבַרְת
 38 [רַפְּסוּדָה] לְפָנָיו, וְאָמַר לוֹ: 'הַעֲבִירִנִי, וְאִנִּי נוֹתֵן לָךְ דִּינָר',
 39 וְהַעֲבִירוֹ - אִין לוֹ אֲלֵא שְׂכָרוֹ הָרִאוּ לוֹ. וְאִם הֵיזָה צִיר,
 40 וְאָמַר לוֹ: 'בִּטֵּל מִצְדוֹתְךָ וְהַעֲבִירִנִי' - נוֹתֵן לוֹ מַה שֶׁהִתְּנָה
 41 עִמּוֹ. וְכֵן כֹּל כִּיצַד בְּזָה.
 42 ח. שִׁירָה שֶׁהִתְּמָה מִהֲלַכְתּוֹ בַּמְדָּבָר, וְעָבַר עָלֶיהָ גֵיס [צבא]
 43 וּטְרָפָה [שְׂטָדָה] - אִם אִינָם יְכוּלִים לְהֵצִיל מִיָּדָם, וְעָמַד
 44 אֶחָד מֵהֶם וְהֵצִיל - הֵצִיל לְעֲצָמוֹ; וְאִם יְכוּלִין הֵם לְהֵצִיל

48 תשיבנו לו. כיצד? מצא פסות של צמר, מנערה אחת
 49 לשלשים יום; ולא ינערה במקל, ולא בשני בני אדם.
 50 ושוטחה על גבי מטה לצרפה בלבד, אבל לא לצרפה
 51 ולצרפו [לתשמישו]. נדמנו לו אורחים - לא ישטחנה
 52 בפניהם ואפלו לצרפה, שמה תגב.
 53 יב. מצא כלי עץ - משתמש בהן, כדי שלא ירקבו. כלי
 54 נחשת - משתמש בהן בחמין, אבל לא על ידי האור,
 55 מפני שמשחיקם. כלי כסף - משתמש בהן בצונן, אבל
 56 לא בחמין, מפני שמשחיקם. מצא מגרפות וקרמיות -
 57 משתמש בהם ברוך, אבל לא בקשה, מפני שמפחיתם
 58 [פוגמם]. מצא כלי זהב וכלי זכוכית וכסות של פשתן -
 59 תרי זה לא יגע בהם עד שיבוא אליהו. וידרך שאמרו
 60 באבדה, כף אמרו בפקדון שהלכו בעליו למדינת הים.
 61 יג. מצא ספרים, קורא בהם אחת לשלשים יום; ואם
 62 אינו יודע לקרות, גוללם כל שלשים יום. ולעולם לא
 63 ילמד בהן לכתחלה [לימוד ראשון], ולא יקרא פרשה
 64 וישנה, ולא יקרא פרשה ויתרגם, ולא יפתח בו יתר על
 65 שלשה דפין. ולא יהיו שנים קוראין בשני ענינות, שמה
 66 ימשך זה וימשך זה ויבילה הספר; אבל קוראין הן בענין
 67 אחד. ולא יקראו שלשה בכרך אחד, ואפלו בענין אחד.
 68 יד. מצא תפלין - שם [מעריך] דמיהם ומניחם עליו;
 69 שדבר מצוי הוא ביד הכל, ואין עשויין אלא למצוה
 70 בלבד.
 71 טו. מצא דבר שיש בו רוח חיים, שהרי צריך להאכילו
 72 - אם היה דבר שעושה ואוכל, כגון פרה וחמור - מטפל
 73 בהם שנים עשר חדש מיום המציאה, ושוכרן ולוקח
 74 שכרן ומאכילן; ואם היה שכרן יתר על אכילתם, הרי
 75 היתר לבעלים. וכן התרגולין - מוכר ביציהן, ומאכילן
 76 כל שנים עשר חדש; מכאן ואילף - שם דמיהם עליו,
 77 והרי הן שלו ושל בעלים בשתפות, כדין כל השם בהמה
 78 מתכרו.
 79 טז. מצא עגלים וסוסיין של רעי [מרעה], מטפל בהם
 80 שלשה חדשים; ושל בריאה [מפוטמים] - שצריך להאכילם
 81 - שלשים יום. אונים ותרגולין גדולים, מטפל בהן
 82 שלשים יום. מצא קטנים וכל דבר שטפולו מרבה משכרו,
 83 מטפל בהם שלשה ימים; מכאן ואילף, מוכרן בבית דין.
 84 וכן פרות שהתחילו להרקיב וכיוצא בהן, מוכרן בבית
 85 דין.
 86 יז. מה יעשו בדימים? יתנו למוצא, ויש לו רשות
 87 להשתמש בהן; לפיכך, אם נאנסו - כגון שטרפם גיס או
 88 טבעו בים - חייב לשלם, ואף על פי שלא נשתמש בהם;
 89 שפיון שיש לו רשות להשתמש בהם, הרי הם אצלו
 90 כשאלה.
 91 יח. במה דברים אמורים? בדימי האבדה הואיל ונטפל
 92 בה; אבל מעות אבדה, לא ישתמש בהן. לפיכך אם אבדו
 93 באנס פטור, שהרי הוא שומר שכן, כמו שבארנו.
 94 יט. כל אותם הימים שמטפל באבדה קדם שימכרנה

1 שהודיע מין האבדה, לפי שאינו מחזירה עד שיתן סימניו
 2 מבהקין.
 3 ג. בא בעל האבדה, ונתן סימניו שאין מבהקין - אין
 4 מחזירין לו; עד שיאמר סימנים מבהקין. והרמאי, אף על
 5 פי שאמר סימניו מבהקין - אין מחזירין לו, עד שיביא
 6 עדים שהיא שלו. אמרו חכמים: "והיה עמך עד דרש
 7 אחיך" - עד שתחקר אחר אחיך, אם רמאי הוא אם לא.
 8 ד. בראשונה, כל מי שאבדה לו אבדה, וקא ונתן את
 9 סימנה - מחזירין אותה לו, אלא אם כן מתוך רמאי.
 10 משרבו הרמאין, התקינו בית דין שהיו אומרים לו: 'הבא
 11 עדים שאין אתה רמאי, וטל'.
 12 ה. הסימניו המבהקין - סומכין עליהם ודנין על פיהם
 13 בכל מקום, דין תורה. והמדה או המשקל או המנין או
 14 מקום האבדה, סימניו מבהקין הן.
 15 ו. באו שנים, זה נתן סימני האבדה, וזה נתן סימניה כמו
 16 שנתן האחר - לא יתן לא לזה ולא לזה; אלא תהיה מנחת
 17 עד שיודה האחד לחברו, או יעשו פשרה ביניהן. נתן
 18 האחד את הסימנים, והשני הביא עדים - יתן לבעל
 19 העדים; זה נתן סימנים, וזה נתן סימנים ועד אחד - הרי
 20 העד האחד כמו שאינו, ויניח.
 21 ז. מצא שמלה וכיוצא בה, וזה הביא עדי אריגה שארגו
 22 אותה לו, וזה הביא עדים שגפלה ממנו - יתן לעדי
 23 נפילה. זה נתן מדת ארפה, וזה נתן מדת רחבה - יתן למי
 24 שנתן מדת ארפה; שאפשר שישער הרמאי מדת רחבה
 25 כשהיה בעלה מתפסה בה. זה נתן מדת ארפה ורחבה,
 26 וזה כון משקלוהיה - יתן למי שפון משקלה. זה נתן מדת
 27 ארפה ורחבה, וזה נתן מדת האמירות [קצות הבגד] שבה
 28 - יתן למי שנתן מדת ארפה ורחבה.
 29 ח. בראשונה, כל מי שמצא אבדה היה מכריו עליה
 30 שלשה רגלים: רגל ראשון אומר 'ראשון', שני אומר
 31 'שני', שלישי מכריו סתם - כדי שלא יתחלף לו שני
 32 בשלישי. ואחר רגל האחרון בשבעת ימים מכריו פעם
 33 רביעית, כדי שילף השומע לביתו בשלשה ימים וימשש
 34 [יבדוק] את כליו, ויחזר בשלשה הימים, וימצא זה
 35 המכריו מכריו בשביעי.
 36 ט. משתרחב בית המקדש, התקינו שהיו מכריון בבתי
 37 כנסיות ובבתי מדרשות; משרבו האנסין [גנבים] ואמרו
 38 'המציאה של מלך היא', התקינו שהיא מודיע לשכניו
 39 ולמדיעיו, ודיו.
 40 י. הכריו או הודיע, ולא באו הבעלים - תהיה המציאה
 41 מנחת אצלו, עד שיבוא אליהו. וכל זמן שהאבדה אצלו
 42 - אם נגנבה או אבדה, חייב באחריותה; ואם נאנסה,
 43 פטור; ששומר אבדה פשוט שוכר הוא, מפני שהוא עוסק
 44 במצוה, ונפטר ממנה מצוות עשה כל זמן שהוא עוסק
 45 בשמירתה.
 46 יא. וצריך לבקר את האבדה ולבדקה, כדי שלא תפשד
 47 ותאבד מאליה - שנאמר: "והשבתו לו", ראה היאך

45 שְׂבָאֲרָנוּ. וְאֶפְלוּ הַחֲזִיר לֹא דִינָר לְאַחַר שְׁנֵתֵי־אֵשׁ - זו מִתְּנָה
46 הַיָּא, וְיִכְבֵּר עֶבֶר עַל הָאֶסְוֵרִין.
47 ז. נִטְל הַדִּינָר לִפְנֵי יָאוֹשׁ עַל מִנַּת הַחֲזִירוֹ, וְלְאַחַר יָאוֹשׁ
48 נִתְּכֹן לְגֹל אֹתוֹ - עוֹבֵר מִשּׁוֹם "הַשֵּׁב תְּשִׁיבֵם". הַמִּתֵּן
49 לוֹ, וְלֹא הוֹדִיעַ לְבַעֲלָיִם, וְלֹא נִטְל הַדִּינָר עַד שֶׁיִּדְעוּ שֶׁנִּפְּלָ,
50 שֶׁהָיָה נִתְּיָאֲשׁוּ כְּמוֹ שְׂבָאֲרָנוּ, וְאַחַר כֵּךְ נִטְל הַדִּינָר מֵעַל
51 הָאֶרֶץ - אֵינוֹ עוֹבֵר אֲלֵא מִשּׁוֹם "לֹא תוּכַל לְהִתְעַלֵּם". וְכֵן
52 כָּל כִּיּוֹצֵא בְּזָה.

53 ח. רָאָה סֹלַע אוֹ מִטְבַּע שֶׁנִּפְּלָ אֶפְלוּ מִשְׁלֵשָׁה בְּגֵי אָדָם,
54 וְאִף עַל פִּי שְׂאִין בּוֹ שׁוֹה פְּרוּטָה לְכָל אֶחָד וְאֶחָד - חֵיב
55 לְהַחֲזִיר; שְׂמָא שְׁתַּפִּין הֵם, וּמְחַל אֶחָד מֵהֶם חֲלָקוֹ לְחֲבֵרוֹ,
56 וְנִמְצָאת אֲבֵרְתוֹ שֶׁל זֶה שׁוֹה פְּרוּטָה.

57 ט. רָאָה חֲבֵרוֹ שֶׁנִּפְּלָ מִמֶּנּוּ דִינָר בְּתוֹךְ הַחוֹל אוֹ בְּתוֹךְ
58 הָעֶפְרָ, וְנִתְעַלֵּם מִמֶּנּוּ - הָרִי זֶה כְּנוֹפֵל לָיִם אוֹ לְנֶהָר, וְהָרִי
59 הוּא שֶׁל מוֹצָאוֹ, שֶׁהָרִי נִתְּיָאֲשׁוּ מִמֶּנּוּ, מִפְּנֵי שְׂאִין בּוֹ סִימָן.
60 וְאֶפְלוּ רָאָה אֹתוֹ הִבִּיא בְּכַרְהָ [נפח] לְחַפְּשׁ אַחֲרָיו - בְּדַעַת
61 רְעוּעָה [לא בטוחה] הוּא מְחַפֵּשׁ, כִּדְרָךְ שְׁמַחְפֵּשִׁים בְּעֶפְרָ
62 שְׂאֵר הַבְּלִשְׁיָן שֶׁלֹּא נִפְּלָ מֵהֶם כְּלוּם, שְׂמָא יִמְצָאוּ מַה
63 שֶׁנִּפְּלָ לְאַחֲרֵיהֶם; כֵּךְ הוּא זֶה מְחַפֵּשׁ, לֹא מִפְּנֵי שֶׁלֹּא נִתְּיָאֲשׁ.
64 י. הַמוֹצָא סֹלַע בְּשׁוֹק, מִצָּאוּ חֲבֵרוֹ וְאָמַר לוֹ: 'שְׁלִי הַיָּא,
65 וְחֲדוּשָׁה הַיָּא, וְשֶׁל מִדִּינָה פְּלוֹנִית הַיָּא, וְשֶׁל מִלֶּךְ פְּלוֹנִי
66 הַיָּא', אֶפְלוּ אָמַר 'שְׁמִי כְּתוּב עֲלֶיהָ' - לֹא אָמַר כְּלוּם, וְאֵינוֹ
67 חֵיב לְהַחֲזִיר; שְׂאִין סִימְנֵי הַמִּטְבַּע סִימָן, מִפְּנֵי שֶׁחֲזָקָתוֹ
68 לְהוֹצֵאָה [לשימוש]; אוֹמְרִין אָנוּ: 'שְׁלוֹ הֵיטָה, וְהוֹצִיאָה
69 מִיָּדוֹ, וְנִפְּלָה מִיַּד אַחֲרָי; וְהוֹאִיל וְאֵינוֹ סִימָן שְׁסוּמְכִין עֲלָיו
70 - מִשְׁעַת נִפְּלָה נִתְּיָאֲשׁ, וְהָרִי הוּא שֶׁל מוֹצָאָה.

71 יא. הַמוֹצָא דְּבָר שְׂאִין בּוֹ סִימָן, בְּצַד דְּבָר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ סִימָן
72 - חֵיב לְהַכְרִיז. כֹּא בַעַל הַסִּימָן, וְנִטְל אֶת שְׁלוֹ, וְאָמַר שֶׁזֶה
73 בְּלִבְד נִפְּלָ מִמֶּנּוּ - זָכָה הַמוֹצָא בְּדָבָר שְׂאִין בּוֹ סִימָן.
74 יב. הַמוֹצָא כְּלֵי חֲרָשׁ וְכִיּוֹצֵא בְּהֵן מִפְּלִים שְׂצוֹרַת כְּלָן
75 שׁוֹה - אִם בְּלִים תְּדוּשִׁים הֵם, הָרִי אֵלּוּ שְׁלוֹ; שֶׁהָרִי הֵן כְּמוֹ
76 דִּינָר מִשְׂאֵר דִּינָרִים, שְׂאִין לוֹ סִימָן וְאֵין הַבְּעֵלִים מִפְּרִיִם
77 אוֹתָן, שֶׁהָרִי אֵינוֹ יוֹדֵעַ אִם פֶּךָ זֶה אוֹ צְלוּחִית זֹו שְׁלוֹ אוֹ
78 שֶׁל אַחֵר. וְאִם הֵיוּ בְּלִים יִשְׁנִים שֶׁשְׂבָעָתָם הֵעִין [ששהעין]
79 הוֹרְגָלָה בַּהֵם], חֵיב לְהַכְרִיז; שְׂאִם יָבוֹא תְּלַמִּיד חֲכָמִים
80 וְיֹאמַר: אִף עַל פִּי שְׂאִינוֹ יָכוֹל לְתַן כְּלֵי כְּזָה סִימָן, יֵשׁ
81 לוֹ בּוֹ טְבִיעוֹת עֵין [מכירו במראה] - חֵיב לְהִרְאוֹתוֹ לוֹ;
82 אִם הִפִּירוֹ וְאָמַר: 'שְׁלִי הוּא', מִחֲזִירִין לוֹ.

83 יג. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּתַלְמִיד וְחֵיק שְׂאִינוֹ מִשְׁנָה
84 בְּדִבּוּרוֹ כְּלָל - אֲלֵא בְּדָבָרֵי שְׁלוֹם, אוֹ בְּמִסְכָּתָא, אוֹ בְּמִטָּה,
85 אוֹ בְּבֵית שֶׁהוּא מִתְּאַרְח בּוֹ. בְּצִדָּד? הֵיךְ עוֹסֵק בְּמִסְכָּת נְדָה
86 וְאָמַר 'בְּמִקּוֹת אֲנִי שׁוֹנֵה', כִּדִּי שֶׁלֹּא יִשְׁאַלוּ אוֹתוֹ שְׂאֵלוֹת
87 בְּעֵינֵי נְדָה, אוֹ שֶׁיִּשְׁן בְּמִטָּה זֹו וְאָמַר: 'בּוֹז אֲנִי יִשְׁן', שְׂמָא
88 יִמְצָא שֵׁם קָרִי, אוֹ שְׁנִתְּאַרְח אֲצֵל שְׂמַעוֹן וְאָמַר: 'אֲצֵל
89 רֵאוּבֵן אֲנִי מִתְּאַרְח', כִּדִּי שֶׁלֹּא יִטְרִיחוּ עַל זֶה שְׁנִתְּאַרְח

1 בְּבֵית דִּין - אִם הָאֲכִילִם מִשְׁלוֹ, נוֹטֵל מִן הַבְּעֵלִים; וְיִרְאָה
2 לִי שֶׁהוּא נוֹטֵל בְּלֹא שְׂבוּעָה, מִפְּנֵי תְּקוּן הָעוֹלָם.
3 כ. הַמוֹצָא מִצִּיאָה - לֹא יִשְׁבַּע, מִפְּנֵי תְּקוּן הָעוֹלָם; שְׂאִם
4 אִתָּה אוֹמֵר יִשְׁבַּע, מִנִּיחַ הַמִּצִּיאָה וְהוֹלֵךְ כִּדִּי שֶׁלֹּא יִשְׁבַּע.
5 אֶפְלוּ מִצָּא כִּיס, וְטַעַן בַּעַל הַמִּצִּיאָה שֶׁשְׁנֵי כִּיסִים קִשּׁוּרִים
6 הֵיוּ, וְאִי אֶפְשֵׁר שֶׁיִּמְצָא הָאֶחָד אֲלֵא אִם נִמְצָא הָאֶחָד
7 הַקָּשׁוּר עִמּוֹ - הָרִי זֶה לֹא יִשְׁבַּע.

פֶּרֶק יד

8 א. הַשְּׁמָלָה - בְּכָלֵל "כָּל אֲבֵדַת אַחִיד" הֵיטָה, וְכֵן הַשּׁוֹר
9 וְהַשֵּׁה וְהַחֲמוֹר. וְלָמָּה פֶּרַט הַכְּתוּב חֲמוֹר? לְהַחֲזִירוֹ
10 בְּסִימְנֵי מְרַדַּעַת; אִף עַל פִּי שֶׁהַסִּימָן בְּדָבָר הַשֶּׁפֵּל לוֹ,
11 יַחֲזִיר. וְלָמָּה פֶּרַט שׁוֹר וְשֵׁה? לְהַחֲזִיר אֶפְלוּ גִזוֹת הַשֵּׁה,
12 אוֹ גִזּוֹ שׁוֹר, אִף עַל פִּי שֶׁהוּא דְּבָר מוּעַט. וְלָמָּה פֶּרַט
13 הַשְּׁמָלָה? לְלַמֵּד מִמֶּנּוּ: מַה הַשְּׁמָלָה מִיַּחַדָּת שֵׁשׁ לָהּ
14 סִימְנֵין, וְחֲזָקָתָה שֵׁשׁ לָהּ תוֹבְעִין [הבעלים], וְחֵיב לְהַחֲזִיר
15 - אִף כָּל דְּבָר שֵׁשׁ לוֹ סִימְנֵין, הָרִי הוּא בְּחֲזָקַת שֵׁשׁ לוֹ
16 תוֹבְעִין, וְחֵיב לְהַחֲזִיר. אֲבָל דְּבָר שְׂאִין לוֹ תוֹבְעִין, אֲלֵא
17 נִתְּיָאֲשׁוּ הַבְּעֵלִים מִמֶּנּוּ - הָרִי הוּא שֶׁל מוֹצָאוֹ, אִף עַל פִּי
18 שֵׁשׁ בּוֹ סִימָן.

19 ב. זֶה הַכָּלֵל בְּאַבְדָּה: כָּל דְּבָר שְׂאִין בּוֹ סִימָן - כִּיּוֹן שְׂאֵבֵד
20 וְיִדְעוּ בּוֹ הַבְּעֵלִים שְׂאֵבֵד, הָרִי זֶה בְּחֲזָקַת שְׁנֵתֵי־אֵשׁוֹ מִמֶּנּוּ
21 בְּעֵלָיו, כְּגוֹן מִסְמַר אֶחָד אוֹ מִחַט אַחַת אוֹ מִטְבַּע אֶחָד,
22 שֶׁהָרִי אֵינָן יָכוֹלִין לְתַן סִימָן לְהַחֲזִירוֹ לָהֶן; וְלִפְיָכָּה הָרִי
23 הוּא לְזָה שְׂמַצָּאוֹ.

24 ג. וְכָל דְּבָר שֵׁשׁ בּוֹ סִימָן, כְּגוֹן שְׂמָלָה וּבְהֵמָה - הָרִי זֶה
25 בְּחֲזָקַת שֶׁלֹּא נִתְּיָאֲשׁוּ מִמֶּנּוּ בְּעֵלָיו; שֶׁהָרִי דַעְתָּן תְּלוּיָהּ לְתַן
26 סִימְנֵין שֵׁשׁ בּוֹ, וְיַחֲזוֹר לָהֶן. לְפִיכָּה, הַמוֹצָא אוֹתוֹ חֵיב
27 לְהַכְרִיז, אֲלֵא אִם כֵּן יָדַע שְׁנֵתֵי־אֵשׁוֹ הַבְּעֵלִים, כְּגוֹן שֶׁשְׂמַע
28 אוֹתָם אוֹמְרִים: 'וַי [אורי] לְחִסְרוֹן הַכִּיס', וְכִיּוֹצֵא בְּדָבָרִים
29 אֵלּוּ שְׂמַרְאִין שְׁנֵתֵי־אֵשׁוֹ - הָרִי אוֹתָהּ הָאֲבָדָה שֶׁל מוֹצָאָה.
30 ד. וְכֵן אִם מִצָּא דְּבָר שֵׁשׁ בּוֹ סִימָן בִּיָּם אוֹ בְּנֶהָר וְכִיּוֹצֵא
31 בְּהֵן, אוֹ בְּמִקּוֹם שְׂרָבוֹ גוֹיִים - הָרִי זֶה בְּחֲזָקַת שְׁנֵתֵי־אֵשׁוֹ
32 מִמֶּנּוּ בְּעֵלָיו מִשְׁעָה שֶׁנִּפְּלָ; וְלִפְיָכָּה הָרִי הוּא שֶׁל מוֹצָאוֹ,
33 וְאִף עַל פִּי שֶׁלֹּא שְׂמַעוּ הַבְּעֵלִים שְׁנֵתֵי־אֵשׁוֹ מִמֶּנּוּ.

34 ה. יָאוֹשׁ שֶׁלֹּא מַדַּעַת [כשאינו מודע לאבדה], אֶפְלוּ בְּדָבָר
35 שְׂאִין בּוֹ סִימָן - אֵינוֹ יָאוֹשׁ. בְּצִדָּד? נִפְּל מִמֶּנּוּ דִּינָר, וְלֹא
36 יָדַע בּוֹ שֶׁנִּפְּל - אִף עַל פִּי שֶׁשְׂבָעָתָהּ בּוֹ שֶׁנִּפְּלָ, יִתְּיָאֲשׁ -
37 הָרִי זֶה אֵינוֹ יָאוֹשׁ עִתָּה, עַד שֶׁיִּדְעוּ הַבְּעֵלִים שֶׁנִּפְּלָ. אֲבָל
38 אִם יָדוּן אוֹמְרִים הַבְּעֵלִים: 'שְׂמָא נִתְּתִיו לְפְּלוֹנִי, אוֹ
39 שְׂמָא בְּמַגְדָּל [בארון] הוּא מִנְּחָ', אוֹ 'שְׂמָא טְעִיתִי
40 בְּחֻשְׁבוֹן', וְכִיּוֹצֵא בְּדָבָרִים אֵלּוּ - אֵין זֶה יָאוֹשׁ.

41 ו. הַרְוָאָה חֲבֵרוֹ שֶׁנִּפְּלָ מִמֶּנּוּ דִּינָר עַל הָאֶרֶץ, וְלֹא יָדַע בּוֹ,
42 וְנִטְל הַדִּינָר קִדְּם יָאוֹשׁ - עוֹבֵר עַל עֲשָׂה ["השב תשיבם"]
43 וְעַל שְׁנֵי לְאוּיִן ["לא תוכל להתעלם" ו"לא תגזול"], כְּמוֹ

46 וכן אם היו גלים קטנים, כגון ספין ושפוד וכיוצא בהם
 47 - אפלו היו מכסין באשפה הקבועה, נוטל ומכריז.
 48 ח. מצא פרות מפזרין - דרף הנחה, לא יגע בהן; דרף
 49 נפילה - הרי הם שלו. וכן אם מצא פריכות קטנות של
 50 שבלים ברשות הרבים, שהרי אין בהן סימן, או שמצא
 51 עגולי דבלה [תאנים], וכפרות של נחתום, ומחרוזות של
 52 דגים, ונתיכות של בשר, וגני צמר הפאות ממדינתן [ללא
 53 צורה מיוחדת], ואניצי [חבילות] פשתן, ולשונות של
 54 ארזמן - הרי אלו שלו, מפני שאין בהן סימן. ואם יש
 55 בהן סימן - נוטל ומכריז; שסימן העשוי לדרס [להעלם],
 56 הרי הוא סימן.
 57 ט. אכל אם מצא פירות [בייתות] של בעל הבית, וגני
 58 צמר הלקוחות מבית האמן, פדי יין וכדי שמן - חייב
 59 להכריז; שכל אלו יש להם סימנין מבהקין. ואם נפתחו
 60 האוצרות של יין ושל שמן - הרי אלו שלו, ואף על פי
 61 שהן רשומין [חתומין בטיט]; שכל הפדין כף היו רשומות,
 62 ונמצאו אלו הפדין ככפרות של נחתום, שיש צורה אחת
 63 לכלן ומשקל אחד לכלן.
 64 י. מצא פריכות ברשות היחיד - אם דרף נפילה, הרי אלו
 65 שלו; ואם דרף הנחה, חייב להכריז; שאף על פי שאין
 66 להם סימן - המקום סימן, אף על פי שאינו סימן מבהק.
 67 מצא אלמנות [כריכות גדולות], בין ברשות היחיד בין
 68 ברשות הרבים - נוטל ומכריז.
 69 יא. מצא עגול [של תאנים] ובתוכו [חתיכת] חרש, כפר
 70 ובתוכו מעות, חתיכה של בשר שהיא משנה בתחיתכה,
 71 דג נשור, וכל פיוצא באלו - הואיל ויש בהם שנוי - חייב
 72 להכריז; שלא עשאוים בעליהן אלא לסימן.
 73 יב. מצא פרות מפזרין במקום הגרנות - אם היו כמו קב
 74 בתוף ארבע אמות או ביתר על ארבע אמות - הרי אלו
 75 שלו, מפני שאין הבעלים מטפלים [טורחים] באספתן. היו
 76 מפזרין בפחות מארבע אמות - לא יגע בהן, שמא
 77 הבעלים הניחום שם. היו כמו חצי קב בשתי אמות, או
 78 קבים בשמונה אמות, או שהיה הקב משנים שלשה מינין,
 79 כמו שמשמין תמרים ורמונים - כל אלו ספק; לפיכך לא
 80 יטל, ואם נטל - אינו חייב להכריז.
 81 יג. המוצא צבורי פרות, או פרות בכלי, או כלי כמות
 82 שהוא - חייב להכריז. מצא כלי ולפניו פרות - הרי אלו
 83 שלו הפרות, והכלי נוטל ומכריז; שאני אומר: הפרות
 84 של אהר, והכלי של אהר; והרי אין בו סימן. ואם מראין
 85 הדברים שהן של אדם אהר, חייב להכריז.
 86 יד. ביצד? היו אחרים [תחתית] הכלי לפני הפרות, הרי
 87 אלו שלו; היו פני הכלי לפני הפרות, חוששין שמא מן
 88 הכלי נשפכו. ואם היו לכלי אגנים [שפה כפופה פנימה] -
 89 אף על פי שפניו כלפי הפרות, הרי אלו שלו, שאלו
 90 נשפכו מן הכלי, היה נשאר מהם בתוכו מפני האגנים.
 91 היו מקצת הפרות בכלי ומקצתן בארץ - חייב להכריז.

1 אצלו, או שהביא שלום בין אדם לחברו והוסיף ונגרע פדי
 2 לחבבן זה לזה - הרי זה מתר; אבל אם באו עדים ששנה
 3 בדבורו חוץ מדברים אלו, אין מחזירין לו בטביעות עין.

פרק טו

4
 5 א. כל המוצא אבדה - בין שיש בה סימן, בין שאין בה
 6 סימן - אם מצאה דרף הנחה, אסור לגע בה; שמא בעליה
 7 הניחה שם עד שיחזרו לה, ואם יבוא לטל אותה, והיה
 8 דבר שאין בו סימן - הרי אבד ממון חברו בידו, שהרי אין
 9 לו בה סימן להחזירה בו. ואם היה דבר שיש לו בו סימן
 10 - הרי זה הטריחין לדרף אחריה, ולתן סימניה. ולפיכך
 11 אסור לו שיגע בה, עד שימצא אותה דרף נפילה. אפלו
 12 נסתפק לו הדבר, ולא ידע אם דבר זה אבוד או נחה - הרי
 13 זה לא יגע בו; ואם עבר ונטלו, אסור לו להחזירו לשם;
 14 היה דבר שאין בו סימן - זכה בו, ואינו חייב להחזירו.
 15 ב. וכל דבר שיש בו סימן - בין דרף הנחה בין דרף
 16 נפילה, בין ברשות היחיד בין ברשות הרבים - חייב
 17 להכריז. ביצד דרף הנחה? כגון שמצא חמור או פרה
 18 רועים בדרף ביום, או שמצא כלי מכסה באשפה - הרי
 19 זה לא יגע בהן, שגאמר: "נדהים". אבל אם מצא חמור
 20 וכליו הפוכין, ופרה רצה בין הפרמים, או כלי מגלה
 21 באשפה - הרי זו אבדה, ונוטל ומכריז.
 22 ג. ראה חמור או פרה רועים כדרךן בלילה, הרי זו אבדה.
 23 בפנות היום ובנשף [קודם עלות השחר] - אם ראה אותן
 24 שלשה ימים זה אחר זה - הרי זו אבדה, ונוטל ומכריז.
 25 ראה פרה רצה בדרף - אם פניה כלפי העיר, אין זו
 26 אבדה; היו פניה לשדה, הרי זו אבדה.
 27 ד. מצאה רועה בין הפרמים - חייב להחזיר, משום אבדת
 28 התרקה. לפיכך, אם היו הפרמים של גוי - אינה אבדה,
 29 ואינו חייב להחזיר; ואם חשש שמא יהרג אותה הגוי
 30 כשימצאנה, מפני שהפסידה הפרם - הרי זו אבדה, ונוטל
 31 ומכריז.
 32 ה. מצא פרה ברשות הרבים - אם עומדת חוץ לתחום
 33 [העיר, אלפיים אמה], חייב להחזיר. היתה רועה בעשבים,
 34 או שהיתה ברפת שאינה משמרת ואינה מאבדת - לא יגע
 35 בה, שאין זו אבדה. מצא קרדם או טלית בצד הגדר, הרי
 36 זה לא יגע בהן; בסרטיה [דרך גדולה] - הרי זו אבדה,
 37 ונוטל ומכריז. וכן כל פיוצא בזה.
 38 ו. מצא גזלות מקשרין בכנפיהן, ומדיין אחר הגדר, או
 39 אחר הגפה [קיר מקנים], או בשבילין שבשדות - הרי לא
 40 יגע בהן, שמא בעליהן הניחום שם. ואם נטלן, הרי אלו
 41 שלו; ואם היו קשורין קשר שהוא סימן, חייב להכריז. וכן
 42 אם מצאן קבועים במקומן - חייב להכריז, שהמקום סימן.
 43 ז. מצא באשפה כלי מכסה, הרי זה לא יגע בו, כמו
 44 שבארנו. ואם אשפה שאין עשוייה להתפנות היא, ונמלך
 45 עליה לפנותה - אף על פי שמצאו מכסה, נוטל ומכריז.

46 ה. מוצא מעות בתנות השלחני [חלפן כספים] - בין כסא
 47 לשלחני, הרי אלו של שלחני. מצאן על הכסא לפני
 48 השלחני - אפלו היו צוררין ומנחין על השלחן, הרי אלו
 49 של מוצאן; והוא שיהיו רב גויים, כמו שבארנו. אבל אם
 50 היו רב ישראל, חייב להכריז; מפני שהן צוררין, יש להן
 51 סימן.

52 ו. הלוקח פרות מחברו, או ששלח לו חברו פרות, ומצא
 53 בתוכן מעות צרורות - נוטל ומכריז. מצאן מפזרין, הרי
 54 אלו שלו. במה דברים אמורים? בשהיו הפרות מן התגר,
 55 או מבעל הבית שלקחן מן התגר; אבל אם בעל הבית דש
 56 הפרות בעצמו, או על ידי עבדיו ושפחותיו הפנעניים -
 57 הרי זה חייב להכריז.

58 ז. המוצא מטמון בגל [של אבנים], או בכהל ישן - הרי
 59 אלו שלו; שאני אומר: 'של גויים הקדמוניים הן; והוא,
 60 שימצא אותן משה משה כדרך כל המטמוניות הישנות;
 61 אבל אם מראין הדברים שהן מטמון חדש, אפלו נסתפק
 62 לו הדבר - הרי זה לא יגע בהן, שמא מנחין הם שם.
 63 ח. הואיל ונחצרו של אדם קונה לו שלא מדעתו, כמו
 64 שיתבאר, למה לא קנה בעל החצר זה המטמון שבתוף
 65 הכהל הישן, אף על פי שהוא של אמורים, ותהיה מציאה
 66 זו לבעל החצר? מפני שאינה ידועה לו ולא לאחרים,
 67 והרי זה המטמון אבוד ממנו ומכל אדם; ולפיכך הוא של
 68 מוצאו. ומה אבדה של אדם אמרה תורה "אשר תאבד
 69 ממנו, ומצאתה", מי שאבדה ממנו ומצויה אצל כל אדם,
 70 יצאת זו שנפלה לים, שאבדה ממנו ומכל אדם - קל
 71 וחמור למטמון קדמוני שלא היה שלו מעולם, והוא אבוד
 72 ממנו ומכל אדם; לפיכך הוא של מוצאו.

73 ט. מוצא מטמון בכהל חדש - אם המטמון מוכיח שהוא
 74 לבעל הבית, הרי הוא שלו; ואם מוכיח שהוא של אחר
 75 מן השוק, הרי הוא של מוצאו. כיצד? הספין, הרי הנצב
 76 [הקת] שלו מוכיח; והפיס, פיו מוכיח. ואם נמצא תוף
 77 הכהל מלא מהן, חולקין.
 78 י. היו בתוף הכהל מעות או לשונות של זקב, שאין שם
 79 מוכיח - מחציו ולחוץ, של מוצא; מחציו ולפנים, של
 80 בעל הבית.

81 יא. ויראה לי, שאין הדברים אמורים, אלא בשטען בעל
 82 הבית שהמטמון שלו, או שהיה יורש, שאנו טוענין לו
 83 שמא של אביו הן; אבל אם הודה שהן מציאה, הרי הן
 84 של מוצאן. לפיכך, אם היה משפיר הבית לאחרים - הרי
 85 הם של שוכר האחרון; ואם השפירו לשלשה גויים כאחת
 86 - הרי עשאהו פנדק [אכסניה], וכל הנמצא בו אפלו בתוף
 87 הבית, הרי הוא של מוצאו; מפני שאין אחר יכול לטען
 88 שהם שלו או שהוא טמן, שהרי עשאהו פנדק.

פָּרָק יז

89
 90 א. כל מציאה שאמרנו בה שהיא של מוצאה - אינו זוכה
 91 בה עד שתגיע לידו או לרשותו; אבל אם ראה את

1 טו. המוצא קציצות [תאנים מיובשים] בדרך, ואפלו בצד
 2 שדה קציצות - הרי אלו שלו. וכן תאנה שהיא נוטה
 3 לדרך, ונמצאו תאנים תחתיה - מתרות משום גזל,
 4 שהתאנה וכיוצא בה עם נפילתה נמאסת; ופטורות משום
 5 מעשר. אבל זיתים וחרובין וכיוצא בהן, אסורין.

6 טז. תמרים שמשיר אותן הרוח - מתרות, שהבעלים
 7 מחלו אותם לכל אדם; וזו היא חזקתן. ואם היו של
 8 יתומים, שאינם בני מחילה - אסורין; וכן אם הקפיד בעל
 9 השדה, והקיף מקום האילנות, או תקן המקום שיפלו בו
 10 הנובלות [הנופלות] עד שילקט אותן - הרי אלו אסורות,
 11 שהרי גלה דעתו שלא מחל.

12 יז. חתול רע שהורג את הקטנים, אסור לקימו; ואין בו
 13 משום גזל, ולא משום השב אבדה, אף על פי שעורו
 14 מועיל; אלא כל המוצאו - זוכה בו, והורגו והעור שלו.
 15 יח. גזל הנמצא קרוב לשוכף - בתוף חמשים אמה, הרי
 16 הוא של בעל השוכף; חוץ לחמשים אמה, הרי הוא של
 17 מוצאו, שאין הגזל מדדה יתר על חמשים אמה. נמצא
 18 בין שני שוככות, הרי הוא של קרוב; מחצה למחצה,
 19 יחלקו. במה דברים אמורים? בשהיו יוני שני השוככות
 20 שוים במנגן; אבל אם היו יוני האחד רבים - הלך אחר
 21 הרב, אף על פי שהוא רחוק.

יום חמישי י"ג מרחשון ה'תשע"ד

פָּרָק טז

22
 23
 24 א. המוצא מחטין וצנורות ומסמרין וכיוצא בהן - אם
 25 מצאן אחת אחת, הרי אלו שלו; מצא שנים שנים או יתר
 26 - חייב להכריז; שהמנגן סימן.

27 ב. וכן המוצא מעות מפזרין, הרי אלו שלו; אפלו היו
 28 מקצת מטבע זה על גבי זה, הרי הם כמפזרין. אבל אם
 29 מצא צבור מעות, חייב להכריז. מצא שלשה מטבעות זה
 30 על גבי מטבע זה, והן עשויין כמגדל, או שהיו אחד מכאן
 31 ואחד מכאן ואחד על גביהן, או שהיו מקצת זה על מקצת
 32 זה, כדרי שאם יכניס קיסם ביניהן ינטלו בבת אחת - חייב
 33 להכריז. היו עשויין כשיר [עיגול], או כשורה [זה בצד
 34 זה], או כחצובה [כסגול], או כסלם [זה על זה באלכסון]
 35 - הרי זה ספק, ולא יטל.

36 ג. המוצא מעות בכיס, או פיס כמות שהוא - חייב
 37 להכריז. מצא פיס, ולפניו מעות מפזרין - הרי אלו שלו;
 38 ואם מראין הדברים שהפיס והמעות של אדם אחד, ומן
 39 הפיס נפלו - חייב להכריז.

40 ד. המוצא מעות בתנות - אם היו בין תבה לחנוני, הרי
 41 הן של בעל התנות; ואם מצאן על התבה, ואין צריך לומר
 42 מתבה ולחוץ - הרי הן של מוצאן. ולמה לא תקנה התנות
 43 לבעל התנות? לפי שאינה חצר המשמרת; ואף על פי
 44 שבעל התנות בתוכה, צריך לומר: 'תקנה לי תנותי', כמו
 45 שיתבאר.

48 של אדם, כחצרו לענין מציאה. אבל האיש, למדנו שחצרו
 49 קונה לו משלוחו - כדרך שקונה לו שלוחו, כן תקנה לו
 50 חצרו. והקטן - הואיל ואינו עושה שליח, כן אין חצרו
 51 ולא ארבע אמות שלו קונין לו, עד שתגיע מציאה לידו.
 52 **יא.** מי שראה אחרים רצין אחר המציאה, והרי הוא צבי
 53 שבוט [פצוט] או גזולות שלא פרחו - אם היה עומד בצד
 54 שדהו שהן בתוכה, ואלו רץ היה מגיען, ואמר: 'זכת לי
 55 שדי' - זכת לו שדהו. ואם אינו יכול להגיען - הרי אלו
 56 כצבי שהוא רץ בדרך וכגזולות המפריחין, ולא אמר
 57 כלום; אלא כל הקודם בהן, זכה. ואם במתנה נתנו לו -
 58 הואיל ואחר הקנה אותן לו, והרי הן מתגלגלין [עוברי]ם
 59 בתוך שדהו, קנת לו שדהו; ואם היה צבי רץ בדרך
 60 וגזולות מפריחין, לא קנת לו שדהו.
 61 **יב.** מציאת חרש שוטף וקטן - יש בה גזל, מפני דרכי
 62 שלום. לפיכך, אם בא אחר וגזלה מידן, אינה יוצאה
 63 בדינין; ואם פפר בה ונשבע, אינו חיב בחמש.
 64 **יג.** מציאת בנו ובתו הסמוכין על שלחנו, אף על פי שהם
 65 גדולים, ומציאת בתו הנערה, אף על פי שאינה סומכת
 66 על שלחנו, ואפלו היתה מכורה אמה [כשפחה], ומציאת
 67 אשתו, ומציאת עבדו ושפחתו הפנעניים - הרי אלו שלו.
 68 אבל מציאת בנו שאינו סומך על שלחנו, אף על פי שהוא
 69 קטן, ומציאת עבדו ושפחתו העבריים, ומציאת אשתו
 70 שהיא מגרשת ואינה מגרשת [פסק מגורשת] - כל אלו
 71 המציאות אינן שלו.

פרק יח

72 **א.** המוצא שטר חוב - אף על פי שלא פירש בו אחריות
 73 נכסים [שיגבה מנכסיו אף אם ימכרו], ואף על פי שהחיב
 74 מודה, ואף על פי שהוא מקים [מאומת בב"ד] - הרי זה
 75 לא יחזיר; שמה פירו, וקנינה הן עושיין, כדי לטרף בו
 76 מן הלקוחות שלא פדין, לפיכך הודה לו - שהרי יש לו
 77 לטרף בשטר שלא פירש בו אחריות, שהאחריות שלא
 78 נתפרשה טעות [שכחת] סופר היא, בין בשטרי הלואה,
 79 בין בשטרי מקח וממכר. לפיכך, אם פירש בשטר זה
 80 שהוא שלא באחריות - אם היה החיב מודה, יחזיר; ואם
 81 לאו - לא יחזיר, שמה פירו.
 82 **ב.** וכן אם מצא שטר שזמנו בו פיוס, והיה מקים והחיב
 83 מודה - יחזיר; ואם אינו מקים - לא יחזיר, שמה פירוש
 84 ללוות ועדין לא לזה.
 85 **ג.** מצא שטר בחמת [נוד עור] או בכלי עץ וכיוצא בהן,
 86 הרי זה יחזיר למי שנתן סימן. מצא שלשה שטרות ברוכין
 87 בכרך אחד, או מנחין זה על זה, או אגודין אגד אחד -
 88 יחזיר למי שנתן סימן.
 89 **ד.** היה הלוח אחד, והמלוין שלשה - אם מקמין הן,
 90 יחזיר ללוח; ואם אינן מקמין, יחזיר למי שנתן סימן;
 91 שמה המלוין נתנו שטריהן לסופר לקימן, ונפלו מיד הדין.
 92 היה המלוה אחד, והלווין שלשה - יחזיר למלוה; ואם

1 המציאה, אפלו נפל עליה, ובא אחר והחזיק בה - זה
 2 שהחזיק בה זכה בה.
 3 **ב.** היה רוכב על גבי בהמה, וראה את המציאה, ואמר
 4 לחברו: 'זכה לי בה' - פירן שהגביהה לו - קנה הרוכב,
 5 ואף על פי שלא הגיעה לידו. ואם אמר לו: 'תנה לי',
 6 ונטלה ואמר: 'אני זכיתי בה' - זכה בה הנוטל; ואם
 7 משנתנה לרוכב אמר: 'אני זכיתי בה תחלה', לא אמר
 8 כלום.
 9 **ג.** המגביה מציאה לחברו - קנה חברו, ואף על פי שלא
 10 אמר לו [=חברו לא ביקש] כלום. הגביהו את המציאה
 11 שנים, קנאוה שניהם.
 12 **ד.** הגביהה לו חרש או שוטף או קטן - לא קנה הפקח,
 13 לפי שאין להן דעת. הגביהה חרש ופקח כאחד - מתוך
 14 שלא קנה פקח, לא קנה חרש. היו שניהן חרשין, קנו
 15 שניהם; תקנו להן חכמים שיקנו, כדי שלא יבואו להנצות
 16 [לרבי עם הלוקחים מהם].
 17 **ה.** שנים שראו גמל או חמור של מציאה, וקדמו שניהם
 18 והנהיגוהו, או משכוהו, או שהיה אחד מנהיג ואחד מושף
 19 - { קנו שניהן. במה דברים אמורים? בחמור. אבל בגמל
 20 - אם היה אחד מנהיג ואחד מושף } - המושף קנה, אבל
 21 לא המנהיג.
 22 **ו.** בהמת מציאה שקדם אחד ואחר במוסרה [חבל] - לא
 23 קנה, עד שימשוף או ינהיג; וכן בנכסי הגר. אבל קנה
 24 המוסרה לבדה.
 25 **ז.** היה אחד רוכב, ואחד אוחז במוסרה - הרוכב קנה
 26 הבהמה, והמוסרה שעל לחיי הבהמה בלבד; וזה שאמרו
 27 המוסרה, קנה ממנה מה שאחז בידו. ושאר המוסרה, לא
 28 קנאוה אחד מהן.
 29 **ח.** חצרו של אדם קונה לו שלא מדעתו; ואם נפלה בה
 30 מציאה, הרי היא של בעל החצר. במה דברים אמורים?
 31 בחצר המשתמרת. אבל בשדה וגנה וכיוצא בהן - אם היה
 32 עומד בצד שדהו ואמר 'זכת לי שדי', זכה בה; ואם אינו
 33 עומד שם, או שהיה עומד ולא אמר 'זכת לי שדי' - כל
 34 הקודם זכה. וכן ארבע אמות של אדם שהוא עומד בצדן,
 35 הרי אלו קונין לו; ואם הגיעה המציאה לתוך ארבע אמות
 36 שלו, זכה בה.
 37 **ט.** חכמים תקנו דבר זה [קנין ארבע אמות], כדי שלא
 38 ינצו המוצאים זה עם זה. במה דברים אמורים? בסמטא
 39 [פינה ברשות הרבים] או בצדי רשות הרבים, שאין הרבים
 40 דוחקין בהם, או בשדה שאין לה בעלים. אבל העומד
 41 ברשות הרבים, או בתוך שדה חברו - אין ארבע אמות
 42 קונות לו, ואינו קונה שם עד שתגיע מציאה לידו.
 43 **י.** קטנה - יש לה חצר, ויש לה ארבע אמות; וקטן - אין
 44 לו חצר, ואין לו ארבע אמות. מפני שחצר של קטנה,
 45 מידה למדונה - שברוך שהיא מתגרשת בגט המגיע
 46 לידה, כן מתגרשת בגט המגיע לחצרה; וכשם שיש לה
 47 חצר לענין הגט, כן יש לה לענין מציאה. וארבע אמות

48 ופלוני - או שמצא כל מעשה [החלטה ממונית של] בית
49 דין - הרי זה יחזיר. כללו של דבר: כל שטר שחוששין
50 בו לפרעון - לא יחזיר, שמא נפרע החוב; ואם היה החיב
51 מודה, ואפשר שהודה כדי לעשות קנוניה עד שיפסיד את
52 הלוקח או מקבל מתנה שלקחו אחר זמן השטר, כדי
53 שיטרפו מידם שלא פדין - הרי זה לא יחזיר, אף על פי
54 ששניהם מודים. וכל שטר שאין בו צד לחשש, לא
55 לפרעון ולא לקנוניה - יחזיר לבעליו.
56 יד. כל השטרות הנמצאות שדינם שלא יחזיר - אם
57 החזיר, הרי אלו פשרים וגובין בהם, ואין מוציאין אותם
58 מתחת יד בעליהן; והרי הם בחזקתם, ואין חוששין להם.
59 בריף רחמנא דסינען

יום שישי י"ד מרחשון ה'תשע"ד

הלכות חובל ומזיק

61 מצות עשה אחת, והיא דין חובל בחברו או מזיק ממונו.
62 ובאור מצוה זו - בפדקים אלו.

פרק א

63 א. החובל בחברו, חיב לשלם לו תמשה דברים; נזק,
64 וצער, ורפוי, ושבת, ובשת. ותמשה דברים אלו - כלן
65 משתלמין מן תיפה שבנכסיו, כדין כל המזיקין.
66 ב. נזק ביצר? שאם קטע יד חברו, או רגלו - רואין אותו
67 כאלו הוא עבד נמכר בשוק, כפה היה יפה וכמה הוא
68 יפה עתה, ומשלם הפחת שהפחית מדמיו, שנאמר: "עין
69 תחת עין, שן תחת שן" - מפי השמועה למדו, שזה
70 שנאמר "תחת", לשלם ממון הוא.
71 ג. זה שנאמר בתורה: "כאשר יתן מום באדם, כן ינתן
72 בו" - אינו לחבל בזה כמו שחבל בחברו, אלא שהוא
73 ראוי לחסרו אבר או לחבל בו כמו שעשה; ולפיכך
74 משלם נזקו. והרי הוא אומר: "ולא תקחו כפר לנפש
75 רוצח", לרוצח בלבד הוא שאין כפר, אכל לחסרון אברים
76 או לחבלות, יש כפר.
77 ד. וכן זה שנאמר בחובל בחברו ומזיקו: "לא תחוס
78 עינך", שלא תחוס בתשלומין; שמא תאמר: עני הוא זה,
79 ושלא בכונה חבל בו, ארחמנו - לכך נאמר: "לא תחוס
80 עינך".
81 ה. ומנין שזה שנאמר באברים "עין תחת עין", תשלומין
82 הוא? שנאמר: "חבורה תחת חבורה", ובפרוש נאמר:
83 "וכי יכה איש את רעהו באבן או באגרוף . . רק שבתו
84 יתן, ורפא ורפא". ה'א למדת, ש"תחת" האמורה בחבורה
85 - תשלומין, והוא הדין ל"תחת" האמור בעין ובשאר
86 אברים.
87 ו. אף על פי שדברים אלו נראין מענין תורה שבכתב,
88 כלן מפרשין הן מפי משה מהר סיני, וכלן הלכה למעשה
89 הן בדינו; וכזה ראו אבותינו דנין בבית דינו של יהושע,

1 היו שלשתן בכתב ידי סופר אחד, יחזיר למי שנתן סימן;
2 שמא שלשתן הוליכו שטריהן לסופר לכתב, ונפלו מד
3 הסופר.
4 ה. מצא שטרות קרועין, ושטר חוב ביניהם - לא יחזיר.
5 ואם יש עמהם שובר, אפלו בלא עדים - יתן שטר החוב
6 ללנה; שאילו לא הנה פרוע, לא השליכו בין שטרות
7 קרועים; והרי יש עמו כתב שהוא פרוע.
8 ו. מצא גטי נשים - בזמן שהבעל מודה, יחזיר לאשה.
9 אין הבעל מודה - אם נתנה האשה סימן מבהק, ינתן לה;
10 ואם לאו, לא יחזיר לא לנה ולא לנה. אמר הבעל: 'מדי
11 נפלי, ונתן סימניו, והאשה אומרת: 'מדי נפלי, ונתנה
12 סימניו - ינתן לה; והוא שתתן סימן מבהק, כגון שאמרה:
13 'נקב יש בו בצד אות פלונית' - שאילו לא הגיע לידה, לא
14 היתה יודעת.
15 ז. הוא אומר סימני החוט שקשר בו הגט, והיא אומרת
16 סימני החוט - ינתן לה; והוא שתאמר סימן מבהק, כגון
17 מדת ארץ החוט; אכל אם אמרה: 'אדם' או 'שחר הוא',
18 אין זה סימן מבהק. הוא אומר: 'בחמת היה מנח', והיא
19 אומרת: 'בחמת [נוד עור] היה מנח' - ינתן לו, שאין זה
20 סימן מבהק.
21 ח. מצא גט שחרור [עבד כנעני] - בזמן שהרב מודה,
22 יחזיר לעבד; אין הרב מודה, לא יחזיר לא לנה ולא לנה.
23 ט. מצא שטר מתנה - אם מתנת בריא היא - אף על פי
24 ששניהם מודים, לא יחזיר לא לנה ולא לנה; שמא פתב
25 לתן ולא נתן, ואחר שכתב שטר זה מכר שדה זו או נתנה
26 במתנה לאחר וחרו בו; וזה שמודה לנה, כדי לעשות
27 קנוניה על האחרון שנתן לו או שמכר לו. ואם מתנת
28 שכיב מרע [הנוטה למות] היא - אם הודה, יתן; ואם לאו,
29 לא יתן; ששכיב מרע שנתן לשנים זה אחר זה - האחרון
30 קנה, כמו שיתבאר.
31 י. מת שכיב מרע שנתנה במתנה - אף על פי שהירש
32 מודה שמורישו נתנה, הרי זה לא יחזיר לא לנה ולא לנה;
33 שמא פתב לתן ולא נתן, ומכרה הירש או נתנה וחרו בו,
34 והרי הוא רוצה לעשות קנוניה עם זה כדי להפקיע נכסי
35 זה האחרון.
36 יא. מצא שובר [שטר פרוע] - בזמן שבעל השטר מודה
37 שגשבר שטרו ופרעו או מחלו, יתן לבעל השובר; אין
38 שניהם מודים, לא יחזיר לא לנה ולא לנה.
39 יב. מצא פתבה - אף על פי ששניהם מודים, לא יחזיר
40 לאשה; שמא נפרעה פתבה זו או נמחלה, ואחר כך מכר
41 הבעל נכסיו, והרי הוא רוצה לעשות קנוניה על הלוקחות.
42 יג. מצא אגרות [שטרות] שום [בהם מעריכים בי"ד נכסי
43 לווה למלווה], ואגרות מזון [בהם מחייבים בעל במונות
44 אשתו], שטרי חליצה ומאונין, ושטרי הטענות שפותבין
45 הדנין טענותיו של בעל דין זה ושל חברו, או שמצא
46 שטרי ברויים - והם השטרות שבררו בהם בעלי דינין את
47 הדנין שדינין להם, וקבלו עליהם שידונו להם פלוני

48 הרביים, או שִׁבְקַע בְּרִשׁוֹת הַיְחִיד וְהַזֵּיק בְּרִשׁוֹת הַיְחִיד
 49 אַחֲרָת, או הַנִּכְנָס לְחִנּוּתוֹ שֶׁל נֶגֶר בֵּין בְּרִשׁוֹת בֵּין שְׁלֵא
 50 בְּרִשׁוֹת, וְנִתְּזָה בְּקִעַת וְטִפְחָה עַל פְּנֵיו - בְּכָל אֵלוֹ חַיֵּב
 51 בְּאַרְבָּעָה דְּכָרִים, וּפְטוּר מִן הַבִּשְׁת.
 52 יח. כִּשֶׁם שְׂאוּמְדִין לְמִיתָה, כִּף אוֹמְדִין לְנִזְקֵין. כִּיצַד?
 53 הָרִי שֶׁהִקָּה חֲבָרוֹ בְּצִרּוֹר קָטָן שָׁאִין בּוֹ כְּדֵי לְהַזִּיק, או
 54 בְּקִיסָם שֶׁל עֵץ קָטָן, וְחָבַל בּוֹ חָבַל שָׁאִין חַפְזֵי זֶה רְאוּי
 55 לְעִשׂוֹתוֹ - הָרִי זֶה פְּטוּר, שְׁנֵאמַר: "בְּאֶבֶן אוֹ בְּאֶגְרוֹף",
 56 דָּבָר הָרְאוּי לְהַזִּיק. אָבַל חַיֵּב הוּא בְּבִשְׁת בְּלִבָּד - שְׁאִפְלו
 57 רָקַק בְּגוּפוֹ שֶׁל חֲבָרוֹ, חַיֵּב בְּבִשְׁת. לְפִיכֶךָ, צְרִיכִין הָעֵדִים
 58 לֵידַע בְּמָה הַזִּיק, וּמִבִּיאִין חֲחִפְזֵי שְׁהַזִּיק בּוֹ לְבֵית דִּין, עַד
 59 שְׂאוּמְדִין אוֹתוֹ, וְדָנִין עָלָיו. וְאִם אָבַד חֲחִפְזֵי, וְאָמַר
 60 הַחֹבֵל: "לֹא הָיָה בּוֹ כְּדֵי לְהַזִּיק, וּכְמוֹ אֲנוּס אֲנִי", וְהִתְחַבֵּל
 61 אוֹמַר: 'הָיָה בּוֹ כְּדֵי לְהַזִּיק' - יִשְׁבַּע הַחֹבֵל וַיִּטַּל, כְּמוֹ
 62 שְׂיִתְבָּאָר.
 63 יט. הַבְּרִזָּל, אֵין לוֹ אוֹמֵד; אִפְלוּ מַחֲטָה קָטָנָה - רְאוּיָהּ הִיא
 64 לְהַמִּית, וְאֵין צְרִיף לֹאמַר לְהַזִּיק. הַזֹּרֵק אֶבֶן, וְלֹאֲחֹר
 65 שְׂיִצְאָתָהּ מִתַּחַת יָדוֹ הוֹצִיאָהּ הִלָּה אֶת רֹאשׁוֹ מִן הַחֲלוּץ וְקִבְּלָהּ
 66 - פְּטוּר מִכְּלוּם, שְׁנֵאמַר: "וּמִצָּא אֶת רַעְיוֹ", פָּרַט לְמַמְצִיא
 67 אֶת עֲצָמוֹ.
 68

פָּרָק ב

69 א. הַחֹבֵל בְּחֲבָרוֹ חָבַל שֶׁהוּא רְאוּי לְשַׁלֵּם הַחֲמִשָּׁה דְּכָרִים
 70 בְּלֵן, מְשַׁלֵּם חֲמִשָּׁה; הַזִּיקוֹ נִזְקֵי שָׁאִין בּוֹ אֵלָּא אַרְבָּעָה,
 71 מְשַׁלֵּם אַרְבָּעָה; שְׁלֵשָׁה, מְשַׁלֵּם שְׁלֵשָׁה; שְׁנַיִם, מְשַׁלֵּם
 72 שְׁנַיִם; אֶחָד, מְשַׁלֵּם אֶחָד.
 73 ב. כִּיצַד? קָטַע יָדוֹ אוֹ רִגְלוֹ אוֹ אֶצְבַּע מֵהֵן, אוֹ שִׁסְמָה
 74 עֵינוֹ - מְשַׁלֵּם חֲמִשָּׁה; נִזְקֵי וְצַעַר וְרַפּוּי וְשִׁבְתָּהּ וּבִשְׁתָּהּ. הִכְהוּ
 75 עַל יָדוֹ וְצָבְתָהּ [הַתְּנַפּוּחַ] וְסוּפָה לְחֹזֵר, עַל עֵינוֹ וּמְרָדָה
 76 [יִצְאָה] וְסוּפָה לְחֵיטוֹת - מְשַׁלֵּם אַרְבָּעָה; צַעַר וְרַפּוּי וְשִׁבְתָּהּ
 77 וּבִשְׁתָּהּ. הִכְהוּ עַל רֹאשׁוֹ וְצָבָה - מְשַׁלֵּם שְׁלֵשָׁה; צַעַר וְרַפּוּי
 78 וּבִשְׁתָּהּ. הִכְהוּ בְּמִקּוֹם שָׂאִינוֹ נִרְאָה, כְּגוֹן שֶׁהִכְהוּ עַל בְּרַכְיָו
 79 אוֹ בְּגִבּוֹ - מְשַׁלֵּם שְׁנַיִם; צַעַר וְרַפּוּי. הִכְהוּ בְּמִטְפַּחַת
 80 שְׁבִירָדוֹ, אוֹ בְּשֹׁטֵר וְכִיּוֹצָא בְּאֵלוֹ - נוֹתֵן אַחַת, וְהִיא הַבִּשְׁת
 81 בְּלִבָּד.
 82 ג. כְּהוּ בְּשִׁפּוּד אוֹ בְּמִסְמָר עַל צִפְרָנָיו, בְּמִקּוֹם שָׂאִינוֹ
 83 עוֹשֶׂה חֲבוּרָה וְלֹא מַעֲבֵב מִלְּאֲכָה - מְשַׁלֵּם הַצַּעַר בְּלִבָּד.
 84 הִשְׁקָהוּ סֵם אוֹ סָכוּ סֵם, וְשָׁנָה מִרְאָה עוּרוֹ - מְשַׁלֵּם לוֹ רַפּוּי
 85 בְּלִבָּד, עַד שֶׁיִּחְזֹר מִרְאָהוּ כְּמוֹת שֶׁהָיָה. אֶסְרוּ בְּחֶדֶר, נוֹתֵן
 86 לוֹ דְּמֵי שִׁבְתָּהּ בְּלִבָּד. וְכֵן כָּל פְּיוּצָא בְּאֵלוֹ.
 87 ד. הַמְגַלַּח שֶׁצַּר רֹאשׁ חֲבָרוֹ - נוֹתֵן לוֹ דְּמֵי בִשְׁתוֹ בְּלִבָּד,
 88 מִפְּנֵי שֶׁסּוּפוֹ לְחֹזֵר. גִּלְחוֹ בְּסֵם אוֹ שִׁכְהוּ, עַד שָׁאִין סוּף
 89 הַשְּׁעָר לְחֹזֵר - חַיֵּב בְּחֲמִשָּׁה דְּכָרִים: בְּגִזָּק וְצַעַר וְרַפּוּי -
 90 שְׁהָרִי רֹאשׁוֹ יִתְחַמֵּם מִן הַכּוּפָיָה אוֹ מִן הַסֵּם, וְנִמְצָא חֵשׁ
 91 בְּרֹאשׁוֹ; וּמְשַׁלֵּם לוֹ שִׁבְתָּהּ - שְׁהָרִי הוּא רְאוּי לְרַקֵּד וּלְנַדֵּד
 92 דְּלַת [פֹּאֵת] רֹאשׁוֹ בְּשַׁעַת רְקוּד, וְנִמְצָא כְּטַל מִמְּלֶאכָה זוֹ;
 93 וּבִשְׁתָּהּ, שָׁאִין לָהּ בִּשְׁת גְּדוּלָה מִזוֹ.

1 וּבְבֵית דִּינוֹ שֶׁל שְׂמוּאֵל הַרְמַתִּי, וּבְכָל בֵּית דִּין וּבֵית דִּין
 2 שְׁעָמְדוּ מִיְמֹת מֹשֶׁה יָעַד עֲכָשׁוּ.
 3 ז. וּמִנֵּיין שְׂמִזִּיק חֲבָרוֹ חַיֵּב בְּצַעַר בְּפָנָיו עֲצָמוֹ? שְׁהָרִי
 4 נֵאמַר בְּאוּנוֹס: "תַּחַת אֲשֶׁר עָנָה"; וְהוּא הַדִּין לְכָל הַמַּצַּעַר
 5 אֶת חֲבָרוֹ בְּגוּפוֹ, שֶׁהוּא חַיֵּב לְשַׁלֵּם דְּמֵי הַצַּעַר.
 6 ח. וּמִנֵּיין שֶׁהוּא חַיֵּב בְּשִׁבְתָּהּ בְּפָנָיו עֲצָמוֹ, וְרַפּוּי בְּפָנָיו
 7 עֲצָמוֹ? שְׁנֵאמַר: "רַק שִׁבְתָּהּ יִתֵּן, וְרַפּוּי יִרְפָּא".
 8 ט. וּמִנֵּיין שֶׁהוּא חַיֵּב בְּבִשְׁתָּהּ בְּפָנָיו עֲצָמָה? שְׁהָרִי נֵאמַר:
 9 "וְשִׁלְחָה יָדָהּ וְהַחֲזִיקָהּ בְּמַבְשִׁי, וְקִצְתָּהּ אֶת כַּפָּה"; בְּכָלֵל
 10 דִּין זֶה, קָנַס הַמַּבְשִׁי.
 11 י. אֵינוֹ חַיֵּב עַל הַבִּשְׁתָּהּ עַד שֶׁהִיָּה מִתְּכּוּן, שְׁנֵאמַר:
 12 "וְשִׁלְחָה יָדָהּ". אָבַל הַמַּבְשִׁי חֲבָרוֹ בְּלֹא כְּנָנָה, פְּטוּר;
 13 לְפִיכֶךָ, יִשָּׁן וְכִיּוֹצָא בּוֹ שְׁבִישׁ, פְּטוּר.
 14 יא. אֲדָם מוֹעֵד לְעוֹלָם - בֵּין שׁוֹגֵג בֵּין מְזִיד, בֵּין עַר בֵּין
 15 יָשׁוּן, בֵּין שְׂכוֹר - אִם חָבַל בְּחֲבָרוֹ, אוֹ הַזִּיק מִמּוֹן חֲבָרוֹ,
 16 מְשַׁלֵּם מִן הַיָּפֶה שְׁבַנְכִּסְיוֹ. בְּמָה דְּכָרִים אֲמוּרִים שֶׁהִישָׁן
 17 חַיֵּב לְשַׁלֵּם? בְּשִׁנָּיִם שִׁשְׁנָיו פְּאָחַד, וְנִתְּחַפֵּף אֶחָד מֵהֵן
 18 וְהַזִּיק אֶת חֲבָרוֹ אוֹ קָרַע בְּגָדוֹ. אָבַל אִם הָיָה אֶחָד יָשׁוּן,
 19 וְכֹא אֶחָד וְשִׁכַּב בְּצִדוֹ - זֶה שָׁבַע בְּאַחְרוּנָהּ, הוּא הַמוֹעֵד,
 20 וְאִם הַזִּיקוֹ הִישָׁן - פְּטוּר. וְכֵן אִם הֵנִיחַ כְּלֵי בְּצִד הִישָׁן,
 21 וְשִׁבְרוֹ הִישָׁן - פְּטוּר; שְׁזָה שֶׁהֵנִיחוֹ, הוּא הַמוֹעֵד שֶׁפָּשַׁע.
 22 יב. מִי שֶׁנִּפְלַל מִן הַגַּג בְּרוּחַ מְצוּיָה [וּרְגִילָה] וְהַזִּיק - חַיֵּב
 23 בְּאַרְבָּעָה דְּכָרִים, וּפְטוּר מִן הַבִּשְׁתָּהּ. נִפְלַל בְּרוּחַ שְׂאִינָה
 24 מְצוּיָה - חַיֵּב בְּגִזָּק בְּלִבָּד, וּפְטוּר מִמְּאַרְבָּעָה דְּכָרִים. וְאִם
 25 נִתְּחַפֵּף [כִּיּוֹן לִיפּוּל עַלִּין] - חַיֵּב בְּכָל, אֶף בְּבִשְׁתָּהּ; שֶׁכָּל
 26 הַמִּתְּכַנֵּן לְהַזִּיק - אֶף עַל פִּי שְׁלֵא נִתְּכַנֵּן לְכַלֵּשׁ, חַיֵּב
 27 בְּבִשְׁתָּהּ.
 28 יג. שְׁנַיִם שֶׁחָבְלוּ בְּאֶחָד כְּאֶחָד - שְׁגִיחָן חַיֵּבִין, וּמְשַׁלְשִׁין
 29 [מִתְּחַלְקִין] בִּיגִיחָן. הָיָה אֶחָד מִתְּכַנֵּן וְאֶחָד שְׂאִינוֹ מִתְּכַנֵּן
 30 - זֶה שְׂאִינוֹ מִתְּכַנֵּן פְּטוּר מִן הַבִּשְׁתָּהּ.
 31 יד. הַמִּתְּכַנֵּן לְכַלֵּשׁ אֶת הַקָּטָן וּבִישׁ אֶת הַגְּדוֹל - נוֹתֵן
 32 לַגְּדוֹל דְּמֵי בִשְׁתוֹ שֶׁל קָטָן; נִתְּכַנֵּן לְכַלֵּשׁ אֶת הַעֶבֶד וּבִישׁ
 33 אֶת בֶּן חוֹרִין - נוֹתֵן לְבֵן חוֹרִין דְּמֵי בִשְׁתוֹ שֶׁל עֶבֶד.
 34 טו. הָיָה אֶבֶן מִנְחַת לוֹ בְּחִיקוֹ, בֵּין שְׁלֵא הִפִּיר בָּהּ
 35 מְעוֹלָם, בֵּין שֶׁהִפִּיר בָּהּ וּשְׁכַחָהּ, וְעָמַד וְנִפְלָה וְהַזִּיקָה -
 36 חַיֵּב בְּגִזָּק בְּלִבָּד, וּפְטוּר מִמְּאַרְבָּעָה דְּכָרִים. וְכֵן אִם נִתְּכַנֵּן
 37 לְזָרֵק שְׂפִימָם [אֲמוּת] וְזָרֵק אַרְבַּע וְהַזִּיק, אוֹ שֶׁהַזִּיק כִּשְׁהוּא
 38 יָשׁוּן - חַיֵּב בְּגִזָּק בְּלִבָּד, וּפְטוּר מִמְּאַרְבָּעָה דְּכָרִים.
 39 טז. הַמִּזִּיק אֶת חֲבָרוֹ בְּכִנּוּהָ כְּכָל מִקּוֹם, חַיֵּב בְּחֲמִשָּׁה
 40 דְּכָרִים. וְאִפְלוּ נִכְנַס לְרִשׁוֹת חֲבָרוֹ שְׁלֵא בְּרִשׁוֹת, וְהַזִּיקוֹ
 41 בְּעַל הַבַּיִת - חַיֵּב; שִׁישׁ לוֹ רִשׁוֹת לְהוֹצִיאָו, וְאֵין לוֹ רִשׁוֹת
 42 לְהַזִּיקוֹ. אָבַל אִם הִזִּיק זֶה הַנִּכְנָס בְּבַעַל הַבַּיִת, הָרִי בְּעַל
 43 הַבַּיִת פְּטוּר; וְאִם הִזִּיק בּוֹ בְּעַל הַבַּיִת - חַיֵּב, מִפְּנֵי שֶׁנִּכְנַס
 44 שְׁלֵא בְּרִשׁוֹת. הָיָה שְׁגִיחָן בְּרִשׁוֹת, אוֹ שְׁגִיחָן שְׁלֵא בְּרִשׁוֹת,
 45 וְהַזִּיקוֹ שְׁגִיחָן זֶה בְּזָה - שְׁגִיחָן פְּטוּרִין.
 46 יז. הַמַּבְּקַע עֲצִים בְּרִשׁוֹת הַרְבִּים, וּפְרַח עֵץ מֵהֵן וְהַזִּיק
 47 בְּרִשׁוֹת הַיְחִיד, אוֹ שִׁבְקַע בְּרִשׁוֹת הַיְחִיד וְהַזִּיק בְּרִשׁוֹת

48 [ירפא] זה מחלי זה, וכמה [כסף] הוא צריך, ונותן לו מיד
 49 [הכל]. ואין מחיבין אותו לתן דבר יום ביומו; ודבר זה,
 50 תקנה היא למזיק.
 51 טו. וכן השבת - אומדין אותה, ונותן הכל מיד. אם היה
 52 מתגלגל בחליו והולך, וארץ בו החלי יתר על מה
 53 שאמדהו - אינו מוסיף לו כלום; וכן אם הבריא מיד, אין
 54 פותחין לו ממה שאמדהו.
 55 טז. כמה דברים אמורים? בשרצה המזיק - שזו תקנה
 56 היא לו. אבל אם אמר המזיק: 'אין רצוני בתקנה זו, אלא
 57 ארפאנו דבר יום ביומו' - שומעין לו.
 58 יז. אמר לו הנזק: 'פסק עמי [דמי ריפוי], ותן על ידי,
 59 ואני ארפא עצמי' - אין שומעין לו; שיהי אומר לו:
 60 'שמא לא תרפא עצמך, ואחזיק אני עצמי במזיקיך'; אלא
 61 נותן לו דבר יום ביומו, או פוסק על הכל ונותן דמי הרפוי
 62 על ידי בית דין.
 63 יח. אמר לו המזיק: 'אני ארפא אותך', או 'יש לי רופא
 64 שמרפא בחנם' - אין שומעין לו; אלא מביא רופא אמן,
 65 ומרפאהו בשכר.
 66 יט. הרי שלא פסק עמו [דמי ריפוי], אלא היה מרפא יום
 67 ניום, ועלו בו צמחים [פריחות] מתמת המכה, או נסתרה
 68 [חזרה] המכה אחר שחית - חייב לרפאותו ולתן לו דמי
 69 שבתו. עלו צמחים שלא מתמת המכה - חייב לרפאותו,
 70 ואינו נותן לו דמי שבתו. עבר על דברי רופא, והכביד
 71 עליו החלי - אינו חייב לרפאותו.
 72 כ. כשפוסקין בית דין על המזיק, ומחייבין אותו לשלם -
 73 גובין ממנו הכל מיד, ואין קובעין לו זמן כלל. ואם בבשת
 74 בלבד נתחייב - קובעין לו זמן לשלם, שיהי לא חסרו
 75 ממונו.

פָּרָק ג

77 א. כיצד משערין הבשת? הכל לפי המביש והמתביש;
 78 אינו דומה המתביש מן הקטן, למתביש מאדם גדול
 79 ומכבד, שזה שבישו זה הקל, בשתו מרבה.
 80 ב. המביש את הערם, או את מי שהוא במקרחין - פטור.
 81 נשבה הרוח, והפכה שוליו [שולי בגדו] על פניו, והרי
 82 הוא ערם, והוסיף זה בהפשטתו - חייב בפשת; ואינו
 83 דומה מביש את זה שנעשה ערם, למביש את שאינו ערם.
 84 וכן אם הגביה בגדיו לירד לנהר, או שעלה מן הנהר
 85 ובגישו - חייב; ואינו דומה מביש זה, למביש את המקסה
 86 בגדיו.
 87 ג. המביש את הישן, חייב בפשת. ואם מת בתוך שנתו,
 88 ולא הקיץ, ולא הרגיש בזה שבישו - אין גובין בשת זו
 89 מן המביש; ואם תפשו היורשין, אין מוציאין מידן.
 90 ד. המביש את השוטה, פטור; והמביש את החורש, חייב.
 91 המביש את הגר או את העבד, חייב. המביש את הקטן -
 92 אם כשפמלימין אותו נכלם, חייב; ואם אינו נכלם, פטור.
 93 ומכל מקום, אינו דומה המביש את הקטן למביש את

1 ה. הנה למדת, שכל המחסר חבירו אבר שאינו חוזר - חייב
 2 בכל הממשה דברים. אפלו הפיל שנו - חייב בכל, שאי
 3 אפשו שלא יחלה פיו שעה אחת; אף על פי שהשן אין לו
 4 רפואה, בשר השנים צריך רפואה.
 5 ו. אפלו חסרו כשערה מעור בשרו - חייב בתמשה דברים,
 6 שהעור אינו חוזר אלא [נשאר בו] צלקת. לפיכך, החובל
 7 בחבירו וקרע העור והוציא ממנו דם - חייב בתמשה דברים.
 8 ז. המבעית [מבהיל] את חבירו - אף על פי שחלה מן
 9 הפחד, הרי זה פטור מדיני אדם וחייב בדיני שמים; והוא
 10 שלא נגע בו, אלא כגון שצעק מאחוריו או נתראה לו
 11 באפלה וכיוצא בזה. וכן אם צעק באזנו וחרשו - פטור
 12 מדיני אדם וחייב בדיני שמים. אחרו, ותקע באזנו וחרשו,
 13 או שנגע בו, ודחפו בעת שהבעיתו, או שאחזו בכגדיו
 14 וכיוצא בדברים אלו - חייב בתשלומין.
 15 ח. גראה לי, שהנחבל שאמר: 'נתחרשתי', או 'נסתמת
 16 עיני, והרי אין אני רואה ואין אני שומע' - אינו נאמן;
 17 שיהי אין אנו מפריין את הדבר, שמא יערים. ואינו נוטל
 18 הנזק, עד שיבדק זמן מרבה ויהיה מחזק שאבד מאור עיניו
 19 או נתחרש, ואחר כך ישלם זה.
 20 ט. כמה הוא הצער? הכל לפי הנזק: יש אדם שהוא רך
 21 וענג ביותר ובעל ממון, ואלו נתנו לו קמון הרבה, לא היה
 22 מצטער מעט. ויש אדם שהוא עמל וחזק ועני, ומפני זה
 23 אחד מצטער צער הרבה. ועל פי הדברים האלה אומדין,
 24 ופוסקין הצער.
 25 י. כיצד משערין הצער במקום שחסרו אבר? הרי שקטע
 26 אצבעו - אומדין ואומדין: 'כמה אדם קנה רוצה לתן, בין
 27 לקטע לו אבר זה בספי או לקטע אותו בסם, אם גזר עליו
 28 המלך לקטע ידו או רגלו'; ואומדין כמה יש בין זה לזה,
 29 ומשלם המזיק.
 30 יא. כיצד משערין השבת? אם לא חסרו אבר, אלא חלה
 31 ונפל למשכב, או שצבתה ידו וסופה לחזר - נותן לו דמי
 32 שבתו של כל יום ויום כפועל בטל של אותה מלאכה
 33 שבטל ממנה [כמה מוכן לקבל אם מתבטל ממנה]. ואם
 34 חסרו אבר, או קטע ידו - נותן לו דמי ידו שהוא הנזק,
 35 ושבת - רואין אותו כאלו הוא שומר קשואין בכל יום,
 36 ועושים חשבון כל ימי חליו של זה, ונותן לו. וכן אם קטע
 37 רגלו, רואין אותו כאלו הוא שומר על הפתח; סמה עינו,
 38 רואין אותו כאלו הוא מטחינו ברחים. וכן כל כיוצא בזה.
 39 יב. הפה את חבירו על אזנו, או אחזו ותקע באזנו, וחרשו
 40 - נותן לו דמי כלו; שיהי אינו ראוי למלאכה כלל.
 41 יג. סמה את עינו, ולא אמדהו, וקטע את ידו, ולא
 42 אמדהו, וקטע את רגלו, ולא אמדהו; ואחר כך חרשו -
 43 הואיל ולא אמדהו בכל נזק ונזק, נותן לו דמי כלו.
 44 אמדהו לכל נזק ונזק, ואחר כך אמדהו לכלו - אין גובין
 45 ממנו אלא דמי כלו בלבד; ואם תפש הנזק נזק כל אבר
 46 ואבר, ודמי כלו - אין מוציאין מידו.
 47 יד. כיצד משערין הרפוי? אומדין בכמה ימים יחיה

48 דָּרַךְ שְׁחֹק וְקָלוּת רֹאשׁ, אוּ כְּדֵי לִטַּל פְּרוּטָה אַחַת מִן
49 הַלְצִים הַמְשַׁקְּיִין עִמָּהֶן.

50 **יום שבת קודש ט"ו מרחשון ה'תשע"ד**

51 **פָּרָק ד'**

52 א. הַנוֹגֵף [מכח] אֶת הָאִשָּׁה [בהריון], וַיִּצְאוּ יְלָדֶיהָ - אֵף
53 עַל פִּי שְׂלֵא נִחְפָּז - חֵיב לְשַׁלֵּם דָּמֵי וְלָדוֹת לְבַעַל, וְנִזְק
54 וַצַּעַר לְאִשָּׁה.

55 ב. וְכִיצַד מְשַׁעְרֵין דָּמֵי וְלָדוֹת? שְׁמִין הָאִשָּׁה בַּמָּה הֵיחָה
56 יָפָה [שווה] עַד שְׂלֵא יִלְדָה, וְכַמָּה הִיא יָפָה מִשְׁיִלְדָה;
57 וְנוֹתְנִין לְבַעַל. אִם מֵת הַבַּעַל, נוֹתְנִין לְיֹרְשָׁיו. וְאִם נִגְפָה
58 אַחֵר מִימֵת הַבַּעַל, נוֹתְנִין אֵף דָּמֵי וְלָדוֹת לְאִשָּׁה.

59 ג. הֵיחָה נְשׂוּאָה לְגַר, וְחָבַל בָּהּ בְּחַיֵּי הַגֵּר - נוֹתֵן דָּמֵי
60 וְלָדוֹת לְבַעַל; מֵת הַגֵּר, פְּטוּר. וְאִם חָבַל בָּהּ אַחֵר מִימֵת
61 הַגֵּר, זָכַת הִיא בְּדָמֵי וְלָדוֹת.

62 ד. הֵיחָה שִׁפְחָה אוּ גוֹיָה בְשִׁעַת הַרְיוֹן, וּבִשְׁעַת נְגִיפָה
63 נִשְׁתַּחֲרָה אוּ נִתְגַּיְרָה - הָרִי דָּמֵי וְלָדוֹת שְׂלֵא.

64 ה. הַנוֹגֵף אֶת הָאִשָּׁה, וַיִּצְאוּ יְלָדֶיהָ וּמֵתָה - אֵף עַל פִּי שְׁהֵיחָה
65 שׁוּגֵג - הָרִי זֶה פְּטוּר מִן הַתְּשֻׁלוּמִין, וְאִינוּ מְשַׁלֵּם כְּלוּם,
66 שְׁנֵאמַר: "וְלֹא יִהְיֶה אָסוֹן - עֲנוּשׁ יַעֲנֹשׁ" - לֹא חֵלֶק הַכֶּתוּב
67 בֵּין שׁוּגֵג לְמַזִּיד בְּדָבָר שֵׁשׁ בּוֹ מִימֵת בֵּית דִּין, לְפִטְרוֹ מִן
68 הַתְּשֻׁלוּמִין.

69 ו. בַּמָּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשִׁנְתְּפָנּוֹן לְאִשָּׁה; אָבֵל אִם נִחְפָּז
70 לְחַבְרוֹ, וְנִגַּף אֶת הָאִשָּׁה - אֵף עַל פִּי שְׁמֵתָה, הוֹאִיל וְהִמִּיתָהּ
71 בְּלֹא כְּוִנָּה לְהַכּוֹתָהּ, הָרִי זֶה כְּדָבָר שְׂאִין בּוֹ מִימֵת בֵּית דִּין,
72 וּמְשַׁלֵּם דָּמֵי וְלָדוֹת.

73 ז. הַמִּפְּהָ אָבִיו וְאִמוֹ, וְלֹא עָשָׂה בָּהֶם חֲבוּרָה - חֵיב בְּחֻמְשָׁה
74 דְּבָרִים. אָבֵל אִם עָשָׂה בָּהֶם חֲבוּרָה, אוּ שְׁחָבַל בְּחַבְרוֹ
75 בְּשִׁבְתָּ, אֶפְלוּ הֵיחָה שׁוּגֵג - פְּטוּר מִן הַתְּשֻׁלוּמִין; מִפְּנֵי שֶׁהוּא
76 עֹזֵן מִימֵת בֵּית דִּין, וּכְבָר בְּאִרְנוּ שְׂלֵא חֵלֶק הַכֶּתוּב בְּדָבָר
77 שֵׁשׁ בּוֹ מִימֵת בֵּית דִּין בֵּין שׁוּגֵג לְמַזִּיד, לְפִטְרוֹ מִן
78 הַתְּשֻׁלוּמִין.

79 ח. וְהֵלֵא הַחוּבֵל מְקַלְקֵל הוּא, וְכֵל הַמְקַלְקֵלִין בְּשִׁבְתָּ
80 פְּטוּרִין מִן הַמִּיתָה, וְלָמָּה נִחְשָׁב זֶה הַחוּבֵל עֹזֵן שֵׁשׁ בּוֹ
81 מִימֵת בֵּית דִּין? הוֹאִיל וְנִחְתּוּ רִוּחַ עָשָׂה לְיִצְרוֹ הַרַע בַּעַת
82 שְׁחָבַל בְּחַבְרוֹ - הָרִי הוּא כְּמִתְקֵן, וְנִמְצָא עֹזֵן מִיתָה; וּלְפִיכֹף
83 פְּטוּר מִן הַתְּשֻׁלוּמִין.

84 ט. הַחוּבֵל בְּחַבְרוֹ בְּיוֹם הַכַּפּוּרִים, אֶפְלוּ בְּמַזִּיד - חֵיב
85 בְּתְשֻׁלוּמִין, אֵף עַל פִּי שֶׁעֲבָר עֲבָרָה שֶׁהוּא חֵיב עָלֶיהָ
86 מִלְּקוֹת. וְהֵלֵא כֵּל הַמְחַיֵּב מִלְּקוֹת וְתְשֻׁלוּמִין - לוֹקָה וְאִינוּ
87 מְשַׁלֵּם, שְׂאִין אָדָם לוֹקָה וּמְשַׁלֵּם? כִּף הֵן הַדְּבָרִים כֻּלָּם -
88 חוּץ מִחוּבֵל בְּחַבְרוֹ, שֶׁהוּא מְשַׁלֵּם; שֶׁהָרִי בְּפִרוּשׁ רִבְתָּהּ
89 תוֹרָה חוּבֵל בְּחַבְרוֹ לְתְשֻׁלוּמִין, שְׁנֵאמַר: "וְיָק שְׁבֹתוֹ יִתֵּן,
90 וְרָפָא יִרְפָּא".

91 י. הַחוּבֵל בְּעֵבֶד כְּנַעֲנִי שְׁלוֹ, פְּטוּר. חָבַל בְּעֵבֶד עֲבָרִי שְׁלוֹ
92 - חֵיב בְּכֵלֵן, חוּץ מִן הַשְּׁבֵתָה. הַחוּבֵל בְּעֵבֶד כְּנַעֲנִי שֶׁל חַבְרוֹ,

1 הַגָּדוֹל, וְלֹא הַמְכַיֵּשׁ אֶת הַעֵבֶד לְמַכֵּשׁ אֶת בֶּן חוּרִין, וְלֹא
2 מַכֵּישׁ חֹרֵשׁ לְמַכֵּישׁ פִּקְחָה.

3 ה. הַמְכַיֵּשׁ אֶת חַבְרוֹ בְּדָבָרִים, אוּ שְׂרָקָה עַל בְּגָדָיו - פְּטוּר
4 מִן הַתְּשֻׁלוּמִין. וְיֵשׁ לְבֵית דִּין לְגַדֵּר בְּדָבָר כָּכֵל מְקוּם וּכְכֵל
5 זְמַן כְּמוֹ שִׁירָאוּ. וְאִם בֵּישׁ תְּלַמִּיד חֲכָמִים - חֵיב לְשַׁלֵּם לוֹ
6 בְּשֵׁת שְׁלֵמָה, אֵף עַל פִּי שְׂלֵא בֵיִשׁוֹ אֵלָא בְּדָבָרִים. כְּבָר
7 נִפְסַק הַדִּין, שֶׁכָּל הַמְכַיֵּשׁ תְּלַמִּיד חֲכָמִים, אֶפְלוּ בְּדָבָרִים -
8 קוֹנְסִין אוֹתוֹ, וְגוֹבִין מִמֶּנּוּ מִשְׁקַל חֲמִשָּׁה וּשְׁלִשִׁים דִּינָר מִן
9 הַזֶּהָב, שֶׁהוּא מִשְׁקַל תְּשַׁע סְלָעִים פְּחוֹת רְבִיעַ. וְקַבְּלָהּ
10 הִיא בְּיָדֵינוּ, שְׂגוּבִין קִנְיָן זֶה כָּכֵל מְקוּם, בֵּין בְּאַרְצָן בֵּין
11 בְּחוּצָה לְאַרְצָן.

12 ו. מַעֲשִׂים הָיוּ אֲצֻלְנוּ תְּמִיד בְּכֹף בְּסִפְרָד; וְיֵשׁ תְּלַמִּידֵי
13 חֲכָמִים שֶׁהָיוּ מוֹחֲלִין עַל זֶה, וְכֹף נֶאֱחָ לָהֶן. וְיֵשׁ שְׁתוּבָע,
14 וְעוֹשִׂין פְּשָׁרָה בִּינְיָהֶן. אָבֵל הַדַּיָּנִים הָיוּ אוֹמְרִין לְמַכֵּישׁ:
15 'חֵיב אַתָּה לַתֵּן לוֹ לִיטְרָה זֶהָב'.

16 ז. אֵף עַל פִּי שֶׁהַמְכַיֵּשׁ שְׂאָר הָעַם בְּדָבָרִים פְּטוּר מִן
17 הַתְּשֻׁלוּמִין, עֹזֵן גְּדוֹל הוּא; וְאִינוּ מְחַרֵּף וּמְגַדֵּף לְעַם
18 וּמְבִיִּשֵׁן, אֵלָא [מִי שֶׁהוּא] רָשָׁע שׁוֹטֵה. וְאִמְרוּ חֲכָמִים
19 הַרְאוּנוּם, שֶׁכָּל הַמְּלַבִּין פְּנֵי אָדָם בְּשֵׁר מִיִּשְׂרָאֵל בְּרַבִּים,
20 אִין לוֹ חֵלֶק לְעוֹלָם הַבָּא.

21 ח. יֵשׁ הַכְּאוֹת רַבּוֹת שֵׁשׁ בָּהֶן בּוֹי וְצַעַר מְעַט, וְאִין בָּהֶן
22 נִזְק; וּכְבָר פְּסָקוּ לָהֶם חֲכָמִים דְּמִים קְצוּבִים. וְכֵל הַמְּכָה
23 חַבְרוֹ הַכְּאוֹה מְהֵן, מְשַׁלֵּם אוֹתוֹ הַמְּמוֹן הַקְּצוּב; וְכֵלֵן
24 קִנְסוֹת הֵן. וְאוֹתוֹ הַמְּמוֹן הַקְּצוּב, הוּא דָּמֵי הַצַּעַר וְהַבְּשִׁת
25 וְהַרְפוּי וְהַשְּׁבָת; בֵּין צָרִיף לְרַפּוּאָה וְשִׁבְתָּ, בֵּין לֹא צָרִיף -
26 כְּזֶה הוּא מְשַׁלֵּם.

27 ט. וְכַמָּה הוּא מְשַׁלֵּם? הַבוֹעֵט בְּחַבְרוֹ בְּרַגְלוֹ, מְשַׁלֵּם
28 חֲמִשָּׁה סְלָעִים. הִפְהוּ בְּאַרְבַּבְתּוֹ [בְּרוּכּוֹ], מְשַׁלֵּם שְׁלִשָּׁה
29 סְלָעִים. קָבִין אֲצַבְעוֹתָיו כְּמוֹ אוּגָד אֲגָדָה, וְהִפְהוּ בִּידוֹ
30 כְּשֶׁהִיא אֲגוּדָה [אֲגוּדָה] - מְשַׁלֵּם שְׁלִשָּׁה עֶשֶׂר סְלָעִים. תִּקַּע
31 אֶת חַבְרוֹ [בְּעוֹרָה] כְּכַפּוֹ, מְשַׁלֵּם סְלַע. סָטְרוֹ עַל פְּנֵיו,
32 מְשַׁלֵּם חֲמִשִּׁים סְלַע; סָטְרוֹ בְּאַחַר יָדוֹ, מְשַׁלֵּם מְאֵה סְלַע.
33 וְכֵן אִם צָרֵם [פָּגַם] בְּאָזְנוֹ, אוּ תֵלֵשׁ בְּשַׁעֲרוֹ, אוּ שְׂרָקָה
34 וְהִגִּיעַ הָרַק בְּכַשְׁרוֹ, אוּ שֶׁהַעֲבִיר טִלְתּוֹ מַעֲלִיו, אוּ שִׁפְרַע
35 רֹאשׁ הָאִשָּׁה - מְשַׁלֵּם מְאֵה סְלַע. וְכֵן הוּא מְשַׁלֵּם עַל כָּל
36 מַעֲשָׂה וּמַעֲשָׂה. כִּיצַד? כְּגוֹן שֶׁבַעַט בְּחַבְרוֹ אַרְבַּע בְּעִיטוֹת,
37 אֶפְלוּ זוֹ אַחַר זוֹ - מְשַׁלֵּם עֶשְׂרִים סְלַע. סָטְרוֹ עַל פְּנֵיו שְׁתֵּי
38 סְטִירוֹת, מְשַׁלֵּם מְאֵה סְלַע. וְכֵן בְּשִׁאָרָן.

39 י. כָּל אֱלוֹ הַסְּלָעִים - הֵן מְכַסְּפֵי אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל בְּאוֹתוֹ הַזְּמַן,
40 שֶׁהֵיחָה כָּכֵל סְלַע חֲצִי דִינָר כֶּסֶף וּשְׁלִשָּׁה דִינָרִין וּמְחַצָּה
41 נִחְשָׁת; לְפִיכֹף, מִי שֶׁנִּחְשָׁתֵב בְּהַכְּאוֹת אֱלוֹ שְׁלֵמָה מְאֵה
42 סְלַע, הָרִי זֶה מְשַׁלֵּם שְׁנַיִם עֶשֶׂר סְלַע וּמְחַצָּה כֶּסֶף נְקִי.

43 יא. בַּמָּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּמַכְבֵּד. אָבֵל אָדָם שֶׁהוּא
44 מְבֹזֵה, וְאִינוּ מְקַפִּיד כָּכֵל אֱלוֹ הַדְּבָרִים וְכִיּוֹצֵא בָּהֶן - אִינוּ
45 נוֹטֵל אֵלָא כְּפִי מַה שִׁרְאוּי לוֹ, וְכִמּוֹ שִׁירָאוּ הַדַּיָּנִים שֶׁהוּא
46 רְאוּי לְטַל; לְפִי שֵׁשׁ בְּנֵי אָדָם בְּעוֹרִין [נְבוּזִים] שְׂאִינָן
47 מְקַפִּידִין עַל בְּשִׁתָּן, וְכֵל הַיּוֹם מְבֹזֵן עֲצָמָן כָּכֵל מִיגֵי בּוֹי

48 שְׁהִי קַטְנִים. וְאִם חָבְלוּ בְּהֵן אַחֲרֵים - בְּגְדוּלִים, יִנְתֵּן לָהֶם
 49 מִיָּד; וּבְקַטְנִים - יִלְקַח בָּהֶם קַרְקַע, וְהֵן אוֹכְלִין פְּרוּתֵיהָ עַד
 50 שְׁיִגְדִילוּ.
 51 **כ.** חָרַשׁ שׁוֹטֵה וְקָטָן - פְּגִיעָתָן [חבלתם] רָעָה: הַחֹבֵל
 52 בְּהֵן חֵיב, וְהֵן שִׁחְבְּלוּ בְּאַחֲרֵים פְּטוּרִין. אָף עַל פִּי
 53 שְׁנִפְתַּח הַחֲרָשׁ, וְנִשְׁתַּפָּה הַשׁוֹטֵה, וְהִגְדִיל הַקָּטָן - אֵינָן
 54 חֵיבִין לְשֵׁלֵם; שִׁבְשַׁעַה שִׁחְבְּלוּ בְּהֵן אֵינָן בְּנֵי דַעְהָ.
 55 **כא.** הַעֶבֶד וְהָאִשָּׁה - פְּגִיעָתָן רָעָה: הַחֹבֵל בְּהֵן חֵיב, וְהֵן
 56 שִׁחְבְּלוּ בְּאַחֲרֵים, פְּטוּרִין; אֲבָל מִשְׁלֵמִין לְאַחַר זְמַן - אִם
 57 נִתְגַּרְשָׁה הָאִשָּׁה אוֹ מֵת בַּעֲלָהּ, אוֹ נִשְׁתַּחֲרַר הָעֶבֶד; שִׁחְרִי
 58 בְּנֵי דַעְה הֵן, וְחָרִי הֵן כְּבַעַל חֹב שְׂאִין לוֹ מֵה יִפְרַע - שְׂאִם
 59 הַעֲשִׂיר, חֵיב לְשֵׁלֵם.
 60 **כב.** עֶבְדוֹ שֶׁל אָדָם כְּגוֹפוֹ, וּבִהְמַתוֹ כְּמִמּוֹנוֹ. כִּיצַד? חָרִי
 61 שֶׁהֵנִיחַ גְּחָלָת עַל לֵב עֶבְדוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ, וּמַת, אוֹ שִׁדְחַפוֹ לִים
 62 אוֹ לְאֵשׁ וְהוּא יָכוֹל לְעַלּוֹת מִשָּׁם, וְלֹא עָלָה וּמַת - פְּטוּר
 63 מִן הַתְּשׁוּלוּמִין. וְאִם עָשָׂה כֵּן לְבַהֲמַת חֲבֵרוֹ, חֵיב, וּכְאִלוֹ
 64 הַנִּיחַ הַגְּחָלָת עַל בְּגָדוֹ וּנְשָׂרָף, שֶׁהוּא חֵיב לְשֵׁלֵם. וְכֵן כֹּל
 65 כִּיִּצָּא בְּזָה.
 66
 67 **פָּרָק ה**
 68 **א.** אִסּוּר לְאָדָם לְחַבֵּל, בֵּין בַּעֲצָמוֹ בֵּין בְּחֲבֵרוֹ. וְלֹא
 69 הַחֹבֵל בְּלֵבָד, אֲלֹא כֹל הַמַּפְּהָ אָדָם כְּשֶׁר מִישָׂרְאֵל - בֵּין
 70 קָטָן בֵּין גְּדוֹל, בֵּין אִישׁ בֵּין אִשָּׁה, דֶּרֶךְ נִצְיֹן [מדריבה] -
 71 חָרִי זֶה עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה, שְׁנֹאֲמַר: "לֹא יוֹסִיף . .
 72 לְהַכּוֹתוֹ"; אִם הִזְהִירָה תוֹרָה שְׁלֹא לְהוֹסִיף בְּהַפְּיַת הַחוּטָא,
 73 קַל וְחֹמֶר לַמַּפְּהָ אֶת הַצַּדִּיק.
 74 **ב.** אֶפְלוּ לְהַגְבִּיחַ יָדוֹ עַל חֲבֵרוֹ, אִסּוּר; וְכֹל הַמַּגְבִּיחַ יָדוֹ
 75 עַל חֲבֵרוֹ, אָף עַל פִּי שְׁלֹא כִּהְיוּ - חָרִי זֶה רָשָׁע.
 76 **ג.** הַמַּפְּהָ אֶת חֲבֵרוֹ הַפָּאָה שְׂאִין בַּה שׁוּה פְּרוּטָה - לוֹקָה,
 77 שִׁחְרִי אֵין כָּאֵן תְּשׁוּלוּמִין כְּדִי שְׁיִהְיֶה לָאו זֶה נִתֵּן
 78 לְתְּשׁוּלוּמִין. וְאֶפְלוּ הַכָּה עֶבֶד חֲבֵרוֹ הַפָּאָה שְׂאִין בַּה שׁוּה
 79 פְּרוּטָה - לוֹקָה, שִׁחְרִי יִשְׁנֵן בְּמַקְצַת מִצְוֹת. וְגוּי שֶׁהַכָּה
 80 אֶת יִשְׂרָאֵל - חֵיב מִיתָה, שְׁנֹאֲמַר: "וַיִּפֶן כַּה וְכַה . . וַיִּפֶן
 81 אֶת הַמַּצְרִי וַיִּטְמְנֶהוּ בַחֹל".
 82 **ד.** קָנַס קָנְסוֹ חֲכָמִים לְאִלוֹ הַשׁוֹטִים בַּעֲלֵי וְרוּע, שְׁיִהְיֶה
 83 הַנְּחָבֵל גְּאָמָן, וְנִשְׁבַּע בְּנִקְיִטַת חֲפִץ [קדוש] שְׁזָה חָבֵל בּוֹ
 84 חָבֵל [מכח] זֶה, וְנוֹטֵל מֵה שְׂרָאוּי לוֹ; וְהוּא שְׁיִהְיֶה שָׁם
 85 יַעֲדִים. כִּיצַד? הִיּוּ שְׁנֵי עַדִּים מַעֲרִינִן אוֹתוֹ שֶׁנִּכְנַס לְתוֹךְ יָדוֹ
 86 שְׁלֵם וַיִּצָּא חֲבּוּל, וְלֹא רָאוּהוּ בַעַת שִׁחְבְּלוּ בּוֹ, וְהוּא אוֹמֵר:
 87 "לֹא חָבַלְתִּי, וְהִלָּה אוֹמֵר: "אַתָּה חָבַלְתָּ בִּי" - חָרִי זֶה נִשְׁבַּע
 88 וְנוֹטֵל.
 89 **ה.** בְּמָה דְּכָרִים אֲמוּרִים? בְּשִׁהְיַתָּה הַמַּפְּה בְּמָקוֹם שֶׁאֶפְשָׁר
 90 לוֹ לְהַכּוֹתָהּ לְעַצְמוֹ, אוֹ שְׁהִיָּה עִמָּהּ שְׁלִישִׁי, שֶׁאֶפְשָׁר שְׁזָה
 91 הַנְּחָבֵל אָמַר לוֹ לְחַבֵּל בּוֹ וּלְהַתְרַעֵם עַל אַחַר; אֲבָל אִם אֵין
 92 עִמָּהּ אַחַר, וְהִיתָה הַמַּפְּה בְּמָקוֹם שְׂאִינוּ יָכוֹל לְעֲשׂוֹתָהּ
 93 בַּעֲצָמוֹ, כְּגוֹן שְׁהִיתָה נְשִׁיכָה בֵּין כַּתְּפֵיו וְכִיִּצָּא בְּזָה - חָרִי
 94 זֶה נוֹטֵל בְּלֹא שְׂבוּעָה.

1 רְבוּ שֶׁל עֶבֶד נוֹטֵל חֲמִשָּׁה דְּכָרִים; וְאֶפְלוּ צַעֲרוּ בְּסָם,
 2 וְנִתְרַפָּא בְּמַהֲרָה - חָרִי כֹל רְפוּאָתוֹ שֶׁל רְבוּ.
 3 **יא.** כֹּל עֶבֶד שִׁיִּצָּא לְחֵרוּת, וְעַדִּין לֹא הִגִּיעַ גִּט שִׁחְרוּר לְיָדוֹ
 4 - אֵין לוֹ קָנַס [שלושים של עבד]. וְאַחֲרֵים שִׁחְבְּלוּ בּוֹ - אֵינוּ
 5 יָכוֹל לְהוֹצִיא מֵהֵן לְעַצְמוֹ, שְׁעַדִּין לֹא גָמַר שִׁחְרוּרוֹ; וְלֹא
 6 הָאָדוֹן יָכוֹל לְהוֹצִיא מֵהֵן, שִׁחְרִי לֹא נִשְׂאָר לוֹ בּוֹ קָנָן.
 7 לְפִיכָף, הַמַּפִּיל שֵׁן עֶבְדוֹ, וְאַחַר כֵּף סָמָה עֵינוּ - יוֹצֵא בַשָּׁנוּ,
 8 וְאֵינוּ נוֹתֵן לוֹ דְּמֵי עֵינוּ; וְאִם תַּפְּשֵׁ, אֵין מוֹצִיאִין מִיָּדוֹ.
 9 **יב.** מִי שִׁחְצִיו עֶבֶד וְחִצְיו כֵּן חוֹרִין, שִׁבְיָשׁוֹ אָדָם, אוֹ צַעֲרוֹ,
 10 אוֹ שְׁנָגַחוּ שׁוֹר, וְכִיִּצָּא בְּאֵלוֹ - חֵיב. אִם אָרְעוּ זֶה בְּיוֹם שֶׁל
 11 רְבוּ, לְרְבוּ; בְּיוֹם שֶׁל עַצְמוֹ, לְעַצְמוֹ.
 12 **יג.** הַחֹבֵל בְּעֶבֶד עֲבָרֵי שֶׁל חֲבֵרוֹ, חֵיב בְּחֲמִשָּׁה דְּכָרִים;
 13 וְיִלְקַח בְּהֵן קַרְקַע, וְרְבוּ אוֹכֵל פְּרוּתֵיהָ; וְלִכְשִׁיִּצָּא הָעֶבֶד
 14 לְחֵרוּת, תִּצָּא הַשְּׂדֵה מִתַּחַת יְדֵי רְבוּ. הַדִּיקוּ הַזֶּק שְׂאִינוּ
 15 מַעֲכָב מִלְּאִכָּה כָּלָל, כְּגוֹן שֶׁקָּטַע רֹאשׁ אָזְנוֹ אוֹ רֹאשׁ חֲטָמוֹ
 16 - הַכֵּל לְעַבְד, וְאֵין לְרְבוּ בְּהֵן פְּרוּת.
 17 **יד.** הַחֹבֵל בְּכַת קָטְנָה שֶׁל אַחֲרֵים - אִם נִזְק הַפּוֹחַת אוֹתָהּ
 18 מִכְּסָפָה [שווייה] הוּא, חָרִי הוּא שֶׁל אָב; וְכֵן שְׂבַתָּה, שֶׁל
 19 אָב - שִׁחְרִי מַעֲשֶׂה יְדֵיהָ וְכִסְף מְכִירְתָּהּ שֶׁל אֲבִיהָ הוּא.
 20 אֲבָל צַעַר וּבִשְׁת וְרַפּוּי, חָרִי הוּא שְׁלָהּ; וְכֵן נִזְק שְׂאִינוּ
 21 פּוֹחַת אוֹתָהּ מִכְּסָפָה, חָרִי הוּא שְׁלָהּ. וְכֵן הַחֹבֵל בְּכַתוֹ,
 22 מִשְׁלֵם לָהּ צַעַר וְרַפּוּי וּבִשְׁת.
 23 **טו.** הַחֹבֵל בְּאִשְׁת אִישׁ - הַשְּׂבַת וְהַרְפוּי לְבַעֲלָהּ, וְהַצַּעַר
 24 שְׁלָהּ. וְהַבִּשְׁת וְהַנִּזְק - אִם בְּגִלּוּי הוּא, כְּגוֹן שִׁחְבַל בְּפִנְיָהּ
 25 וּבְצַוָּאָרָה אוֹ בְּדִירָה וְזוֹרְעוּתֵיהָ - הַשְּׁלִישׁ שְׁלָהּ, וַיִּשְׁנֵי
 26 שְׁלִישִׁים לְבַעַל; וְאִם בְּסִתְרָה הוּא הַנִּזְק - הַשְּׁלִישׁ לְבַעַל,
 27 וַיִּשְׁנֵי שְׁלִישִׁים לְאִשָּׁה. שֶׁל בַּעַל, נוֹתְנִין לוֹ מִיָּד; וְשֶׁל אִשָּׁה,
 28 יִלְקַח בָּהֶם קַרְקַע, וְהַבַּעַל אוֹכֵל פְּרוּת.
 29 **טז.** בְּמָה דְּכָרִים אֲמוּרִים? בְּשִׁחְבְּלוֹ בַּה אַחֲרִים. אֲבָל
 30 הַבַּעַל שִׁחְבַל בְּאִשְׁתוֹ - חֵיב לְשֵׁלֵם לָהּ מִיָּד כֹּל הַנִּזְק
 31 וְהַצַּעַר, וְכֹל הַבִּשְׁת; וְהַכֵּל שְׁלָהּ, וְאֵין לְבַעַל בְּהֵן פְּרוּת.
 32 וְאִם רָצַת לְתַן הַדְּמִים לְאַחַר, נוֹתְנָת. וְכִזָּה הוֹרוּ הַגְּאוּנִים.
 33 וְהַבַּעַל מִרְפָּא אוֹתָהּ, כְּדֶרֶךְ שִׁמְרַפָּא כֹּל חֲלִיָּה.
 34 **יז.** וְהַמְזִיק אִשְׁתוֹ בְּתַשְׁמִישׁ הַמַּטָּה, חֵיב בְּנִזְקָהּ.
 35 **יח.** הָאִשָּׁה שִׁחְבְּלָהּ בְּבַעֲלָהּ - אִם הָיָה לָהּ תּוֹסַפַּת
 36 בְּכַתְּבָתָהּ - מְחִיבִין אוֹתָהּ לְמַכַּר הַתּוֹסַפַּת לְבַעֲלָהּ בְּטוֹבַת
 37 הַנְּיָה [בדמי הנאתו שנפטר מהתוספת], וְגוֹבָה מִמֶּנָּה אִם
 38 רָצָה הַבַּעַל; וְאִם רָצָה לְגַרְשָׁה וּלְגַבּוֹת מִן הַכֵּל, גּוֹבָה. וְאִם
 39 לֹא הָיָה לָהּ תּוֹסַפַּת, אֵינָה יָכוֹלָה לְמַכַּר לוֹ עַקֵּר כַּתְּבָתָהּ;
 40 שְׂאִסּוּר לוֹ לְאָדָם לְשַׁהוֹת עִם אִשְׁתוֹ שְׁעָה אַחַת בְּלֹא כַּתְּבָתָהּ,
 41 כְּדִי שְׁלֹא תִהְיֶה קָלָה בְּעֵינָיו לְהוֹצִיאָהּ. אֲלֹא אִם רָצָה
 42 הַבַּעַל, כּוֹתֵב עֲלֶיהָ שְׁטָר [חוב] בְּדְּמֵי חָבְלוֹ [שווי הזקוק],
 43 אוֹ מְגֻרְשָׁה וְנוֹטֵל מִכַּתְּבָתָהּ הָרְאוּי לוֹ.
 44 **יט.** הַחֹבֵל בְּכַתְּבָתָהּ הַגְּדוּלִים - אִם אֵין סְמוּכִין עַל שְׁלַחְנוֹ,
 45 נוֹתֵן לָהֶם מִיָּד; וְהַקְּטָנִים - יִלְקַח לְתַן קַרְקַע בְּנִזְקוֹ, וְהֵן
 46 אוֹכְלִין פְּרוּתֵיו. וְכֵן הַדִּין בְּאַחֲרֵים שִׁחְבְּלוּ בְּהֵן. וְאִם הִיּוּ
 47 סְמוּכִין עַל שְׁלַחְנוֹ, וְחָבֵל בְּהֵן - פְּטוּר, בֵּין שְׁהִיּוּ גְּדוּלִים בֵּין

47 שוגג, בין שהיה אנוס - הרי הוא כמזיד. כיצד? נפל מן
 48 הגג ושבר את הפלים, או שנתקל בשהוא מהלך ונפל על
 49 הפלי ושברו - חייב נזק שלם, שנאמר: "וימכה בהמה
 50 ישלמנה", ולא חלק הכתוב פאן בין שוגג למזיד.
 51 ב. ואחד ההורג בהמתו של חברו, או השובר פליו, או
 52 קורע בגדיו, או קוצץ נטיעותיו - הכל דין אחד הוא.
 53 ג. במה דברים אמורים? ברשות הנזק. אבל ברשות
 54 המזיק, אינו חייב לשלם אלא אם הזיק בזדון; אבל
 55 בשגגה או באנס, פטור. וכן אם היו שניהן ברשות, או
 56 שניהן שלא ברשות, והזיק אחד מהן ממון חברו שלא
 57 בכונה - פטור.
 58 ד. היה עולה בסלם, ונשמטה שליכה [מדריגה] מתחתיו,
 59 ונפלה והזיקה - אם לא היתה מהדקת וחוזה, חייב; ואם
 60 היתה חזקה ומהדקת, ונשמטה, או שהתליעה - הרי זה
 61 פטור, שזו מכה בידי שמים היא. וכן כל פיוצא כזה. וכל
 62 אלו הדברים ברשות הנזק; אבל ברשות המזיק - פטור,
 63 עד שיתפון להזיק, כמו שבארנו.
 64 ה. הרי שמלא חצר חברו פדי יין ושמן, אפלו הכניסן
 65 ברשות - הואיל ולא קבל עליו בעל החצר לשמו, הרי
 66 זה נכנס ויוצא פדרפו, וכל שישתפר מן הפדים בכניסתו
 67 וכיציאתו, הרי הוא פטור עליהן. ואם שבין בכונה אפלו
 68 הכניסן בעל הפדים שלא ברשות - הרי זה חייב לשלם.
 69 וכן כל פיוצא כזה.
 70 ו. שור שעלה על גבי חברו להרגו, ברשות המזיק שהוא
 71 בעל התחתון, בין שהיה תם, בין שהיה מועד, ובא בעל
 72 התחתון ושטט את שורו להצילו, ונפל עליו ומת - הרי
 73 זה פטור.
 74 ז. דחפו לעליון ומת - אם היה יכול לשמטו [לתחתון]
 75 ולא שמטו, הרי זה חייב; ואם לא היה יכול לשמטו, הרי
 76 זה פטור.
 77 ח. שנים שהיו מהלכין ברשות הרבים, זה בא בחביתו
 78 וזה בא בקורתו, ונשברה פדו של זה בקורתו של זה -
 79 פטור; שלזה רשות להלך, ולזה רשות להלך. היה בעל
 80 הקורה ראשון, ובעל החבית אחרון, ונשברה חבית בקורה
 81 - פטור. ואם עמד בעל הקורה לנוח מכבד משאו, חייב;
 82 ואם הזהיר בעל החבית ואמר לו 'עמד', פטור. עמד לתקן
 83 משאו, הרי זה כמהלך ופטור, ואף על פי שלא הזהיר
 84 בעל החבית, שהרי הוא טרוד בדרפו. היה בעל החבית
 85 ראשון, ובעל הקורה אחרון, ונשברה חבית בקורה - חייב;
 86 שזה כמו ששברה בידו בכונה. ואם עמד בעל החבית
 87 לנוח, פטור; ואם הזהיר בעל הקורה ואמר לו 'עמד', הרי
 88 זה חייב. ואם עמד לתקן משאו, אף על פי שלא הזהיר
 89 לבעל הקורה - הרי הוא חייב. וכן זה בא בגרו וזה בא
 90 בפשתנו [ונשרו]; וכן כל פיוצא כזה.
 91 ט. שנים שהיו מהלכין ברשות הרבים, אחד רץ ואחד
 92 מהלך, והזק אחד מהם בחברו שלא בכונה - זה הרץ חייב,
 93 מפני שהוא משנה; ואם היה ערב שבת בין השמשות,

1 ו. הודה החובל שהוא חבל, משלם חמשה דברים, שהרי
 2 העדים היו שם שנכנס לתוך ידו שלם בשעת המריבה
 3 ויצא חבול. אבל אם לא היו שם עדים כלל, והוא אומר:
 4 'חבלתי בי', והודה מעצמו - פטור מן הנזק ומן הצער,
 5 וחיוב בשבת ובשבת ורפוי על פי עצמו; לפיכך, אם כפר
 6 ואמר: 'לא חבלתי', נשבע שבועת הסת [מדרבנו].
 7 ז. ולמה משלם אדם שלישה דברים אלו על פי עצמו?
 8 שהשבת והרפוי ממון הוא, ואינו קנס - שאם לא יתן לו,
 9 הרי חסרו ממון שהוא מתרפא בו ובטל ממלאכתו.
 10 והבשלת לא הגיעה לו אלא בשעה שהודה בפנינו שהוא
 11 חבל בו - שהנחבל שלא חבל בו אדם, אין לו בשת,
 12 והודאתו בבית דין היא שבישה אותו.
 13 ח. נמצאת למד, שאין הפרש בבשת בין בשת המגיעה
 14 לו אם חבל בו בפני אחרים, ובין בשת המגיעה לו בעת
 15 שהודה בפני אחרים שחבל בו; לפיכך משלם אדם בשת
 16 על פי עצמו.
 17 ט. אינו דומה מזיק חברו בגופו, למזיק ממנו; שהמזיק
 18 ממון חברו - כיון ששלם מה שהוא חייב לשלם, נתכפר
 19 לו. אבל חובל בחברו - אף על פי שנתן לו כל החמשה
 20 דברים, אין מתכפר לו; ואפלו הקריב כל אילי נביות
 21 [המובחרים], אין מתכפר לו ולא נמחל עונו, עד שיבקש
 22 מן הנחבל וימחל לו.
 23 י. ואסור לנחבל להיות אכזרי ולא ימחל; ואין זו דרך
 24 ירע ושראל. אלא כיון שבקש ממנו החובל, ונתחנן לו
 25 פעם ראשונה ושניה, וידע שהוא שוב מחטאו, ונחם
 26 [התחרט] על רעתו - ימחל לו. וכל הממחה למחל - הרי
 27 הוא משבח, ורוח חכמים נוחה הימנו.
 28 יא. ועוד יש הפרש בין נזקי גופו לנזקי ממנו, שהאומר
 29 לחברו: 'סמה עיני, קטע את ידי, על מנת שאתה פטור'
 30 - הרי זה חייב בחמשה דברים; שהדבר ידוע, שאין אדם
 31 רוצה בכך. אבל האומר לחברו: 'קרע את פסותי, שבר
 32 את פדי, על מנת שאתה פטור' - הרי זה פטור; ואם לא
 33 אמר לו 'על מנת שאתה פטור' - הרי זה חייב לשלם, אף
 34 על פי שהרשהו להשחית.
 35 יב. במה דברים אמורים? בשבאו הפלים לידו תחלה
 36 בתורת שמירה, כגון שהיו שאולין אצלו או מפקדין
 37 אצלו, ואמר לו: 'שבר וקרע, ועשה פן - חייב לשלם, עד
 38 שיאמר לו 'על מנת שאתה פטור'; אבל אם אמר לו: 'קח
 39 פלי זה ושברו', כגד זה וקרעו, ועשה כן - הרי זה פטור.
 40 יג. האומר לחברו: 'שבר פליו של פלוני על מנת שאתה
 41 פטור', ועשה כן - הרי זה חייב לשלם, וכאלו אמר לו
 42 'סמה עיניו של פלוני על מנת שאתה פטור'. ואף על פי
 43 שהעושה הוא החייב לשלם - הרי זה האומר לו שתפו
 44 בצדו ורשע הוא, שהרי הכשיל עור וחסך ידי עוברי עברה.
 45 פָּרָק ו
 46 א. המזיק ממון חברו, חייב לשלם נזק שלם; בין שהיה

מתוך מהדורת חזק

23 יד. חמשה שהניחו חמש חבילות על הבהמה ולא מתה,
 24 ובא זה האחרון והניח חבילתו עליה ומתה - אם הייתה
 25 מהלכת באותן החבילות, ומשהוסיף זה חבילתו עמדה
 26 ולא הלכה - האחרון חביב; ואם מתחלה לא הייתה מהלכת,
 27 האחרון פטור. ואם אין ידוע, כלן משלמין בשנה.
 28 טו. וכן חמשה שישבו על הכסא ולא נשבר, ובא האחרון
 29 וישב עליו ונשבר - אף על פי שהיה ראוי להשבר בהם
 30 קדם שישב - הואיל וקרוב את שבידתו, האחרון חביב;
 31 שהרי אומרים לו: 'אלו לא נסמכת עליו, היינו עומדים
 32 קדם שישבר'. ואם ישבו פאחת ונשבר, כלן חביבין. וכן
 33 כל פיוצא כזה.
 34 טז. אדם ושור שדחפו בהמה, או כלים, או אדם, או
 35 בהמת פסולי המקדשין, לבור; והזק הנדחף בבור, או מת,
 36 או שנתברו הכלים: לענן נזקי אדם או הזק בהמה -
 37 שלשתם חביבין, האדם הדוחף ובעל השור ובעל הבור;
 38 ומשלשין [מחלקים] ביניהם. לענן דמי ולדות וארבעה
 39 דברים - אדם חביב, ובעל השור ובעל הבור פטורין. לענן
 40 כפר [על מות האדם] ושלשים של עבד - בעל השור חביב,
 41 ואדם ובעל הבור פטורין. לענן כלים ופסולי המקדשין -
 42 אדם ובעל השור חביבין, ובעל הבור פטור.

1 פטור, מפני שהוא רץ ברשות, כדי שלא תכנס השבת
 2 והוא אינו פנוי [מוכח]. היו שגיהם רצים, והזקו זה כזה -
 3 שגיהן פטורין, ואפלו בשאר הימים.
 4 י. אחד המזיק בידו, או שזרק אבן, או ירה חץ והזיק בו,
 5 או שפטר [הפנה זרם] מים על חברו או על הכלים והזיק,
 6 או שרק או נע [באפן] והזיק בכיחו וניעו [ליחת הגרון
 7 והארץ] בעת שהלכו מכוון - הרי זה פמזיק בידו, והן
 8 תולדות של אדם. אבל אם נח הרק והפית על הארץ,
 9 ואחר כך נתקל בהן אדם - הרי זה חביב משום בורו; שכל
 10 תקלה, תולדת בור היא, כמו שבארנו.
 11 יא. לוטש [עובד במתכת] שהיה מכה בפטיש, ויצא גץ
 12 מתחת הפטיש והזיק - הרי זה חביב כמי שזרק חץ או זרק
 13 אבן. וכן הפנאי שקבל עליו את הכתל לסתרו, ושבר את
 14 האבנים או הזיק [אחרים] - חביב. היה סותר מצד זה, ונפל
 15 מצד אחר - פטור; ואם מחמת הפכה - חביב, שזה כוזק
 16 חץ והזיק בו הוא.
 17 יב. הכובש [לוחץ על] בהמת חברו במים, או שנפלה
 18 ומנעה מלעלות עד שמתה במים, או שהניחה בחמה
 19 וצמצם [דחק] עליה המקום כדי שלא תמצא צל, עד
 20 שהרגתה החמה - חביב לשלם. וכן כל פיוצא כזה.
 21 יג. שנים שהמיתו את הבהמה פאחת, או שברו את הכלי
 22 פאחת - משלשין [מחלקים] ביניהם.

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - ט' - ט"ו מרחשון ה'תשע"ד

63 היה חורש והולך חוץ למאה אמה - ממאה ולחוץ טהור,
 64 שאין עצמות קבר מגיעות ליתר ממאה.
 65 ד. חזקת העצמות המכסות - שהן של אדם, עד שיודע
 66 שהן של בהמה; וחזקת העצמות המגלות - שהן של
 67 בהמה, עד שיודע שהן של אדם. היה שם חריץ [בור]
 68 מלא עצמות אדם, או שהיו עצמות אדם צבורות על גב
 69 קרקע, וחרש עצמות אלו עם השדה, או שחרש שדה
 70 שאבד בה [מיקומו של] קבר (או שנמצא בו קבר) - הרי
 71 זה אינו עושה בית הפס; שלא גזרו טמאה אלא על שדה
 72 שגחרש בה קבר ודאי. וכן חחרש את המת בשדה, אינו
 73 עושה בית הפס; שכל אלו, דבר שאינו מצוי הוא, ולא
 74 גזרו אלא בקבר שגחרש, שהוא הדבר המצוי.
 75 ה. חחרש את הקבר בשדה שאינה שלו - אינו עושה
 76 בית הפס, שאין אדם אוסר דבר שאינו שלו; אפלו שתף,
 77 או ארס [- עובד תמורת יבול], או אפיטרופוס - אינו
 78 עושה בית הפס. חרש קבר בשדה שלו ושל חברו
 79 [הגובל עמו] פאחת - שלו, עושה בית הפס; ושל חברו,
 80 אינו עושה בית הפס.
 81 ו. ונכרי שחרש קבר בשדהו - אינו עושה בית הפס,
 82 שאין בית פס לגויים.
 83 ז. שדה בית פס למעלה, ושדה טהורה למטה, ושטפו
 84 גשמים מעפר בית הפס לטהורה - אפלו הייתה אדמה

יום ראשון ט' מרחשון ה'תשע"ד 43

הלכות טמאת מת

פרק י

46 א. איזה הוא בית הפס? זה מקום שגחרש בו קבר, שהרי
 47 נדקדקו עצמות המת בתוך העפר, ונתפרסו בכל השדה.
 48 וגזרו טמאה על כל השדה שגחרש בה הקבר; ואפלו חרש
 49 על גבי הארון, ואפלו היה משקע [טמון ומוגן] ברוכדין
 50 [לוחות שיש] ואבנים, ואפלו היה על גבי הארון רום שתי
 51 קומות - הואיל וחרש קבר, הרי זה עושה בית הפס. עד
 52 כמה הוא נעשה בית הפס? מאה אמה על מאה אמה
 53 במקום הקבר.
 54 ב. כל הרבוע שהוא בית ארבעת סאין - הרי הוא בית
 55 הפס, ועפרו מטמא במגע ובמשא כמו שבארנו. ואינו
 56 מטמא באהל; וכן המאהיל על בית הפס הזה, טהור.
 57 ג. התחיל לחרש את הקבר, והיה חורש והולך, וקדם
 58 שיגמר מאה אמה נער את המתרשה, או שהטיח
 59 [המחרישה] בסלע או בגדר - עד שם הוא עושה בית
 60 הפס בלבד; והשאר טהור, שהרי לא הגיע אליו במשך
 61 המתרשה. חרש כמו חמשים אמה או לתר, וחרו [אחר
 62 הפסקה] וחרש עד שהשלים המאה - הכל בית הפס;

46

יום שני י' מרחשון ה'תשע"ד

47

פֶּרֶק יא

48 א. אֶרֶץ הָעַמִּים - בְּתַחֲלָה גָזְרוּ עַל גּוֹשָׁה [- אדמתה] 49 בלבד, כְּבֵית הַפָּרֶס, וְלֹא הָיוּ מְטַמְּאִין אֶלָּא הַמְהַלֵּךְ בָּהּ, או 50 נֹגֵעַ אוּ נֹשֵׂא מִצִּפְרָה. חֲזְרוּ וְגָזְרוּ עַל אֹיְרָה שִׁיטְמָא, וְאִף 51 עַל פִּי שְׂלֵא נִגַּע וְלֹא נָשָׂא, אֶלָּא פִּינּוֹן שֶׁהַכְּנִיס רֹאשׁוֹ וְרַבּוֹ 52 לְאֹיִר אֶרֶץ הָעַמִּים, נְטָמָא; וְכֵן כְּלֵי חַרֵּשׁ שֶׁהַכְּנִיס אֹיִרוֹ 53 לְאֶרֶץ הָעַמִּים, וְשָׂאָר כְּלִים שֶׁהַכְּנִיס רִבְּן לְאֹיִר אֶרֶץ 54 הָעַמִּים - נְטָמָא.

55 ב. טְמֵאת אֹיִר אֶרֶץ הָעַמִּים - לֹא עָשׂוּ אוֹתָהּ כְּטֵמֵאת 56 עִפְרָה, אֶלָּא קָלָה הִיא מִמֶּנָּה: שְׂעַל טְמֵאת עִפְרָה, שׁוֹרְפִין 57 תְּרוּמָה וְקִדְשִׁים; וְהַמְטַמֵּא בְּגוֹשָׁה טָמֵא טְמֵאת שְׂבָעָה, 58 וְצָרִיף הַזֵּיהַ שְׁלִישִׁי וְשִׁבְעִיעִי. אֲבָל הַמְטַמֵּא בְּאֹיְרָה, אֵין 59 צָרִיף הַזֵּיהַ שְׁלִישִׁי וְשִׁבְעִיעִי, אֶלָּא טְבִילָה וְהַעֲרַב שְׂמֶשׁ; וְכֵן 60 תְּרוּמָה וְקִדְשִׁים שֶׁנְטָמָאוּ מִחֵמַת אֹיְרָה - תּוֹלִין, לֹא 61 אוֹקְלִין וְלֹא שׁוֹרְפִין.

62 ג. עֵפֶר אֶרֶץ הָעַמִּים וְעֵפֶר בֵּית הַפָּרֶס - מְטַמְּאִין בְּמַגֵּעַ 63 וּבְמִשָּׂא, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוֹ. וְכַמָּה שְׂעוֹרֵן? כְּחוֹתֶם הַמְרַצּוֹפִין 64 [שֶׁק הולכי דרכים], וְהוּא פְּסִיקָה [כְּדוֹר חוֹטֵי צַמֵּר לֹא רִיגָה] 65 גְּדוּלָה שֶׁל סְקָאִין. עֵפֶר בֵּית הַפָּרֶס וְעֵפֶר חוֹצֵה לְאֶרֶץ 66 שְׂבָאוּ [לֹא רֹא יִשְׂרָאֵל] בְּנִיךְ [- עִם יִרְק] - אִם יֵשׁ בְּמִקּוֹם 67 אֶחָד כְּחוֹתֶם הַמְרַצּוֹפִין, מְטָמָא; וְאִם לֹאוּ, אֵינוֹ מְצַטְרֵף; 68 שְׂלֵא גָזְרוּ אֶלָּא עַל גּוֹשׁ כְּבָרִיתוֹ. מִעֲשֵׂה שֶׁהָיוּ אֲגָרוֹת בָּאוֹת 69 מִחוֹצֵה לְאֶרֶץ לְבַגֵּי כְּהֻנִּים גְּדוּלִים, וְהָיוּ בְּהֵן [בְּכוֹלוֹ, 70 שִׁיעוֹר שֶׁל] כְּסָהָה וְכִסָּתִים חוֹתְמוֹת - וְלֹא חִשּׁוֹ לְהֵן 71 מְשׁוּם טְמָאָה, לְפִי שְׂלֵא הָיָה כְּחוֹתֶם מִהֵן כְּחוֹתֶם 72 הַמְרַצּוֹפִין.

73 ד. הַמְבִיא תַנּוּרִים וְסִפְלִים וְכֵלֵי חַרֵּשׁ מִחוֹצֵה לְאֶרֶץ - עַד 74 שְׂלֵא הִסְקוּ [בְּכַבְשׁוּן], טְמֵאִים מְשׁוּם אֶרֶץ הָעַמִּים; 75 מִשְׁהִסְקוּ, טְמֵאִים מְשׁוּם כְּלֵי חַרֵּשׁ שֶׁנְטָמָא בְּאֶרֶץ הָעַמִּים, 76 שֶׁאֵינוֹ מְטַמֵּא אָדָם וְכִלִּים, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוֹ.

77 ה. הַמְהַלֵּךְ בְּאֶרֶץ הָעַמִּים - בְּהָרִים וּבְסָלְעִים - טָמֵא 78 טְמֵאת שְׂבָעָה; בְּיָם וּבְמִקּוֹם שֶׁהָיָה עוֹלָה בְּזַעֲפוֹ [עַל 79 גְּדוּתוֹ] - טָהוֹר מְשׁוּם נֹגֵעַ בְּאֶרֶץ הָעַמִּים, וְטָמֵא מְשׁוּם 80 אֹיְרָה. הַנִּכְנָס לְאֶרֶץ הָעַמִּים בְּשָׂדֵה תְּבָהּ וּמַגְדֵּל הַפּוֹרְחִין 81 בְּאֹיִר - טָמֵא; שֶׁאֵהָל זְרוּק [- נִידִי] אֵינוֹ קְרוִי אֵהָל.

82 ו. סוּרְיָה - עִפְרָה מְטַמֵּא כְּחוֹצֵה לְאֶרֶץ, וְאֹיְרָה טָהוֹר; לֹא 83 גָזְרוּ עַל אֹיְרָה. לְפִיכֵן, אִם הָיְתָה סְמוּכָה לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל 84 שְׂפָה בְּשָׂפָה, וְלֹא הָיָה מְפָסִיק בֵּינֵיהֶן, לֹא אֶרֶץ הָעַמִּים, 85 וְלֹא בֵּית הַקְּבֻרוֹת, וְלֹא בֵּית הַפָּרֶס - הָרִי זֶה יְכוֹל לְהַכְּנִס 86 לָהּ בְּטַהֲרָה, בְּשָׂדֵה תְּבָהּ וּמַגְדֵּל; וְהוּא, שְׂלֵא יִגַּע בְּגוֹשָׁה. 87 וְכֵן אֶרֶץ הָעַמִּים הַסְּמוּכָה לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, וְאֵין בֵּינֵיהֶן מִקּוֹם 88 טָמֵא - הָרִי זֶה נִבְדָּקַת [מִקְרָב], וְטָהוֹרָה.

1 וְהַלְבִּינָהּ, אוּ לְכַנְּהָ וְהִאֲדִימָה [נִשְׁתַּנָּה צְבֵעָה לְצַבֵּעַ בֵּית 2 הַפָּרֶס] - טָהוֹרָה; שֶׁאֵין בֵּית הַפָּרֶס עוֹשֶׂה בֵּית הַפָּרֶס, וְלֹא 3 גָזְרוּ טְמָאָה אֶלָּא עַל גּוֹשׁ [אדמה] כְּבָרִיתוֹ.

4 ח. בֵּית הַפָּרֶס הַזֶּה, מִתָּר לְנִטְעַב בּוֹ כֹּל נִטְעַב; לְפִי שֶׁהַשְּׂרָשִׁין 5 יוֹרְדִין לְמִטָּה מְשֻׁלְשָׁה, וְלְמִטָּה מְשֻׁלְשָׁה בְּבֵית הַפָּרֶס טָהוֹר 6 - שְׁהָרִי הַקָּבֵר נִפְרֵס [- הַתּוֹרֵר] עַל פְּנֵי הַשְּׂדֵה. אֲבָל אֵין 7 זוֹרְעִין בְּתוֹכָהּ, אֶלָּא זֶרַע הַנִּקְצָר [ולא הַנִּעְקָר]. וְאִם זֶרַע 8 וְעָקָר - צוֹבֵר אֶת גְּרֵנוֹ בְּתוֹכוֹ, וְכוֹבֵר אֶת הַתְּבוּאָה בְּשִׂמְי 9 כְּבָרוֹת [- 1907], וְקִטְנִיּוֹת בְּשֻׁלְשׁ כְּבָרוֹת, שְׂמָא יֵשׁ בְּהֵן עֲצָם 10 כְּשִׁעוֹרָה; וְשׁוֹרֵף אֶת הַקֵּשׁ וְאֶת הַעֲצָה [קֵשׁ הַקְּטִינִית] שֶׁם - 11 גָזְרָה, שְׂמָא יֵשׁ בְּהֵן עֲצָם כְּשִׁעוֹרָה, וְאִם תִּתִּיר לוֹ בְּהֵנִיָּה, 12 מוֹצִיאָהּ וּמוֹכְרָהּ, וְנִמְצָא מְרַגֵּל [- מִפִּינָן] אֶת הַטְּמָאָה.

13 ט. שְׂדֵה שֶׁהִחֲזִיקָה שֶׁהִיא בֵּית הַפָּרֶס, אֶפְלוּ הִיא בֵּית 14 אֲרִבְעַת כּוֹרִין, וְאֶפְלוּ מְשׁוּכָה מִמִּקּוֹם הַטֵּיט הַרְף שֶׁאֵינוֹ 15 נִחְרָשׁ וְלֹא נִעֲשֶׂה בֵּית הַפָּרֶס, וְאֶפְלוּ טָהוֹרָה מִקְּפַת אוֹתָהּ 16 מֵאַרְבַּע רוחותיה - הָרִי הִיא בְּחוֹקְתָהּ.

17 י. מְצָא שְׂדֵה הַמְצַיֵּנָת [- מִסּוּמְנַת], וְאֵין יָדוּעַ מַה טִּיבָהּ 18 - אִם יֵשׁ בָּהּ אֵילָן, בְּיָדוּעַ שֶׁנִּחְרָשׁ קָבֵר בְּתוֹכָהּ 19 [וּמוֹתֵרַת בְּנִיטֵיעָה]; אֵין בָּהּ אֵילָן, בְּיָדוּעַ שֶׁאֲבָד קָבֵר 20 בְּתוֹכָהּ [אִסוּר לְנוֹטֵיעָה], כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוֹ; וְהוּא, שִׁיְהִיָּה 21 בָּאוֹתוֹ מִקּוֹם זָקֵן אוּ תִלְמִיד חֲכָמִים - שֶׁאֵין כֹּל אָדָם 22 בְּקִיאֵין בְּכֵף וְיוֹדְעִין שֶׁמִּתָּר לְנִטְעַב בּוֹ וְאִסוּר לְנִטְעַב 23 בְּאַחֲרָת.

24 יא. הַמְהַלֵּךְ בְּבֵית הַפָּרֶס עַל אֲבָנִים שֶׁאֵין מִתְּנַדְנָדִין תַּחַת 25 רְגְלֵי אָדָם בְּשָׂעָה שֶׁמְהַלֵּךְ עֲלֵיהֶן, אוּ שֶׁנִּכְנַס לָהּ וְהוּא רֹכֵב 26 עַל גְּבִי אָדָם וּבִהְמָה שֶׁכָּפוֹן יָפָה - הָרִי זֶה טָהוֹר. אֲבָל אִם 27 הַלֵּךְ עַל גְּבִי אֲבָנִים שֶׁמוֹדְעוֹעִין בְּשַׁעַת הַלּוּף - אִף עַל פִּי 28 שֶׁנִּשְׁתַּמֵּר וְלֹא נִדְנָד, הָרִי זֶה טָמֵא כְּמִי שֶׁהַלֵּךְ עַל הָעֵפֶר 29 עֲצָמוֹ; וְכֵן אִם הַלֵּךְ עַל גְּבִי אָדָם שֶׁכָּחוּ רַע, עַד שֶׁתִּהְיֶינָה 30 אֲרִכְבוּתֵיהֶן נֹקְשׁוֹת זוֹ לְזוֹ וְשׁוֹקִיּוֹ מְרַעִידוֹת כְּשֶׁהוּא נוֹשֵׂאוֹ, 31 אוּ עַל גְּבִי בְּהֵמָה שֶׁכָּחָה רַע, עַד שֶׁתְּטִיל גְּלָלִים בְּשַׁעַת 32 רְכִיבָהּ [מִרוּב מֵאֲמָן] - הָרִי זֶה טָמֵא, וְכֵאלוֹ הַלֵּךְ בְּרִגְלָיו.

33 יב. הַמְטָהֵר בֵּית הַפָּרֶס, צָרִיף לְטַהֲרוֹ בְּמַעֲמַד שְׁנֵי 34 תִלְמִידֵי חֲכָמִים. וְכִיצַד מְטַהֲרִין אוֹתוֹ? כּוֹנֵס אֶת כֹּל הָעֵפֶר 35 שֶׁהוּא יְכוֹל לְהִסִּיטוֹ מֵעַל פְּנֵי כֹל הַשְּׂדֵה, וְנוֹתְנוֹ לְתוֹף 36 כְּבָרָה שֶׁנִּקְבְּיָהּ דְּקִין, וּמִמֶּחָה [מִפּוֹרֵר] וּמוֹצִיא כֹּל עֲצָם 37 כְּשִׁעוֹרָה הַנִּמְצָא שָׁם, וְיִטְהַר. וְכֵן אִם נִתֵּן עַל גְּבִיו שְׂלֵשָׁה 38 טְפָחִים עֵפֶר מִמִּקּוֹם אַחֵר, אוּ שֶׁנִּטַּל מֵעַל כֹּל פְּנֵיו שְׂלֵשָׁה 39 טְפָחִים - הָרִי זֶה טָהוֹר; נִטַּל מִחֲצִי אֶחָד שְׂלֵשָׁה טְפָחִים, 40 וְנִתֵּן עַל חֲצִיו הָאֶחָד שְׂלֵשָׁה טְפָחִים - הָרִי זֶה טָהוֹר. נִטַּל 41 מֵעַל פְּנֵיו טֶפֶח וּמִחֲצֵהוּ, וְנִתֵּן עָלָיו טֶפֶח וּמִחֲצֵהוּ עֵפֶר 42 מִמִּקּוֹם אַחֵר - לֹא עֲשֵׂה כְלוּם; וְכֵן אִם עִזּוֹ [טִילָק 43 אַבְנִיו], וּבִדְקַב בְּשַׁעַת עִזּוֹק מִלְּמַעְלָה - לֹא עֲשֵׂה כְלוּם. 44 רָצְפוּ בְּאֲבָנִים שֶׁאֵינָן מִתְּנַדְנָדִין מִהַלּוּף אָדָם, הָרִי זֶה 45 טָהוֹר.

מתוך מהדורת חוק

- 1 ז. מקום ששכנו בו גוים בארץ ישראל - הרי זה מטמא
2 בארץ העמים עד שיבדק, שמה קברו בו נפלים.
3 ח. ותרומה וקדשים שנטמאו מחמת מדור - [מגורין]
4 העמים - תולין, לא אוכלין ולא שורפין. וכמה ישהו
5 במקום, ויהיה צריך בדיקה? ארבעים יום, כדי שתתעבר
6 אשה ותפיל גפל שמטמא. אפלו איש שאין עמו אשה -
7 אם שקה ארבעים יום, מדורו טמא עד שיבדק; וגרה
8 משום מדור שתהיה בו אשה. אפלו עבד, או אשה, או
9 סריס, או קטן בן תשע שנים ויום אחד - עושה [טומאת
10 -] מדור העמים.
11 ט. מדור גוים שהיה בו עבד מישראל, או אשה, או קטן
12 בן תשע, משמרין אותו שלא יקברו שם גפל - אינו צריך
13 בדיקה. ואת מה הן בודקין - את הביבין [תעלות ניקוז
14 המים] העמקין, ואת המים הסרוחין; וכל מקום שהחזיר
15 והחלדה וכולין להוליך משם הגפל - אינו צריך בדיקה,
16 מפני שהן גוררין אותן משם. מדור העמים שחרב, הרי
17 הוא בטמאתו עד שיבדק.
18 י. האיציטוניות [- אכסודאות], אין בהן משום מדור גוים,
19 לפי שהיא גלויה, ואין בה מקום להטמין הנפלים. ועשרה
20 מקומות, אין בהן משום מדור גוים - לפי שאין דירתן
21 קבועה, לא גזרו עליהן טמאה. ואלו הם העשרה מקומות:
22 אהלי הערבים, והספות, והצריפין, והברגנין [מקום קיבוץ
23 פירות], ותקרה שעל גבי העמודים ואין לה דפנות והן
24 בתי הקיץ, ובית [שלפני ה-] שער, ואוירה של חצר,
25 והמרחץ, ומקום שעושים בו החצים וכלי המלחמה,
26 ומקום הלגיונות [- מרוצת הפרשים].
27 יא. החנות - אין בה משום מדור גוים, אלא אם כן היה
28 דר בתוכה. חצר שהיא טמאה משום מדור העמים, הרי
29 בית שער שלה ואוירה טמאין כמותה. ואין מדור העמים
30 ולא בתי הפרס בחוצה לארץ.
31 יב. עצרות המבלעות בארץ ישראל - כגון סיסית
32 ותברותיה, אשקלון ותברותיה - אף על פי שפטרות מן
33 המעשרות ומן השביעית, אין בהן משום ארץ העמים.
34 וחקת דרכים של עולי בבל טהורות, אף על פי שהן
35 מבלעות בארץ העמים.
36 יום שלישי י"א מרחשון ה'תשע"ד
37 פֶּרֶק יב
38 א. טפח על טפח מרבע על רום טפח - מביא את הטמאה
39 וחוצץ בפני הטמאה, דין תורה; שאין קרוי אהל אלא
40 טפח על טפח ברום טפח, או יתר על זה. כיצד? כזית מן
41 המת מנח לאויר, ויבצדו פלים כגון מחטין וצנורות וכיוצא
42 בהם, ואינן נוגעין בטמאה - אם האהיל עליהם אהל שיש
43 בו טפח על טפח, והיה גבוה מעל הארץ טפח - הרי זה
44 מביא את הטמאה לפלים, וטמאין; היו פלים אחרים על
45 גבי אהל זה שיש בו טפח על טפח - הרי הם טהורים,
46 מפני שהאהל חוצץ בינם ובין הטמאה. הנה למדת,
47 ששם שהאהל מטמא כל שתחתיו - כך מציל כל שחוצה
48 לו, וחוצץ בין הטמאה ובין פלים שעל גביו; וכן אם
49 היתה הטמאה על גביו, וכלים תחתיו - הפלים טהורין,
50 שהאהל חוצץ בפני הטמאה. היה האהל פחות מרום
51 טפח, או פחות מטפח על טפח אף על פי שהוא גבוה
52 כמה טפחים - הפלים שבצד הטמאה טהורים. וכלים
53 שלמעלה מן אהל זה - כל שפנגד הטמאה, טמא; מפני
54 שהאהילו על הטמאה, ואין שם אהל לחץ [- לחצוץ] בפני
55 הטמאה. וכן אם היתה טמאה על גבי אהל זה, וכלים
56 תחתיו - כל שפנגד הטמאה, טמא; שהרי הטמאה
57 האהילה עליהם, ואין שם אהל שיחץ בפני הטמאה -
58 שכל פחות מרום טפח, כנגיעה הוא חשוב [כאילו נגעה
59 הטומאה בכלים], וטמאה שתחתיו, טמאה רצוצה [- שאין
60 מעליה חלל טפח] היא, כמו שבבאנו. כמה דברים
61 אמורים? בשלא היה האהל אדם או פלים; אבל אדם או
62 פלים שנעשו אהל על הטמאה - בין שהיו הם עצמם
63 אהל, בין שהיו עמודי האהל, אפלו היו פלים שאין
64 מקבלין טמאה כל עקר - הרי אלו מביאין את הטמאה,
65 ואינן חוצצין בפני הטמאה. כיצד? לוח שהיה מנח על
66 גבי ארבעה בני אדם, או על גבי ארבעה פלים, אפלו כלי
67 אבנים וכיוצא בהם מפלים שאין למינם טמאה, ואין צריך
68 לומר, אם היה מנח על ארבעה שפורין או ארבעה קנים
69 שגבוהין טפח, והיתה טמאה וכלים תחתיו - הפלים
70 טמאים. ואם היו פלים על גביו, אפלו שלא פנגד הטמאה
71 - טמאים; ואם היתה טמאה על גבי הלוח, וכלים תחתיו
72 - כל פלים שתחת הלוח טמאין. אבל אם היה הלוח מנח
73 על גבי ארבע אבנים, או על גבי בהמה ותיח, והיתה
74 טמאה תחתיו - הרי הפלים שעל גביו טהורין.
75 ב. היתה טמאה על גביו [- על הלוח המזכור] - הרי כל
76 הפלים שתחתיו טהורין, מפני שהאהל חוצץ בפני
77 הטמאה. וכלי גללים וכלי אבנים וכלי אדמה, הבאים
78 במדה [- מכילים מ' טאה ואינם ניידיים] - הרי הם
79 פאהלים, ואינם ככלים; ולפיכך חוצצים בפני הטמאה.
80 ג. נסר [- עץ] שהוא נתון על פי תנור חדש, ועודף [-
81 יוצא] מכל צדדיו כפותח טפח, והיתה טמאה תחת הנסר
82 - פלים שעל גביו טהורין; וטמאה על גביו - כל הפלים
83 שתחתיו טהורים, מפני שתנור חדש אינו ככלים לענגן זה.
84 ואם היה יָשן, הכל טמא.
85 ד. נסר שהוא נתון על פי שני תנורים, אפלו ישנים,
86 ועודף מחוצה לתנור זה ומחוצה לתנור זה, והיתה
87 הטמאה תחתיו בין שני התנורים - ביניהם בלבד טמא;
88 אבל פלים שתחת שתי הקצוות שחוצה לתנורים -
89 טהורים; שהרי הן כשני אהלים זה בצד זה. וכן נסר
90 שהוא נתון על פי תנור, אפלו יָשן, יוצא מזה טפח ומזה
91 טפח, אבל לא מן הצדדין, וטמאה בצד זה - פלים שבצד
92 השני טהורין.

40 **יום רביעי י"ב מרחשון ה'תשע"ד**

41 **פֶּרֶק יג**

42 א. כֹּל טֶפַח עַל טֶפַח עַל רוּם טֶפַח - קְרוּי אֶהָל, כִּמוֹ
43 שְׂבָאֲרוֹ; וְחוּצָץ בִּפְנֵי הַטֶּמְאָה, וּמְבִיא אֶת הַטֶּמְאָה; בֵּין
44 שְׁעֵשְׁהוּ לְהֶאֱהִיל בֵּין שְׁנַעֲשֵׂה מֵאֲלִיו, אֶפְלוּ שְׁלֵא הִיָּה בִּיְדֵי
45 אָדָם - הֲרִי זֶה מְבִיא וְחוּצָץ. כִּיצַד? אֶחָד חָר שְׁתַּרְרוּהוּ
46 מִים, אוֹ שְׂרָצִים, אוֹ שְׁאֲכַלְתוּ מִלַּחַת [הַקְרַקַע 'נֹאכַלְה' עַל
47 יְדֵי הַמְלַחִים שֶׁבַקְרַקַע], אוֹ שְׂצָבַר אֲבָנִים אוֹ קוֹרוֹת וְנַעֲשֵׂה
48 בְּהֵן חָלַל טֶפַח - הֲרִי זֶה אֶהָל, וּמְבִיא וְחוּצָץ.

49 ב. בְּמָה דְּבָרִים אָמוּרִים? בְּשִׁהֵיָהּ הָאֶהָל חֲזַק וּבְרִיא. אֲבָל
50 אֶהָל רְעוּע - אִינוּ מְבִיא אֶת הַטֶּמְאָה וְאִינוּ חוּצָץ בִּפְנֵי
51 הַטֶּמְאָה, מִן הַתּוֹרָה; אֲבָל מִדְּבָרֵי סוֹפְרִים, מְבִיא אֶת
52 הַטֶּמְאָה וְאִינוּ חוּצָץ. כִּיצַד? שְׂרִיגֵי הָאֵילָנוֹת הַסּוֹכְכִים עַל
53 הָאֶרֶץ, וְהֵם הַנִּקְרָאִין 'סִכְכוֹת', וְאֲבָנִים הַיוֹצְאוֹת מִן הַגֶּדֶר
54 הַסּוֹכְכוֹת עַל הָאֶרֶץ, וְהֵן הַנִּקְרָאִין 'פְּרַעוֹת' - אִם יְכוּלִין
55 לְקַבֵּל [לְסַבּוֹל כּוּבַד] מֵעֲזִיבָה [- שִׁכַּחַת טִיט] בִּינוּנִית, וְהֵן
56 עוֹמְדִין - הֲרִי אֵלוּ מְבִיאִין וְחוּצָצִין, מִן הַתּוֹרָה; וְאִם אֵינָן
57 רְאוּיִין לְקַבֵּל מֵעֲזִיבָה בִּינוּנִית, אֲלֵא וְהֵן נוֹפְלִין - הֲרִי אֵלוּ
58 מְבִיאִין מִדְּבָרֵיהֶם, וְאֵינָן חוּצָצִין. וְכֵן כָּל פְּיוּצָא בְּהֵן.

59 ג. אֵלוּ מְבִיאִין, וְחוּצָצִין: כָּלִי עֵץ הֶבֶא בְּמִדָּה [נ' טָאָה
60 שְׁאִינוּ נִיידִים], וְכֵן כָּלִי אֲבָנִים, כָּלִי גְּלָלִים, כָּלִי אֲדָמָה הֶבֶאִין
61 בְּמִדָּה, וּפְשׁוּטֵי כָּלִי עוֹר [- לֵלֵא בֵּית קִיבּוּל], וִירִיעָה וְסָדִין
62 וּמִפָּץ [- מִצַּע] וּמִחֲצָלַת שְׁהֵן עֲשׂוּיִין אֶהָלִים, וּבִהְמוֹת אוֹ
63 חִיּוֹת בֵּין טֶמְאוֹת בֵּין טְהוּרוֹת; וְהוּא, שְׁיִהֵיָהּ רֹאשׁ זוֹ בֵּין
64 רְגְלֵי זוֹ, וְיִהְיֶה פֶּלֶן דְּבוֹקוֹת; וְהַעוֹף שְׂשֻׁכָן, וְהַחוֹטֹט [-
65 חוֹפֵר] בְּשֻׁבְלִים מְקוֹם לְקַטֵּן לְהַצִּילוֹ מִן הַשֶּׁמֶשׁ, וְאֲכָלִין
66 שְׂאִינָן מְקַשְׂרִין כְּדֵי שְׁלֵא יִטְמָאוּ. יָרְקוֹת הַמִּתְקַיְמִין בִּימּוֹת
67 הַחֲמָה וְהַגִּשְׁמִים - הֲרִי הֵן כְּאֵילָנוֹת, וּמְבִיאִין וְחוּצָצִין;
68 וְאֵלוּ הֵן: הָאֵרוֹס, וְהַקִּיסוֹס, וְיָרְקוֹת חֲמוֹר, וְדִלְעַת יְוִנִית.
69 וְכֵן הַסִּכְכוֹת, וְהַפְּרַעוֹת, וְהַעֲזִיבָה וְהַגְּזוּזְטְרִיּוֹת [סוּגֵי בְּלִיטוֹת
70 בְּכוּחַלָן], וְהַשׁוֹכְכוֹת, וְהַשְּׂקִיפִין [- בְּלִיטוֹת בְּהָר], וְהַסְּלַעִין,
71 וְהַגְּחִירִים [- שִׁיפּוּעַ הַיּוּצָא מִן הַקִּיר], וְהַשְּׁנַנִּין [שִׁינֵי סַלַע
72 בְּרֹאשׁ הָר] - כָּל אֵלוּ מְבִיאִין וְחוּצָצִין.

73 ד. וְאֵלוּ מְבִיאִין, וְלֹא חוּצָצִין: הָאָדָם, וְכָלִי עֵץ שְׂאִינָן
74 בָּאִין בְּמִדָּה [- נִיידִים] - מִפְּנֵי שְׁהֵן כָּכָל הַכָּלִים,
75 וּמִתְטַמְּאִין; וּפְשׁוּטֵי כָּלִי עוֹר, וִירִיעָה וְסָדִין וּמִפָּץ וּמִחֲצָלַת
76 שְׂאִינָן עֲשׂוּיִין אֶהָלִים, אֲלֵא מִתּוֹחִין בְּלִבָּד, וְאֵין לָהֶם
77 שְׁפּוּעַ וְאֵין שֵׁם כְּתָלִים; וּבִהְמָה וְחִיָּה שְׂמַתוֹ, וְאֲכָלִין
78 טֶמְאִים אוֹ מְקַשְׂרִין, שְׂדֻבְּרֵי טֶמָא אִינוּ חוּצָץ; וְרַחֲמִים שָׁל
79 יָד, שְׁהֲרִי הִיא בְּכָלֵל כָּלִי אֲבָנִים. כָּל אֵלוּ מְבִיאִין, וְאֵינָן
80 חוּצָצִין.

81 ה. וְאֵלוּ לֹא מְבִיאִין, וְלֹא חוּצָצִין: הַזְּרָעִים וְהַיָּרְקוֹת
82 הַמִּתְחַבְּרִין לְקַרְקַע, חוּץ מִן הָאֶרְבֶּעָה יָרְקוֹת שְׂמַנִּינוּ; וְכַפֹּת
83 [- עִרְמַתָּן] הַבְּרָד, וְהַשְּׁלֵג, וְהַכְּפוֹר, וְהַגְּלִיד, וְהַמְּלַח;
84 וְהַדּוֹלַג מְקוֹם לְמָקוֹם [- רַגַל כֹּאן וְרַגַל כֹּאן], וְהַקּוֹפֵץ

1 ה. אָדָם שֶׁנִּשְׂאָ כָּלִי כְּגוֹן מְרָדַע [- מְחַרִּישָׁה] וְכִיּוּצָא בּוֹ,
2 וְהֶאֱהִיל צַד הַכָּלִי הָאֶחָד עַל הַטֶּמְאָה - אִם הִיָּה בְּהַקְפּוֹ
3 טֶפַח, אָף עַל פִּי שְׂאִין בְּרַחְבוֹ אֲלֵא רַחֵב אֲצַבַּע וְשְׁלִישׁ -
4 הֲרִי זֶה מְטַמָּא אֶת הַנוֹשָׂא, וּמְבִיא לּוֹ טֶמְאָה מִדְּבָרֵיהֶם;
5 גְּזָרוּ עַל שֵׁשׁ בְּהַקְפּוֹ טֶפַח, מִשּׁוּם שֵׁשׁ בְּרַחְבוֹ טֶפַח. אֲבָל
6 אִינוּ מְבִיא אֶת הַטֶּמְאָה לְכָלִים שְׂתַחֲתִיו, וְלִשְׂאָר אָדָם
7 שְׁיִאֶהֱלַ עֲלֵיהֶם וְעַל הַטֶּמְאָה - עַד שְׁיִהֵיָהּ בּוֹ רַחֵב טֶפַח.
8 ו. אַרוֹנוֹת שֶׁל עֵץ שְׂמַנִּיחִין בְּהֵן הַמַּת, אֵינָן כְּקָבַר; אֲלֵא
9 אִם יֵשׁ בֵּין כְּפּוֹי הָאֲרוֹן וְהַמַּת גְּבַה טֶפַח, חוּצָץ, וְהַעוֹמֵד
10 עַל גְּבֵי הָאֲרוֹן - טְהוֹר מִן הַתּוֹרָה. וְאָף עַל פִּי שְׂרַב אַרוֹנוֹת
11 יֵשׁ בְּהֵם חָלַל טֶפַח - הוֹאִיל וְיֵשׁ שְׂאִין שֵׁם חָלַל טֶפַח -
12 גְּזָרוּ עַל כָּל הָאֲרוֹנוֹת שְׂאִינָן חוּצָצִין, וְשִׁהֵיָהּ הַמְהַלֵּף עַל
13 גְּבֵי הָאֲרוֹן כְּנוֹגַע בְּמַת אוֹ כְּקָבַר.

14 ז. קוֹרָה שְׁהִיא נְתוּיָה מִכְּתֵל לְכְּתֵל, וְהַטֶּמְאָה תַּחֲתֶיהָ - אִם
15 יֵשׁ בָּהּ [בְּרַחְבָּהּ] פּוֹתַח טֶפַח - מְבִיאָה אֶת הַטֶּמְאָה תַּחַת
16 כְּלָהּ; וְכָל הַכָּלִים אוֹ הָאָדָם שְׂתַחֲתֶיהָ טֶמְאִין, אָף עַל פִּי
17 שְׂאִין בְּלָהּ שְׁוָה וְקִצְתָהּ [חֶלֶק מִמֶּנָּה] פְּחוּתָהּ מִטֶּפַח, מִפְּנֵי
18 שְׂקִצְתָהּ מִקְצַת אֶהָל הוּא. וְאִם אֵין בָּהּ פּוֹתַח טֶפַח -
19 טֶמְאָה בּוֹקַעַת וְעוֹלָה בּוֹקַעַת וְיוֹרְדָת, כִּמוֹ שְׂבָאֲרוֹנָה. בְּמָה
20 יִהְיֶה בְּהַקְפָּה [שֶׁל קוֹרָה], וְיִהְיֶה בָּהּ פּוֹתַח טֶפַח? בְּזִמָּן
21 שְׁהִיא עֲגוּלָה, שְׁלִשָּׁה טְפָחִים; וּבְזִמָּן שְׁהִיא מְרַבְעַת,
22 אַרְבָּעָה טְפָחִים.

23 ח. סָאָה [כָּלִי מִדִּידָה עֵגוּל] שְׁהִיא מְטָה עַל צְדָה [הַעֲגוּל]
24 בְּאִוִיר [- תַּחַת הַשָּׁמַיִם] - אֵינָה מְבִיאָה אֶת הַטֶּמְאָה תַּחַת
25 כְּלָהּ, עַד שְׁיִהֵיָהּ בְּהַקְפָּה אַרְבָּעָה טְפָחִים וּמִחֲצָה כְּקָרוּב,
26 כְּדֵי שְׁיִהֵיָהּ גְּבַה הַצַּד הָעֲלִיּוֹן טֶפַח וּמִחֲצָה, וְיִהְיֶה הַטֶּפַח
27 עַל טֶפַח מִמֶּנָּה גְּבַהוּ מֵעַל הָאֶרֶץ טֶפַח; לְפִיכָּהּ, אִם הִיָּתָה
28 גְּבוּהָה מֵעַל הָאֶרֶץ חֲצִי טֶפַח, וְהִיָּה בְּהַקְפָּה שְׁלִשָּׁה -
29 מְבִיאָה אֶת הַטֶּמְאָה. וְכֵן עַמּוּד עֲגַל שְׁהוּא מְטָל לְאִוִיר,
30 וּמִנָּח עַל הָאֶרֶץ - אִינוּ מְבִיא טֶמְאָה תַּחַת דָּפְנוֹ, עַד שְׁיִהֵיָהּ
31 בּוֹ הַקָּף עֲשָׂרִים וְאַרְבָּעָה טְפָחִים; וְאִם אֵין בְּהַקְפּוֹ עֲשָׂרִים
32 וְאַרְבָּעָה טְפָחִים, טֶמְאָה בּוֹקַעַת וְעוֹלָה בּוֹקַעַת וְיוֹרְדָת. זֶה
33 שְׁהֲצָרִיכוּ עֲשָׂרִים וְאַרְבָּעָה טְפָחִים, עַל הָעֶקְרִין שְׂסוּמָכִים
34 עֲלֵיהֶם חֲכָמִים בְּחֻשְׁבוֹן כָּל הַמְשַׁפְּטִים: שְׂכָל שֵׁשׁ בְּהַקְפּוֹ
35 שְׁלִשָּׁה טְפָחִים, יֵשׁ בּוֹ רַחֵב טֶפַח; וְכָל טֶפַח עַל טֶפַח
36 כְּרַבּוּעַ, יֵשׁ בְּאֵלְכֻסּוֹנוֹ טֶפַח וּשְׁנֵי חֲמִשִּׁין. לְפִיכָּהּ, אִם הִיָּה
37 בְּהַקָּף הַעַמּוּד עֲשָׂרִים וְאַרְבָּעָה טְפָחִים - נִמְצָא תַּחַת כָּל
38 דָּפְנוֹ טֶפַח עַל רוּם טֶפַח מְרַבַּע וְיִתֵּר מֵעֵט, שְׂחֻשְׁבוֹנוֹת אֵלוּ
39 בְּקָרוּב הֵן; וְזוֹ הִיא צוֹרְתוֹ:

46 את הטמאה ומוציא את הטמאה; היו נקבי השבכה דקין,
 47 ואין באחד מהן כפונדיון - הרי זו כסתומה. וכן חלון
 48 העשויה לתשמיש, ובה סבכות ורפפות [- רשתות מוסרים]
 49 - אם יש במקום אחד טפח על טפח מרבע, מביא ומוציא;
 50 ואם לאו, הרי היא כסתומה.
 51 ה. חלון שהיא גלויה לאויר, שעורה כפונדיון, מפני
 52 שאינה עשויה אלא לאורה, כמו שאמרנו. בנה בית חוצה
 53 לה, ונעשת חלון זו תחת תקרה, והרי היא בין שני בתים
 54 - שעורה בפותח טפח. נתן את התקרה באמצע החלון
 55 [חלקו -] [- התחתון [של החלון] שפחת התקרה, שעורו
 56 בפותח טפח; ועליון שלמעלה מן התקרה, שעורו
 57 בפונדיון, מפני שהוא גלוי לאויר.
 58 ו. החר שבדלת, או ששני בה החרש [- נגר] מקום פתוח
 59 מלמעלה או מלמטה, או שהגוף את הדלת ולא מרקע [-
 60 הידקה למשקוף], ונשאר אויר בין שתי הדלתות, או שפג
 61 הדלת ופתחו הרוח - בכל אלו, אם היה הפתוח כאגרוף
 62 - הטמאה יוצאה ממנו ונכנסת לו במקום פתוח זה; ואם
 63 היה פחות מאגרוף, הרי הוא כסתום.
 64 ז. העושה חר בכתל, כדי להניח בו קנה, או מסמר גדול,
 65 או לראות ממנו העוברים והשבים, או לדבר עם חברו -
 66 הרי זה כחלון העשויה לתשמיש, ושעורה בפותח טפח.

יום שישי י"ד מרחשון ה'תשע"ד

פרק טו

67 **יום שישי י"ד מרחשון ה'תשע"ד**
 68
 69 א. חלון תשמיש שסתמה בלה, או סתמה עד שנשאר בה
 70 פחות מטפח - אם בדבר החוצץ בפני הטמאה סתם, הרי
 71 זה חוצץ; והוא, שהיה דבר שאין דעתו לפנותו. לפיכך,
 72 אם סתם החלון או מעטו באכלין שאינן מכשרין [לקבל
 73 טומאה], אינן חוצצין; שאף על פי שאין מקבלין טמאה,
 74 והרי הן טהורין - דעתו לפנותן. היו סרוחין, הרי אלו
 75 חוצצין. וכן תבן סרוח, חוצץ; ושאינו סרוח - אינו חוצץ,
 76 מפני שדעתו לפנותו. תבואה שגדלה וסתמה את החלון, או
 77 מעטתו - אינה חוצצת; לפי שדעתו לפנותה, שמא תפסיד
 78 [- תויק] הכתל. היה עקרה [- שורשה] רחוק מן הכתל, ונטה
 79 ראשה וסתם - הרי זה חוצץ. וכן כל פיוצא בזה.
 80 ב. חבית שהיא מלאה גרוגרות [- תאנים מיובשות]
 81 סרוחין, שאינן מכשרין ולא ראויין לאכילה, ומנחת בחלון
 82 ופי החבית כלפי הטמאה, שהרי החבית טמאה, וכן קפה
 83 שהיא מלאה תבן סרוח שאינו ראוי למאכל בהמה ולא
 84 לטיט ולא להסקה, ומנחת בחלון - אם כולין הגרוגרות
 85 והתבן לעמד בפני עצמן [בחלון] פשיטל הפלי שהן בו -
 86 הרי אלו חוצצין; ואם לאו, אינן חוצצין. עשבים הפורים
 87 שאינם ראויין לבהמה; ומטלניות [- מטליות] שאין בהן
 88 שלש על שלש, שהיו מטנפין וקשין כדי שלא יהיו ראויין
 89 אפלו לקנת הדם מן השריטה; והאבר והבשר המדלדלין
 90 בבהמה טמאה - והוא שתהיה כחושיה שאינה ראיה

1 ממקום למקום, והעוף הפורח, וטלית המנפנפת [ברוח],
 2 וספינה שהיא שטה על פני המים. כל אלו לא מביאין,
 3 ולא חוצצין - שאף על פי שהאחילו, אינו אהל המתקיים.
 4 ו. קשר את הספינה בדבר שהוא יכול להעמידה, כבש
 5 קנה הטלית באבן - הרי זו מביאה את הטמאה.
 6 ז. נסר [- גזיר עץ] שהוא צף על פני המים, וטמאה תחת
 7 צדו האחד - הרי הכלים שפחת צדו השני טהורים; שדבר
 8 בארנו, שהספינה השטה, אינה מביאה את הטמאה.
 9 ח. אלו חוצצין, ולא מביאין: מסכת [- מחצלת] פרוסה,
 10 ורחבלי [חבלים של -] מטה, והמשפלות [- סלי זבל],
 11 והסריגות [רשתות] שבחלונות. ביצד הן חוצצין? שאם
 12 היה חלון בין שני בתים, והטמאה בבית אחד, והיה אחד
 13 מאלו מתוח בחלון זה וסתמו - אף על פי שיש ביניהם
 14 אויר, הרי אלו חוצצין, ולא תכנס הטמאה לבית השני;
 15 והוא, שלא יהיה שם בסריגות אלו, או בעיני [- חורין]
 16 המשפלות, או בין חבל לחבל, פותח טפח - שאם היה
 17 שם פותח טפח, תכנס בו הטמאה, כמו שיתבאר.

יום חמישי י"ג מרחשון ה'תשע"ד

פרק יז

19
 20 א. אין טמאה נכנסת לאהל ולא יוצאה ממנו, בפחות
 21 מטפח על טפח. ביצד? חלון שבין בית לבית, או שבין
 22 בית לעליה - אם יש בו טפח על טפח מרבע, והיתה
 23 טמאה באחד מהן - הפית השני טמא; אין בחלון פותח
 24 טפח - אין הטמאה יוצאה ממנו, ולא נכנסת לאהל השני.
 25 במה דברים אמורים? בחלון שעשה אותו האדם
 26 לתשמיש; אבל חלון שעשהו האדם לאורה, כדי שיכנס
 27 ממנו האור - שעורו כפונדיון [- מטבע], והטמאה יוצאה
 28 ממנו. ביצד? היתה טמאה בבית, ובא אדם ונסמך לחלון
 29 זה של מאור, או שהניח בו כלי, או שהאחיל עליו אהל
 30 בצד הכתל - נטמא כל שבאהל, שהטמאה יוצאה לו;
 31 וחלון הנעשה לאורה, הוא שאין עליו תקרה אלא גלוי
 32 הוא לשמש.
 33 ב. חלון הנעשה שלא בידי אדם - כגון שחררוהו מים או
 34 שרצים, או שאכלתו מלחת [נאכל] מאליו על ידי
 35 המלחיס, או שהיה חלון פקוק [בפקק] ונטל הפקק, או
 36 שהיתה בו זכוכית ונשברה - שעורו מלא אגרוף, והוא
 37 פראש גדול של אדם; והוא, שלא חשב עליו. אבל אם
 38 חשב עליו לתשמיש, שעורו בפותח טפח; חשב עליו
 39 למאור, שעורו כפונדיון - שהמתשבה פאן פמעשה.
 40 ג. מאור שהתחיל לסתמו, ולא הספיק לגמרו, מפני שלא
 41 היה לו טיט, או שקראו חברו, או שחשקה לילי שבת,
 42 ונשאר ממנו מעט - אם נשאר ממנו רום אצבעים על רחב
 43 הגודל, מביא את הטמאה; פחות מפאן, הרי הוא כסתום.
 44 ד. חלון גדול העשוי לאורה, והיה בה שבכה [- רשת]
 45 וכיוצא בה - אם יש במקום אחד ממנה כפונדיון, מביא

46 וינגד כל (הארבה) [הטמאה] טמא. אין בה פותח טפח -
 47 אם יש בטמאה כדי שתחלק, וימצא פשעור תחת התקרה
 48 וכשעור תחת הארבה - הכל טמא; ואם לאו - הבית טמא,
 49 וינגד הארבה טהור. היה בארבה פותח טפח, ונתן אדם
 50 רגלו מלמעלה על הארבה - נעשה הכל אהל אחד; ובין
 51 שהיתה הטמאה תחת התקרה בלבד, או תחת הארבה
 52 בלבד - הכל טמא; והאדם שערב את הטמאה טמא, מפני
 53 שנעשה אהל על הטמאה. אין בארבה פותח טפח, והיתה
 54 הטמאה תחת התקרה - זה שנתן רגלו מלמעלה טהור;
 55 שאין טמאה יוצאת לו בפחות מטפח. היתה הטמאה תחת
 56 הארבה - אם טמאה קדמה את רגלו - טמא, שהרי האהיל
 57 על הטמאה; ואם רגלו קדמה את הטמאה - טהור, שהרי
 58 רגלו מקצת האהיל, ואין טמאה יוצאת לו.

59 **ב.** היה כזית מן המת בפי העורב, והאהיל על גבי ארבה
 60 עד שנמצא כזית באויר הארבה - אף על פי שאין בה
 61 פותח טפח, הבית טמא.

62 **ג.** בית, וארבה באמצע תקרת הבית ועליה על גביו,
 63 וארבה באמצע תקרת העליה, והארבות מכונות זו למעלה
 64 מזו, בין שיש בארבות פותח טפח בין שאין בהן פותח
 65 טפח, וטמאה בבית - כנגד הארבות טהור; היתה טמאה
 66 כנגד ארבות - הרי הבית טהור. היה בארבות פותח טפח,
 67 והטמאה בין תחת תקרת הבית בין כנגד ארבות, ונתן דבר
 68 שהוא מקבל טמאה, בין למעלה מארבת הבית בין
 69 למעלה מארבת עליה - הכל טמא; שאין דבר טמא חוצץ.
 70 נתן דבר שאינו מקבל טמאה על ארבת הבית - הבית
 71 טמא, והעליה טהורה; נתנו על ארבת העליה - הבית
 72 והעליה טמאים, וכנגדו מלמעלה ולשמים טהור. אין
 73 בארבות פותח טפח, והטמאה תחת תקרת הבית, ונתן בין
 74 דבר המקבל טמאה ובין דבר שאין מקבל טמאה, בין על
 75 ארבת הבית בין על ארבת העליה - אין טמא אלא הבית;
 76 שאין טמאה יוצאת לעליה בפחות מטפח. היתה הטמאה
 77 כנגד ארבות, ונתן דבר שהוא מקבל טמאה בין למעלה בין
 78 למטה - הבית והעליה טמאים, שהרי ערב את הטמאה. נתן
 79 דבר שאינו מקבל טמאה, בין למעלה בין למטה - אין טמא
 80 אלא הבית. וכל אלו הדינים, בעושה ארבה; אבל תקרה
 81 שנפתחה [- נפער בה חור] מאליה - שעורה מלא אגרוף,
 82 כמו שבארנו.

83 **ד.** הפותח את המעזיבה [- שכבת טיט שבגג שהיא רצפת
 84 העליה], עד שעשה ארבה [חור] בתוך תקרת הבית, כדי
 85 שתכנס בה רגל הערש [- מיטה], והיתה רגל הערש סותמת
 86 את הארבה - אם יש בה פותח טפח, וטמאה בבית - אף
 87 העליה טמאה, שאין כלי המקבל טמאה חוצץ; אין בה
 88 פותח טפח - העליה טהורה, והרגל שלמטה טמאה ככלים
 89 המאהלים. נפתחה המעזיבה מאליה - שעורה מלא
 90 אגרוף, כמו שבארנו.
 91 **ה.** ארבה שבתוך תקרת הבית, וקורה מנחת על הארץ
 92 ומכוננת כנגד ארבה, שאם תעלה תצא בצמצום [- בדיוק]

1 להמכר לגוי, וקשורה כדי שלא תכרס; ועוף טמא ששכן
 2 בחלון - והוא שהיה משרט, שהרי אינו ראוי אפלו
 3 לתינוק לשחק בו; וגוי כפות שהוא מאסורי המלך, שאין
 4 אחר יכול להתירו; ובין שמונה [חודשי הריון] ביום השבת,
 5 שהרי אסור לטלטלו; והמלח המערב בקוצים, שאינו
 6 ראוי לא לאכילה ולא לעבודה [- עיבוד עורות] - והוא,
 7 שהיה מנח על התרש כדי שלא יזיק הכתל - כל אלו
 8 ממצטין בחלון, שהרי אינן מקבלין טמאה, ואין דעתו
 9 לפנותן מפני שאינן ראויין למלאכה. וכן ספר תורה שבלה
 10 שהיה מנח בחלון - אם גמר שתהיה שם גניזתו, הרי זה
 11 ממצט בחלון. אבל השלג והברד והכפור והגליד והמים,
 12 אינן ממצטין בחלון - שהרי הן ראויין [לשימוש], ומקבלין
 13 טמאה.

14 **ג.** מצט את הטפח בפחות מכזית מבשר המת, או בפחות
 15 מכזית מבשר הנבלה, או בצעם פחות מכשעורה מן המת,
 16 או בפחות מפעושה מן השרץ - הרי אלו חוצצין; שכל
 17 אלו טהורין, ואינן חשובין אצלו, לפיכך אין דעתו לפנותן.
 18 וכן פחות מכביצה אכלין שאינן מכשרין - אינם חשובין
 19 אצלו, ואין דעתו לפנותן, ולפיכך ממצטין את הטפח.

20 **ד.** סתם החלון בכלי חרש, והיה פיו לחוץ - הרי זה
 21 חוצץ; לפי שאינו מטמא מגבו, והרי הוא טהור. וצריך
 22 להיות כלי חרש זה מאוס ונקוב, עד שלא יהיה ראוי אפלו
 23 להקזי בו דם - כדי שלא תהיה דעתו לפנותו.

24 **ה.** היה בבית מת, או רבע [הקב] עצמות, וכיוצא בהן
 25 מעצמות המטמאות באהל, ומצט החלון של בית זה בצעם
 26 פחות מכשעורה - אינו מעוט; שהעצם מצטרף לעצמות.
 27 וכן אם היה שם מת, או כזית מבשר המת, ומצט החלון
 28 בפחות מכזית מבשר המת - אינו מעוט; שהבשר מצטרף
 29 לבשר. אבל עצם פחות מכשעורה מצט על ידי [- את ה]
 30 כזית בשר, ופחות מכזית בשר ממצט על ידי רבע עצמות
 31 וכיוצא בהן. מצט את הטפח בשתי וערב [- חוטים]
 32 המנגעין, או בגוש [אדמה] מבית הפרס - אינו מעוט;
 33 שדבר טמא אינו חוצץ. עשה לבנה מעפר בית הפרס - הרי
 34 זו טהורה, וממצט; שלא אמרו אלא גוש ככריתו [-
 35 כגולמו]. נסתם הטפח או נתמצט בקורי עפכיש - אם היה
 36 בה ממש [- חוזק], הרי זה חוצצת; ואם אין בה ממש, אינה
 37 חוצצת.

יום שבת קודש ט"ו מרחשון ה'תשע"ד

פרק טז

40 **א.** ארבה שהיא באמצע תקרת הבית, בין שיש בה פותח
 41 טפח בין שאין בה פותח טפח, והיתה טמאה תחת תקרת
 42 הבית - כנגד ארבה טהור, שהרי הוא גלוי לאויר; ושאר
 43 הבית טמא. היתה הטמאה כנגד ארבה בלבד, כל הבית
 44 טהור. היתה מקצת הטמאה תחת התקרה, ומקצתה תחת
 45 ארבה - אם היה בארבה פותח טפח - הבית כלו טמא,

מתוך מהדורת חזק

30 טפח, וְטִמְאָה פֶּתַח אַחַת מִהֶן - תַּחְתִּיהָ בִלְבַד טִמְאָה. הִיְתָה
 31 הַטִּמְאָה בֵּין הַתַּחְתּוֹנָה לְעֵלְיוֹנָה - בֵּין שְׁתֵּיהֶן בִּלְבַד טִמְאָה.
 32 הִיְתָה הַטִּמְאָה עַל גְּבִי הָעֵלְיוֹנָה - כִּנְגֻדוֹ עַד לְרַקִּיעַ טִמְאָה.
 33 הֵיוּ הַקּוֹרוֹת הָעֵלְיוֹנוֹת מְכַנּוֹת כִּנְגֻד הָאָוִיר שֶׁבֵּין הַקּוֹרוֹת
 34 הַתַּחְתּוֹנוֹת, וְטִמְאָה פֶּתַח אַחַת מִהֶן - פֶּתַח כָּלֵן טִמְאָה. הִיְתָה
 35 הַטִּמְאָה עַל גְּבִי קוֹרֵה הָעֵלְיוֹנָה - כִּנְגֻד הַטִּמְאָה עַד לְרַקִּיעַ
 36 טִמְאָה. אֵין בַּקּוֹרוֹת פּוֹתַח טִפַּח, בֵּין שְׁהֵיוּ מְכַנּוֹת זֶה עַל גְּבִי
 37 זֶה, בֵּין שְׁהֵיוּ הָעֵלְיוֹנוֹת כִּנְגֻד אָוִיר הַתַּחְתּוֹנוֹת, וְהִיְתָה
 38 הַטִּמְאָה תַּחְתִּיהֶן אוֹ בֵּינֵיהֶן אוֹ עַל גְּבִיֵּיהֶן - טִמְאָה בּוֹקֵעַת
 39 וְעוֹלָה וּבּוֹקֵעַת וְיִוִּרְדָתָה, וְאֵינָה מִטִּמְאָה אֶלָּא כִּנְגֻדָה בִּלְבַד;
 40 שְׁכָל טִמְאָה שְׂאִינָה פֶּתַח פּוֹתַח טִפַּח בְּרוּם טִפַּח, הָרִי הִיא
 41 כְּרִצּוּצָה [שְׂאִינָה מִטִּמְאָה סְבִיבוֹתֶיהָ]. בֵּית שְׁנֹדֵק גִּגּוֹ
 42 וּכְתִלִּי, וְנִעֲשֶׂה שְׁנֵי חֲלָקִים, וְהִיְתָה הַטִּמְאָה בְּחֻצְיוֹ הַחִיצוֹן
 43 שֶׁהִפְתַּח בּוֹ - הַפְּלִים שֶׁבְּחֻצְיוֹ הַפְּנִימִי טְהוֹרִין. הִיְתָה
 44 הַטִּמְאָה בְּחֻצְיוֹ הַפְּנִימִי - אִם הָיָה רַחֵב הַסֶּדֶק כְּחוּט
 45 הַמְּשַׁקְלֵת [- מִדִּידָה], כְּלִים שֶׁבְּחֻצְיוֹ הַחִיצוֹן טְהוֹרִין; וְאִם
 46 הָיָה פְּחוֹת מִכָּאן, הָרִי הֵם טִמְאִין.
 47 ז. אֲכַסְדְּרָה [מְבֹאֵה מְקוֹרָה] שְׁנֹדֵקָה, וְטִמְאָה בְּצַד זֶה -
 48 הַפְּלִים שֶׁבְּצַד הַשְּׁנַי טְהוֹרִין; שְׁהָרִי הִיא שְׁנֵי אֲהֵלִים זֶה
 49 בְּצַד זֶה, וְאָוִיר בֵּינֵיהֶם - שְׁהָרִי הַסֶּדֶק כָּכֵל הַתַּקְרָה. נִתֵּן
 50 רְגֵלוֹ אוֹ קִנָּה מִלְמַעְלָה עַל הַסֶּדֶק, עָרַב אֶת הַטִּמְאָה; נִתֵּן
 51 אֶת הַקִּנָּה בְּאֶרֶץ כִּנְגֻד הַסֶּדֶק, וְאֶפְלוֹ כְּלִי גְדוֹל - אֵינוֹ מְעָרַב
 52 אֶת הַטִּמְאָה, עַד שִׁיְהִיָּה גְבוּהַ טִפַּח פֶּתַח הַסֶּדֶק. הָיָה אָדָם
 53 מְטֹל עַל הָאֶרֶץ תַּחַת הַסֶּדֶק - מְעָרַב אֶת הַטִּמְאָה, שְׂאָדָם
 54 חֲלוּל הוּא; וְהִצַּד הָעֵלְיוֹן - הָרִי הוּא כְּאֲהֵל שֵׁשׁ בּוֹ גְבוּהַ
 55 טִפַּח. וְכֵן אִם הֵיוּ תַּחַת הַסֶּדֶק כְּלִים [- בַּגְּדִים] מִקְּפָלִין
 56 מְנַחֲזִין עַל הָאֶרֶץ זֶה עַל גְּבִי זֶה, וְהִנֵּה הָעֵלְיוֹן גְּבוּהַ מֵעַל
 57 הָאֶרֶץ טִפַּח - מְעָרַב אֶת הַטִּמְאָה; וְכָל הַפְּלִים לְמִטָּה מִמֶּנּוּ,
 58 הָרִי הֵם כְּכִלִּים שֶׁתַּחַת הָאֲהֵל.

1 מִן הָאֶרֶבָה, וְהִיְתָה טִמְאָה פֶּתַח הַקְּדֻרָה רִצּוּצָה [- לֵאלּא חֲלַל
 2 טפח] בִּינָה וּבֵין הָאֶרֶץ, אוֹ שְׁהִיְתָה הַטִּמְאָה בְּתוֹךְ הַקְּדֻרָה
 3 אוֹ עַל גְּבִיהַ - טִמְאָה בּוֹקֵעַת וְעוֹלָה בּוֹקֵעַת וְיִוִּרְדָתָה; וְאֵין
 4 טִמְאָה אֶלָּא כִּנְגֻדָה, וְהַבֵּית כְּלוֹ טְהוֹר. הִיְתָה הַקְּדֻרָה גְבוּהָה
 5 מִן הָאֶרֶץ טִפַּח, וְטִמְאָה תַּחְתִּיהָ, אוֹ פֶּתַח תַּקְרַת הַבֵּית -
 6 הַבֵּית כְּלוֹ וְתַחַת הַקְּדֻרָה טִמְאָה, שְׁהָרִי הוּא אֲהֵל. אֲכָל תוֹךְ
 7 הַקְּדֻרָה וּגְבִיהַ - טְהוֹר; שְׂאִין כְּלִי חֶרֶשׁ מִטִּמְאָה מִגְּבוּוֹ, וְהָרִי
 8 אָוִיר הַקְּדֻרָה גְלוּי לְאָוִיר [מוֹל הָאֲרוּבָה]. וְאִם הָיָה כְּלִי
 9 בְּתוֹכָהּ, אוֹ לְמַעְלָה עַל גְּבִיהַ - טְהוֹר. הִיְתָה טִמְאָה בְּתוֹכָהּ,
 10 אוֹ עַל גְּבִיהַ - הַבֵּית כְּלוֹ טְהוֹר, שְׁהָרִי הַטִּמְאָה כִּנְגֻד אֶרֶבָה
 11 בִּלְבַד. הִיְתָה הַקְּדֻרָה פֶּתַח הָאֶרֶבָה, וְהָאֶרֶבָה גְדוּלָה מִן
 12 הַקְּדֻרָה, שְׂאִם תַּעֲלֶה הַקְּדֻרָה וְתִצָּא מִן הָאֶרֶבָה, נִמְצָא בֵּינָה
 13 וּבֵין שְׁפֵתֵי אֶרֶבָה פּוֹתַח טִפַּח [- חֲלַל טפח] - אִף עַל פִּי
 14 שֶׁהַקְּדֻרָה גְבוּהָה טִפַּח, וְטִמְאָה בְּתוֹכָהּ אוֹ עַל גְּבִיהַ אוֹ
 15 תַּחְתִּיהָ - הַבֵּית טְהוֹר. הִיְתָה הַקְּדֻרָה מְנַחֶת בְּצַד אֲסַקְפַת
 16 [- מִפְּתוֹן] הַבֵּית, שְׂאִם תַּעֲלֶה נִמְצָא מִמֶּנָּה פּוֹתַח טִפַּח לְפָנָיִם
 17 מִן הַמְּשַׁקּוּף, וְהִיְתָה טִמְאָה רִצּוּצָה תַּחְתִּיהָ, אוֹ בְּתוֹכָהּ אוֹ
 18 עַל גְּבִיהַ - טִמְאָה בּוֹקֵעַת וְעוֹלָה בּוֹקֵעַת וְיִוִּרְדָתָה. הִיְתָה
 19 גְבוּהָה מִן הָאֶרֶץ טִפַּח, וְטִמְאָה תַּחְתִּיהָ אוֹ בְּבֵית - תַּחְתִּיהָ
 20 וְהַבֵּית טִמְאָה, שֶׁהַכֵּל אֲהֵל אַחֵד; וְתוֹכָהּ וּגְבִיהַ, טְהוֹר. הִיְתָה
 21 הַטִּמְאָה בְּתוֹכָהּ אוֹ עַל גְּבִיהַ - הַבֵּית טִמְאָה, מִפְּנֵי שֶׁהִיא
 22 נוֹגַעַת בַּמְּשַׁקּוּף טִפַּח. וְכֵן תַּחְתִּיהָ טִמְאָה - מִפְּנֵי שֶׁהַטִּמְאָה
 23 יוֹצֵאת לְתַּחְתִּיהָ מִן הַבֵּית, שֶׁהַכֵּל אֲהֵל אַחֵד. לְפִיכֹף, אִם
 24 לֹא הִיְתָה נוֹגַעַת בַּמְּשַׁקּוּף בְּפּוֹתַח טִפַּח, אוֹ שְׁהִיְתָה בְּצַד
 25 הַמְּשַׁקּוּף וְטִמְאָה תַּחְתִּיהָ - אֵין טִמְאָה אֶלָּא תַּחְתִּיהָ; אֲכָל
 26 הַבֵּית, טְהוֹר.
 27 ו. קוֹרוֹת הַבֵּית וְהַעֲלִיָּה שְׂאִין עֲלֵיהֶן מַעֲזִיבָה [- טִיט], וְהֵן
 28 מְכַנּוֹת קוֹרֵה כִּנְגֻד קוֹרֵה וְאָוִיר [שְׁבִין קוֹרֵה קוֹרוֹה] כִּנְגֻד
 29 אָוִיר, וּבְכָל קוֹרֵה מִהֶן פּוֹתַח טִפַּח וּבֵינֵיהֶן אָוִיר פּוֹתַח

שיעורי רמב"ם ספר המצוות – ט' – ט"ו מרחשון ה'תשע"ד

70 חֹב מְסִים, כְּלוֹמֵר: שְׁנֹקֵב עַל לֹא אֶצְלֵךְ וּבִאֲחֵרִיּוֹתָךְ מִמּוֹן
 71 וְאִתָּה מִחֲזִיק בּוֹ וְאֵינְךָ מוֹסְרוֹ לוֹ בֵּין דֶּרֶךְ אֲנִס בֵּין שְׁלֵא
 72 דֶּרֶךְ אֲנִס, אֶלָּא (דוּחָהוּ בַטְעוֹנוֹת) כְּלָךְ וְשׁוּב אוֹ בְּרַמְיָה.
 73 הַזְהַרְנוּ גַם עַל מַעֲשֶׂה זֶה בְּאֶמְרוֹ יִתְעַלָּה: "לֹא תַעֲשֶׂק
 74 אֶת־רֵעֶךָ". וּבְפָרוּשׁ אֶמְרוּ בְּסִפְרָא (פֶּרֶשׁת קְדוּשִׁים): "לֹא־
 75 תַעֲשֶׂק — עֲשֶׂק שֶׁהוּא שֵׁל מִמּוֹן, וְאֵיזָה? זֶה הַכּוֹבֵשׁ שֶׁכֹּר
 76 שְׂכִיר" (מַעֲכַב שֶׁכֹּר הַפּוֹעֵל) וְכֵן כְּלֵי־הַדּוּמָה לוֹ. וְהַמְשִׁיל
 77 בְּשֶׁכֹּר שְׂכִיר, לְפִי שֶׁהוּא חֹב הַקְּבוּעַ עֲלֶיךָ אֶף־עַל־פִּי
 78 שְׁלֵא מְסָר לְךָ מִמּוֹן מִשְׁלוֹ וְלֹא כָּא לִיְדֶךָ אִתָּה מִמֶּנּוּ שׁוּם
 79 מִמּוֹן, וְאֶף־עַל־פִּי־כֵן בֵּינָן שְׁנֹקֵב עַל לֹא אֶצְלֵךְ חֹב הַזְהַרְתָּ
 80 מִלְּהַחֲזִיק בּוֹ. וּבְכָר נִכְפַּל הֵלָא בְּעֵנָן זֶה וְהִבִּיא לְדִגְמָא

59 יום ראשון ט' מרחשון ה'תשע"ד
 60 מצות לא תעשה רמז.
 61 הַמַּצְוָה הֶרַמ"ז — הָאֲזַהְרָה שֶׁהַזְהַרְנוּ מִלְּכַבּוֹשׁ (לַעֲכַב)
 62 אֶת הַחֹבוֹת הַקְּבוּעִים (הַמוֹטְלִים) עֲלֵינוּ לְכָל נַחֲזִיק בָּהֶם
 63 וְלֹא נִשְׁלַמְם, וְהוּא אֶמְרוּ יִתְעַלָּה: "לֹא־תַעֲשֶׂק אֶת־רֵעֶךָ
 64 וְלֹא תִגְזֹל" (ויקרא יט, יג). וְהוּא שֶׁהַגְּבִיהַ הִיא לְקִיַּחַת דְּבָר
 65 שֶׁל הַזֵּילַת בְּתַחְבּוּלָה וּבְהִסְתַּר, וְהַזְהַרְנוּ מִמַּעֲשֶׂה זֶה
 66 בְּאֶמְרוֹ: "לֹא תִגְנְבוּ", כְּמוֹ שֶׁבְּאֶרְנָנוּ (לֹא תַעֲשֶׂה רַמְד);
 67 וְהַגְּזֹל הוּא לְקִיַּחַת דְּבָר שֶׁל הַזֵּילַת בְּאֲנִס וְחֻזְקָה בְּגִלּוּי
 68 כְּמוֹ שְׁעוֹשִׂים שׁוֹדְדֵי הַדְּרָכִים, וְהַזְהַרְנוּ גַם עַל מַעֲשֶׂה זֶה
 69 בְּאֶמְרוֹ: "לֹא תִגְזֹל"; וְהַעֲשֶׂק הוּא שִׁיְהָא לְזוּלְתָךְ אֶצְלֵךְ

44 — הרי עבר על אמרו ותעלה: "לא תתאנה". ותתחזק בו
 45 אהבת אותו הדבר עד שיעשה תחבולה להשיגו, ולא יחדל
 46 מלפגסו ולהכביד עליו למכרו או להחליפו שהוא יותר טוב
 47 ממנו ויותר יקר. אם עלה בידו דבר זה — הרי עבר גם על
 48 "לא תחמד" ששייך אותו הדבר שהיה של חברו שלא
 49 היה לו ענין במכירתו, אלא שהכביד עליו ועשה תחבולה
 50 עד שהשיגו. ונמצא שעבר על שני לאוין, כמו שבארנו
 51 (שכל זה גורם). ואם נמנע זה מלמכור ולקבל חליפין מחמת
 52 חבתו לאותו הדבר, הרי אז לוקחו בחזקה ובאנס מחמת
 53 התחזקות אהבת אותו הדבר בנפשו, והרי אז עבר גם על
 54 "לא תגזל". והתבונן בענין זה במעשה אחאב ונבות
 55 (מלכים א, כא). הנה נתבאר לך ההבדל בין אמרו "לא
 56 תתאנה" ובין "לא תחמד".

1 דבר זה בעצמו ואמר: "לא תעשק שכיר" (דברים כד, יד),
 2 ענינו: לא תעשוק את השכיר לפי שהוא עני ואביון,
 3 כדרך שאמר בו: "ולא תבוא עליו השמש" (בלי שתשלם
 4 המגיע לו) כי עני הוא" (שם, טו). ולשון ספרי (פרשת
 5 כיתצא): "לא תעשק שכיר עני ואביון, והלא כבר
 6 נאמר: "לא תגזל"? מלמד שכל הפוכש שכר שכיר —
 7 עובר משום: בל תעשק, ובל תגזל, ובל תלין פעלת
 8 שכיר, ומשום ביומו תתן שכרו". ושם אמרו בפרוש ענין
 9 אמרו "עני ואביון" אמרו: "ממהר אני להפרע על ידי
 10 (בשמדובר ב) עני ואביון". והעובר על העשק דינו בענש
 11 ודין הגזלן שנה. אמר ותעלה: "וכחש בעמיתו בפקדון
 12 או בהשומת יד או בגזל או עשק את עמיתו" (ויקרא ה,
 13 כא).

יום רביעי י"ב מרחשון ה'תשע"ד

57 מצות עשה קצד.
 58 המצוה הקצ"ד — הצווי שנוצטוינו להשיב את הגזלה
 59 עצמה אם היא קיימת בעיניה, עם תוספת חמש (אם כבר
 60 על גולתה בשבועה) או לתן דמיה אם נשתנתה, והוא אמרו
 61 ותעלה: "והשיב את הגזלה אשר גזל וגו'" (ויקרא ה, כג).
 62 וכבר בארו במסכת מכות (טז), שלא הגזל הוא לאו
 63 שנפק לעשה ואמרו: "רחמנא אמר: לא תגזל" (שם יט, יג),
 64 והשיב את הגזלה וגו'". וכבר נתבאר דיני מצוה זו
 65 בפרקים האחרונים מ(בבא קמא).

יום חמישי י"ג מרחשון ה'תשע"ד

66 מצות לא תעשה רסט.
 67 מצות עשה דר.
 68 המצוה ה'רסט" — האזהרה שהזהרנו מלהתעלם
 69 מן האבדה, אלא נקחנה ונחזירנה לבעליה, והוא אמרו
 70 ותעלה: "לא תוכל להתעלם" (דברים כב, א). וכבר בארנו
 71 (מצות עשה דר) אמרם במכילתא בענין האבדה: "נמצאנו
 72 למדין שהוא עובר על עשה ועל לא-תעשה". ולשון
 73 הגמרא (בבא מציעא ל): "השב אבדה עשה ולא-תעשה
 74 הוא". ובמשנה תורה כפל את-הלאו בענין זה ונאמר בו
 75 לאו מיוחד והוא אמרו ותעלה: "לא-תראה את-שור
 76 אחיך או את-שישו נדחים וגו'" (שם, א). ובספרי (פרשת
 77 תצא שם): "לא-תראה את-שור אחיך" — מצות לא-
 78 תעשה ולהלן הוא אומר: "כי תפגע" (שמות כג, ד) —
 79 מצות עשה" וכבר נתבאר דיני מצוה זו בפ"ב מבבא
 80 מציעא.

81 המצוה ה'דר" — הצווי שנוצטוינו להשיב (להחזיר)
 82 את האבדה לבעליה, והוא אמרו: "השב תשיבנו לו"
 83 (שמות כג, ד); "השב תשיבם לאחיהך" (דברים כב, א).

יום שני י' מרחשון ה'תשע"ד

14 מצות לא תעשה רסה.
 15 המצוה ה'רסה" — האזהרה שהזהרנו מלהעסיק
 16 מחשבותינו בתחבולות אף לרכוש קנין של זולתנו
 17 מאחינו, וזהו אמרו ותעלה: "לא תחמד בית רעה" (שמות
 18 כ, יז). ולשון המכילתא (פרשת יתרו שם): "לא תחמד —
 19 או (אם-כך אולי) אפלו חמוד בדבור? תלמוד לומר:
 20 "לא תחמד כסף וזהב עליהם ולקחת לך" (דברים ז, כה),
 21 מה להלן עד שיעשה מעשה, אף כאן נמי עד שעושה
 22 מעשה", הנה נתבאר לך שלא זו מזהיר מלעשות
 23 תחבולות כדי ששיג לעצמנו דבר שחמדנו מרכוש
 24 אחינו, ואפלו בקניה ומתן דמים מרבים — שכל-זה
 25 עברה על "לא תחמד".

יום שלישי י"א מרחשון ה'תשע"ד

26 מצות לא תעשה רסו.
 27 המצוה ה'רסו" — האזהרה שהזהרנו מלתלות (לקשור)
 28 מחשבותינו בחמוד רכוש זולתנו ולהתאות לו, לפי שנה
 29 יביא לידי עשיית תחבולה לרכישתו, וזהו לשון הלאו שבא
 30 בענין זה, אמר: "ולא תתאנה בית רעה" (דברים ה, יח). ואין
 31 שני הלאוין ענין אחד, אלא הלאו הראשון והוא "לא
 32 תחמד", מזהיר מלרכוש קנין זולתנו (על ידי תחבולות),
 33 והלאו השני מזהיר אפלו על התאנה והחמוד בלבד. ולשון
 34 המכילתא (פרשת יתרו): "לא תחמד בית רעה" ולהלן הוא
 35 אומר: "לא תתאנה בית רעה" — לחיב על התאנה
 36 (במחשבה ולב) בפני עצמה ועל החמוד (במעשה) בפני
 37 עצמו". ושם אמרו: "מנין שאם התאנה אדם סופו לחמוד
 38 (בנקיטת פעולות מעשיות)? תלמוד לומר: "לא תתאנה ולא
 39 תחמד". מנין שאם חמד אדם סופו לגזול? תלמוד לומר:
 40 "והקמדי שדות וגזלו" (מייבב, ב). פרוש דבר זה: שאם ראה
 41 דבר יפה אצל אחיו אם השליט מחשבתו עליו ונתאנה לו

מתוך מהדורת חזק

- 1 וּבְפָרוּשׁ אָמְרוּ (בבא מציעא לב.): "הַשְּׁבֵת אֲבָדָה — עֲשֵׂה
2 הוּא". וְאָמְרוּ (ספרי פרשת כי-תצא) עוֹד עַל הָאֲבָדָה:
3 "נִמְצְאוּ לְמַדְיִים שֶׁהוּא עוֹבֵר עַל עֲשֵׂה וְעַל לֹא-תַעֲשֶׂה",
4 וְעוֹד נִבְאָר לֹא-תַעֲשֶׂה שֶׁל אֲבָדָה בְּמִקְוָמוֹ (לא תעשה רסט).
5 וְכִבֵּר נִתְבְּאָרוּ דִינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק ב' מ' (בבא) מְצִיעָא.
6 **יום שישי י"ד מרחשון ה'תשע"ד**
7 **יום שבת קודש ט"ו מרחשון ה'תשע"ד**
8 **מצות עשה רלו.**
9 הַמִּצְוָה הַרְל"ו — הַצְּוִי שֶׁנִּצְטַוְנוּ בְּדִין חוֹבֵל בְּחֵבְרוֹ,
10 וְהוּא אָמְרוּ יַתְעַלָּה: "וְכִי־יִרְיֵב אֲנָשִׁים וְהִכָּה־אִישׁ אֶת־
11 יָרֵהוּ" (שמות כא, יח). וְאֵלּוֹ הֵם הַנִּקְרָאִים: דִּינֵי קְנִסוֹת.
12 וַיֵּשׁ כְּתוּב הַכּוֹלֵל דִּינֵי קְנִסוֹת בְּלָם, וְהוּא אָמְרוּ יַתְעַלָּה:
13 "כַּאֲשֶׁר עֲשֵׂה בֶן יַעֲשֶׂה לוֹ" (ויקרא כד, יט). הַפְּנִינָה בְּזֶה
14 שְׁלֹקֵי חַיִּים מְמַמְוֵנוּ (מה שהזיק לו) כְּדֵי מָה שֶׁהִזִּיק, כְּמוֹ
15 שָׂבָא בְּקַבְלָה: אֶפְלוּ בִישׁוֹ בְּלִבָּד — הָרִי אֵלּוֹ גּוֹבִים
16 מְמַמְוֵנוּ כְּדֵי אוֹתוֹ הַשְּׁעוּר. וְדַע שְׁדִינֵי קְנִסוֹת אֵלּוֹ בְּלָם
17 נִזְקֵי אָדָם בְּאָדָם. וְכֵן אִם הִזִּיקָה בְּהֵמָה אֶת-הָאָדָם אוֹ
18 אֶת-הַבְּהֵמָה — הָרִי כָּל-הַדִּינִים הָאֵלֶּה לֹא יִדוֹן בָּהֶם וְלֹא
19 יִפְסֹק אֲלָא בֵּית דִּין הַסְּמוּכִין בְּאֶרֶץ (שנסמכו לסמכויות
20 אלה ועוד — מדור לדור). וְכִבֵּר נִתְבְּאָרוּ הַלְּכוֹת דִּין זֶה
21 בְּפֶרֶק ח' מ' (בבא) קמא.

אגרות קודש

ב"ה, כ"ב מרחשון, ה'תש"כ

ברוקלין, נ.י.

מר יצחק ש"י קורן

שלום וברכה!

כיון שכבר עברה עונת הבחירות, ובטח גם ה"אסרו חגי" שלה, הנני מרשה לעצמי לבוא עוד הפעם בענין תוכן שיחתנו כשהי כאן, ובעיקר בענין ב' הנקודות, היינו, ענין קרית גת וישיבת חב"ד דשם, שתקותי שכי בתור יו"ר עולי רומני עושה בזה ככל האפשר, וכן בנוגע לעזרתו בענין כפר חב"ד ב', שבענין זה כתבתי בארוכה יותר לידידנו מר שז"ר ש"י, ולא אאריך כאן, כיון שתקותי שתוכן שיחתנו שמור בזכרונו.

בהזדמנות זו אציין כאן כי שנה זו היא שנת ה-200 להסתלקות-הילולא של הבעל שם טוב, ומעוררת הזכרונות - הנמסרים מדור לדור, ונוכרים ומתעוררים בפרט בימי יובל. וכיון שהסיסמא בכל עניני היהודים היא, כדברי חכמים במשנתם, המעשה הוא העיקר, הרי תכלית הזכרונות שיביאו לידי מעשים ברוחו. וידוע שאחת מפעולותיו הראשונות של הבעש"ט, עוד קודם התגלותו, היתה להשתדל לחזק ישובי היהודים בכפרים ובפונדקאות על פרשת דרכים, לא רק ברוחניות אלא גם בגשמיות. שמכאן הוראה לכל אחד מאתנו, והאריכות אך למותר.

בכבוד ובברכה לבשרות טובות בכל האמור.

קראתי בעתונות בנוגע לסמינאריון למורים דתיים, וכאילו גם לאיגוד המושבים חלק בזה. ואתענין לדעת פרטים בזה, ות"ח מראש.

מלכים א כב מ"ג

מ וַיִּשְׁכַּב אַחֲבָב עִם־אֲבָתָיו וַיִּמְלֹךְ אַחֲזִיָּהוּ בְּנוֹ תַחְתָּיו: מֵא וַיְהוֹשֻׁפֵּט בֶּן־אֶסָא מֶלֶךְ עַל־יְהוּדָה בְּשָׁנַת אַרְבַּע לְאַחֲבָב מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל: מֵב יְהוֹשֻׁפֵּט בֶּן־שִׁלְשִׁים וְחֲמִשׁ שָׁנָה בְּמָלְכוֹ וְעֶשְׂרִים וְחֲמִשׁ שָׁנָה מֶלֶךְ בִּירוּשָׁלַם וְשֵׁם אִמּוֹ עֲזוּבָה בַת־שִׁלְחִי: מֵג וַיִּלְךְ בְּכָל־דֶּרֶךְ אֶסָא אָבִיו לֹא־סָר מִמֶּנּוּ לַעֲשׂוֹת הַיָּשָׁר בְּעֵינֵי יְהוָה: מֵד אֵךְ הַבְּמוֹת לֹא־סָרוּ עוֹד הָעַם מִזִּבְחִים וּמִקְטָרִים בְּבָמוֹת: מֵה וַיִּשְׁלַם יְהוֹשֻׁפֵּט עִם־מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל: מֵו וַיִּתֵּר דְּבָרֵי יְהוֹשֻׁפֵּט וּגְבוּרָתוֹ אֲשֶׁר־עָשָׂה וְאֲשֶׁר נָלַחַם הַלְּאֵהֶם פְּתוּזִים עַל־סֶפֶר דְּבָרֵי הַיָּמִים לְמַלְכֵי יְהוּדָה: מֵז וַיִּתֵּר הַקֹּדֶשׁ אֲשֶׁר נִשְׂאָר בְּיָמֵי אֶסָא אָבִיו בְּעַר מִן־הָאָרֶץ: מֵח וַיִּמְלֹךְ אֵין בְּאֲדוֹם נֶצֶב מֶלֶךְ: מֵט יְהוֹשֻׁפֵּט (עֶשֶׂר) עָשָׂה אֲנִיּוֹת תְּרִשִׁישׁ לְלֶכֶת אוֹפִירָה לְזָהָב וְלֹא הָלָךְ כִּי־(נִשְׁבַּרָה) נִשְׁבְּרוּ אֲנִיּוֹת בְּעֶצְיוֹן גָּבֵר: נ אֲזִ אֶמֶר אַחֲזִיָּהוּ בֶן־אַחֲבָב אֶל־יְהוֹשֻׁפֵּט יִלְכוּ עִבְדֵי עִם־עַבְדְּךָ בְּאֲנִיּוֹת וְלֹא אָבָה יְהוֹשֻׁפֵּט: נֵא וַיִּשְׁכַּב יְהוֹשֻׁפֵּט עִם־אֲבָתָיו וַיִּקְבֵּר עִם־אֲבָתָיו בְּעִיר דָּוִד אָבִיו וַיִּמְלֹךְ יְהוֹרָם בְּנוֹ תַחְתָּיו: נֵב אַחֲזִיָּהוּ בֶן־אַחֲבָב מֶלֶךְ עַל־יִשְׂרָאֵל בְּשִׁמְרוֹן בְּשָׁנַת שֶׁבַע עָשָׂרָה לַיהוֹשֻׁפֵּט מֶלֶךְ יְהוּדָה וַיִּמְלֹךְ עַל־יִשְׂרָאֵל שְׁנָתַיִם: נֵג וַיַּעַשׂ הָרַע בְּעֵינֵי יְהוָה וַיִּלְךְ בְּדֶרֶךְ אָבִיו וּבְדֶרֶךְ אִמּוֹ וּבְדֶרֶךְ יִרְבֵּעַם בֶּן־נִבְטָאֵ אֲשֶׁר הִחְטִיא אֶת־יִשְׂרָאֵל: נֵד וַיַּעֲבֹד אֶת־הַפְּעֹל וַיִּשְׁתַּחֲוֶה לוֹ וַיִּכְעַם אֶת־יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל כְּכֹל אֲשֶׁר־עָשָׂה אָבִיו:

רש"י

באחאב שמלך עשרים ושתים, וביהושפט נאמר שעמד בשנת ארבע לאחאב, נמצא שכלו ימי אחאב בשנת תשע עשרה ליהושפט, וכאן הוא אומר שמלך אחזיה בשנת שבע עשרה ליהושפט. אך בדקתי ומצאתי בדברי הימים למלכי ישראל שאינו מדקדק במנין שנותיהם, ואם עמד בסוף שנה, מונה אותה לו בתחלתו, ואינו מונה אותה לו במקום אחר, לכך אני אומר, בשנת ארבע לאחאב שאמר בעמידתו של יהושפט, לא נמנית עמו שנה ראשונה של אחאב, וכן אתה מוצא ברוכס, וגם שנה שעמד יהושפט, לא נמנית בשנת שבע עשרה הללו:

(מה) וישלם יהושפט עם מלך ישראל. לפי שמלחמה היתה בין אסא אביו ובין בעשא מלך ישראל, הוזקק לומר כן: (מז) ויתר הקדש. נוהגין ניאוף בפרהסיא: (מח) ומלך אין באדום. בימי דוד, הנציב הוא המלך, וכאן נכתב, לפי שבימי יהורם בנו שקלקל, בימיו פשע אדום וימליכו להם מלך, אבל בימי יהושפט עדיין היו כפופין לו. (מט) כי נשברו אניות. לפי שנתחבר עם אחזיהו בזאת, לכך נשברו. וכן אמר לו הנביא בדברי הימים (כ ב לו): בהתחברך עם אחזיהו פרץ ה' את מעשיך: (נב) בשנת שבע עשרה ליהושפט. יש מתמיהים על המקרא הזה, לפי שנאמר

מצודת ציון

(מה) וישלם. עשה שלום: (מז) הקדש. הניאוף, וכן (דברים כג יח) לא יהיה קדש: בער. פנה מן העולם: (ג) ולא אבה. לא רצה:

מצודת דוד

(מא) בשנת ארבע. רוצה לומר: כבר עבר ד' לאחאב, וכמו שנאמר (מלכים ב כ כט): ובשנת י"א ליורם וכו' מלך אחזיה, ועל כרחך רצינו לומר: כבר עבר י"א שנים, כי במקום אחר נאמר (שם ח מה): בשנת י"ב ליורם וכו' מלך אחזיה, וכמו כן

נאמר בשנת ארבע, רוצה לומר: כבר עבר ד' לאחאב, כי אחאב מלך בל"ח לאסא, הרי מלך ד' שנים, עד שמת אסא בשנת מ"א, למלכו אם כן מלך יהושפט בה' לאחאב, מיד אחר כלות ד': (מב) ועשרים וגו'. ומקוטעות היי: (מד) הבמות. במות יחיד העשויות לגבוה, האסור משנבנה הבית: (מח) נצב מלך. כי מעת שכבש דוד את אדום, הסיר מהם המלכים, ושם עליהם נציבים, רוצה לומר: ממונים מתחת ידו, למלוך עליהם ולמשול בהם, והתמיד הדבר עד ימי יהושפט, כי גם בימיו היה שם נצב במקום מלך: (מט) אניות תרשיש. רוצה לומר: ספינות עשויות בתבנית אניות תרשיש: ללכת אופירה. ובדברי הימים (כ ב לו) נאמר ללכת תרשיש, וגם שם נאמר ששלח עם אחזיה, ואולי האמור שם היה בפעם אחר, ולא זהו הנאמר כאן: לזהב. להביא זהב, כמו שהביא שלמה: ולא הלך. עד אופיר: (ג) ולא אבה. ואולי על כי שלח עמו לתרשיש כמו שנאמר בדברי הימים ונשברו האניות, והנביא הוכיחו על מה שנתחבר עם אחזיה, לזה לא רצה לשלוח עמו לאופיר: (נב) בשנת שבע עשרה. רוצה לומר: כבר עבר י"ז ליהושפט, כי הלא יהושפט מלך בה' לאחאב, ואחאב נהרג בשנת כ"ב למלכו, והיא אחרי כלות י"ז ליהושפט, ובתחילת י"ח, ואז מלך אחזיהו בן אחאב: שנתים. ומקוטעות היי:

תהלים קב יכו.

י בִּיאֶפֶר בְּלֶחֶם אֶכְלֵתִי וְשִׁקְוִי בְּבִכֵי מִסְכְּתִי: יא מִפְּנֵי־זַעֲמֹךְ וְקִצְפֶּךָ כִּי נִשְׁאַתַּנִּי וּתְשַׁלִּיכֵנִי: יב יָמֵי כְצֹל נָטוּי וְאָנֹכִי פֶעֶשֶׁב אִיבֶשׁ: יג וְאַתָּה יְהוָה לְעוֹלָם תִּשָּׁב וְזִכְרֶךָ לְדֹר וָדֹר: יד אַתָּה תִּקְוֶם תִּרְחַם צִיּוֹן כִּי־עָתָּה לְחַנְּנָה כִּי־בָא מוֹעֵד: טו כִּי־רָצוּ עֲבָדֶיךָ אֶת־אֲבִינֶיךָ וְאַתָּה עֲפָרָה יִחַנְּנוּ: טז וַיִּירָאוּ גוֹיִם אֶת־שֵׁם יְהוָה וְכָל־מַלְכֵי הָאָרֶץ אֶת־כְּבוֹדֶךָ: יז כִּי־בָנָה יְהוָה צִיּוֹן נִרְאָה בְּכָבוֹד: יח פָּנָה אֶל־תְּפִלַּת הָעֲרֵעַר וְלֹא־בָזָה אֶת־תְּפִלָּתָם: יט תִּפְתָּב זֹאת לְדֹר אַחֲרוֹן וְעַם נִבְרָא יִהְלָלֶיהָ: כ כִּי־הִשְׁקִיף מִמְרוֹם קִדְשׁוֹ יְהוָה מִשְׁמַיִם | אֶל־אֶרֶץ הַבְּיֹט: כא לְשִׁמְעַ אֲנֶקֶת אֲסִיר לְפִתַּח בְּנֵי תְמוֹתָה: כב לְסַפֵּר בְּצִיּוֹן שֵׁם יְהוָה וְתִהְלְתוּ בִירוּשָׁלַם: כג בְּהִקְבֵץ עַמִּים יַחְדָּו וּמַמְלָכוֹת לְעַבְדֹת אֶת־יְהוָה: כד עֲנֵה בְדִרְךָ (כתיב כחו) כְּחֵי קֶצֶר יָמֵי: כה אִמֹר אֱלֹהֵי אֶל־תַּעֲלֵנִי בַחֲצֵי יָמֵי בְדֹר דֹּרִים שְׁנוֹתֶיךָ: כו לְפָנִים הָאָרֶץ יִסְדֹת וּמַעֲשֵׂה יְדִידֶךָ שְׁמָיִם:

רש"י

יעטרו, ד"א ערער הרוס ונשחת כמו, (לקמן קלז) ערו: (יט) תכתב זאת. כך יאמרו רואי הישועה תכתב הישועה הזאת לספר אותה לדור אחרון: ועם נברא. שנעשה בריה חדשה לצאת מעבדות לחרות מאופל לאור גדול: (כ) אל ארץ הביט. לראות בעני עמו: (כא) תמותה. חולה למות אנמורניני"דא בלע"ד: (כב) ענה בדרך כחי. חוזר לקבלו הראשון כי נשאתני ותשליכני ימי כצל נטוי ענה בדרך אויבי כחי: (כה) אומר. לה': אלי. אתה: אל תעלני בחצי ימי. אל תסלק אותנו להשמידנו מן האדמה ביד אויבינו בחצי ימינו ומה הם ימינו כל ימות דור דורים שנותיך, הבטחת לקיימנו לפניך כמו שאמר בסוף המזמור ושנותיך לא יתמו וזרע עבדיך לפניך יכון: (כו) לפנים. מתחלה:

מצודת ציון

(י) ושקוי. מלשון משקה: מסכתי. ענין מזיגה כמו מסכה יינה (משלי ט): (יח) הערער. מלשון הערה ר"ל המעורר בתפלה: (כ) השקיף. ענין הבטה: (כא) אנקת. ענין צעקת אנחה כמו באנוק חלל (יחזקאל כו): לפתח. ענין התרת הקשר כמו מוסר מלכים פתח (איוב יב): (כד) ענה. מלשון ענויים: (כה) תעלני. ענין סלוק כמו כעלות גדיש בעתו (שם ה): (כו) לפנים. מתחלה כמו וזאת לפנים בישראל (רות ד):

בסור צלו: (יג) ואתה. אבל אתה לעולם תשב ותתקיים וככוּחך אז כוּחך עתה: (יד) אתה תקום. לזה אשאל מעמך שאתה תקום ותרחם את ציון כי מעתה עת לחונן אותה כי בא הזמן: (טו) כי רצו. כי עבדיך ישראל רוצים ומחבבים אבני המקום ההוא ועפרה נשאה חן בעיניהם ומאוד יתאוו להשיב אליה: (טז) וייראו. אז ייראו הגוים את שם כבודך: (יז) כי בנה. בראותם אשר בנה ה' את ציון ונראה הוא שם בכבודו: (יח) פנה. כי פנה אל תפלת נכה רוח המעורר תפלה בתמידות: (יט) תכתב. זאת הגאולה הזאת תהיה כתובה לזכרון לדור אחרון בכדי שהעם הנברא אז יהלל יה על הגאולה ההיא: (כא) לפתח. להתיר קשרי האסורים להולכים למיתה: (כב) לספר בציון. למען יסופר בציון וגו': (כג) בהקבץ. בעת יתקבצו עמים וממלכות לעבוד את ה': (כד) ענה. את זה יספרו לומר הנה מאז ענה האויב כוחי בדרך ובוה קצר ימי: (כה) אומר. והייתי אומר בתפלה הלא אלי אתה אל תסלקני מן העולם בחצי ימי: בדור וגו'. ר"ל בכל ימי הדורות בזמן השנים שקצבת ואל תסלקם בחצי ימיהם וכאומר לא על עצמו בלבד אני מתפלל כ"א על כל הדורות: (כו) לפנים. אתה יסדת את הארץ מתחלה מאין ליש וכן השמים מעשי ירך המה וא"כ קדמת להם:

מצודת דוד

(י) כי אפר. אני אוכל את האפר כדרך שאוכלים את הלחם ר"ל לגודל התוגה נהפך בפי טעם הלחם לטעם האפר: בבכי מסכתי. כי בעת השתיה יפול בכוס דמעות עיני והרי הוא מזוג בדמעות הבכי: (יא) כי נשאתני. מתחלה רוממת אותי ואח"כ השלכתני לארץ וכפול הצער מאלו לא הייתי בגדולה מעולם: (יב) ימי כצל נטוי. ימי הטובים חלפו והלכו להם במעט טובה כצל הזזה הנוטה ממקומו מבלי יגע בו מי: ואני. עתה אני יבש מבלי לחלוחית טובה כעשב הנתייבש בחום השמש

יב אדם שהוא נתון תחת הסדק – בית שמאי אומרים: אינו מביא את הטמאה; ובית הלל אומרים: אדם חלול הוא, והצד העליון מביא את הטמאה.

פ ר ק ח מ י ש י

א רבי יהודה אומר: ששה דברים מקלי בית שמאי ומחמרי בית הלל: דם נבלות – בית שמאי מטהרין; ובית הלל מטמאין. ביצת הנבלה, אם יש פיוצא בה נמכרת בשוק – מתרת, ואם לאו – אסורה, פדברי בית שמאי; בית הלל אסרין; ומודים בביצת טרפה, שהיא אסורה, מפני שגדלה באפור. דם נכרית ודם טהרה של מצרעת – בית שמאי מטהרין; ובית הלל אומרים: פרקא וכמימי רגליה. אוכלין פרות שביעית בטובה ושלא בטובה,

פירוש ברטנורא

יב אדם שהוא נתון תחת הסדק. אכסדרה שנסדקה תקרתה ונחלקה לשנים, וכלים מצד זה וטומאה מצד זה, הכלים מהורים, שאור הסדק מפסיק גורם שאין הטומאה עוברת לצד השני. ואם אדם נתון שם בארץ ברצפת האכסדרה כנגד הסדק ב"ש אומרים אינו מביא את הטומאה: שאין מביא את הטומאה אלא דבר שיש בו חלל טפח: ובית הלל אומרים אדם חלול הוא. ואע"פ שבני מעיו בתוכו, חלל שבתוך הגוף חשיב חלל טפח: **ה א רבי יהודה אומר. דם נבילות בית שמאי מטהרין. לגמרי, ולא חשיב כנבילה: ביצת נבילה.** כגון שנתנבלה כשחטתה. ומצאו בה ביצים לאחר שחטתה: אם כיוצא בה נמכרת בשוק. שקליפתה קשה ונגמרת כשאר ביצים הנמכרות בשוק: ואם לאו. שאינה נגמרת: אפורה. דכבני מעיה היא חשובה: **דם נכרית בית שמאי מטהרים.** דכתיב בפרשת זב (ויקרא ט"ו) דברו אל בני ישראל, בני ישראל מטמאים בזבה ואין הנכרים מטמאים בזבה, ורבנן גזור עליהו שיהיו כובים לכל דבריהן. ב"ש סברי, כי גזור רבנן ברוקה ומומי רגליה שהן מצויין תדיר, אבל דם הזבה שאין מצוי כל כך לא גזור בה רבנן, עבדו רבנן היכרא ולא מטמא דם זבה של נכרית כדי שידעו דטומאת הנכרי דרבנן היא, כי היכי דלא נשרפו עלה תרומה וקדשים: כרוקה וכמימי רגליה. דם הנכרית מטמא כרוקה וכמימי רגליה, דהיינו לח ולא יבש. וזו ההיכרא בלבד עשו לה, שאם היתה טומאה דאורייתא היה הדם מטמא לח ויבש, עכשיו שאין מטמא אלא לח מכזבים דטומאה דרבנן היא: **ודם טהרה של מצרעת.** דם טהרה שראתה המצרעת שילדה, לאחר שבעה לזכר ושבעים לנקבה: בטובה. שהאוכל מחויק טובה לבעל הפרות שהאכילו מפרותיו: **ושלא בטובה.** שאינו מחויק לו טובה: אין אוכלים בטובה. שאסור להחזיק טובה

משניות מבוארות – קהתי

ב. **ביצת הנבלה** – כגון ששחט אדם תרנגולת ונתנבלה בידו (שפסג) אותה בשחיטתו. ומצא בה ביצה, **אם יש פיוצא בה נמכרת בשוק** – שקליפתה קשה כביצה הנמכרת בשוק, **מתרת** – באכילה; **ואם לאו** – שאין קליפתה קשה לגמרי, **אסורה** – כגוף הנבילה, שמכלל מעיה היא, **פדברי בית שמאי** – שמקלים הם בביצה שקליפתה קשה. **בית הלל אסרין** – את הביצה אפילו כיוצא בה נמכרת בשוק. **ומודים** – בית שמאי, **בביצת טרפה** – ביצת עוף טהור שנטרף, כגון ביצה שמצאו בתרנגולת לאחר ששחטה ומצאה טרפה, **שהיא אסורה** – באכילה, אפילו כשהיא גמורה וכמוה נמכרת בשוק, **מפני שגדלה באפור** – שכשנטרפה התרנגולת גם הביצה במעיה נאסרה, וכל גידוליה היו באיסור. בגמרא (חולין נח, א) מבואר: מפני שנגמרה באיסור. ולא כמשמעות המשנה: מפני שגדלה באיסור, שהרי טריפה אינה יולדת. ג. **דם נכרית** – דם נידה או דם זיבה של נכריה (גויה). ד. **ודם טהרה של מצרעת** – דם שמצורתה רואה לאחר לידתה בימי טהרתה, שהם שלושים ושלושת ימים לאחר שבעה ימי טומאה לזכר, או ששים וששת ימים לאחר שבעים ימי טומאה לנקבה, **בית שמאי מטהרין** – שכן מן התורה אין גויים מטמאים לא בנידה ולא בזיבה, לפי שכתוב בפרשת זב ונידה (ויקרא טו, ב): "דבר אל בני ישראל", ודרשו חכמים: בני ישראל מטמאים בנידה ובזיבה, ואין הנכרים מטמאים בנידה ובזיבה, אבל חכמים גזרו עליהם שיהיו כובים לכל דבריהם, וסוברים בית שמאי שלא גזרו חכמים על דם הנכרית כלל, אלא על רוקה ומי רגליה שהם מצויים תמיד, ולא גזרו על הדם, כדי שידעו שטומאתה אינה אלא מדברי חכמים, ולא יבואו לשרוף עליה תרומה וקדשים. **ובית הלל אומרים: פרקא וכמימי רגליה** – בית הלל סוברים, שאף על דם הנכרית גזור חכמים, אלא שלא החמירו בה כמו בדם הישראלית, שדם הישראלית מטמא בין לח בין יבש, ודם הנכרית מטמא לח ואינו מטמא יבש, כרוקה וכמי רגליה, והרי זה משמש כבר היכר, שהטומאה אינה אלא מדברי חכמים. וכן דם טהרה של מצרעת. בית שמאי מטהרין – סוברים הם, שדין מצרעת כדין כל יולדת, שדמה בימי טהרתה טהור הוא; ובית הלל סוברים, שטמא הוא כרוקה וכמי רגליה, הואיל והיא מצרעת. ה. **אוכלין פרות שביעית בטובה ושלא בטובה, פדברי בית שמאי** – פירות שנת השמיטה הפקד הם לכל אדם, וסוברים בית

באור משנה יב

משנתנו שנויה במסכת אהלות, (יא, ג), ושם שנינו במשנה שלפניה (אהלות יא, ב): אכסדרה (בני עמודים המקורה בתקרה והוא פתוח משלושה צדדים) שנסדקה (תקרתה, ונחלקה כולה לשניים), טומאה (מן המת) בצד זה (של הסדק), כלים שבצד השני (של האכסדרה, מעבר לסדק) טהורים (מטומאת אוהל, שהרי האכסדרה כשני אוהלים זה בצד זה, שאורי הסדק מפסיק ביניהם). נתן את רגלו או קנה זמלונטן (על הסדק), עירוב את הטומאה (שהרי נסתם האויר, וכל האכסדרה שוב אוהל אחד). נתן את הקנה בארץ (ברצפת האכסדרה כנגד הסדק), אינו מביא את הטומאה (מצד אחד לצד השני) עד שיהיה גבוה מן הארץ פותח טפח (שבין הקנה ובין הצדפה יהיה חלל של טפח, והרי הקנה חשוב כאוהל, ובכגון זה אנו חושבים אותו כאילו עלה וסתם את הסדק שכנגדו, ושוב הכלים והטומאה תחת אוהל אחד). – משנתנו ממשיכה, איפוא, באותו ענין, והיא מסיימת בה את פרקנו "אלו דברים מקולי בית שמאי ומחומרי בית הלל". **אדם שהוא נתון תחת הסדק** – אם אדם שוכב באכסדרה על הרצפה כנגד הסדק שבתקרה, כמבואר לעיל, **בית שמאי אומרים: אינו מביא את הטמאה** – אין האדם מביא את הטומאה, שהיא מצד אחד של האכסדרה, לכלים שבצד השני, מעבר לסדק, הואיל ואין בינו ובין הרצפה פותח טפח, כמו שבארנו בהקדמה. **ובית הלל אומרים: אדם חלול הוא** – בטנו של אדם, אף על פי שבני מעיים בתוכו, הרי היא חשובה כאילו היא חלולה, **והצד העליון** – של הגוף, שהוא גבוה מעל הרצפה פותח טפח, **מביא את הטמאה** – לכלים הנמצאים מעבר לסדק, שרואים את הצד העליון של האדם כאילו הוא אוהל, והרי זה כאילו עלה וסתם את הסדק שכנגדו, וחזר הכל תחת אוהל אחד.

באור משנה א

חמש המשניות הראשונות בפרק ה מביאות הלכות נוספות, שהן מקולי בית שמאי ומחומרי בית הלל. **רבי יהודה אומר: ששה דברים** – יש עוד להוסיף על אלו שנישנו בפרק הקודם, שהם **מקלי בית שמאי ומחמרי בית הלל** – ואלו הם: א. **דם נבלות** – **בית שמאי מטהרין** – שאין דם הבא מן הנבילה מטמא; **ובית הלל מטמאין** – בגמרא מובא (מנחות קד, א): אמר רבי יוסי ברבי יהודה: אף כשטימאו בית הלל, לא טימאו אלא ברביעית, הואיל ויכול לקרש ולעמוד על כזית (כלומר: וכיון שהוא קרוש הרי זה דומה לבשר, וגזרו עליו משום כזית נבילה – הראב"ד).

מסכת עדויות פרק חמישי משנה ב

פְּדָרְבֵי בֵּית שְׁמַאי; וּבֵית הַלֵּל אֹמְרִים: אֵין אוֹכְלִים אֶלָּא בְּטוֹבָה. הַחֲמַת – בֵּית שְׁמַאי אוֹמְרִים: צְרוּרָה עוֹמְדָת; וּבֵית הַלֵּל אוֹמְרִים: אַף עַל פִּי שְׁאִינָה צְרוּרָה.

ב רַבִּי יוֹסִי אוֹמֵר: שֵׁשֶׁה דְּבָרִים מְקַלֵּי בֵּית שְׁמַאי וּמְחַמְרֵי בֵּית הַלֵּל: הַעוֹף עוֹלָה עִם הַגְּבִינָה עַל הַשְּׁלֶחָן וְאִינוֹ נֶאֱכָל, פְּדָרְבֵי בֵּית שְׁמַאי; וּבֵית הַלֵּל אוֹמְרִים: אִינוֹ עוֹלָה וְאִינוֹ נֶאֱכָל. תוֹרְמִין זֵיתִים עַל שֶׁמֶן, וְעֲנָבִים עַל יַיִן, פְּדָרְבֵי בֵּית שְׁמַאי; וּבֵית הַלֵּל אוֹמְרִים: אֵין תוֹרְמִין. הַזּוֹרֵעַ אַרְבַּע אַמּוֹת שֶׁפְּבָרָם – בֵּית שְׁמַאי אוֹמְרִים: קִדְּשׁ שׁוֹרָה אַחַת; וּבֵית הַלֵּל אוֹמְרִים: קִדְּשׁ שְׁתֵּי שׁוֹרוֹת. הַמְעַפָּה – בֵּית שְׁמַאי פּוֹטְרִין, וּבֵית הַלֵּל מְחַבְּבִין. בְּחַרְדְּלִית, פְּדָרְבֵי

פירוש ברטנורא

לבעלים, דרחמנא אפקרינהו: החמת. כמין נאד של עור שניקב וצרו: צרוה עומדת. אינה מקבלת טומאה אלא אם כן היא צרוה, כלומר שהיתה קשורה ונקמט העור ונתקשה על המקום הצרו עד שהוא עומד מאליו ומחוק מה שמשמין בתוכו: אע"פ שאינה צרוה. שלא נקמט העור מאליו ולא נתקשה על מקום הקשר, הואיל וקשרו ומחוק, הרי זה מקבל טומאה:

ב העוף עולה עם הגבינה. שאין איסורו אלא מדברי סופרים: לא עולה. גזירה שמא יעלה גבינה עם בשר בהמה כאלפס רותח, והוא אסור מן התורה דהיינו מבשל: ובית הלל אומרים אין תורמין. מי שיש לו שמן שחייב להפריש ממנו תרומה וזיתים שחייב להפריש מהן תרומה, אינו יכול לתרום מן הזיתים כפי השיעור שיש לו לתרום מן הזיתים ומן השמן ולפמור השמן בתרומת הזיתים, דכתיב (במדבר י"ח) כדגן מן הגורן, מן הגמור על הגמור ולא ממה שאינו גמור על הגמור: הזורע ארבע אמות בכרם. שהוא השיעור שצריך אדם להרחיק הורע מן הכרם, והזורע בתוך שיעור זה קידש שורה אחת של כרם, כדכתיב (דברים כ"ב) פן תקדש המלאה וגו' ותבואת הכרם. וסבירא להו לבית שמאי דשורה אחת קרויה כרם. ובית הלל סבירי דאין נקרא כרם פחות משתי שורות, וכי קאמר רחמנא דתבואת הכרם קדשה, שתי שורות של כרם קאמר: המעיפה. קמה שנתנהו על גבי מים רותחים ומתבשל ומתעבה שם. בית שמאי פוטרים מחלה. ובית הלל מחייבים. ופסק הלכה בזה כתבנו בריש חלה: חרדלית. כמו הרדלית. ורם מים הבא מדליו של הר, כלומר מגובה ההר. ואפילו אין מתחלתו ועד סופן אלא ארבעים סאה מטבילין בהן לבית שמאי. ובית הלל אומרים אין מטבילין עד שיהו ארבעים סאה במקום אחד,

משניות מבוארות – קהתי

אִינוֹ עוֹלָה וְאִינוֹ נֶאֱכָל – אַף בְּשֵׁר עוֹף אֲסוּר לְהַעֲלוֹת עִם הַגְּבִינָה עַל הַשְּׁלֶחָן, מִשּׁוּם אוֹתָהּ הַגְּזִירָה שֶׁהַבָּנִי לְעֵיל; וְיֵשׁ אוֹמְרִים, שֶׁלִּדְעַת בֵּית הַלֵּל גִּזְרוּ בְּבִשְׂר עוֹף וּגְבִינָה, שֶׁמֶא יִבְאֵר לֹאכְלֵם יַחַד (מִשְׁנֵה חוּדִין א. ו. ב. תוֹרְמִין זֵיתִים עַל שֶׁמֶן, וְעֲנָבִים עַל יַיִן, פְּדָרְבֵי בֵּית שְׁמַאי – מִי שֵׁשׁ לוֹ זֵיתִים וְשֶׁמֶן, שֶׁחַיִּיב לְהַפְרִישׁ מִדֶּהן תְּרוּמָה, אוֹ עֲנָבִים וַיַּיִן, יִכּוֹל הוּא, לְדַעַת בֵּית שְׁמַאי, לְתָרוּם מִן הַזֵּיתִים גַּם עַל הַשֶּׁמֶן, אוֹ מִן הַעֲנָבִים גַּם עַל הַיַּיִן, וּבֵּית הַלֵּל אוֹמְרִים: אֵין תוֹרְמִין – אֵלָּא מִן הַזֵּיתִים עַל הַזֵּיתִים, וּמִן הַשֶּׁמֶן עַל הַשֶּׁמֶן, וְכֵן בְּעֲנָבִים וַיַּיִן, שֶׁכְּתוּב (בְּמִדְבָר יו, כז): "וּנְחַשְׁבׁ לָכֶם תְּרוּמַתְכֶם כְּדָגָן מִן הַגּוֹרֵן" – וּמִכָּאֵן לְמַדוּ, שֶׁאֵין תוֹרְמִים אֵלָּא מִן הַגְּמוּר עַל הַגְּמוּר, וְלֹא מִמָּה שֶׁאִינוֹ גְּמוּר עַל הַגְּמוּר. בְּרַם, בְּמִסְכַּת תְּרוּמוֹת (א, ד) שְׁנוּיָה הִלְכָה זוֹ בְּנוֹסָה אַחַר (עֵיין שׁס), שֶׁלֹּא נִחְלַקוּ בֵּית שְׁמַאי וּבֵית הַלֵּל אֵלָּא בְּדִיעֵבֶד, אֲבָל לְכַתְחִילָה הִכְלֵל מוֹדִים שֶׁאֵין תוֹרְמִים זֵיתִים עַל שֶׁמֶן אוֹ עֲנָבִים עַל יַיִן. הַמְּפָרְשִׁים מֵיִשְׁבִּים אֵת הַסְּתֵירָה בְּדִרְכֵי שׁוֹנוֹת; וְיֵשׁ מְבַאֲרִים גַּם אֵת מִשְׁנֵהוּ, כְּפִי נוֹסָה הַמְּשַׁנָּה בְּתוֹרוֹת, שֶׁהִלְשׁוּ "תוֹרְמִין" לֹא דוּקָא הוּא, וְהַמְּחַלְקֵת הִיא בְּדִיעֵבֶד (הַמְּאִיר; "מְלַאכַת שְׁלֵחָה"). ג. הַזּוֹרֵעַ אַרְבַּע אַמּוֹת שֶׁפְּבָרָם – הַבֵּא לְזוֹרֵעַ בְּצַד הַכְּרָם, צָרִיךְ הוּא לְהַרְחִיק אֵת הַזּוֹרֵעַ מִן הַכְּרָם אַרְבַּע אַמּוֹת, וְהוּא שֵׁיעוֹר "עֲבוּדַת הַכְּרָם", וְאֵם לֹא הִרְחִיק, וְזוֹרֵעַ בְּתוֹךְ אַרְבַּע אַמּוֹת סוֹמֵךְ לְכָרֶם, בֵּית שְׁמַאי אוֹמְרִים: קִדְּשׁ שׁוֹרָה אַחַת – הַזּוֹרֵעַ קִידֵשׁ, כְּלוּמַר אֲסוּר בְּהִנְאָה, מִשּׁוּם כְּלֵאִים, שׁוֹרָה אַחַת מִן הַכְּרָם הַסְּמוּכָה לְזוֹרְעִים, שֶׁנֶּאֱמַר (דְּבָרִים כב, ט): "לֹא תִזְרַע כְּרַמְךָ כְּלֵאִים, פֶּן תִּקְדַּשׁ הַמְּלֵאָה הַזּוֹרֵעַ אֲשֶׁר תִּזְרַע וּתְבֹאוֹת הַכְּרָם", כְּלוּמַר שֶׁתְּבֹאוֹת הַכְּרָם מִתְקַדְּשׁתׁ עִם הַזּוֹרְעִים, וְיֵשׁ לְשֵׁרוֹף כָּל מָה שֶׁנִּתְקַדַּשׁ, וְהַשָּׂאֵר מוֹתָר; וְסוֹבְרִים בֵּית שְׁמַאי, שֶׁ"תְּבֹאוֹת הַכְּרָם" מִשְׁמַעֲנָה הַשׁוֹרָה הָאֶחָת שֶׁל הַכְּרָם, שֶׁאֵף שׁוֹרָה אַחַת שֶׁל גִּפְנִים נִקְרָאת "כְּרָם". וּבֵּית הַלֵּל אוֹמְרִים: קִדְּשׁ שְׁתֵּי שׁוֹרוֹת – שֶׁלִּדְעַת בֵּית הַלֵּל פְּחוֹת מִשְׁתֵּי שׁוֹרוֹת גִּפְנִים לֹא נִקְרָא "כְּרָם", וְכִיּוֹן שֶׁאִמְרָה הַתּוֹרָה "תְּבֹאוֹת הַכְּרָם", הִיא מִשְׁמַעֲנָה שְׁתֵּי שׁוֹרוֹת שֶׁל כְּרָם (כְּלֵאִים ד, ה). ד. הַמְּעַפָּה – קִמַּח שְׁמִים בְּמִים רוֹתְחִים. בֵּית שְׁמַאי פּוֹטְרִין – מִן הַחֲלָה, שֶׁכֵּל הַנֶּאֱפָה דֶּרֶךְ בִּישׁוּל פְּטוּר מִן הַחֲלָה. וּבֵּית הַלֵּל מְחַבְּבִין – בְּחֲלָה (חֲלָה א, ו). ה. מְטַבִּילִין בְּחַרְדְּלִית, פְּדָרְבֵי בֵּית שְׁמַאי – "חַרְדְּלִית" הוּא זֶרֶם שֶׁל מִי גְשָׁמִים הַיּוֹרְדִים מִן הַהָר, וְסוֹבְרִים בֵּית שְׁמַאי שֶׁמְטַבִּילִים בְּחַרְדְּלִית, כְּגוֹן כְּלִים טְמֵאִים, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין בְּמִקּוּם הַטְּבִילָה אַרְבַּעִים סָאָה, הוּאִיל וְיֵשׁ בְּכוֹלָהּ, מִתְחַלְתָּה וְעַד סוֹפָה, אַרְבַּעִים סָאָה. וּבֵּית הַלֵּל אוֹמְרִים: אֵין מְטַבִּילִין –

שמאי שמותר להכיר טובה לבעל השדה ולהודות לו בעד הפירות של שביעית שאוכלים משהו, וכן גם מותר בשביעית להיכנס לכל שדה ולאכול מפירותיה, ולא להחזיק טובה לבעל השדה. ובית הלל אומרים: אין אוכלים אלא בטובה – בהחזקת טובה לבעל הפירות, שגזירות בשביעית משום שאר השנים, שלא יהא אדם רגיל ליכנס בשדה חברו ובגניו ובפרדסו שלא מדעתו. אבל מן התורה מותר גם שלא בטובה, שכתוב (שמות כג, א): "והשביעית תשמטנה", ותניא במכילתא: מגיד שהוא פורץ בה פרצות, אלא שגדרו חכמים מפני תיקון העולם (הדאביז). ויש גורסים בדברי בית הלל: אין אוכלים בטובה – כלומר שאסור להחזיק טובה לבעלים, לפי שהתורה הפקירה את הפירות בשביעית. ו. הַחֲמַת – נאד של עור שהיו מחזיקים בו מים או נוזלים אחרים, בית שמאי אומרים: צרוה עומדת – אם ניקבה החמת, אינה מקבלת טומאה עד שתהא צרוה ועומדת, כלומר שאם הנקב קשור היטב ונקמט העור סביב הנקב עד שמקום הנקב ייסתם כולו, ואפילו יתיר הקשר יישאר הנקב סתום ומכוון, אז מקבלת החמת טומאה, שהרי אפשר להשתמש בה בכתיחלה. ובית הלל אומרים: אף על פי שאינה צרוה – אם הנקב קשור וסתום, אף שלא נקמט העור על ידי הקשר כל כך, הואיל ואפשר להחזיק בחמת נוזלים כמקודם, הרי היא מקבלת טומאה (הרחמב"ם; המאירי).

באור משנה ב

רַבִּי יוֹסִי אוֹמֵר: שֵׁשֶׁה דְּבָרִים – דִּלְקַמֵּן, יֵשׁ לְהוֹסִיף עַל אֵלֶּה שְׁנֵישֵׁנו בְּפֶרֶק ד, שֶׁהֵם מְקַלֵּי בֵּית שְׁמַאי וּמְחַמְרֵי בֵּית הַלֵּל – וְאֵלוֹ הֵם: א. הַעוֹף עוֹלָה עִם הַגְּבִינָה עַל הַשְּׁלֶחָן וְאִינוֹ נֶאֱכָל, פְּדָרְבֵי בֵּית שְׁמַאי – הִלְכָה הִיא שֶׁאֲסוּר לְהַעֲלוֹת בְּשֵׁר וּגְבִינָה עַל שְׁלֶחָן אַחַד, גְּזִירָה שֶׁמֶא יִעֲלֶה הַבְּשֵׂר עִם הַגְּבִינָה בְּכָלִי רוֹתַח שֶׁהוּא דֶּרֶךְ בִּישׁוּל, וְהוּי הַתּוֹרָה אֲסִרָה לְבִשֵׁל בְּשֵׂר בְּחֶלֶב, שֶׁנֶּאֱמַר (שְׁמוֹת כג, יט): "לֹא תִבְשַׁל גְּדִי בְּחֶלֶב אֲמוֹ"; פֶּסוּק זֶה נֶאֱמַר בְּתוֹרָה שְׁלוֹשׁ פְּעָמִים (שׁס; שׁס לד, כו; דְּבָרִים יד, כא), וְדִרְשׁוּ חֲכָמִים: אַחַד לְאִיסוּר בִּישׁוּל, אַחַד לְאִיסוּר אֲכִילָה וְאַחַד לְאִיסוּר הִנְאָה. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוֹרִים? בְּבִשְׂר בַּהֲמָה, אֲבָל בְּשֵׂר עוֹף בְּחֶלֶב אִינוֹ אֲסוּר מִן הַתּוֹרָה אֵלָּא מְדַבְּרֵי חֲכָמִים, וּמִכָּאֵן סוֹבְרִים בֵּית שְׁמַאי, שֶׁאֵף עַל פִּי שֶׁאֲסוּר לְאֲכֹל בְּשֵׂר עוֹף בְּחֶלֶב, מִכֵּל מִקּוּם הוּאִיל וְאִיסוּרוֹ אִינוֹ אֵלָּא מְדַבְּרֵי חֲכָמִים, אֵין לְגוֹזֵר עַל הַעֲלָאת בְּשֵׂר עוֹף עִם הַגְּבִינָה עַל הַשְּׁלֶחָן. וּבֵּית הַלֵּל אוֹמְרִים:

מסכת עדויות פרק חמישי משנה ד

בית שמאי; ובית הלל אומרים: אין מטבילין. גר שנתגר ערכי פסחים – בית שמאי אומרים: טובל ואוכל את פסחו לערב; ובית הלל אומרים: הפורש מן הערלה, פפורש מן הקבר.

ג רבי ישמעאל אומר: שלשה דברים מקלי בית שמאי ומחמרי בית הלל: קהלת אינה מטמא את הידים, פדברי בית שמאי; ובית הלל אומרים: מטמא את הידים. מי חטאת שעשו מצותן – בית שמאי מטהרין, ובית הלל מטמאין. הקצח – בית שמאי מטהרין, ובית הלל מטמאין. וכן למעשרות.

ד רבי אליעזר אומר: שני דברים מקלי בית שמאי ומחמרי בית הלל: דם יולדת שלא טבלה – בית שמאי אומרים; פרקח וכמימי רגליה; ובית הלל אומרים: מטמא לח ויבש. ומודים ביולדת בזוב, שהוא מטמא לח ויבש.

פירוש ברטנורא

שאין חרדלית מטהרת אלא באשבורן: פפורש מן הקבר. וצריך הזאה שלישי ושביעי. ולא נחלקו בית שמאי ובית הלל אלא בערל נכרי שמל ביום ארבעה עשר, דבית הלל סברי גזירה שמא ישמא לשנה הבאה ויאמר אשתקד לא מותרתי מכל טומאה עד ארבעה עשר ומבלתי ואכלתי, השתא נמי אמבול ואוכל, ולא ידע דאשתקד נכרי היה ולא מקבל טומאה עכשיו ישראל הוא ומקבל טומאה. ובית שמאי סברי לא גזרינן. אבל ערל ישראל, דכרי הכל טובל ואוכל פסחו לערב:

ג קהלת אינו מטמא את הידים. מפני שהחמתו של שלמה היא ולא ברוח הקודש נאמרה: מטמא את הידים. דסברי אף קהלת ברוח הקודש נאמרה, הלכך מטמא את הידים כשאר כתבי הקודש: שעשו מצותן. לאחר שהיו אותם על הטמא וטהר בהם, אם נטפו מנופו על גבי אדם או על גבי כלים: הקצח. ורע שחור שקורין לו ניליו בלע"ז. ורגלים לתת אותו בלחם, שהרגיל בו אינו בא לידי כאב לב: בית שמאי מטהרין. דלא חשיב אוכל: ובית הלל מטמאין. כיון דרגילין לתת אותו באוכלים חשיב אוכל: וכן למעשרות. כמו שנחלקו לטומאה כן נחלקו למעשרות, שהמטמא טומאת אוכלים מחיבו במעשרות:

ד דם יולדת. ששהתה שבעו לזכר ושבעיים לנקבה ולא טבלה: בית שמאי אומרים כרוקה וכמימי רגליה. שמטמאים לחים ואין מטמאים יבשים, אף דמה מטמא לח ואינו מטמא יבש. ואינו חשיב כדם נדה שמטמא לח ויבש: ובית הלל אומרים מטמא לח ויבש. כל זמן שלא טבלה כדם נדה הוא חשיב,

משניות מבוארות – קהתי

חכמים לא חלה עליו. ובית הלל אומרים: מטמא את הידים – שלדעת בית הלל ספר קהלת בכלל כתבי הקודש הוא. ג. מי חטאת – מי אפר פרה אדומה, שעשו מצותן – שהיו אותם על הטמא וטהר בהם, אם נטפו אחר כך מגופו ונגעו באדם או בכלים, בית שמאי מטהרין – אותם, שאמנם קודם שעשו מצותן הדין הוא, שהנוגע במי חטאת שלא לצורך הזאה, הרי הוא טמא, שנאמר (במדבר יט, כא): "והנוגע במי הנדה יטמא עד הערב"; ואם היה בהם כדי הזאה, מטמאים אף במשא, ומטמאים בגדים; אבל לאחר שעשו מצותן, סוברים בית שמאי, שאינם מטמאים כלל. ובית הלל מטמאין – שאף לאחר שעשו מצותן, כמו שבארנו לעיל, המים מטמאים. ג. הקצח – מין כמון שנותנים אותו בתוך הלחם (עין ישעיה כח, כח), בית שמאי מטהרין – שאינו מקבל טומאה, לפי שאינו חשוב אוכל, ובית הלל מטמאין – שהואיל ורגילים לתת אותו בלחם או באוכלים אחרים, הרי הוא חשוב אוכל, ומקבל טומאה. וכן למעשרות – כשם שנחלקו בית שמאי ובית הלל לענין טומאה, כך נחלקו למעשרות, שביט שמאי פוטרם את הקצח ממעשרות, לפי שאינו נחשב אוכל, ובית הלל מחייבים במעשרות.

באור משנה ד

משנתנו והמשנה שלאחריה מסיימת את סוגיית הדברים שהם מקולי בית שמאי ומחומרי בית הלל. משנתנו שניה במסכת נידה (ד, ג), והיא עוסקת בדם יולדת; שכן כתוב בתורה (ויקרא יב, ב ואילך): "אשה כי תזויע וילדה זכר, וטמאה שבעת ימים... ושלושים יום ושלשת ימים תשב בדמי טהרה... ואם נקבה תלד וטמאה שבעת ימים... ושלושים יום ושת ימים תשב על דמי טהרה"; ומכאן – יולדת מטמאה לאחר שבעה ללידת זכר או לאחר שבעים ללידת נקבה, דמה טהור הוא. ברם, אם לא טבלה, נחלקו בזה בית שמאי ובית הלל.

רבי אליעזר – ויש גורסים: רבי אלעזר – אומר: שני דברים – יש עוד להוסיף על אלה שנישנו בפרק ד, שהם מקלי בית שמאי ומחמרי בית הלל – אחד מהם שנוי במשנתנו, ואחד במשנה הבאה. דם יולדת שלא טבלה – לאחר שבעה ימי טומאה לזכר, או לאחר ארבעה עשר ימי טומאה לנקבה, כלומר שיצאה מזמן טומאת לידה, ונכנסה לזמן דם טהרה, כפי שבארנו לעיל, אלא שלא טבלה עדיין, בית שמאי אומרים: אף על פי שלא טבלה, מכל מקום יצא דמה מכלל טומאת דם נידה, ואינו מטמא אלא פרקח וכמימי

בחרדלית, שאין מי גשמים מטהרים כשהם זורמים, אלא כשהם מכונסים ועומדים במקום אחד בשיעור ארבעים סאה (מקואות ה, 1). ו. גר שנתגר ערכי פסחים – כלומר שמל וטבל לשם גרות בערב חג הפסח, היינו ביום י"ד בניסן, בית שמאי אומרים: טובל – פעם נוספת מדברי סופרים לאכילת קדשים, ואוכל את פסחו לערב – ואוכל בערב מקרבן הפסח. ובית הלל אומרים: הפורש מן הערלה, פפורש מן הקבר – גר הפורש מערלתו כאילו נגע במת, כלומר שהוא טמא שבעה ימים וטעון הזאה ממי אפר הפרה ביום השלישי וביום השביעי שלאחר מילתו וטבילתו לגרות; הלכך אסור לו לאכול מן הפסח לערב (פסחים ה, ח). בגמרא (פסחים צב, א) מבואר, שלא נחלקו בית שמאי ובית הלל אלא בערל גוי שמל ביום י"ד בניסן, שביט הלל גוזרים בו, שמא יטמא למת בשנה הבאה בערב פסח, ויאמר: כשם שאשתקד טבלתי ואכלתי בערב מקרבן הפסח, כך אעשה גם השנה שאטבול ואוכל מפסחי, ולא ידע שבשנה שעברה היה גוי עד לערב פסח, ואין גוי מקבל טומאה, אבל עכשיו ישראל הוא, והוא מקבל טומאה ואינו נטהר אלא אחרי שבעה ימים; לפיכך אמרו בית הלל, שגם השנה טעון הזאה שלישי ושביעי. ובית שמאי סוברים, שאין גוזרים משום טומאת מת בשנה הבאה. אבל ערל ישראל, כגון שמתו אחיו מחמת מילה ונמנעו מלמולו, שמכל מקום הוא אסור בקרבן פסח, שכתוב (שמות יב, מח) "וכל ערל לא יאכל בר", אם הוא בא למול בערב פסח, אף לבית הלל טובל ואוכל פסחו לערב.

באור משנה ג

רבי ישמעאל אומר: שלשה דברים – יש עוד להוסיף על אלו שנישנו בפרק ד, שהם מקלי בית שמאי ומחמרי בית הלל – ואלו הם: א. קהלת אינה מטמא את הידים, פדברי בית שמאי – שכן חכמים גזרו על כתבי הקודש שיטמאו את הידים הנוגעות בהם, ומבואר הטעם בגמרא (שבת ד, א), לפי שהיו רגילים להצניע ככרות של תרומה אצל הספרים, מאחר ששניהם קודש, והיו העכברים באים ומפסידים את הספרים, לפיכך גזרו שיהיו הספרים, דהיינו תורה נביאים וכתובים, פוסלים את התרומה במגעם, וכן שיטמאו את הידים הנוגעות בהם, שיהו טמאות לתרומה; וסוברים בית שמאי שספר קהלת אינו בכלל כתבי הקודש, ולכן אינו מטמא את הידים, שגזרת

מסכת עדויות פרק חמישי משנה ו

ה ארבעה אחים, שנים מהם נשואים שתי אחיות, מתו הנשואים לאחיות – הרי אלו חולצות ולא מתניבמות; ואם קדמו וכן – יוציאו. רבי אלעזר אומר משום בית שמאי: יקנימו; ובית הלל אומרים: יוציאו.

ו עקביא בן מהללאל העיד ארבעה דברים. אמרו לו: עקביא, חזר בך בארבעה דברים שהיית אומר, ונעשך אב בית דין לישראל. אמר להן: מוטב לי להקרא שוטה כל ימי, ולא לעשות שעה אחת רשע לפני המקום; שלא יהיו אומרים: בשביל שררה חזר בו. הוא היה מטמא שער הפקודה ודם הירק; וחכמים מטהרין. הוא היה מתיר שער בכור בעל מום שגנשו והניחו בחלון, ואחר כך שחטו; וחכמים אוסרים. הוא היה אומר: אין משקין לא

פירוש ברטנורא

ואע"פ שהוא בתוך ימי טוהר; ומודים ביולדת בזוב. שצריכה לספור שבועה ימים נקיים כדין כל שאר זכות, שאם לא ספרה ולא טבלה וראתה דם בתוך ימי טוהר, שהוא מטמא לה ויבש, דדם זיבה הוא חשיב כל זמן שלא ספרה ולא טבלה:

ה חולצות ולא מתניבמות. דכיון דתרווייהו זקוקין להאי ולהאי, קמא דמיבם פגע באחות זקוקתו דהויא כאשתו: משום בית שמאי יקנימו ובית הלל אומרים יוציאו. בגמרא ביבמות פרק ד' אחין מפנין לה, ב"ש אומרים יוציאו וב"ה אומרים יקנימו. וכן הלכה שאם קדמו וכנסו יקנימו: ו שער פקודה. לשון פקוד, שהפקודה הבהרת את השער בעור הבשר והלכה לה, כגון שהיתה בו בהרת ובה שער לבן, הלכה הבהרת והניחה לשער לבן במקומו, ואח"כ חזרה הבהרת. עקביא בן מהללאל מטמא, כיון שנהפך שער לבן בבהרת אע"פ שזו הבהרת שהיא עכשיו אינה אותה שהפכה אותו לשער לבן, טמא: וחכמים מטהרין. דכתבי (ויקרא י"ג) והיא הפכה שער לבן, שהפכתו היא ולא שהפכתו חבתה: ודם הירוק. עקביא בן מהללאל מטמא, דסבר כקין כרכום היה שהוא מן הדמים המטמאים אלא שלקה: היה מתיר שער בכור בעל מום שנשר. הצמר שנשר מן הבכור בעל מום, היה מתירו בהנאה

משניות מבוארות – קהתי

מפרשים, שעקביא אומר לחכמים שני דברים: א. שאינו רוצה להיות רשע לפני ה' ולחזור בו בדברים שקיבל מפי רבותיו, שלדעתו היו הרוב (כמפורש במשנה הבאה). ב. אפילו היה חושב שמותר לו לחזור בו, ולא יהא רשע לפני ה', שהוא בתוך לבבות, אף על פי כן לא היה רוצה להתמנות לאב בית דין, שלא יאמרו: בשביל שררה חזר בו ('יתוספות יוס טובי'). – ואלו הם ארבעת הדברים: א. הוא – עקביא בן מהללאל, היה מטמא שער הפקודה – משנה היא במסכת נגעים (פרק ה משנה ג). ושם מפורש: "איזה הוא שער פקודה? מי שהיתה בו בהרת (נגע צרעת) ובה שער לבן (שהוא סימן טומאה); הלכה הבהרת (שברפאה) והניחה לשער לבן במקומו וחזרה". כלומר שחזרה בהרת שנייה במקום הראשונה, והרי השער הלבן בתוכה; שיער זה נקרא "שער הפקודה" – כאילו הפקידה אותו הבהרת בעור הבשר עד שתחזור, ולדעת עקביא בן מהללאל סימן טומאה הוא לבהרת שחזרה; ואף על פי ששיער לבן שקדם לבהרת אינו סימן טומאה, שכתוב (ויקרא יג, י): "והיא הפכה שער לבן" – שתהפוך אותו הבהרת שיער לבן, ומכאן שאין שיער לבן סימן טומאה אלא אם כן קדמה הבהרת לשיער הלבן, מכל מקום סובר עקביא בן מהללאל בשער הפקודה שהוא מטמא, אף על פי שקדם לבהרת, שהואיל והפך לבן בבהרת הראשונה ונעשה סימן טומאה, הריהו סימן טומאה גם לבהרת שחזרה; או הטעם הוא, שהואיל והשיער הלבן במקומו עומד, הרי רגלים לדבר, שהבהרת הראשונה לא נרפאה עדיין, והבהרת שחזרה מחמת הראשונה באה, והרי היא כאילו לא הלכה כלל (חזאב"ד). ב. וְדָם הַיֶּרֶק – עקביא בן מהללאל מטמא דם הירוק, ומשנה היא במסכת נידה (פרק ב' משנה ו). שאם אשה ראתה דם הירוק, כלומר צהוב, כמראה האתרוג, עקביא בן מהללאל סובר, שדם נידה הוא, אלא שלקה צבעו, לפיכך האשה טמאה כמו בראותה דם אדום. וְחַכְמִים מְטַהְרִין – שער פקודה ודם הירוק; שער פקודה אינו מטמא לדעת חכמים, לפי שקדם לבהרת שחזרה, ואין שיער לבן סימן טומאה אלא לאותה בהרת שהפכתו לבן, ואילו הבהרת שחזרה, בהרת אחרת היא, שלא הפכה שיער לבן, אלא שנשאר באותו מקום השיער הלבן מהבהרת הראשונה, וזה אינו סימן טומאה לבהרת השנייה. דם ירוק אינו מטמא, שלדעת חכמים אין מראה הירוק מראה של דם, ומכאן שאינו דם נידה, וטהור הוא. ג. הוא היה מתיר שער בכור בעל מום שגנשו והניחו בחלון, ואחר כך שחטו – משנה היא במסכת בכורות (פרק ג משנה ד), ולבאר הדברים יש להקדים דינים אחרים בענין בכור בהמה טהורה. כתוב בתורה (דברים טו, יט): "כל הבכור אשר יולד בבקרן ובצאן הזכר תקדיש לה' אלהיך, לא תעבוד בבכור שורך ולא תגו

בְּגֵלְיָהּ – כלומר שטמא כשהוא לח, ואינו מטמא כשהוא יבש. ובית הלל אומרים: מטמא לח ויבש – כל זמן שלא טבלה, נחשב הדם, אף בימי טהרה, כדם נידה, והוא מטמא בין כשהוא לח בין כשהוא יבש, ומודים ביוולדת בזוב – אם בשעת לידתה היתה זבה, שלאחר ימי טומאת הלידה (לאחר שבועה לזכר או שבועיים לנקבה). חייבת היא לספור שבועה ימים נקיים מדם, כדי להיטהר מזיבתה, – כל זמן שלא ספרה, דמה דם זיבה הוא, ואף בית שמאי מודים, שהוא מטמא לח ויבש – אפילו בתוך ימי טהרה, כדין כל דם נידה וזבה. ברם, אם ספרה שבועה ימים נקיים לאחר זמן טומאת הלידה, ולא טבלה, נחלקו בית שמאי ובית הלל כמו ברישא (גמרא נידה לה, ב).

ב אור משנה ה

משנה זו שנויה במסכת יבמות (ג, א), והיא עוסקת בדיון שתי אחיות שנפלו לייבום לפני שני אחים.

ארבעה אחים, וכיוצא בזה. מתו הנשואים לאחיות – בלא בניס ונפלו לייבום לפני שני האחים האחרים, הרי אלו חולצות ולא מתניבמות – לפי ששתיהן זקוקות לכל אחד מהאחים, והבא לייבם אחת מהן הרי הוא פוגע באחות זקוקתו, שהיא כאחות אשה האסורה משום גילוי עריות; הלכך שתיהן חולצות ולא מתייבמות. ואם קדמו וכן – יוציאו – שכל אחד מן האחים ייבם אחת מן האחיות, יוציאו – אותן בגט. רבי אלעזר אומר משום בית שמאי: יקנימו – כיון שקדמו וכנסו, יקיים כל אחד את יבמתו בדיעבד, ואינו צריך לגרשה. ובית הלל אומרים: יוציאו – אותן, לפי שנתייבמו להם באיסור. בבבב"א בגמרא (יבמות כח, א) חולק אבא שאול על רבי אלעזר וסובר, שבית שמאי אומרים יוציאו, ובית הלל אומרים יקנימו, כלומר שלדעתו בית הלל מקילים כאן, ואין זה מקולי בית שמאי ומחומרי בית הלל.

ב אור משנה ו

עקביא בן מהללאל העיד ארבעה דברים – המפורטים להלן במשנתנו. אמרו לו – חכמים: עקביא, חזר בך בארבעה דברים שהיית אומר – נגד דעת הרבים, ונעשך אב בית דין לישראל – משנה לנשיא שגד הסנהדרין; בראש הסנהדרין עמדו שניים: נשיא, ושני לו אב בית דין. אמר להן – עקביא לחכמים: מוטב לי להקרא שוטה כל ימי – שויתרתי על שררה חשובה זו, ולא לעשות שעה אחת רשע לפני המקום; שלא יהיו אומרים – הבריות: בשביל שררה חזר בו – ויהא בזה חילול השם. יש

את הגיורת ולא את שפחה המשחררת; וחכמים אומרים: משקין. אמרו לו: מעשה בכרפמית, שפחה משחררת שהיתה בירושלים, והשקיה שמעיה ואבטליון. אמר להם: דגמא השקיה. ונדוהו, ומת בנדויו, וסקלו בית דין את ארונו. אמר רבי יהודה: הם ושלום שעקביא נתנדה! שאין עזרה ננעלת בפני כל אדם מישראל בחכמה וביראת חטא פעקביא בן מהללאל. ואת מי נדו? אליעזר בן חננך, שפקפק בטהרת ידים; וכשמת, שלחו בית דין והניחו אבן על ארונו; מלמד, שפבל המתנדה ומת בנדויו, סוקלין את ארונו.

ז בשעת מיתתו אמר לבנו: בני, חזר בך בארבעה דברים שהייתי אומר. אמר לו: ולמה לא חזרת בך? אמר לו: אני שמעתי מפי המרבים, והם שמעו מפי המרבים; אני עמדתי בשמועתי, והם עמדו בשמועתן; אבל אתה פירוש ברטנורא

לכהן: וחכמים אסורים. דאי שריית ליה צמר הנושר מחיים, אתי לאשהווי לבכור כדי שישיר צמרו כל שעה, ואתו בה לידי תקלה שיגזז ויעבוד בו, ופסולי המוקדשים אסירי בגיזה ועבודה, דכתיב (דברים י"ב) טובח ואכלת בשר, טובח ולא גיזה וכו'. ועקביא שרי, דמגזז דמהניא חשימה לצמר המחורב בו להתירו לאחר שחימה, מהני נמי לצמר התלוש ומגזז בחלון: אין משקין. מי סוטה: לא את הגיורת ולא את המשחררת. דכתיב (במדבר ה') לאלה ולשבועה בתוך עמך, פרט לאלו שאינן בתוך עמם: דוגמא השקיה. מפני שהיו דוגמתה, כלומר גרים כמותה לפיכך השקיה, ולא מן הדין. פירוש אחר, דוגמא השקיה, עשו דוגמא ודמיון והראו לה כאלו משקים אותה מי המרים, אבל לא השקיה: ונדוהו. לפי שזולל בכבודו של שמעיה ואבטליון: שאין עזרה ננעלת. בערבי פסחים כשנכנסים לשחוט פסחיהם. דאמרינן נכנסה כת ראשונה ננעלו דלתות העזרה וכו', וכן בכת שניה וכן בכת שלישית, לא היה נמצא בכל העזרה מוכתר בעונה ובריאת חטא עקביא בן מהללאל: שפקפק, שזולל: סוקלים את ארונו. לאו דוקא סוקלים, אלא מניחים אבן בלבד להיכר לחבירו היו ברלים ממנו:

ז בארבעה דברים. שער פקודה ורם הירוק ושער בכור התלוש והשקאת גיורת ומשחררת: מוטב להניח דברי היחיד. משום דהוא נמי מרבים קבל והו

משניות מבוארות – קהתי

והרי ראייה להבירנו. אמר להם – עקביא בן מהללאל: דגמא השקיה – גרים שכמותה השקיה, כלומר שמעיה ואבטליון שהיו גרים, הם השקיה, להראות בזה שחשובים הגרים כבני ישראל. אבל לא מן הדין עשו כן. פירוש אחר: "דוגמא השקיה" – לא השקיה מים המרים ממש, אלא השקיה מים אחרים ועשו כאלו משקים אותה מים המרים, כלומר שלא כתבו מגילת סוטה ומחקה, אלא דברים אחרים כתבו ומחקום במים, כדי לאיים עליה שתודה בחטאה (הורמב"ס; הראב"ד). ונדוהו – וגזרו חכמים נידוי (הסילון חרות) על עקביא בן מהללאל, לפי שזולל בכבודם של שמעיה ואבטליון (ואף לפי הפירוש השני על "דוגמא השקיה", יש כאן זלזול, שחדש בהם שעשו שלא כדין, ונמצאו גורמים, שתוציא לעז על המים המאריים לומר שאין בודקים), ומת בנדויו, וסקלו בית דין את ארונו – כמפורש להלן במשנתנו. אמר רבי יהודה: הם ושלום שעקביא נתנדה! שאין עזרה ננעלת בפני כל אדם מישראל בחכמה וביראת חטא פעקביא בן מהללאל – כשננעלה העזרה בערב פסח, והיתה מלאה מישראל, שבאו לשחוט פסחיהם, והיו נכנסים בשלוש תיבות לעזרה, לא היה נמצא בכל העזרה אדם שהוא גדול בחכמה וביראת חטא עקביא בן מהללאל, ואין מנדים חכם גדול כמותו. ויש מפרשים, שכוונת רבי יהודה היא, שאין לחשוך בעקביא בן מהללאל שזולל בכבוד חכמים (עיין "תוספות יום טוב"). ואת מי נדו? אליעזר בן חננך, שפקפק בטהרת ידים – כלומר שזולל בהלכה שאמרו חכמים, שהידים נטמאות מבלי שייטמא שאר הגוף, וחייבים לטהרן (רמב"ם). וכשמת – אליעזר בן חננך, שלחו בית דין והניחו אבן על ארונו – לסימן שנתנדה. מלמד, שפבל המתנדה ומת בנדויו, סוקלין את ארונו – כלומר מניחים אבן על ארונו, להיכר שהיה בנידוי.

באור משנה ז

בשעת מיתתו – לפני מותו של עקביא בן מהללאל, אמר לבנו: בני, חזר בך בארבעה דברים שהייתי אומר – נגד דעת החכמים, כפי שהם מפורטים במשנה הקודמת, כלומר שיקבל את דעתם של החכמים. אמר לו – בנו: ולמה לא חזרת בך – אתה בעצמך? אמר לו – אכיו: אני שמעתי מפי המרבים, והם שמעו מפי המרבים – קיבלתי את ההלכות הללו מפי הרוב, אלא שהחכמים אומרים שאף הם קבלו את דעותיהם מפי הרוב, ולפיכך

בכור צאנך" – מכאן, שהבכור קודש לה, ואסור בעבודה ובגיזה; ומצוה לתת את הבכור לכהנים, בין שהוא תם ובין שהוא בעל מום, אלא שבכור תם מקריבים על המזבח, והכהנים אוכלים את בשרו כבשר קדשים קלים, ואילו בכור בעל מום אין מקריבים לקרבן, ויכול הכהן לשחטו ולאכלו בכל מקום בתורת חולין, וכן מותר לו למכרו ולהינות מעורו ומצמרו, שממון כהן הוא. ברם, כל זמן שהבכור חי, אף כשהוא בעל מום, אסור לגזוז את שערו או צמרו, שכן מצוה לאכול את הבכור, בין תם ובין בעל מום, תוך שנתי (דברים טו, כ), ואם יתירו לו את הגיזה, יש חשש שמא יעכבוהו הכהן בשביל הגיזה, ולא ישחטוהו תוך שנתי. אבל לאחר שחיטתו, בין תם בין בעל מום, מותר לכהנים ליהנות מעורו ומגיזתו. ואם עבר וגזז צמר מהבכור בחייו, הצמר אסור בהנאה; ואפילו שיער הנושר ממנו, אסור בהנאה לדברי הכל. – מנשנתו עוסקת בשער בכור בעל מום שנשר בחייו, והניח הכהן את השיער בחלון, היינו בחור שבכותל, כדי לשמור עליו, ואחר כך שחט את הבכור, שעקביא בן מהללאל סובר, כשם שהשחיטה מתרת את הבכור ואת הצמר שעליו, כך היא מתרת בהנאה גם את שערו שנשר בחייו, שהרי נשר מאליו ולא גזזו בידים. ונתקמים אופקים – שגזרו אף על השיער שנשר מבכור בעל מום בחייו, שמא ידחה את שחיטתו, כדי שיוכל לאסוף את הצמר שיהא נושר ממנו בכל שעה, וייכשל גם באיסור גיזה ועבודה. אבל עקביא סובר, שאין גזורים. ד. הוא הנה אומר: אין משקין – המים המאריים של סוטה, לא את הגיורת ולא את שפחה המשחררת – לדעת עקביא בן מהללאל אין תורת הסוטה נוהגת בגיורת ובשפחה כנענית ששחררה, ואם קינא לה בעלה ונסתרה עם איש אחר, אין משקים אותה המים המאריים, שנאמר בפרשת סוטה (במדבר ה, יב): "דבר אל בני ישראל", ודרשו חכמים: "בני ישראל" ולא גרים. ויש מפרשים: לפי שכתוב (שם טו, כא) "יתן ה' אותך לאלה ולשבועה בתוך עמך", פרט לגיורת ומשחררת שאינן בתוך עמך. ונתקמים אומרים: משקין – המים המאריים אף את הגיורת ואת השפחה המשחררת, שכל דיני הסוטה נוהגים בהן כמו בשאר נשי ישראל, שנאמר (שם טו, יב): "ואמרת אליהם" – לרבות כל האמור בפרשה, ומה אמור בפרשה? "ושכב איש אותה" – איש ששיכבתו אוסרתה, בעלה מקנא לה ומשקה אותה (ירושלמי טוטה). אמרו לו – חכמים לעקביא: מעשה בכרפמית – כך שמה, או שנקראה כך על שם מקומה – שפחה משחררת שהיתה בירושלים, והשקיה שמעיה ואבטליון –

שְׁמַעְתָּ מִפִּי הַיְהוּדָה וּמִפִּי הַמְרַבִּין, מוֹטֵב לְהַנִּיחַ דְּבָרֵי הַיְהוּדִים וְלֵאחֹזֵי בְּדַבְרֵי הַמְרַבִּין. אָמַר לוֹ: אֲבָא, פֶּקֶד עָלַי לְחַבְרֵיךָ. אָמַר לוֹ: אֵינִי מִפְּקֵד. אָמַר לוֹ: שְׂמָא עָלָה מִצְאָתָּ בִּי? אָמַר לוֹ: לֹא, מַעֲשִׂיךָ יִקְרְבוּךָ וּמַעֲשִׂיךָ יִרְחַקוּךָ.

פ ר ק ש ש י

א רבי יהודה בן בבא העיד חמשה דברים: שְׂמַמְאָנִים אֵת הַקְּטָנוֹת; וְשִׁמְשִׁיאִין אֵת הָאִשָּׁה עַל פִּי עַד אַחֵד; וְשִׁנְסַקְל תְּרַנְגּוּל בִּירוּשָׁלַיִם עַל שְׁהַרְגָּ אֵת הַנֶּפֶשׁ; וְעַל הַיַּיִן בֶּן אַרְבָּעִים יוֹם, שְׁנַתְּנַסֵּף עַל גֵּב הַמְזֻבָּח; וְעַל תְּמִיד שֶׁל שַׁחַר, שֶׁקָּרַב בְּאַרְבַּע שָׁעוֹת.

ב העיד רבי יהושע ורבי נחוניא בן אליעזר איש כפר הנבלי על אבר מן המת – שהוא טמא; שרבי אליעזר אומר: לא אמרו אלא על אבר מן החי. אמרו לו: והלא קל וחומר! ומה מן החי שהוא טהור, אבר הפורש ממנו טמא – המת שהוא טמא, אינו דין שיהיה אבר הפורש ממנו טמא? אמר להם: לא אמרו אלא על אבר

פירוש ברטנורא

דבריו כדברי רבים, משום הכי קאמר מוטב להניח וכו'. דאי לאו הכי מאי מוטב דקאמר, והלא דאורייתא היא, דכתיב (שמות כ"ג) אחרי רבים להטות, וחייב להניח דברי היחיד בעל כרחו. אלא מעמא דאמר מוטב ולא אמר חייב, משום דאף הוא מרבים קבל כדפרישית. ואין הלכה כעקביא בן מהללאל בכל ארבעה דברים הללו:

א רבי יהודה בן בבא העיד. שְׂמַמְאָנִים אֵת הַקְּטָנוֹת. כגון שני אחים נשואים שתי אחיות יתומות, אחת גדולה ואחת קטנה, מת בעלה של גדולה ונמצאת זקוקה ליבם בעל הקטנה, ודוחה וזקתה את נשואי אחותה הקטנה ואוסרתה עליו, שאין נישואי קטנה כלום, מלמדים את הקטנה שתמאן בו, ומיאון עוקר נשואים הראשונים, ומותר ליבם הגדולה. וכן יש אחרת כיוצא בזה במסכת יבמות פרק בית שמאי: ושמשיאין את האשה. שהלך בעלה למדינת הים ובא עד אחד בלבד ואמר שמת, משיאין אותה על פיו: ושנסקל תרנגול שהרג את הנפש. שנקר מותר של תינוק. ואע"ג דכי יגח שור כתיב, אחד שור ואחד כל בהמה חיה ועוף, שכל מקום שנאמר שור אנו למדין שור שור משבת, מה להלן הוא הדין לכל בהמה חיה ועוף, אף כאן הוא הדין לכל בהמה חיה ועוף: ועל היין בן ארבעים יום. ומקמי הכי פסול, הוה ליה יין מנתו: שקרב בארבע שעות. שפעם אחת בימי מלכות יין לא היו להם כבשים לתמדין ונשתהו להקריב התמיד, עד שהאיר הקב"ה את עיניהם ומצאו שני תלאים מבוקרים בלשכת הטלאים, והקריבו תמיד של שחר בארבע שעות ביום: **ב על אבר מן המת.** שאין בו כוית. דכוית מן המת לעולם מטמא לדברי הכל כמת עצמו. ולא נחלקו אלא על אבר קטן שאין בו כוית: לא אמרו. איברים

משניות מבוארות – קהתי

כא, כח): "וכי יגח שור את איש או את אשה ומת, סקול יסקל השור" – בין שור ובין כל בהמה חיה ועוף במשמע, שכל מקום שנאמר שור, למדים "שור, שור" משבת, מה שבת נאמר בה (דברים ה, ז): "ושורך וחמורך וכל בהמתך", אף כל מקום שנאמר "שור" הוא הדין כל בהמה חיה ועוף (עיין משנה בבא קמא ה, ז). ד. ועל היין בן ארבעים יום, שנתנסף על גב המזבח – ללמדנו, שייך שהוא פחות מבן ארבעים יום אינו כשר לנסכים, שכתוב (במדבר כה, ז): "הסך נסך שכר" – ומכאן שצריך יין המשכר, ובן ארבעים יום כבר משכר. ברם בדיעבד, אם הביא יין שהוא פחות מבן ארבעים יום, הנסכים כשרים (נמדא בבא בתרא צא, א). ה. ועל תמיד של שחר, שֶׁקָּרַב בְּאַרְבַּע שָׁעוֹת – אחרי התחלת היום (עיין באורנו למשנה ברכות א, ב; סנהדרין ה, ג; סם בארנו ענין השעות הזמניות), ומכאן שעד ארבע שעות בוקר הוא. בירושלמי (ברכות, ד, א) מסופר: "בימי מלכות יוון (בזמן מצור ירושלים) היו משלשלים להם (מחזומת ירושלים) שתי קופות של זהב, והעלו להם שני כבשים (לתמידים). פעם אחת שלשלו להם שתי קופות של זהב, והעלו להם שני גדיים. באותה שעה האיר להם הקב"ה עיניהם ומצאו שני תלאים מבוקרים בלשכת הטלאים", ומפרש הרמב"ם, שעל תמיד של שחר של אותו יום, העיד רבי יהודה בן בבא, שהקריבו אותו בארבע שעות ביום.

ב א ו ר מ ש נ ה ב

העיד רבי יהושע ורבי נחוניא בן אליעזר איש כפר הנבלי על אבר מן המת – אבר שנפרש מן המת, אף על פי שאין בו כוית, ובלבד שיהא אבר שלם שיש עליו בשר כראוי, שהוא טמא – ומטמא באוהל כמת עצמו; שרבי אליעזר אומר: לא אמרו – חכמים, שאבר שלם אף שאין בו כוית מטמא, אלא על אבר מן החי – אבר שנפרש מן האדם החי, אבל אבר מן המת אינו מטמא אלא אם כן יש בו שיעור כוית, ובאו רבי יהושע ורבי נחוניא והעידו שלא כרבי אליעזר. אמרו לו: והלא קל וחומר – הלא אפשר ללמוד בקל וחומר שאבר מן המת מטמא! ומה מן החי שהוא טהור – שהחי בעצמו טהור הוא, אבר הפורש ממנו טמא –

אני עמדתי בשמועתי – ולא רציתי לחזור בי, והם עמדו בשמועתי – ולא הסכימו לדברי; אבל אתה שמעתי – את ארבעת הדברים הללו, מפי היחיד – ממני, ומפי המרבין – מפי החכמים החולקים עלי, ואף על פי שאני אומר לך שגם אני קיבלתי דברי מפי המרובים, מכל מקום מוטב – לך, להניח דברי היחיד וללאחוז בדברי המרבין – כפי שאתה שומע כיום. אמר לו – בנו: אבא, פקד עלי לחברך – צווה לחברך עלי שיקרבוני, אמר לו – אביו: איני מפקד – לא אצווה עליך כלום. אמר לו – בנו: שְׂמָא עָלָה מִצְאָתָּ בִּי – האם יש לך סיבה להאשימיני במה שהוא, שאין אתה רוצה לפקד עלי לחברך. יש גורסים: שזמא עוולה מצאת ב? אמר לו – אביו, לא – לא מצאתי בכך כל עילה או עוולה, אבל מעשׂיךָ יִקְרְבוּךָ וּמַעֲשִׂיךָ יִרְחַקוּךָ – אינני צריך לפקד עליך לחברי, שכן לפי מעשיך יקרבוך או ירחקוך.

ב א ו ר מ ש נ ה א

רבי יהודה בן בבא העיד חמשה דברים – ואלו הם: א. שְׂמַמְאָנִים אֵת הַקְּטָנוֹת – קטנה יתומה מאביה, שהשיאיה אמה או אחיה, לפי תקנת חכמים הרשות בידה, בעוולה קטנה, למאן כבעלה, ולומר שאינה רוצה לחיות עם בעלה, והיא יוצאת ממנו בלא גט. והעיד רבי יהודה בן בבא, שלפעמים מלמדים את היתומה הקטנה למאן כבעלה, כגון אם היו שני אחים נשואים שתי אחיות יתומות, אחת גדולה ואחת קטנה, ומת בעלה של הגדולה, ונפלה לפני בעל הקטנה לייבום, מלמדים את הקטנה שתמאן בו, לפי שזיקת היבמה שהיא מן התורה אוסרת עליו את אחותה הקטנה הנשואה לו, שאין נישואי קטנה אלא מדברי סופרים; ועל ידי מיאונה היא עוקרת את הנישואין מעיקרם, ומותר לו לייבם את הגדולה (יבמות יג, ז). ב. וְשִׁמְשִׁיאִין אֵת הָאִשָּׁה עַל פִּי עַד אַחֵד – האשה שהלך בעלה למדינת הים, ובא עד אחד ואמר שמת בעלה, מתירים לה להינשא על פיו, שהקלו בה חכמים משום תקנת עגונות. ג. וְשִׁנְסַקְל תְּרַנְגּוּל בִּירוּשָׁלַיִם עַל שְׁהַרְגָּ אֵת הַנֶּפֶשׁ – שניקר התרנגול מוחו של תינוק, ודנוהו לסקילה, ובא זה ללמדנו, שמה שאמרה תורה (שמות

מן החי. דבר אחר: מרבה טמאת החיים מטמאת המתים, שהחי עושה משכב ומושב מתחתיו, לטמא אדם ולטמא בגדים, ועל גבי מדרג לטמא אכלים ומשקים; מה שאין המת מטמא.

ג פזית בשר הפורש מאבר מן החי – רבי אליעזר מטמא, ורבי יהושע ורבי נחוניא מטהרים. עצם בשעורה הפורש מאבר מן החי – רבי נחוניא מטמא, ורבי אליעזר ורבי יהושע מטהרים. אמרו לו רבי אליעזר: מה ראית לטמא פזית בשר הפורש מאבר מן החי? אמר להם: מצינו אבר מן החי פמת שלם; מה המת, פזית בשר הפורש ממנו טמא – אף אבר מן החי, פזית בשר הפורש ממנו יהיה טמא. אמרו לו: לא, אם טמאת פזית בשר הפורש מן המת, שכן טמאת עצם בשעורה הפורש ממנו; תטמא פזית בשר הפורש מאבר מן החי, שכן

פירוש ברטנורה

אין להם שיעור, אלא על אבר מן החי, אבל אבר מן המת שעורא בני לטמא: מרובה טומאת החיים. השתא פריך על קל וחומר, והכי קאמר, דין הוא שיהא אבר מן החי מטמא בכל שיהו אע"פ שאין אבר מן המת מטמא בכל שהוא, שכן מצינו שמרובה טומאת החיים מטומאת המתים: שהחי. דהיינו הוב כשהוא חי: עושה משכב ומושב. כל כלים שתחתיו ואפילו הן מאה, לטמא אדם לטמא בגדים, כדכתיב (ויקרא ט"ו) ואיש אשר יגע במשכבו יכבס בגדיו: ועל גבי מדרג. כל הכלים שעל גבי הוב אפילו הן מאה זה על גב זה וממאם טומאת מדרג, דהיינו טומאה קלה, שאינו מטמאן אדם וכלים כמו משכב ומושב שהן תחתיו, אבל מטמאם אוכלים ומשקים. ומדרג הוא לשון קול עלה נדף (ויקרא כ"ג) כלומר טומאה קלה. פירוש אחר, לשון ריהו נדף, שיהי טומאת הוב הולכת למרחוק לטמא כל הכלים שעל גבי אע"פ שלא נגע בהם: מה שאין המת מטמא. דכלים שתחתיו של מת אין טמאם אלא ראשון ושני ושלישי בלבד, מדין מגע. שהכלי שנגע במת הרי הוא כמת, ועושה הכלי שנגע בו אב, והשלישי שנגע בו נעשה ראשון, ותו אינו מטמאן כלים, דאין כלים מקבלים טומאה אלא מאב הטומאה. וכן כלים שעל גבי של מת אינו טמאם אלא ראשון שני ושלישי בלבד מדין מגע, ולא מדין משכב ומושב: ג כזית בשר הפורש מאבר מן החי. אבר שפירש מן האדם החי, דינו שהוא מטמא כל זמן שהוא אבר שלם, במגע ובמשא ובאוהל כמת עצמו, דכתיב (במדבר י"ט) בחלל חרב או במת, אבר שהבדילתו חרבו מן החי הרי הוא כמת. והבשר הפורש מן החי אינו מטמא עד שיהיה אבר שלם. וכשפירש כזית בשר מאבר מן החי, ר' אליעזר מטמא כדמפרש מעמא ואיל: עצם בשעורה מן המת, מטמא במגע ובמשא ואינו מטמא באוהל, דכתיב (שם) ועל הנוגע בעצם, והלכה למשה מסיני שהוא מטמא בכשעורה. וכשפירש מאבר מן החי ר' נחוניא מטמא וכו': מצינו אבר מן החי כמת שלם. כדלפינן מקרא בחלל חרב או במת: אם טמאת כזית בשר הפורש מן המת. כלומר דין הוא שכזית בשר הפורש מן המת היא טמא, שכן יש בו חומרא אחרת, שעצם כשעורה

משניות מבוארות – קהתי

כשעורה מאבר מן החי: שכן הלכה היא, שכזית בשר מן המת מטמא כמת, במגע ובמשא ובאוהל, ואילו עצם כשעורה מן המת מטמא במגע ובמשא, ואינו מטמא באוהל. ומה הדין בכזית בשר מאבר מן החי, או בעצם כשעורה מאבר מן החי? נחלקו בזה חכמים במשנתנו.

פזית בשר הפורש מאבר מן החי, רבי אליעזר מטמא – במגע ובמשא ובאוהל כמו כזית בשר מן המת, ורבי יהושע ורבי נחוניא מטהרים – לגמרי, אפילו מטומאת מגע ומטומאת משא (הדומ"ב); ויש מפרשים: חטוהים – מלטמא באוהל (הראב"ד). עצם בשעורה הפורש מאבר מן החי, רבי נחוניא מטמא – במגע ובמשא כמו עצם כשעורה מן המת, ורבי אליעזר ורבי יהושע מטהרים – לגמרי. אמרו לו רבי אליעזר: מה ראית לטמא פזית בשר הפורש מאבר מן החי – מהו הטעם לדבריו? אמר להם: מצינו אבר מן החי פמת שלם – כמבואר לעיל בהקדמה, ומכאן אני למד: מה המת, פזית בשר הפורש ממנו טמא – ומטמא במגע ובמשא ובאוהל, כמבואר לעיל, אף אבר מן החי – שדינו כמת, פזית בשר הפורש ממנו – מאבר מן החי, יהיה טמא – לטמא במגע ובמשא ובאוהל. אמרו לו – חכמים לרבי אליעזר: לא – כלומר טעמך אינו נכון, אם טמאת פזית בשר הפורש מן המת, שכן טמאת עצם בשעורה הפורש ממנו – הלא גם לדעתך חמורה טומאת המת מטומאת אבר מן החי, שהרי עצם כשעורה הפורש מן המת טמא, ולכן דין הוא להחמיר גם בכזית בשר הפורש מן המת, אבל כיצד תטמא פזית בשר הפורש מאבר מן החי, שכן טהרת עצם בשעורה הפורש ממנו – כמו ששינונו לעיל; ומאחר שלא החמרת באבר מן החי, שיהא דינו כמת גם לגבי עצם כשעורה הפורש ממנו, מפני מה אתה בא להחמיר בכזית בשר הפורש מאבר מן החי? – אמרו לו רבי נחוניא: מה ראית לטמא עצם בשעורה הפורש מאבר מן החי – מהו טעמך? אמר להם – רבי נחוניא: מצינו אבר מן החי פמת שלם – ומכאן אני למד: מה המת, עצם בשעורה הפורש ממנו טמא – כמבואר לעיל בהקדמה, אף אבר מן החי, עצם בשעורה הפורש ממנו יהיה טמא – לטמא במגע ובמשא. אמרו לו – חכמים לרבי נחוניא: לא נכון טעמך, אם טמאת עצם בשעורה

אף שאין בו כזית, המת לשהוא טמא – שהוא עצמו טמא, אינו דין שיהיה אבר הפורש ממנו טמא – וכי אין זה קל וחומר? אמר להם – רבי אליעזר: לא אמרו אלא על אבר מן החי – מכל מקום לא אמרו חכמים שאבר מטמא בפחות מכזית אלא על אבר מן החי, ולא למדו קל וחומר. דבר אחר – תשובה אחרת השיב להם רבי אליעזר, כדי לדחות את הקל וחומר ולהוכיח שהחי חמור אמנם מן המת: מרבה טמאת החיים מטמאת המתים – מצינו אמנם שהטומאה שיש לחיים מרובה על הטומאה שיש למתים, שהחי עושה משכב ומושב מתחתיו, לטמא אדם ולטמא בגדים – כגון הוב, שמטמא משכב ומושב, כל הכלים הנמצאים תחתיו, המיועדים למשכב או למושב, אף על פי שאינו נוגע בהם, טמאים הם טומאת מדרס, ומטמאים את האדם הנוגע בהם ואת הבגדים שעליו, כמו שכתוב (ויקרא טו, ה): "ואיש אשר יגע במשכבו, וכבס בגדיו ורחץ במים וטמא עד הערב", ואפילו היו אלף מצעות זו על גב זו, והזב יושב או שוכב על העליונה, אף התחתונה אב הטומאה לטמא אדם ובגדים. ועל גבי – וכל הכלים שעל גבי הוב, אפילו היו עליו אלף שמיכות זו על גב זו, הוב עושה אותם מדרג – כלומר כולם נטמאים טומאת "מדרג", והיא טומאה קלה, לטמא אכלים ומשקים – אבל לא אדם וכלים כמו המשכב והמושב שתחתיו; "והוא מלשון 'קול עלה נדף', כלומר טומאה קלה (גמרא ינדה ד, ב); מה שאין המת מטמא – שאם היו מונחים מתחתיו או על גבי כלים הרבה, אינם נטמאים מחמת המת אלא שלשת הראשונים בלבד, שהכלי הנוגע במת, הרי הוא כמת עצמו, והוא מטמא את הכלי הנוגע בו ועושהו אב הטומאה, וזה מטמא את הכלי ועושהו ראשון לטומאה, ואילו השאר טהורים הם, שאין המת מטמא מדין משכב ומושב אלא מדין מגע, ואין כלים מקבלים טומאה אלא מאב הטומאה.

באור משנה ג

במשנה הקודמת לדנו, שאבר מן החי, היינו אבר שלם שנפרש מן האדם החי, דינו כמת, ומטמא במגע ובמשא ובאוהל. ברמב"ם מבואר הטעם, שכתוב (במדבר יט, טז): "וכל אשר יגע על פני השרה בחולל חרב או בנחת" – האבר שהפירודו חרבו מן החי הרי הוא כמת. משנתנו דנה בכזית בשר מאבר מן החי, וכן בעצם

טהרת עֵצִים פְּשְׁעוֹרָה הַפּוֹרֵשׁ הַיְמוֹנוֹ? אָמְרוּ לוֹ לְרַבִּי נְחוֹנְיָא: מַה רְאִיתָ לְטַמְאָה עֵצִים פְּשְׁעוֹרָה הַפּוֹרֵשׁ מֵאֲבָר מִן הַחֵי? אָמַר לָהֶם: מְצִינוּ אֲבָר מִן הַחֵי כְּמַת שְׁלֵם; מַה הַמֵּת, עֵצִים פְּשְׁעוֹרָה הַפּוֹרֵשׁ מִמֶּנּוּ טָמֵא – אִף אֲבָר מִן הַחֵי, עֵצִים פְּשְׁעוֹרָה הַפּוֹרֵשׁ מִמֶּנּוּ יִהְיֶה טָמֵא. אָמְרוּ לוֹ: לֹא, אִם טָמְאָתָּ עֵצִים פְּשְׁעוֹרָה הַפּוֹרֵשׁ מִן הַמֵּת, שָׁפָן טָמְאָתָּ כִּי בִשָׂר הַפּוֹרֵשׁ מִמֶּנּוּ; הַטָּמֵא עֵצִים פְּשְׁעוֹרָה הַפּוֹרֵשׁ מֵאֲבָר מִן הַחֵי, שָׁפָן טְהוֹרָה כִּי בִשָׂר הַפּוֹרֵשׁ מִמֶּנּוּ? אָמְרוּ לוֹ לְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר: מַה רְאִיתָ לְחִלּוֹק מִדּוֹתֶיךָ? או טָמֵא בְּשִׁנְיָהֶם, או טְהוֹר בְּשִׁנְיָהֶם! אָמַר לָהֶם: מְרַבָּה טָמְאָתָּ הַבִּשָׂר מִטָּמְאָתָּ הָעֵצִים, שֶׁהַבִּשָׂר נֹהֵג בְּבִבְלוֹת וּבְשָׂרִיצִים, מַה שָּׂאִין פֶּן בְּעֵצִים. דָּבָר אַחֵר: אֲבָר שִׁישׁ עָלָיו בִּשָׂר כְּרָאוּי – מִטָּמֵא בְּמִגַּע וּבְמִשְׁאָ וּבְאֵהָל; חֶסֶר הַבִּשָׂר – טָמֵא, חֶסֶר הָעֵצִים – טְהוֹר. אָמְרוּ לוֹ לְרַבִּי נְחוֹנְיָא: מַה רְאִיתָ לְחִלּוֹק מִדּוֹתֶיךָ? או טָמֵא בְּשִׁנְיָהֶם, או טְהוֹר בְּשִׁנְיָהֶם! אָמַר לָהֶם: מְרַבָּה טָמְאָתָּ הָעֵצִים מִטָּמְאָתָּ הַבִּשָׂר, שֶׁהַבִּשָׂר הַפּוֹרֵשׁ מִן הַחֵי – טְהוֹר, וְאֲבָר הַפּוֹרֵשׁ מִמֶּנּוּ וְהוּא כְּבָרִיתוֹ – טָמֵא. דָּבָר אַחֵר: כִּי בִשָׂר הַפּוֹרֵשׁ מִמֶּנּוּ בְּמִגַּע וּבְמִשְׁאָ וּבְאֵהָל, וְרַב עֵצִים מִמֶּמְאִים בְּמִגַּע וּבְמִשְׁאָ וּבְאֵהָל; חֶסֶר הַבִּשָׂר – טְהוֹר, חֶסֶר רַב עֵצִים – אִף עַל פִּי שְׁטְהוֹר מִלְטָמָא בְּאֵהָל, מִטָּמֵא בְּמִגַּע וּבְמִשְׁאָ. דָּבָר אַחֵר: כִּי בִשָׂר הַמֵּת שֶׁהוּא פְּחוּת מִכִּזָּית – טְהוֹר; רַב בְּנִינּוּ וְרַב מְנִינּוּ שֶׁל מֵת, אִף עַל פִּי שָׂאִין בָּהֶם רַבֵּעַ – טָמֵא. אָמְרוּ לוֹ לְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ:

פירוש ברטנורא

הפורש ממנו נמי טמא: אבל נטמא כזית בשר הפורש מאבר מן החי. בתמיה. שהרי אין בו זאת החומרא: שכן טהרת עֵצִים כשעורה הפורש ממנו. דהא תנן לעיל עֵצִים כשעורה הפורש מאבר מן החי ר' אליעזר ור' יהושע במהרין. ומדברי עֵצִים עשו פרכא למה מצינו שהביא, וכן לרבי נחוניא: שהפירש נהוג בנבילות ובשרצים וכו'. דכתיב (ויקרא י"א) והנוגע בנבלתם, בנבלתם ולא בעצמות ולא בקרנים ולא בטלפים, אלמא אין העצמות מטמאים משום נבילה: אבר שיש עליו בשר כראוי. אבר אינו מטמא אלא"כ יש בו בשר וגידים ועצמות, דכתיב (במדבר י"ב) או בעצם אדם, מה אדם שיש בו בשר וגידים ועצמות, אף כל שיש בו בשר וגידים ועצמות. ואם חסר מן הבשר שהיה עליו ונשאר בו בשר כראוי שיעלה ארוכה ויכריא אם היה מחובר באדם חי, מטמא משום אבר. והיינו דקאמר חסר הבשר טמא. אבל אם נחסר כל שהוא מן העצם שבאבר, שוב אינו מטמא משום אבר. והיינו דקאמר חסר העצם טהור, כלומר טהור משום אבר אבל טמא משום בשר, וא"כ מצינו שמרובה טומאת בשר מטומאת עֵצִים: והוא כברייתו. בשר וגידים ועצמות: כזית בשר מטמא במגע ובמשא ובאהל. אמרו לפי שתחלת כרייתו של אדם כזית, לפיכך שיעור טומאתו בכזית: ורוב עצמות. רוב מנין עצמותיו של אדם, שמנין עצמותיו של אדם רמ"ח, נמצא הרוב מאה ועשרים וחמשה: חסר הבשר. משיעור של כזית: טהור. גמור מלטמא, לא במגע ולא במשא ולא באוהל: חסר רוב עצמות מטמא במגע ובמשא. דעצם כשעורה מטמא במגע ובמשא ואינו מטמא באוהל, אלמא מרובה טומאת עצמות מטומאת בשר, דאילו עצמות כשנחסרו משיעורן עדיין נשאר בהן טומאה, ובשר כשנחסר משיעורו טהור גמור: רוב בנינו. כגון שתי שוקים וירך אחד. וכל בנינו של אדם הן שתי שוקים

משניות מבוארות – קהתי

מאבר מן החי? או טמא בְּשִׁנְיָהֶם, או טהר בְּשִׁנְיָהֶם! – ומה טעמך שאתה מבדיל ביניהם? אָמַר לָהֶם – רבי נחוניא לחכמים: מְרַבָּה טָמְאָתָּ הָעֵצִים מִטָּמְאָתָּ הַבִּשָׂר – מִצִּינוּ שְׁטוּמְאָתָּ עֵצִים חַמּוּרָה מִטוּמְאָתָּ הַבִּשָׂר, שֶׁהַבִּשָׂר הַפּוֹרֵשׁ מִן הַחֵי, טְהוֹר – לַגַּמְרִי, וְאֲבָר הַפּוֹרֵשׁ מִמֶּנּוּ וְהוּא כְּבָרִיתוֹ – כְּמוֹ שֶׁנִּבְרָא, שִׁישׁ בּוֹ בִּשָׂר וְגִידִים וְעֵצִים, טָמֵא – כְּמוֹ שֶׁכָּבַד הַזִּכְרוֹנוֹ לְעִיל. דָּבָר אַחֵר – רַאֲיָה אַחֵר שֶׁמְרֻבָּה טוּמְאָתָּ עֵצִים מִטוּמְאָתָּ הַבִּשָׂר: כִּי בִּשָׂר הַפּוֹרֵשׁ מִן הַחֵי, מִטָּמֵא בְּמִגַּע וּבְמִשְׁאָ וּבְאֵהָל – שֶׁכֵּן אָמְרוּ חַכְמֵינוּ: לְפִי שֶׁתְּחִלַּת כְּרִייתוֹ שֶׁל אָדָם כִּזִּית, לְפִיכֵן שִׁיעוֹר טוּמְאָתוֹ כִּזִּית (בְּרִטְוֹנָא), וְרַב עֵצִים – שֶׁל מֵת, דְּהֵינּוּ מֵאָה עֶשְׂרִים וְחֹמֶשׁ עֵצִים, שֶׁהוּא רֹב מִנֵּי עֵצִים שֶׁל אָדָם (שֶׁכֵּן מִנֵּי הָאֲבָרִים בְּגוֹף הָאָדָם הוּא מֵאֵתִים וְאַרְבַּעִים וְשֹׁמוֹנָה). מִטָּמְאִים בְּמִגַּע וּבְמִשְׁאָ וּבְאֵהָל – וְיֵשׁ הַבְּדֵל בֵּין בִּשָׂר וּבֵין עֵצִים, שֶׁאִם חָסֵר הַבִּשָׂר – מְכִזָּית, טְהוֹר – לַגַּמְרִי, וְאִינוּ מִטְמָא לֹא בְּמִגַּע וְלֹא בְּמִשְׁאָ וְלֹא בְּאֵהָל, וְאִילוּ חָסֵר רַב עֵצִים – שֶׁחָסֵר בּוֹ מִשְׁעוֹר זֶה, אִף עַל פִּי שְׁטְהוֹר מִלְטָמָא בְּאֵהָל, מִטָּמֵא בְּמִגַּע וּבְמִשְׁאָ – שֶׁאִילוּ עֵצִים כְּשִׁעוֹרָה מִטְמָא בְּמִגַּע וּבְמִשְׁאָ. דָּבָר אַחֵר: כִּי בִשָׂר הַמֵּת שֶׁהוּא פְּחוּת מִכִּזָּית – טְהוֹר, כִּגוֹן נֶפֶל, טְהוֹר – שֶׁכֵּן הוּא פְּחוּת מְכִזָּית בְּבִשָׂר הַמֵּת טְהוֹר לַגַּמְרִי, וְאִילוּ בְּעֵצִים, רַב בְּנִינּוּ – כִּגוֹן שְׁתֵּי שׁוּקִים וְיֵרֶךְ (עֵינֵי בְּאוֹרְנוֹ פֶּקֶד אֶת מִסְחָנוֹ), וְרַב מְנִינּוּ – רֹב מִנֵּי עֵצִים, שֶׁל מֵת – כְּמוֹ שֶׁבָּרַנְנוּ לְעִיל, אִף עַל פִּי שָׂאִין בָּהֶם רַבֵּעַ – רַבֵּעַ קֶב עֵצִים (שֶׁכֵּן רֹבֵעַ קֶב עֵצִים שֶׁל מֵת מִטְמָא בְּאֵהָל, אִף עַל פִּי שָׂאִין בּוֹ רֹב מִנֵּי אוֹ רֹב בְּנִין). מִטָּמְאִין – וּמִטְמָאִים בְּאֵהָל; וְהֵרִי זֶה הִזְכָּחָה נֹסֶפֶת שְׁטוּמְאָתָּ עֵצִים מְרֻבָּה מִטוּמְאָתָּ בִּשָׂר. אָמְרוּ לוֹ לְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ: מַה רְאִיתָ לְטְהוֹר בְּשִׁנְיָהֶם – כְּלוּמַר מִפְּנֵי מַה אֵינְךָ סוֹבֵר, שְׁדִין כִּזִּית בִּשָׂר אוֹ עֵצִים כְּשִׁעוֹרָה הַפּוֹרֵשִׁים מֵאֲבָר מִן הַחֵי כִּדִּין כִּזִּית בִּשָׂר אוֹ עֵצִים כְּשִׁעוֹרָה הַפּוֹרֵשִׁים מִן הַמֵּת? וְהֵלֵךְ אֲבָר מִן

הַפּוֹרֵשׁ מִן הַמֵּת, שָׁפָן טָמְאָתָּ כִּי בִשָׂר הַפּוֹרֵשׁ מִמֶּנּוּ – מִן הַמֵּת, תְּטַמְאָה עֵצִים פְּשְׁעוֹרָה הַפּוֹרֵשׁ מֵאֲבָר מִן הַחֵי, שָׁפָן טְהוֹרָה כִּי בִשָׂר הַפּוֹרֵשׁ מִמֶּנּוּ? – הֲלֹא גַם לְדַעְתְּךָ חַמּוּרָה טוּמְאָתָּ הַמֵּת מִטוּמְאָתָּ אֲבָר מִן הַחֵי, שֶׁהֵרִי כִזִּית בִּשָׂר הַפּוֹרֵשׁ מִן הַמֵּת טָמֵא, וְאִילוּ כִּזִּית בִּשָׂר הַפּוֹרֵשׁ מֵאֲבָר מִן הַחֵי אִמְרַתָּ בְּעֵצִים שֶׁהוּא טְהוֹר (כְּמוֹ שֶׁנִּינּוּ לְעִיל). וּמֵאַחֵר שֶׁלֹּא הַחֲמִירָה כִּזִּית בִּשָׂר הַפּוֹרֵשׁ מֵאֲבָר מִן הַחֵי, מִשּׁוּם מַה תְּחִמִּיר בְּעֵצִים כְּשִׁעוֹרָה הַפּוֹרֵשׁ מֵאֲבָר מִן הַחֵי? – אָמְרוּ לוֹ לְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר: מַה רְאִיתָ לְחִלּוֹק מִדּוֹתֶיךָ – לְטָמֵא כִּזִּית בִּשָׂר הַפּוֹרֵשׁ מֵאֲבָר מִן הַחֵי, וְלְטְהוֹר בְּעֵצִים כְּשִׁעוֹרָה הַפּוֹרֵשׁ מֵאֲבָר מִן הַחֵי? או טָמֵא בְּשִׁנְיָהֶם, או טְהוֹר בְּשִׁנְיָהֶם! – וְמַה הַטַּעַם, שֶׁאֵתָּה מְבַדֵּל בֵּינֵיהֶם? אָמַר לָהֶם: מְרַבָּה טָמְאָתָּ הַבִּשָׂר מִטָּמְאָתָּ הָעֵצִים, שֶׁהַבִּשָׂר נֹהֵג בְּבִבְלוֹת וּבְשָׂרִיצִים – כְּלוּמַר שֶׁבִּשָׂר נְבִלוֹת וְשָׂרִיצִים מִטְמָא, מַה שָּׂאִין פֶּן בְּעֵצִים – שֵׁשׁ עֲצָמוֹת נְבִלוֹת וְשָׂרִיצִים אֵינֶם מִטְמָאִים, שְׁנֵאִמַר (ויקרא י"א, לז): "וְנוֹגַע בְּנַבְלָתָם יִטְמָא", וְדַרְשׁוּ: "בְּנַבְלָתָם" וְלֹא בְּעֵצִים וְלֹא בְּקַרְנֵים וְלֹא בְּטַלְפִּים; וּמִכֵּן, שֶׁחַמּוּרָה טוּמְאָתָּ הַבִּשָׂר מִטוּמְאָתָּ הָעֵצִים. דָּבָר אַחֵר – הִזְכָּחָה אַחֵר שֶׁמְרֻבָּה טוּמְאָתָּ הַבִּשָׂר מִטוּמְאָתָּ הָעֵצִים. אָבָר – מִן הַחֵי (וְהַרְבֵּי ז' – שִׁישׁ עָלָיו בִּשָׂר כְּרָאוּי – הֵינּוּ כְּשִׁיעוֹר שִׁיכּוּל הִיא הָאֲבָר לַחִיּוֹת מִמֶּנּוּ וְלַהֲבַרְיָא, אִילוּ הִיא מְחוּבֵר בְּאָדָם חֵי; וְהוּא פְּחוּת מְכִזָּית, מִטָּמֵא בְּמִגַּע וּבְמִשְׁאָ וּבְאֵהָל – שֶׁכֵּן אֲבָר שֶׁהוּא כְּבָרִיתוֹ, שִׁישׁ בּוֹ בִּשָׂר וְגִידִים וְעֵצִים, מִטְמָא כְּמַת; חָסֵר הַבִּשָׂר – שָׂאִין עָלָיו בִּשָׂר כְּרָאוּי, טָמֵא – אִמְנַם אִינוּ מִטְמָא בְּאֵהָל, אֲבָל מִטְמָא הוּא בְּמִגַּע וּבְמִשְׁאָ (אַהֲלוֹת ב, ג). חָסֵר הָעֵצִים – אֲבָל אִם חָסֵר קֶצֶת מִן הָעֵצִים, שְׁבוּ, טְהוֹר – לַגַּמְרִי (אַהֲלוֹת ב, ה); עֵינֵי בְּרִטְוֹנָא שֶׁמִּפְּרֹשׁ בְּדָן אַחֲרָי, וְעֵינֵי "תּוֹסֵפוֹת יוֹם טוֹב" וְ"תּוֹפְרוֹת יִשְׂרָאֵל". אָמְרוּ לוֹ לְרַבִּי נְחוֹנְיָא: מַה רְאִיתָ לְחִלּוֹק מִדּוֹתֶיךָ – לְטָמֵא בְּעֵצִים כְּשִׁעוֹרָה הַפּוֹרֵשׁ מֵאֲבָר מִן הַחֵי וְלְטְהוֹר כִּזִּית בִּשָׂר הַפּוֹרֵשׁ

מָה רְאִיתָ לְטַהַר בְּשִׁנְיָהּ? אָמַר לָהֶם: לֹא, אִם אָמַרְתֶּם בְּמַת, שֵׁשׁ בּוֹ רֹב וְרֹבֵעַ וְרֹקֵב – תֹּאמְרוּ בְּחֵי, שְׂאִין בּוֹ רֹב וְרֹבֵעַ וְרֹקֵב?

פ ר ק ש ב י ע י

א העיד רבי יהושע ורבי צדוק על פדיון פטר חמור שמת – שאין בו לכהן פלוס; שרפי אליעזר אומר: תיבין באחריותו פחמש סלעים של בן; וחכמים אומרים: אין תיבין באחריותו, אלא פדיון של מעשר שני.
ב העיד רבי צדוק על ציר חגבים טמאים – שהוא טהור; שמשנה ראשונה: חגבים טמאים שנקבשו עם חגבים טהורים – לא פסלו צירן.

פירוש ברטנורא

היורכים והצלעות והשדרה: אע"פ שאין בהן רובע, הרובע קב עצמות של מת מטמאים כוהלו אע"פ שאין בהם רוב מנין ולא רוב בנין. וכן רוב מנין או רוב בנין מטמאים אע"פ שאין בהן רובע. אבל בשר כשהוא פחות מכוית אין לך בו דבר שיביא לו את הטומאה: אם אמרתם כמת שיש בו רוב ורובע ורקב, דין הוא שכזית בשר ועצם כשעורה הפורשים מן המת שיהיו טמאים, שכן יש במת חומרות של רוב ורובע ורקב: תאמרו בחי שאין בו חומרות הללו, שאינו דין שיהיו לא כזית בשר ולא עצם כשעורה הפורשים מאבר מן החי טמאים אלא מהורים. והלכה כר' יהושע: ורקב, גופו של מת כשכלה לחותו ונעשה כמין עפר, והו רבב שמשמטא כמלוא תרוד. ושעורו מלא חפנים של אדם בנינו. ואין מלא תרוד רקב מטמא אלא מן המת שנקבר ערום בארון של שיש ומכוסה בכסוי של שיש, עד שנודע בודאי שאין בו תערובת רקבון של בגד או של עץ או עפר אחר. אבל מת שנקבר בכסותו או בארון של עץ או בעפר, אין לו רקב. וכן מת שנקבר חסר אבר אין לו רקב:

א העיד רבי יהושע, פדיון פטר חמור שמת. שה שהפרישו לפדיון פטר חמור ומת: כחמש פלעים. של פדיון הבן שחייב באחריותו: כפדיון מעשר שני. דאם אבר אינו חייב באחריותו, וההוא כסף חיביה רחמנא לאכול בירושלים, והא אול ליה. ועממא דרבי אליעזר, שכן מצינו שהקיש הכתוב פטר חמור לכבוד אדם, שנאמר (שמות י"ד) ופטר חמור תפדה כשה וגו' וכל בכור בנך תפדה: וחכמים אומרים. אמר קרא (במדבר י"ח) אך פדה תפדה את בכור האדם ואת בכור הבהמה הטמאה תפדה, לפדייה תקשתיו ולא לדבר אחר:

ב לא פסלו את צירן. דהקלו בציר של חגבים טמאים שאינו אוסר תערובתו, מפני שאין להם דם ואינו אלא לחלוחית בעלמא. וזו היתה משנה ראשונה. ועדותו של ר' צדוק הוסיף על משנה ראשונה לומר שהוא טהור, ולא מבעיא דאינו אוסר את תערובתו אלא אפילו הוא עצמו טהור:

משניות מבוארות – קהתי

– אין הבעלים חייבים באחריות השה, שהפרישו לפדיון פטר חמור, שלא הקיש הכתוב פטר חמור לכבוד אדם אלא לענין פדיון ולא לענין אחריות, ואין דינו של השה אלא פדיון של מעשר שני – שאם אבד הכסף, שפדה בו מעשר שני, אינו חייב באחריותו, שאתו כסף חייב הוא להעלות לירושלים, והרי אבד, ואין לו מה להעלות. משנתנו באה, איפוא, להשמיע, שהעיד רבי יהושע ורבי צדוק כדעת חכמים. וכן הלכה.

ב אור משנה ב

משנתנו שנויה במסכת תרומות (פרק י משנה ט) – חגבים נמנים בתורה עם שרצי העוף המתורים באכילה, שכתוב (ויקרא יא, כב): "את אלה מהם תאכלו את הארבה למיננו... ואת החגב למוינהו". ברם, לא כל החגבים טהורים הם, כלומר מתורים באכילה, שכן רבים הם מיני החגבים, וביניהם חגבים טמאים, שאסורים באכילה. בזמן המשנה ידעו להבחין בין חגבים טהורים ובין חגבים טמאים, ונהגו לאכלם כבושים במלח.

העיד רבי צדוק על ציר חגבים טמאים – הרוטב היוצא מחגבים טמאים הכבושים במלח, שהוא טהור – כלומר שאינו נחשב משקה להכשיר אוכלים לקבל טומאה, שכן שבעה משקים הם המכשירים אוכלים לקבל טומאה: טל, מים, יין, שמן, דם, חלב ודבש דבורים (מכשירין ו, ד), והעיד רבי צדוק, שציר חגבים טמאים אינו משקה, ואינו מכשיר לקבל טומאה; וכן מותר הוא באכילה, שאינו דם אלא לחלוחית בלבד (ברטנורא), שמשנה ראשונה – לימדה: חגבים טמאים שנקבשו עם חגבים טהורים, לא פסלו צירן – שאין הציר של התערובת פסול; ומכאן, שלא התירו חכמים ציר של חגבים טמאים בפני עצמו, אלא שהקלו בו, שאינו אוסר את תערובתו, ובה רבי צדוק והעיד, שציר חגבים טמאים בפני עצמו, אפילו בלי תערובת, טהור ומותר.

ב אור משנה ג

משנה זו שנויה במסכת מקואות (פרק ה משנה ה), ושם מקדימה המשנה: הווחלון נחמיין – המים הווחלים וניגרים על גבי קרקע, כגון נהרות ונחלים, דינם כמעיין. שמשטחים כשהם זורמים, ובכל שהם (שאין צורך במים מכונסים במקום אחד בשיעור ארבעים סאה), וכשרים הם לקדש בהם מי חטאת ולטבילת זבים ומצורעים.

החי דינו כמת שלם! אמר להם – רבי יהושע לחכמים: לא – אין להשוות מה שפורש מאבר מן החי למה שפורש מן המת, אם אמרתם במת – שכזית בשר או עצם כשעורה הפורשים ממנו טמאים הם, שחמורה היא טומאתו, שיש בו רב – שרוב מניינו ורוב בניינו של המת מטמאים, כמו שבארנו לעיל, ורבע – קב עצמות, שאף על פי שאין בו רוב מנין או בנין, מטמא, ורקב – עפר רקבון של מת, שמשמטא כמלוא תרודו, היינו כף גדולה המכילה מלוא חפנים; תאמר בפי – באבר מן החי, שכזית בשר או עצם כשעורה הפורשים ממנו יהיו טמאים, שאין בו רב ורבע ורקב – ואין טומאתו חמורה כטומאת המת? מכאן, מטהר אני גם כזית בשר וגם עצם כשעורה הפורשים מאבר מן החי, שאין ללמוד עליו מטומאת המת החמורה. והלכה כרבי יהושע.

ב אור משנה א

כתוב בתורה (שמות יג, א): "וכל פטר חמור תפדה בשה... וכל בכור אדם בבנין תפדה", ושנינו (בכורות ח, ח): "המפריש פדיון בנו ואבד, חייב באחריותו", שואיל ולא הגיעו עדיין דמי הפדיון לידי הכהן, חייב הוא באחריותו, ונותן לכהן חמש פלעים אחרות לפדיון בנו, שנאמר (במדבר יח, טו): "כל פטר רחם... באדם ובבהמה יהיה לך, אך פדה תפדה את בכור האדם", ודרשו: "יהיה לך... פדה תפדה" – לכשיהיה לך הפדיון, והיינו כשיגיע לידך, או בנו פדוי. ברם, המפריש שה לפדיון פטר חמור, ומת השה, נחלקו רבי אליעזר וחכמים אם חייב באחריותו, כפי שנלמד במשנתנו; ומשנה היא במסכת בכורות (א, ו).

העיד רבי יהושע ורבי צדוק על פדיון פטר חמור – שה הפרישו לפדיון פטר חמור, שמת – קודם שנתנו לכהן, שאין בו לפהן פלוס – שאינו חייב ליתן לכהן שה אחר, שכן נחלקו בזה רבי אליעזר וחכמים, שרפי אליעזר אומר: תיבין באחריותו – הבעלים חייבים באחריותו של השה, שהפרישו לפדיון פטר חמור, פחמש סלעים של בן – כשם שחייב האב באחריותו של חמש סלעים, שהפריש לפדיון בנו הבכור, כמו שבארנו לעיל בהקדמה; וטעמו של רבי אליעזר לפי שהקיש הכתוב פטר חמור לכבוד אדם, שנאמר (במדבר יח, טו): "אך פדה תפדה את בכור האדם ואת בכור הבהמה הטמאה תפדה". וחכמים אומרים: אין תיבין באחריותו

מסכת עדויות פרק שביעי משנה ג

ג העיד רבי צדוק על זוחלין שרבו על הנוטפים – שהם כשרים. מעשה היה בבירת הפליא, וכא מעשה לפני חכמים, והכשירוהו.

פירוש ברטנורא

ג על זוחלין שרבו על הנוטפים. זוחלין הן כגון נהרות שהם נגרים על גבי קרקע. לשון זוחלי עפר (דברים ל"ב). ודינן כמעין שהן מטהרים בוהלין ובכל שהן, והן כשרים לקדש בהן מי חטאת ולטבילת זבים. נוטפים, הן כגון מי גשמים, ודינן כמקוה לטהר בארבעים סאה ובאשבורן, ופסולים למי חטאת, שאינן מים חיים, וכן לטבילת זבין. וכשנתערבו זוחלין בנוטפין ורבו הזוחלין, דינן כזוחלין, וכשרים לקדש בהן מי חטאת ולטבילת זבים, ומטהרים בוהלים ובכל שהן: בבירת הפליא. שם מקום:

משניות מבוארות – קהתי

למי חטאת, ולטבילת זבים ומצורעים, ומטהרים כשהם זורמים ובכל שהם, כמו שבארנו לעיל. מעשה היה – שרבו הזוחלים על הנוטפים, בבירת הפליא – שם מקום, וכא מעשה לפני חכמים – שבאו לשאול את החכמים בענין זה, והכשירוהו – כמעין. והרי זו הלכה למעשה כעדותו של רבי צדוק.

שצריכים מים חיים. והנוטפין כמקוה – המים הנוטפים, כגון מי גשמים, דינם כמקוה, שאינם מטהרים אלא כשהם מכוסים ועומדים במקום אחד בשיעור ארבעים סאה, ופסולים למי חטאת ולטבילת זבים, שאינם מים חיים. העיד רבי צדוק על זוחלין – מים זוחלים, כפי שבארנו לעיל, שרבו על הנוטפים – כלומר שנתערבו מים זוחלים במים נוטפים, ורבו הזוחלים על הנוטפים, שהם כשרים – שדינם כמעין, וכשרים

אגרות קודש

ב"ה, כ"ד מ"ח, תשי"ב
ברוקלין.

הרה"ח אי"א נוי"נ עוסק בצ"צ מו"ה ישראל שי

שלום וברכה!

במענה למכתבו מכ"ב מ"ח, והקודמיו.

ת"ח ת"ח על הבשורה טובה מסידור הענין דאחב"י מספרד, ויהי רצון שתה"י זו התחלה טובה לקירוב הלבבות באופן דהלוך הוסיף הלוך ואור עד לקיום היעוד, ועשיתי אותם לגוי אחד וגוי ועבדי דוד מלך עליהם, בביאת משיח צדקנו בב"א.

ומענין לענין באותו ענין, ע"ד הנחיצות דהתועדות ד"יט כסלו הבע"ל וניצולה, וכן הימים שלפני זה ושל אחרי זה להפצת המעינות, וכבר כתבתי בזה גם לועד הכפר, וכיון שנגע בזה במכתבו הוא, וכן בהנוגע ומוכרח להעשות בזה מצד צעירי אגו"ח הנני חוזר על הנקודה, שהכרח הנ"ל וכן בימים שלפני זה ובימי חנוכה שלאחרי זה, ובמילא יש זמן להקיף מספר רב של מושבות בני"י, ולנחיצות הדבר כתבתי להועד שאעורר המגבית המיוחדת להשתתף בזה בחצי ההוצאות שבהתועדות דכפר חב"ד, ועד"ז בחצי ההוצאות דצעירי אגו"ח במבצע האמור, שמבצע הפצת המעינות בקשר שנת המאתים, ובשנה זו גופא ברי"ה לדא"ח אשר הנחילנו אבותינו הקדושים זצוקלה"ה ז"ע והיא תורת הבעש"ט ז"ל (כלשון אגרת הקדש של אדמו"ר מוהרש"ב נ"ע, עיי"ש).

ויהי רצון אשר כנ"ל ע"י יתקרב הענין דפדה בשלום נפשנו, כמבואר שם, ומגאולה פרטית לגאולה הכללית, כמבואר באגה"ק לרבנו הזקן, שהתחלתה אין ישראל נגאלין אלא בצדקה, וסיומה, יאר ה' פניו אתנו סלה אכ"ר.

ברכה לבשו"ט בכל האמור.

נ.ב.

כמובן מרשותו וזכותו לפרסם הנ"ל באופן המתאים.

ביאור עם "שפה ברורה – עוז והדר"

רש"י

אני ראיתיה ברומי. במסכת מעילה (דף יז): גבי בן תלמיון נעשה נס לר' אלעזר ברבי יוסי שריפא את בת מלך רומי שנכנס שד בגופה ששמו בן תלמיון והכניסוהו לאוצר המלך ליטול כל מה שירצה ולא היה חפץ אלא ליטול משם איגרות שכתבו גזירות שגזרו על ישראל ומצאם וקרעם ושם ראה כלי בית המקדש באוצר: **בסדרן**. מלמעלה למטה כמצליף: **דמים ברמים**. של פר ושל שער קודם שנתן בפנים כלום: **באתרא דחשוכא**. בבבל שהיא מצולה: **הא קא יהיב למעלה דשעיר**. שנותן אחת למעלה לשם פר ולשם שער: **וכלה מכפר**. כלה הכפרות כמו שהן אמורות בענין: **במתנות אחרונות**. אחר שנתן אחת למעלה מן הפר:

שואלת הגמרא: **וְדִילְמָא** - והרי יתכן שהדמים הללו **דְּפַר וְשַׁעִיר שְׁלַ יוֹם הַכַּפּוּרִים נִינְחוּ**, ואין להוכיח שאף בפר העלם דבר של ציבור היו הדמים נוגעים בפרוכת. משיבה הגמרא: **דְּחֻזְנְהוּ דְּעֵבִידֵי שְׁלֵא בְּסַדְרָן** - שראה שטיפי הדמים לא היו מסודרים בשורה זו תחת זו, ואילו בפר ושעיר של יום הכפורים שנינו שהיה מזה אותם כמצליף דהיינו בשורה זו תחת זו, ואלו בפר העלם דבר של ציבור.

הגמרא דנה מה הדין כאשר נתערבו דמי הפר והשעיר: **נִתְעַרְבוּ לֹא דְּמִים שֶׁל פֶּר בְּדָמִים** של שעיר לפני שהזה מהם בפנים, **אָמַר רַבָּא, נוֹתֵן אַחַת לְמַעְלָה וְשִׁבְעַ לְמַטָּה** מתערובת זו שיש בה מדם הפר והשעיר, **וְעוֹלָה לֹא הִזָּהּ זֶה לְבָאֵן וְלְבָאֵן** - לחובת הזאת דם הפר ולחובת הזאת דם השעיר. **אָמְרוּן** את דברי רבא **קָמִיה דְּרַבִּי יְרֵמְיָה, אָמַר רַבִּי יְרֵמְיָה, בְּכֹלֵי מַפְשְׁאֵי** - בבליים טפשים, **מִשּׁוּם דְּדִירֵי בְּאַרְעָא דְּחֻשׁוּכָא** - שדרים הם בארץ בבל שעמוקה וחשוכה היא, **לִכְךָ אָמְרֵי שְׂמַעְתָּא דְּמַחְשָׁבָן** - הם אומרים דברים חשוכים, שכשאינם יודעים טעם דבר הם בודים מליבם דברים שאינם נכונים, שהרי לדברי רבא שמזה בהזאה אחת לשם דם הפר והשעיר, **הָא קָא יְהִיב לְמַעְלָה דְּשַׁעִיר מִקְמֵי מַטָּה דְּפַר** - הרי נמצא שמקדים לתת את המתנה שלמעלה מדם השעיר, לפני שנתן את המתנות שלמטה מדם הפר, **וְהַתּוֹרָה אָמְרָה (ויקרא טז כ) 'וְכִלָּה מִכְּפַר אֶת הַקֹּדֶשׁ'**, כלומר פלה את הכפרות כסדר האמור, והרי זה כמו ששנה הכתוב את הענין שוב כדי לומר שמעכב, ולצוות לכהן **פִּלָּה** את כל ההזאות שצריך להזות מִדָּם הַפֶּר, **וְרַק אַחַר כֵּךְ פִּלָּה** להזות את ההזאות שצריך להזות מִדָּם הַשַּׁעִיר ואין לו לשנות מהסדר האמור בתורה. **אֲלָא אָמַר רַבִּי יְרֵמְיָה, נוֹתֵן מִתְעַרְבֵת הַדָּמִים הַלְלוּ הַזָּה אַחַת לְמַעְלָה וְשִׁבְעַ הַזָּאוֹת לְמַטָּה לְשֵׁם קִיּוֹם חַיִּיב הַזָּאת דָּם הַפֶּר, וְחֻזְרֵן וְנוֹתֵן מִתְעַרְבֵת זֶה שׁוֹב אַחַת לְמַעְלָה וְשִׁבְעַ לְמַטָּה לְשֵׁם הַזָּאת דָּם הַשַּׁעִיר** ונמצא שהזה את כל ההזאות כסידרן.

עוד דנה הגמרא: **נִתְעַרְבוּ לֹא דְּמִים שֶׁל פֶּר בְּדָמִים** של השעיר **בְּמַתְנֵי הָאֲחֵרוֹנוֹת** - לאחר שכבר הזה הזאה אחת למעלה מדם הפר ועדיין לא הזה ממנו את שבע ההזאות שלמטה, **סָבַר רַב סְפָא** כשדן בדיון זה **קָמִיה דְּרַבָּא לְמִימַר, נוֹתֵן שִׁבְעַ הַזָּאוֹת לְמַטָּה לְשֵׁם הַזָּאת דָּם פֶּר וְלְשֵׁם הַזָּאת דָּם שַׁעִיר, וְאַחַר כֵּךְ חֻזְרֵן וְנוֹתֵן הַזָּה אַחַת לְמַעְלָה לְשֵׁם שַׁעִיר. אָמַר לִיה רַבָּא, עַד הִשְׁתָּא** - עד עכשיו קרו לן בני ארץ ישראל **מַפְשְׁאֵי, וְהִשְׁתָּא** - ומעכשיו יקראו לנו **מַפְשְׁאֵי דְּמַפְשְׁאֵי** - טפשים שבטפשים, מאחר **דְּקָא מְנַמְרִין לָהּ וְלֹא גְמִירֵי** - שאף לאחר שהם מלמדים אותנו, אין אנו לומדים מדבריהם, שהרי אם נותן מתחילה את ההזאות שלמטה לקיים את חיוב ההזאות למטה מדם הפר ומדם השעיר **וְהָא קָא יְהִיב מַטָּה דְּשַׁעִיר מִקְמֵי מַעְלָה דְּשַׁעִיר** - הרי נמצא שהוא מקדים להזות למטה מדם השעיר לפני שהזה ממנו למעלה, **וְהַתּוֹרָה אָמְרָה** בסדר ההזאות **תֵּן הַזָּה לְמַעְלָה וְאַחַר כֵּךְ לְמַטָּה**.

53 הפסח תהיה עם המצה והמרור. ומוכח שהלל לא חשש שהמצות
 54 יבטלו זו את זו.
 55 הגמרא מביאה שחכמים חולקים על הלל: אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, חוֹלְקִין
 56 עָלָיו חֲבִירָיו החכמים עַל הַלֵּל הזקן, ולדעתם אסור לאכול פסח
 57 מצה ומרור בכריכה אחת, דַּתְנִינָא, יָכוֹל יְהִי פוֹרְקֵן - את הפסח
 58 מצה ומרור כְּבֶת אַחַת וְאוֹכְלֵהּ, בְּדֶרֶךְ שְׁהֵלל כּוֹרֵכֵן וְאוֹכְלֵהּ, תִּלְמִיד
 59 לִזְמַר 'עַל מַצּוֹת וּמְרֹרִים יִאֲכַלְהוּ, ומתוך שהיה אפשר לומר
 60 'יִאֲכַלוּ, וְנִאמַר 'יִאֲכַלְהוּ, לִשְׁוֹן יְחִיד, שִׁמְעַם שֶׁאִפְּלוּ אִם יֵאָכֵל
 61 אֵת זֶה בְּפָנֵי עַצְמוֹ וְאֵת זֶה בְּפָנֵי עַצְמוֹ קִיָּים אֵת מַצּוֹתָיו כּדִּין.
 62 מִקְשָׁה רַב אֲשֵׁי עַל דְּבָרֵי רַבִּי יוֹחָנָן: מִתְקִיף לָהּ רַב אֲשֵׁי, אִי
 63 הָבִי - אִם כּדַּבְרֵיךְ שֶׁחֲכָמִים שֶׁבְּבִרְיָתָא זֶה אוֹסְרִים לֵאכּוֹל
 64 בְּכַרְיכָה, אִם כֵּן מֵאִי - מֵהוּ שֶׁאִמְרוּ 'אִפְּלוּ' זֶה בְּפָנֵי עַצְמוֹ וְזֶה
 65 בְּפָנֵי עַצְמוֹ, שִׁמְשַׁמַּע שֶׁרִשָּׁאֵי לֵאכּוֹל כְּפִי שִׁירְצָה, או בְּכַרְיכָה
 66 או אִפְּלוּ בְּלֹא כְּרִיכָה. אֶךְ וּדְאֵי אֵין בְּמִשְׁמַעוֹת דְּבִרְיָהּ אִיסוּר
 67 לֵאכּוֹל בְּכַרְיכָה.
 68 רַב אֲשֵׁי מְבַאֵר אֵת שִׁיטַת חֲכָמִים בְּאוֹפֵן אַחֵר: אֵלָּא אָמַר רַב אֲשֵׁי,
 69 הָאִי תַנָּא הָבִי קְתַנִּי - הִתְנַא שֶׁל בְּרִייתָא זֶה שְׁנַה כֵּךְ, יָכוֹל לֹא יֵצֵא
 70 בְּהוּ - בְּפִסַּח מַצָּה וּמְרֹר וְיָדִי חוֹבְתָהּ אֵלָּא אִם כֵּן פּוֹרְקֵן כְּבֶת אַחַת
 71 וְאוֹכְלֵהּ, בְּדֶרֶךְ שְׁהֵלל כּוֹרֵכֵן וְאוֹכְלֵהּ, תִּלְמִיד לִזְמַר, 'עַל מַצּוֹת
 72 וּמְרֹרִים יִאֲכַלְהוּ, אִפְּלוּ זֶה בְּפָנֵי עַצְמוֹ וְזֶה בְּפָנֵי עַצְמוֹ, וְרִשָּׁאֵי
 73 לֵאכּוֹל כְּפִי שִׁירְצָה, בְּכַרְיכָה או שְׁלֹא בְּכַרְיכָה.
 74 וְנִמְצָא שֶׁהִתְנַא שְׁשֵׁנָה בְּרִייתָא זֶה מוֹדֵה לְהֵלֵל שְׁמוּתָר לֵאכּוֹל
 75 בְּכַרְיכָה, מִפְּנֵי שֶׁמַּצּוֹת אֵינֵן מִבְּטֻלוֹת זֶה אֵת זֶה, וְאֵינֵן חוֹלֵק עַל הַלֵּל
 76 אֵלֹא בְּמֵה שֶׁמִּתִּיר לְכַתְחִילָה לֵאכּוֹל אֶף לֹא כְּרִיכָה. וּמִכֵּל מִקּוֹם
 77 וּדְאֵי קְבֵלָה בִּידְעִינוּ שִׁישְׁנֵם חֲכָמִים אַחֵרִים הַחְלוּקִים עַל הַלֵּל
 78 וְסוֹבְרִים שֶׁאִסוּר לֵאכּוֹל בְּכַרְיכָה, מִפְּנֵי שֶׁמַּצּוֹת מִבְּטֻלוֹת זֶה אֵת זֶה,
 79 אֵלֹא שֶׁמֶן הִבְרִייתָא אֵין רֵאחָה לְכַךְ.
 80 מְכַרְיַעָה הַגְּמָרָא לְהַלְכָה: הַשְּׁתָּא דְּלֹא אִיתְרַב הִלְכְתָּא - עֵתָה שְׁלֹא
 81 נִאמְרָה הִלְכָה בְּדִינֵי כְּרִיכָה לֹא כְּהֵלֵל וְלֹא כְּפֶרְקֵן, שְׁהֵרִי גַם חֲכָמִים
 82 בְּרִייתָא מוֹדִים שֶׁמִּתִּיר לְנַהוֹג כְּדְבָרֵי הַלֵּל לֵאכּוֹל בְּכַרְיכָה, עַל כֵּן
 83 אֶף בּוֹמֵן הַזֶּה וְשֶׁהִמְרֹר דְּרַבְנָן יֵשׁ לְנַהוֹג בְּאוֹפֵן שֶׁלְּדַעַת כּוֹלֵם יֵצֵא
 84 יְדֵי חוֹבָה וְלֹא יִבְטְלוּ הַמַּצּוֹת זֶה אֵת זֶה, וְלִכְךָ מְקַרְבֵּה תַחֲלִילָה 'עַל
 85 אֲכִילַת מַצָּה וְאוֹכִיל - וְאוֹכֵל אֵת הַמַּצָּה לְבַדָּה, שְׁלֹא בְּכַרְיכָה, וְהָדֵד
 86 - וְאַחֵר כֵּךְ מְקַרְבֵּה 'עַל אֲכִילַת מְרֹר' וְאוֹכִיל מְרֹר לְבַדָּה, בְּלִי כְּרִיכָה,
 87 וְהָדֵד אֲכִיל מַצָּה וְחִפְסָא בְּהָדֵי הָדֵד - וְאַחֵר כֵּךְ אוֹכֵל מַצָּה וְחוֹזֵר
 88 כְּרוֹכִים יְחִידוּ בְּלֹא כְּרִיכָה, לְקִיָּים זְכָר לְמִקְרָשׁ כְּהֵלֵל - כְּמוֹ שֶׁהִיָּה
 89 הַלֵּל עוֹשֶׂה בּוֹמֵן שְׁבִית הַמִּקְדָּשׁ הִיָּה קִיָּים, כְּשֶׁהָיוּ אוֹכִלִים קֶרֶבֶן
 90 פֶּסַח.
 91 הַגְּמָרָא מְמַשִּׁיכָה לְעֹסֵק בְּהַלְכוֹת מְרֹר, בְּעֵנֵן טִיבּוּלוֹ בְּחוֹרֶסֶת.
 92 מִקְדִּימָה הַגְּמָרָא: אָמַר רַבִּי אֱלֵעָזָר אָמַר רַב אוֹשְׁעִינָא, כָּל מֵאכֵל
 93 שְׁטִיבּוּלוֹ בְּמִשְׁקָה - שֶׁטְבַלְוָהוּ בְּאַחַד מִמִּינֵי הַמִּשְׁקִים, כִּגוֹן יִרַק
 94 שֶׁטְבַלוּ בְּכוֹתָח או בְּחוֹמֵץ, צָרִיף נְטִילַת יָדַים לְפָנֵי אֲכִילָתוֹ, מִפְּנֵי
 95 שֶׁגִּזְרוּ חֲכָמִים עַל סֵתֵם יָדַים שִׁיָּהָ דִּינָן בִּישְׁנֵי לְטוֹמְאָה, וְכֹאשֵׁר
 96 שְׁנֵי לְטוֹמְאָה נּוֹגַע בְּמִשְׁקִים, גִּזְרוּ חֲכָמִים טוֹמְאָה מִיּוֹחַדַת עַל אוֹתָם
 97 מִשְׁקִים, שֶׁהֵם נַעֲשִׂים 'רֵאשׁוֹן לְטוֹמְאָה, וְכִיּוֹן שֶׁהָאוֹכֵל דְּבַר
 98 שְׁטִיבּוּלוֹ בְּמִשְׁקָה מִצּוִי שְׁנוּגַע בִּידְדֵי בְּמִשְׁקָה וּמִטְמָאָהוּ, לְכַךְ קִבְעוּ
 99 חֲכָמִים שִׁיטוּל יְדֵיָו קוֹדֵם אֲכִילָתוֹ.
 100 לּוֹמַדַת הַגְּמָרָא מְהַלְכָה זֶה דִּין לְעֵנֵן מְרֹר: אָמַר רַב פִּיפְסָא, מֵאַחֵר
 101 שְׁטִיבּוּלוֹ רֵאשׁוֹן טַעוֹן נְטִילַת יָדַים, וּבּוֹדְאֵי הַטַּעַם הוּא מִשּׁוֹם שְׁכַל
 102 שְׁטִיבּוּלוֹ בְּמִשְׁקָה צָרִיף נְטִילַת יָדַים, כְּדִינוּ שֶׁ רַב אוֹשְׁעִינָא, אִם כֵּן
 103 שְׁמַע מִיָּנָה - מְוַכַּח מִכָּךְ דְּהָאֵי חִפְסָא - שֶׁאֵת הַחוֹזֵר הוּוּ שְׁלוֹקֵךְ
 104 לְטִיבּוּלוֹ רֵאשׁוֹן,

1 רַב חֲסֵדָא מִקְשָׁה עַל רַב הוֹנָא: מִתְקִיף לָהּ רַב חֲסֵדָא, הֵיאֵךְ בִּירַךְ
 2 'עַל אֲכִילַת מְרֹר' בְּטִיבּוּל הַשְּׁנִי, וְכִי לְאַחַר שֶׁכִּבֵּר מִיָּלָא אֵת כְּרִיכָתוֹ
 3 הַיָּמִינוּ - מִמִּנּוּ, בְּטִיבּוּל הַרֵאשׁוֹן, חוֹזֵר וּמְקַרְבֵּה עָלֶיהָ - עַל הַמְרֹר
 4 בְּרַכַת 'עַל אֲכִילַת מְרֹר' בְּטִיבּוּל הַשְּׁנִי.
 5 רַב חֲסֵדָא חוֹלֵק עַל רַב הוֹנָא: אֵלָּא אָמַר רַב חֲסֵדָא, בְּאוֹפֵן זֶה שֶׁאֵין
 6 לוּ יִרַק אַחֵר לְטִיבּוּל רֵאשׁוֹן אֵלֹא חוֹזֵר, מְעִיקְרָא - מִתַּחֲלִילָה,
 7 בְּטִיבּוּל הַרֵאשׁוֹן, מְקַרְבֵּה עָלֶיהָ גַם בְּרַכַת 'בּוֹרָא פְּרִי הַאֲדָמָה' וְגַם
 8 בְּרַכַת 'עַל אֲכִילַת מְרֹר', וְאוֹכִיל, וּמִקִּיָּים בְּאֲכִילָה זֶה מַצּוֹת מְרֹר,
 9 וְלְפָנֶיהָ - בְּטִיבּוּל הַשְּׁנִי אֲכִיל אֲכִילַת חִפְסָא - אוֹכֵל מִהַחוֹזֵר בְּלֹא
 10 כְּרִיכָה כֵּלָל, וְאֲכִילָה זֶה הֵינָה כְּדִי לְקִיָּים שְׁנֵי טִיבּוּלִים.
 11 הַגְּמָרָא מְבִיאָה אֵת מִנְהַגֵי הָאִמּוּרָאִים בְּדִין זֶה: בְּסוּרְיָא עָבְדִי - הֵיָו
 12 עוֹשִׂים כְּרַב הוֹנָא, לְבַרְךְ עַל הַחוֹזֵר בְּטִיבּוּל הַרֵאשׁוֹן רַק 'בּוֹרָא פְּרִי
 13 הָאֲדָמָה, וּבְטִיבּוּל הַשְּׁנִי 'עַל אֲכִילַת מְרֹר'. וְרַב שֶׁשֶׁת פְּרִיָה דְּרַב
 14 יְהוֹשֻׁעַ עָבְדִי - עֹשֶׂה כְּרַב חֲסֵדָא, שְׁבִירַךְ עַל הַחוֹזֵר אֵת שְׁתֵּי
 15 הַבְּרֻכוֹת בְּטִיבּוּל הַרֵאשׁוֹן, וּבְטִיבּוּל הַשְּׁנִי לֹא בִּירַךְ כֵּלָל.
 16 פּוֹסְקַת הַגְּמָרָא: וְהִלְכְתָּא פְּנוּתִיָה דְּרַב חֲסֵדָא.
 17 מוֹסִיפָה הַגְּמָרָא: רַב אֶהָא פְּרִיָה דְּרַבָּא מְהָרֵד - הִיָּה מַחוּר אֲשָׁאֵר
 18 יִרְקוּת - לְמִצּוֹא שֶׁאֵרִי יִרְקוֹת שֶׁאֵינֵם מִמִּין מְרֹר לְטִיבּוּל רֵאשׁוֹן, כְּדִי
 19 לְאַפְּוִקֵי נְפְשֵׁיהֶם מִפְּלוּגְתָּא - לְהוֹצִיא אֵת עַצְמוֹ מִמַּחְלוּקַת רַב הוֹנָא
 20 וְרַב חֲסֵדָא, כִּיּוֹן שֶׁבְּאוֹפֵן זֶה לְדַעַת כּוֹלֵם מִבְּרַךְ 'בּוֹרָא פְּרִי הָאֲדָמָה'
 21 בְּטִיבּוּל רֵאשׁוֹן וְעַל אֲכִילַת מְרֹר' בְּטִיבּוּל שְׁנִי.
 22 הַגְּמָרָא עוֹסְקַת בְּהַלְכוֹת אֲכִילַת מְרֹר, וּמְבַאֵרַת תַּחֲלִילָה אִם הַמַּצָּה
 23 וְהַמְרֹר נֵאכִלִים יְחִידוּ או כֵּל אַחַד בְּפָנֵי עַצְמוֹ: אָמַר רַבִּינָא, אָמַר לִי
 24 רַב מִשְׁרַשְׁיָא פְּרִיָה דְּרַב נְתָן, הָבִי אָמַר הַלֵּל הָאִמּוּרָא שֶׁמִּשְׁמִיָּה דְּגַמְרָא
 25 - שֶׁכֵּךְ מְקוּבֵל מִכֵּל בְּנֵי הִישִׁיבָה, שֶׁקִּיבְלוּ מִרְבוּתֵיהֶם, לֹא יִנְרֹדֵךְ
 26 אֵינִישׁ - לֹא יִכְרוּךְ אֲדָם מַצָּה וּמְרֹר בְּהָדֵי הָדֵד - בִּיחַד, וְיִטְוִיֵל -
 27 וְיֵאכֵלֵם כֵּךְ כְּדִי לְצַאֵת יְדֵי חוֹבָתוֹ, מִשּׁוֹם דְּקִבְרָא לָן - שֶׁאֵנּוּ סוֹבְרִים
 28 שֶׁמַּצּוֹת מַצָּה אֶף בְּזִמְנֵן הָנָה, שֶׁאֵין לָנוּ קֶרֶבֶן פֶּסַח, חִיּוּבָה נוֹהֵג
 29 מְדְאוּרֵייתָא, וְאֵילוּ מַצּוֹת מְרֹר בּוֹמֵן הוּוֹה נוֹהֵגַת רַק מְדְרַבְּנָן, וְלִכֵּן
 30 אִם יֵאכֵלֵם כְּשֶׁהֵם כְּרוֹכִים זֶה בּוֹה, אֲתֵי - בֵּא הַמְרֹר שֶׁמַּצּוֹתוֹ
 31 מְדְרַבְּנָן, וְהֵרִי הוּוֹה לְגַבֵּי דְּאוּרֵייתָא כְּמֵאכֵל שֶׁל רְשׁוּת, שֶׁאֵין מַצּוֹה
 32 בְּאֲכִילָתוֹ, וּמְכַפִּיל לָהּ לְמַצָּה - וְהוּוֹה מִבְּטֵל אֵת טַעַם הַמַּצָּה
 33 שֶׁמַּצּוֹתָהּ מְדְאוּרֵייתָא, וְאֵינּוּ יוֹצֵא יְדֵי חוֹבַת אֲכִילַת מַצָּה.
 34 מוֹסִיפָה הַגְּמָרָא: וְאִפְּלוּ לְמַאֵן דְּגַמְרָא שֶׁמַּצּוֹת אֵין מְכַפִּילוֹת זֶה אֵת זֶה
 35 - שֶׁכֹּאשֵׁר אֲדָם אוֹכֵל שְׁנֵי מֵאכֵלִים שִׁישׁ מַצּוֹה בְּאֲכִילָתָם, אֵין
 36 הַמַּצּוֹה הָאֲחַת מִתְּבַטֵּלַת עַל יְדֵי הַשְּׁנִיָּה, הֵנִי מִיָּלִי - דְּבָרִים אֵלוּ
 37 אֵינֵם אִמּוּרִים אֵלֹא כֹּאשֵׁר כֵּךְ מֵאכֵל שִׁישׁ בְּאֲכִילָתוֹ מַצּוֹה אַחֵר מְדְאוּרֵייתָא,
 38 דְּאוּרֵייתָא מְמֵאכֵל אַחֵר שִׁישׁ בְּאֲכִילָתוֹ מַצּוֹה אַחֵר מְדְאוּרֵייתָא,
 39 אוּ שְׁכֵר מֵאכֵל שִׁישׁ בּוֹ מַצּוֹה דְּרַבְּנָן כְּמֵאכֵל שִׁישׁ בּוֹ מַצּוֹה דְּרַבְּנָן
 40 אַחֵר, שֶׁמֵּאֵחֵר שְׁשֵׁתֵי הַמַּצּוֹת שׁוֹת בְּחוֹמֵרְתָן, הֵרִי שְׁתִּיחַן קִיָּים
 41 מַצּוֹה, וְאֵינֵן מִבְּטֻלוֹת זֶה אֵת זֶה, אֲכִיל כֹּאן, שֶׁבְּמַצָּה יֵשׁ מַצּוֹה
 42 דְּאוּרֵייתָא, וְכִרְכָּה בְּמֹר שֶׁמַּצּוֹתוֹ רַק מְדְרַבְּנָן, הֵרִי הַמְרֹר נַחֲשֵׁב
 43 כְּדִבְרֵי הַרְשׁוֹת לְגַבֵּי הַמַּצָּה, וְבוֹה לְדַעַת כּוֹלֵם אֲתֵי - בֵּא הַמְרֹר
 44 שֶׁהוּוֹה מְדְרַבְּנָן וּמְכַפִּיל לָהּ לְמַצָּה שֶׁהִיא מְדְאוּרֵייתָא, וְעַל כֵּן אֵין
 45 לֵאכּוֹל אֵת הַמַּצָּה וְהַמְרֹר כְּשֶׁהֵם כְּרוֹכִים זֶה בּוֹה.
 46 מְבַרַרַת הַגְּמָרָא: מַאֵן תַּנָּא דְּשְׁמַעַת לִיָּה - מִי הוּוֹה הִתְנַא שֶׁשִּׁמְעַת
 47 מִמִּנּוּ שֶׁסוֹבֵר מַצּוֹת אֵין מְכַפִּילוֹת זֶה אֵת זֶה. מְשִׁיבָה הַגְּמָרָא: הִלְכָה
 48 זֶה מִדְּבָרֵי הִתְנַא הַלֵּל הַזֶּה הוּוֹה, דַּתְנִינָא בְּבִרְיָתָא, אִמְרוּ עָלָיו עַל הַלֵּל,
 49 שְׁחִי בּוֹמֵן בֵּית הַמִּקְדָּשׁ כְּשֶׁקֶרֶב קֶרֶבֶן הַפֶּסַח כְּהַלְכָתוֹ, וְחוֹבַת פֶּסַח
 50 מַצָּה וּמְרֹר נִהְגָה בִּימֵינוּ מִן הַתּוֹרָה, שְׁחָהּ בְּפֶרְקֵן - אֵת הַפֶּסַח, מַצָּה
 51 וּמְרֹר כְּבֶת אַחַת - בְּכַרְיכָה אַחַת, וְאוֹכְלֵהּ כֵּךְ, שֶׁנֶּאֱמַר לְגַבֵּי קֶרֶבֶן
 52 פֶּסַח שְׁנֵי (בְּמִדְבָר ט א) 'עַל מַצּוֹת וּמְרֹרִים יִאֲכַלְהוּ, וּמִשְׁמַע שֶׁאֲכִילַת

פסחים. פרק עשירי – ערבי פסחים דף קטו עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל" (שטיינזלץ) קלז רש"י

1 ולבסוף אביל – בלא ברכה, משום דבעינן תרי טבולין. ומבטל ליה – לטעם מצה
2 דאורייתא. שהיה בורכין בבת אחת – פסח מצה ומרור. וזכר למקדש כהלל – זכר למה
3 שהיה עושה הלל בזמן שבית המקדש קיים, שהיו אוכלים פסחיהם. צריך נטילת ידים –
4 משום המשקין, שהידיים שניות – וכל הפוסל בתרומה מטמא משקין וכו'.
צריך

רשב"ם

1 ולבסוף אביל – בלא ברכה, משום דבעינן תרי
2 טבולין. מצה בזמן הזה דאורייתא ומרור דרבנן
3 – וטעמא מפרש בשילהי פירקין (ק.א). אפילו
4 למאן דאמר כו' – דכיון דכי הדדי נינהו –
5 כוליהו קיום מצות נינהו, ולא מבטלי אהדדי.
6 ומבטל לה – לטעם מצה דאורייתא. בורכין
7 בבת אחת – (מצה) פסח מצה ומרור בורכין
8 בכרך אחד, כמו "בורכין בגמ" (עירובין ק.ג).
9 יאכלוהו – כל אחד בפני עצמו, מודלא כתיב
10 יאכלו (אורו), ואנא ידענא דאפסח קאי, דכתיב
11 לעיל: "ואכלו את הבשר". מתקוף לה רב אשי
12 כו' – ומיהו, תולקין עליו חביריו כרבי יוחנן,
13 אבל מהבא לא שמעינן. והשתא דלא איתמר
14 הלכתא לא כהלל ולא כרבנן – דהא רבנן
15 דברייתא מודו להלל דבריכה נמי שפיר דמי,
16 אבל רבי יוחנן קאמר דפליגי עליה דרבנן לגמרי,
17 לית להו כריכה כהלל. מברך – אמצה לחדוא
18 כו'. וזכר למקדש כהלל – כמו שהיה עושה הלל
19 בזמן שבית המקדש קיים שהיו אוכלים פסחים.
20 כל שטיבולו בפשקין – כגון ירק בכוח או
21 בתוכן – צריך נטילת ידים משום משקה,
22 שהידיים שניות – וכל הפוסל את התרומה
23 מטמא משקים להוות תחלה.
צריך

22 זה בפני עצמו וזה בפני עצמו. מתקוף לה רב אשי: אי הכי, מאי אפילו? אלא אמר רב
23 אשי: האי תנא הכי קתני: יכול לא יצא בהו ידי חובתו אלא אם כן פורכן בבת אחת
24 ואוכלן, בדרך שהלל אוכלן - תלמוד לומר: "על מצות ומרורים יאכלוהו" - אפילו זה
25 בפני עצמו וזה בפני עצמו. השתא דלא איתמר הלכתא לא כהלל ולא כרבנן - מברך
26 "על אכילת מצה" ואביל, והדר מברך "על אכילת מרור" ואביל, והדר אביל מצה וקא
27 בהדי הדדי בלא ברכה, וזכר למקדש כהלל. אמר רבי אלעזר אמר רב אושעיא:
28 כל שטיבולו במשקה - צריך נטילת ידים. אמר רב פפא: שמע מינה האי קסא
צריך

הבאים תוך הסעודה מחמת הסעודה, היינו הפרשה, כדפירשתי - אין טענין ברכה לא לפנייהם ולא לאחרייהם. שלא מחמת הסעודה תוך הסעודה, כגון תאנים וענבים שאינן באין
למשקין המאכל ולא ללפת אלא לתענוג - צריכין ברכה לפנייהם ולא לאחרייהם. אחר הסעודה, אפילו פרפת - טענין ברכה בין לפנייהם בין לאחרייהם. והרב ר' יוסף טוב עלם כתב
בסדרו: למה שאר ירוקת באין תחלה - לפטור חזרת מברכה ראיה לה, וליתא: דהא משום דיכירא באין ולא שייך באן חבילות אלא בתרי מילי. ועוד: דרב חסדא מברך שתיקא אחזרת.
ועוד: דמשמע דלא פטר ליה פה. ושמאי: אינו מחשיבו פרפת הפת כיון שאינו אוכל ממנו אלא כותל. אתי מרור דרבנן ומבטל למצה דאורייתא - וכל שכן דאי לא הוה מרור אפילו
מדרבנן דמבטל להמצה כדמשמע לקמן. הוא דשרי בה"קומין? (מנחות ג.בג.) מצה מתובלת - לא אתו בשמים ומבטלו למצה, דאין מן הבשמים כי אם דבר מועט. ודלא כאותן שאסרו
מצה מתובלת בשם רש"י אף בימים אחרונים משום דמחמעי לה. אלא אמר רב אשי - אין נראה כפירוש הקונטרס דמשבש רב אשי מלתיה דרבי יוחנן, שהרי טוב להגיה הברייתא,
אפילו לחסר, כמו שאם מגיחין כמה ברייתות, מלשבש דברי ר' יוחנן. אלא: רב אשי מתקוף אבני ישיבה דמפרשי דחולקין רבנן ואסרי לברוך, דאם כן מאי "אפילו"? אלא רבנן סברי דבבב
ענין מצותן בין על ידי כריכה בין כל אחד לבדו, ופליגי אהלל דמצריך לברוך, ונקטי רבנן "אפילו" משום הלל. ואם תאמר: מנא לן דסבר הלל דאין מבטלות? דילמא, שאני הכא דגלי
קרא ועוד: הא לרבנן נמי אין מבטלות? דהא אם כרכן נמי יצא! ויש לומר: מדסבר דלכתחלה יש לו לברוך ובדיעבד נפיק כי לא כריך, אם כן בעלמא אין מבטלות, דאי מבטלות אם כן
איצטרך קרא הכא לתהיר כריכה ולומר דהבא לא מבטלי, והלכך לרבנן דמוקי קרא בדיעבד שמעינן דבעלמא מבטלות ושאינו הכא דגלי קרא. אלא מברך אמצה ואביל ומברך אמרור
כו' - אם היה כורך שניהם חזר תחלה - הוא אתי מרור דרבנן ומבטל למצה, ואם היה אוכל מצה בלא מרור תחלה - כשהיה בורכין אחר כך אתי מצה דרשות ומבטל מרור דרבנן.
ומיהו, אי הוה קיימא לן כהלל, הוה עבדינן הכי: מצה לחודא והדר מצה ומרור בכריכה, כיון שצריך לעשות מדרבנן מצות כריכה כהלל, הוה דרבנן ודרבנן, כל שטיבולו במשקה צריך
נטילה - פירש בקונטרס, אף על גב דקיימא לן (תולין ק.א): הנוטל ידיו לפירות הרי זה מגסי הרוח כיון דאיכא משקין, וקיימא לן (פרה פרק שמיני משנה ז) כל הפוסל את התרומה
ממנו משקין לחיות תחלה - הוא להו הנך פירות כמו תמא וצריך לטול כמו בנחמא. ואין נראה לפרש: כן. דאם כן, כי פריך "למה לי נטילת ידים הא לא נגע" ומאי נפקא מיניה אפילו
אי לא נגע כיון דסוף סוף אביל משקה המוטבל לא גרע מאוכל מחמת מאביל דבעי נטילת ידים! ועוד: וכי לא ידע המקשה איכא ליימחש דילמא נגע, כדאמר רב פפא? ונראה: דנטילה
דהבא לא משום קדושה ונקיות כמו בנחמא, אלא משום שלא יטמא המשקין להיות תחלה ויהא אסור לשתותן ולפסול את גופו. כדתנן בפרק שני דחולין (ל.ג.א): השוחט ולא יצא מהן דם
כו', האי יצא מהן דם אין נאכלין בידיים מטואבות. ואמר נמי בסדר הסיכה (ברכות נ.א.א): הביאו לן יין כל אחד נוטל ידו אחת. פירושו: שלא יטמא היין ויפסול גופו. והתם טני ביד אחת
אבל

1 אבל במרור נוגע בשתי ידיו. וקאמר: הסיבו - מביאין להם מים, אף על פי שכל אחד כבר
2 נטל ידו אחת - חזרו ונטלו שתי ידיו. אף על גב דאמרין (דיים פרק שני משנה א): נטל ידו
3 אחת משטיפה אחת טהורה, צריך לטול שתיקה. ולפי שנטילה ראשונה לא היתה לשם
4 קדושה, לכך סבר המקשה בדברך נטילה ליכא למיגזר שמוא יגע. ולפי זה נראה דאין לבדך

5 על אותה נטילה כיון דליכא הכא מצוה לשמוע
6 דבריו ר' אלעזר בן ערך (חולין ק"א). וכל שכן אנו
7 שאין אנו נזרחין מלמטאות עצמנו ומלאכול
8 אוכלין טמאין ואין אנו צריכין לאותה נטילה.
9 והמברך הרי זה מברך ברכה לבטלה. ובכל סדרים
10 כתיב שצריך על הנטילה לבדך, ואין נראה,
11 כדפרישית.

12 **קפא** - פירש רבינו חננאל: תולעת, כדנתיבא:
13 התולעת שבעיקרי ויתמי ושבעיקרי גפנים
14 והקפא שברק והדבחותין שבין חומץ - הרי
15 אלו מותרים. ואם תאמר: תיקשי מינה לשמואל
16 דאמר בסוף "אלו טריפות" (חולין ס"א): קישות
17 שהחליע באביה - אסור משום "שרץ השרץ"
18 על הארץ! ומיהו, שמואל סבר כאידך ברייתא
19 במיתני התם. ומיהו קצת קשה: דמכל מקום אמאי
20 לא מיתני דף ברייתא התם? ועוד: שמואל היכי
21 אביל מרור בפסח? וכי תימא דבדק ליהו שלא היא
22 שם קפא, אם כן אמאי צריך חרוסת כיון דליכא
23 קפא? ושמואל ברוב ירקות אין בהם קפא, וסמך
24 שמואל ארובא, ומשום סכנה דקפא חיישין
25 למיעוטא וצריך חרוסת. **צריך** שיתול בטיבול
26 שני - לאו דוקא נקט בטיבול שני, דהא עביד ליה
27 בתר "המוציא" דבעי נטילת ידים, אלא אנב טיבול
28 ראשון נקט טיבול שני. והנטילה נמי גם לצורך
29 טיבול באה. **אסוריה** מסח דעתיה ונגע - תימא:
30 מה צריך להאי טעמא? תיפוק ליה דנטילה
31 ראשונה לא היתה לשם קדושה, אלא שלא יטמא
32 את המשקין ויש לומר: דסלקא דעתך דכיון שנטל
33 - יתעל אפילו לנהמא. דחולין לא בעי כוונה,
34 לכך צריך להאי טעמא. **ידי** מצה יצא ידי מריר
35 לא יצא - ואם תאמר: כיון שאין במרור זה מצה
36 מדרבנן, ליבטיל מרור להאי מצה דבהדיה! ויש
37 לומר: ולא שייך ביטול אלא כשלוטין יחד דאו
38 מבטל טעם אחד את חבריו, אבל כשהם שלמים,
39 אפילו יהיה יותר מחבירו - לא מבטל ליה.
40 **מצה** לפני כל אחד ואחד מרור בו - נראה
41 דטעמא כד שיעטום תיבך לברכה מיד, כיון
42 שזאת הברכה היא לשם חובה, אבל בשאר ימות
43 השנה דאין הברכה חובה - אין צריך לטעום
44 תיבך לברכה מיד. **למה** עוקרין את השלחן -
45 דוקא שלחן שחן קטנים, אבל שלחן שחן גדולים
46 איכא טורח גדול בעיקרתו - נהגו לסלק הקערה
47 לצד אחד דליהו בעיקרת שלחן. ומה שנהגין
48 לסלק שני תבשילין בשעת הגבהה - כדי שלא
49 היא נראה במקדיש קדשים בחוץ. וכן יסד הרב ר'
50 יוסף בסדרו: מושך מהקערה שני תבשילין ומגביה קערה ולימא הא לחמא עניא בו, ולא
51 יתכן, דהא דאמר: בשר אינו צריך להגביה. היינו בשעת שאומר "פסח זה" דאו דאי נראה
52 כאוכל קדשים. **כדי** שיכיר התינוק וישאל - כלומר, ומתוך כך יבא לישאל בשאר דברים.
53 אבל במה ששאל למה אנו עוקרין השלחן - לא יפטר מי"מה נשתנה". והדיא דאבי - לא
54 פירשה הגמרא אלא תולת. שאלת.

1 צריך לשקועיה בחרוסת משום קפא - ארס שבחורת שהשרף שבחורת יש בו ארס כדרך
2 הבצלים. הא לא נגע - ידו במשקה. הא בעלמא איתמר - בשאר טיבולין שאינן קבע,
3 צריך שטול ידיו לטיבול, וכשנטל ידיו לראשון - לא היה יודע שסוף שני לבוא. **דאי**
4 סלקא דעתך הכא - גבי מרור איתמר, אמאי? הא משי ליה חדא זמנא בטיבול ראשון.
5 אפסיה לדעתיה ונגע - בברשו. **בלע מצה** -
6 ולא לעסה יצא. **בלע מרור** (לא) יצא - ואין
7 אפשר שלא טעם בו טעם מרור. **בלע מצה**
8 ומרור - יחד, ולא אבל עדיין לא מזה ולא מזה
9 - יצא ידי מצה, שאינה צריכה טעם. אבל ידי
10 מרור - לא יצא. הואיל ולא לעסו ואוכל מצה
11 עמו אין לו שום טעם. כרבן - שניהם יחד כסיב
12 הדקל - לא יצא. שהרי לא היה ממש בפיו לא
13 זה ולא זה. ואין עוקרין את השלחן - אין צריך
14 להגביה קערה כשמתחיל הגדה, אלא מלפני
15 הגדול שבהן שעושה הסדר ואומר ההגדה.
אף

1 **צריך לשקועיה בחרוסת משום קפא** - ארס,
2 שחורת יש בו ארס, כדרך הבצלים. והלכך
3 צריך נטילת ידים לטיבול ראשון, כדלקמן,
4 שהרי נוגע במשקין כשמשקע את החורת
5 בחרוסת. ורבינו חננאל פירש: קפא - תולעת,
6 דתניא בתרומות: התולעים שבעיקרי אילנות,
7 ואת הקפא שברק, יבחושין שבחומץ ושבין
8 - מותרין, סיננב במסנת - אסורין, דכיון
9 דפריש ממקום רביתיה הוי ליה כשרץ השרץ
10 על הארץ, כדאמר בשילהי "אלו טריפות"
11 (חולין ט"ג) ויעקב. הא לא נגע - ידו
12 במשקה. אנב חוליה - שנתננין בו תפוחין,
13 כדמוכח לקמן, וזכר לתפוח. לטיבול ראשון -
14 של שאר ירק. לטיבול שני - חורת. הא
15 בעלמא איתמר - בשאר טיבולין, שבשאר
16 ימות השנה שאינן קבע וכשנטל ידיו לראשון
17 לא היה יודע שסוף שני לבוא והסיה דעתו.
18 **דאי** סלקא דעתך הכא - גבי מרור איתמר,
19 אמאי? הא משי ליה ידיה חדא זמנא בטיבול
20 ראשון. אפסיה לדעתיה - ונגע בשום דבר
21 שינוק. **בלע מצה** - ולא לעסה - יצא, שהרי
22 קיים "בערב תאכלו מצות" (שמות כ"ב) שהרי
23 אכילה היא לו. ומיהו לבתחלה טעם מצה
24 בעינן. **בלע מרור** לא יצא - דבעינן טעם מרור
25 וליכא, דמשום הכי קפיד רחמנא למרר את פיו
26 של אוכל, וזכר ל"דמורו את חיותם" (שם א), כך
27 מצאתי כתוב בכל הספרים ובפירוש רבינו
28 חננאל. ורבינו פירש: בלע מרור - יצא, אי
29 אפשר שלא ידא בו טעם מרור, בלע מצה ומרור
30 יחד ולא אבל עדיין לא מזה ולא מזה - ידי
31 מצה יצא ידי מרור לא יצא, הואיל ולא לעסו
32 ואכל מצה עמו אין לו שום טעם. ולפי הכתוב
33 בספרים צריך לפרש: בלע מצה ומרור - ידי מצה מיהו יצא. דלא תימא אף ידי מצה
34 לא יצא דאיכא תרתי לריעותא, שלא טעם טעם מצה וגם לא נגע בגרונו שהמרור חוצץ
35 בינתיים. כרבן - שניהן יחד כסיב הגדול סביב הדקל - לא יצא, שהרי לא היה ממש
36 בפי לא זה ולא זה, וכזורק אבן לחמת דמי. **מצה לפני כל אחד ואחד** - מנהג שלחן
37 היה להסב על המטות, והיה שלחן לפני כל אחד ואחד, הלכך צריך מצה ומרור לפני כל
38 אחד ואחד על שולחנו. אבל לדיין אין צריך כי אם לפני מי שעושה הסדר, והוא יחלק
39 אחד ואחד על שולחנו. והני מילי לדידהו דהוי להו שלחן קטן לפני מי שאומר
40 הגדה לבדו וכן לכל אחד, אבל אנו מסלקין את הקערה שבה מצה ומרור ושני תבשילין לסוף השלחן ודי לנו בכך. ויש שנהגין להגביה את הקערה על הכף ומצויאין הבשר מן
41 הקערה, ולא מלתא היא, דהא דאמר לקמן: בשר אין צריך להגביה, הני מילי בשעה שאומר הגדה "פסח שהיו אבותינו" בו וכיון דלא מצי למימר "פסח זה" אם היה מגביהו לתבשיל
42 שהיה בידו, נראה במקדיש בהמתו מחיים, אבל כשנגביה הקערה כדי שיכיר תינוק וישאל - היאך נראה במקדיש קדשים? לפיכך אין צריך להוציא ממנה התבשיל וגם הגבהתה
43 תנב. ואין כאן היכר התינוק. אבל עוקרין הקערה לגמרי וניחנה בקרן וזית כאילו כבר אכלו כדי שיכיר התינוק וישאל. דדמי לעקירת שלחן. **פטרותן מולומר מה נשתנה** - דתניא
44 לקמן: חכם בנו שואלו, ואם לאו שואל הוא לעצמו "מה נשתנה". וכיון ששאלו לנו מה נשתנה אין אנו צריכין לומר מה נשתנה אלא להשיב על דבריו, (של בנו) - לפי שנשתעבדנו
45 במצרים אנו עושין כל הדברים הללו.

רשב"ם

1 **צריך לשקועיה בחרוסת משום קפא** - ארס,
2 שחורת יש בו ארס, כדרך הבצלים. והלכך
3 צריך נטילת ידים לטיבול ראשון, כדלקמן,
4 שהרי נוגע במשקין כשמשקע את החורת
5 בחרוסת. ורבינו חננאל פירש: קפא - תולעת,
6 דתניא בתרומות: התולעים שבעיקרי אילנות,
7 ואת הקפא שברק, יבחושין שבחומץ ושבין
8 - מותרין, סיננב במסנת - אסורין, דכיון
9 דפריש ממקום רביתיה הוי ליה כשרץ השרץ
10 על הארץ, כדאמר בשילהי "אלו טריפות"
11 (חולין ט"ג) ויעקב. הא לא נגע - ידו
12 במשקה. אנב חוליה - שנתננין בו תפוחין,
13 כדמוכח לקמן, וזכר לתפוח. לטיבול ראשון -
14 של שאר ירק. לטיבול שני - חורת. הא
15 בעלמא איתמר - בשאר טיבולין, שבשאר
16 ימות השנה שאינן קבע וכשנטל ידיו לראשון
17 לא היה יודע שסוף שני לבוא והסיה דעתו.
18 **דאי** סלקא דעתך הכא - גבי מרור איתמר,
19 אמאי? הא משי ליה ידיה חדא זמנא בטיבול
20 ראשון. אפסיה לדעתיה - ונגע בשום דבר
21 שינוק. **בלע מצה** - ולא לעסה - יצא, שהרי
22 קיים "בערב תאכלו מצות" (שמות כ"ב) שהרי
23 אכילה היא לו. ומיהו לבתחלה טעם מצה
24 בעינן. **בלע מרור** לא יצא - דבעינן טעם מרור
25 וליכא, דמשום הכי קפיד רחמנא למרר את פיו
26 של אוכל, וזכר ל"דמורו את חיותם" (שם א), כך
27 מצאתי כתוב בכל הספרים ובפירוש רבינו
28 חננאל. ורבינו פירש: בלע מרור - יצא, אי
29 אפשר שלא ידא בו טעם מרור, בלע מצה ומרור
30 יחד ולא אבל עדיין לא מזה ולא מזה - ידי
31 מצה יצא ידי מרור לא יצא, הואיל ולא לעסו
32 ואכל מצה עמו אין לו שום טעם. ולפי הכתוב
33 בספרים צריך לפרש: בלע מצה ומרור - ידי מצה מיהו יצא. דלא תימא אף ידי מצה
34 לא יצא דאיכא תרתי לריעותא, שלא טעם טעם מצה וגם לא נגע בגרונו שהמרור חוצץ
35 בינתיים. כרבן - שניהן יחד כסיב הגדול סביב הדקל - לא יצא, שהרי לא היה ממש
36 בפי לא זה ולא זה, וכזורק אבן לחמת דמי. **מצה לפני כל אחד ואחד** - מנהג שלחן
37 היה להסב על המטות, והיה שלחן לפני כל אחד ואחד, הלכך צריך מצה ומרור לפני כל
38 אחד ואחד על שולחנו. אבל לדיין אין צריך כי אם לפני מי שעושה הסדר, והוא יחלק
39 אחד ואחד על שולחנו. והני מילי לדידהו דהוי להו שלחן קטן לפני מי שאומר
40 הגדה לבדו וכן לכל אחד, אבל אנו מסלקין את הקערה שבה מצה ומרור ושני תבשילין לסוף השלחן ודי לנו בכך. ויש שנהגין להגביה את הקערה על הכף ומצויאין הבשר מן
41 הקערה, ולא מלתא היא, דהא דאמר לקמן: בשר אין צריך להגביה, הני מילי בשעה שאומר הגדה "פסח שהיו אבותינו" בו וכיון דלא מצי למימר "פסח זה" אם היה מגביהו לתבשיל
42 שהיה בידו, נראה במקדיש בהמתו מחיים, אבל כשנגביה הקערה כדי שיכיר תינוק וישאל - היאך נראה במקדיש קדשים? לפיכך אין צריך להוציא ממנה התבשיל וגם הגבהתה
43 תנב. ואין כאן היכר התינוק. אבל עוקרין הקערה לגמרי וניחנה בקרן וזית כאילו כבר אכלו כדי שיכיר התינוק וישאל. דדמי לעקירת שלחן. **פטרותן מולומר מה נשתנה** - דתניא
44 לקמן: חכם בנו שואלו, ואם לאו שואל הוא לעצמו "מה נשתנה". וכיון ששאלו לנו מה נשתנה אין אנו צריכין לומר מה נשתנה אלא להשיב על דבריו, (של בנו) - לפי שנשתעבדנו
45 במצרים אנו עושין כל הדברים הללו.

1 יוסף בסדרו: מושך מהקערה שני תבשילין ומגביה קערה ולימא הא לחמא עניא בו, ולא
2 יתכן, דהא דאמר: בשר אינו צריך להגביה. היינו בשעה שאומר "פסח זה" דאו דאי נראה
3 כאוכל קדשים. **כדי** שיכיר התינוק וישאל - כלומר, ומתוך כך יבא לישאל בשאר דברים.
4 אבל במה ששאל למה אנו עוקרין השלחן - לא יפטר מי"מה נשתנה". והדיא דאבי - לא
5 פירשה הגמרא אלא תולת. שאלת.

6 **לכל אחד מצה ומרור. ואין עוקר את השלחן** - שמוצה היא לעקור את השלחן כדלקמן. כי היכי דליהו הכינא לתנוקות. והני מילי לדידהו דהוי להו שלחן קטן לפני מי שאומר
7 הגדה לבדו וכן לכל אחד, אבל אנו מסלקין את הקערה שבה מצה ומרור ושני תבשילין לסוף השלחן ודי לנו בכך. ויש שנהגין להגביה את הקערה על הכף ומצויאין הבשר מן
8 הקערה, ולא מלתא היא, דהא דאמר לקמן: בשר אין צריך להגביה, הני מילי בשעה שאומר הגדה "פסח שהיו אבותינו" בו וכיון דלא מצי למימר "פסח זה" אם היה מגביהו לתבשיל
9 שהיה בידו, נראה במקדיש בהמתו מחיים, אבל כשנגביה הקערה כדי שיכיר תינוק וישאל - היאך נראה במקדיש קדשים? לפיכך אין צריך להוציא ממנה התבשיל וגם הגבהתה
10 תנב. ואין כאן היכר התינוק. אבל עוקרין הקערה לגמרי וניחנה בקרן וזית כאילו כבר אכלו כדי שיכיר התינוק וישאל. דדמי לעקירת שלחן. **פטרותן מולומר מה נשתנה** - דתניא
11 לקמן: חכם בנו שואלו, ואם לאו שואל הוא לעצמו "מה נשתנה". וכיון ששאלו לנו מה נשתנה אין אנו צריכין לומר מה נשתנה אלא להשיב על דבריו, (של בנו) - לפי שנשתעבדנו
12 במצרים אנו עושין כל הדברים הללו.

פסחים דף קטו עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עזו והדר" (ליום ראשון) קלט

62 אכילת מרור, שהתורה הקפידה שימרר את פיו באכילה זו, זכר
 63 לשיעבוד מצרים שנאמר בו (שם א ט) 'וַיִּמְרְרוּ אֶת חַיֵּיהֶם בְּעַבְדָּהּ
 64 קָשָׁה, ומשום כך צריך שיטעם טעם מרור באכילתו, ובלא לעיסה
 65 אינו טועם טעם מרור.
 66 מוסיף רבא: פְּלַע מִצָּה וְמָרוֹר יחד בלא לעיסה, וְיֵי חוֹבַת מִצָּה יִצָּא,
 67 אף על פי שהמצה לא נגעה בגרונו, שהמרור מפסיק ביניהם, מפני
 68 שמכל מקום אכילה היא, ואילו וְיֵי חוֹבַת מָרוֹר לֹא יִצָּא, מפני שלא
 69 הרגיש בטעם המרירות בלא לעיסה. ואם פְּרָכְךָן – את המצה ואת
 70 המרור יחד פְּסִיב הגדל ונכרך סביבות עץ הדקל, וּפְלַעְן כָּךְ,
 71 כשהסיב כרוך סביבם, אָף יֵי חוֹבַת מִצָּה נִמְי לֹא יִצָּא, מפני שבאופן
 72 זה לא היה ממש בפיו, לא מצה ולא מרור.
 73 בזמן חכמי התלמוד היו רגילים להסב על מיטות, ושולחן קטן היה
 74 מונח לפני כל אחד מהמסובים. ובליל הסדר היו מביאים את
 75 השולחנות לפני המסובים אחר הקידוש, והיו נוהגים לסלק את
 76 השולחן והקערה שעליו בין הטיבול הראשון לאמירת ההגדה כדי
 77 לעורר את התינוקות לשאול מה נשתנה לילה זה שמסלקים בו
 78 את השולחן קודם האכילה.
 79 עתה הגמרא עוברת לבאר סדר עריכת וסילוק השולחן מלפני
 80 המסובים. מבארת הגמרא: אָמַר רַב שִׁימִי בְּרַ אֲשֵׁי, צריך להניח
 81 מִצָּה על השולחן הקטן שלפני כָּל אֶחָד וְאֶחָד מהמסובים, וכן את
 82 הַמָּרוֹר צריך להניח על השולחן שלפני כָּל אֶחָד וְאֶחָד, כדי שיהיו
 83 המצה והמרור מזומנים לפני כל אחד לטעום מהם מיד לאחר
 84 הברכה, וכן הַרְוֵסָת יֵשׁ להניחה לפני כָּל אֶחָד וְאֶחָד, כדי לטבל בה
 85 את המרור. ומכל מקום אֵין עוֹקְרִין וְמַסְלְקִים אֶת הַשְּׁלֶחָן לאחר
 86 הטיבול הראשון מלפני כל המסובים, אֶלֶּא רַק מִלְּפָנֵי מִי שְׁעוֹשָׂה
 87 את הסדר ואֵימַר את ההַנְּהָה בקול רם ומוציא את המסובים ידי
 88 חובתם.
 89 רַב הוֹנָא חוֹלַק וְאוֹמַר, פּוֹלְחֵהוּ נִמְי – גם מצה ומרור וחרוסת אין צריך
 90 להביא לפני כל אחד מהמסובים, אלא די להביאם לְפָנֵי מִי שְׁאוֹמֵר
 91 את התְּהַנְּהָה, והוא יחלק לכל אחד מצה ומרור.
 92 פוסקת הגמרא: וְהַלְּבָתָּא כִּרְבַּ הוֹנָא.
 93 הגמרא מבארת את טעם מנהג עקירת השולחן. מבררת הגמרא:
 94 לְמָה עוֹקְרִין אֶת הַשְּׁלֶחָן לאחר הטיבול הראשון. משיבה הגמרא:
 95 אָמְרוּ דְבֵי רַבִּי יִנְאִי – אמרו בבית מדרשו של רבי ינאי, עקירת
 96 השולחן היא כְּדִי שְׂיִבְרִיזוּ הַתִּינוּקוֹת בְּשִׁינוֹי זֶה, שמשלקים את
 97 השולחן לפני האכילה, וְיִשְׁאַלּוּ מה נשתנה לילה זה מכל הלילות.
 98 הגמרא מביאה מעשה בענין זה: אֲבִי הוּהָ יְתִיב כְּמִיָּה דְרַבָּה – אביי
 99 היה יושב בליל הסדר לפני רבה, הוּא דְקָא מְדַלִּי תְּבָא מְקַמְּיָה –
 100 ראה אביי שהגביהו את השולחן מלפני רבה, לאחר הטיבול
 101 הראשון. אָמַר לְהוּ אֲבִי, לאלו שהגביהו את השולחן, עוֹדִין לֹא קָא
 102 אֶכְלִין, אֲתוּ קָא מְעַקְרִי תְּבָא מִקְּמִין – עדיין לא אכלנו סעודה,
 103 ואתם באים ועוקרים את השולחן מלפנינו. אָמַר לִיהָ רַבָּה לֵאבִי,
 104 פְּמַרְתָּן וְפִטְרַת אֲוֹתָנּוּ מְלִימָה לְאוֹמַר, שהרי אין חובה לכל
 105 אדם לשאול מה נשתנה, אלא רק כאשר אין הבן שואל, צריך
 106 לשאול בעצמו, ומאחר שאביי שאל על השינוי, אין צריך עוד
 107 לשאול, אלא להשיב על דבריו, שלפי שנשתעבדנו במצרים אנו
 108 עושים את כל הדברים הללו.
 109 הגמרא דורשת את הפסוק 'לחם עוני' האמור לגבי מצה: נאמר
 110 בפסוק (דברים טו א), 'לֹא תֹאכַל עִלְיוֹ הַמֶּיץ שְׂבַעַת יָמִים תֹּאכַל עִלְיוֹ
 111 מִצּוֹת לֶחֶם עוֹנֵי וגו'. אָמַר שְׂמוּאֵל, הטעם שמצה נקראת 'לחם עוני'
 112 (פְּתִיב) משום שזה לחם שְׁעוֹנֵין וְשְׂאוֹמְרִים עִלְיוֹ דְבְּרִים, דהיינו
 113 הגדה וההלל, ומכאן שצריך שתהא המצה מונחת לפניו בשעת
 114 סיפור ההגדה.
 115 מביאה הגמרא סיוע לדברי שמואל מברייתא: תִּנְיָא נִמְי הֵבֵי, נאמר
 116 לענין מצה, 'לחם עוני', ויש לדרוש שהמצה היא לחם שְׁעוֹנֵין עִלְיוֹ
 117 דְבְּרִים תְּרַבָּה, הגדה והלל.
 118 מוסיפה הברייתא לדרוש דְבַר אֶחָד מתיבות 'לחם עוני', שהרי 'עני'
 119 פְּתִיב – בפסוק נכתבה תיבת 'עוני' חסרה בלא וא', ויש לדרושה
 120 מלשון עני ואביון, וללמוד כן, מַה מִיּוּחַד בְּלַחְמוֹ שֶׁל הַעֲנִי בְּכָל
 121 יְמוֹת עוֹנֵי, שְׁדַרְבּוּ בְּפִיֶּסְהָ – שאין לו פת שלימה, והוא בוצע
 122 תמיד על פורסת פת,

1 צְרִיף לְשִׁקּוּעִיָּה – לשקע את כולה פְּתוּךְ הַחְרוּסָת, מְשׁוּם שיש
 2 בחזרת קָפָא – ארס, שיש סכנה באכילתו, והחרוסת מבטלת את
 3 כח הארס, ואם לא ישקע את כל החזרת בחרוסת, לא יתבטל כל
 4 כח הארס.
 5 מבאר רב פפא את ההוכחה: דְּאֵי סְלִקָא דְעֵתָךְ – שאם עולה בדעתך
 6 לומר שלא צְרִיף לְשִׁקּוּעִיָּה – לשקע את החזרת כולה, ודי אם יטבל
 7 מעט ממנה בחרוסת כדי לקיים מצות טיבול, אם כן נְמִילַת יְדִים
 8 לְמָה לִי – מדוע תקנו חכמים נטילת ידיים לפני הטיבול הראשון, הֵא
 9 לֹא נִנְעַ – והרי כשאינו מטבל אלא מקצת מן החזרת, אינו נוגע
 10 במשקים שבחרוסת בידי, ואינו מטמאם.
 11 דוחה הגמרא: וְדִילְמָא לְעוֹלָם אֵימָא לָךְ – ושמא לעולם אומר לך
 12 שלא צְרִיף לְשִׁקּוּעִיָּה – לשקע את החזרת כולה בחרוסת, ואין חשש
 13 מחמת הארס שבחזרת, מפני שגם בטיבול מקצת מן החזרת קָפָא
 14 מְרַחָא מִיָּת – כבר מתבטל הארס על ידי ריח החרוסת שמתפשט
 15 בכל החזרת, וְאֵלֶּא מה שהוכחת, אם כן לְמָה לִי נְמִילַת יְדִים לטיבול
 16 ראשון מאחר שאינו נוגע בידי במשקין. יש לדחות ולומר שתקנו
 17 נטילה מפני שיש לחשוש דִילְמָא שְׂמַקְעוּ לִיהָ – שמא כשיטבלו את
 18 המרור בחרוסת יבואו לשקע את כולה, ויגעו במשקה בידיים,
 19 ויטמאוהו. ואם כן אין להוכיח מכאן אם צריך לשקע את המרור
 20 בחרוסת או לא.
 21 הגמרא מביאה דין נוסף בענין טיבול מרור בחרוסת: וְאָמַר רַב פְּפָא,
 22 לֹא נִישְׁתֵּי אֵינִישׁ – לא ישעה אדם את המְרוֹר פְּתוּךְ הַחְרוּסָת, דִילְמָא
 23 אֲנֵב תְּלִיָּה דְתַבְלִין – שמא מתוך מתיקות התבלין שבחרוסת,
 24 מְכַפֵּיל לִיהָ לְמִדְוָרֵיהָ – תתבטל מרירות המרור, ולקיים מצות מרור
 25 בְּעֵינֵי – צריך שיהיה בו מְעַם מָרוֹר, וְלִכְפָּא – ובאופן זה לא יהיה בו
 26 טעם, ולא יצא ידי חובתו.
 27 הגמרא דנה האם צריך ליטול ידיו שנית לטיבול שני: אֲדַבְרֵיהָ רַב
 28 חֲסִדָא לְרַבְנָא עוֹקְבָא – רב חסדא הנהיג את רבנא עוקבא וטייל עמו
 29 וְדָרַשׁ כֵּךְ, אף שנמל יְדֵיו מְטִיבֹל רֵאשׁוֹן שטיבל שאר ירקות, כדן
 30 האוכל דבר שטיבולו במשקה שטעון נטילה, חוזר ונוטל יְדֵיו
 31 מְטִיבֹל שְׁנֵי, שמיטבל בו את החזרת בחרוסת.
 32 מפרשת הגמרא: אֲמִירוּהָ רַבְּנָן כְּמִיָּה דְרַב פְּפָא – אמרו התלמידים
 33 לפני רב פפא, הֵא בְּעָלְמָא אֵיתְמַר – דין זה שדרש רב חסדא לא
 34 נאמר על טיבולי ליל הסדר, אלא על טיבולי רשות שמטבל בשאר
 35 ימות השנה, שאין בהם קביעות לטיבול, וכיון שכשנטל ידיו
 36 לטיבול אחד לא היתה דעתו לטבל שנית, הסיח דעתו משמירת
 37 ידיו בטהרה, ועל כן אם לבסוף מטבל טיבול שני, ידיו טעונות
 38 נטילה בכתחילה. דְּאֵי סְלִקָא דְעֵתָךְ – שאם עולה בדעתך שיינו של
 39 רב חסדא קָפָא אֵיתְמַר – נאמר כאן, לענין טיבולי ליל הסדר, אם
 40 כן לְמָה לִי נְמִילַת יְדִים תְּרֵי זִמְנָא – למה יהא עליו ליטול ידיים
 41 פעמיים, הֵא מְשָׂא לִיהָ יְדֵיהָ זִמְנָא – הלא כבר נטל ידיו פעם
 42 אחת, קודם הטיבול הראשון, וכיון שיעד שסופו לטבל טיבול שני,
 43 לא הסיח דעתו משמירתן, ועדיין הן טהורות.
 44 דוחה הגמרא: אָמַר לְהוּ רַב פְּפָא לתלמידים, אֲדַבְרֵיהָ הֵבֵא אֵיתְמַר
 45 – לענין טיבול המרור נאמר דין זה, דְּאֵי סְלִקָא דְעֵתָךְ דְּעָלְמָא
 46 אֵיתְמַר – שדין זה נאמר בטיבולים שבשאר ימות השנה, לְמָה לִי
 47 תְּרֵי מְטִיבֹלֵי – לאיזה צורך מטבל שני טיבולים, מאחר שאין מצוה
 48 בדבר.
 49 מקשה הגמרא: אֵלֶּא מָאִי – מה תאמר, דְּהֵבֵא אֵיתְמַר, לענין טיבול
 50 המרור, אם כן נְמִילַת יְדִים תְּרֵי זִמְנָא וְשֵׁנִי פעמים לְמָה לִי, הֵא
 51 מְשָׂא לִיהָ יְדֵיהָ תְּרֵי זִמְנָא – הרי כבר נטל ידיו פעם אחת לפני
 52 הטיבול הראשון.
 53 מתרצת הגמרא: אָמְרֵי – אמרו בני הישיבה, בִּין דְּעָנֵי לְמִימַר
 54 אֲנִירָתָא וְהִלְיָלָא – מאחר שבין שני הטיבולים הללו עליו לומר
 55 הגדה והלל, יש לחשוש דִילְמָא אֲפוּחֵי אֲפִתְיָה לְדַעְתֵּיהָ – שמא
 56 הסיח דעתו משמירת ידיו בטהרה ונִנְעַ בבשרו או בשום דבר טינוף,
 57 ולכן אין ידיו בחזקת טהרה, והן חייבות נטילה לטיבול השני.
 58 הגמרא דנה במי שבלע את המצה והמרור ללא לעיסה: אָמַר רַבְּנָא,
 59 אֵם בְּלַע מִצָּה שֶׁל מִצּוֹה בלא לעיסה, יִצָּא ידי חובת אכילת מצה
 60 שנאמר בה (שמות יב יח) 'בְּעָרֵב תֹּאכְלוּ מִצָּת', משום שגם בליעה
 61 בכלל אכילה. אך אם פְּלַע מָרוֹר ולא לעסו, לֹא יִצָּא ידי חובת

פסחים דף קטז עמוד א תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום שני)

58 **משנה**
 59 המשנה מביאה את המשך דיני הסדר: לאחר שטבל טיבול ראשון,
 60 והביאו לפניו מצה ומרור ושני תבשילים, מִזְנוּ לוֹ את הפוס השני
 61 מארבעת הכוסות. וְכֵן, במזיגת הכוס השני, הֵבֵן החכם שוֹאֵל את
 62 אָבִיו מה נשתנה הלילה הזה שמוזגים בו כוס יין שני קודם
 63 האכילה. וְאִם אֵין דַּעַת בְּבֶן להבחין בשינויים ולשאול, אָבִיו מְלַמְדוֹ
 64 לשאול.
 65 המשנה מפרשת את השאלות שיש לשאול בלילה זה: כך מלמד
 66 האב את בנו לשאול, מַה נִשְׁתַּנָּה הַלַּיְלָה הַזֶּה מִקַּל הַלַּיְלֹת שֶׁל שאר
 67 ימות השנה, שֶׁבְּכָל הַלַּיְלֹת אֲנִי אוֹכְלִין מאכלי הַמִּין ומאכלי מִצְוָה,
 68 כמו שנרצה, ואילו הַלַּיְלָה הַזֶּה, כְּלוּל מִצְוָה, ואין אוכלים בו מאכלי
 69 חמץ.
 70 ועוד נשתנה לילה זה, שֶׁבְּכָל הַלַּיְלֹת אֲנִי אוֹכְלִין שְׂאֵר מיני דְּרָקוֹת,
 71 ואין אנו מחזירים אחר מרור, ואילו הַלַּיְלָה הַזֶּה, אנו מחזירים בו אחר
 72 מְרוֹר דווקא.
 73 ועוד נשתנה הלילה הזה, שֶׁבְּכָל הַלַּיְלֹת אֲנִי אוֹכְלִין בְּשֵׁר המוכן
 74 באיזה אופן שנבחר, או צָלִי – צלוי על גבי האש, או שְׁלוּק
 75 – מבושל הרבה מאדן ומבושָׁל – בישול כהלכתו, ואילו הַלַּיְלָה
 76 הַזֶּה, כְּלוּל צָלִי – חובה עלינו לאכול בשר של קרבן פסח המוכן
 77 דווקא בצליה על גבי האש, וגם בשר קרבן חגיגה הנאכל בלילה
 78 זה דינו להיות צלוי דווקא.
 79 ועוד נשתנה הלילה הזה, שֶׁבְּכָל הַלַּיְלֹת (אֵין) אֲנִי (חייבים) לטבל
 80 (אפילו) [מִמְבִּילִין] את הירקות בתוך הסעודה רק פֶּעַם אַחַת, ואילו
 81 הַלַּיְלָה הַזֶּה מטבילין שְׁתֵּי פְעָמִים, טיבול ראשון של שאר ירקות,
 82 וטיבול שני של מרור בחרוסת.
 83 מוסיפה המשנה לפרש את דיני סיפור יציאת מצרים: וְלִפִּי רוחב
 84 דַּעְתוֹ שֶׁל הֶבֶן, אָבִיו מְלַמְדוֹ מה אירע לאבותינו במצרים, שאם היה
 85 הבן מבין הרבה, יפרש לו הכל. ויהא מְתַחִיל את סיפור יציאת
 86 מצרים בְּגִנּוּת שהיו בה ישראל, וּמְסַיֵּם אותה בְּשִׂבְחָה ישראל. ויהא
 87 דוֹרֵשׁ – מבאר את דרשות הכתובים האמורים בפרשת מקרא
 88 ביכורים (ושעניינם הוא שיעבוד מצרים וגאולתנו משם), מִהַפְסוּק
 89 'אֲרַמִּי אוֹכֵד אֲבִי' (דברים כו ה), עַד שְׁנִימוֹר לדרוש את כָּל הַפְּרָשָׁה
 90 בְּיֻלָּה.

גמרא

91 הברייתא מפרשת מי שואל את שאלת 'מה נשתנה: הֵנוּ רַבָּנֵן, אם
 92 חָכְם בְּנוֹ – אם בנו של בעל הבית חכם, ויש בו דעת לשאול, הֵבֵן
 93 שוֹאֵל מֵה נשתנה. וְאִם בְּנוֹ אֵינוֹ חָכְם, אֲשֶׁתוֹ שוֹאֵלָתוֹ. וְאִם לֹא,
 94 שאין לו אשה שתשאלנו, היא הוא שוֹאֵל לְעַצְמוֹ. וְאִפְּלוּ אִם הֵיוּ
 95 מטובים יחדיו שְׁנֵי תַלְמִידֵי חֻכְמִים שְׂוִדְעִין בְּהַלְבוֹת הַפֶּסַח, הֵרִי הֵם
 96 שוֹאֵלִין זֶה לַזֶּה 'מַה נִשְׁתַּנָּה הַלַּיְלָה הַזֶּה מִקַּל הַלַּיְלֹת'.
 97 שנינו במשנה: שֶׁבְּכָל הַלַּיְלֹת אֲנִי מְבַטְלִין פֶּעַם אַחַת, הַלַּיְלָה הַזֶּה
 98 שְׁתֵּי פְעָמִים. הגמרא דנה בביאור קושיא זו. מקשה הגמרא: מִתְקַיֵּן
 99 לָהּ רַבָּא, אֲמַטוּ כָּל יוֹמָא – וכי בכל ימות השנה לא סְגִיָא דְלֵא מְבַטְלֵא
 100 חֲדָא וְיִמְנָא – אי אפשר לאכול סעודה מבלי להטביל פעם אחת,
 101 ומדוע שנינו 'שבכל הלילות אנו מטבילין פעם אחת', שמשמע
 102 שבכל הלילות ישנה חובה לטבל פעם אחת.
 103 מתרצת הגמרא: אֲלֵא אֲמַר רַבָּא, הֵבֵן קָתְנִי – כך יש לשנות במשנה,
 104 שֶׁבְּכָל הַלַּיְלֹת אֵין אֲנִי חַיִּיבִין לטבל אפילו פֶּעַם אַחַת, ואילו הַלַּיְלָה
 105 הַזֶּה חובה לטבל שְׁתֵּי פְעָמִים.
 106 מוסיפה הגמרא להקשות: מִתְקַיֵּן לָהּ רַב סְפָרָא על דברי רבא,
 107 מתוך גירסתו במשנה משמע שבכל הלילות אין אנו חייבים לטבל,
 108 אבל בלילה הזה חובה לטבל שתי פעמים, ויש להקשות, וכי חֵיוָבָא
 109 – חובל הוא בלילה הזה חובה לטבל שתי פעמים, והלא לא תיסקו
 110 טיבולו אלו אלא כדי שיהיה היכר לְדַרְדְּרֵין – לתינוקות, כדי
 111 שיבואו לשאול על השינויים הללו, אך אין זה חובה ממש.
 112 מתרצת הגמרא: אֲלֵא אֲמַר רַב סְפָרָא, הֵבֵן קָתְנִי – כך יש לשנות
 113

1 אָף כֵּן, מצות אכילת מצה צריך לקיימה בְּמִצְוָה פְּרוּסָה, ולא
 2 בשלמה.
 3 מוסיפה הברייתא: יש ללמוד עוד דָּבָר אַחַר ממה שנכתבה תיבת
 4 'עוני' חסרה בלא וא"ו, והיא נדרשת מלשון עני ואביון, ללמדנו
 5 שְׁמָה דְרַבּוּ שֶׁל עֵנִי – כשם שהעני רגיל באפיית לחמו, שהוא עצמו
 6 מְסִיק את התנור לאפיה, וְאֲשֶׁתוֹ אוֹפָה – ובשעת ההיסק אשתו
 7 מכינה את העיסה לאפיה, ומיד עם גמר ההיסק נותן את הפת
 8 לתנור, מפני שחושש שמא יצטנן התנור בינתיים, ולא יהיה לו די
 9 עצים להמשיך להסיקו. אָף כֵּן לְעֵינֵן מצה נְפִי יש לנהוג כך,
 10 שיהיה הוא – בעל הבית – מְסִיק את התנור, ומיד אֲשֶׁתוֹ אוֹפָה את
 11 המצה, כדי שלא תחמיץ בינתיים.
 12 הגמרא דנה בטעמי הבאת החרוסת: שנינו במשנה, שלדעת תנא
 13 קמא מביאים לפניו חרוסת, אָף עַל פִּי שְׂאֵן הַחֲרוּסָת באה משום
 14 מְצִוָה. מבררת הגמרא: וְאִי – ואם החרוסת לא באה משום מְצִוָה,
 15 מִשּׁוּם מֵאִי מִיְיָ לָהּ – משום מה מביאים אותה. משיבה הגמרא:
 16 אֲמַר רַב אֲמִי, מִשּׁוּם שִׁישׁ בחזרת קָפָא – שרף קשה כארס, והטיבול
 17 בחרוסת מבטל את הארס.
 18 הגמרא מבארת כיצד יתרחק מי שניזוק מארס שבירקות: אֲמַר רַב
 19 אָפִי, מי שאכל חזרת, וחלה על ידי קָפָא דְחָפָא – הארס שבחזרת,
 20 רפואתו היא שיאכל עתה חָמָא – צנון, ומי שאכל צנון, ומצטער
 21 מחמת קָפָא דְחָמָא – השרף של הצנון, יאכל מן הירקות הנקראים
 22 'בְּרִיתֵי' – כרישים, וירפא. (מי שאכל כרישים, ומצטער מחמת קָפָא
 23 דְּבְרִיתֵי – השרף של הכרישים, ישתה חֲמִימֵי – מים חמים, וירפא).
 24 קָפָא דְּבּוֹלָהּ – לשרף של כל מיני הירקות המזיקים הרפואה היא
 25 חֲמִימֵי – שתית מים חמים. אֲדָהֲבֵי יְהֵי – בינתיים, בעוד הוא
 26 מתמתן שיביאו לו את המים החמים, נִימָא הֵי – יאמר כך, קָפָא,
 27 קָפָא, דְּבְרִיתָא לָךְ – וזכר אני אותך, וְלִשְׁבַּ כְּנִתִּיךְ – ואת שבע בנותיך,
 28 וְלִתְמִינֵי כְּנִתִּיךְ – ואת שמונה כלותיך, ואמירת לחש זה תועיל לו
 29 בצערו.
 30 שנינו במשנה: רַבִּי אֱלֵעָזָר בְּרַבִּי צְדוֹק אֲמַר מְצִוָה וכו'. הגמרא
 31 מפרשת את שיטת רבי אלעזר ברבי צדוק שיש בהבאת החרוסת
 32 מצוה. מבררת הגמרא: מֵאִי – מהי המְצִוָה שישנה בחרוסת. משיבה
 33 הגמרא: נחלקו אמוראים בביאור מצוה זו, רַבִּי לִי אֲמַר, חכמים
 34 תיקנו לטבל בחרוסת שיש בה תפוחים, וְכֵן לְעֵצֵי הַתְּפֹחִים שהיו
 35 בנות ישראל במצרים יולדות תחתיהם את בניהן בלא עצב, כדי
 36 שלא ירגישו בהן המצרים. וְרַבִּי יוֹהָנָן אֲמַר, תיקנו לטבל בחרוסת
 37 שדומה לטיט, וְכֵן לְמִיטָה שהיו בני ישראל עוסקים בו בשיעבוד
 38 מצרים.
 39 מסיימת הגמרא: אֲמַר אָבִי, מאחר שנחלקו אם מצות חרוסת היא
 40 זכר לתפוח או זכר לטיט, יש לנהוג כדברי שניהם, הֲלִכְךָ צְרִיךְ
 41 לְקַהוּיָה – לערב בחרוסת תפוחים ויין, שיש בהם חמיצות, וְצְרִיךְ
 42 לְסַמוּכְיָה – לעשות את תערובת החרוסת עבה וסמיכה. מפרשת
 43 הגמרא: צריך לְקַהוּיָה – לערב בה דברים חמוצים, כדי שיהיה
 44 טעמה וְכֵן לְתַפּוּחֵי, שאף התפוח יש בו חמיצות, וְצְרִיךְ לְסַמוּכְיָה –
 45 לעשותה עבה וסמיכה, כדי שתשמש גם וְכֵן לְמִיטָה, שאף הטיט עב
 46 וסמיק.
 47 הגמרא מביאה ברייתא כדעת רבי יוחנן: תִּנְיָא בְּוִיתֵיהּ דְּרַבִּי יוֹהָנָן,
 48 מיני תְּבִלִין ארוכים הדומים לתבן שנותנים בחרוסת, ניתנים בה
 49 כדי לעשות וְכֵן לְתַבָּן שהיו ישראל זקוקים לו לעשיית הלבנים
 50 בשיעבוד מצרים, ותערובת החרוסת עצמה, שכותשים אותה דק
 51 דק, היא וְכֵן לְמִיטָה שהיו עוסקים בו בשיעבוד מצרים.
 52 רבי אלעזר ברבי צדוק מוכיח כדבריו שחרוסת היא מצוה. שנינו
 53 בברייתא: אֲמַר רַבִּי אֱלֵעָזָר בְּרַבִּי צְדוֹק, זכורני שֶׁכֶּף הֵיוּ אוֹמְרִים
 54 בערב הפסח תִּגְרֵי חֶרֶף – החנוונים בחנויות התבלינים שְׂבִירֵי שְׁלִשִׁים,
 55 בּוֹאזוּ וְשָׁלוּ לָכֶם תְּבִלִין לְצוּרֵךְ הַמְצִוָה של חרוסת. וכיון שהיו
 56 משתמשים בלשון 'חרוסת למצוה', למדנו שהיה המנהג לפנינו
 57 בישראל לכנות את החרוסת 'מצוה'.

פסחים – פרק עשירי – ערבי פסחים דף קטז עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזלץ)" קמא רש"י

1 **מה** דרכו של עני בפרוסה — נראה דגם "המוציא" צריך לברך על הפרוסה. וכן משמע בפרק
2 "ביצד מברכין" (ברכות לט, ב), דקאמר: הכל מודים לענין פסח שמניח פרוסה בתוך
3 השלימות ובוצע. פירושו: אפילו לזמן דאמר מברך על השלימה ופוסק את הפתיחה — מודה
4 לענין פסח דאינו מברך על השלימה אלא על הפרוסה, משום מה דרכו של עני כו', ומניחה
5 בתוך השלימה כדי שיהא נראה שבצע על

6 השלימה, ומשמע דלענין "המוציא" קמיידי.
7 וקאמר בתר הכי, אמר ר' חייא בר אבא: בשבת
8 חייב לבצוע על שני כברות, שנאמר: "ולקטו להם
9 משנה", ועיקר מילתיה דר' חייא בר אבא בפרק
10 "כל כתבי" (שבת קיב, ב), אלא לחכי מייתי התם
11 אחר פסח, לומר שצריך שם מצה שלישית משום
12 לתם משנה, וחייב לבצוע על שתי כברות בין
13 בשבת בין ביום טוב, דאי לאו הכי, למה הביא שם
14 מילתיה דר' חייא? וכן פסק רב אלפס דצריך
15 לבצוע על שתי כברות ביום טוב, והטעם: לפי
16 שהיה להם משנה יורד בערבי ימים טובים, וקשה:
17 שאנו מתפללים ב"אתה קדשת" וברכתו מכל
18 הימים וקדשתו מכל הזמנים, ואמר (במכילתא
19 פרשת "ששלח"): במן ברכו במן קדשו, משמע ביום
20 טוב היה מן יורד! וכן היה נוהג הרב ר' מנחם מיינו
21 הרב ר' יום טוב שהיו מברכין הכל על הפרוסה.
22 אך רבינו יצחק היה מברך "המוציא" על השלימה
23 חזר "על אכילת מצה" על הפרוסה ובוצע
24 משתיקן יחד, וכן עמא דבר, ולכן עושין על
25 השלישית בריכה כדי לקיים מצה בשלשון,
26 **צריך** לסמוכיה וצריך לקהוייה — ובירושלמי
27 אמר: אית דעבדי זכר לים, ומשום הכי
28 קרי ליה טיבול במשקא, וכן עמא דבר לסמוכיה,
29 ובשעת אכילה מקלשין אותו בין וחומץ,
30 ובתשובת הגאונים מפרש: לעשות חרוסת
31 בפירות, שנמדה לכנסת ישראל בשר השירים:
32 "תחת התפוח עוררתין" "כפלה הרמוץ" "התאנה
33 חנטה" "אמרתי אעלה בתמר", אגוז — "אל גנת
34 אגוז", ושקדים — על שם ששקד הקדוש ברוך
35 הוא על הקץ, **תגרי** דרך שבידושלים — משמע
36 הדשלה כר' אלעזר בר' צדוק, וגם בספרים כתב ר'
37 יוסי ונימוקו עמו, וכן עשה הרב ר' יוסף בסדרו
38 חרוסת זכר לטיט, **הלילה** הזה מרור — הא
39 דלא אמר "כולו מרור" משום דאבלגן שאר
40 ירקות ביטבול ראשון,
41 **כולו** צלי — רב חסדא מוקי לה ב"אלו דברים"
42 (לעיל ע"ב), כבן תימא דאמר: חגיגה
43 הבאה עם הפסח אינה נאכלת אלא צלי, ואף אע
44 גב דקאמר התם: "ואמר רב חסדא", ובפרקין
45 ליתיה — דרך הגמרא כן.
46 **ואמרתם** זבח פסח הוא — פירושו: באמידה,
47 שצריך לומר: "פסח זה שאנו
48 אוכלין" ואיתקש מצה ומרור לפסח, וצריך לומר
49 נמי: "מצה זו" "מרור זה", **לפיכך** אגחנו כו' —
50 יש אומרים שבע הדואות ולא יותר, כנגד שבעה
51 רקיעים.

1 **אף כאן בפרוסה** — לברך "על אכילת מצה", ושתי שלימות מייתי, משום ברכת
2 "המוציא", דלא גרע משאר ימים טובים שצריך לבצוע על שתי כברות שלימות
3 ובוצע מאחת מהשלימות, **אף כאן הוא מסיק ואשתו אופה** — כדי שלא תחמיץ,
4 משום **קפא** — שרף החזרת קשה, ויש בו ארס, **קפא** דהפא חמא — מי שאכל
5 חזרת וחלה בשביל הקפא, יאכל צנון וירפא.
6 **קפא** דהפא כרתי — מי שאכל צנון וקשה
7 לו, יאכל כרתי, חמימי — ישתה מים חמים,
8 **קפא** דכולו חמימי — ארס של כל ירקות
9 חמין רפואה להן, זכר לתפוח — שהיו
10 יולדות בניןן שם בלא עשב, שלא יכירו בהן
11 מצריים, דכתיב: "תחת התפוח עוררתין" (שיר
12 ח), לסמוכיה — להטיל ולכתוש בו הרבה,
13 כדי שיהיה עב, וצריך לקהוייה להטיל בו
14 תפוחים ויין ומילתא דאית בו קיוהא, צריך
15 לקהוייה — זכר לתפוח, וצריך לסמוכיה זכר
16 לטיט, תבלין — ירקות שמטילין בחרוסת זכר
17 לתבן, חרוסת שכוששים בו הדק זכר לטיט,
18 תגרי חרץ — חנונים היושבים אצל
19 חלונותיהם ומוכרין, כמו "מציען מן החריכים"
20 (שם, ב), **משנה** ובאן הבן שואל אביו — כאן
21 במזיגת כוס שני, הבן שואל את אביו: מה
22 נשתנה עכשיו שמוזגין כוס שני קודם אכילה,
23 גמרא

רשב"ם

1 **אף כאן בפרוסה** — לברך על אכילת מצה,
2 ושתי שלימות מייתנין, משום "המוציא" דלא
3 גרע משאר ימים טובים שצריך לבצוע על
4 שתי כברות, ובוצע מאחת מהשלימות, דרכו
5 של עני הוא מסיק ואשתו אופה — ונוהגו
6 מיד לתנור כשנגמר היסק, שירא שמא יצטנן
7 התנור קודם שיוימו, עוסקין שנייהם זה בהיסק
8 התנור וזו בעיסה, אף כאן, הוא מסיק ואשתו
9 אופה כדי שלא תחמיץ, משום **קפא** — שרף
10 החזרת קשה הוא, והרי הוא כארס, **קפא**
11 דהפא — מי שאכל חזרת וחלה בשביל
12 הקפא, יאכל צנון וירפא, **קפא** דהפא כרתי
13 — מי שאכל צנון וקשה לו, יאכל כרתי
14 כרישים, חמימי — ישתה מים חמים, **קפא**
15 דכולו חמימי — ארס של כל הירקות, מים
16 חמין רפואה להם, זכר לתפוח — במסכת
17 סוטה (א, א), שהיו יולדות שם בנייהם בלא
18 עשב, שלא יכירו בהן מצריים, דכתיב: "תחת
19 התפוח עוררתין" (שיר ח), לסמוכיה —
20 לכתוש בו ירקות חלבי כדי שיהא עבה,
21 וצריך לקהוייה — להטיל בו תפוחין, דאית
22 ביה קיוהא זכר לתפוח, וצריך לסמוכיה זכר
23 לטיט, תבלין — בשמים שמטילין בחרוסת זכר
24 לתבן, (והרס) שכוששים בו הדק זכר לטיט,
25 תגרי חרץ — כמו "מציען מן החריכים" (שם
26 ב), חנונים היושבים אצל חלונותיהן ומוכרין,
27 **משנה** ובאן הבן שואל את אביו — כאן
28 במזיגת כוס שני, הבן שואל את אביו אם הוא
29 חכם, מה נשתנה עכשיו שמוזגין כוס שני קודם
30 אכילה, ורבינו קבל מרבו רבי יעקב בן יקר: "וכן
31 הבן שואל" כמו "כן גנות צלפחד" (במדבר כו),
32 כלומר, דין הוא שיהא שואל במזיגת כוס שני
33 מן נשתנה, מטבילין פעם אחת — טיבול ירקות
34 בתוך הסעודה, ובגמרא פריך לה, שתי פעמים
35 — טיבול ראשון דשאר ירקות וטיבול שני דמרור, הלילה הזה כולו צלי — בזמן שביט המקדש קיים היה שואל כן, ולפי דעתו של רב אביו בלמדו — אם מבין הרבה יפרש הכל, מתחיל
36 בננות — מפרש בגמרא, **גמרא** אפו כל יומי לא סניא דלא מטבילין — דקתני: שבכל הלילות (אין) אנו מטבילין פעם אחת, אבל א"ש שבכל הלילות אנו אוכלין שאר
37 ירקות" ליכא למיפרך הכי, דהתם הכי קאמר: בכל הלילות אין אנו מחזיקין אחר מרור, חיונא לדרדקי — בתמימה, הא משום הכיאר דחינוקות כדי שישאלו קעבידן, אלא
38 אמר רב ספרא כו' — מתבא שמענין דהכי אית לן למימר: שבכל הלילות אין אנו מטבילין ואפילו פעם אחת, והאומר: אין אנו חייבין לטבול, שיבוש הוא בידו, פתח
39 ואמר — לאחר שאילת הבן התחיל לומר עבדים היינו, וגומר הגדה בשבח הודאה, כלומר, כן עשה לנו הקדוש ברוך הוא שהיינו עבדים וחוציאנו משם,
40 משנה

1 **אף כאן בפרוסה**, **דבר אחר**: מה דרבו של עני —
2 הוא מסיק ואשתו אופה; **אף כאן נמי** — הוא מסיק
3 ואשתו אופה, "אף על פי שאין חרוסת מצוה", ואי
4 לא מצוה — משום מאי מייתי לה? **אמר רבי אמי**:
5 משום **קפא**, **אמר רב אסי**: **קפא** דהפא — חמא;
6 **קפא** דהמא — פרתיה, [קפא דכרתי — חמימי], **קפא**
7 דכולהו — חמימי, אדהכי והכי ניקא הכי: **קפא** **קפא**,
8 **דכינא לך ולשב פנתיה, ולתמיני פלתיה**, "רבי אלעזר
9 ברבי צדוק אומר מצוה וכו'". **מאי מצוה? רבי לוי**
10 **אומר**: זכר לתפוח, ורבי יוחנן אומר: זכר לטיט, **אמר**
11 **אביו**: הלכך צריך לקהוייה, וצריך לסמוכיה, לקהוייה
12 — זכר לתפוח, וצריך לסמוכיה — זכר לטיט, תניא
13 פותיה דרבי יוחנן: תבלין — זכר לתבן, חרוסת — זכר
14 לטיט, **אמר רבי אלעזר ברבי צדוק**: קד היו אומרים
15 תגרי חרץ שבידושלים: בואו וטלו לכם תבלין למצוה,
16 **משנה** מזוגו לו כוס שני, וכאן הבן שואל אביו,
17 **ואם אין דעת בן** — אביו מלמדו: מה נשתנה הלילה
18 הזה מכל הלילות, שבכל הלילות אנו אוכלין חמין
19 ומצוה; הלילה הזה בולו מצוה, שבכל הלילות אנו
20 אוכלין שאר ירקות, הלילה הזה מרור, שבכל הלילות
21 אנו אוכלין בשר צלי שלוק ומבושיל, הלילה הזה
22 בולו צלי, שבכל הלילות אין אנו חייבים לטבול אפילו
23 פעם אחת; הלילה הזה שתי פעמים? ולפי דעתו
24 של בן, אביו מלמדו, מתחיל בננות ומסיים בשבח,
25 **ודרש מ"ארמי אובר אבי"** עד שנגמור כל הפרשה
26 כולה, **גמרא** תנו רבנן: חכם בנן — שואלו; ואם
27 אינו חכם — אשתו שואלתו, ואם לאו — הוא שואל
28 לעצמו, ואפילו שני תלמידי חכמים שיודעין בהלכות
29 הפסח — שואלין זה לזה, "מה נשתנה הלילה הזה
30 מכל הלילות? שבכל הלילות אנו מטבילין פעם אחת,
31 הלילה הזה שתי פעמים", מתקיף לה רבא: אפנו כל
32 יומא לא סניא דלא מטבילא קדא וימנא? אלא אמר
33 רבא, הכי קתני: שבכל הלילות אין אנו חייבין לטבול
34 אפילו פעם אחת, הלילה הזה שתי פעמים, מתקיף
35 לה רב ספרא: חיונא לדרדקי? אלא אמר רב ספרא,
36 הכי קתני: אין אנו מטבילין אפילו פעם אחת הלילה
37 הזה שתי פעמים, "מתחיל בננות ומסיים בשבח".
38 **מאי בננות? רב אמר**: מתחלה עובדי גלולים היו אבותינו, **אמר**: עבדים
39 היינו, **אמר** ליה רב נחמן לדרו עבדיה: עבדא דמפיק ליה מריה לחירות ויהיב ליה כסףא
40 ודקבא, מאי בעי למימר ליה? אמר ליה: בעי לאודווי ולשבוהי, **אמר** ליה: פתרתן מלומד
41 "מה נשתנה", פתח ואמר: עבדים היינו, **משנה** רבן גמליאל היה אומר: כל שלא אמר
42 שלשה

1 **אף כאן בפרוסה** — לברך על אכילת מצה,
2 ושתי שלימות מייתנין, משום "המוציא" דלא
3 גרע משאר ימים טובים שצריך לבצוע על
4 שתי כברות, ובוצע מאחת מהשלימות, דרכו
5 של עני הוא מסיק ואשתו אופה — ונוהגו
6 מיד לתנור כשנגמר היסק, שירא שמא יצטנן
7 התנור קודם שיוימו, עוסקין שנייהם זה בהיסק
8 התנור וזו בעיסה, אף כאן, הוא מסיק ואשתו
9 אופה כדי שלא תחמיץ, משום **קפא** — שרף
10 החזרת קשה הוא, והרי הוא כארס, **קפא**
11 דהפא — מי שאכל חזרת וחלה בשביל
12 הקפא, יאכל צנון וירפא, **קפא** דהפא כרתי
13 — מי שאכל צנון וקשה לו, יאכל כרתי
14 כרישים, חמימי — ישתה מים חמים, **קפא**
15 דכולו חמימי — ארס של כל הירקות, מים
16 חמין רפואה להם, זכר לתפוח — במסכת
17 סוטה (א, א), שהיו יולדות שם בנייהם בלא
18 עשב, שלא יכירו בהן מצריים, דכתיב: "תחת
19 התפוח עוררתין" (שיר ח), לסמוכיה —
20 לכתוש בו ירקות חלבי כדי שיהא עבה,
21 וצריך לקהוייה — להטיל בו תפוחין, דאית
22 ביה קיוהא זכר לתפוח, וצריך לסמוכיה זכר
23 לטיט, תבלין — בשמים שמטילין בחרוסת זכר
24 לתבן, (והרס) שכוששים בו הדק זכר לטיט,
25 תגרי חרץ — כמו "מציען מן החריכים" (שם
26 ב), חנונים היושבים אצל חלונותיהן ומוכרין,
27 **משנה** ובאן הבן שואל את אביו — כאן
28 במזיגת כוס שני, הבן שואל את אביו אם הוא
29 חכם, מה נשתנה עכשיו שמוזגין כוס שני קודם
30 אכילה, ורבינו קבל מרבו רבי יעקב בן יקר: "וכן
31 הבן שואל" כמו "כן גנות צלפחד" (במדבר כו),
32 כלומר, דין הוא שיהא שואל במזיגת כוס שני
33 מן נשתנה, מטבילין פעם אחת — טיבול ירקות
34 בתוך הסעודה, ובגמרא פריך לה, שתי פעמים
35 — טיבול ראשון דשאר ירקות וטיבול שני דמרור, הלילה הזה כולו צלי — בזמן שביט המקדש קיים היה שואל כן, ולפי דעתו של רב אביו בלמדו — אם מבין הרבה יפרש הכל, מתחיל
36 בננות — מפרש בגמרא, **גמרא** אפו כל יומי לא סניא דלא מטבילין — דקתני: שבכל הלילות (אין) אנו מטבילין פעם אחת, אבל א"ש שבכל הלילות אנו אוכלין שאר
37 ירקות" ליכא למיפרך הכי, דהתם הכי קאמר: בכל הלילות אין אנו מחזיקין אחר מרור, חיונא לדרדקי — בתמימה, הא משום הכיאר דחינוקות כדי שישאלו קעבידן, אלא
38 אמר רב ספרא כו' — מתבא שמענין דהכי אית לן למימר: שבכל הלילות אין אנו מטבילין ואפילו פעם אחת, והאומר: אין אנו חייבין לטבול, שיבוש הוא בידו, פתח
39 ואמר — לאחר שאילת הבן התחיל לומר עבדים היינו, וגומר הגדה בשבח הודאה, כלומר, כן עשה לנו הקדוש ברוך הוא שהיינו עבדים וחוציאנו משם,
40 משנה

1 וחותם בגאולה - תנא קמא לא פירש כיצד, ופליגי במילתיה ר' טרפון ור' עקיבא: ר'
2 טרפון אינו חותם ב'ברוך', שלא היה מאריך בדברי בקשה, ולא היה אומר אלא
3 הודאה, ור' עקיבא סבר דחותם בה 'ברוך' לפי שמאריך בדברי בקשה, ואומר: 'כן ה'
4 אלהינו יגיענו' בו, וקיימא לן (עירובין מ"ב.) הלכה כר' עקיבא מחבירו. וכן מציעו בסנהדרין
5 (ב"א, א.) גבי 'לא ירבה לו נשים', ובריש "חוקת

6 הבתים" (בבא בתרא כ"א) דפליגי תנאי במילתיה
7 דתנא קמא.
8 הכי גרסינן: ונאמר לפניו שירה חדשה וכן
9 נודה לך שיר חדש על גאולתנו - הדכי
10 תניא במכילתא: כל השירות לשון נקבה חוץ
11 משירה דלעתיד דלשון זכר. כלומר: שהנקבה יש
12 לה צער לידה, אף כל הנסים יש אחריהם צער, וכן יסד הפייט
13 חוץ מלעתיד שאין אחריה צער. וכן יסד הפייט
14 כוללת "אי פתרוס" שירות אלה לשון נקבה
15 מייסדות, כי שתועתם כוללה וגו'. תוקף שיר
16 אחרון כוכרים לא יודעים שיר לה' שיר חדש בו,
17 וגרסינן שם: 'מן הוהבחים ומן הפסחים', שהגיגת
18 ארבעה עשר נאבלת קודם לפסח, לפי שהפסח
19 נאכל על השבע.

20 לאבותינו ולנו את כל הנסים האלו: הוציאנו מעבדות לחרות מן זמן לשמחה ומאכל ליום
21 טוב ומאפלה לאור גדול, ומשעבוד לגאולה, ונאמר לפניו הללויה. עד היכן הוא אומר?
22 בית שמאי אומרים: עד "אם הננים שמחה". ובית הלל אומרים: עד "חלמיש למעינו ימים".
23 וחותם בגאולה. רבי טרפון אומר: אשר גאלנו וגאל את אבותינו ממצרים, ולא היה חותם.
24 רבי עקיבא אומר: פן ה' אלהינו ואלהי אבותינו יגיענו למועדים ולרגלים אחרים הבאים
25 לקראתנו לשלום, שמחים בבנין ערך וששים בעבודתך ונאכל שם מן הפסחים ומן הדיקחים
26 בו, עד "ברוך אתה ה' גאל ישראל". גמרא אמר רבא: צריך שיאמר "ואותנו הוציא משם".
27 אמר רבא: מצוה צריך להגביה, ומרור צריך להגביה, בשר אין צריך להגביה. ולא עוד אלא
28 שגנאיה פאובל קדישים בחוץ. אמר רב אחא בר יעקב: סומא פטור מלאמר הגדה. פתיב
29 הקא: "בעבור זה", וכתוב התם: "בנינו זה". מה להלן - פרט לסומא, אף פאן -
30 פרט לסומין, איני? והאמר מריקר: שאלתיהו לרבנן דבי רב יוסף: מאן דאמר אנדתא
31 בי רב יוסף? אמרו: רב יוסף. מאן דאמר אנדתא בי רב שישת? אמרו: רב שישת.
32 קסברי רבנן: מצוה פזמן הנה דרבנן. מפלל דרב אחא בר יעקב סבר מצוה פזמן הנה
33 דאורייתא? והא רב אחא בר יעקב הוא דאמר: מצוה פזמן הנה דרבנן! קסברי: כל
34 דתקון רבנן - פזמן דאורייתא תיקון. לרב שישת ולרב יוסף נמי, הא ודיא כל דתקון
35 רבנן פזמן דאורייתא תיקון! הכי השתא! בשלמא התם, מדהנה ליה למיכתב "בנינו
36 הוא" וכתוב "בנינו זה" - שמע מינה פרט לסומין הוא דאתא. אבל הקא - אי לאו
37 "בעבור זה" מאי לכתוב? אלא: בעבור מצוה ומרור הוא דאתא. "לפיכך אנחנו תייבין".
אמר

38 וחותם בגאולה. אינו תנא שלישי, דאם כן אמאי עבידנן כרבי עקיבא? הואיל ורבנן פליגי עליה, הא אין הלכה כרבי עקיבא מחביריה! והא דקאמר תנא קמא וחותם בגאולה -
39 דברי הכל היא. ולא בא למעט מילתיהו דרבי טרפון ורבי עקיבא אלא לאשמעינן שמסיימן בברכת גאולה, דלא תימא אין מברכין כלל בסיום הגדה, כי אם ברכת היין לבד
40 על הכוס השני. וראה לרב במסכת כתובות בפרק "אף על פי" (נ"א) דאיבא נמי פלוגתיהו דרבי טרפון ורבי עקיבא כהאי גונא דפליגי בסתם משנה, דתנן: הגיע זמן ולא
41 נישאו אוכלת משלו ואוכלת בתרומה, רבי טרפון אומר: נותנין לה הכל תרומה. רבי עקיבא אומר: מחצה חולין ומחצה תרומה. וכי היכי דפליגי התם רבי טרפון ורבי עקיבא
42 בפירושא דאוכלת בתרומה, ולא תלתא תנאי הו, הכי נמי פליגי תרייהו הכא בפירושא "וחותם בגאולה", ולא תלתא תנאי הו. שהתנא סתם דבריו בין הכא בין בכתובות,
43 והדר מפרש לה בפלוגתא דרבי טרפון ורבי עקיבא. וחותם דתנא קמא סיום בעלמא, ואינו חותם דרבי טרפון תמימת סוף ברכה היא. הללויה - תיבה אחת היא כמו הלול,
44 כגון "תתניה", "הגודה וחבניה" (יחזקאל נ"א), וכמו כן "כסיה", ירדית - "ויקרא שמו ירדית" (שמואל ב' יב.) נתן הנביא קרא כן לשלמה. מרתחיה - כמו מרחב. אחת - כלומר
45 תיבה אחת היא, ואין התיבה נחלקת לשנים. לרב מאי - מפליגי פליגי או אוסופי מוסיף? אבל רבה פשיטא דפליגי, מדקאמר בלבד. חביבי - דודי רבי חיאי. הללו בהך גיטא -
46 בסוף שיטה וי"ה" בתחלת שיטה אחרת. בהללויה הרבה - בהללויה הרבה. וכולהו הללויה דריש ליה הכי, אלמא תיבה אחת היא. בתהלה - תהלה לדוד. בתפלה - "תפלה
47 לעני כי יעטוף" "תפלה למשה". בהוראה - "הדור לה' כי טוב". שיר שכתורה - "אז שיר משה". משה וישראל ב' - כלומר, באותו פשיטא קל, דמשה וישראל באותה שעה
48 מעלו מן הס דתיקוהו ולא היה מקודם לכן, אבל הלל דראשי חדשים ימיים טובים מי תיקנו. על כל פרק ופרק ועל כל רגל ורגל ועל כל צרה שלא תבא עליהן - לישנא
49 - בספר תהלים שאנו אומרים על כל פרק ופרק. משה וישראל אמרוהו - דכתובי ביה: "בצאת ישראל ממצרים" "הים ראה יונס" ואחר כך קבעו דוד בספרו. אפשר ישראל
50 שותפין את פסחיהן - מציאת מצרים ועד דוד ולא אמרו עליו הלל?. ובר אחי פסלו של מיה עומד כבבי - באותו מקום דבימי דוד היה דכתיב ביה: "עד גלות כל
51 הארץ" (שופטים יח). וישראל אומרים הלל שכתבו בו "כמוהם יהיו עושיהם"? בתמיה, אלא ודאי על הים נאמר תחלה, ושוב לא פסק, כך שמעתי. ולי נביא בכבי, כינוי הוא
52 לגנאי, כלומר, עומד בשמחה. וישראל אמרו לפניו לא גרסינן, ואי גרס ליה מפרשינן ליה כמו בפני הבית בעודו קיים. כנגד ציבור - כנסת ישראל שנתנבא על גלותו התפלל
53 עליה. ניצוה וגיננו לעתיד לבא - כל מקום שנאמר ניצוה "למנצח בניגנית" לעתיד לבא הוא מרוב, ולא ידענא הכי משמע. אלא הכי היה קים להו. על ידי תורנימן - הוא
54 אומר ואחר משמיע לרבים, והיינו משכיל לחדש לתורנימן.

1 גמרא צריך להגביה - כשהוא אומר מצוה זו שאנו אוכלין, בשר אין מנביה - כשהוא
2 אומר פסח שהיו אבותינו (במצרים) אוכלים לא יגביה הבשר שהוא זכר לפסח. הכי
3 גרסינן בשר אינו צריך להגביה ולא עוד אלא שנראה כמקריש בו, אין צריך להגביה -
4 דהא לא מצו למימר פסח זה. רב יוסף ורב ששת - מאורי עינים היו. הא הוא דאמר -
5 בסופא דהאי פירקא (ק"א): אחד זה ואחד זה
6 דרבנן.

אתה

רשב"ם

1 משנה שלשה דברים הללו - (שלא פירש)
2 (שפירש) טעמן. גמרא צריך שיאמר - פסוק
3 זה: "ואתנו הוציא משם", שצריך להראות את
4 עצמו כאילו יצא משם, שאף ארתנו גאל הקדוש
5 ברוך הוא. צריך להגביה - כשאומר: מצוה זו
6 שאנו אוכלין, מרור זה שאנו אוכלין, כדי
7 להראותן למטובים ותחבב מצוה בעינינו. וכן
8 בתשובת הגאונים, דהא דאמר: צריך להגביה,
9 היינו במצוה זו דאגדתא. בשר - של מיני
10 תבשילין, אין צריך להגביה כשהן אומרים פסח
11 שהיו אבותינו אוכלין, ולא יגביה הבשר שהוא
12 זכר לפסח. הכי גרסינן: בשר אין צריך להגביה
13 ולא עוד אלא שנראה כמקריש בהמתו - אין
14 צריך להגביה דהא לא מצו למימר "פסח זה".
15 ולא עוד, אלא אם היה מגביהו נראה כמי
16 שמקדיש בהמתו מדיים לפסח. פירש לסומין -
17 מדכתיב "זה" - משמע שיכירוהו בראיית
18 העין; רב ששת ורב יוסף מאורי עינים הו. וכן
19 קסברי רבנן - רב ששת ורב יוסף. רב אחא
20 בר יעקב הוא דאמר - בסופא דהאי פירקא
21 (ק"א): אחד זה ואחד זה מדרבנן. כעין
22 דאורייתא תקון - וכשם שבזמן שביט
23 המקדש קיים פטור, השתא נמי פטור, ואינו
24 מוציא אחרים ידי חובתן. בעבור מצוה ומרור
25 הוא דאתא - לכך אני אוכל מצוה ומרור, זכר
26 למה שעשו לי בצאתי ממצרים, ורב ששת
27 ורב יוסף גזירה שוה לא גמרי. משנה
28 וחותם בגאולה - מסיים את ההגדה בברכת
29 גאולה. והשתא לא מפרש היאך מברכין
30 אותה, ולקמן פליגי בה רבי טרפון ורבי עקיבא
31 בהדיא ברכה, דלרבי טרפון פותח בברוך ואינו
32 חותם בברוך, מידי דהוה אברכת פירות וברכת
33 המצות דכולה הודאה היא, ולרבי עקיבא
34 חותם בה נמי בברוך לפי שמוסיף בה דברי
35 ריצוי ובקשה. כן יגיענו וגו' - והיינו דעבידנן
36 כרבי עקיבא מחבירו. ותנא קמא דקאמר

37 וחותם בגאולה. אינו תנא שלישי, דאם כן אמאי עבידנן כרבי עקיבא? הואיל ורבנן פליגי עליה, הא אין הלכה כרבי עקיבא מחביריה! והא דקאמר תנא קמא וחותם בגאולה -
38 דברי הכל היא. ולא בא למעט מילתיהו דרבי טרפון ורבי עקיבא אלא לאשמעינן שמסיימן בברכת גאולה, דלא תימא אין מברכין כלל בסיום הגדה, כי אם ברכת היין לבד
39 על הכוס השני. וראה לרב במסכת כתובות בפרק "אף על פי" (נ"א) דאיבא נמי פלוגתיהו דרבי טרפון ורבי עקיבא כהאי גונא דפליגי בסתם משנה, דתנן: הגיע זמן ולא
40 נישאו אוכלת משלו ואוכלת בתרומה, רבי טרפון אומר: נותנין לה הכל תרומה. רבי עקיבא אומר: מחצה חולין ומחצה תרומה. וכי היכי דפליגי התם רבי טרפון ורבי עקיבא
41 בפירושא דאוכלת בתרומה, ולא תלתא תנאי הו, הכי נמי פליגי תרייהו הכא בפירושא "וחותם בגאולה", ולא תלתא תנאי הו. שהתנא סתם דבריו בין הכא בין בכתובות,
42 והדר מפרש לה בפלוגתא דרבי טרפון ורבי עקיבא. וחותם דתנא קמא סיום בעלמא, ואינו חותם דרבי טרפון תמימת סוף ברכה היא. הללויה - תיבה אחת היא כמו הלול,
43 כגון "תתניה", "הגודה וחבניה" (יחזקאל נ"א), וכמו כן "כסיה", ירדית - "ויקרא שמו ירדית" (שמואל ב' יב.) נתן הנביא קרא כן לשלמה. מרתחיה - כמו מרחב. אחת - כלומר
44 תיבה אחת היא, ואין התיבה נחלקת לשנים. לרב מאי - מפליגי פליגי או אוסופי מוסיף? אבל רבה פשיטא דפליגי, מדקאמר בלבד. חביבי - דודי רבי חיאי. הללו בהך גיטא -
45 בסוף שיטה וי"ה" בתחלת שיטה אחרת. בהללויה הרבה - בהללויה הרבה. וכולהו הללויה דריש ליה הכי, אלמא תיבה אחת היא. בתהלה - תהלה לדוד. בתפלה - "תפלה
46 לעני כי יעטוף" "תפלה למשה". בהוראה - "הדור לה' כי טוב". שיר שכתורה - "אז שיר משה". משה וישראל ב' - כלומר, באותו פשיטא קל, דמשה וישראל באותה שעה
47 מעלו מן הס דתיקוהו ולא היה מקודם לכן, אבל הלל דראשי חדשים ימיים טובים מי תיקנו. על כל פרק ופרק ועל כל רגל ורגל ועל כל צרה שלא תבא עליהן - לישנא
48 - בספר תהלים שאנו אומרים על כל פרק ופרק. משה וישראל אמרוהו - דכתובי ביה: "בצאת ישראל ממצרים" "הים ראה יונס" ואחר כך קבעו דוד בספרו. אפשר ישראל
49 שותפין את פסחיהן - מציאת מצרים ועד דוד ולא אמרו עליו הלל?. ובר אחי פסלו של מיה עומד כבבי - באותו מקום דבימי דוד היה דכתיב ביה: "עד גלות כל
50 הארץ" (שופטים יח). וישראל אומרים הלל שכתבו בו "כמוהם יהיו עושיהם"? בתמיה, אלא ודאי על הים נאמר תחלה, ושוב לא פסק, כך שמעתי. ולי נביא בכבי, כינוי הוא
51 לגנאי, כלומר, עומד בשמחה. וישראל אמרו לפניו לא גרסינן, ואי גרס ליה מפרשינן ליה כמו בפני הבית בעודו קיים. כנגד ציבור - כנסת ישראל שנתנבא על גלותו התפלל
52 עליה. ניצוה וגיננו לעתיד לבא - כל מקום שנאמר ניצוה "למנצח בניגנית" לעתיד לבא הוא מרוב, ולא ידענא הכי משמע. אלא הכי היה קים להו. על ידי תורנימן - הוא
53 אומר ואחר משמיע לרבים, והיינו משכיל לחדש לתורנימן.

פסחים דף קטז עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום שני) קמג

58 שנינו במשנה, שצריך לפרש את טעמי מצוות פסח מצה ומרור.
 59 רבא מוסיף דין בענין זה: אָמַר רַבָּא, הַמְצֵה צִרְיָה לְהַנְבִּיחַ וּלְהִירָאוּתָהּ
 60 לַמְסוּבִים, כְּשֹׂאמֵר בְּהַגְדָה מִצְוֵה זֶה שֶׁאֵינוֹ אוֹכְלִים, כְּדִי שֶׁתַּחֲבֹב
 61 הַמְצוּה בְּעֵינֵיהֶם, וְכֵן הַמְרוֹר צִרְיָה לְהַנְבִּיחַ כְּשֹׂאמֵר 'מְרוֹר זֶה שֶׁאֵינוֹ
 62 אוֹכְלִים'. אֲךָ אֵת הַקֶּשֶׁר הַמוֹנַח בְּקַעְרָה זָכַר לְקִרְבָן פֶּסַח, אֵינִי צִרְיָה
 63 לְהַנְבִּיחַ כְּשֹׂאמֵר 'פֶּסַח שֶׁהוּא אֲבוּתֵינוּ אוֹכְלִים, עַל שׁוֹם מַדָּה, שֶׁהִרִי
 64 אֵין זֶה קִרְבָן פֶּסַח וְאֵינוֹ יִכּוֹל לֹאמֵר 'פֶּסַח זֶה'. וְלֹא עוֹד, אֲמַלֵּא שֶׁאֵם
 65 יִגְבִּיהֵנוּ, יֵאָה נִרְאָה כֵּאלִילוֹ הַקִּדִּישׁ בְּחַמְתּוֹ בְּחִיבָה לְקִרְבָן פֶּסַח,
 66 וְכֵשֶׁיִּכְאֵל מִמֶּנָּה לֵאמֹר לֵאחֵר מִכֵּן יֵבֵא לִידֵי כִּךְ שֶׁנִּרְאָה כְּאֹכְלֵי קִדְשִׁים
 67 כַּחֲזוֹן – מִחוּץ לַמְקוֹם לְחֹדְשִׁים מוֹתֵרִים בִּאֲבִילָה.
 68 הַגְמָרָא דְנָה הָאֵם סוּמָא חֵיבִיב בְּהַגְדָה: אָמַר רַב אֲהָא בְּרַי יַעֲקֹב, סוּמָא
 69 פְּטוּר מִלְּאוּמֵר הַגְדָה. וְהִטְעַם, בְּתֵיב הַכָּא – כֵּאֵן בְּחֹבֹת סִיפּוֹר יִצִּיאַת
 70 מִצְרַיִם (שְׁמוֹת יג טז) וְהַגְדָּתָ לְכַנֵּף בְּיוֹם הַהוּא לְאִמֹר עֲבָדוּ זֶה עֲשֵׂה
 71 ה' לִי בְּצִאתִי מִמִּצְרַיִם, וְתֵיב הַתֵּם – שֶׁם לְעֵנִין בֵּן סוֹרֵר וּמוֹרָה
 72 (דְּבָרִים כֵּא כו), 'בְּנֵנוּ זֶה סוֹרֵר וּמְרָה', וְיֵשׁ לְלִמּוּד בְּגִירָה שׁוֹה 'זֶה' 'זֶה',
 73 מֵה לְהֵלֵן תֵּיבַת 'זֶה' מִמַּעֲטָת פְּרָטָ לְסוּמָא – שֶׁאֵם אֶחָד מִדְּהוּרֵיוֹ סוּמָא
 74 אֵין הֵבֵן נִידוּן כֵּבֵן סוֹרֵר וּמוֹרָה, מִפְּנֵי שֶׁצְרִיכִים לְהִכִּירוֹ בְּרֵאִיִּית
 75 הַעֵץ שִׁיּוֹכְלוֹ לֹאמֵר עֲלוּ 'בְנֵנוּ זֶה', אָף כֵּן, לְעֵנִין סִיפּוֹר יִצִּיאַת
 76 מִצְרַיִם, לְמֵדִים מִתֵּיבַת 'זֶה' פְּרָטָ לְסוּמָא, שֶׁאֵינֵם חֵיבִיבִים.
 77 מִקְשָׁה הַגְמָרָא: אֵינִי – הָאֵם כִּךְ הוּא שְׁסוּמָא פְּטוּר מִהַגְדָה, וְהָאֵמֵר
 78 מְרִיבָה, שֶׁאֲלֵתֵינָהּ לְרַבֵּן דְּבִי רַב יוֹסֵף – שֶׁאֲלֵתִי אֵת הַחֲכָמִים מִבֵּית
 79 מִדְּרָשׁוֹ שֶׁל רַב יוֹסֵף, מֵאֵן דְּאָמַר אֲנִיחָא בִּי רַב יוֹסֵף – מִיָּהוּ זֶה
 80 שֶׁאֵמֵר אֵת הַהַגְדָה בְּבֵית רַב יוֹסֵף, וְהוֹצִיא אֵת הַמְסוּבִים יָדֵי
 81 חוֹבֹתֵם. אָמְרוּ לִי הַתְּלָמִידִים, רַב יוֹסֵף אֹמֵר הַהַגְדָה וּמוֹצִיא יָדֵי
 82 חוֹבָה. וְכֵן שֶׁאֲלֵתִי, מֵאֵן דְּאָמַר אֲנִיחָא בִּי רַב שְׁשֵׁת. אָמְרוּ לִי, רַב
 83 שְׁשֵׁת הוּא אֹמֵר. וְהִרִי רַב יוֹסֵף רַב שְׁשֵׁת סוּמֵי הִוּוּ, וּמוֹכֵחַ
 84 שֶׁסִּבְרוּ שׁוּמָא חֵיבִיב בְּהַגְדָה, שֶׁאֵילוֹ הִוּוּ שׁוֹרֵרִים שְׁפִטְרוּ, לֹא הִוּוּ
 85 יִכְּוִלִים לְהוֹצִיא אַחֵרִים יָדֵי חוֹבָה בְּמִצְוֵה שֶׁהֵם פְּטוּרִים מִמֶּנָּה.
 86 מִתְרַצָּת הַגְמָרָא: קִסְבָּרִי רַבֵּן, רַב יוֹסֵף וּרְבִי שֵׁשֶׁת, שֶׁחוֹבֵת מִצְוֵה בְּזֵמַן
 87 הַזֶּה, שֶׁאֵין לָנוּ קִרְבָן פֶּסַח, הִיא רַק מִדְּרַבֵּן, וּמִצְוֹת הַגְדָה תְּלוּיָה
 88 בְּמִצְוֹת מִצְוֵה, וְאֵף הִיא אֵינָה אֵלָא מִדְּרַבֵּן בּוֹמֵן הוּוּ, וְחֲכָמִים חֵיבִיב
 89 אֵף אֵת הַסוּמָא בְּהַגְדָה, וְנִמְצָא חֵיבוּב בְּמִצְוֵה וְהַגְדָה שׁוֹה לְחֵיבוּב כֹּל
 90 אֲדָם, וְיִכּוֹל אֵף לְהוֹצִיא אַחֵרִים יָדֵי חוֹבָה.
 91 מִקְשָׁה הַגְמָרָא: מְכַלְל – מִשְׁמַע מִזֶּה דְרַב יוֹסֵף בְּרַב יַעֲקֹב שֶׁאֵמֵר
 92 שְׁסוּמָא פְּטוּר מִהַגְדָה, וְאֵינוֹ מוֹצִיא אַחֵרִים יָדֵי חוֹבָה, כִּכְר שְׁמִצְוֵה
 93 בְּזֵמַן הַזֶּה דְּאוֹרִייתָא, וְהָא רַב אֲהָא בְּרַב יַעֲקֹב הוּא זֶה דְּאָמַר (לְהֵלֵן קַב)
 94 שְׁמִצְוֵה בְּזֵמַן הַזֶּה דְרַבֵּן.
 95 מִתְרַצָּת הַגְמָרָא: אֵף שֶׁרַב אַחָא סוֹבֵר שֶׁמִּצְוֵה דְרַבֵּן אֵף עַל פִּי כֵן
 96 קִסְבָּרִי שְׁסוּמָא פְּטוּר וְאֵינוֹ יִכּוֹל לְהוֹצִיא אַחֵרִים יָדֵי חוֹבֵת הַגְדָה,
 97 מִפְּנֵי שֶׁכֵּן דְּתִקְוִן רַבֵּן עֵינֵן דְּאוֹרִייתָא תִּיקוֹן – שֶׁכֵּלל בִּיְדֵינוּ, שֶׁכֵּל
 98 מִצְוֵה שְׁתִּיקוֹן חֲכָמִים, תִּיקְנִיָה כַּעֵין הַמְצוּהָ שֶׁל תּוֹרָה, וְכִיוִן שְׁבוּזֵן
 99 בֵּית הַמִּקְדָּשׁ כִּשְׁהִיתָה מִצְוֹת מִצְוֵה דְּאוֹרִייתָא סוּמָא הִיא פְּטוּר
 100 מִהַגְדָה, אֵף בּוֹמֵן הוּוּ שֶׁאֵינָה אֵלָא מִדְּרַבֵּן הוּא פְּטוּר, וְאֵינוֹ יִכּוֹל
 101 לְהוֹצִיא אַחֵרִים יָדֵי חוֹבָה. מוֹסִיפָה הַגְמָרָא לְהַקְשׁוֹת, אֵם כֵּן, לְרַב
 102 שְׁשֵׁת וְלְרַב יוֹסֵף נִמִּי – גַּם לָהֶם יֵשׁ לְסוֹבֵר כִּךְ, הָא וְדָא שְׁכֵל דְּתִיקוֹן
 103 רַבֵּן עֵינֵן דְּאוֹרִייתָא תִּיקוֹן, וּמוֹדִים הֵם בּוֹה, וְאֵם כֵּן כֶּשֶׁם שְׁבוּזֵן
 104 הַבֵּית שְׁהִיא חֵיבוּב מִן הַתּוֹרָה הִיא הַסוּמָא פְּטוּר, כִּךְ אֵף כִּשְׁתִּיקוֹן
 105 חֲכָמִים חֵיבוּב מִצְוֵה וְהַגְדָה בּוֹמֵן הוּוּ, לֹא חֵיבוּב הַסוּמָא בָּהֶם, וְכִיצַד
 106 הוֹצִיאוּ אַחֵרִים יָדֵי חוֹבֵת הַגְדָה.
 107 מִכַּח קוּשִׁיא זֶה הַגְמָרָא מִסִּיקָה שֶׁרַב שֵׁשֶׁת וּרְבִי יוֹסֵף חוֹלְקִים
 108 וְסוֹבְרִים שְׁסוּמָא חֵיבִיב בְּהַגְדָה מִן הַתּוֹרָה, וְחֵיבוּב שׁוֹה לְכֹל אֲדָם,
 109 וְלִכֵּן הוֹצִיא אַחֵרִים יָדֵי חוֹבֹתֵם. וְאֵף שֶׁרַב אַחָא לִמַּד אֵת דִּינוֹ
 110 מִפְּסוּק, חוֹלְקִים הֵם עַל לִימּוּד זֶה, מִשׁוּם שִׁישׁ לְהַקְשׁוֹת, הֵכִי הִשְׁתָּא
 111 – וְכִי כִךְ נִרְאָה עֵתָה בְּעֵינֵיךָ, שִׁישׁ לְמַעַט סוּמָא מִתֵּיבוֹת 'בְּעֵבוֹר זֶה'
 112 כֶּשֶׁם שֶׁנִּתְמַעַט לְגַבֵּי בֵּן סוֹרֵר וּמוֹרָה מִבְּנֵנוּ זֶה, בְּשֶׁלְמָא הַתֵּם –
 113 הַדְרָשָׁה הָאֵמֹרָה שֶׁם, לְעֵנִין בֵּן סוֹרֵר וּמוֹרָה מוֹבֵבַת, מְדַהֵה לֵיה
 114 לְמִיקְתָּב – מִתּוֹךְ שֶׁהִיא לֹא לְכַתּוּב 'בְּנֵנוּ זֶה', וְתֵיב 'בְּנֵנוּ זֶה', שְׁמַע
 115 מִיָּה שֶׁהִלְשׁוֹן 'זֶה' פְּרָטָ לְסוּמָא הוּא דְּאָתָא – בֵּא לְמַעַט אֵת מִי
 116 שְׁהוּרִיו סוּמִים שֶׁאֵינֵם יִכְּוִלִים לְרֵאוּתוֹ לֹאמֵר 'בְּנֵנוּ זֶה', אֲכַל הַכָּא –

1 טעמים של שלשה דברים אלו בליל הפסח, לא יצא ידו חובתו
 2 במצות הלילה, ואילו הן, פסח, מצה ומרור.
 3 וכך יאמר, טעם מצות קרבן פסח הוא. על שום שפסח המקום –
 4 שדילג הקדוש ברוך הוא על פתי אבותינו במצרים בשעת מכת
 5 בכורות, ולא נגף את בכורי ישראל, [שנאמר במצות סיפור יציאת
 6 מצרים (שמות יב כו), 'ואמרתם וזה פסח הוא לה' אשר פסח וגו' על
 7 פתי בני ישראל במצרים בנגפו את מצרים, ואת בתינו הציל'].
 8 הדבר השני שצריך לומר, טעם מצות מצה הוא, על שום שנאמר
 9 אבותינו ממצרים, וזכר לגאולה שהיתה כל כך במהרה עד שלא
 10 הספיקו בצקם להחמיץ, [שנאמר (שם יב טז), 'ויאפו את הצֶמֶק אשר
 11 הוציאו ממצרים וגו' ענת מצות פי לא חמץ, כי גרשו ממצרים ולא
 12 יכלו להתחממה, וגם צדה לא עשו להם'].
 13 והדבר השלישי שצריך לומר, טעם מצות מרור הוא, על שום
 14 שמרור המצרים את חיי אבותינו במצרים, [שנאמר (שם א יד) 'ומררו
 15 את חייהם וגו' בעבדה קשה בחמר ובלבנים ובכל עבדה בשדה, את
 16 כל עבדתם אשר עבדו בהם בפרך'].
 17 המשנה מוסיפה לבאר את חובות הלילה: ככל דור ודור חייב אדם
 18 לראות את עצמו כאילו הוא הנה עבד ויצא לחירות ממצרים,
 19 שנאמר שכאשר תבואו לארץ כנען ותקנימו את מצות הפסח,
 20 'והגדת לבנך ביום ההוא לאמר, בעבור זה עשה ה' לי בצאתי
 21 ממצרים' (שם יג ח), ופרשה זו גם לדורות הבאים נאמרה, ללמדנו
 22 שגם מי שלא יצא ממצרים עליו לראות את עצמו כאילו הוא יצא
 23 משם, ולומר 'עשה ה' לי בצאתי ממצרים', שהרי אילו לא גאל
 24 הקדוש ברוך הוא את אבותינו, הרי אנו ובנינו ובני בנינו היינו
 25 עדיין משועבדים במצרים.
 26 לפיכך שאנו רואים את עצמנו כאילו יצאנו ממצרים, אנהנו חייבים
 27 להודות, להלל, לשבח, לפאר, לרום, להדר, לברך, לעלה ולקלם
 28 למי שעשה לאבותינו ולנו את כל הנסים האלו, הוציאנו מעבודת
 29 חרות, מיננו לשמחה, ומאכל ליום טוב, ומאפלה לאור גיזל,
 30 ומשעבוד לגאולה, ועל כן נאמר לפנינו עתה 'הללויה' – הלל,
 31 המתחיל בתיבת 'הללויה'.
 32 המשנה מבארת סדר אמירת ההלל, שמקצתו נאמר עתה על
 33 הכוס השני, ומקצתו על הרביעי, לאחר ברכת המזון. שואלת
 34 המשנה: כשאומר עתה הברכה, עד היכן הוא אומר. משיבה
 35 המשנה: נחלקו תנאים דבור, בית שמאי אומרים, אומר מתחילת
 36 ההלל עד 'מושיבי עקרת הבית אם תננים שמחת הללויה' (תהלים קיג
 37 ט). ובית הלל אומרים, אומר עד 'ההפכי הצור אגם מים חלמיש
 38 למעיני מים' (שם קיד ח).
 39 ואחר שהשלים את ההגדה ומקצת ההלל, חותם ומסיים את
 40 ההגדה בברכה על הגאולה. ונחלקו בנוסח ברכה זו, רבי מרפון
 41 אומר, מברך 'ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם אשר גאלנו וגאל
 42 את אבותינו ממצרים, ולא היה חותם בסופה בברוך, כיון שברכה
 43 קצרה היא, שכולה הודאה ואין בה ענין נוסף. רבי יעקב אומר,
 44 שיש להוסיף ולסיים בה כך, 'בן – כשם שהגיענו ללילה הזה לקיים
 45 בו מצותנו, כך ה' אלהינו ואלהי אבותינו נהיגעו למועדים ולרגלים
 46 אחרים תפאים לקראתנו לשלום, ובהם נהיה שפחים כבנין עירך,
 47 וששים בעבודתך – בעבודת הקרבנות, ונאכל שם בליל הפסח (מן
 48 הפסחים ומן הוֹחֵתִים) [מן הַקְּחִים – חגיגה הנאכלת עם הפסח ומן
 49 הַפְּסִחִים] כו', וממשיך באמירת הברכה עד שיחתום בסופה 'ברוך
 50 אתה ה' גאל ישראל, שמתוך שהאריך בדברי ריצו ובקשה, צריך
 51 לחתום בה בברוך.

נמרא

52 שנינו במשנה, שחייב לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים.
 53 רבא מוסיף דין בענין זה: אָמַר רַבָּא, צִרְיָה שִׂיאֵמֵר הַפְּסוּק הָאֵמֹר
 54 בְּעֵינֵי מִצְוֹת סִיפּוֹר יִצִּיאַת מִצְרַיִם (דְּבָרִים י כו), 'וְאֵתֵנוּ הוֹצִיא מִשָּׁם'
 55 – מִמִּצְרַיִם, כְּדִי לְהִירָאוּת אֵת עֲצֻמוֹ כֵּאלִילוֹ יִצֵּא מִמִּצְרַיִם, שֶׁאֵף
 56 אוֹתָנוּ גֵּאל הַקִּדּוּשׁ בְּרוּךְ הוּא.

61 על כל פירק ופירק – בכל רגל ורגל, וכן על כל פירק ופירק שלא תבא
62 עליה, ולכשנאמרו מהצרה אומרים אותו בבוראה על נאולתו.
63 הגמרא מביאה ברייתא בענין זה: תניא, היה רבי מאיר אומר, כל
64 התושבחות האמורות בספר תהלים, כלן דוד אמרן על המאורעות
65 שאירעו, שנאמר (תהלים עב, ב) 'כלו תפלות דוד בן ישי', ויש לדרוש,
66 אל תיקרי – אל תקרא 'כלו', אלא 'כל אלו', שכולן תפילות שאמרו
67 דוד בן ישי. ודבר זה פשוט הוא ואין להסתפק בו. אולם הלל זה
68 האמור בספר תהלים (פרק קיז-ק"ח) שאנו אומרים אותו במועדים, יש
69 לשאול מי אמרו ותיקנו. משיבה הברייתא: רבי יוסי אומר כך,
70 אלעזר בני אומר, שמשה ובני ישראל אמרוהו ותיקננהו בשעה שעלו
71 מן תב, ואחר כך קבעו דוד בספרו. וחקלוקין עליו חביריו ו-על
72 אלעזר בני לומר 'שדוד אמרו ותיקנו. מוסיף רבי יוסי: ונראין לי
73 דבריו של אלעזר בני מברכהו של חבריו, מפני שיש לשאול על
74 דבריהם, וכי אפשר שבמשך כל השנים הללו מיציאת מצרים ועד
75 דוד, בני ישראל שקמו את קרבנות פסחיהן בכל שנה בחג הפסח,
76 ונמלו את לולביהן בכל שנה בחג הסוכות, ולא אמרו שירה ו-הלל
77 באותה עת, אלא בהכרח שכבר משה ובני ישראל אמרוהו
78 ותיקננהו. דבר אחר – וסברא נוספת להוכיח כדברי אלעזר בני ו-לא
79 כדברי חבריו, מפני שיש לשאול על דבריהם, וכי יתכן שפסלו של
80 משה עומד במקום הנקרא כפי, וישראל בוטחים בו ואומרים את
81 תהלה שנאמרה בו קלה לבוטחים באילים, כמזהם יהיו עשיהם
82 כל אשר בטח בהם' (תהלים קטו ח), וכיון שבמי דוד כך היה, לא
83 מסתבר שדוד תיקן את ההלל, אלא משה ובני ישראל אמרוהו
84 ותיקננהו על היים.
85 הגמרא מביאה ברייתא שדנה כנגד מי אמר דוד את מזמורי
86 התהלים, כנגד עצמו או כנגד הציבור: תנו רבנן, כל שירות
87 ותושבחות שאמר דוד בספר תהלים, רבי אלעזר אומר, כנגד
88 מאורעות שאירעו לו עצמו אמרן. רבי יהושע אומר, כנגד מאורעות
89 הציבור ו-כנסת ישראל אמרן, שהתנבא על גלותם והתפלל
90 עליהם. והקמים אומרים, לא כל השירות שוות בדבר זה, אלא יש
91 מהן שאמרו כנגד מאורעות הציבור, ויש מהן שאמרו כנגד
92 מאורעות עצמו. זה הכלל, האמורות כלשון 'יהי דוד אמרן כנגד
93 והאמורות כלשון 'רבים אמרו כנגד הציבור'.
94 מוסיפה הברייתא לפרש לשונות האמורות בתהלים: המזמורים
95 האמורים בתהלים כלשון 'ציונה' ו'נינו', כגון 'למצח בנגינות' ה
96 א, מדברים בענין מה שאירע עליהם. המזמורים האמורים
97 כלשון 'משכיל', כגון 'לדוד משכיל' (לכ א), נאמרו על ידי תורגמו,
98 שדוד אמרם לו בלחש והוא פירשם לרבים.
99 עוד מוסיפה הברייתא: כשנאמר בתהלים הלשון 'לדוד מזמור' (כ
100 א, ועד), שהקדים את תיבת 'לדוד' לתיבת 'מזמור', מלמד
101 שבאמירת מזמור זה שרתה עליו שכינה תחילה ואחר כך אמר
102 שירה. וכשנאמר הלשון 'מזמור לדוד' (ג א, ועד), שהקדים את תיבת
103 'מזמור' לתיבת 'לדוד', מלמד שבאמירת מזמור זה אמר דוד שירה
104 ואחר כך מתוך השירה שרתה עליו שכינה. ובא ללמד שיש
105 השכינה שורה, לא מתוך עצלות, ולא מתוך עצבות, ולא מתוך
106 שחוק, ולא מתוך קלות ראש, ולא מתוך דברים כפלים, אלא מתוך
107 דבר שמחה של מצוה. לפיכך שרתה השכינה על דוד לאחר ששמח
108 באמירת שירה. וכן אפשר ללמוד דבר זה ממה שנאמר באלישע
109 הנביא (מלכים ב' ג טו), 'ועתה קחו לי מנגן והיה כנגן מנגן ותהי עליו
110 יד ה'.'
111 הגמרא מוסיפה על דברי הברייתא: אמר רב יהודה אמר רב, מה
112 ששנינו בברייתא שאין השכינה שורה אלא מתוך שמחה של
113 מצוה, וכן לדבר הלכה, שצריך ללמוד מתוך שמחה של מצוה.
114 אמר רב נחמן, וכן הדבר גם לתלמוד מוב, שאם ישן מתוך שמחה
115 יראה חלום טוב.
116 הגמרא מקשה סתירה בדברי רב. מקשה הגמרא: איני – האם כך
117 אמר רב, שצריך ללמוד תורה בשמחה, והאמר רב נחמן אמר רב,
118 כל תלמיד חכם היושב לפני רבו ללמוד תורה מפני ואין שפתותיו
119 נטפות מר – מרירות מחמת אימה, ראוי שתקרינה שפתותיו,
120 שנאמר (שיר השירים ה ג) 'שפתותיו שושנים נטפות מור עוקר, ויש

1 הגמרא דנה בתיבת 'הללויה' ששנינו במשנתנו, האם היא תיבה
2 אחת או שהיא מחולקת לשתי תיבות 'הללו יה'. וכן בכמה תיבות
3 במקרא המסתיימות ב'יה': אמר רב הדיא אמר רבי יוחנן, תיבת
4 'הללויה' ששנינו במשנתנו וכתובה בפסוק בכמה מקומות בספר
5 תהלים, ותיבת 'בסיה' הכתובה בפסוק (שמות טז) 'יאמר כי יד על
6 פס יה מלחמה לה בעמלק מיד דר', ותיבת 'ידידיה' הכתובה
7 בפסוק כשנולד שלמה המלך (שמואל ב' יב כה), 'וישלח ביד נתן
8 הנביא ויקרא את שמו ידידיה בעבור ה', אחת הן – כל אחת מהן
9 היא תיבה אחת, ואינה מחולקת לשתי תיבות. רב אמר, תיבת
10 'בסיה' שאמר רב חסדא, ותיבת 'מרחביה' הכתובה בפסוק (תהלים
11 קיח ג) 'מן המצר קראתי יה ענני במרחב יה', אחת הן – כל אחת מהן
12 היא תיבה אחת, ואינה מחולקת לשתי תיבות. רב אמר, תיבת
13 'מרחביה' כלבד היא תיבה אחת, אך 'הללויה', 'בסיה' ו'ידידיה'
14 מחולקות לשתי תיבות.
15 הגמרא מבררת את שיטת רב חסדא ורב. מסתפקת הגמרא בדעת
16 רב חסדא: איבעיא להו – הסתפקו בני הישיבה, תיבת 'מרחב יה'
17 שאמר רב: שהיא תיבה אחת, לדעת רב הדיא שלא הזכיר אותה
18 מאי – מהי, האם היא תיבה אחת או שמא היא מחולקת לשתי
19 תיבות. מטיקה הגמרא: תיקו – תעמוד שאלה זו בספק, שלא
20 נפשטה.
21 מסתפקת הגמרא בדעת רב: איבעיא להו, תיבת 'ידידיה' שאמר רב
22 חסדא שהיא תיבה אחת, לדעת רב שלא הזכיר אותה מאי – מהי,
23 האם היא תיבה אחת או שמא היא מחולקת לשתי תיבות. וצדידי
24 הספק הם. האם רב בא לחלוק על רב חסדא ולומר שרק 'בסיה'
25 ו'מרחביה' תיבה אחת הן, או שמא רב לא בא לחלוק אלא להוסיף.
26 שגם 'מרחביה' תיבה אחת היא. מוכיחה הגמרא: תא שמע, דאמר
27 רב, 'ידידיה' נחלק לשנים – לשתי תיבות. לפיכך תיבת 'ידידי' היא
28 חול ותיבת 'יה' היא קורש – יש בה קדושת שם ה'. אם כן, מוכח
29 שרב בא לחלוק על רב חסדא שאמר ש'ידידיה' היא תיבה אחת.
30 הגמרא מוסיפה להסתפק בדעת רב: איבעיא להו, תיבת 'הללויה'
31 שאמר רב חסדא שהיא תיבה אחת, לדעת רב שלא הזכיר אותה
32 מאי – מהי, האם היא תיבה אחת או שמא היא מחולקת לשתי
33 תיבות. מוכיחה הגמרא: תא שמע, דאמר רב, תיבא תילי דבי חביבא
34 – ראייתא את ספר התהלים שבבית דודי רבי חייא, דקתיב בהו –
35 שתיבת 'הללויה' כתובה בהם כשיא מחולקת, 'הללו' קתד ינסא –
36 'יה' קתד ינסא – 'הללו' בסוף שורה ו'יה' בתחילת השורה
37 שאחריה. ומעדות זו שאמר רב, מוכח שהוא סובר שתיבת
38 'הללויה' מחולקת לשתי תיבות.
39 מוסיפה הגמרא: ודבר זה שסובר רב ש'הללויה' מחולקת לשתי
40 תיבות, פליגא דרבי יהושע בן לוי – הוא חולק על רבי יהושע בן
41 לוי, דאמר רבי יהושע בן לוי, מאי – מהו פירוש 'הללויה' שנאמר
42 בכמה מקומות בתהלים, תללוהו תהלים הרבה. מבואר שהוא
43 סובר ש'הללויה' תיבה אחת היא. עוד מוסיפה הגמרא: ופליגא
44 דידיה אדידיה – ואף דברי רבי יהושע בן לוי חולקים וסותרים את
45 דברי עצמו, שמצאנו שהוא פירש את תיבת 'הללויה' באופן אחר.
46 דאמר רבי יהושע בן לוי, בעשרה מיני מאמרות של שבת נאמר ספר
47 תהלים, כלשון 'ציונה' (למצח' ה א), כלשון 'נינו' (בנגינות' (שס),
48 כלשון 'משכיל' (לכ א), כלשון 'מזמור' (ג א), כלשון 'שיר' (ל א), כלשון
49 'אשר' (א א), כלשון 'תהלה' (תהלה לדוד' (קמה א), כלשון 'תפלה'
50 'תפלה למשה' (א א), 'תפלה לעני כי יעטוף' (קב א), כלשון 'הודיה'
51 'הודו לה' כי טוב' (ק א), כלשון 'הללויה' (ק א). והמאמר הגדול
52 – (החשוב) מכוון הוא 'הללויה', מפני שהוא כולל שם ה' ושבת לה'
53 כבת אחת.
54 הגמרא מבררת מי תיקן את ההלל: אמר רב יהודה אמר רב שמואל,
55 השיר שנאמר בתורה, 'אז ישיר משה' וגו' (שמות טו א), משה ובני
56 ישראל אמרוהו ותיקננהו בשעה שעלו מן תב, על נס קריעת ים סוף,
57 ולא היתה שירה זו קיימת לפני כן. ודבר זה פשוט הוא ואין
58 להסתפק בו. ומה שיש להסתפק, הלל זה שאנו אומרים בראשי
59 חדשים וימים טובים, מי אמרו ותיקנו. משיב שמואל: נביאים שהיו
60 ביניהן – בעם ישראל, הם שתקנו להן ל'ישראל' שיהיו אומרים אותו

פסחים. פרק עשירי – ערבי פסחים דף קיז עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל" (שטיינזלץ) קמ"ה רש"י

1 **הבי גרסינו: שעומדים** בבית ה' בחצרות בית אלהינו הללויה דבתריה ריש
 2 פירקא – ולא גרסינו: "העומדים בבית ה' בלילות", דאם כן הוה ליה למינקט "ברכך
 3 ה' מצידך" שזוהו פסוק למעלה מהללויה, ולא הוה ליה למינקט שלשה פסוקים למעלה. לכך
 4 נראה דגרסינו כדפרישית. ולפי זה אנו צריכין לומר בה' "הללויה הללו את שם ה' הללו עבדי
 5 ה' שעומדים בבית ה'" וגו' שלמעלה מזה אינו
 6 תחלת המזמור, דלא יתכן שיהיה המזמור שני
 7 פסוקים. ועוד, דאמרין במדרש: מאה ארבעים
 8 ושבעה מזמורים יש בספר תהלים כנגד שנות
 9 יעקב, אלא הוא סופו של "שיר המעלות הנה
 10 ברכו" וגו'. ואתי שפיר דקאמרין לקמן רב אחא
 11 בר יעקב דמתחיל הלל הגדול ממי יעקב בחר לו
 12 יד' דהוה תחלת המזמור, דבעינן אחר לא יתכן
 13 שהיה מתחיל הלל מאמצע המזמור.
 למען

1 אחת היא – כלומר, תיבה אחת היא ואין התיבה נחלקת לשנים. הללו כהך גיפא – בסוף
 2 שיטה ויהי' בתחלת שיטה האחרת. שיר שבתורה – "או ישיר משה". ועל כל צרה שלא
 3 תבא עליהם – לישנא מעליא הוא דנקט, כלומר, שאם חס ושלום תבוא צרה עליהן וישעו
 4 ממנה, אומרים אותו על גאולתן, כגון תוכחה. כל תפלות – כל מזמורים הפותחים בתפלה.
 5 כגון "תפלה לעני כי יעשוף" (תהלים קב). אפשר

1 ישראל שוהפין את פסחיהו – מציאת מצרים
 2 ועד דוד, ולא אמרו עליו הלל. דבר אחר פסלו של
 3 מיכה עומד – בימי דוד בבכי באותו מקום,
 4 וישראל אומרים הלל שכתוב בו "כמוהם היו
 5 עושיהם" וגו', אלא ודאי על הים נאמר תחלה
 6 ושוב לא פסק. ניצוח וניגון לעתיד לבא – כל
 7 מקום שנאמר "למנצח בנגינתו" מלעמיד הוא
 8 מדבר. על ידי תורנגן – הוא אומר ואחר
 9 מפרש. יהושע וכל ישראל אמרוהו – כלומר, אף
 10 יהושע וכל ישראל אמרוהו. הללויה – כולוהו
 11 דבספר תהלים. קראי מוסיפין – בעלי מקרא
 12 מוסיפין אף אלו.

קסבר

רשב"ם

1 לרוד מוזמר – משמע: תחלה היה לרוד רוח
 2 הקודש ואחר כך מזמור. מוזמר לרוד – משמע:
 3 מתוך המזמור באה שכינה לרוד. ללמד מבאן
 4 בו' – מבאן אתה ללמד, וגם מפסוק אחר מוכיח,
 5 שנאמר: "ועתה קחו לי מנגן" וגו'. שמחה של
 6 מצוה – כי הך דיקוה לי מנגן" שהיה מתכוין
 7 שתשרה עליו שכינה, וכן תהלים – אם הולך
 8 לישן מתוך שמחה, רואה חלום טוב. הא בריב
 9 – צריך ללמוד מתוך דבר שמחה. שעמדו על
 10 הים – לאחר שעברו דבריהם (תהלים קיז):
 11 "הים ראה וינסג" ותפלו "לא לנו" פן יעבר
 12 פרעה ויחלו אחריהם. יהושע וכל ישראל
 13 אמרוהו – כלומר, אף ישראל ויהושע אמרוהו,
 14 וכן פירש רבינו. ולא נהירא לי, שאם כן כבולין
 15 אתה צריך לפרש כן, ואם כן מאי בנייהו ובין
 16 חכמים שאומרים: נביאים שביניהן אמרוהו וכו',
 17 ואתי למימר דכל הני דאמרין לעיל אמרוהו על
 18 צרתן, שהרי תקנודו נביאים לכך, אלא כל אחד
 19 מן התנאים הכי קים ליה מרבייה. הללויה ריש
 20 פירקא – כולוהו הנך דספר תהלים שאין בו כי
 21 אם אחת לבדו בין פרק לפרק, אבל מקום שיש
 22 שני פעמים הללויה בין פרק לפרק, לא פליגי רב
 23 חסדא ורבה בר רב הונא דחד מלעיל חד
 24 מלרע. קראי מוסיפין – בעלי מקרא מוסיפין
 25 אף אלו.
 מאי

1 **הוושע בן לוי. דאמר רבי יהושע בן לוי:** מאי הללויה – הללויה בהלולים תרבה. ופליגא דידיה
 2 אדיריה, דאמר רבי יהושע בן לוי: בעשרה מאמרות של שבת נאמר ספר תהלים: בניצוח, בנגון,
 3 במשפיל, במזמור, בשייר, באשרי, בתהלה, בתפלה, בהודאה, בהללויה. גדול מכוון הללויה,
 4 שכולל שם ושבת בבת אחת. אמר רב יהודה אמר שמואל: שיר שבתורה – משה וישראל
 5 אמרוהו בשעה שעלו מן הים. והלל זה מי אמרו? נביאים שביניהן תקנו להן לישראל, שיהו
 6 אומרין אותו על כל פרק ופרק ועל כל צרה וצרה שלא תבא עליהן, ולכשנאמרו אומרים אותו
 7 על גאולתן. תניא: היה רבי מאיר אומר: כל התושבחות האמורות בספר תהלים פלו דוד אמרו,
 8 שנאמר: "כלו תפלות דוד בן ישי". אל תיקרי "כלו" אלא "כל אלו". הלל זה מי אמרו? רבי
 9 יוסי אומר, אלעזר בני אומר: משה וישראל אמרוהו בשעה שעלו מן הים, וחלוקין עליו חביריו
 10 לומר שדוד אמרו, ונראין דבריו מדבריהן. אפשר ישראל שחטו את פסחיהו ונטלו לולביהו ולא
 11 אמרו שירה? דבר אחר: פסלו של מיכה עומד בכך, וישראל אומרים את התלל! תנו רבנן:
 12 כל שירות ותושבחות שאמר דוד בספר תהלים – רבי אלעזר אומר: כנגד עצמו אמרו; רבי
 13 יהושע אומר: כנגד ציבור אמרו; והכמים אומרים: יש מן מן כנגד ציבור, ויש מן מן כנגד עצמו.
 14 האמורות בלשון יחיד – כנגד עצמו; האמורות בלשון רבים – כנגד ציבור. ניצוח וניגון – לעתיד
 15 לבא; משפיל – על ידי תורנגן; לרוד מוזמר – מלמד ששרתה עליו שכינה ואחר כך אמר
 16 שירה. מזמור לרוד – מלמד שאמר שירה ואחר כך שרתה עליו שכינה. ללמדך שאין השכינה
 17 שורה לא מתוך עצלות, ולא מתוך עצבות, ולא מתוך שחוק, ולא מתוך קלות ראש, ולא מתוך
 18 דברים בטלים, אלא מתוך דבר שמחה של מצוה, שנאמר: "ועתה קחו לי מנגן והיה כנגד המנגן
 19 ותהי עליו יד ה'". אמר רב יהודה אמר רב: וכן לדבר הלכה. אמר רב נחמן: וכן לחלום טוב.
 20 איני? והאמר רב גידל אמר רב: כל תלמיד חכם היושב לפני רבו ואין שפתותיו נוספות מר –
 21 תפוינה, שנאמר: "שפתותיו שושנים נוספות מור עובר". אל תקרי "שושנים" – אלא "שושנים";
 22 אל תקרי "מור עובר" אלא "מר עבר"! לא קשיא, הא – ברבה, הא – בתלמידא. ואי בעית
 23 אימא: הא והא ברבה, ולא קשיא: הא – מקמי דפתח, והא – לכתר דפתח. כי הא דרבה מקמי
 24 דפתח והו לרבנן אמר מילתא דבדיחותא, וכדחו רבנן. ולכפוף יתיב באימתא, ופתח בשמעתא.

1 תנו רבנן: הלל זה מי אמרו? רבי אלעזר אומר: משה וישראל אמרוהו בשעה שעמדו על הים. הם אמרו: "לא לנו ה' לא לנו", משיכה
 2 רוח הקודש ואמרה להן: "למעני למעני אעשה". רבי יהודה אומר: יהושע וישראל אמרוהו בשעה שעמדו עליהן מלכי כנען. הם
 3 אמרו: "לא לנו", ומשיכה וכו'. רבי אלעזר המודעי אומר: דבורה וברק אמרוהו בשעה שעמד עליהם סיסרא. הם אמרו: "לא לנו" ורוח
 4 הקודש משיכה ואמרת להם "למעני למעני אעשה". רבי אלעזר בן עזריה אומר: חזקיה וסיעתו אמרוהו, בשעה שעמד עליהם סנחריב.
 5 הם אמרו: "לא לנו" ומשיכה וכו'. רבי עקיבא אומר: חנניה מישאל ועזריה אמרוהו בשעה שעמד עליהם נבוכדנצר הרשע. הם אמרו:
 6 "לא לנו" ומשיכה וכו'. רבי יוסי הגלילי אומר: מרדכי ואסתר אמרוהו בשעה שעמד עליהם המן הרשע. הם אמרו: "לא לנו" ומשיכה
 7 וכו'. והכמים אומרים: נביאים שביניהן תיקנו להם לישראל שיהו אומרים אותו על כל פרק ופרק, ועל כל צרה וצרה שלא תבא עליהם
 8 לישראל, ולכשנאמרו אומרים אותו על גאולתן. אמר רב חסדא: הללויה סוף פירקא. רבה בר רב הונא אמר: הללויה ריש פירקא. אמר
 9 רב חסדא: הוונא להו לתילי דבי רב חנין בר רב, דכתיב בהו הללויה באמצע פירקא. אלמא: מספקא ליה. אמר רב חנין בר רבא: הכל
 10 מודים ב'תהלת ה' ידבר פי ויברך כל בשר שם קדשו לעולם ועד" (הללויה) תהלתיה דבתריה ריש פירקא. "רשע יראה וכעס שניו יחלק
 11 ונמס תאות רשעים תאבד", הללויה דבתריה ריש פירקא. ו"שעומדים בבית ה'" הללויה דבתריה ריש פירקא. קראי מוסיפין אף את אלו:
 12 "מנחל בדרך ישותה על בן ירים ראש" הללויה דבתריה ריש פירקא. "ראשית חכמה וראת ה' שכל טוב לכל עושיהם" הללויה דבתריה
 13 ריש פירקא. וימא פתנאי: עד היכן הוא אומר? בית שמאי אומרים: עד "אם הבנים שמחה", ובית הלל אומרים: עד "חלמיש למעני
 14 מים". ותניא אידך: עד היכן הוא אומר? בית שמאי אומרים: עד "בצאת ישראל ממצרים", ובית הלל אומרים: עד "לא לנו ה' לא לנו".

למען תזכור את יום צאתך מארץ מצרים - לכן קבעו זכר לצאת מצרים. ושמועתיה מהרב ר מאיר שיש במדרש: לפי שבמצרים עבדו בהם בישראל בפרך, ופרך בא"ת ב"ש - וגיל, שהם מלאכות ארבעים חסר אחת, ובשנאלו ממצרים חזירם על השבת לשבות מאותן שלשים ותשע מלאכות. רביעי אומר עליו הלל הגדול - רביעי גרסינו, ולא גרסינו חמישי. ולהרב ר יוסף טוב עלם שכתב בסדרו: קימעא לשתות מים יכנס אם חולה הוא או איסטניס, ואי בעי משתיא חמרא משום אונס לומר בחמישי הלל הגדול ישתנס. תימה: כיון שאוסר לשתות, איך תיקנו כוס חמישי? הא ארבע כוסות תיקנו ולא חמישי וכן מה שאוסר לשתות אפילו מים, הא לא מבטלי טעם מצה? דאפילו אתר הפסח לא אסר לקמן רק מיני מיכלא, אבל מיני מישתיא, אפילו יין, לא מצינו לאסר! הא דאמר: בין שלישי לרביעי לא שבתה - מפרש בירושלמי שלא ישתבר ושלא יוכל לומר הלל. וכן פסק רבינו שמואל לקמן דכל שתייה מותרת. ואפילו לפי המפרשים בין שלישי לרביעי לא שבתה שלא יבטל טעם מצה - מכל מקום במים לא מיירי, אלא ביון, דומיא "בין ראשון לשני שבתה" דמיירי ביון כי היכי דנגרריה לליביה דבאמרינו לעיל (קחא.ו). ומיהו, רוב עמא דבר לשתות, וגם רב אלפס התייר מים ולא אסר רק יין. מאי

מאי לאו פהא קמופלגי: למאן דאמר עד אם הבנים שמחה" סבר "הללויה" ריש פירקא, ומאן דאמר עד "בצאת ישראל" - סבר "הללויה" סוף פירקא! רב חסדא מתרין למעמיה: דכולי עלמא סברי "הללויה" סוף פירקא. מאן דאמר עד "בצאת ישראל" - שפיר; ומאן דאמר עד "אם הבנים שמחה" - עד ועד בכלל. ונימא עד "הללויה"! וכי תימא דלא ידעינן הי הללויה - ונימא: "הללויה" של "אם הבנים שמחה"! קשיא. רבה בר רב הונא מתרין למעמיה: דכולי עלמא "הללויה" ריש פירקא. מאן דאמר עד "אם הבנים שמחה" - שפיר. ומאן דאמר עד "בצאת ישראל" - סבר: עד ולא עד בכלל. ונימא עד הללויה! וכי תימא דלא ידעינן הי "הללויה" - ונימא: עד "הללויה" ש"בצאת ישראל"! קשיא. "והחתם בגאולה" אומר רבא: קריאת שמע והלל - גאל ישראל; דצלותא -

"גואל ישראל". מאי טעמא - דרחמי ניהו. אמר רבי זירא: דקידושא - אשור קדשנו במצותיו וצונו, דצלותא - קדשנו במצותיה. מאי טעמא - דרחמי ניהו. אמר רב אחא בר עקב: וצריך שצפיר יציאת מצרים בקידוש היום. פתיב הכא: "למען תזכור את יום", וכתיב התם: "זכור את יום השבת לקדשו". אמר רבה בר שילא: דצלותא "מצמיה כרן ישועה"; דאפמרתא "מגן דוד". "ועשיתי לך שם גדול בשם הגדולים" - תני רב יוסף: זהו שאומרים "מגן דוד". אמר רבי שמעון בן לקיש: "ואעשה לגוי גדול" - זהו שאומרים אלהי אברהם; "ואברכה" - זהו שאומרים אלהי יצחק; "ואגלה שמך" - זהו שאומרים אלהי יעקב. יכול יהו חותמין בכולן - תלמוד לומר: "והיה ברכה" - בך חותמין, ואין חותמין בכולן. אמר רבא: אשפתינא לסבי דפומבדיתא דיתבי וקאמרי: בשפתא, בין בצלותא בין בקידושא - "מקדש השבת"; ביומא טבא, בין בצלותא ובין בקידושא - "מקדש ישראל והזמנים". ואמינא להו אנא: אדרבה, דצלותא בין בשפתא בין ביומא טבא - "מקדש ישראל", בקידושא דשפתא - "מקדש השבת"; ביומא טבא - "מקדש ישראל והזמנים". ואנא אמינא טעמא דידו וטעמא דידכו, טעמא דידכו: שבת דקביעא וקיימא, בין בצלותא ובין בקידושא - "מקדש השבת"; יומא טבא, דישיראל הוא דקבעי ליה דקמעברי ריחי וקבעי לשני - "מקדש ישראל והזמנים". טעמא דידו: צלותא דרביים איתא - "מקדש ישראל"; קידוש דבחידי איתא, בשבת - מקדש השבת; ביום טוב - "מקדש ישראל והזמנים". ולא היא, צלותא ביחיד מי ליתיה, וקידושא ברביים מי ליתיה? ורבא סבר: ויל בתר עיקר. עולא בר רב נחית קמיה דרבא. אמר פסבי דפומבדיתא, ולא אומר ליה ולא מדי. אלמא: הדר ביה רבא. רב נתן אבוה דרב הונא בריה דרב נתן נחית קמיה דרב פפא. אמר פסבי דפומבדיתא, ושפתיה רב פפא. אמר רבינא: אנא איקלע לסורא קמיה דמרימר, ונחית קמיה שלוחא דציבורא. ואמר פסבי דפומבדיתא, והווי משתקי ליה פולי עלמא. אמר להו: שבקוהו! הילכתא פסבי דפומבדיתא. ולא הווי משתקי ליה. משנה מזוגו לו כוס שלישי - מברך על מזוגו. רביעי - גומר עליו את הלל, ואומר עליו ברכת השיר. בין הפוסות הללו, אם הוצה לשתות - ושתה; בין שלישי לרביעי לא ישתה. גמרא אמר ליה רב חנן לרבא: שמע מינה: ברכת המזון טעונה כוס! אמר ליה: ארבע פסי תיקנו רבנן דרף חירות, כל חד וחד נעביד ביה מצוה. "רביעי גומר עליו את החלל ואומר עליו ברכת השיר".

חתים תרייהו "מקדש השבת ישראל והזמנים" כדמפרש במסכת ביצה (ז). שבתא דקביעא וקיימא - משתמי ימי בראשית ואינה תלויה בקביעת החדוש. דברכיב איתא - משום כבוד רביב אומר "מקדש ישראל". קידוש ברביב מי ליתא - בבית הכנסת ובסעודת חתן. משנה ברכת השיר - בגמרא מפרש. בין הפוסות הללו - בין שנים הראשונים לשנים האחרונים, אם רצה לשתות ישתה. בין שלישית לרביעית לא ישתה - מצאתי בגמרת ירושלמי: למה לא ישתה? כדי שלא ישתבר, דתו לא מצוי למימר הלל. ופרקי תתם: והלא כבר משוכר הוא? שתה כבר הרבה בסעודתו ומשני: יין שבתוך המזון - אינו משכר, שלאחר המזון - משכר. והוא הדין נמי דייך שלפני המזון אינו משכר, ואם רצה לשתות בין ראשון לשני ישתה, דהא לא ממעט אנא אלא בין שלישית לרביעית. גמרא שמע מינה ברכת המזון טעונה כוס - דהא במסכת ברכות לא מתינתין ברהאי דטענה כוס, אלא מוסיקא שמינתין ליה. דאמר בריש פירקא (קח.ב): שמע מינה מהא מתניתין תמני, שמע מינה ברכת המזון טעונה כוס. ולימא נמי דמתניתין שמעינן ליה: הכי גרסינן ארבע כוסות תקינו להו רבנן וכל חד וחד נעביד ביה מצוה - כלומר, ראי שיעשה בו מצוה, אבל בשאר ימות השנה לא בעי כוס. שאף כאן אין הכוס בא בשביל ברכת המזון.

קסבר עד ועד בכלל - ואי אמינא: עד "בצאת" - סברי עלמא דאף בצאת בכלל, משום הכי אמר: עד "אם הבנים שמחה" ותו לא: ועד ולא עד בכלל - ואי הוה אמינא: עד "אם הבנים" - הוה משמע עד אם הבנים ולא אם הבנים בכלל. הכי גרסינן, כתיב הכא: "למען תזכור את יום צאתך" וגו', וכתיב התם: "זכור את יום השבת לקדשו". כשם הגדולים - כאברהם כיצחק ויעקב. דברכיב איתא - משום כבוד רביב אומר "מקדש ישראל". הכי

מאי לאו פהא קמופלגי: למאן דאמר עד אם הבנים שמחה" סבר "הללויה" ריש פירקא, ומאן דאמר עד "בצאת ישראל" - סבר "הללויה" סוף פירקא! רב חסדא מתרין למעמיה: דכולי עלמא סברי "הללויה" סוף פירקא. מאן דאמר עד "בצאת ישראל" - שפיר; ומאן דאמר עד "אם הבנים שמחה" - עד ועד בכלל. ונימא עד "הללויה"! וכי תימא דלא ידעינן הי הללויה - ונימא: "הללויה" של "אם הבנים שמחה"! קשיא. רבה בר רב הונא מתרין למעמיה: דכולי עלמא "הללויה" ריש פירקא. מאן דאמר עד "אם הבנים שמחה" - שפיר. ומאן דאמר עד "בצאת ישראל" - סבר: עד ולא עד בכלל. ונימא עד הללויה! וכי תימא דלא ידעינן הי "הללויה" - ונימא: עד "הללויה" ש"בצאת ישראל"! קשיא. "והחתם בגאולה" אומר רבא: קריאת שמע והלל - גאל ישראל; דצלותא -

"גואל ישראל". מאי טעמא - דרחמי ניהו. אמר רבי זירא: דקידושא - אשור קדשנו במצותיו וצונו, דצלותא - קדשנו במצותיה. מאי טעמא - דרחמי ניהו. אמר רב אחא בר עקב: וצריך שצפיר יציאת מצרים בקידוש היום. פתיב הכא: "למען תזכור את יום", וכתיב התם: "זכור את יום השבת לקדשו". אמר רבה בר שילא: דצלותא "מצמיה כרן ישועה"; דאפמרתא "מגן דוד". "ועשיתי לך שם גדול בשם הגדולים" - תני רב יוסף: זהו שאומרים "מגן דוד". אמר רבי שמעון בן לקיש: "ואעשה לגוי גדול" - זהו שאומרים אלהי אברהם; "ואברכה" - זהו שאומרים אלהי יצחק; "ואגלה שמך" - זהו שאומרים אלהי יעקב. יכול יהו חותמין בכולן - תלמוד לומר: "והיה ברכה" - בך חותמין, ואין חותמין בכולן. אמר רבא: אשפתינא לסבי דפומבדיתא דיתבי וקאמרי: בשפתא, בין בצלותא בין בקידושא - "מקדש השבת"; ביומא טבא, בין בצלותא ובין בקידושא - "מקדש ישראל והזמנים". ואמינא להו אנא: אדרבה, דצלותא בין בשפתא בין ביומא טבא - "מקדש ישראל", בקידושא דשפתא - "מקדש השבת"; ביומא טבא - "מקדש ישראל והזמנים". ואנא אמינא טעמא דידו וטעמא דידכו, טעמא דידכו: שבת דקביעא וקיימא, בין בצלותא ובין בקידושא - "מקדש השבת"; יומא טבא, דישיראל הוא דקבעי ליה דקמעברי ריחי וקבעי לשני - "מקדש ישראל והזמנים". טעמא דידו: צלותא דרביים איתא - "מקדש ישראל"; קידוש דבחידי איתא, בשבת - מקדש השבת; ביום טוב - "מקדש ישראל והזמנים". ולא היא, צלותא ביחיד מי ליתיה, וקידושא ברביים מי ליתיה? ורבא סבר: ויל בתר עיקר. עולא בר רב נחית קמיה דרבא. אמר פסבי דפומבדיתא, ולא אומר ליה ולא מדי. אלמא: הדר ביה רבא. רב נתן אבוה דרב הונא בריה דרב נתן נחית קמיה דרב פפא. אמר פסבי דפומבדיתא, ושפתיה רב פפא. אמר רבינא: אנא איקלע לסורא קמיה דמרימר, ונחית קמיה שלוחא דציבורא. ואמר פסבי דפומבדיתא, והווי משתקי ליה פולי עלמא. אמר להו: שבקוהו! הילכתא פסבי דפומבדיתא. ולא הווי משתקי ליה. משנה מזוגו לו כוס שלישי - מברך על מזוגו. רביעי - גומר עליו את הלל, ואומר עליו ברכת השיר. בין הפוסות הללו, אם הוצה לשתות - ושתה; בין שלישי לרביעי לא ישתה. גמרא אמר ליה רב חנן לרבא: שמע מינה: ברכת המזון טעונה כוס! אמר ליה: ארבע פסי תיקנו רבנן דרף חירות, כל חד וחד נעביד ביה מצוה. "רביעי גומר עליו את החלל ואומר עליו ברכת השיר".

פסחים דף ק"ז עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום שלישי) קמז

61 בחתימתו 'נאל ישראל' בלשון עבר, מפני שנתקנו לספר ולשבח על
62 גאולת ישראל שאירעה בעבר ביציאת מצרים. אבל בברכת
63 גאולה דצלותא – שבתפילת שמונה עשרה, אומר בלשון הוו 'נאל
64 ישראל', מאי טעמא – מהו הטעם שבתפילה אומר בלשון זו, משום
65 דרתימי ניהו – שהיא בקשת רחמים לעתיד ואינה שבח על העבר,
66 לפיכך אינו יכול לומר בה 'גאל ישראל' בלשון עבר.
67 הגמרא מביאה ברכה נוספת שנאמרת בשינוי לשונות: אמר רבי
68 וירא, אף בברכת קדושת היום יש שינוי לשונות, דקידושא –
69 בקידוש אומר 'אשר קדשנו במוצותיו (וצינו) בלשון עבר, מפני
70 שהיא הודאה על העבר, אבל דצלותא – בתפילה אומר 'קדשנו
71 במוצותיך, בלשון בקשה, מאי טעמא – מהו הטעם שבתפילה אומר
72 בלשון זו, משום דרתימי ניהו – שהתפילה היא בקשת רחמים.
73 הגמרא מוסיפה בענין ברכת קדושת היום, שצריך להזכיר בה את
74 יציאת מצרים: אמר רב אחא בר יעקב, וצריך שייזכר את יציאת
75 מצרים בקידוש היום – בברכת קדושת היום בשבת, הן בקידוש והן
76 בתפילה. ולמדו כן בגזירה שוה, קתיב קא – כתוב כאן בפסח
77 (דברים טו א) 'למען תזכור את יום צאתך מארץ מצרים כל ימי חייך',
78 וקתיב קתיב – וכתוב שם בשבת (שמות כ ח) 'זכור את יום השבת
79 לקדשו', וכיון שכתוב בשניהם לשון 'זכירה' יש ללמוד שצריך
80 להזכיר בשבת ענין יציאת מצרים. וכשם שבפסח צריך להזכיר את
81 יציאת מצרים, כך גם בשאר מועדים צריך להזכיר.
82 הגמרא מביאה ברכה נוספת שנאמרת בשינוי לשונות: אמר רבא
83 בר שילא, אף בברכה על הרמת קרן מלכות בית דוד יש שינוי
84 לשונות, דצלותא – בברכה הנאמרת בתפילה 'את צמח דוד עבדך
85 מהרה תצמיח, וקרנו תרום בישועתך' וכו'. חותם 'מצמיח קרן
86 וישועה', ואילו דאפמרתא – בברכה שלאחר קריאת ההפטרה
87 'שמחנו ה' אלהינו באלהינו הנביא עבדך ובמלכות בית דוד
88 משיחך' וכו'. חותם 'מגן דוד'. וטעם שינוי הלשון, משום שהתפילה
89 היא בקשת רחמים, לפיכך שייך לומר בה 'מצמיח קרן ישועה'
90 לבקש שיצמיח קרן ישועה לישראל, ואילו הלשון 'מגן דוד' אין
91 משמעותה בקשת רחמים.
92 הגמרא מביאה את דרשת הכתוב בענין חתימת הברכה 'מגן דוד':
93 נאמר בדברי ה' לדוד המלך על ידי נתן הנביא (שמואל ב ז ט),
94 'ועשיתי לך שם גדול כשם הגדולים אשר בארץ. תני – שנה על כך
95 רב יוסף, 'שם גדול' שנאמר לדוד, 'זהו שחותמים בברכת ההפטרה
96 בשמו ואומרים 'מגן דוד', כשם שחותמים בשמו של אברהם
97 ואומרים 'מגן אברהם'.
98 הגמרא מביאה גם את דרשת הכתוב בענין ברכת 'מגן אברהם':
99 אמר רבי שמעון בן לקיש, נאמר לאברהם אבינו (בראשית יב ג),
100 'ואעשה לך גוים גדולים ואברךך ואגדלה שמך ויהי ברכה'. ויש לדרוש
101 כך, 'ואעשה לך גוים גדולים' זהו שאומרים בתפילה בברכת אבות 'אלהי
102 אברהם', 'ואברךך' זהו שאומרים 'אלהי יצחק', 'ואגדלה שמך' זהו
103 שאומרים 'אלהי יעקב'. וכול היית לומר שיהו חותמין את הברכה
104 בכולן, שיאמרו 'מגן אברהם יצחק ויעקב, תלמוד לומר – מלמדנו
105 הכתוב 'ויהי ברכה', כך חותמין את הברכה ואין חותמין בכולן.
106 הגמרא דנה בלשון חתימת ברכת קדושת היום בשבתות וימים
107 טובים, ומביאה בענין זה מחלוקת רבא וסבי דפומבדיתא: אמר
108 רבא, ואשכחתינא לסבי דפומבדיתא – מצאתי את זקני פומבדיתא
109 דיתבי וקאמרי – כשהם יושבים ואומרים כך, בברכת קדושת היום
110 שאומר בשבתא ובשבת, בין בצלותא בין בקידושא – בין בתפילה
111 ובין בקידוש, חותם בלשון 'מקדש השבת', ואילו בברכת קדושת
112 היום שאומר ביום טוב, בין בצלותא ובין בקידושא –
113 בין בתפילה ובין בקידוש, חותם בלשון 'מקדש ישראל והימים'.
114 ואמינא להו אנא – ואמרתי להם אני, חולק אני עליכם, אדרבה,
115 בברכת קדושת היום דצלותא ובתפילה, בין בשבתא בין ביום טוב
116 טבא – בין בשבת ובין ביום טוב, חותם בלשון 'מקדש ישראל', ואילו
117 בברכת קדושת היום בקידושא ובקידוש יש חילוק, דשבתא –
118 בקידוש של שבת חותם בלשון 'מקדש השבת', בקידוש של יום טוב
119 טבא – יום טוב חותם בלשון 'מקדש ישראל והימים'. והוספתי
120 לומר להם כך, ואנא אמינא טעמא דידי ומעמא דרבנן – ואני אומר

1 מאי – מהו הטעם ששינוי התנאים זה מלשוננו של זה, לאו – האם
2 לא משום דקא קמיפלגי – שבדבר זה נחלקו, במקומות שנאמרה
3 תיבת 'הללויה' בין פרק לפרק, האם היא שייכת לפרק הקודם או
4 לפרק הבא, ומאחר שסוף הפרק הראשון בהלל ותחילת הפרק
5 השני כך הם, 'אם הננים שמחה הללויה. בצאת ישראל וגו', נקט
6 כל אחד מהם בלשון אחרת כפי שיטתו, למאן דאמר – לפי התנא
7 במשנתנו שלבית שמאי אומר עד 'אם הננים שמחה', יש לפרש
8 שפךר שתיבת 'הללויה' היא ריש פירקא – ראש הפרק הבא, לפיכך
9 אינו אומר אותה על כוס שני, מכיון שלבית שמאי אומר את
10 הפרק הראשון, ואילו תיבת 'הללויה' שייכת לפרק השני, לכן נקט
11 בלשוננו שאומר רק עד 'אם הבנים שמחה', ומאן דאמר – ולפי
12 התנא בברייתא שלבית שמאי אומר עד 'בצאת ישראל', פכר
13 שתיבת 'הללויה' היא סוף פירקא – סוף הפרק הקודם, לפיכך אומר
14 אותה על כוס שני, ולכן נקט בלשוננו שאומר עד 'בצאת ישראל'.
15 הגמרא דוחה שמחלוקת התנאים אינה בנידון שנחלקו האמוראים
16 בתיבת 'הללויה' שבין פרק לפרק, אלא כל אחד מהאמוראים
17 יפרש את דברי שני התנאים כשיטתו. דוחה הגמרא: רב הוסיף
18 שאמר שתיבת 'הללויה' שבין פרק לפרק היא סוף הפרק הקודם
19 מותרין את דברי שני התנאים למעמייהו וכשיטתו, דכולי עלמא –
20 התנא במשנתנו והתנא בברייתא פכרין – וסבורים שתיבת 'הללויה'
21 היא סוף פירקא – הפרק הקודם 'אם הבנים שמחה, הללויה' ואף
22 לבית שמאי אומר אותה על כוס שני, ומאן דאמר – התנא בברייתא
23 שאמר עד 'בצאת ישראל' שפיר – ומובן, ומאן דאמר – התנא
24 במשנתנו שאמר עד 'אם הננים שמחה' נקט בלשון זו משום שסבר
25 'עד, ועד בכלל', כלומר שאף מקום שאמרו עד אליו הוא בכלל,
26 ולכן מובן מדבריו שאומר אף את הפסוק 'אם הבנים שמחה,
27 הללויה'.
28 מקשה הגמרא: מכיון שתיבת 'הללויה' היא סוף הפרק הראשון,
29 מדוע אמר התנא במשנתנו עד 'אם הבנים שמחה', וכפי שהתבאר
30 שאף תיבות אלו בכלל אמירתו, ונימא – ויאמר עד 'הללויה', שהרי
31 אף תיבה זו בכלל הפרק הראשון שהוא אומר. וכי תימא – ואם
32 תרצה לומר, ולא דיעינן הי 'הללויה' – שאם יאמר התנא כך לא
33 נדע באיזה 'הללויה' מדובר, עדיין יקשה, ונימא – ויאמר התנא
34 במפורש, שאומר עד 'הללויה' של 'אם הננים שמחה'. מסיקה
35 הגמרא: קשיא – אכן קשה הדבר.
36 הגמרא מבארת כיצד יפרש רבה בר רב הונא את דברי שני
37 התנאים כשיטתו. מוסיפה הגמרא: ורבה בר רב הונא שאמר
38 שתיבת 'הללויה' שבין פרק לפרק היא תחילת הפרק הבא מותרין
39 את דברי שני התנאים למעמייהו וכשיטתו, דכולי עלמא – התנא
40 במשנתנו והתנא בברייתא סבורים שתיבת 'הללויה' היא ריש
41 פירקא – ראש הפרק הבא 'הללויה, בצאת ישראל וגו' ולבית
42 שמאי אינו אומר אותה על כוס שני, ומאן דאמר – התנא במשנתנו
43 שאמר עד 'אם הננים שמחה' שפיר – ומובן, ומאן דאמר – התנא
44 בברייתא שאמר עד 'בצאת ישראל' נקט לשון זו משום שפכר עד,
45 ולא עד בכלל', כלומר שמקום שאמרו עד אליו הוא עצמו אינו
46 בכלל, ולכן מובן מדבריו שאינו אומר פסוק זה.
47 מקשה הגמרא: מכיון שתיבת 'הללויה' היא תחילת הפרק הבא,
48 מדוע אמר התנא בברייתא שאומר עד 'בצאת ישראל ממצרים',
49 וכפי שהתבאר שתיבות אלו אינו אומר, ונימא – ויאמר עד
50 'הללויה', שהרי אף תיבה זו אינו אומר. וכי תימא – ואם תרצה
51 לומר, ולא דיעינן הי 'הללויה' – שאם יאמר התנא כך לא נדע
52 באיזה 'הללויה' מדובר, עדיין יקשה, ונימא – ויאמר התנא
53 במפורש, שאומר עד 'הללויה' שבפסוק 'בצאת ישראל ממצרים'.
54 מסיקה הגמרא: קשיא – אכן קשה הדבר.
55 שינוי במשנה: והותם בגאולה. נחלקו רבי טרפון ורבי עקיבא
56 במשנתנו כיצד הוא חותם בגאולה, ולרבי עקיבא הוא חותם
57 בברכה 'גאל ישראל'.
58 הגמרא מבארת שינוי לשונות בברכת גאולה: אמר רבא, בברכת
59 גאולה הנאמרת לאחר קריאת שמע שחיות וערבית, וכן בברכת
60 גאולה הנאמרת בהלל בליל הסדר וכפי ששינוי במשנתנו, אומר

60 נתקלתי כל כך עד שאני וחמורי נאכל פאכוס אהר, כלומר, האם
 61 מאכלי יהיה מעתה ואילך עשב, כמאכלו של החמור. בין שאמר
 62 לו הקדוש ברוך הוא 'בועת אפיך תאכל לחם' (שם ג יט), נתקרה
 63 דעתו.
 64 הגמרא ממשיכה בענין זה: אמר רבי שמעון בן לקיש, אשרינו אם
 65 עמינו בראשונה – אשרינו אילו היינו נשאים בקללה הראשונה,
 66 שהיה מאכלנו עשב השדה ולא לחם, שהיתה פרנסתנו מצויה
 67 בכל מקום ללא טורח כלל. ומסיימת הגמרא, ועדיין לא פלמינו
 68 מינה – ומכל מקום לא יצאנו מכך לגמרי, דקא אכלינו עיסבי
 69 דרבנא – שהרי מלבד הלחם אנו אוכלים גם עשבי השדה,
 70 המצויים לנו ללא טורח.
 71 הגמרא ממשיכה לדרוש ענין מוזנות האדם מהלל הגדול: אמר רב
 72 שיובי משמיה דרבי אלעזר בן עזריה, קשין מוזנותיו של אדם, כלומר,
 73 גדול הוא הנס שעושה הקדוש ברוך הוא לאדם כשמספק לו
 74 מוזנותיו, כנס שעשה לישראל בקריעת ים סוף, דכתיב (תהלים קלו
 75 כה) 'נתן לחם לכל בשר' וקסמיך ליה – וסמוך לו למעלה באותו
 76 המזמור (פסוק יג) נאמר 'לגור ים סוף לגורים', ויש ללמוד מכך, שענין
 77 המוזנות, נס גדול הוא בקריעת הים.
 78 הגמרא מביאה דרשה נוספת בדבר הקשה בקריעת ים סוף: אמר
 79 רבי אלעזר בן עזריה, קשין נקביו של אדם כשהוא עצור מלהפנות,
 80 בקושי יום המיתה ונקריעת ים סוף, שנאמר (ישעיה נא יד) 'מחר צעה
 81 להפתח ולא ימות לשחת', ומשמעו, שזקוק הוא האדם שימחרו
 82 נקביו להפתח בשביל שלא ימות, ומכאן יש לדרוש, מי שבני מעיו
 83 עצורים, שאינו יכול להפנות נקביו, ימות. וכתב בתריה (פסוק טו)
 84 'ונכי ה' אלהיך רגע תים ויחמו גליו', ומשמעו, אני ה' בקעתי לכם
 85 את ים סוף, והמו גליו במקום הבקיעה. הרי שהשוה הכתוב עצירת
 86 הנקבים במיתה ולקריעת ים סוף.
 87 הגמרא מביאה דרשות נוספות שאמרו משמו של רבי אלעזר בן
 88 עזריה: ואמר רב ששת משום רבי אלעזר בן עזריה, כל המבנה את
 89 המועדות, שעושה מלאכה בחולו של מועד, הרי זה פאילו עובר
 90 עבודה זרה, שנאמר לגבי עבודה זרה (שמות לד יז) 'אלהי מסכה לא
 91 תעשה לך', וכתב בתריה (פסוק יח) 'את חג המועדות תשמרו', ומפסוק
 92 זה דרשו (תהיגה יח), שאסור לעשות מלאכה בחול המועד.
 93 ומסמיכות הפסוקים יש ללמוד, שהעובר ועושה בו מלאכה, חשוב
 94 כעובד עבודה זרה.
 95 ועוד אמר רב ששת משום רבי אלעזר בן עזריה, כל המספר לשון
 96 הרע, וכל המקבל לשון הרע, שמאמין למה שממע, וכל המעיד
 97 עדות שקר בקהילו, ראוי להשליכו לכלבים, שנאמר לגבי טריפה
 98 (שמות כב ג) 'לכלב תשליכו אותו', וכתב בתריה (שם כג א) 'לא תשא
 99 שמע שוא' שמשמעו, לא תקבל שמועה של שקר, ומכאן אזהרה
 100 למקבל לשון הרע, וקרי ביה – ועוד יש לדרוש את הפסוק ולקרוא
 101 אותו בלשון 'לא תשא שמע שוא', לא תשמיע שמועת שקר,
 102 ומכאן אזהרה למספר לשון הרע ולמעיד עדות שקר. ומסמיכות
 103 הפסוקים יש ללמוד, שהעובר על אחד משלשת איסורים אלו,
 104 ראוי להשליכו לכלבים.
 105 הגמרא חורת לענין הלל הגדול. שואלת הגמרא: וכי מאחר
 106 דאיבא 'הלל הגדול', שהוא משובח יותר, שנאמר בו שהקדוש ברוך
 107 הוא יושב ברומו של עולם ומחלק מוזנות לכל בריה, אם כן, אכן
 108 מאי מעמא אמרינו האי – מדוע אנו אומרים הלל זה המקובל בכל
 109 רגל ורגל, ובכל עת שנגאלים מצרה הבאה על הציבור, ואין אנו
 110 אומרים הלל הגדול.
 111 משיבה הגמרא: משום כוון המשה דברים הללו שהם מענין
 112 הגאולה, ולכן ראוי לאומרו בכל זמן שבו מודים על גאולת
 113 ישראל. ואלו הם, יציאת מצרים, וקריעת ים סוף, ומתן תורה,
 114 ונתתיית המיתים, והכלל של משיח – הצרות והקושי הבאים טרם
 115 ביאת המשיח.
 116 מפרשת הגמרא היכן נאמרו חמשת הדברים הללו בהלל: יציאת
 117 מצרים, דכתיב בו (תהלים קיד א) 'יצאת ישראל ממצרים', וקריעת ים
 118 סוף, דכתיב בו (שם קיד א) 'תים ראה ינסו'. מתן תורה מוזכר בהלל,

1 מבררת הגמרא: מאי 'ברכת השיר'. מבאר הגמרא: רב יהודה
 2 אמר, ברכת השיר היא אמירת 'הללוך ה' אלהינו' וכו' שלאחר
 3 ההלל, וחתמתה היא 'ברוך אתה ה' מלך מהולל בתשבחות'. ורבי
 4 יוחנן אמר, ברכת השיר היא להוסיף ולומר 'נשמך כל ה' הנאמרת
 5 בסיום פסוקי דזמרה של שבת יום טוב, וזהו מלבד ברכת 'הללוך'
 6 הנאמרת תמיד בסיום ההלל.
 7 הגמרא מביאה דבר נוסף שאומרים על כוס רביעי: תנו רבנן, כוס
 8 רביעי, גומר עליו את ההלל, שהתחיל בו קודם הסעודה, ואמר
 9 עליו גם 'הלל הגדול' (מזמור קל"ו בתהלים), דברי רבי מרפון. ויש
 10 אומרים, אין אומר זה, אלא אומר המזמור 'ה' רעי לא אחסר' (תהלים
 11 כג א), לשבח על הזמן שאכל.
 12 הגמרא מבאר ענין 'הלל הגדול'. מבררת הגמרא: מהיכן בספר
 13 תהלים הוא 'הלל הגדול'. מבאר הגמרא: רבי יהודה אמר, מהודו
 14 לה' כי טוב פי לעולם חסדו' (תהלים קלו א), עד הפסוק 'על נהרות
 15 כבל', (שם קלו א) ולא עד בכלל. ורבי יוחנן אמר, מ'שיר המעלות הזה
 16 ברכו את ה' (שם קלו א), עד 'על נהרות כבל'. רב אחא בר יעקב אמר,
 17 מ'פי יעקב כחר לו יח' (שם קלה ד) עד 'על נהרות כבל'.
 18 הגמרא מבאר את הסיבה שקרוי הוא 'הלל הגדול'. מבררת הגמרא:
 19 ולמה נקרא שמו 'הלל הגדול'. מבאר הגמרא: אמר רבי יוחנן, מפני
 20 שמוזכר בו שתקדוש ברוך הוא יושב רגליו של עולם, כמו שאמר
 21 (שם קלו כו) 'הודו לאל השמים', ומחלק מוזנות לכל בריה, כמו
 22 שנאמר (שם קלו כה) 'נתן לחם לכל בשר', וזהו דבר גדול שהקב"ה
 23 יושב ברומו של עולם ומשגיח על הבריות השפלות, ליתן לכל
 24 אחד ואחד די מחסורו, ועל שם זה נקרא 'הלל הגדול'.
 25 הגמרא מביאה דרשות בדברי המזמור: אמר רבי יהושע בן לוי, הני
 26 עשרים וששה הודו – אלו עשרים וששה הפסוקים של 'הודו'
 27 האמורים במזמור, כנגד מי נאמרו. כנגד עשרים וששה דורות שבא
 28 הקדוש ברוך הוא בעולמו, מאדם הראשון עד משה רבינו, ולא נתן
 29 להם תורה, ולא היו ראויים לזמן בלא זכות התורה, וזו אותם
 30 כחסדו ובטובו הגדול.
 31 הגמרא ממשיכה לדרוש: אמר רב חסדא, מאי דכתיב 'הודו לה' כי
 32 טוב כי לעולם חסדו', כך פירושו, הודו לה' שגובה חובתו של אדם,
 33 כמובן, כלומר, אדם המרחיב בעונש על חטאו, הקדוש ברוך הוא
 34 עושה עמו חסד וגובה ממנו את חובתו מן הטוב שהוא עצמו
 35 השפיע עליו, את חובו של העשיר גובה בשורו, ואת חובו של העני
 36 גובה פשו, את חוב היתום גובה בפיצתו, ואת חוב האלמנה
 37 בתרנגולתה, כל אחד כפי הישג ידו, ובכך שמפסידו ממון מכפר על
 38 גופו, ועל כך אמר הכתוב 'הודו לה' כי טוב כי לעולם חסדו', הודו
 39 לה' שעושה לעולם חסדו, ביצי טוב, בכך שגובה מן הבריות בטוב
 40 שנתן להם.
 41 מתוך שהוכר לעיל חסד ה' בענין המזון, מביאה הגמרא דרשה
 42 נוספת בענין זה: אמר רבי יוחנן, קשין מוזנותיו של אדם, בפלגים
 43 ביוולדה – קשה הצער שמצטער האדם להשיג את מוזנותיו, כפול
 44 מצער היוולד. ואילו ביוולדה כתיב, בקלות שנתקלה חוה אחר
 45 האכילה מעץ הדעת (בראשית ג טו) 'בעצב תלדי בנים', ואילו במוזנות
 46 כתיב, בקלות שנתקלה האדם 'בעצב תלדי בנות', ואילו ביוולדה (שם
 47 ג יז) 'ועצבון משמעו פעמיים עצב, הרי שצער המזון כפול הוא
 48 מצער הלידה.
 49 עוד אמר רבי יוחנן, קשין מוזנותיו של אדם יותר מן הגאולה, דאילו
 50 בגאולה כתיב, בברכת יעקב אבינו למנושה ואפרים 'המלאך הנאל
 51 אתי מקל רע יברך את הנערים' (שם מח טו), הרי שמלאך בעלמא
 52 מספיק בשביל לגאול, ואילו במוזנות כתיב, בתחילת דברי יעקב
 53 ליוסף 'האלהים הרעה אתי' (שם מח טו), ופירושו ה' הזן אותי, הרי
 54 שלענין מוזנות, אין די במלאך, אלא צריך לקבלם מיד ה'.
 55 מתוך שהזכר ענין עונשו של אדם הראשון, מביאה הגמרא
 56 דרשה נוספת בענין זה: אמר רבי יהושע בן לוי, בשעה שאמר הקדוש
 57 ברוך הוא לאדם הראשון, אחר שאכל מעץ הדעת, שנתקלה
 58 האדמה בעבורו 'קוין ודרדר תצמיח לך ואכלת את עשב השדה'
 59 (שם ג יח). ולנו עינינו דמעות. אמר לפניו, רבנו של עולם, וכי

פסחים. פרק עשירי – ערבי פסחים דף קיח עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזלץ)" קמט רש"י

1 הכי גרסינן: רביעי גומר עליו את ההלל ואומר עליו הלל הגדול. שהקדוש ברוך הוא יושב
2 ברומו של עולם כו' – דכתיב: "הודו לאל השמים" "נותן לחם לכל בשר" והיינו דבר
3 גדול. עשיר בשורו – מפסידו ממנו ומכפרו על גופו. קשין נקביו של אדם – כשהוא
4 עצור, כיום המיתה.

1 יהללך – (נשמת כל חי) וגומרין "ברוך אתה ה'
2 מלך מהולל בתשבותי" וזו היא ברכת השיר
3 דמתניתין, כלומר ברכת השבת. ורבי יוחנן אמר
4 נשמת כל חי – אף "נשמת" דהיינו ברכת השיר
5 דמתניתין, דאילו "יהללך" אנו אומרים בכל
6 יום שאומרים בו את ההלל, ומאי שנא ליל
7 פסח דנקט אם לא להוסיף עד ברכה אחרת?
8 והיינו דאמר הלכה כרבי יוחנן בתרווייהו,
9 וקבעוהו לאחר הלל הגדול שצריך לאומרו
10 כדלקמן, דהשתא איכא ברכה בכל חזא וחזא
11 ודכי היא מילתא שפיר, כך נראה בעיני. הכי
12 גרסינן תנו רבנן: רביעי גומר עליו את ההלל
13 ואומר עליו הלל הגדול. ה' רועי – על שם
14 המזון שאכלו צריך לומר. שהקדוש ברוך הוא
15 יושב ברומו של עולם כו' – דכתיב ביה: "נותן
16 לחם לכל בשר" והיינו דבר גדול. כשוכתו –
17 שוכה שהשפיע לו. ודכי משמע: כי טוב כי
18 לעולם חסדו" חסד הוא עושה לעולם כפי טוב.
19 כלומר, בטוב שנתן לו. עשיר בשורו עני בשוי
20 – מפסידו ממנו ומכפר על גופו. כעצבון – תרי
21 משמע. כקריעת ים סוף – כלומר, נס גדול
22 עושה לו הקדוש ברוך הוא למי שנתן לו
23 מזונות, כאשר עשה לישראל, שקרע להם ים
24 סוף. ונקט מניה למבעי רחמי. קשין נקביו של
25 אדם – כשהוא עצור. צועה – לשון עצור
26 וחגור, כמו "צועה ברב כוחו" (שעיה טג). כל
27 הנכחה את המועדות – שעושה מלאכה בחולו
28 של מועד, דכתיב: "את חג המועדות תשמור",
29 ונקט לן במסכת חגיגה (יהא), איסור מלאכה
30 בחולו של מועד. המקבל לשון הרע – שמקבלו
31 ומאמנו על חבירו. אף על גב דלקבוליה לא
32 מיבעי ליה, למיחש ליה מיבעי כדמפרש במסכת
33 נדה (סא.א), וקרי ביה לא תשיא – נראה בעיני
34 דלא גרסינן ליה, דכולהו משתמע מילא תשיא,
35 שכשמספר או מעיד הרי נושא בפיו שמע שוא.
36 וכי מאחר דאיכא הלל הגדול – שמשובח יותר
37 כמו שפירש רבי יוחנן במעלה, משום דכתיב
38 ביה: "נותן לחם לכל בשר", אנו מאי טעמא
39 אמרינן האי הלילא על כל פרק ופרק ועל כל
40 צדה שלא תבא על הציבור לכשנגאלין. הפשה
41 דברים – דמיידי נמי בגאולה. החרים רקדו
42 כאילים – בשעת מתן תורה, דכתיב (תהלים
43 סח): "למה תרצדון הרים" וגו'. נבריא אלמור –
44 כשניצולו חנינה מישאל ועזריה והוא היה שם,
45 דכתיב (דניאל א): "ורחיה די רביעא דמי לבר
46 אלהין", לפי שהקדוש ברוך הוא הבטיחו על כך,
47 כשנשלך אברהם באור כשדים, וכשקיים לו
48 אמר "ואמת ה' לעולם" שקיים הבטחתו. כשעה
49 שהפיל נמרוד – שעל שם כן נקרא "אמרפל" –
50 על שם שאמר והפיל את אברהם בכבשן.
ואקריה

1 **מאי ברכת השיר? רב יהודה אומר: 'יהללך ה'**
2 **אלהינו.** ורבי יוחנן אומר: 'נשמת כל חי'. תנו רבנן:
3 רביעי גומר עליו את ההלל, ואומר הלל הגדול, דברי
4 רבי מרפון, ויש אומרים: 'ה' רועי לא אחר'. מהיכן
5 הלל הגדול? רבי יהודה אומר: מ"הודו" עד "נהרות
6 כבל". ורבי יוחנן אומר: מ"שיר המעלות" עד "נהרות
7 כבל". רב אחא בר יעקב אומר: מ"פי יעקב בחר לו יה" עד "נהרות כבל". ולמה נקרא
8 שמו הלל הגדול? אומר רבי יוחנן: מפני שהקדוש ברוך הוא יושב ברומו של עולם, ומחלק
9 מזונות לכל בריה. אומר רבי יהושע בן לוי: הני עשרים וששה הודו כנגד מי? כנגד עשרים
10 וששה ודורות שברא הקדוש ברוך הוא בעולמו, ולא נתן להם תורה, וזו אותם בחסדו. אומר
11 רב הסדא, מאי דכתיב: "הודו לה' כי טוב" – הודו לה' שגובה חובתו של אדם במוכתו:
12 עשיר – בשורו, ואת עני – בשויו, ותום – בביצתו, אלמנה – בתרגולתה, אומר רבי יוחנן:
13 קשין מזונותיו של אדם כפליים פיולדה. דאילו פיולדה פתיב: "בעצב", ובמזונות פתיב:
14 "בעצבון". אומר רבי יוחנן: קשין מזונותיו של אדם יותר מן הגאולה. דאילו בגאולה
15 פתיב: "המלאך הגואל אותי מפל רע" – מלאך בעלמא, ואילו במזונות פתיב: "האלהים
16 הרעה אתי". אומר רבי יהושע בן לוי: בשעה שאמר הקדוש ברוך הוא לאדם: "קוץ
17 ודרדר תצמיח לך", זלגו עיניו דמעות. אומר לפניו: רבוננו של עולם, אני וחמורי נאכל
18 באבוס אחר? ביון שאמר לו: "בזעת אפך תאכל לחם" – נתקרה דעתו. אומר רבי
19 שמעון בן לקיש: אשרינו אם עמדנו בראשונה, ועדיין לא פלטינו מיה, דקא אכלינו
20 עיסבי דברא. אומר רב שיזבי משמיה דרבי אלעזר בן עזריה: קשין מזונותיו של
21 אדם כקריעת ים סוף, דכתיב: "נותן לחם לכל בשר" וכמיה ליה: "לגזור ים סוף
22 לגורים". אומר רבי אלעזר בן עזריה: קשין נקביו של אדם כיום המיתה וכקריעת
23 ים סוף, שנאמר: "מהר צועה להפתח", וכתיב בתריה: "רוגע הים ויהמו גליו". ואמר רב
24 ששת משום רבי אלעזר בן עזריה: פל תמכיה את המועדות – פאילו עובר עבודה זרה,
25 שנאמר: "אלחי מסכה לא תעשה לך", וכתיב בתריה: "את חג המועדות תשמור". ואמר רב
26 ששת משום רבי אלעזר בן עזריה: פל תמכר לשון הרע, וכל המקבל לשון הרע, וכל
27 המעיד עדות שקר בחבירו – ראי להשליכו לפלבים, שנאמר: לכלב תשליכון אותו" וכתיב
28 בתריה: "לא תשא שמע שוא" וקרי ביה: "לא תשיא". וכי מאחר דאיכא הלל הגדול, אנו
29 מאי טעמא אמרינן האי? משום שיש בו חמשה דברים הללו: יציאת מצרים, וקריעת ים
30 סוף, ומתן תורה, ותחיית המתים, וחבלו של משיח. יציאת מצרים – דכתיב: "בצאת ישראל
31 ממצרים"; וקריעת ים סוף – דכתיב: "הים ראה וגנום"; מתן תורה – דכתיב: "ההרים רקדו
32 כאילים"; תחיית המתים – דכתיב: "אתהלך לפני ה'", חבלו של משיח – דכתיב: "לא לנו
33 ה' לא לנו". ואמר רבי יוחנן: "לא לנו ה' לא לנו" – זו שעבוד מלכות. איכא דאמרי, אומר
34 רבי יוחנן: "לא לנו ה' לא לנו" – זו מלכות גוג ומגוג. רב נחמן בר יצחק אומר: מפני
35 שיש בו מילוט נפשות של צדיקים מגיהנם, שנאמר: "אנה ה' מלטה נפשי". חזקה אומר:
36 מפני שיש בו ירדתן של צדיקים לכבשן האש ועלייתן ממונו. ירדתן – דכתיב: "לא לנו ה'
37 לא לנו" – אומר הנניתי; "פי לשמד תן פבור" – אומר מישאל; "על חסדך ועל אמתך" –
38 אומר עזריה; "למה יאמרו הגוים" – אמרו פולן. עלייתן מכבשן האש – דכתיב: "הללו את
39 ה' פל גוים" אומר הנניתי; "שפחהו פל האומים" – אומר מישאל; "פי נבר עלינו חסדו" –
40 אומר עזריה; "ואמת ה' לעולם הללויה" – אמרו פולן. ויש אומרים: "ואמת ה' לעולם" –
41 נבריא אלמור. בשעה שהפיל נמרוד הרשע את אברהם אבינו לתוך כבשן האש אומר נבריא אלמור הוא: רבוננו
42 של עולם, ארד ואצנן, ואציל את הצדיק מכבשן האש. אומר רבי יהודה: רבוננו של עולם, אנה
43 ליהידי להציל את החרדי. ולפי מו שהקדוש ברוך הוא אינו מקפח שכר פל בריה. אומר: תוקה ותציל שלשה מבני בניו. דרש רבי
44 שמעון השלוני: מו בשעה שהפיל נברודצצר הרשע הנניתי מישאל ועזריה לתוך כבשן האש, עמד יורקמו שר הברד לפני הקדוש
45 ברוך הוא, אומר לפניו: רבוננו של עולם, ארד ואצנן את הכבשן, ואציל לצדיקים הללו מכבשן האש. אומר לו נבריא אלמור: אני גבורתו
46 של הקדוש ברוך הוא בכך, שאתה שר ברד, והבל יודעין שהמים מכבין את האש. אלא אני שר של אש, ארד ואקרר מכפנים

ואקדיה מבחין — לשרוף את הזורקים אותן לתוך האור, דכתיב (דניאל א) "וגבריא אילך די הסיקו לשרוך מישך ועבר נגו קטיל הימון שביבא דנורא". ואמת ה' לעולם — שקיים לי דברו ושמר לי הבטחתו שהבטיחני להציל מבני בניו של אברהם. שנתן לו רבו מתנה — פרנסה לדגים. הכי גרסינן: כיון דנחיתו כוכבי שמיא עלייהו, נחיתו לאקרי נפשייהו בנחל קישון. ואמת ה' לעולם — ששילם לנו מתנותינו מחיל פרעה להתפרנס ממנו. שמוני בנגך — מרוב חטאותם בגלות. בחולדה זו שדרה בעיקר בתיים — ודיינו "עקרת הבית". אומות העולם מאי עבדיתייהו — לשבוחי משום דגבר עלינו חסדו, הא עלן לשבוחי. אנבורות ונפלאות — דחיותו שעשה לי. וקנה — עדת ישראל בין הקנים ביער. חויר מיער — זה אדום, שכתוב בה (שם ז): "אבלה ומדקה ושאר ברגלה רפסה" זה דרכו של חויר. שכל מעשיה נכתבים בקולפום אחר — כלומר, פה אחד להם ולהרע. מתרפס — מתיר פס פושט יד. ברצי — כלומר, מתנים עם ישראל לעשות רצונם בשוחד שהם מקבלים ואין מקיימין דבריהם.

רשב"ם

ואקדיה מבחין — לשרוף את הזורקין אותן לתוך האור, דכתיב: "וגבריא אילך די הסיקו לשרוך" וגו' עד "קטיל הימון שביבא דנורא". פלוט אותן ליבשה וניתנו לקבורה שם בכות שאמרו (שמות ד): "כי ה' נלחם להם במצרים", ודיינו דכתיב (שם טו): "גמית ימינך תבלעמו ארץ" שנשבע הקדוש ברוך הוא לארץ שלא תענש על קבורתן. שנותן לו רבו מתנה — פרנסה לדגים. כיון דנחיתו כוכבי שמיא עלייהו — נחיתו לאקרי נפשייהו בנחל קישון: פתחו דגים — שבים. נחל קישון גרפם לים, דכתיב (קהלת א): "כל הנחלים הולכים אל הים". ואמת ה' לעולם — ששילם לנו מתנותינו מחיל פרעה להתפרנס ממנו. אמרה נכפת ישראל — הזקנים החשובים שבוך אמרו על שאינם חשובים כל כך, כדמשמע "אם הבנים" שיהא צועקת על הבנים ששמוה עקרת הבית. שמוני בנגך — מרוב חטאותם בגלות. בחולדה זו הדרה בעיקר בתיים — ודינו עקרת הבית. מאי אהובת לפניך — "אהבתי" משמע כמו "אהבתי" כלומר, אהבת אותי. לי נאה להושיע — יותר מכל האומות, שהרי ישראל ייחודך. בשחלת רבי ישמעאל ברבי יוסי שלח לו כו' — בהרבה מקומות בתלמוד מצינו ששלח לו רבי לרבי ישמעאל ברבי יוסי בחלוי כן, והדברים שהשיב לו באן לא השיב לו פעם אחרת. ושמו חלאים הרבה חלה רבי ישמעאל ובכל פעם ופעם שלח לו רבי והוא משיב לו. אי נמי, כולן השיב בפעם אחת. ובתלמוד סידרן במסכתות כל אחת על מקומה. אומות העולם מאי עבדיתייהו — לשבוחי משום דעלינו גבר חסדו, הא עלן לשבוחיה. אנבורות ונפלאות — דחיתו שעשה בעולם, וכל שכן אנו, כי גבר עלינו חסדו יותר מכל אומה ולשון. יאתיו השמנים — דורות למלך המשיח לירושלים, דכתיב לעיל מיניה: "מהיכלך על ירושלים לך ויבילו מלכים שי". געור חיה — אומה הרשעה. וקנה לך ערה — ישראל. ואית דמפרשי: מצרים וכוש, דכתיב: "אבירים", ולא נהרא דסתם ערה ישראל. קנה — דריש לשון קנים. בין הקנים — ביער, דחויר ביער זו אדום, שכתוב בה: "אבלה ומדקה ושאר ברגלה רפסה" זה דרכו של חויר. נכתבין בקולפום אחר — כלומר, כולן פה אחד להרע לישראל. אם בא ישראל לדין לפניהם, כולן מדיבין אותה. מדכתיב "קנה" ולא כתיב "קנים" משמע קולפום אחר. בעגלי עמים — עגלים של כל העולם הפקר, שאין לה בעלים. מתרפס — מתיר פס, פושט יד. ברצי — כלומר, מתנן עם ישראל לעשות רצונם בשוחד שהן מקבלין ואין מקיימין דבריהן. בירניות — מגדלים. להכרותך — לחברי חברך. בית אוצרותיהן — של תירוש דגן ויצהר. ולא יחסן — לשון חוסן. זה בית גמולן של כסף והוב הגנוזין ועמומים בחוק ובחוסן.

פסחים דף קיח עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום רביעי) קנא

60 כחולדה זו הדרה בעיקרי פתים – כמו חולדה שגרה במחילות
61 שבקרקע יסודות הבית בחושך והסתר. וכך פירוש הפסוק, 'אם
62 הבנים/ האם קובלת על בניה, כלומר, זקני העם וחשוביו קובלים
63 על המון העם שאינם חשובים כמותם, 'עקרת הבית/ שזולזלו בהם
64 והחשיבו כחולדה המתגוררת ביסודות הבית.
65 מוסיפה הגמרא לדרוש בפסוקי ההלל: 'דרש רבא, מאי דבתיב (שם
66 קטו א) 'אהבתי כי ישמע ה' את קולי ותנאני, והלא היה צריך לומר
67 'בקשתי כי ישמע ה', ולא 'אהבתי, אלא יש לפרש משמעות
68 הלשון 'אהבתי' כמו 'אהבתיני', כלומר, אהבת אותי, וכך אמרה
69 בנסת ישראל, רבוננו של עולם, אימת אני אהובה לפניך, בזמן
70 שתשמע קול תנאני, כלומר, כאשר אני מתפללת לפניך בדרך
71 רחמים ותנאני.
72 ועוד דרש, מהו שנאמר (שם קטו ו) 'דלותי ולי יהושעי', אמרה בנסת
73 ישראל לפני הקדוש ברוך הוא, רבוננו של עולם, אף על פי שדלה
74 ונעיה אני במצות, שלא קיימתי מצוות כפי הראוי, מכל מקום לך
75 אני, אני מייחדת את שמך, ועל כן לי נאה להושיע – אותי ראוי
76 להושיע, ולהטות כלפי חסד, יותר משאר האומות.
77 הגמרא מביאה מעשה בענין מזמורי ההלל: אמר רב פהנא, בשחלה
78 רבי ישמעאל ברבי יוסי שלח לו רבי, אמור לנו שנים ושלשה דברים
79 שאמרת לנו משום ו-משמו של אמר רבי יוסי. שלח לו רבי
80 ישמעאל, כך אמר אבא, מאי דבתיב (שם קטו א-ב) 'תללו את ה' כל
81 גוים שבחווה כל האמים כי גבר עלינו חסדו', שיש לברר, אומות
82 העולם מאי עבדתייהו – מה שייכות יש לגוים לשבח על כך שגבר
83 עלינו חסדו, והלא אנו צריכים לשבח על כך. אלא הכי קאמר,
84 'תללו את ה' כל גוים' אנבורות ונפלאות דעבדי בהדיהו – על
85 הנסים ועל הנפלאות שעושה ה' עמם, וממשיך ואומר, וכל שכן
86 אנו, בני ישראל, שצריכים לשבח משום ד'בבר עלינו חסדו' יותר
87 מכל אומה ולשון.
88 (אמר לו) ועוד (תרא) שלח רבי ישמעאל לרבי בשם אביו, לעתיד
89 לבא עתידה מצרים שתביא דורון למשיח לירושלים. בסקבור המשיח
90 שאינו – שאין ראוי שיהא מקבל מהם את מתנתם, ומפני שיעבדו
91 את ישראל לעבדים, אמר לו הקדוש ברוך הוא למשיח, קבל מהם,
92 שמכל מקום אכפניא עשו לגניי במצרים, מיד, כלומר, על כך נאמר
93 בתפילת דוד על העתיד לבא (שם סו א) 'אתיו חשמיני מני מצרים',
94 שיביאו שרים חשובים מארץ מצרים דורונו למשיח לירושלים
95 ויקבלם, וכמו שנאמר קודם לכן (שם סו ב) 'שכשיתגדל כבוד ה'
96 'מהיבךך על ירושלים, לך יובילו מלכים שיר'. נשאה האומה בוש כל
97 וחומר בעצמה ואמרה, ומה המצרים תללו, שנשתעבדו בהן
98 בישראל, נהג עמהם המשיח בה, שקיבל מהם הדורון, אני, שלא
99 נשתעבדתי בהן, לא כל שכן שיקבל ממני. אמר לו הקדוש ברוך הוא
100 למשיח, קבל מהם. מיד על זה נאמר (שם סו ב) 'בוש תריין דיו
101 לאלהים'. נשאה מלכות (רומי) הרשעה כל וחומר בעצמה ואמרה,
102 ומה המצרים והכושיים תללו, שאין הם אחיהן של ישראל, בה,
103 שנתקבלו מתנותיהם, אנו, שאנו אחיהן, שהרי רומי, שהיא אדום,
104 היא מזרעו של עשוי אח יעקב, לא כל שכן. אמר לו הקדוש ברוך
105 הוא לגבריאל, גער תית קנה עדת אבירים' (שם סו א), געור, באומה
106 רשעה זו שנמשלה לתני, וקנה לך את העדה, שהם ישראל.
107 דבר אחר, כך אמר הקדוש ברוך הוא לגבריאל, געור באומה זו,
108 מלכות רומי הרשעה, שנמשלה לחית קנה, כלומר, חיה שדרה בין
109 הקנים ביער, והוה חזיר יער, כדבתיב (שם פ ד) 'ברסמנה חזיר מער'
110 וזו שדי דענה, וחזיר יער זו אדום.
111 הגמרא מביאה פירוש נוסף: אמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן,
112 כך אמר הקדוש ברוך הוא לגבריאל, געור בתני, באומה רשעה זו,
113 שקל מעשהי נכתבין בקולמוס אהי, שכאשר בא איש מישראל
114 לדון לפניו בבית דינו, כל השופטים מחייבים אותו פה אחד,
115 שאין אפילו אחד שיפסוק לזכותו. וקנה' היינו הקולמוס שכותבים
116 בו.
117 הוסיף לבאר המשך דברי הפסוק: 'עדת אבירים בעגלי עמים', שבני
118 אומה זו שחטו אבירים, אבירי ישראל, פאלו היו עגלים של הפקר

1 וגם אקדיה מכוין – אגרום שתבער אש הכבשן ותשרוף כלפי
2 חור, וישרפו האנשים שהשליכום לכבשן, ואעשה בכך גם בתוך
3 נם. אמר לו הקדוש ברוך הוא לגבריאל, רד ועשה כן. פאותה שעה
4 פתח גבריאל ואמר (תהלים קיז ב) 'ואמת ה' לעולם', אמת דברו, שקיים
5 לי הבטחתו שאציל מבני בניו של אברהם.
6 הגמרא מביאה דעה נוספת בענין פסוק זה: רבי נתן אמר, 'ואמת
7 ה' לעולם' הדגים שפיגם אמרוהו, וכדבב הויא, דאמר רב הונא, בני
8 ישראל שהיו פאותו הדרו של קריעת ים סוף, מקמני אמנה היו,
9 מאמינים ואינם מאמינים, וכדדרש רבה בר מרי, מאי דבתיב (שם קו
10 א) 'אבותינו במצרים לא השכילו נפלאותיה, לא זכרו את רב
11 חסדיה, וזכרו על ים סוף, מלמד שהמירו ו-מרדו וסירבו ישראל
12 פאותה שעה, אחר קריעת הים, שלא זכרו הניסים והנפלאות
13 שעשה ה' עמם במצרים, ולא האמינו למה שאמר להם משה
14 קודם לכן 'כי אשר ראיתם את מצרים היום, לא תספו לראתם עוד
15 עד עולם' (שמות די א), ואמר, שמא בשם שאנו עולין מן הים מצד
16 אחר, כך גם המצריים עולים ממנו מצד אחר, ויסיפו לרדוף אחרינו.
17 אמר לו הקדוש ברוך הוא לשר של ים, פלוט אותן – את המצרים
18 לבישה, שיראום ישראל ויאמינו שהטבעתים בים. אמר שרו של
19 הים לפניו, רבוננו של עולם, פלוט ו-וכי יש עבד שנותן לו רבו מתנה
20 ואתר כך חוזר ונפול אותה מקנו, שנתת לי את המצרים שיהיו מון
21 לדגים שבים, ועתה אומר אתה לי לפלטם. אמר לו הקדוש ברוך
22 הוא, פלוט את המצרים, ואני אתן לך תמורתם בזמן אחר פי אהד
23 ומחצה שבה. אמר לו שר הים, רבוננו של עולם, וכי יש עבד שתובע
24 את רבו, כלומר, וכי אוכל להעז פני בבא היום לתבוע את תשלום
25 החוב ממך. אמר לו הקדוש ברוך הוא, לא תצטרך לתבעני, נתל
26 קישון יחא לי ערב, ותוכל לתבוע חובך ממנו. מיד פלט אותן הים
27 לבישה, ובאו ישראל וראו אותן מתים ששאמר (שם די ב) 'ירא ישראל
28 את מצרים מת על שפת הים'.
29 הגמרא מפרשת השיעור של אחד ומחצה. שואלת הגמרא: מאי –
30 מהו השיעור של פי אחד ומחצה שבה. משיבה הגמרא: דאילו
31 בחיל פרעה שרדף אחרי בני ישראל לים סוף פתיב (שם די ב) 'ירקח
32 שש מאות רבב בחור', שנטל עמו שש מאות מרכבות מובחרות,
33 ואילו בחיל סיסרא, שר צבאו של יבין מלך כנען, בעת הילחמו
34 בבני ישראל שהוהגו על ידי ברק בן אבינעם ושא נטל הים את
35 פרעונו כפי שיתבאר להלן, פתיב (שופטים די ב) 'ירקח סיסרא את כל
36 רבבו תשע מאות רבב בחור', הרי שמספר מרכבותיו היה פי אחד
37 ומחצה מאשר היה בחיל פרעה.
38 ממשיכה הגמרא ומספרת כיצד שולם החוב לים, וענין שבח
39 הדגים: כי אתא סיסרא להילחם בישראל, ואתא עליהו דבתיב
40 דפירולא – בא עליהם בכלי מלחמה עשויים מברזל, הוציא הקדוש
41 ברוך הוא עליהם את הפוככים מפסילותם בשמים ונלחמו עמהם,
42 דבתיב בשירת דבורה לאחר מכן (שם ה ב) 'מן שמים נלחמו
43 הפוככים ממשלותם, ופיון דניתו בוכבי שמים עליהו – כיון
44 שירדו עליהם כוכבי השמים, שהם של אש, אקדידו הני דבתיב
45 דפירולא – התחממו כלי המלחמה הללו העשויים ברזל, נחיתו
46 לאקדורי למיחתי נפשיהו – ירדו חיילי סיסרא להתקרר ולרחוץ
47 עצמם בנחל קישון, אמר לו הקדוש ברוך הוא לנחל קישון, לך
48 והשלים ו-ושלם ערבונך שערבת לשר של ים בקריעת ים סוף, מיד
49 נרפם נחל קישון והשליכו לים, שאמר (שם ה א) 'נחל קישון נרפם
50 נחל קיזמים, שיש לבאר, מאי – מהו הכינוי 'נחל קיזמים' שניתן
51 לנחל קישון, אלא זהו הנחל שנעשה ערב מימי קדם לפרוע את
52 החוב לשרו של הים. מסיימת הגמרא: פאותה שעה שקיבל הים את
53 חיילי סיסרא, פתחו דגים של ים ואמר, 'ואמת ה' לעולם' (תהלים קז
54 א), שקיים לנו הבטחתו משעת קריעת ים סוף ונתן לנו מוונג.
55 הגמרא ממשיכה לדרוש בפסוקי ההלל: אמר רבי שמעון בן לקיש,
56 מאי דבתיב (שם קטו ב) 'מושיבי עקרת הבית אם הבנים שמחה,
57 תלוייה/ אמרה בנסת ישראל – אמרו הזקנים והחשובים שבעם
58 ישראל לפני הקדוש ברוך הוא, רבוננו של עולם, חטאו בניך בגלות,
59 ומרוב חטאתם שמוני בניה – החשיבו אותנו פשוטי עם ישראל,

60 פה דנים, כלומר, יש לפרש את תיבת 'וינצלו' מלשון 'מצולות ים',
 61 שהיא התהום שבעמוקו של ים, ובני ישראל שרוקנו את ארץ
 62 מצרים מכספה וזהבה עשאה כמצולה, שאין הדגים מצויים שם
 63 אלא קרוב לשפת הים, ששם מצוי להם מזון.
 64 הגמרא ממשיכה ומתארת את מאורעות ממון מצרים: והיה מונח
 65 ביד ישראל יותר מחמש מאות שנה, עד זמן מלכות דבנימין בן
 66 שלמה. פה שישק מלך מצרים ונטלו מרחקם, שנאמר (מלכים א' ד'
 67 כה-כט) ויהי בשנת החמישית למלך דבנימין, עלה שישק מלך מצרים
 68 (על ירושלים), ויקח את אוצרות בית ה' ואת אוצרות בית המלך,
 69 ואת הכל לקח. וקבלה היא בדינו, שלאחר מכן פה רח מלך פוש
 70 למלחמה על מצרים, ונטלו לאותו ממון משישק, אחר כך פה אסא
 71 מלך יהודה, בן אביה בנו של רחבעם, ועמו בני שבט יהודה ובני
 72 שבט בנימין, ונטלו מונח מלך פוש כאשר יצא נגדם למלחמה.
 73 ואחר כך שיגרו אסא להדרימון בן מברימון מלך ארם, כדי שיעזור
 74 לו במלחמותיו.
 75 ממשיכה הגמרא ומספרת: קבלה היא בדינו, שלאחר מכן פה בני
 76 עמון ונבלים, לכסף ולזהב, להדרימון בן מברימון במלחמה, ואחר
 77 כך פה יהושפט בן אסא מלך יהודה, ונטלו מפני עמון כשבאו
 78 להילחם עמו. והיה הממון מונח ביד מלכי יהודה, עד זמן אחו בן
 79 יותם, ואז פה סנחריב מלך אשור ונטלו מאחו. לאחר זמן, פה חזקיהו
 80 בן אחז ונטלו מסנחריב.
 81 והיה הממון מונח ביד מלכי יהודה עד זמן צדקיהו בן ישיהו, ואז
 82 פה הפשידיים בחורבן בית המקדש הראשון, ונטלוהו מצדקיהו,
 83 ולקחוהו עמם בבל.
 84 לאחר מכן, פה הפרסיים ונטלוהו מפשידיים, בשעה שנטלו פרס
 85 ומדי את המלוכה מידי בבל, ואחר כך פה היוונים ונטלוהו
 86 מפרסיים, כשכבש אלכסנדר מוקדון מלך יוון את פרס. ולבסוף,
 87 פה הרומיים ונטלוהו מיד היוונים כשניצחה רומי את יוון. וכך הגיע
 88 כל העושר האמור לעיל לידי הרומאים, ועדיין בימינו מונח הוא
 89 ברום.
 90 הגמרא מספרת עוד במאורעות העושר שהיה תחת ידי יוסף: אמר
 91 רבי הילא (בר) [ברבי] הניא, שלש מטמוניות של כסף וזהב הממין
 92 יוסף במצרים, אחת מהן נתנה לקרה, ונבלע ממון זה באדמה,
 93 כאשר פתחה את פיה ובלעה את כל אשר לו, ואחת נתנה
 94 לאמונינים בן אפירוס, שהיה הקיסר של רומי בזמן רבינו הקדוש.
 95 ואחת, ונורה גניוה לצדיקים, שיהנו ממנה לעתיד לבא.
 96 הגמרא דורשת בענין עושרו של קרה: נאמר בקהלת (ה' יב) עושר
 97 שמור לבעליו לרעתו. אמר רבי שמעון בן לקיש, זו עשרו של קרה,
 98 שהיה שמור לו לרעתו, כי אלמלא שהיה עשיר כל כך, לא היה
 99 מתגאה לחלוק על משה רבינו, ולא היה נטרד מן העולם.
 100 הגמרא מביאה ראייה לכך שכל אותו הממון נבלע באדמה:
 101 (שנאמר) על עדת קרה (דברים יא) אש פצתה ארץ את פיה
 102 ותבלעם ואת פתיים ואת אהליהם, ואת כל היקום אשר בגליליהם,
 103 ואמר רבי אלעזר, היקום אשר ברגליהם זה ממונו של אדם,
 104 שמעמידו על רגליו, שהוא לשון משל לכך שמשמח את לבו, והיינו
 105 שכל ממונם נבלע באדמה.
 106 ועוד בענין עושרו של קרה: אמר רבי לוי, ממונו היה רב כל כך
 107 עד שמשאיו של שלש מאות פרות לבנות היו המפתחות של בית
 108 גניו של קרה, וכולהו אקליו וקליו דקלדיא – וכל המפתחות
 109 והמנעולים, היו נועלים בהם שקי עור גדולים שמתענים אותם על
 110 גבי בהמות, ואף על פי כן היו רבים כל כך שהיה צורך בשלש
 111 מאות פרות לבנות כדי לשאת המפתחות בלבד, ולשון גוזמא
 112 הוא.
 113 הגמרא שבה לדון בפסוקים מן ההלל, ומפרשת מי אמרו: (דמ"ש
 114 אד"ש כשר"ד מאוד"ד סימן) אמר רבי שמואל בר חנניא אמר רבי
 115 וינקה, נאמר בתהלים (קח כה-כט) אודך פי עניתי ותהי לי לישועה,
 116 פסוק זה אמר דוד, שמודה להקדוש ברוך הוא על שסייע לו
 117 במלחמתו עם גלית ושהגיע למלוכה. הפסוק שאחריו אכן מאוס
 118 תבונים היתה לראש פנה אמר ישי אביו, שדוד היה נמשל לאבן
 119 שמאסוה הבונים ולא רצו לקבעה בבנין, שהיה צעיר האחים וכל

1 דבר זה נאמר על המכיר את מקום הכירו פשיקה, כלומר, זה הרגיל
 2 לשבת תמיד בבית המדרש ומתוך כך נעשה בקי היכן מקומו של
 3 כל אחד. איך האמר, אמר רבי אלעזר, יהושבים לפני ה' זה
 4 המקבל פני הכירו פשיקה, כלומר, זה המקביל את פני חבריו
 5 הבאים לבית המדרש.
 6 מוסיפה הגמרא לדרוש לשון הפסוק: מאי למכסה עתיק (יומין).
 7 מבאר הגמרא: זה המקביל דברים שפיה עתיק יומין – הקדוש
 8 ברוך הוא. ומאי ניהו – ומהם אותם דברים, סתרי תורה, שהם
 9 מעשה וראשית ו-ענין בריאת העולם והקדוש המצויאות בעת
 10 יצירתו ומעשה המכבה ו-ענין מציאות הקדוש ברוך הוא כביכול
 11 ותארו, ענין המלאכים, נפש האדם ותחית המתים, שאסור
 12 לגלותם ברבים. ותלמיד חכם שבקי בהם, יש לו להזהר שלא
 13 לגלותם. ואיך האמר, למכסה עתיק, זה המקביל דברים שפיה
 14 עתיק יומין, כלומר, דברים שהיו מכוסים מתחילה והקדוש ברוך
 15 הוא גילם, ונתן רשות לגלותם, הגמלה אותם זוכה לדברים
 16 האמורים בתחילת הפסוק, מאי ניהו – ומהם אותם דברים מכוסים
 17 שמועה לגלותם, מעמי תורה – פירושי התורה וכוונותיה.
 18 הגמרא מוסיפה להביא דברי אגדה בשם רבי ישמעאל בן רבי יוסי:
 19 אמר רב פהא משום רבי ישמעאל ברבי יוסי, מאי דכתיב (תהלים ד'
 20 א) למנצח בנגינות מזמור לדוד, שלפי פשוטו היה ראוי לומר
 21 'לנוצח', שמשמעו מזמור לה' שהניצחון בידו, אבל 'למנצח'
 22 משמע שעושה ניצחון לאחרים, שגורם לאחרים לניצחון, וכך
 23 ביאור הכתוב, ופרו לוי שנתן כח לבריותיו לניצחון ונוצחין אותו
 24 והוא שמת. פה וראה ראייה לדבר, שלא כמדת הקדוש ברוך הוא,
 25 מדת בשר ודם, בשר ודם, מנצחין אותו ועצב, אבל הקדוש ברוך
 26 הוא נוצחין אותו ושמת, שנאמר על חטא העגל (תהלים קו יט-כ)
 27 ויאמר להשמים, ולי משה כהירו עמר בפני לפני להשיב חמתו
 28 מהשחית, שרצה הקדוש ברוך הוא להשיב את עם ישראל, חס
 29 ושלום, על עון העגל, ומשה רבינו, בחיר ה', עמד בפרץ והשיב
 30 חמתו, וניצח כביכול את בוראו. והכתוב משבחו על זאת ומכנהו
 31 'משה בחירו', והיינו משום שהקדוש ברוך הוא שמה בניצחונו.
 32 ועוד אמר רב פהא משום רבי ישמעאל ברבי יוסי, [ורבנן אמרי]
 33 אמר רבי שמעון בן לקיש משום רבי יהודה נשיאה, מאי דכתיב בענין
 34 מעשה המרכבה שראה יחזקאל במחזה דמות ארבע חיות (יחזקאל
 35 ח' ה) וידי אדם מתחת פניהם, שרד' פתיב אדם מתחת
 36 כנפיהם, ואנו קוראים וידי, ויש לדרוש את הכתיב ידו, שזה ידו
 37 של הקדוש ברוך הוא, שהיא פרוסה ומושטת מתחת כנפי החיות,
 38 כדי לקבל את בעלי השוכה. וענין הושטת היד 'תחת כנפי החיות'
 39 משמעה, בהצנע, שלא בהנהגה גלויה, בכדי להצילם מיד מידת
 40 הדין המקטרגת לפני הבורא ואומרת לא תקבלם, ועל כן הוא
 41 מקבלם בסתר.
 42 מתוך שהוכר לעיל (קח) עושרה של רומי, מבאר הגמרא מהיכן
 43 בא לה עושר זה: אמר רב יהודה אמר שמואל, בשנות הרעב, כל
 44 כסף וזהב שפעולם, יוסף לקמו והביאו למצרים, שהיה מוכר תבואה
 45 לכל העולם תמורת כסף וזהב, שנאמר (בראשית מז ד) ויילקט יוסף
 46 את כל הכסף הנמצא בארץ מצרים ובארץ כנען בשבך אשר הם
 47 שברים. ואם תאמר, אין לי לתלמוד מפסוק זה אלא לגבי הכסף
 48 שבארץ מצרים ושארץ כנען, כסף שבשאר ארצות, מנין שאף אותו
 49 ליקט יוסף. תלמוד לומר (שם מז טז) ויכל הארץ פאו מצרימה לשבר
 50 אל יוסף, הרי שבאו מכל העולם כולו לקנות אוכל מיוסף, והביאו
 51 לו את כספם וזהבם, ופשעלו ישראל ממצרים העליוהו עמה, שנאמר
 52 (שמות לו) וינצלו את מצרים.
 53 הגמרא מבאר איך נדרשת לשון 'וינצלו' האמורה בפסוק: רב אפי
 54 אמר, עשאה בני ישראל לארץ מצרים, כמצודה זו כשאין פה דין,
 55 כלומר, יש לפרש כאילו נאמר וינצדו את מצרים, מלשון מצודה,
 56 שהיא מלכותה של צידי עופות, שדרכם ליתן דגן בתוכה והעוף
 57 נכנס לטול את הדגן ונלכד בה, ובני ישראל שרוקנו את ארץ
 58 מצרים מכל כספה וזהבה, עשאה כמצודה שאין בה דגן ושוב אין
 59 העוף פונה אליה. רבי שמעון בן לקיש אמר, עשאה כמצולה שאין

פסחים. פרק עשירי – ערבי פסחים דף קיט עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל" (שטיינזלץ) קנג

תוספות

1 זה המכיר מקום חבירו בישיבה — שידע לומר זה מקום מושב לפלוני וזה של פלוני, והואיל ומכיר הוא מקום כולם, רגיל הוא לישוב שם תמיד. סתרי תורה — מעשה מרכבה ומעשה
2 בראשית. למנצח — מדלא כתיב "לנצח" משמע שנותן כח לבריות לנצחו. מפני מרת הדין — שמקטרגת ואומרת לא תקבלם והוא מקבלם בסתר. לולי משה בחירו — אלמא, משתבח
3 ביה קרא במשה וקרי ליה "בחירו" משום דהשיב חמתו מהשחית. אלמא, שמח הוא בכך. במצודה זו — שפורסים לעופות לצוד ואין בה דגן ואין עוף נפנה אליה; מלחמתו של זרח
4 המצרים — גמרא, אבל מלחמת זרח באסא — קראי. ושיגרו להדרימון — מלך ארם לעזור לו על בעשא מלך ישראל, וקראי ניהו ומלחמת יהושפט בעמונים קראי. ודרך הראשונים
5 להצריע גויהם עמהם במלחמתם כדי שימשך
6 לבם אחר ממונם ולא יברחו. שפעמיו על רגליו 1
7 — שמשמח לבו. אקלידי — מפתחות. וקוליפי —
8 פתחות, שקרין בלעז שרדור"א. גלדי — של
9 מרצופים של עור שנשאים על סוסים והמורים
10 וגמלים. אבן מאסו הבונים — כלומר, דוד
11 שמימיו רועה צאן היה ונעשה ראש, ונפלות
12 בעיניו לשון רבים אמרו אחיו. זה היום עשה ה'
13 — שמואל היה מתנבא עליהם, שסוף לגיל
14 ולשמח שיושיעם מיד אויביהם. הושיעה נא
15 אמרו אחיו — כלומר, על ידי דוד, ודוד אמר
16 "הצליחה נא" שיצליח במלכותו. ברבנוכס אמר
17 שמואל — שיברך כולם, כלומר, מברכין אנו
18 אתכם. לנו — לשון רבים. אסרו חג נעבותים —
19 הביאו וזחים ושלמים הרבה לשמוח.
לכפול

1 **במצודה** שאין בה דגן — דרך צידי עופות
2 לחשים דגן במצודה. ודריש
3 "וינצלו" וינצרו, כי למאן דאמר מתחלפת בדי"ת
4 במקומות הרבה.
אבל

1 **זה המכיר מקום חבירו בישיבה. איפא דאמרי, אמר**
2 **רבי אלעזר: זה המקבל פני חבירו בישיבה. מאי**
3 **"למכסה עתיק יומין" - זה המכסה דברים שפיסה**
4 **עתיק יומין. וכאי ניהו - סתרי תורה. ואיפא דאמרי:**
5 **זה המגלה דברים שפיסה עתיק יומין. מאי ניהו?**
6 **טעמי תורה. אמר רב פהנא משום רבי ישמעאל ברבי יוסי: מאי דכתיב: "למנצח מזמור**
7 **לדוד"? ופרו למי שנוצחין אותו ושמח. בא וראה שלא כמדת הקדוש ברוך הוא מדת**
8 **בשר ודם. בשר ודם מנצחין אותו - ועצב. אבל הקדוש ברוך הוא נוצחין אותו ושמח,**
9 **שנאמר: "ויאמר להשמידם לולי משה בחירו עמד בפרץ לפניו". אמר רב פהנא משום רבי**
10 **ישמעאל ברבי יוסי אמר רבי שמעון בן לקיש משום רבי יהודה נשיאה, מאי דכתיב: "וירי**
11 **אדם מתחת פנפיהם" - "ידו" פתיב, זה ידו של הקדוש ברוך הוא שפרוסה תחת פנפי**
12 **החיות כדי לקבל בעלי תשובה מיד מדת הדין. אמר רב יהודה אמר שמואל: כל כסף וזהב**
13 **שבעולם יוסף לקטו והביאו למצרים, שנאמר: "ולקט יוסף את כל הכסף הנמצא". אין לי**
14 **אף שפארץ מצרים ושפארץ כנען, בשאר ארצות מנין - תלמוד לומר: "וכל הארץ באו**
15 **מצריםה". וכשעלו ישראל ממצרים העלוהו עמו, שנאמר: "וינצלו את מצרים". רב אסי**
16 **אמר: עשאוהו במצודה זו שאין בה דגן. רבי שמעון אמר: כמזולה שאין בה דגים. והיה**
17 **מונה עד רחבעם. בא שישק מלך מצרים ונטלו מרחבעם, שנאמר: "ויהי בשנה החמישית**
18 **למלך רחבעם עלה שישק מלך מצרים [על ירושלים] ויחך את אוצרות בית ה' ואת אוצרות**
19 **בית המלך" בא זרח מלך כוש ונטלו משישק. בא אסא ונטלוהו מזרח מלך כוש, ושיגרו**
20 **להדרימון בן טבריון. באו בני עמון ונטלום מהדרימון בן טבריון. בא יהושפט ונטלו**
21 **מבני עמון, והיה מונה עד אהו. בא סנחריב ונטלו מאהו. בא חזקיה ונטלו מסנחריב, והיה**
22 **מונה עד צדקיה. באו בשריים ונטלוהו מצדקיה. באו פרסיים ונטלוהו מבשריים. באו יוונים**
23 **ונטלוהו מפרסיים. באו רומיים ונטלוהו מיד יוונים, ועדיין מונה ברומי. אמר רבי חמא בר**
24 **חנינא: שלש מטמוניות הטמין יוסף במצרים. אחת נתגלה לקרח, ואחת נתגלה לאנטונינוס**
25 **בן אסורוס, ואחת גנזה לצדיקים לעתיד לבא. "עושר שמור לבעליו לרעתו" אמר רבי**
26 **שמעון בן לקיש: זו עשרו של קרח, שנאמר: "ואת כל הקום אשר בגולהם" - אמר**
27 **רבי אלעזר: זה כמונו של אדם שמעמידו על רגליו. אמר רבי לוי: משאי שלש מאות**
28 **פרדות לבנות היו מפתחות בית גנזו של קרח, וכולהו אקלידי וקליפי דגלדא. דיא"ש אדי"ש**
29 **כשד"ך מאוד"ך סימן. אמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן: "אודך פי עניתני" -**
30 **אמר דוד; "אנן מאסו הבונים היתה לראש פנה" - אמר ישי; "מאת ה' היתה זאת" -**
31 **אמרו אחיו; "זה היום עשה ה'" - אמר שמואל; "אנא ה' הושיעה נא" - אמרו אחיו;**
32 **"אנא ה' הצליחה נא" - אמר דוד; "ברוך הבא בשם ה'" - אמר ישי; "ברכנוכם מבית**
33 **ה'" - אמר שמואל; "אל ה' ויאר לנו" - אמרו פולן. "אסרו חג נעבותים" - אמר שמואל;**
34 **"אלי אתה ואודך" - אמר דוד; "אלהי ארומך" - אמרו פולן. תנן תהם: מקום שנהגו**

1 **רשב"ם**
2 זה המכיר מקום חבירו בישיבה — שידע
3 לומר זה מקום פלוני וזה מקום פלוני, והואיל
4 ומכיר מקום חבירו, רגיל הוא לישוב תמיד
5 שם. עתיק יומין — זה הקדוש ברוך הוא
6 דכתיב (דניאל ז): "ועתיק יומין יתיב". סתרי
7 התורה — מעשה המרכבה ומעשה בראשית
8 ופירושו של שם, כדכתיב (שמות א): "זה שמי
9 לעם", והמכסה היינו שאינו מוסר אותם לכל
10 אדם אלא למי שלבו דואג, כדאמרין בפרק
11 "אין דורשין" (הגינה יגא). זה המגלה דברים
12 שכינס עתיק יומין, וחכי משמע: למכסה סתרי
13 תורה, שהיו מכוסין מתחלה ועתיק יומיא גילן
14 ונתן רשות לגלותן, ומי שמגלה אותן וזכה
15 למה שאמור בפקודתו. למנצח — לשון
16 מפעיל, מדלא כתיב "לנצח" משמע שנותן
17 ניצוח לבריותו שינצחנהו. לולי משה בחירו
18 — אלמא קרי ליה "בחירו" משום דעמד
19 בפרץ לפניו, ומדמשבח ביה משמע שמח הוא
20 בכך. מפני מדת הדין — שמקטרגת ואומרת
21 לא תקבלם והוא מקבלם בסתר. גבי מצודה
22 גרסינן דגן ליתן דגן במצודה
23 שפורסין לפני העופות, כשאין בה דגן אין עוף
24 נפנה אליה. גבי מצולה, דהיינו מים, גרסינן
25 "דגים". וינצלו — דרשינן לשון מצודה:
26 מלחמתו של זרח במצרים — גמרא; אבל
27 מלחמתו של זרח באסא — קראי ברבדרי
28 הימים (ב יד). ושיגרו להדרימון — מלך ארם
29 לעזור לו על בעשא מלך ישראל, וקראי ניהו
30 (שם ב טז). באו בני עמון ונטלוהו בו' — גמרא, מלחמת יהושפט בעמונים קראי. ודרך הראשונים להביא גויהם עמהם במלחמתם כדי שימשך לבם אחר ממונם ולא יברחו. וכשוקן
31 מנוצחין, הנוצחין נוטלים ממונם: מלחמת סנחריב באחו, קראי. חזקיהו נטלו מסנחריב כשכא המלאך והכה המהנה. כשריים תפשו את צדקיהו — קראי. פרסיים קבלו המלכות מכשדים,
32 דכתיב (דניאל ה): "פריסת מלכותך ויהיבת למדי ופרסי". ויוונים קיבלו המלכות מפרסיים — מפורש בספר יוסיפון. וגם רומיים שקיבלו המלכות מיוונים — מפורש שם ובפרק קמא
33 דעבודה רה (חב), זה עשרו של קרח — שעל ידי רוב ממונו נתגאה ונטרד מן העולם. טעמי שלש מאות — לאו דוקא, וכן כל שלש מאות שבתלמוד. אקלידי — מפתחות. וקוליפי —
34 פתחות. דנילדי — מרצופים של עור, ואף על פי כן היה משוי שלש מאות פרתות. אבן מאסו הבונים — זה דוד שהיה צעיר באחיו ורועה. נפלות בעיניו — לשון רבים, אמרו אחיו.
זה היום עשה ה' — שמואל היה מתנבא לסוף גליל ולשמחו בו שיושיעם מאויביהם. הצליחה נא אמר דוד — שיצליח במלכותו. אסרו חג נעבותים — הביאו וזחים ושלמים הרבה לשמוח.
לשמות, ומתן דמן למזבח.

לכפול

אבל לפנינו מצוה לברך - לפי מה שפירש לעיל דהפסוקים לא הוו הפסק, וברכה אחרונה היא חתימת הראשונה, לא יתכן כאן, דאין יברך לפניו ולא יחתום אחריו מותר ר' יצחק. אמר רב שלא יעקרו מחבורה לחבורה - רב מוקי למתניתין כדר' יהודה דסבר דאין הפסק נאכל בשני מקומות. והכי אוקימנא סתמא פרק "ביכוד צולין" (לעיל פ"א): שתי

חבורות שהיו אוכלות בבית אחד, אלו הופכין פניהם ואוכלין ואלו הופכין פניהם ואוכלין. והשמש באמצע, פירושו: משום היכרא. וכשהשמש עומד למזוג קופץ את פי עד שמגיע אצל חבורתו, ומוקי לה בגמרא כרבי יהודה. והיינו דוקא בפסח אבל מצה - לא אשכחן בשום דוכתא דליהסר בשתי מקומות. ואי משום דאתקש לפסח, להא על כרחין לא איתקש. דאי לא תימא הכי, ליפוך ממנתין רב ד"אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן? הא אחר מצה מפטירין, ולא מצי לשנויי כדמשיני לשמואל דלגבי שני מקומות לא הוי רבותא פסח טפי ממצה, אלא ודאי רב לא איירי אלא בפסח. והא דקאמרינן לקמן: אביי הוה יתיב קמיה דרבה הוה קא נמנמם - פירש הקונטרס לקמן: אף על גב דלא הוי בונק הפסח, הא איתקש מצה לפסח. ולא נהירא. ובירושלמי מפרש לה גבי תענית, דאמרינן פרק קמא דתענית: ישן - אסור לאכול, ולא שנו אלא ישן ממש, אבל מתנמנם - לא. ורבה הוה מתנמנם ובעי למיסר בתר הכי. וקביייתי ראייה מפסח דכי היכי דפסח לא חשיב נמנמם בעלמא כשינה מעליא לענין שני מקומות, הכי נמי לא חשיב נמנמם לענין תענית דלמחר לאיתסורי באכילה בתר הכי.

לכפול - כל ההלל. כופל דברים - מעט היה כופל, כגון מ"ברוך הבא" ולמטה: נון בנו וגו' - ממשפחת אפרים בן יוסף חשיב ואזיל עד יהושע, ולא משבח ברא ליהושע. משנה מפטירין - לשון הנפטר מחבירו, כשנפטרו מן הסעודה מביאין מיני המתקה. גמרא ארדילאי לי - כגון אני שרגיל לאכול כמהין ופטרייה לאחר סעודתי. וגוילאי לאבא - לרב, שהיה רגיל לאכול גוזלים לאחר סעודתו, ולשון אפיקומן - הוציאו הביאו מיני מתיקה. אין מפטירין אחר מצה אפיקומן - שצריך לאכול מצה בגמר הסעודה זכר למצה הנאכלת עם הפסח, וזו היא מצה הבעוזה שאנו אוכלין באחרונה לשם חובת מצה אותה שלאחר אכילה, ועל כרחינו אנו מברכין על אכילת מצה בראשונה, (הואיל ו) ואף על פי שאינה באה לשם חובה, כדאמר רב חסדא לעיל (קט"ו,א) גבי מרור דלאחר שמילא כריסו הימנו היאך חזר ומברך עליו, הכי נמי גבי מצה. הלכך תרוייהו מברך ברישא והדר אכיל מצה באחרונה בלא ברכה, אבל לא מרור דלאו חובה הוא.

לכפול - יכפול; לפשוט - יפשוט; לברך אחריו - יברך, הפל כמנהג המדינה. אמר אביי: לא שנו אלא לאחריו, אבל לפניו - [מצוה] לברך. דאמר רבי יהודה אמר שמואל: כל המצות מברך עליהן עובר לעשייתן. מאי משמע דהאי "עובר" לישנא דאקדומי הוא? אמר רבי נחמן פר יצחק, דכתבי: "וירץ אחימעץ דרך הפקר ויעבור את הפושי". אביי אמר, מהכא: "והוא עבר לפניהם". איכא דאמרי, מהכא: "ויעבור מלפם לפניהם וה' בראשם". תניא: רבי כופל בה דברים; רבי אלעזר בן פרטא מוסיף בה דברים. מאי מוסיף? אמר אביי: מוסיף לכפול מ"אורך" למטה. דרש רב עורא, וזימין אמר ליה משמיה דרב, וזימין אמר ליה משמיה דרבי אשי, מאי דכתבי: "ויעור הילד ויגמול" עתיד הקדוש ברוך הוא לעשות סעודה לצדיקים ביום שיגמול חסדו לזרעו של יצחק. לאחר שאוכלין ושותין נותנין לו לאברהם אבינו כוס של ברכה לברך, ואומר להן: איני מברך, שיצא ממני ישמעאל. אומר לו ליצחק: טול וברך! אומר להן: איני מברך, שיצא ממני עשו. אומר לו לעקב: טול וברך! אומר להם: איני מברך,

רשב"ם

לכפול - את ההלל. כופל בה דברים - מעט היה כופל מ"ברוך הבא" ולמטה: מ"אורך ולמטה. ולי נראה משום כבוד ישי ושמואל ודוד ואחיו שאמרוהו מאורך ולמטה כדאמר לעיל, כופלין אותו. ויש לשונות אחרות, ולא נהירא. ולא כמותי - שנקבר מול בית פעור, ולא זכו עצמותיו ליכנס בארץ כעצמות יוסף שנקברו בארץ, כדכתיב (יהושע כד) "זאת עצמות יוסף קברו בשכם", והיינו דכתיב (דברים ד) "כי אנכי מת בארץ הזאת", בחוצה לארץ, איני עובר את הירדן, אפילו לאחר מיתה לא יעברו עצמותי את הירדן. ויש לנו יהושע בנו - ממשפחת אפרים חשיב דברכי הימים עד יהושע, ולא משבח קרא ברא ליהושע. משנה מפטירין - לשון הנפטר מחבירו, כלומר, כשנפטרו מן הסעודה, אין מסיימין אותה באפיקומן, ובגמרא מפרש. גמרא אמר רב שלא יעקרו מחבורה לחבורה - אחר שאכלו הפסח בחבורה, לא ילכו בחבורה אחרת לאכול לא פת ליה שום דבר, גזירה דילמא אתי למיכל את הפסח בשני מקומות. ואנן תנן סתמא כרבי יהודה ב"ביכוד צולין" (לעיל פ"א) דפסח נאכל בשתי חבורות, ואין האוכל אוכל הפסח בשני מקומות. והך מילתא דרב אוקימיה התם בשעת אכילה, אבל לאחר אכילה יכול ליעקר לומר הלל בחבורה אחרת, ולא קפיד אלא לאכול בשני מקומות. אבל לאכול דברים אחרים במקומן הראשון - שרי רב, ובבלבד שלא יעקרו לאוכלן עם חבורה

אחרת. והיינו דפליג עליה שמואל ורבי יוחנן, ואמרי: כל דבר אסור לאכול אפילו בחבורתו ראשונה, וליכא לפרושי שלא יעקרו מחבורה לחבורה, דלאחר שאכלו קצת מן הפסח לא יאכלו ממנו בחבורה אחרת, דהא סתם לן תנא ב"ביכוד צולין" (שם): וכשהשמש עומד למזוג קופץ את פי עד שמגיע אצל חבורתו, ותרי סתמי למזה ולרב, הכי משמע ליה: אפיקומן אפיקו מנייכו, הוציאו כלים מכאן ונלך ונאכל במקום אחר. כגון ארדילאי לי וגוילאי לאבא - לרב, דשמואל הוה רגיל לאכול בקינות סעודה כמהין ופטרייה, ורב רגיל לאכול אחר סעודתו גוזלות. ולשון "אפיקומן" - הוציאו והביאו מיני מתיקה, ואתא שמואל למימר דלא מיבעיא שלא יעקרו מחבורתו לחבורה אחרת, אלא אפילו בחבורתו אסור לאכול כלום אחר הפסח, שלא יאבד ממנו טעם הפסח. ולפי שרינו ליאכל בסוף על השבע, וכן כל קרבנות, כדכתיב (במדבר יז): "למשחה" - לגדולה, כדרך שהמליכם אוכלין. אבא - כך שמו של רב, אלא ככבוד קורין אותו רב בבבל הכי. כמו שקורין לרבי יהודה הנשיא בארץ ישראל - רבינו. וכן מוכיח ב"שיחשת חולין" (ק"ז,ב), דאמרינן: מאן ריש סידרא בבבל - אבא אריכא, וברב מיירי, שהיה רב ארוך בדורו, כדאמרינן במסכת נדה (כד,ב) ורבי יוחנן כשמואל סבירא ליה, אלא שהיה רגיל באלו בקעות סעודה. אין מפטירין אחר המצה אפיקומן - שצריך לאכול מצה בגמר סעודתו זכר למצה הנאכלת עם הפסח בכריכה, וזו היא מצה הבעוזה שאנו אוכלין באחרונה לשם חובה, ועל כרחינו אנו מברכין "על אכילת מצה" בראשונה, אף על פי שאינה לשם חובה, כדאמר רב חסדא לעיל גבי מרור דלאחר שמילא כריסו ממנו, היאך חזר ומברך עליו? הלכך מברך אתרוייהו ברישא והדר אכיל מצה באחרונה, ואחר אותה מצה אין נפטרינן ממנה באכילת דבר אחר, שלא לשבח טעמה, ובמצה בזמן הזה מיירי דליכא פסח בהדה, דאי בזמן דאיכא פסח, הא בהדיא תנן: אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן, והיינו אחר פסח ומצה הנאכלת עמו. אחר הפסח הוא דלא - אכיל בזמן דאיכא פסח, דאין אוכלין אפיקומן אחר הפסח והמצה שעמו. אחר פסח - בלא פסח - מפטירין, סופגנין - רוקקין העשויין כספוג, מתוך שעיסתן רכה אין תורת לחם עליה, ואנן בעינן לחם דכתיב (דברים טז) "לחם עוני". דובשנין - מטוגנין בשמן ודבש, ואינו לחם

עוני, אלא לחם עשיר.

פסחים דף קיט עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום המשיח) קנה

61 המשנה עוסקת בגמר אכילת קרבן פסח: אין מְפַטְרִין אַחַר הַפֶּסַח –
62 אין מסיימים את סעודת קרבן פסח באִפְיִקוּמָן.

גמרא

63 שנינו במשנה, אין מסיימים את סעודת קרבן פסח באִפְיִקוּמָן.
64 הגמרא דנה מהו 'אפיקומן' שאסרה משנתנו, ומביאה בענין זה
65 מחלוקת אמוראים. שואלת הגמרא: מַאי (מהו) אִפְיִקוּמָן ששנינו
66 במשנתנו שאין מסיימים בו את סעודת קרבן פסח. משיבה הגמרא:
67 אָמַר רַב, כּוּוֹנֵת הַמִּשְׁנָה הִיא, שְׁלֹא אַחַר אֲכִילַת הַפֶּסַח לֹא יַעֲקְרוּ
68 אנשים מְבַנֵּי הַקְּבוּרָה ללכת ממקומם לְמִקוֹם קְבוּרָה אַחֲרַת לֵאבּוּל
69 שֶׁם, לֹא פֶת וְלֹא שַׁאֵר דְּבָרִים. וּמִשְׁמַעוֹת 'אפיקומן' מלשון 'אפיקו
70 מנייבו' והוציאו כליכס, אבורים – זה לזה הוציאו את כליכס מבאן
71 ונלך ונאכל במקום אחר. וטעם האיטור, משום שגזרו חכמים שמא
72 יבואו לאכול מן הפסח עצמו במקום אחר לאחר שאכלו ממנו
73 במקומם, ואסור לאדם לאכול את הפסח בשני מקומות. אבל לאכול
74 לאחר אכילת הפסח בעודם במקומם הראשון מותר, שלא גזרו אלא
75 כשעוקרים לאכול במקום אחר.

76 וּשְׁמוּאֵל אָמַר, כּוּוֹנֵת הַמִּשְׁנָה, שְׁלֹא רַק לַעֲקוֹר לְמִקוֹם חֲבוּרָה אַחֲרַת
77 לֵאבּוּל שֶׁם אִסוּר לֵאחַר אֲכִילַת הַפֶּסַח, אֲלֵא אִף בְּעוֹדֵם בְּמִקוֹמָם
78 הָרִאשׁוֹן לֹא יֵאבְלוּ, כְּגוֹן אוֹרְזֵי לֵאָא (במהוין ופטריות לֵי, שאני רגיל
79 לאוכלם בקינוח סעודה, וכגון נוֹזְלֵי יֵאָא (גולות) לֵאָא – לרב, שהוא
80 רגיל לאוכלם בקינוח סעודה, דברים אלו אסור לאוכלם לאחר
81 אכילת הפסח. ומשמעות 'אפיקומן' מלשון 'אפיקו מיני', כלומר
82 הוציאו והביאו מיני מתיקה לאוכלם בקינוח סעודה. וטעם האיטור,
83 כדי שישאר בפיו טעם הפסח ולא יעבור ממנו על ידי אכילה אחרת.
84 וְכֵן רַב הֵנִיחָא כִּרְ שִׁילָא כִּרְ יוֹחֲנָן (אמר) [אמר], שְׁכוּוֹנֵת הַמִּשְׁנָה
85 שלאחר אכילת הפסח לא יאכלו, כְּגוֹן תְּמָרִים, קְלִיזוֹת וְאֲגוּזִים.
86 מוכיחה הגמרא מברייתא: תְּנֵינָא פְּוֹתֵיהּ דְּרַבִּי יוֹחֲנָן – שנינו בברייתא
87 כדברי רבי יוחנן, אין מְפַטְרִין אַחַר אֲכִילַת הַפֶּסַח בְּאֲכִילַת אַחֲרַת,
88 כְּגוֹן בְּתְמָרִים קְלִיזוֹת וְאֲגוּזִים.

89 הגמרא דנה לשיטת שמואל, שפירש את משנתנו שאסור לאכול
90 לאחר אכילת הפסח אף במקומו הראשון, האם אף לאחר אכילת
91 מצה בזמן הזה, שאין עמה קרבן פסח, אסור לאכול, ומביאה בענין
92 זה שני לשונות: אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל, אין מְפַטְרִין אַחַר מִצָּה
93 אִפְיִקוּמָן – אסור לאכול לאחר אכילת מצה בזמן הזה, כדי שלא
94 להעביר את טעמה.
95 מקשה הגמרא: תַּנּוּן – שנינו במשנתנו, אין מְפַטְרִין אַחַר הַפֶּסַח
96 אִפְיִקוּמָן – אין אוכלים לאחר אכילת הפסח. ויש לדייק, שדווקא אַחַר
97 הַפֶּסַח הוּא דְלֵא אוכלים, אֲבָל לְאַחַר אֲכִילַת מִצָּה לְבַדָּה מְפַטְרִין –
98 מותר לאכול, כגון בזמן הזה שאין קרבן פסח הנאכל עם המצה, ולא
99 כדברי שמואל.

100 מתרצת הגמרא: מה ששנה התנא במשנתנו 'פסח' לא בא למעט
101 מצה, אלא לֹא מִיַּעֲצָא קְאָמַר – אמר זאת בדרך 'אין צריך לומר, לֹא
102 מִיַּעֲצָא – אין צריך לומר שאַחַר אֲכִילַת מִצָּה לְבַדָּה אִסוּר לֵאבּוּל,
103 משום דְלֵא נְפִישׁ מְעַמְיָהוּ – שאין טעם המצות חזק, ובאכילת שאר
104 דברים יעבור הטעם, אֲבָל לְאַחַר אֲכִילַת הַפֶּסַח, דְּנְפִישׁ מְעַמְיָה –
105 שטעמו חזק, וְלֹא מִצָּה עֲבוּרִיהּ – ולא יוכל להעבירו, היה עולה על
106 הדעת לומר דלית לָן כָּה – שאין לנו להקפיד אם יאכלו אחריו.
107 קְמִשְׁפַּע לָן – מלמדנו התנא, שאף טעמו של הפסח עלול לעבור,
108 ואסור לאכול אחריו.

109 מוכיחה הגמרא מברייתא כדברי שמואל: גִּימָא מְסִיעֵי לֵיהּ – האם
110 נאמר שיש לסייע לדברי שמואל ממה ששנינו בתוספתא (פ"ב ה"א),
111 מכיון שאין אדם יוצא ידי חובת אכילת מצה אלא בלחם עני'
112 (דברים טו א), לפיכך מְפַטְרִין – רקיקים העשויים כספוג, שעיתם
113 רכה ואין עליהם תורת 'לחם', וְהִדּוּבְשִׁינִין – העשויים מעיסה מטוגנת
114 בשמן ודבש, שהם 'לחם עשיר' ולא 'לחם עוני', וְהִאִפְיִקוּמָן –
115 העשויים מעיסה רכה מאוד ואינם 'לחם עוני', כל אלו אִרְם מְלֵא
116 כְּרִיסוֹ מִיָּהּ אִם ירצה, בליל הסדר, שהם מותרים באכילה בפסח
117 כששמרם מחימוץ, וּבְלִבְדָּה שִׂיאֵבֵל בְּרֹת מִצָּה שְׁהִיא 'לחם עוני'
118 בְּאַחֲרוּנָה – בסוף הסעודה, מפני שבאלו שאכל בתחילה לא יצא ידי
119 חובת אכילת מצה. מדייקת הגמרא: דווקא בְּאַחֲרוּנָה – בסוף הסעודה
120 אין (וכן), יאכל את המצה הכשרה, אבל

1 לְכַפּוֹל את כל פסוקי ההלל ולאמרים פעמיים, יְכַפּוֹל, כפי מנהג
2 המקום. ובמקום שנהגו לְפָשׁוּט – לאמרים פעם אחת, יְפָשׁוּט. במקום
3 שנהגו לְכַרְךָ אַחֲרָיו (ואחר ההלל) ברכת 'יהללוך', יְכַרְךָ, ובמקום
4 שנהגו שלא לברך לאחריו, לא יברך. מסכמת המשנה: הַכֹּל כְּמִנְהַג
5 הַמְּדִינָה.

6 מבארת הגמרא: אָמַר אַבְי, לֹא שָׁנוּ דִין זֶה שֶׁבִּרְכַת הַהֵלֶל תְּלוּיָה
7 במנהג המדינה, אֲלֵא לְגַבֵּי הַבְּרַכָּה שֶׁלְאַחֲרָיו, אֲבָל לְפִנְיָה, [מְצוּנָה]
8 לְכַרְךָ בְּכָל מְקוֹם, ואינו תלוי במנהג. וטעם הדבר, משום דְאָמַר רַב
9 יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל, כָּל הַמְּצוּת מְכַרְךָ עֲלֵיהֶן עוֹבֵר לְעִשְׂתֵּיהֶן – קודם
10 עשיתן ובסמוך להן, וכן גם בהלל.

11 הגמרא מבארת לשון 'עובר לעשיתן'. מבררת הגמרא: מַאי מְשַׁמְעַ
12 דְהָא 'עוֹבֵר' לִישְׁנָא דְאִפְקוּדֵי הוּא – מנין למדנו ש'עובר לעשיתן'
13 האמור, זה לשון של הקדמה. משיבה הגמרא: אָמַר רַב נַחֲמָן כִּרְ
14 יַצְחָק, דְּכֵתִיב באשר הרג יואב בן צרויה את אבשלום, שלח את
15 משרתו הכושי לרוץ ולהודיע על כך לדוד, וגם אחימעיץ בן צדוק
16 הכהן רצה לבשר זאת לדוד, וְיִרְצֵן אֲחִימַעֲזָן דְּרַב הַכֶּפֶר וַיַּעֲבֵר אֶת
17 הַכּוּשִׁי (שמואל ב' יח ג), ופירושו, שרץ בדרך קצרה יותר, ועבר
18 את הכושי והקדים להגיע. הרי ש'עובר' משמעותו להקדים. אַבְי
19 אָמַר, מְהֵרָא – מכאן לומדים ש'עובר' הוא לשון הקדמה. שכאשר
20 שב יעקב אבינו מחרן, ועשיו יצא לקראתו, נאמר שם (בראשית לג

21 ג) 'וְהוּא עָבֵר לְפָנֵיהֶם', שהקדים יעקב והלך לפני משפחתו לקראת
22 עשיו. אִיכָא דְאָמַר, מְהֵרָא, שְׁנֵאמַר בְּנִבּוּאָה עַל יְמוֹת הַמְּשִׁיחַ (מיכה
23 ב יג) וַיַּעֲבֹד מִלְכָּם לְפָנֵיהֶם, וְהוּא בְּרֵאשִׁים, שכאשר ישובו ישראל
24 מהגולה, יקדים מלך המשיח, ללכת לפניהם, וְהוּא עוֹבֵר בְּרֵאשׁ כּוֹלָם.

25 הגמרא חוזרת לדון במנהג כפילת פסוקי ההלל: תְּנֵינָא, כִּי הִיָּה בּוֹפֵל
26 כָּה (בהלל) מעט דְּכָרִים, ארבעה פסוקים, מְרֻרָן הַבָּא בְּשֵׁם ה', עד
27 סוף ההלל (תהלים קיח כו-כט). כִּי אֲלֵינוּ כֵּן פְּרָטָא הִיָּה מוֹסְרָא
28 לכפול כָּה פסוקים, על מה שהיה רבי בופל. מבררת הגמרא: מַאי
29 מוֹסְרָא – אלו פסוקים היה מוסיף. משיבה הגמרא: אָמַר אַבְי, הִיָּה
30 מוֹסְרָא לְכַפּוֹל מְאוּדָּה בְּעִינָתֵינוּ (שם קיח כא) וְלְמַטָּה, עד סוף ההלל.

31 אגב שהובא לעיל (ע"א) דברי דוד ששיבח לה' כשנמשח למלך,
32 מביאה הגמרא דבר אגדה בענין דוד לעתיד לבוא: דְּרֵשׁ רַב עוֹרְזָא,
33 וְיִמְנִין אָמַר לֵה מְשִׁמִּיָּה דְרַב [אמי] – פעמים אמר דבר זה בשם רב
34 אמי, וְיִמְנִין אָמַר לֵה מְשִׁמִּיָּה דְרַב (אמי) [אמי], מַאי דְכֵתִיב
35 (בראשית כא ח) וַיְגִדֵל תְּלִד וַיְגַמֵּל, וַיַּעַשׂ אֲבָרְהָם מִשְׁתָּה גְדוֹל בְּיוֹם
36 הַגְּמֹל אֶת יַצְחָק, רמוז יש בפסוק זה שעתיד תְּקַדֵּשׁ כְּרוֹשׁ כְּרוֹשׁ הוּא לְעִשׂוֹת
37 סְעוּדָה לְצַדִּיקִים, בְּיוֹם שִׁינְמַל חֲסִדוֹ לְזֹרְעוֹ שֶׁל יַצְחָק, לעתיד לבא
38 בזמן הגאולה. לְאַחַר שֶׁהִצְדִּיקִים אוֹכְלִין וְשׁוֹתִין, נוֹתֵנִין לוֹ לְאַבְרָהָם
39 אֲבִינוּ בּוֹשׁ שֶׁל כְּרֵכָה, לְכַרְךָ בְּרַכַת הַמּוֹזֵן בּוֹיּוּמָן. וְאוֹמַר לְהָן אֲבָרְהָם,
40 אֵינִי מְכַרְךָ, מפני שפגם יש בידי, שְׂעִינָא מְמַנֵּי וְשִׁמְעָאֵל. אוֹמַר לוֹ
41 לְיַצְחָק, מוֹל אַתָּה אֶת הַכּוּס וּבְרַךְ. אוֹמַר לְהָן יַצְחָק, אֵינִי מְכַרְךָ, מפני

42 שגם בי יש פגם, שְׂעִינָא מְמַנֵּי עֵשׂוֹ הִרְשַׁע. אוֹמַר לוֹ לְיַצְחָק, מוֹל וּבְרַךְ.
43 אוֹמַר לְהֶם, אֵינִי מְכַרְךָ, שְׂנֵאשְׁתֵּי שְׁתֵּי אֲחִיוֹת, אֶת רַחֵל וְלֵאָה, בְּתִיּוֹתָן
44 – האחת בחיי אחותה, ופגם יש בכך, שְׂעִינָתֵיהּ הִיתָה הַתּוֹרָה לְאוֹסְרֵן
45 עָלַי, שְׁנֵאמַר (ויקרא יח יח) וְאִשָּׁה אֶל אַחֲתָהּ לֹא תִקַּח לְצַרֵּר לְגִלּוֹת

46 עֲרוּתָהּ עֲלֵיהָ בְּחַיֶּיהָ. אוֹמַר לוֹ לְמִשָּׁה, מוֹל וּבְרַךְ. אוֹמַר לְהֶם, אֵינִי
47 מְכַרְךָ, שְׁלֵא וְכִיתִי לְיִבְנֵם לְאַרְצֵי יִשְׂרָאֵל, לֹא בְּתִי וְלֹא בְּמוֹתִי. אוֹמַר
48 לוֹ לְיִהוֹשֻׁעַ, מוֹל וּבְרַךְ. אוֹמַר לְהָן, אֵינִי מְכַרְךָ, שגם בי יש חסרון, שְׁלֵא
49 וְכִיתִי לְבָנִי.

50 הגמרא מבארת בינתיים מנין שלא זכה יהושע לבן: דְּכֵתִיב לְגַבֵּי
51 יְהוֹשֻׁעַ כֵּן נִין, כאשר מספר הכתוב את תולדות שבט אפרים, מונה בן
52 אחר בן אחרי בריעה בן אפרים וְרַפְחָ בְּנֵן וְרִשָּׁף וְתַלַּח בְּנֵן וְגו',
53 אֲלֵשִׁמַע בְּנֵן. נוֹן בְּנֵן, יְהוֹשֻׁעַ בְּנֵן (דברי הימים א' ז כה-כו), ומסיים
54 הכתוב בזה, ואינו מוסיף למנות בנים אחר יהושע, ומכאן ראייה שלא
55 היו לו בנים.

56 חוזרת הגמרא לדרוש באותו מעשה לעתיד לבוא: לאחר שיהושע
57 מסרב לברך, אוֹמַר לוֹ לְדוֹד הַמֶּלֶךְ, מוֹל אֶת הַכּוּס וּבְרַךְ בְּרַכַת הַמּוֹזֵן
58 בּוֹיּוּמָן. אוֹמַר לְהָן דוֹד, אֵינִי מְכַרְךָ וְלֵי יָאָה לְכַרְךָ, שְׂנֵאשְׁתֵּי (תהלים קטז

59 יג) בְּכּוֹס יְשׁוּעוֹת אִשָּׁא וְכֵשֶׁם הוּא אֶקְרָא.

60 (א) 'על מצות ומררים יאכלהו/ ויש ללמוד מכך שרק בזמן דאיכא
61 [שיש] קרבן פסח, יש גם מצוה לאכול עמו מרור, ובזמן דאיכא
62 [שיש] קרבן פסח, לויכא – אין מצוה לאכול מרור, אם כן במצוה
63 נמי [גם כן] יש לומר בדרך זו, דהא פתיב – שהלא כתוב בקרבן
64 פסח (שם) 'על מצות ומררים יאכלהו/ ויש ללמוד שרק בזמן שיש
65 קרבן פסח יש גם מצוה לאכול עמו מצוה, אבל בזמן שאין קרבן
66 פסח אין מצוה לאכול מצוה, ומדוע אמר רבא שבמצוה הוא חייב
67 מן התורה. מתרצת הגמרא: מצות אכילת מצוה, מיהדר דרר ביה
68 קרא – חזר ושנה אותה הכתוב במקום אחר (שמות יב טז) 'בראשון
69 בארבעה עשר יום לחדש פסח תאכלו מצות'. ופסוק זה אינו עוסק
70 בקרבן פסח, ויש ללמוד שאף בזמן הזה שאין קרבן פסח חייב
71 לאכול מצוה בלילה הראשון. ואילו מצות אכילת מרור נאמרה רק
72 בפסוק האמור בקרבן פסח, ולכן בזמן הזה אינו חייב באכילתו מן
73 התורה.
74 ורב אחא בר יעקב אמר, אהר זה ואהר זה דרפנן – בין מצות מצוה
75 ובין מצות מרור, שתיזן נהגות בזמן הזה מדרבנן ולא מן התורה,
76 שלא ציותה התורה לאוכלם אלא עם הפסח, שנאמר 'על מצות
77 ומררים יאכלהו', אבל בזמן הזה שאין קרבן פסח אין מצוה
78 לאוכלם מן התורה. מקשה הגמרא: אלא פתיב – והרי כתוב
79 'בערב תאכלו מצות', ופסוק זה אינו עוסק בקרבן פסח, וממנו יש
80 ללמוד שמצות אכילת מצוה בלילה הראשון נהגת מן התורה אף
81 בזמן הזה. מתרצת הגמרא: הריא – הפסוק ההוא אינו מלמדנו
82 שמצוה לאכול מצוה אף בזמן הזה, אלא מופיעי ליה – הצורך
83 ללמדנו בזמן בית המקדש למי שהיה פסח, ולמי שהיה פסח
84 רחוקה מבית המקדש בשעת הקרבת הפסח, שהם מצווים באכילת
85 מצוה, משום דפלקא דעתה דאמינא – שהיה עולה על הדעת לומר,
86 ביון דפסח לא אכלי – אינם אוכלים, מצוה ומרור נמי לא ניבול – גם
87 כן יהיו פטורים מלאכול, משום שלא ציותה התורה לאוכלם אלא
88 עם הפסח, קא משמע לן – מלמדנו הכתוב 'בערב תאכלו מצות'
89 שאף אלו חייבים.
90 אמרת הגמרא: ורבא דוחה את דברי רב אחא ואמר לך, פסח
91 ושהיה פסח רחוקה לא צריך קרא [פסוק] ללמדנו שהם מצווים
92 באכילת מצוה, משום דלא נרעי – שאינם גרועים מיהודי ערל, שאי
93 אפשר ללמוד מפני שמתו אחיו מחמת המילה, וכן אינם גרועים
94 מכן נכר – יהודי מומר, ששני אלו אינם אוכלים קרבן פסח, ואף על
95 פי כן הם מצווים באכילת מצוה. דתניא (מבילתא דרשב"י, בא יב מוח),
96 נאמר (שמות יב מוח) 'על ערל לא יאכל בו', ויש ללמוד שדווקא 'בו',
97 כלומר בפסח, ערל אינו אוכל, אבל אוכל הוא במצוה ומרור,
98 ומצוה באכילתם ככל ישראל, ואין אומרים שלא נאמרה בו
99 מצות אכילת מצוה ומרור מכיון שאינו אוכל את הפסח. ואף בבן
100 נכר נאמר (שם יב מא), 'כל בן נכר לא יאכל בו', ויש ללמוד שדווקא
101 'בו', כלומר בפסח, אינו אוכל, אבל באכילת מצוה ומרור הוא
102 מצוה ככל ישראל. וכשם שערל ובן נכר אף שאינם אוכלים
103 בפסח מצווים באכילת מצוה, כך תמא ושהיה בדרך רחוקה, אף
104 שאינם אוכלים בפסח מצווים באכילת מצוה. ואם כן, הפסוק
105 'בערב תאכלו מצות' מיותר, ובא ללמדנו מצות אכילת מצוה בזמן
106 הזה, אף שאין קרבן פסח.
107 ואידך – ורב אחא בר יעקב סובר, פתיב פתיא ופתיב פתיא – אף על
108 פי שנכתבה חובת אכילת מצוה בערל ובן נכר, נכתב גם 'בערב
109 תאכלו מצות' לחייב תמא ושהיה בדרך רחוקה, וצריכים
110 אנו את שני הפסוקים, ואין פסוק מיותר לחובת אכילת מצוה בזמן
111 הזה, ואינה מן התורה אלא מתקנת חכמים.
112 מביאה הגמרא ברייתא כדברי רבא: תניא בנותיה דרבא – שנינו
113 בברייתא כדברי רבא, נאמר (דברים טו טז) 'ששת ימים תאכל מצות,
114 וזכיום השביעי עצרת לה' אלהיך לא תעשה מלאכה, ומכך שביום
115 השביעי לא אמר 'תאכל מצות' כמו בששת הימים הראשונים, יש
116 ללמוד שאין בו חובה לאכול מצוה אלא רק רשות, ואם בא לאכול
117 בשר בלא פת או להתענות, הרשות בידו. ויש להוסיף וללמוד, מה
118 היום השביעי אכילת מצוה בו רשות ולא חובה, אף שששת ימים

1 פראשונה – בתחילת הסעודה, לא יאכל את המצה הכשירה, מפני
2 שאסור לאכול כלום אחריה, כדברי שמואל.
3 דוחה הגמרא: מה ששנה התנא שיאכל את המצה בסוף, לא בא
4 למעט שלא יאכלנה בתחילה, אלא לא מופיעיא קאמר – אמר זאת
5 בדרך 'אין צריך לומר', לא מופיעיא – אין צריך לומר שרשאי
6 לאכול את המצה הכשירה פראשונה – בתחילה, דקאכיל –
7 שבאותה שעה הוא אוכל לתיאבון ומקיים את המצוה כתיקונה,
8 אכל אם יאכלנה באחרונה – בסוף, שיש לחוש דלמא אתי למיכל –
9 שמא יבוא לאוכלה אכילה גסה, שמתוך ששבע כבר הוא קץ
10 במאכלו ואינו נחשבת אכילה, אימא – הייתי אומר שלא יזהר
11 רשאי לאוכלה בסוף, קא משמע לן – מלמדנו התנא שאין לחוש
12 לכך, ורשאי לאוכלה בסוף.
13 מביאה הגמרא לשון אחרת בדעת שמואל: מר זוטרא מתני הכי –
14 שונה שמועה זו כך, אמר רב יוסף אמר רב יהודה אמר שמואל,
15 מפטירין אחר הפסח אפיקומן – מותר לאכול לאחר אכילת המצה
16 בסוף סעודת ליל הסדר, כגון בזמן הזה שהמצוה נאכלת לבדה בלי
17 קרבן פסח.
18 מוכיחה הגמרא ממשנתנו כדברי שמואל: נימא מסייע ליה – האם
19 נאמר שיש לסייע לדברי שמואל ממה ששינונו במשנתנו, אין
20 מפטירין אחר הפסח אפיקומן – אין אוכלים לאחר אכילת הפסח.
21 ויש לדייק, דווקא אחר אכילת הפסח הוא דלא – שאין אוכלים,
22 אכל אחר אכילת מצוה מפטירין – מותר לאכול, כגון בזמן הזה
23 שאין קרבן פסח הנאכל עם המצה.
24 דוחה הגמרא: מה ששנה התנא במשנתנו 'פסח' לא בא למעט
25 מצוה, אלא לא מופיעיא קאמר – אמר זאת בדרך 'אין צריך לומר',
26 לא מופיעיא – אין צריך לומר שאסור לאכול לאחר אכילת מצוה,
27 משום דלא נפיש מעמיה – שאין טעמה חזק, ויעבור באכילה
28 אחרת, אבל לאחר אכילת קרבן פסח, שטעמו חזק, אימא – הייתי
29 אומר שלא יהיה איסור לאכול, משום שטעמו לא יעבור באכילה
30 אחרת. קא משמע לן – מלמדנו התנא, שאף טעם הפסח עלול
31 לעבור, ואסור לאכול אחריו.
32 מקשה הגמרא על דברי שמואל: מיתיבי, שנינו בתוספתא (פ"ב ה"א),
33 מכיון שאין אדם יוצא ידי חובת אכילת מצוה אלא בלחם עני
34 (דברים טז ט), לפיכך הפוטריין – ריקנים העשויים כספוג, והדופשנין
35 (העשויים מעיסה מטוגנת בשמן ודבש, והאיסקריטין – העשויים
36 מעיסה רכה מאוד, כל אלו אדם מלא בריסו מין אם ירצה, בליל
37 הסדר, שהם מותרים באכילה בפסח כששמרם מחימוץ, ובלבד
38 שיאכל (אכילת) פת מצוה שהיא 'לחם עוני' באחרונה – בסוף
39 הסעודה, מפני שאלו שאכל בתחילה אינם 'לחם עוני' ובהם לא
40 יצא ידי חובת אכילת מצוה. ויש לדייק, שדווקא באחרונה – בסוף
41 הסעודה אין [כך] יאכל את המצה הכשירה, אבל פראשונה –
42 בתחילת הסעודה, לא יאכל את המצה הכשירה, מפני שאסור
43 לאכול אחריה כלום, ולא כדברי שמואל שהתיר לאכול אחריה.
44 מתרצת הגמרא: מה ששנה התנא שיאכל את המצה בסוף, לא בא
45 למעט שלא יאכלנה בתחילה, אלא לא מופיעיא קאמר – אמר זאת
46 בדרך 'אין צריך לומר', לא מופיעיא – אין צריך לומר שרשאי
47 לאכול את המצה הכשירה פראשונה – בתחילה, דקאכיל –
48 שבאותה שעה הוא אוכל לתיאבון ומקיים את המצוה כתיקונה,
49 אכל אם יאכלנה באחרונה – בסוף, שיש לחוש דאתי למיכלה –
50 שיבוא לאוכלה אכילה גסה, שמתוך ששבע כבר הוא קץ במאכלו
51 ואינו נחשבת אכילה, אימא – הייתי אומר שלא יהיה רשאי
52 לאוכלה בסוף, קא משמע לן – מלמדנו התנא שאין לחוש לכך,
53 ורשאי לאוכלה בסוף.
54 הגמרא דנה במצות אכילת מצוה ומרור בזמן הזה שאין קרבן פסח:
55 אמר רבא, מצות אכילת מצוה בלילה הראשון של פסח. אף בזמן
56 הנה שאין קרבן פסח לאכול עמו את המצה, היא מן אורייתא,
57 ואילו מצות אכילת מרור בזמן הזה, היא מן דרבנן ולא מן התורה.
58 מקשה הגמרא: ומאי שנא – ובמה שונה מצות מרור שאתה פטור
59 בזמן הזה מן התורה, משום דפתיב – שכתוב בקרבן פסח (במדבר ט

פסחים. פרק עשירי – ערבי פסחים דף קכ עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל" (שטיינזולץ) קנז רש"י

1 **בראשונה לא** – דאין אדם רשאי לאכול כלום אחר מצת חובה. מה שבני רשות –
 2 דכתיב: "וביום השביעי עצרת", ולא כתיב: "ואבלו מצות" שהרי הוציאו מן הכלל, אף
 3 ששת ימים רשות, שאם רוצה יכול לאכול בשר בלא לחם או להתענות. **משנה** בולם
 4 לא יאכלו – אם התחילו לאכול פסחם וישנו ועדיין לא אכלו כל פסחם – לא יאכלו,
 5 דנראין כאוכלי פסחם בשתי חבורות, או בזמן
 6 הזה שאין פסח אם ישנו כולם.

1 **בראשונה לא** – דאין אדם רשאי לאכול כלום
 2 אחר מצת חובה. מצה בזמן הזה דאורייתא –
 3 לילה הראשון חובה. ההיא מבני ליה לפמא
 4 ושהיה בדרך רחוקה ו בזמן שביית המקדש
 5 קיים. כתיב בהאי וכתבי בהאי וצריכא – דטמא
 6 ושהיה בדרך רחוקה לא יליף מערל וכן נבר,
 7 דהא אית ליה תשלומין לפסח שני, הלכך לא
 8 יאכל מצה בראשון עד שיעשה פסח שני ויקיים
 9 "על מצות ומזוירים יאכלוהו". אבל ערל וכן
 10 נבר, דין הוא שאכלו מצה בראשון, דהא לא
 11 אכלי בשני, ואי כתב רחמנא: "בערב תאכלו
 12 מצות", הוה מוקמי לה בערל וכן נבר, משום
 13 דלית ליה תשלומין, אבל טמא ודרך רחוקה
 14 דאית ליה תשלומין – לא ליהיבו בראשון,
 15 הלכך כתב רחמנא: "טמא" ושהיה בדרך
 16 רחוקה. שבני רשות – דכתיב: "וביום השביעי
 17 עצרת" ולא כתיב: "תאכל מצות", שהרי הוציאו
 18 מן הכלל. אף ששת ימים רשות – שאם רצה
 19 לאכול בשר בלא לחם, או להתענות – הרשות
 20 בידו. הוי דבר שהיה בכלל – דכתיב: "שבעת
 21 ימים תאכל מצות" ויצא מן הכלל בהאי קרא
 22 ד"ששת ימים" כתיב, ללמד שהיא רשות, ולא
 23 ללמד על עצמו לבדו אלא ללמד על הכלל
 24 כולו, ודהיינו שבעה ימים, דזו אחת משלשה
 25 עשרה מדות שהתורה נדרשת בהן. מהכא
 26 שמעינן דמצה בזמן הזה דאורייתא ומזויר
 27 דרבנן, דהא תניא כוותיה דרבא, וקיימא לן נמי
 28 כרבי יוחנן דאמר דאין אוכלין אחר מצת חובה
 29 שבאחרונה כלום, דלא ליבטיל טעם מצה
 30 מיניה, אבל שתית יין לא מבטילה, דשתיה לא
 31 מנטלא אכילת מיניה. **משנה** ישנו כולן לא
 32 יאכלו – אם התחילו לאכול פסחן וישנו, לא
 33 יאכלו, דנראה כאוכל פסחם בשני מקומות.
 34 דמאחר שישנו, הסיוור דעתן לאכול עז, וחשיב
 35 ליה תנא כאכילת שני מקומות, ודומרא בעלמא
 36 הוא, וליכא לפרשי: משום דדמי לאכילת שתי
 37 חבורות, משום דאם כן קשיא טמא אסתמא,
 38 דהא ביביצד צולין" (לעיל פ.א.) סתם לן כרבי
 39 יהודה דפסח נאכל בשתי חבורות, אבל אין
 40 האוכל אוכל בשני מקומות. הלכך – טעמא
 41 דמתניתין משום אכילת שני מקומות, והוא הדין
 42 נמי במצה בזמן הזה, לאור שהתחיל לאכול
 43 מצת חובה באחרונה וישן, הפסח אכילה היא,
 44 ושוב לא יאכל, משום דעבידא זכר לפסח בזמן
 45 שביית המקדש קיים. וכן מוכיח בגמרא דאפילו
 46 בזמן הזה מיירי תנא. וליכא לפרשי טעמו משום
 47 כן תקשי לאידך לישנא דאמרין מפטירין, אמאי לא
 48 איתיה רבי שמעון דאמר דאין מפטירין אחר מצה אפיקומן, דאם
 49 לא יאכלו, וכן מוכיח בגמרא דאפילו
 50 בזמן הזה מיירי תנא. וליכא לפרשי טעמו משום
 51 כן תקשי לאידך לישנא דאמרין מפטירין, אמאי לא
 52 איתיה רבי שמעון דאמר דאין מפטירין אחר מצה אפיקומן, דאם
 53 לא יאכלו, וכן מוכיח בגמרא דאפילו
 54 בזמן הזה מיירי תנא. וליכא לפרשי טעמו משום
 55 כן תקשי לאידך לישנא דאמרין מפטירין, אמאי לא
 56 איתיה רבי שמעון דאמר דאין מפטירין אחר מצה אפיקומן, דאם
 57 לא יאכלו, וכן מוכיח בגמרא דאפילו
 58 בזמן הזה מיירי תנא. וליכא לפרשי טעמו משום
 59 כן תקשי לאידך לישנא דאמרין מפטירין, אמאי לא
 60 איתיה רבי שמעון דאמר דאין מפטירין אחר מצה אפיקומן, דאם
 61 לא יאכלו, וכן מוכיח בגמרא דאפילו
 62 בזמן הזה מיירי תנא. וליכא לפרשי טעמו משום
 63 כן תקשי לאידך לישנא דאמרין מפטירין, אמאי לא

רשב"ם

1 **בראשונה לא** – דאין אדם רשאי לאכול כלום
 2 אחר מצת חובה. מצה בזמן הזה דאורייתא –
 3 לילה הראשון חובה. ההיא מבני ליה לפמא
 4 ושהיה בדרך רחוקה ו בזמן שביית המקדש
 5 קיים. כתיב בהאי וכתבי בהאי וצריכא – דטמא
 6 ושהיה בדרך רחוקה לא יליף מערל וכן נבר,
 7 דהא אית ליה תשלומין לפסח שני, הלכך לא
 8 יאכל מצה בראשון עד שיעשה פסח שני ויקיים
 9 "על מצות ומזוירים יאכלוהו". אבל ערל וכן
 10 נבר, דין הוא שאכלו מצה בראשון, דהא לא
 11 אכלי בשני, ואי כתב רחמנא: "בערב תאכלו
 12 מצות", הוה מוקמי לה בערל וכן נבר, משום
 13 דלית ליה תשלומין, אבל טמא ודרך רחוקה
 14 דאית ליה תשלומין – לא ליהיבו בראשון,
 15 הלכך כתב רחמנא: "טמא" ושהיה בדרך
 16 רחוקה. שבני רשות – דכתיב: "וביום השביעי
 17 עצרת" ולא כתיב: "תאכל מצות", שהרי הוציאו
 18 מן הכלל. אף ששת ימים רשות – שאם רצה
 19 לאכול בשר בלא לחם, או להתענות – הרשות
 20 בידו. הוי דבר שהיה בכלל – דכתיב: "שבעת
 21 ימים תאכל מצות" ויצא מן הכלל בהאי קרא
 22 ד"ששת ימים" כתיב, ללמד שהיא רשות, ולא
 23 ללמד על עצמו לבדו אלא ללמד על הכלל
 24 כולו, ודהיינו שבעה ימים, דזו אחת משלשה
 25 עשרה מדות שהתורה נדרשת בהן. מהכא
 26 שמעינן דמצה בזמן הזה דאורייתא ומזויר
 27 דרבנן, דהא תניא כוותיה דרבא, וקיימא לן נמי
 28 כרבי יוחנן דאמר דאין אוכלין אחר מצת חובה
 29 שבאחרונה כלום, דלא ליבטיל טעם מצה
 30 מיניה, אבל שתית יין לא מבטילה, דשתיה לא
 31 מנטלא אכילת מיניה. **משנה** ישנו כולן לא
 32 יאכלו – אם התחילו לאכול פסחן וישנו, לא
 33 יאכלו, דנראה כאוכל פסחם בשני מקומות.
 34 דמאחר שישנו, הסיוור דעתן לאכול עז, וחשיב
 35 ליה תנא כאכילת שני מקומות, ודומרא בעלמא
 36 הוא, וליכא לפרשי: משום דדמי לאכילת שתי
 37 חבורות, משום דאם כן קשיא טמא אסתמא,
 38 דהא ביביצד צולין" (לעיל פ.א.) סתם לן כרבי
 39 יהודה דפסח נאכל בשתי חבורות, אבל אין
 40 האוכל אוכל בשני מקומות. הלכך – טעמא
 41 דמתניתין משום אכילת שני מקומות, והוא הדין
 42 נמי במצה בזמן הזה, לאור שהתחיל לאכול
 43 מצת חובה באחרונה וישן, הפסח אכילה היא,
 44 ושוב לא יאכל, משום דעבידא זכר לפסח בזמן
 45 שביית המקדש קיים. וכן מוכיח בגמרא דאפילו
 46 בזמן הזה מיירי תנא. וליכא לפרשי טעמו משום
 47 כן תקשי לאידך לישנא דאמרין מפטירין, אמאי לא
 48 איתיה רבי שמעון דאמר דאין מפטירין אחר מצה אפיקומן, דאם
 49 לא יאכלו, וכן מוכיח בגמרא דאפילו
 50 בזמן הזה מיירי תנא. וליכא לפרשי טעמו משום
 51 כן תקשי לאידך לישנא דאמרין מפטירין, אמאי לא
 52 איתיה רבי שמעון דאמר דאין מפטירין אחר מצה אפיקומן, דאם
 53 לא יאכלו, וכן מוכיח בגמרא דאפילו
 54 בזמן הזה מיירי תנא. וליכא לפרשי טעמו משום
 55 כן תקשי לאידך לישנא דאמרין מפטירין, אמאי לא
 56 איתיה רבי שמעון דאמר דאין מפטירין אחר מצה אפיקומן, דאם
 57 לא יאכלו, וכן מוכיח בגמרא דאפילו
 58 בזמן הזה מיירי תנא. וליכא לפרשי טעמו משום
 59 כן תקשי לאידך לישנא דאמרין מפטירין, אמאי לא
 60 איתיה רבי שמעון דאמר דאין מפטירין אחר מצה אפיקומן, דאם
 61 לא יאכלו, וכן מוכיח בגמרא דאפילו
 62 בזמן הזה מיירי תנא. וליכא לפרשי טעמו משום
 63 כן תקשי לאידך לישנא דאמרין מפטירין, אמאי לא

1 **באחרונה אין** בראשונה לא – פירושו: בראשונה בלא אחרונה – לא, כגון דלית ליה
 2 אלא כזית מצה ותו לא, דטוב לאכול על השבוע ולהיות טעם מצה בפיו.
 3 אבל דאי אי אית ליה מצה לכל סעודתו – טוב לו לאכול מצה בתחלה לתיאבון ולברך
 4 עליה, ואחר כך בגמר סעודתו יאכל כזית מצה ויהיה טעם מצה בפיו. ועיקר מצה על
 5 הראשונה שהיא באה לתיאבון וגם היא לבסוף
 6 טעם מצה בפיו באותו כזית אחרון, ואפילו אם
 7 עיקר מצה באחרונה אין זה תימה אם אנו
 8 מברכין על הראשונה כדי לפטור המצה של
 9 אחרונה. שהרי אין לברך על האחרונה משום
 10 שלאחר שמלא כריסו הוא, אבל יכול הוא לברך
 11 על הראשונה ותפטר האחרונה שהיא עיקר
 12 המצה, כדפרישית לעיל לרב חסדא גבי תרי
 13 טיבולי דמזויר. וכן צריך לומר להלל שהיה כורך
 14 מצה ופסח בסוף הסעודה וזכי הוי אכיל מצה
 15 דאורייתא, אם כן בתחלת סעודה היה מברך על
 16 המצה ואוכל, דמעולת אותה ברכה לברכת מצה
 17 דעל הפסח שבסוף. ומיהו, להדיא פירושא דלעיל
 18 דלרב חסדא בני לחזור על שאר ירקות לטיבול
 19 ראשון כדי שיברך על המזויר בטיבול שני, אם כן
 20 הכי נמי יחזר כמו כן על הסופגין לאכול בתחלה
 21 כדי שיברך "על אכילת מצה" לבסוף. מיהו,
 22 לפירוש אחר שגם לרב חסדא אין צריך לחזור על
 23 שאר ירקות אלא מברך על המזויר בטיבול ראשון
 24 ובאותה ברכה יצא בטיבול שני, הכי נמי יברך על
 25 מצה דמתחלה ויצא בשל מצות מצה שלבסוף.
 26 **מפטירין** אחר מצה אפיקומן – ואם תאמר:
 27 אחר הפסח מאי טעמא אין מפטירין? הא נפיש
 28 טעמיה טפי ממצה! יש לומר: כדמפרש בירושלמי
 29 דמשום הכי נאכל על השבוע, שלא יבא לידי
 30 שביית עצם, וכתיב (שמות יב): "ועצם לא תשבור
 31 בו" ומשום הכי אין אוכלין שום דבר, ואם תאמר:
 32 הא במנחה נמי אמרינן בתמורה (כגא) ובמנחות
 33 (כאב) דנאכלת על השבוע, וליכא למימר האי
 34 טעמא? יש לומר, דהתם היינו טעמא: שלא יצא
 35 משלחן רבו רעב, אבל במצה לא שיך האי
 36 טעמא, דלאו משלחן רבו הוא כולי האי. וחיגיגה
 37 באהא עב הפסח, אף על גב דאיכא למאן דאמר
 38 דאית בה משום שביית עצם, ואפילו הכי אינה
 39 נאכלת על השבוע – היינו משום דפסח בן שנתו
 40 הוא ורכין, וחישישן לשביית עצם, אבל חיגיגה –
 41 לא. ומאן דאמר: אין מפטירין אחר מצה ופסח,
 42 אם כן לא סבירא ליה כטעם הירושלמי, אלא
 43 סבר דבעינן שיהא טעם מצה ופסח בפיו. **בל** בן
 44 נבר לא יאכל בו בן אינו אוכל – אין לפרש בו
 45 "אינו חייב לאכול", דהא ודאי חייב לאכול דהא
 46 חייב בכל המצות, אלא שאינו רוצה. ונראה
 47 לפרש דמייירי בישראל מומר בשעת שחיטה חזר
 48 ועשה תשובה, וקאמר: אף על גב דישראל מעליא
 49 הוא, כיון שלא נמנה עליו בשעת שחיטה – שוב
 50 אינו אוכל בו, אבל אוכל הוא במצה ובמזויר.
 51 ועל – היינו שמתו אחיו מחמת מילה, וחיבי
 52 בכל המצות ומקיים כולן, אלא שאינו בפסח.
 53 ובפרק "מי שהיה טמא" (לעיל צ.א.) גרס תריהו
 54 "כל ערל לא יאכל בו", "כל בן נבר לא יאכל בו" למה ליה ומשני: צריכי, דאי תאמר "ערל"
 55 משום ומאסי בו, לכאורה משמע דאיצטרך גופיה וקרא, ולא נהירא: דלמה ליה צריכותא.
 56 אפילו דמו להרדי לגמרי, ובי מזהינן מן הדין! פשיטא דתריהו צריכי למכתב. אלא

1 **בראשונה לא** – לא. **לא מיבעיא קאמר: לא מיבעיא**
 2 **בראשונה** – דקאכיל לתיאבון, אכל באחרונה, דילמא
 3 אחי למיכל אכילה גסה – אימא לא, קא משמע לן.
 4 **מר זוטרא מתיני הכי: אמר רב יוסף אמר רב יהודה**
 5 **אמר שמואל: מפטירין אחר המצה אפיקומן. ניקא**
 6 **מסייע ליה: אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן. אחר**
 7 **הפסח – דלא, אכל אחר מצה – מפטירין! לא מיבעיא**
 8 **קאמר. לא מיבעיא אחר מצה – דלא נפיש טעמיה,**
 9 **אכל לאחר פסח אימא לא, קא משמע לן. מיתיבי:**
 10 **הסופגין והדובשני והאיסקריטין אדם ממלא פריסו**
 11 **מהן, ובלבד שיאכל אכילת פזית מצה באחרונה.**
 12 **באחרונה – אין, בראשונה – לא! לא מיבעיא קאמר;**
 13 **לא מיבעיא בראשונה – דקאכיל לתיאבון, אכל**
 14 **באחרונה דאית למיכלה אכילה גסה אימא לא, קא**
 15 **משמע לן. אמר רבא: מצה בזמן הזה דאורייתא**
 16 **ומזוירים – ומאי שנא מזויר – דכתיב: "על מצות**
 17 **פסח – ליכא מזויר. מצה נמי היא פתיב: "על מצות**
 18 **ומזוירים! מצה מיהדר הדר ביה קרא: "בערב תאכלו**
 19 **מצות". ורב אחא בר עקב אמר: אחד זה ואחד זה**
 20 **דרבנן. אלא הכתיב: "בערב תאכלו מצות!" הויה**
 21 **מיבעי ליה לטמא ושהיה בדרך רחוקה. דסקלא דעתך**
 22 **אמינא: בין דפסח לא אכלי – מצה ומזויר נמי לא**
 23 **גיבול, קא משמע לן. ורבא אמר לך: טמא ושהיה**
 24 **בדרך רחוקה לא צריך קרא, דלא גרעי מערל וכן**
 25 **נבר. דתניא: "כל ערל לא יאכל בו" – בו אינו אוכל,**
 26 **אכל אוכל במצה ומזויר. ואידך: פתיב בהאי, וכתיב**
 27 **בהאי, וצריכי. תניא פותיה דרבא: "ששת ימים תאכל**
 28 **מצות וביום השביעי עצרת לח' אלהיך", מה שבני**
 29 **רשות – אף ששת ימים רשות. מאי טעמא? הוי**
 30 **דבר שהיה בכלל ויצא מן הכלל ללמד, לא ללמד**
 31 **על עצמו יצא, אלא ללמד על הכלל כולו יצא. יכול**
 32 **אף לילה הראשון רשות – תלמוד לומר: "על מצות**
 33 **ומזוירים יאכלוהו". אין לי אלא בזמן שפית המקדש**
 34 **קיים: בזמן שאין בית המקדש קיים – מנזן? תלמוד**
 35 **לומר: "בערב תאכלו מצות" – הקתוב קבעו חובה.**
 36 **משנה ישנו מקצתן – יאכלו; פולין – לא יאכלו.**
 37 **רבי**

1 **בראשונה לא** – דאין אדם רשאי לאכול כלום אחר מצת חובה. מה שבני רשות –
 2 דכתיב: "וביום השביעי עצרת", ולא כתיב: "ואבלו מצות" שהרי הוציאו מן הכלל, אף
 3 ששת ימים רשות, שאם רוצה יכול לאכול בשר בלא לחם או להתענות. **משנה** בולם
 4 לא יאכלו – אם התחילו לאכול פסחם וישנו ועדיין לא אכלו כל פסחם – לא יאכלו,
 5 דנראין כאוכלי פסחם בשתי חבורות, או בזמן
 6 הזה שאין פסח אם ישנו כולם.

1 מלא תותירו עד בקר נפקא - אף על גב דדרשינן מיניה (לעיל פגב.) ליתן לו בקר שני
2 לשריפתו, דנפקא לן מהתם דאין שורפין קדשים ביום טוב - אית מאן דמפיק ליה
3 בפרק שני דשבט (כדב.) ובמכילתין מדוכתא אחרניא.

4 אמר רבא אבל מצה בזמן הזה כו' - יש מפרשים דרך הלכה, דהא סתם מתניתין כוותיה,
5 ואין זה ראייה דהא פרק שני דמגילה (כב.)

6 אשכחן סתמא אחרניא דלא כותיה, דתנן: זה
7 הכלל - כל דבר שמצותו בלילה כשר כל הלילה,
8 לאתווי אבילת פסחים, ודלא כר' אלעזר בן עזריה
9 דאמר: אבילת פסחים עד חצות, היינו דאי
10 מדאורייתא ובתר הכי פסול למיכל. אבל אה
11 דאמרין: הקטר חלבים ואימורים עד חצות,
12 כדאמרין בריש ברכות (בא.) - לא הוי אלא
13 מדרבנן, אפילו לר' אלעזר בן עזריה, משום הכי
14 אם עיבב להקטר עד חצות - לא נפסל בכך,
15 דהא מן התורה היו כשירים עד הבקר, ותכמים לא
16 עשו סייג לדבר להביאם לבית הפסול קודם הזמן.
17 ובפרק "המוכח מקדש" (ובחים פ"ג.) נמי מוכח הוה.
18 דחצות עושה (פיגול) ועיכול) מדרבנן. והווא
19 דבפרק "איחוד מקומן" (שם נ"ג.) דקאמר
20 דמתניתין דהפסח אינו נאכל אלא עד חצות ו'
21 אלעזר בן עזריה היא, ופריך: ממאי דאורייתא?
22 דלמא מדרבנן ור' עקיבא היא ומשני: אם כן מאי
23 "אלא?" פירוש: אי הוה מדרבנן, לא הוה ליה
24 למיתני אלא, דהא לעיל גבי תודה וחטאת תנא
25 עד חצות ולא תנא אלא, דאפילו אירע דעבר על
26 דברי חכמים ולא אכל קודם חצות, לא נפסל
27 ואוכלו לאחר חצות, כדמשמע פרק קמא דברכות
28 (טא.) גבי קריאת שמע, בהווא מעשה דבאו בניו
29 של רבן גמליאל מבית המשחה, ומכל מקום,
30 איכא סייג דעבר על דברי חכמים אם לא אכל
31 קודם חצות. והכי גרסינן התם: אם כן מאי אלא?
32 ותו: כי הניך מה הניך, דאורייתא, כלומר מה הנהו
33 דאינו נאכל אלא למנוחו וצלי - היינו דאורייתא,
34 אף והני נמי, דעד חצות דאורייתא, ורבי אלעזר בן
35 עזריה היא: ועיין תוספות ובחים נ"ג דיבור
36 המתחיל "ואי בעית אימא" ותוספות מגילה כא.א
37 דיבור המתחיל "לאותוין".

כשתמצא

28 ורבי עקיבא אמר לך: אי לא פתב רחמנא הנהה - הוה אמינא: מאי "פקר" - בקר שני.
29 ורבי אלעזר אמר לך: כל הויא דבתב "פקר" - בקר ראשון הוא. אמר רבא: אכל מצה בזמן
30 הנהה אחר חצות, לרבי אלעזר בן עזריה לא יצא ידי חובתו. פשיטא, דכיון דאיתקש לפסח
31 - כפסח דמי! מהו דתימא: הא אפקיה קרא מהיקישא - קמשמע לן, דכי אהדריה קרא -
32 למילתא קמייאת אהדריה. הפגול והגותר מטמא את הידים וכו'. רב הונא ורב הסדא, חד
33 אמר: משום חשדי בהונה, וחד אמר: משום עצלי בהונה. חד אמר: פזית, וחד אמר: פביצה.

רבי יוסי אומר: נתנמנמו - יאכלו; נרדמו - לא יאכלו.
הפסח אחר חצות מטמא את הידים. הפגול והגותר
מטמאין את הידים. גמרא "רבי יוסי אומר נתנמנמו
יאכלו, נרדמו לא יאכלו". הויא דמי נתנמנמו? אמר רב
אשי: נים ולא נים, תיר ולא תיר, גגון דקרי ליה ועני,
ולא ידע לאהדורי סכרא, וכי מדכרו ליה מדפר. אפי
הוה יתיב קמיה דרפת, הווא דקא נמינב. אמר ליה:
מינב קא נאים מר? אמר ליה: מינומי קא מנמנב.
ותנן: נתנמנמו - יאכלו, נרדמו - לא יאכלו. הפסח
אחר חצות מטמא את הידים וכו'. אלמא:
מחצות הוה ליה נותר. מאן תנא? אמר רב
יוסף: רבי אלעזר בן עזריה הוא. דתניא: "ואכלו
את הבשר בלילה הנה" - רבי אלעזר בן עזריה
אומר, נאמר פאן: "בלילה הנה", ונאמר להלן:
"ועברתי בארץ מצרים בלילה הנה". מה להלן
עד חצות - אף פאן עד חצות. אמר לו רבי
עקיבא: והלא נאמר: "חפזון" - עד שעת חפזון.
אם בן מה תלמוד לומר: "בלילה" ? יכול יהא
נאכל בקדשים ביום - תלמוד לומר: "בלילה"
20 בלילה הוא נאכל, ואינו נאכל ביום. ורבי
עקיבא, האי "הנה" מאי עביד ליה? מיבעי ליה
למעוטי לילה אחר הוא דאתא. סלקא דעתך
אמינא: הואיל ופסח קדשים קלים, ושלמים קדשים
קלים, מה שלמים נאכלים לשני ימים ולילה אחד -
אף פסח, אוקים לילות במקום ימים, ויהא נאכל לשני
לילות ויום אחד - פתב רחמנא הנהה. ורבי אלעזר
בן עזריה אמר לך: מ"לא תותירו עד בקר" נפקא הא.

1 עד שעת חפזון - שנבהלו לצאת, והיינו עד הבקר. ויום אחד - חמשה עשר המפסיק
2 בין הלילות, דלא ליהוי נותר עד ששה עשר. הא אפקיה קרא מהיקישא - דפסח, דכתיב
3 (שמות יב:) "בערב תאכלו מצות" ו"ששת ימים" כו' ואקשיה בהיקישא ד"על מצות
4 ומוריים יאכלוהו" (במדבר ט.) קא משמע לן דכי אהדריה קרא - (שבעת ימים תאכל
5 מצות) ו"בערב" כו' (שמות יג) למילתיה
6 קמייאת אהדריה, לעמוד במקום הפסח ולאכול
7 עד חצות.

חד

רשב"ם

1 רבי יוסי אומר נתנמנמו יאכלו - ארישא קאי,
2 דקאמר תנא קמא ישנו מקצתן יאכלו, ואתא
3 למימר: המי מלי אים נתנמנמו, אבל אם נרדמו
4 אפילו מקצתן, לא יאכלו לכשיעורו. הכי מוכח
5 בגמרא, והכי הילכתא, דהא רבה קאי כוותיה
6 כדאמר בגמרא. הפסח אחר חצות מטמא את
7 הידים - דהוה ליה נותר מחצות ואילך, ורבנן
8 גזרו על הנותר לטמא את הידים, כדמפרש
9 טעמא בגמרא. גמרא לאהדורי סכרא -
10 במילתא דצריכא סכרא, כגון ששואלין אותה:
11 היכן הנחת כלי זה? וכי מדכרו ליה: הנחתו
12 במקום פלוני - מידכר ואומר הן או לאו. הוה
13 מנמנב - רבה, לאחר שהתחיל לאכול מצת
14 חובה באחרונה. נתנמנמו יאכלו - תנן, אבל אם
15 הוא ישן, אפילו הוא לבדו - שוב לא היה
16 נרדמו, דסבירא ליה כרבי יוסי, דאמר: נרדמו
17 אפילו מקצתן, לא יאכלו. אלמא מחצות הוא
18 דהוה ליה נותר - והא כתיב (שמות יב:) "לא
19 תותירו ממנו עד בקר", אלמא עד בקר לא הוי
20 נותר. רבי אלעזר בן עזריה היא - דנפקא ליה
21 מקרא דאבילת פסח עד חצות ומחצות הוי
22 נותר, והאי דכתיב: "לא תותירו ממנו עד בקר",
23 לשריפה אתא. דעד בקר לאו בר שריפה הוא,
24 כדתניא בפרק קמא דברכות (טא.) רבי אלעזר
25 בן עזריה אומר: ערב - אתה זוכת, וכבא
26 השמש - אתה אוכל, מועד צאתך ממצרים -
27 אתה שורף, אבל כרבי עקיבא דפליג עליה לא
28 מיתוקמא, דלידיה לא הוה ליה נותר עד
29 הבקר, ולא מטמא ידים אלא מבוקר ואילך, ואף
30 על גב דלידיה נמי אבילת פסחים עד חצות,
31 כדן לכל הנאכלין ליום ולילה, רבנן הוא דעביד
32 הרחקה תירא להרחיק את האדם מן העבירה,
33 כדתנן בפרק קמא דברכות (בא.) שמא יאכל
34 ממנו לאחר שעלה עמוד השחר ויתחייב כרת,
35 ומוטב שיבואו קדשים לבית הפסול למעט זמן
36 אבילתו שלא לאכול אחר חצות, משיאכל ען
37 בקר ויבא לידי כרת. שעת חפזון - שנחפזו
38 לצאת, והיינו עמוד השחר כדכתיב (שמות יב):
39 "לא תצאו איש מפתח ביתו עד בקר" ורבי
40 אלעזר בן עזריה סבר חפזן דמצרים בשעת מכת בכורות, שעל ידה נחפזו למורד לשלח מן הארץ, הכי מפרש בברכות (טא.) יכול יהא נאכל בשאר קדשים - ביום שחיטתו, כדרך
41 תודה שאף היא זמן אבילתה יום אחד, ואוכל כל יום שחיטתה והלילה עד הבוקר מן התורה, דכתיב (ויקרא ז.) "ביום קרבנו יאכל לא יניח ממנו עד בקר". שלמים נאכלין לשני ימים
42 ולילה אחד - שבתים, דכתיב (שם ט.) "ביום זבחכם יאכל וממחרת" אף פסח נמי הואיל ואינו נאכל אלא בלילה, נוקים שני לילות במקום שני ימים של שלמים, והוא נאכל
43 לשני לילות ויום אחד, לא שאיבולנו ביום, אלא שהיה שעות זמן שלא יפסל באבילה בשביל המתנת היום ויאכלנו בליל השני, קא משמע לן, כן פירש רבינו במסכת ברכות
44 (שם.) ולוי נראה, שאף ביום שבתים יאכל דהא "בלילה הזה" לא בא למעט אלא יום שחיטתו שלפני לילה הראשון של פסח, אבל מבאן ואילך יאכלנו עד עמוד השחר של
45 ליל שני, קא משמע לן. מהו דתימא אפקיה - רחמנא לחובת מצה בלילה הראשון, מהיקישא דאקשיה רחמנא כפסח בהאי קרא ד"על מצות ומוריים יאכלוהו" ואפקיה רחמנא
46 בהאי קרא "ששת ימים תאכל (עליו) מצות וביום השביעי", מה שביעי רשות, אף ששת ימים רשות. ולילה הראשון נמי במשמע, אלמא אפקיה רחמנא מהיקישא ד"על מצות
47 ומוריים" לחובת מצה לילה הראשון, ואקמיה ארשות. קא משמע לן - דכי אהדריה קרא לחובת מצה בלילה הראשון בזמן הזה, דכתיב: "בערב תאכלו מצות" והכי נפקא לן
48 לעיל, למילתא קמייאת אהדריה, לאבילת עד חצות כבזמן דאיכא פסח. חד אמר משום חשדי בהונה - לקמן מפרש דאפיגול קאי. וחד אמר משום עצלי בהונה - לקמן מפרש
49 דאנותר קאי, ולא פליגי, אלא חד מפרש טעמא דיפגול וחד מפרש טעמא דנותר.

חד

פסחים דף קכ עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עזו והדר" (ליום שישי) קנט

שואלת הגמרא: ורבי עקיבא שלא דרש גזירה שוה מהכתוב
'בלילה הזוה', האי 'הזה' מאי עבדי ליה - מה ידרוש מתיבת 'הזה'.
משיבה הגמרא: תיבת 'הזה' מיבעי ליה - נצרכת לו, משום
דלמענשי לילה אחר הוא דאחא - היא באה למעט שאין הפסח
נאכל אלא בליל ט"ו בניסן ולא בלילה שלאחריו ליל ט"ז בניסן,
משום דפלגא דעתך אמינא - שהיה עולה בדעתך לומר, הואיל
ופסח הוא קדשים קלים, וכן קרבן שלמים הוא קדשים קלים, יש
ללמוד האחד מחבירו, מה - כשם ששלמים נאכלים לשני ימים,
כלומר ביום שחיתתם ולמחרת, וגם בלילה האחר שבין שני ימים
אלו, אף בפסח יש לומר כן, וכיון שצויתם התורה שביום שחיתתם
לא יאכל עד הלילה, אוקים - בעמד את הלילות במקום הקמים
האמורים בשלמים, ויהא הפסח נאכל לשני לילות, ליל ט"ו בניסן
וליל ט"ז בו, וגם ביום האחר שביניהם, שהוא יום ט"ו בניסן, על כן
כתב רחמנא - כתבה התורה 'הזה', ללמד שנאכל רק בליל ט"ו
בניסן ולא יותר.
מוסיפה הגמרא: ורבי אלעזר בן עזריה אמר לה - ישיב לדברים אלו,
שאין צורך בפסוק ללמדנו זאת, מפני שמלא תורתנו ממנו עד בקר'
(שם יב ט) נפקא חא - יש ללמוד כבר דין זה, שלא יותירו לבוקר של
ט"ו.
ורבי עקיבא שלמד כן מ'הזה' אמר לה, אי לא כתב רחמנא - אם לא
היתה התורה כותבת 'הזה', הוה אמינא - הייתי אומר שאכן יש
ללמוד משלמים שהפסח נאכל לשני לילות, ומא - ומזה 'בקר'
האמור בפסוק 'לא תותירו ממנו עד בקר', בקר שני של חג הפסח,
שהוא ט"ז בניסן. ולכן צריך את הפסוק 'הזה' ללמדנו שאינו נאכל
אלא בליל ט"ו.
ורבי אלעזר בן עזריה אמר לה, כל היכא דכתב - בכל מקום שנכתב
בתורה 'בקר', בקר ראשון הוא - הכוונה לבוקר הראשון, ואף באן
כך פירושו, ויש ללמוד שאין הפסח נאכל אלא בלילה הראשון,
ואין צריך ללמוד מ'הזה' שאינו נאכל לשני לילות.
הגמרא דנה בחובת אכילת מצה בלילה הראשון של פסח בזמן
הזה, עד מתי יכול לאכול: אמר רבא, מי שאכל מצה בזמן היה
שאר קרבן פסח, לאחרי הצות ליל הסדר, לרבי אלעזר בן עזריה, לא
יצא ידי חובתו. שכשם שאמר רבי אלעזר בן עזריה בבביתא
שקרבן פסח נאכל עד חצות, כך חובת אכילת מצה בזמן הזה,
שארין עמה קרבן פסח, היא עד חצות. שואלת הגמרא: פשיטא -
הלא דין פשוט הוא זה, דבין דאיתא קבש - שהוקש דין אכילת מצה
לאכילת הפסח, שנאמר בקרבן פסח (במדבר טו ט) 'על מצות ומריים
יאכלהו', בפסח דמי - הרי הוא דומה לפסח שזמן אכילתו עד
חצות לרבי אלעזר בן עזריה, ומדוע הוצרך רבא ללמדנו. משיבה
הגמרא: דבר זה אינו פשוט והוצרך רבא ללמדנו, מהו דתימא -
שמא תאמר, הא - הלא בעיקר דין אכילת מצה אפקיה קרא
מתיקישא - הוציא הכתוב מהדיקש לקרבן פסח, שאין ללמדנו
ממנו, כפי שדרשו בבביתא (לעיל ע"א) מהפסוק (דברים טו ח) 'ששת
ימים תאכל מצות, וביום השביעי עצרת', מה שביעי רשות אף
ששת ימים רשות ונבכלל זה הלילה הראשון, אלא יש ללמדנו
בזמן הזה מהפסוק (שמות יב יח) 'בערב תאכלו מצת, ואם כן אינו
כקרבן פסח ואוכל מצה עד הבוקר. קמשמע לן - מלמדנו רבא, דכי
אחריית קרא - שכאשר החזיר הכתוב ולימד דין אכילת מצה בזמן
הזה בפסוק 'בערב תאכלו מצת, למילתא קמייתא אהרייה -
החזירו לענינו הראשון, שהיה דינו כפסח, ולכן לרבי אלעזר בן
עזריה זמן אכילת מצה בזמן הזה הוא עד חצות, כפי שהיה בזמן
בית המקדש שאכלו את המצה עם הפסח עד חצות.
שנינו במשנה: הפיגול והנותר מטמא את הידים הנוגעות בהם
(ובי). הגמרא מבארת את הטעם שגזרו חכמים כן, ומזה שיעור
הבשר המטמא את הידים. אומרת הגמרא: את טעמו של דין זה
פירשו רב הונא ורב חסדיא, חד - אחד מהם אמר שגזירת הטמאה
היא משום תשידי כהונה - כהנים חשודים, וחד - ואחד מהם אמר
שגזירת הטמאה היא משום עצלי כהונה - כהנים עצלים. ועוד
הוסיפו רב הונא ורב חסדיא ופירשו מהו השיעור שבו הפיגול
הנותר מטמאים, חד - אחד מהם אמר שהשיעור הוא כפית, וחד -
ואחד מהם אמר שהשיעור הוא כפיצה.

רבי יוסי אומר, אף כאשר ישנו מקצתם, רק אם נתנמנמו, ולא
נדרמו ממש, יאכלו - רשאים הם להמשיך באכילתם, אך אם
נרדמו ממש, אלו שישנו לא יאכלו - אסורים לחזור ולאכול
כשיקצו משנתם.
קרבן הפסח נאכל בלילה הראשון של פסח (ט"ו בניסן) עד חצות.
המשנה מבארת את דין הנותר ממנו לאחר מכן. אומרת המשנה:
בשר קרבן הפסח לאחרי הצות ליל אכילתו, הרי הוא מטמא את
הידיים הנוגעות בו, שכן גזרו חכמים על הקרבן שנפסל במחשבת
פיגול, ועל בשר קרבן הנותר לאחר סוף זמן אכילתו, שיהיו מטמאין
את הידיים הנוגעות בהם, ואף בשר הפסח לאחר חצות נחשב
'נותר'.

גמרא

שנינו במשנה: רבי יוסי אומר, נתנמנמו מקצת מבני החבורה יאכלו
מהפסח לכשיקצו, אך אם נרדמו ממש לא יאכלו לכשיקצו.
הגמרא מבררת מהו נמנמו. שואלת הגמרא: היכי דמי (ו-מהו)
'נתנמנמו' ששנינו במשנתנו. משיבה הגמרא: אמר רב אשי, נמנמו
הוא כאשר האדם נים ולא נים - ישן ולא ישן, כלומר, שאינו ישן
ומא הוא גם תיר ולא תיר - ער ולא ער, שאינו ער ממש, כגון
דקרי ליה ועני - שאם יקראו בשמו יענה, ולא ידע לאחרייו כקרא
- אך לא ידע להשיב דברים שיש צורך להרהר כדי להשיב
עליהם, ופי מדרשו ליה מדרב - וכאשר זיכירו לו את התשובה,
זיכר וידע לומר האם נכון הדבר.
הגמרא מביאה מעשה בענין זה: אפי הוה יתיב קמיה דרבא - אביי
ישב בליל הסדר לפני רבה, הוה דקא נמנמו - ראה אביי שרבה ישן
לאחר שהתחיל לאכול מהמצה שאוכלים בסוף הסעודה לשם
חובת האכילה. אמר ליה, מינם קא נאים מר - אדוני ישן, ולכשיקצו
יהיה אסור לו לאכול עוד מהמצה, כפי ששנינו במשנתנו. אמר ליה
רבה, מינימי קא נמנמו, מתנמנמו אני, ולא נרדמתי ממש, ותנן -
ושנינו במשנתנו שאמר רבי יוסי, שאם רק נתנמנמו מקצתם יאכלו
לכשיקצו, ודווקא כשנרדמו ממש לא יאכלו לכשיקצו, ועל כן
רשאי אני לאכול עוד מהמצה כשאקיץ.
שנינו במשנה: הפסח אחר הצות ליל אכילתו מטמא את הידיים
הנוגעות בו וכו', שכן גזרו חכמים על הפיגול ועל הנותר לאחר
סוף זמן אכילתו שיהיו מטמאים את הידיים הנוגעות בהם, ואף
בשר הפסח לאחר חצות נחשב 'נותר'. הגמרא מביאה מחלוקת
תנאים, עד מתי זמן אכילת הפסח, שמואתה שעשה אם לא אכלו
הוא נחשב 'נותר'. מוכיחה הגמרא: אלמא - מוכח ממשנתנו,
שמחצות ליל אכילתו הוה ליה - נחשב בשר הפסח 'נותר'. שואלת
הגמרא: מאן - מיהו התנא ששנה את משנתנו וסובר כן. משיבה
הגמרא: אמר רב יוסף, רבי אלעזר בן עזריה הוא. והיכן מצאנו שכך
היא שיטתו, דתינא בבביתא, נאמר בקרבן פסח (שמות יב ח) 'יאכלו
את הבשר בלילה הזה', רבי אלעזר בן עזריה אומר, נאמר כאן 'בלילה
הזה' ונאמר להלן במכת בכורות (שם יב יג) 'ועצרתו בארץ מצרים
בלילה הזה והפיתו כל בכור, ויש לדרוש גזירה שוה, מה להלן
במכת בכורות היתה המכה עד חצות, אף כאן, באכילת הפסח, זמן
אכילתו הוא עד חצות, ולאחר מכן נעשה הבשר 'נותר'. אמר לו
רבי עקיבא לרבי אלעזר בן עזריה, והלא נאמר בקרבן פסח (שם יב
יא) 'ואכלתם אתו בחפזו', ויש ללמוד מכך שזמן אכילתו עד שעת
חפזו, כלומר עד עלות השחר, שבשעה זו נחפזו בני ישראל לצאת
ממצרים, ואין ללמוד גזירה שוה מ'בלילה הזה'. מוסיף רבי עקיבא:
ואם תשאל על כך, אם בן שאין לדרוש גזירה שוה, מה תלמוד
אמר - מה מלמדנו הכתוב באומר 'בלילה', אשיב לך, שאילו לא
נאמר 'בלילה' יכול הייתי לומר שהפסח הוא נאכל בשאר קדשים,
כיום שחיתתו, תלמוד לומר - מלמדנו הכתוב 'בלילה', שרק בלילה
הוא נאכל, ואינו נאכל כיום.
אם כן, רבי אלעזר בן עזריה הוא התנא ששנה את משנתנו,
כשיטתו שהפסח נאכל עד חצות, ולאחר מכן הוא נעשה 'נותר'.
אבל לרבי עקיבא, אין הפסח נעשה 'נותר' עד עלות השחר.
הגמרא מוסיפה לבאר את מחלוקת התנאים בדרשת הכתובים.

ה' אלהינו מלך העולם אשר קדשנו במצותיו וציונו לאכול
הזבח. המשנה דנה במי שאוכל זבח אחר בסמוך לאכילת הפסח,
האם הברכה שמברך על אחד מהם פוטרנו מלברך על חברו.
אומרת המשנה: מי שפירך ברכת הפסח בעת אכילתו, פטר בכך
את חיוב הברכה של הזבח שאוכל בסמוך לו, ואינו צריך לברך
עליו. אך מי שפירך את הברכה של הזבח בעת אכילתו, לא פטר
בכך את הברכה של הפסח, וצריך לברך גם עליו, דברי רבי
ישמעאל. רבי עקיבא אומר, לא ברכה זו פוטרת את זו, ולא ברכה
זו פוטרת את זו, אלא צריך לברך על שניהם.

גמרא

מסדר עבודת הקרבן, שהכהן מקבל מדמו בכלי ונותנו בקיר
המזבח. ברוב הזבחים הוא נותנו בזריקה, שעומד על הארץ
במרחק מקיר המזבח וזורק. שיטת רבי ישמעאל (ובחים ז), שקרבן
פסח שונה בדבר זה משאר זבחים, שאינו נותן את הדם בזריקה
אלא בשפיכה, שעומד על יסוד המזבח ומקרב את הכלי עם הדם
לקיר המזבח ושופך ממנו בנחת. הגמרא דנה בשאר זבחים שדינם
בזריקה, אם נתן מדמם בשפיכה כפסח, האם יצא ידי חובתו,
ומבאר בנידון זה את מחלוקת התנאים במשנתנו. אומרת
הגמרא: כשתמצא לומר – כאשר תדקדק בדברים תמצא, שלדברי
רבי ישמעאל שאמר במשנתנו שברכת הפסח פוטרת את של זבח
וברכת הזבח אינה פוטרת את של פסח, וזריקה האמורה בדם שאר
זבחים היא ככלל שפיכה האמורה בפסח, ואם שפך מדם שאר
זבחים יצא, ולא שפיכה האמורה בפסח ככלל וזריקה האמורה
בשאר זבחים, ואם זרק מדם הפסח לא יצא. ולדברי רבי עקיבא
שאמר במשנתנו שאין ברכת אחד מהם פוטרת את חברתו, לא
שפיכה האמורה בפסח ככלל וזריקה האמורה בשאר זבחים, ואם
זרק מדם הפסח לא יצא, ולא וזריקה האמורה בשאר זבחים ככלל
שפיכה האמורה בפסח, ואם שפך מדם הזבח לא יצא.

הגמרא מפרשת את דברי רב הונא ורב חסדא בטעם גזירת
הטומאה. אומרת הגמרא: רב הונא ורב חסדא שפירשו טעמים
שונים לגזירת הטומאה אינם חולקים ביניהם, אלא חד תני אפיגול
– אחד מהם פירש טעם במה ששנינו במשנתנו שבשר פיגול מטמא
את הידים, וחד תני אנותר – ואחד מהם פירש טעם במה ששנינו
במשנתנו שבשר נותר מטמא את הידים. מפרשת הגמרא: מאן
דתני אפיגול – מי שפירש את גזירת הטומאה בבשר פיגול, אמר
שהטעם הוא משום חשדי בהונה – כהנים החשודים לפגל את
הקרבן במזיד, ומחמת הטומאה ימנע מלפגל כדי שלא יצטרך
לטרוח לטהר ידיו קודם שיגע בקדשים. ומאן דתני אנותר – ומי
שפירש את גזירת הטומאה בבשר נותר, אמר שהטעם הוא משום
עצלי בהונה – כהנים עצלים, שאינם זריזים באכילת בשר
הקרבנות בזמן, ומחמת הטומאה יזדרזו לאכול בזמן כדי להימנע
מטורח טהרת הידים.

הגמרא מפרשת את דברי רב הונא ורב חסדא בשיעור הבשר
המטמא את הידים. אומרת הגמרא: אמנם בטעם גזירת הטומאה
לא נחלקו רב הונא ורב חסדא, אך בשיעור הבשר המטמא את
הידים נחלקו, חד – אחד מהם אמר ששיעורו פותח, וחד – ואחד
מהם אמר ששיעורו כפיצה. מפרשת הגמרא את טעם מחלוקתם:
מאן דאמר – מי שאמר ששיעורו פותח, סבר שגורו בו טומאת ידים
כשיעור אפסורו – איסור אכילתו, שהוא כבזית. ומאן דאמר – ומי
שאמר ששיעורו כפיצה, סבר שגורו בו טומאת ידים כשיעור
טומאתו, כלומר כשיעור טומאת אוכלים מן התורה, שהוא
כביצה.

משנה

שנינו בתוספתא (פי"ה), קודם אכילת בשר קרבן פסח צריך לברך,
'ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם אשר קדשנו במצותיו וציונו
לאכול הפסח, וקודם אכילת שאר זבחים צריך לברך, 'ברוך אתה

המשך ביאור למס' פסחים ליום רביעי עמ' א

אומרים, שאת התיבות 'ואמת ה' לעולם' המלאך נגריאל אמרו
כשניצלו חנניה מישאל ועזריה מהכבשן, שאף הוא היה עמם
באותה שעה, ומפני שהקדוש ברוך הוא הבטיחו בימי אברהם
אבינו, שיזכה להציל את בניו של אברהם מכבשן האש, ועתה
התקיימה ההבטחה, אמר גבריאל 'ואמת ה' לעולם'.
הגמרא מביאה את סיפור המעשה עם גבריאל בזמן אברהם אבינו:
כשעה שהפיל נמרוד הרשע את אברהם אבינו לתוך כבשן האש,
אמר המלאך נגריאל לפני הקדוש ברוך הוא, רבנו של עולם, ארד
ואצנן ואת הכבשן ואציל את הצדיק מכבשן האש. אמר לו הקדוש
ברוך הוא, אני יחיד בעולמי, והוא צדיק יחיד בעולמו, שנאמר
(יחזקאל לג כד) 'אחד היה אברהם, ונאה ליחיד להציל את היחיד. ולפי
שקדוש ברוך הוא אינו מקפח שכר כל ברוה, רצה לשלם שכר
לגבריאל על רצונו להציל את אברהם, ואמר לו לגבריאל, תזכה
ותציל שלשה מקני בניו של אברהם. וזהו שירד גבריאל להציל את
חנניה מישאל ועזריה מן הכבשן.
הגמרא מוסיפה לספר על הצלת הצדיקים מכבשן האש: דרש רבי
שמעון השלזני, כשעה שהפיל נבוכדנצר הרשע את חנניה מישאל
ועזריה לתוך כבשן האש, עמד המלאך יורקמו, שהוא הש"ר הממונה
על הקדר, לפני הקדוש ברוך הוא ואמר לפניו, רבנו של עולם, ארד
ואצנן את הכבשן, ואציל לצדיקים תללו מכבשן האש. אמר לו
נגריאל ליורקמו, אין ניכרת גבורתו של הקדוש ברוך הוא כבך
שתרד, שהרי אתה שר הקדר, והברד הוא מים, והכל יודעין שהמים
מכבין את האש, ואין בכך נס כל כך, אלא אני, שאני שר של אש,
ארד לכבשן ואקדר אותו מכפנים, שלא ינזקו הצדיקים.

דכתיב בו (שם קוד ד) 'ההרים רקדו כאילים, והיינו בשעת מתן תורה.
תחיית המתים מוזכרת בהלל, דכתיב בו (שם קטו ט) 'אתהלך לפני ה'
בארצות החיים, והולך על הזמן שאחר תחיית המתים. תכלו של
משית מוזכר בהלל, דכתיב בו (שם קטו א) 'לא לנו ה' לא לנו כי לשמך
תן כבוד, ואמר רבי יוחנן, התפילה האמורה בפסוק 'לא לנו ה' לא
לנו, זו תפילה על צרת שעבוד המלכות בגלות, ובכלל זה הצרות
הבאות בחבלו של משיח. איבא דאמרי, אמר רבי יוחנן, 'לא לנו ה'
לא לנו, זו תפילה שיצילנו ה' מצרת מלחמת גוג ומגוג.
הגמרא מביאה טעמים נוספים לכך שאומרים הלל זה דווקא: רב
נחמן בר יצחק אמר, מפני שיש בו בקשה על מילוט נפשות של
צדיקים מניהם, שנאמר בו (שם קטו ד) 'אנה ה' מלטה נפשי, והולך
על הצלה מגיהנום.
חזקה אמר, אומרים הלל זה, מפני שיש בו מענין וירדתן של
הצדיקים, חנניה מישאל ועזריה, לכבשן האש בגזירת נבוכדנצר,
ועלייתן מגנו. מפרשת הגמרא: וירדתן של הצדיקים לכבשן
מוזכרת בהלל, דכתיב בו (שם קטו א) 'לא לנו ה' לא לנו, ואת זה אמר
חנניה בשעה שהשליכוהו לכבשן, ואת המשך הפסוק 'כי לשמך תן
כבוד, אמר מישאל, ואת טיום הפסוק 'על הקדר ועל המתד, אמר
עזריה. ואת הפסוק שאחר כך (פסוק א) 'למה יאמרו הגוים איה אנה
אלהיהם, אמרו בולן יחידו. וענין עלייתן מכבשן האש מוזכר בהלל,
דכתיב בו (שם קטו א) 'תללו את ה' כל גוים, ואת זה אמר חנניה בשעה
שעלו מהכבשן, המשך הפסוק 'שפחוהו כל האמים, אמר מישאל,
ואת תחילת הפסוק שלאחריו (פסוק ב) 'כי נבר עלינו הקדו, אמר
עזריה, וטיום הפסוק 'ואמת ה' לעולם, תללוהו אמרו בולן יחידו. ויש

פסחים פרק עשירי – ערבי פסחים דף קבא עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל" (שטיינזלץ) קסא רש"י תוספות

1 **כשתמצא** לומר לדברי ר' ישמעאל זריקה בכלל שפיכה ולא שפיכה בכלל זריקה
2 לדברי ר' עקיבא בו' – אם כן מוכח מכאן דלר' ישמעאל הניחין בוריקה
3 שנתנן בשפיכה – יצא. וכן מוכיח נמי כאן, דסבירא ליה דפסח בשפיכה הוא. והכי נמי מוכח
4 בפסחים בפרק "האשה" (פטא, א), דפריך: דאלו פסח בשפיכה ושלמים בוריקה ומשני: מאי
5 נפקא מינה, והתניא: מנין לניחין בוריקה שנתנן
6 בשפיכה שיצא בו' – אלמא אית ליה תרתו, פסח
7 בשפיכה, זריקה בכלל שפיכה, זריקה עומד
8 מרחוק וזרק את הדם ליסוד, ושפיכה עומד על
9 היסוד ושופך. וקשה: דבזבחים פסח "בית שמאי"
10 (לזא, א) משמע, מאן דאית ליה פסח בשפיכה, לא
11 מצי סבר גורוקן שנתנן בשפיכה – יצא, וכן
12 איפכא, מאן דאית ליה גורוקן שנתנן בשפיכה –
13 יצא, לית ליה פסח בשפיכה, דקאמר: "ודם ובזיך
14 ישפך", והא מיבעי ליה לכדתניא: מנין לניחין
15 בוריקה שנתנן בשפיכה יצא – תלמוד לומר:
16 "ודם ובזיך ישפך". ומשני: סבר לה רבי יוסי הגלילי דאמר
17 דאמר לא זריקה בכלל שפיכה וכו', פירוש:
18 וההיא דרשא מנין לניחין בוריקה – לר'
19 ישמעאל היא. ופריך: ואבתי מביעי ליה
20 לכדתניא ר' ישמעאל אומר מתוך שנאמר: "אך
21 בכור שור או בכור כשב" וגו' "את דמם תזרוק" למדנו לכבד שטעון מתן דמים למזבח,
22 מעשר ופסח מנין? תלמוד לומר: "ודם ובזיך ישפך". ומשני: סבר לה רבי יוסי הגלילי דאמר
23 פסח נמי בוריקה. והדר פריך ליה: "ור' ישמעאל" האי קרא מפיך ליה הכי ומפיך ליה הכי
24 ומקמר תרי תנאי אליבא דר' ישמעאל. אלמא, ההוא תנא דר' ישמעאל דלעיל דגורוקן
25 שנתנן בשפיכה יצא ויליף מ"דם ובזיך ישפך" לית ליה להאי תנא דרבי ישמעאל דיליף
26 מההוא קרא פסח בשפיכה! ויש לומר: דוראי ר' ישמעאל אית ליה תרתו, וניחין בוריקה
27 שנתנן בשפיכה – יצא נפיק ליה מסברא, דמה לי זריקה מרחוק ומה לי שפיכה בקרוב, קרא
28 באתא – [לפסח] בשפיכה הוא דאתא. והאי דלא משני ליה הכי, כדפריך ליה ור' ישמעאל
29 היא קרא היכי מפיך ליה הכי וכו' – משום דרשא רבי יוסי הגלילי פשוט ליה טפי.
30 והתם פירוש הקונטרס: "ור' ישמעאל האי קרא ד"ודם ובזיך ישפך" מפיך ליה להכי, לניחין
31 בוריקה שנתנן בשפיכה – יצא, ועל כרחך ההיא דניחין לא אתיא כרבי עקיבא. דאי אתיא
32 – אמאי קאמר רבי עקיבא: "אין ברכת פסח פוטרת של זבח"? והלא שלמים בכלל פסח,
33 והכל בשפיכה מההיא דניחין. ואי נמי היה סבירא ליה לרבי עקיבא פסח בוריקה כרבי יוסי
34 הגלילי, כל שכן דשניהם פטורין זה את זה. ואבתי קדריש ליה [ותו] לההוא קרא לפסח
35 בשפיכה. ומשני תרי תנאי וכו', האי תנא דר' ישמעאל דיליף מ"דם ובזיך ישפך" פסח
36 בשפיכה – לית ליה פסח פטור את הובא, ובהא לא פליג רבי ישמעאל אדרבי עקיבא, דהא
37 כיון דיריש מינה פסח בשפיכה, תו לית ליה למילף מינה דניחין בוריקה שנתנן בשפיכה
38 – יצא. והאי תנא דר' ישמעאל דיליף מינה דניחין בוריקה שנתנן בשפיכה יצא, לית ליה
39 פסח בשפיכה אלא בוריקה כשלמים. מיהו, הא סברא דידיה דפליג ארבי עקיבא דפסח עיקר
40 חוב טפל, על כרחך פסח פטור את הובא ולא ברכת זבח את הפסח. ובפסחים ירושלמי
41 אמר האי טעמא. עד כאן לשוננו. וקשה: דלעיל הוכחנו ממהו דפסחים דאית להו תרייהו,
42 וכדכתבין לעיל. ורבינו שמואל בן מאיר פירש הכי: כשתמצא לומר לדברי ר' ישמעאל
43 זריקה בכלל בו', מתוך דבריו למדנו דקאמר בירך על הפסח וכו' – אם כן סבירא ליה דפסח
44 בוריקה, ומעתה איתר ליה "ודם ובזיך ישפך" לומר זריקה בכלל שפיכה, וכל גורוקן אם
45 נתנן בשפיכה – יצא. ולא גרסינן ושפיכה בכלל זריקה, דהא אין שום קרבן דמצותו
46 לכתחלה בשפיכה. וקשה ההיא דפרק "האשה" ור' חיים כהן פירש: כשתמצא לומר לדברי
47 ר' ישמעאל זריקה בכלל שפיכה ושפיכה בכלל זריקה, כך היא גויטא בספרים ישנים.
48 כלומר, כל הקרבנות בוריקה ובשפיכה ואין להקפיד. וברכת פסחים על עיקר לפטור את
49 הטפל ולא הטפל את העיקר. וקשה: והלא אית ליה נמי דפסחים מצותו בשפיכה דוקא,
50 אם כן איה זריקה? (ועיין עוד תוספות ובחים לזא דבור המתחיל "תרי תנאי" וכו').

הדרן עלך ערבי פסחים וסליקא לה מסכת פסחים

נמי כשתמצא לומר לדברי ר' ישמעאל במתניתין כי האי גוונא. ולדברי רבי עקיבא בו' – כדאמרין נמי
במתניתין גבי ברכת הפסח הובא, שאין זו פוטרת את זו. ורבי עקיבא נמי סבר דפסח (נמי) בשפיכה, דלא אשכחן תנא דאמר בוריקה אלא לרבי יוסי הגלילי בפרק "תמיד
נשחט" (לעיל סדב), דנפקא ליה מ"את דמם תזרוק על המזבח", דבכור, "את דמו" לא נאמר אלא "דמם", לימד על בכור מעשר ופסח שטעונין זריקה. וההיא זריקה
דפסח מתנה אחת היא כנגד היסוד מרחוק, ולא בוריקה שאר קרבנות שהן שתי מתנות שהן ארבע, ומקראי מפיך להו במסכת זבחים בפרק "איזוהו מקומן" (גוא) מדכתיב:
"סביב" בעולה "סביב" בחטאת "סביב" באשם, דשלש כתובין הבאין כאחד אין מלמדין. זריקה מרחוק, ושתי מתנות שהן ארבע, ופסח מתנה אחת מרחוק, כדפרישית,
שפיכה מקרוב – עומד על היסוד ושופך שם, בכלוהו קרבנות כתיב זריקה לכד מחטאת, שמתנותיהן באצבע על הקרנו, כדכתיבי קרא.

1 חד תני אפיגול וחד תני אנותר – חד מפרש טעמא דמתניתין מאי טעמא מטמא פיגול
2 את הידים, וחד מפרש טעמא דנותר מאי טעמא נותר מטמא את הידים. משום חשדי
3 כהונה – גזרו עליו טומאה, שלא יפגלוהו ברצון להפסיד את הבעלים. ועוד, דשלמים
4 הן ואין לכהן בהן אלא חוה ושוק, וישחטם במייד לשם חטאת כדי לאוכלן כולם, ומשום
5 הכי גזרו טומאה. משום עצלי כהונה – שלא
6 יתעצלו באכילתן, חד אמר כוית – מהן מטמא
7 את הידים, וחד אמיןא בכביצה. **משנה**
8 ברכת הפסח – "על אכילת פסחים", על של
9 זבח חגיגת ארבעה עשר ומברכין על אכילת
10 שלמים. **גמרא** שירי דם – בוריקה מרחוק,
11 דלא איכפת ליה אם נופלים שיריים על היסוד
12 או לא. שירי דם הפסח בשפיכה נבחת כדי
13 שיפלו על היסוד. לא שפיכה בכלל זריקה –
14 כלומר, שאם נותן פסח בוריקה ושלמים
15 בשפיכה, לא עשה כלום, וכיון דאין דומין זה
16 לזה במתן דמים אין ברכת האחד פוטרת האחר:
17 הכי גרסינן במתניתין בירך על הובא לא פטר
18 את הפסח על הפסח פטר את של זבח דברי רבי
19 ישמעאל והבא גרסינן לדברי רבי ישמעאל זריקה
20 בכלל שפיכה ולא שפיכה בכלל זריקה –
21 ופירושו: אם נתן פסח בוריקה לא עשה כלום. אבל אם נתן שלמים בשפיכה – יצא. לפיכך
22 ברכת הפסח פוטרת את של שלמים ששלמים בכלל פסח במתן דמים ושל שלמים אינה
23 פוטרת את של פסח. לפי שאין פסח במתן דמו בכלל שלמים.

הדרן עלך ערבי פסחים וסליקא לה מסכת פסחים

רשב"ם

1 חד תני אפיגול וחד תני אנותר – חד מפרש טעמא דמתניתין מאי טעמא פיגול
2 מטמא את הידים, וחד מפרש טעמא דמתניתין מאי טעמא נותר מטמא את הידים.
3 משום חשדי כהונה – גזרו חכמים טומאה שלא יפגלוהו ברצון להפסיד את
4 הבעלים, ויאמרו: שוגגן היינו. ורבינו פירש עוד טעם אחר: לפי שלמים הם ואין
5 לכהן בהן אלא חוה ושוק, וישחטם במייד לשם חטאת, כדי לאוכלן כולם. ולא
6 נחירא: דאין פיגול אלא בשחט על מנת לאכול ממנו חוץ לזמנו, והשחט שלמים
7 לשם חטאת, אין כאן פיגול, אלא שלא עלו לבעלים לשם חובה. משום עצלי
8 כהונה – שלא יתעצלו באכילה הוא הדין לישראל. חד אמר כוית – מהן
9 מטמא את הידים, וחד אמר בכביצה, ובהא לחדו הוא דפליגי. **כאסיור** – איסור
10 אכילתו בכוית. **כטומאתו** – טומאת אוכלין בכביצה לטמא אחרים. ברכת
11 הפסח וברכת הובא מפרש בתוספתא (ובזחים), איהו ברכת הפסח: "ברוך אתה ה' אלהינו
12 מלך העולם אשר קדשנו במצותיו וצונו לאכול הפסח". אי זו היא ברכת הובא? "ברוך
13 אתה ה' אלהינו מלך העולם אשר קדשנו במצותיו וצונו לאכול הובא". והאי זבח היינו
14 חגיגת ארבעה עשר הבאה עם הפסח, אי נמי: נדרים ונדבות שהקריב ערב הפסח, ואוכלן
15 בלילי הפסח: פלוגתא דרבי ישמעאל ורבי עקיבא מפרשינן טעמא בגמרא: הכי גרסינן:
16 בירך על הובא לא פטר את הפסח, בירך על הפסח פטר את הובא, דברי רבי ישמעאל.
17 **גמרא** הכי גרסינן: **כשתמצא** לומר לדברי רבי ישמעאל זריקה בכלל שפיכה ולא
18 שפיכה בכלל זריקה – במסכת זבחים בפרק "בית שמאי" (לזא) שמענו ליה לרבי
19 ישמעאל דאמר דפסח בשפיכה ולא בוריקה. דתניא, רבי ישמעאל אמר: מתוך שנאמר
20 "אך בכור שור" וגו' למדנו לכבד שטעון מתן דמים ואימורין לגבי מזבח מעשר
21 ופסח מנין? תלמוד לומר: "ודם ובזיך ישפך" דאלו לשאר קרבנות לא צריך,
22 דבכלוהו כתיב זריקה. והשתא דקאמר רבי ישמעאל דפסח בשפיכה, ושעמית ליה
23 במתניתין דאמר בברכת הפסח הוא נפטר מברכת הובא, ואינו נפטר משל פסח
24 בברכת הובא, אמור מעתה: הניחין בוריקה, כגון שאר זבחים שניתנו בשפיכה כפסח
25 – יצא, כדתניא בהדיא בפרק בית שמאי (שם): מנין לניחין בוריקה שנתנן בשפיכה
26 – יצא, תלמוד לומר: "ודם ובזיך ישפך", אבל הניחין בשפיכה כגון פסח, שנתנן
27 בוריקה כשלמים, וכל שאר זבחים – לא יצא, דומיא דברכת פסח והובא דקאמר נמי רבי ישמעאל במתניתין כי האי גוונא. ולדברי רבי עקיבא בו' – כדאמרין נמי
28 במתניתין גבי ברכת הפסח הובא, שאין זו פוטרת את זו. ורבי עקיבא נמי סבר דפסח (נמי) בשפיכה, דלא אשכחן תנא דאמר בוריקה אלא לרבי יוסי הגלילי בפרק "תמיד
29 נשחט" (לעיל סדב), דנפקא ליה מ"את דמם תזרוק על המזבח", דבכור, "את דמו" לא נאמר אלא "דמם", לימד על בכור מעשר ופסח שטעונין זריקה. וההיא זריקה
30 דפסח מתנה אחת היא כנגד היסוד מרחוק, ולא בוריקה שאר קרבנות שהן שתי מתנות שהן ארבע, ומקראי מפיך להו במסכת זבחים בפרק "איזוהו מקומן" (גוא) מדכתיב:
31 "סביב" בעולה "סביב" בחטאת "סביב" באשם, דשלש כתובין הבאין כאחד אין מלמדין. זריקה מרחוק, ושתי מתנות שהן ארבע, ופסח מתנה אחת מרחוק, כדפרישית,
32 שפיכה מקרוב – עומד על היסוד ושופך שם, בכלוהו קרבנות כתיב זריקה לכד מחטאת, שמתנותיהן באצבע על הקרנו, כדכתיבי קרא.

1 רבי שמלאי איקלע לפדיון הבן. געו מיניה: פשיטא, על פדיון הבן - "אשר קדשנו במצותיו וצונו על פדיון הבן" - אבי הבן מברך.
 2 "ברוך שהחיינו וקיימנו והגיענו לזמן הזה" - ברוך מברך או אבי הבן מברך? ברוך מברך - דקמטי הנאה לדייה, או אבי הבן מברך
 3 - דקא עביר מצוה? לא הוה בדייה. אתא שאיל ביה מדרשא. אמרו ליה: אבי הבן מברך שמים. והלכתא: אבי הבן מברך שמים.

הדרן עלך ערבי פסחים וסליקא לך מסכת פסחים

רשב"ם

1 רבי שמלאי איקלע בו' – משום דאיירי מתניתין בשני מיני ברכות, באדם אחד ומעשה אחד התלי זה בזה, כגון פסח זכות, שחגיגה באה עם הפסח, משום הכי נקט נמי להאי עובדא
 2 דאבי הבן מברך שמים.

הדרן עלך ערבי פסחים וסליקא לך מסכת פסחים

המשך ביאור למס' פסחים ליום חמישי עמ' א

1 ימיו היה רועה צאן, ולא עלה על דעת איש שימלוך, ועתה נמשל
 2 לראש פינה, לאבן המובחרת שבבנין, שנמשח למלכות. את
 3 הפסוק הבא 'מאת ה' היתה זאת היא נפלאות בעינינו' אמרו אחיו
 4 של דוד, שהיה פלא בעיניהם שהצליח לנצח את גלית, ושהגיע
 5 למלכות. את הפסוק 'זה היום עשה ה' נגילה ונשמחה בו' אמר
 6 שמואל הנביא בנבואה כשמשח את דוד למלך על פי ה', לומר,
 7 שהיום הזה שעשה ה', היום שנמשח בו דוד, עתידים לגיל ולשמוח
 8 בו, שיושיעם מאויביהם. את הפסוק הבא, 'אנא ה' הושיעה נא'
 9 אמרו אחיו של דוד באותו הזמן, בתפילה שאכן יושיעם ה' על ידי
 10 דוד. והמשך הפסוק 'אנא ה' הצליחה נא' אמר דוד, בתפילה
 11 שיצליח במלכותו. את דברי הפסוק 'ברוך ה' ה' אמר ישי
 12 לשמואל, כשבא בשליחות ה' למשוח את אחד מבני ישי למלכות.

המשך ביאור למס' פסחים ליום שישי עמ' א

1 הראשונים אכילת מצה בהם רשות ולא חובה. מאי מעמא – מהו
 2 הטעם שיש ללמוד מהפסוק שאף ששת הימים הראשונים רשות,
 3 משום דהוי – שנחשב היום השביעי דבר שהיה כפול, שהרי
 4 במקום אחר נאמר (שמות יג) 'שבעת ימים תאכל מצת' ואם כן גם
 5 היום השביעי היה בכלל מצות אכילת מצה כמו ששת הימים
 6 הראשונים, ויצא היום השביעי בפסוק זה מן הכלל, ללמד שאין
 7 אכילת מצה האמורה בו חובה אלא רשות, וזו אחת מהמדות
 8 שהתורה נדרשת בהן, שכל דבר שהיה בכלל ויצא מן הכלל
 9 ללמד, לא ללמד על עצמו יצא, אלא ללמד על הכלל ויצא.
 10 לפיכך דרשו, שבכל שבעת הימים אכילת מצה אינה חובה אלא
 11 רשות.

12 מוסיפה הברייתא: יכול היית לומר שאף הלילה הראשון של פסח
 13 הוא ככל הימים, ואכילת מצה בו אינה חובה אלא רשות, תלמוד
 14 לומר – מלמדנו הכתוב (במדבר ט יא), 'על מצות ופרדים יאכלהו',
 15 שעם קרבן הפסח והנאכל בלילה הראשון חובה לאכול מצה

16 ומרור. ועדיין אין לי ללמוד מפסוק זה אלא חובת אכילת מצה בזמן
 17 שבית המקדש קיים, שיש קרבן פסח והמצה נאכלת עמו, אך בזמן
 18 שאין בית המקדש קיים ואין קרבן פסח, מניין שחובה לאכול מצה,
 19 תלמוד לומר – מלמדנו הכתוב (שמות יב יח), 'בפערב תאכלו מצת',
 20 הכתוב קבעו לאכילת מצה בלילה הראשון שיהא חובה, ואף בזמן
 21 הזה שאין קרבן פסח. מבואר בדברי רבא, שחובת אכילת מצה
 22 בזמן הזה מן התורה.

משנה

23 המשנה דנה בישן באמצע אכילת הפסח: בני חבורה שהיו אוכלים
 24 את הפסח, ובאמצע האכילה ישנו מקצתו, יאכלו – רשאים
 25 להמשיך ולאכול מהפסח. אך אם ישנו בולן, לא יאכלו – אינם
 26 רשאים להמשיך ולאכול עוד מהפסח, שהחמירו חכמים מפני
 27 שבשעה שישנו הסיחו דעתם מלאכול, ואם ימשיכו הם נראים
 28 כאוכלים את הפסח בשני מקומות.

פסחים דף קכא עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עזו והדר" (ליום שבת קודש) קסג

11 משום דקמטי הנאה ליה – שבאה הנאה לידו, שהרי הוא מקבל
12 חמשה סלעים, או שמא אבי הן הוא המקריב משום דקא עביד
13 מצוה – שהוא עושה מצוה בפדיון בנו. לא הנה פדיוה – לא היתה
14 ביד רבי שמלאי תשובה לשאלה זו, אמת שאיל ביה מקרישא – בא
15 ושאל שאלה זו בבית המדרש, אמרו ליה – השיבו לו, אבי הן
16 מקריב שתים – את שתי הברכות, על פדיון הן ו'שהחינו'. פוסקת
17 הגמרא הלכה: והילכתא – וכן היא ההלכה, שאבי הן מקריב שתים
18 – את שתי הברכות.

הדרן עלך ערבי פסחים ופליקא לך מסכת פסחים

1 נאמר בתורה (שמות י"א) 'וכל בכור אדם בנניך תפדה/ ולמדו מכאן
2 שצריך האב לפדות את בנו הבכור מיד הכהן בחמשה סלעים.
3 הגמרא דנה בברכות שצריך לברך בעת הפדיון, ומביאה מעשה
4 שדנו מי מברך ברכת 'שהחינו/ הכהן או אבי הן: רבי שמלאי
5 איקלע ו-הזדמן ל'פדיון הן, בעו מיניה – שאלוהו כך, פשיטא –
6 דבר זה פשוט, שאת הברכה על מצות פדיון הן, שהיא 'ברוך וכו'
7 אשר קדשנו במצותיו וצונו על פדיון הן/ אבי הן מקריב, מפני
8 שהוא המצוה בפדיון, ולא הכהן. אך יש להסתפק בברכת 'פרוץ
9 וכו' שהחינו וקיימנו והגיענו לזמן הן/ האם הפהן מקריב אותה, או
10 שמא אבי הן מקריב אותה. וצדדי הספק הם, האם הפהן מקריב

המשך ביאור למס' פסחים ליום שני עמ' ב

6 זאת מגזירה שוה 'זה' 'זה' ולא ממשמעות הכתוב, רב ששת ורב
7 יוסף לא קיבלו מרבתיים לדרוש גזירה שוה זו.
8 שנינו במשנה: לפיכך אנהנו תיבין להודות וכו' ונאמר לפניו
9 הללויה.
10

1 כאן, אי לאו – אם לא תכתוב התורה 'בכבוד זה/ מאי יש לה לכתוב
2 תחת תיבה זו. אלא ודאי אין משמעות הכתוב למעט סומא מחובת
3 הגדה, אלא בכבוד מה שעשה ה' לי בצאתי ממצרים אני אוכל
4 מצה ומרור לזכר הדבר, הוא דקתא – זהו מה שבא לומר הכתוב
5 'בעבור זה, ולא לפטור סומא מחובת הגדה. ואף שרב אחא דרש

המשך ביאור למס' פסחים ליום שלישי עמ' ב

35 לפני מרימר, ונחית קמיה שלוחא דציפורא – וירד לפניו שלוח
36 ציבור, ובתפלתו אמר בחתימת ברכת קדושת היום בדברי סבי
37 דפומבדיתא, והווי משתקי ליה כולי עלמא – והיו כל הציבור
38 משתקים אותו, מפני שסברו כרבא שחלק עליהם, אמר להו
39 ו-להם מרימר לציבור, שבקוהו ו-הניחוחו, כיון דהילכתא –
40 שההלכה היא בדברי סבי דפומבדיתא, ושוב לא הווי משתקו ליה
41 – לא היו הציבור משתקים אותו.

משנה

42 המשנה ממושיכה לבאר את סדר הדברים בליל הסדר: מונו לו כוס
43 שלישי מארבעת הכוסות, מקריב עליו על מזונו, ברכת המזון. לאחר
44 מכן, מוזגים לו כוס רביעי, ונומר עליו את ההלל שהחל לאומר
45 קודם הסעודה, ואומר עליו גם ברכת השיר, ובגמרא (להלן ק"ה)
46 מפרש מדי.
47 המשנה מוסיפה דין בשתיית יין בליל הסדר: בין הכוסות הללו –
48 בין שני הכוסות הראשונים של ארבע הכוסות ושעסקה בהם
49 המשנה לעיל, לבין שני הכוסות האחרונים, אם רוצה לשתות יין,
50 ישתה, אך בין כוס שלישי לרביעי, לא ישתה, שכן יין הבא לאחר
51 המזון משכר, ויש לחוש שמא ישתכר ולא יאמר את ההלל כראוי.
52

גמרא

53 הגמרא רוצה ללמוד מדברי המשנה שצריך לברך ברכת המזון
54 על הכוס: אמר ליה רב תנן לרבא, שמע מינה, מדין המשנה
55 שבכוס שלישי מברך על מזונו, שברכת המזון מעונה כוס של יין
56 עמה בכל זמן. דוחה הגמרא: אמר ליה רבא, לעולם אין צריך
57 כוס לברכת המזון, אלא שארבע כפי ו-כוסות תיקנו רבנן
58 לשתות בליל הסדר, משום ששתייתם היא דרך חירות, ולאחר
59 שתיקנו לשתות אמרו, כל חד וחד נעביד ביה מצוה – כל אחד
60 ואחד מן הכוסות נעשה בו מצוה, וככוס שלישי קבעו לברך עליו
61 ברכת המזון, אולם בשאר ימות השנה אין ברכת המזון טעונה
62 כוס.
63 שנינו במשנה: כוס רביעי נוטר עליו את ההלל ואומר עליו ברכת
64 השיר.
65

1 את טעמי ואת טעמכם, טעמא דיכבו – טעמכם הוא, שבת דקביעא
2 וקיימא – שזמנה קבוע ועומד מששת ימי בראשית ואינו תלוי
3 בקידוש החדש, בין בצלוחתא ובין בקידושא – בין בתפילה ובין
4 בקידוש חותם בלשון 'מקדש השבת' ואינו מזכיר את קדושת
5 ישראל, ואילו יומא מקא ו-יום טוב ד'ישראל הוא דקבעי ליה –
6 שישראל הם שקובעים את זמנו על ידי דקמיערי ירחי וקבעי לשני
7 – שהם מעברים את החדשים וקובעים את השנים, לפיכך מזכיר
8 את קדושת ישראל וחותם בלשון 'מקדש ישראל והומנים'. וטעמא
9 דידי – וטעמי הוא, צלוחתא ו-תפילה, דברבים איתא – שהיא נאמרת
10 ברבים, משום כבודם הוא חותם בלשון 'מקדש ישראל', ואילו
11 קידוש דביחיד איתא – שנאמר ביחידות, ולא שייך בו הטעם משום
12 כבוד הרבים, לפיכך שבת חותם בלשון 'מקדש השבת' וקיום טוב
13 חותם 'מקדש ישראל והומנים'.
14 הגמרא דוחה את דברי רבא. אומרת הגמרא: ולא היא – ואין דברי
15 רבא נכונים, משום שיש להקשות על טעמו שהתפילה נאמרת
16 ברבים וקידוש ביחיד, צלוחתא ביחיד מי ליתיה – וכי אין התפילה
17 נאמרת אף ביחידות, וכן, קידושא ברבים מי ליתיה – וכי אין קידוש
18 נאמר אף ברבים, כגון קידוש הגמרא בבית הכנסת, וכן בסעודת
19 חתן שרבים מסובים בה.
20 הגמרא מבארת מה ישיב רבא על קושיא זו: ורבא שאמר טעם זה
21 סבר, זיל ברת עיקר – יש לך ללכת אחרי עיקרם של דברים, ומאחר
22 שעיקר תפילה היא בציבור ועיקר קידוש הוא ביחיד, לפיכך רק
23 בתפילה יש לחתום בלשון 'מקדש ישראל' משום כבוד הציבור.
24 הגמרא מביאה מעשה שהיה, ממנו יש ללמוד שרבא חזר בו
25 מדבריו: עולא בר רב נחית – ירד לפני התיבה כשליח ציבור קמיה
26 דרבא – לפני רבא, ובתפלתו אמר בחתימת ברכת קדושת היום
27 בדברי סבי דפומבדיתא, ולא אמר ליה על כך רבא ולא מירי
28 ו-כלום. מוכיחה הגמרא: אלמא הדר ביה רבא – מוכח ממעשה זה
29 שרבא חזר בו והודה לדברי סבי דפומבדיתא.
30 הגמרא מביאה מעשים נוספים בענין זה: רב נתן, אבות ו-אבין דרב
31 הונא ברית ו-בנו דרב נתן, נחית – ירד לפני התיבה כשליח ציבור
32 קמיה ו-לפניו דרב פפא, ובתפלתו אמר בחתימת ברכת קדושת
33 היום בדברי סבי דפומבדיתא, ושכיחיה – ושיבחו על כך רב פפא.
34 אמר רבינא, אנה איקלע – אני הזדמנתי לסודא, קמיה דמרמר –

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן - אדמו"ר הזקן - בעל התניא והשו"ע

שולחן ערוך - הלכות שבת

1 וְאִם אֵם נִפְלָה הַנֶּגֶר אוֹ שְׂאֵר מִקְצֵה שְׁעַל הַשְּׁלֶחָן שֶׁנַּעֲשֶׂה בְּסִים לְהַנֶּר שֶׁהִיָּה מוֹנֵה עָלָיו בְּכַנִּיסַת הַשֶּׁבֶת
2 מִכָּל מְקוֹם אִם הָיָה מוֹנֵה עַל הַשְּׁלֶחָן בְּכַנִּיסַת הַשֶּׁבֶת דִּהְיִנוּ בְּבֵין הַשְּׂמֹשׁוֹת גַּם לֶחֶם (שְׁלֶצֶרֶךְ הַשֶּׁבֶת¹⁰¹)
3 הָרִי נַעֲשֶׂה בְּסִים לְאִסוּר וּלְהִיתֵר בְּכַנִּיסַת הַשֶּׁבֶת⁵⁰ וְאִם לְאַחַר שֶׁסִּלְקוּ הַלֶּחֶם מִמֶּנּוּ לֹא נַעֲשֶׂה בְּסִים לְהַנֶּר
4 בְּלִבְדּוֹ בֵּינָן שֶׁהוּא כָּבֵר אַחַר כַּנִּיסַת הַשֶּׁבֶת וּלְפִיכָּךְ יִכַּל לְנַעֲרוֹ לְהַפִּיל מֵעָלָיו הַנֶּר וּשְׂאֵר מִקְצֵה לְמַלְטָלוֹ אַחַר
5 כִּדְ פִּמּוֹ שִׁירֵצָה¹⁰⁵¹ וְכֵן אִם הָיוּ מוֹנְחִים עָלָיו בֵּין הַשְּׂמֹשׁוֹת שְׂאֵר דְּבָרִים שְׂאִינִם מוֹקְצִים¹⁰¹ וְהוּא שִׁיְהִיו
6 (הַלֶּחֶם אוֹ) שְׂאֵר הַדְּבָרִים חֲשׂוּבִים יוֹתֵר¹⁰¹ מִן דְּלִיקַת הַנֶּר דִּהְיִנוּ מִן הַשְּׁלֶחָנִת שֶׁהַנֶּר נַעֲשֶׂה בְּסִים אֲלֵיהָ
7 כִּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּסִימָן רַע"ט⁵⁵.

חלק ב סימן רעו, שלא לגרום כבוי הנר אמצע סעיף ו

הלכתא רבנא

בטלטול, ושכח ולא הניחו - אין לטלטל הטבלא⁵².
[ז] שאינם מוקצים - אף שהמפה אינה דבר המוקצה,
מכל מקום אינה מועילה להחשיב השלחן כבסיס לדבר
המותר והאסור⁵³.
[ח] חשוכים יותר - והוא הדין שאר דברים שהם לצורך
השבת כגון יין לקידוש⁵⁴.

מזן שלצורך השבת - אף שפעמים רבות חשיבות
השלהבת (האור) עולה על חשיבות הלחם, מכל מקום
כיון שהלחם הוא עיקר סעודת שבת, ולא ניתן לוותר
עליו, חשיבותו בשבת יתירה על השלהבת⁴⁹.
[מז] כמו שירצה - ואם היה בדעתו להניח על הטבלא
דבר היתר החשוב יותר מהנר, כדי שלא תיאסר הטבלא

ציונים והוספות

אדמו"ר טעם אחר שהמפה אינה נעשית בסיס לנר י"ל דכ'
טעם שהוא אליבא דר"ע. ע"כ.
אמנם כיון שיתכן שהטעם שלא הובא היתר המפה בשו"ע
כיון שלעולם אינה חשובה יותר מן השלהבת (ניתן לאכול
ללא מפה, משא"כ ללא נר שבת חסר בעיקר ענג שבת), ומן
הסתם זו סברת ה'נתיב חיים', ולכך במפה ששוויה רב, או
מפה המכסה שלחן שלא ניתן לאכול עליו, ושכחו להניח
חלות וכד' - יש להקל.
54) כיון שכל הנרות שבימינו הם נרות מצווה שאי אפשר
לוותר עליהם, ולא סתם נרות המונחים על השלחן, לכך
מוטב שלא לסמוך על חשיבות חפצים אחרים אף אם הם
יקרים יותר מהנרות ומהפמוטים, אלא לסמוך על החלות או
היין וכד' בלבד.
וגם ביה"כ שאין בו אכילה ושתייה יש להעדיף חפץ
שיוזקק לו ביה"כ כגון מחזור, או משקפי קריאה (כשאין
לו משקפי קריאה אחרות (עיין שש"כ פ"כ הערה רמד)).
ולענין גדר הפמוטים האם נחשבים כחלק מ'המוקצה'
שצריך דבר היתר החשוב יותר מהם, או כחלק מה'בסיס'
יתבאר בסימן רעט.
55) סעיף א: נר שהדליקו בו מבעוד יום ודלק עד לאחר
שחשכה אף על פי שכבה אחר כך אסור לטלטלו כל השבת
כולה.
ובסימן שי ט"ז: והוא שדבר המותר חשוב מדבר האסור
אבל אם דבר האסור חשוב יותר מדבר המותר הרי ההיתר
בטל אצל האיסור ואסור אפילו לנער האיסור כמו שאם היה
בסיס לאיסור בלבדו שאסור אפילו לנער.
סימן שיא ט"ד: ואפילו אם מטלטל ההיתר בידינו והאיסור
מיטלטל עמו אם הוא מתכוין בטלטול זה לצורך האיסור...
כגון נר להשתמש לאורו במקום אחר וכל כיוצא בזה הואיל
ומיטלטל בשביל האיסור אסור.

49) כיון שהחשיבות נקבעת לפי הדבר עליו אין האדם
מוכן לוותר (קצות השלחן סימן קיב בבדה"ש סקכ"ד יובא
להלן סי' רעט).
50) עד"ז בסימן שי סי"ח: וכל זה כשהיה ההיתר שם עם
האיסור מבעוד יום שבבין השמשות נעשה הכלי בסיס
לאיסור ולהיתר ואף אם משחשכה ניטל ההיתר משם לא
נעשה הכלי בסיס אז כיון שלא היה בסיס בבין השמשות.
51) עד"ז בסימן שט ט"ד, ובסימן שי סי"ז הובאו להלן
בסוף הסעיף.
52) שו"ת אגרות משה או"ח ח"ג סי' נא, ובשש"כ פמ"ג
הערה קמה כתב שדינו כשוכח והשאר בצ"ע, ואולי אפשר
להקל עכ"פ בשלחן שיש עליו מפה כדלהלן.
53) כדי השלחן סימן קיב ס"ק יא: כ' בנתיב החיים על
דה"ח, דלדעת אדמו"ר דהמפה לא הוי בסיס לאיסור הוי
השלחן ג"כ בסיס לאיסור ולהיתר מחמת המפה שעל
השלחן (שאר המפה שאינו תחת הנר), אמנם בשו"ע
אדמו"ר בסי' רע"ט לא נזכר כלל שמחמת המפה הוי
השלחן בסיס להיתר ג"כ, רק כ' מפורש שהיה מונח לחם
או ש"ד ולא כ' ג"כ שדי בהמפה לחוד, אע"פ שבאותו
הסעיף מיירי הרבה מענין המפה וכן מסתימת כל הפוסקים
לא משמע כן, לכן נראה לומר בזה דבסיס להיתר הוא דוקא
על דרך אופן בסיס לאיסור, והנה בבסיס לאיסור הדין דאם
האיסור משמש להיתר לא נעשה ההיתר בסיס לאיסור
וכמ"ש אדמו"ר בסי' רנט"ג' שהקדירה לא נעשית בסיס
להכיסוי ולהטמנה לפי שהכיסוי וההטמנה הם משמשים
להקדירה לחממה ואין הקדירה משמשת להן, והנה המפה
ג"כ משמשת להשלחן ולא השלחן להמפה, וכיון דבאופן
כזה לא הוי בסיס לאיסור, הה"נ שהשלחן לא נעשה בסיס
להיתר מחמת המפה שמונחת עליו, דאין השלחן משמש
למפה לפי שאינה עשויה אלא לכסות השלחן. ומש"כ

שולחן ערוך – הלכות שבת

- 32 בסי' שי"א.
- 33 ויש חולקים ואומרים שהמדוכה או שאר כל כלי שמלאכתו
34 לאיסור מותר לטלטלו לצורך הכלי עצמו ע"י ככר או תינוק
35 או שאר דבר המותר בטלטול ולא אמרו שלא התירו
36 בטלטול ע"י ככר או תינוק לבד מן המת אלא בטלטול
37 מוקצה גמור האסור לטלטלו אף לצורך גופו ומקומו אבל
38 כלי שמלאכתו לאיסור שאינו מוקצה גמור והקילו בו
39 לטלטלו לצורך גופו או מקומו הקילו בו ג"כ לטלטלו ע"י
40 ככר או תינוק אף לצורך הכלי עצמו.
- 41 והעיקר כסברא הראשונה ומכל מקום במקום הפסד מרובה
42 יש לסמוך על סברא האחרונה:
- 43 **כג** הנולד מותר בשבת כגון נכרי שעשה כלי חדש בשבת
44 מעצמו מותר לטלטלו ולהשתמש בו ע"ד שנתבאר
45 בסי' רנ"ב וסי' ש"י אע"פ שלא היה דעתו עליו מאתמול
46 לטלטלו למחר אבל ביו"ט יש להחמיר בנולד כמו שיתבאר
47 בסי' תצ"ה:
- 48 **כד** וכן כל הכלים המותרים בטלטול שנשברו בשבת ואין
49 השברים ראויים להשתמש בהם מעין מלאכתם
50 הראשונה אלא מעין מלאכה אחרת לגמרי כגון שברי עריבה
51 לכסות בהם פי חבית ושברי כלי זכוכית לכסות בהם פי הפך
52 וכן כל כיוצא בזה הרי זה נולד שנעשה כלי חדש ומותר
53 בשבת ולא ביו"ט אלא אם כן נשברו מערב יו"ט שאז הוכנו
54 למלאכה אחרת מבעוד יום ואין זה נולד:
- 55 **כה** אבל אם השברים ראויים להשתמש בהם מעין
56 מלאכתם הראשונה כגון שברי עריבה לצוק לתוכן
57 מקפה עבה שהיא דומה לעיסה המעורבת במים
58 שמשתמשים בעריבה ושברי כלי זכוכית לצוק לתוכם שמן
59 אין זה נולד ומותר לטלטלם אף אם נשברו ביו"ט:
- חלק ב סימן שח דברים המותרים והאסורים לטלטל בשבת
סעיפים י"ט"כ

לקוטי תורה

- 12 "נופלים" מבחינת אהבה זו, ואש האהבה לה' כבר
13 לא בוערת בלבם כפי שהיתה בעת התפלה.
- 14 - לא מיבעי בעל עסק, שבשעה שהוא טרוד
15 ומושקע בעסקיו בענינים הגשמיים בודאי אינו
16 מרגיש את הצמאון לאלקות שהי' לו בעת התפלה,
17 אלא אפילו יושב אהל, הרי על ידי זה שמעמיק
18 שכלו בהבנת ובהשגת חכמת התורה, הרי במשך
19 הזמן נכבית אש האהבה לה' (שנולדה על ידי
20 ההתבוננות בגדולתו ית' ובענין "אל-עולם"
21 כנ"ל), ואינה בוערת בלבו באופן גלוי כמו בעת
22 התפלה.
- 1 **ובחינה השנית הוא, כשנופל מבחינת האהבה.**
2 הבחינה השנית בלימוד התורה היא כשהאדם
3 "נופל מבחינת האהבה" לה' שנתעורר בה בתפלתו,
4 והאהבה והתשוקה להתדבק בה' כבר אינה נרגשת
5 בקרבו באופן גלוי.
- 6 **הן בעל עסק כשעוסק בעסקו, או יושב אוהל**
7 **בו'.**
- 8 בני ישראל נחלקים, בכללות, לשני סוגים -
9 יושבי אהל ובעלי עסק; ואצל שניהם יתכן מצב
10 שבעת התפלה היו בהתעוררות אהבה ותשוקה
11 גלוי' להידבק בה', ומכל מקום אחר התפלה הם

22]והנה, כל זה שייך ביושב אהל שלומד תורת ה'
 23 כל היום ולא נתרחק כלל מה', אלא נשאר תמיד קרוב
 24 להקב"ה השוכן בתורתו שלומד.
 25 אך לכאורה קשה להבין, כיצד בעל עסק שטרוד
 26 במשך היום בעסקיו יכול גם הוא להרגיש שמחה
 27 בעסקו בתורה.
 28 וזהו שממשיך:]
 29 אף שהוא רחוק מה' בתכלית הריחוק, כיון
 30 שהוא עוסק בעניני העולם ומשא ומתן.
 31 בעל עסק העוסק כל היום בעניני העולם
 32 ובמשא ומתן, הרי הוא נעשה על ידי זה "רחוק
 33 מה' בתכלית הריחוק", כי אע"פ שאינו עובר על
 34 שום עבירה ח"ו, מכל מקום, גם בעסק גשמי
 35 באופן המותר אין כאן שום קירוב לאלקות, שהרי
 36 סוף־סוף בעסק גשמי אין גילוי אלקות (כמו
 37 בתורה);
 38 ואם כן, אפשר שיעלה על דעתו של בעל עסק,
 39 שלאחרי שנתרחק מאלקות בטרדת עסקיו, שוב
 40 אינו יכול לשוב ולהרגיש קירוב לה' בעת לימודו
 41 בתורה, עד כדי כך שיגיע לשמחה מדביקותו בה'.
 ד"ה תחת אשר לא עבדת פרק ה

1]ולכאורה, בעל עסק או יושב אוהל שהוא במצב
 2 כזה ש"נופל מבחינת האהבה" לא יכול להרגיש שמחה
 3 מזה שהתורה מרווה את צמאנו להיות דבוק בהש"ת
 4 - שהרי כבר אינו "מרגיש" בנפשו את ה"צמאון" ואת
 5 ההשתוקקות לאלקות - על זה ממשיך:]
 6 אף על פי כן יכול לשמוח את עצמו בלימודו.
 7 על ידי התבוננות כי התורה הוא אור אין סוף
 8 ברוך הוא, ואורייתא וקודשא בריך הוא כולא
 9 חד.
 10 אע"פ שמדובר במצב שהאדם כבר אינו מרגיש
 11 בתוכו את האור האלקי, ואין לבו בוער באהבה
 12 וצמאון לה', מכל מקום, בשעה שיושב ועוסק
 13 בתורה הרי בפועל שוכן בקרבו אור אין סוף ב"ה,
 14 שהרי אורייתא וקוב"ה כולא חד, ולכן כשחכמת
 15 התורה נקלטת ונתפסת במוחו, אור ה' (שהוא
 16 "חד" ומאוחד עם התורה) שוכן בתוכו.
 17 וכאשר האדם יתבונן בזה, יוכל לשמח את
 18 עצמו ביתר שאת וביתר עז במתנה נפלאה זו
 19 שניתנה לו מלמעלה, אשר (גם במצב כזה, כאשר
 20 אינו מרגיש את האהבה לה', מכל מקום) הוא זוכה
 21 לכך שאור ה' ממש שוכן בקרבו.

ב.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא דובער - אדמו"ר האמצעי

שערי אורה

17 יתגלו רק לעתיד. כי בלתי מתפשט למטה כמו שהן
 18 למעל' בבחינת מו"ס. וה"ז כמשל האבוקה הקטנה.
 19 שלא תאיר רק במקומו' ובקירוב אליה. ולא בריחוק
 20 מקום הימנה כנ"ל. אבל שרש המצוה שהוא בחי'
 21 גלגלתא. בחינת כתר. ששם שורה בחי' הארת עצמות
 22 אא"ס. בחי' סובב כו'. להיותו בחי' אור עליון וגדול
 23 ביותר במקומו בבחי' א"ס ממש. ע"כ יוכל להתפשט.
 24 למטה מטה אשר לא יוכל כל אור להגיע כ"כ למטה.
 25 וכמשל האבוקה הגדולה שמתפשטת למרחוק ביותר.
 26 הגם שהארתה שם בצמצום כנ"ל. וזהו ענין המשכת
 27 אא"ס בבחי' גלגלתא. שהוא רק רצון בחזונית בלא
 28 טעם פנימי כו' ונמשך רצון זה עד למטה מטה. בבחי'
 29 עשיה גשמית דמעשה המצות. אשר לבחי' מו"ס אין
 30 כח זה כלל. להיותו קטן בערך באור עצמותו כמו
 31 שהוא למעלה במקומו כמשל האבוקה הקטנה כנ"ל
 32 וד"ל:

1 (לה) וכמו"כ יובן הנמשל מזה. בהפרש שבין תורה
 2 למצות. להיות שרש התורה רק בבחי'
 3 אור החכמה עלאה. שנק' בחי' אור קטן בערך לגבי
 4 עצמות אא"ס. כערך אור אבוקה קטנה מאד לגבי
 5 האבוקה הגדולה ביותר. וכמ"ש יהי אור. שזהו אור
 6 דתורה. וכמ"ש ותורה אור כו' ובהיות כן לא יוכל בחי'
 7 אור דתורה. לירד להאיר למטה מטה כ"כ. אלא עיקר
 8 אורה הוא למעלה במקורה ושרשה. שהוא בחי' מו"ס
 9 הנק' פלאות חכמה ותעלומות חכמה. והוא בחי' עדין
 10 שנאמר בו עין לא ראתה כו'. כי כמוסה ונעלמה בלתי
 11 מתפשטת בגלוי אור למטה להיות בבחי' חזונית כמו
 12 בעשיה גשמית אלא בבחי' רוחניות. כמו טעמי המצות
 13 ובאורן בתורה שבע"פ. מפני שהוא בבחי' פנימיות
 14 לרצון העליון בשרשו למעלה בטוב טעם מתוק לחיך.
 15 שהוא בחי' עדין. שהנשמות משיגות סוד טעמי המצות.
 16 וכמ"ש ישקני מנשיקות פיהו. אלו טעמי מצות שלא

ג.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל - אדמו"ר הצמח צדק

מאמרי הצ"צ תרי"ד-תרט"ו - [הנחת כ"ק אדמו"ר מהר"ש]

1 וענין הצמצום זהו ע"ד המשכה הנמשכת ע"י
2 שערות, כי הנה ההמשכה שנמשכת חיות הנפש
3 מהמוחין שבראש ברמ"ח איברים זהו בחי'
4 השתלשלות ולכך מרגיש כאב גדול כשחותכין איזה
5 אבר לפי שבו מלובש עצמות חיות הנפש, משא"כ
6 ההמשכה שנמשכת בשערות היא מצומצמת מאד
7 שהרי אם אפי' מגלחין את השערות לא ירגיש כאב
8 במוחין כלל, ואעפ"כ מלובש בו קצת חיות שהרי אם
9 מושכין את השערות אזי מרגיש כאב גדול, אלא ודאי
10 שמלובש בו קצת חיות אלא שהוא המשכה מצומצמת
11 מאד, וכך שם הוי' מורה על התהוות וכדי שיהי' בחי'

12 הטהוות מאוא"ס שהוא בלתי בע"ג כלל זהו רק ע"י
13 צמצום שנתצמצם עצמות האור, וההמשכה שנמשך
14 להיות מקור לעולמות הוא המשכה מצומצמת מאד,
15 וזהו מ"ש והחכ' מאין תמצא, דהיינו שהתהוות בחי'
16 החכ' הוא למעלה מן החכ' מאא"ס ב"ה שהוא רם
17 ונשא זהו ע"י אין כמו למשל החיות המלובש
18 בהשערות וכמ"ש בע"ח אבא יונק ממזלא, וזהו מ"ש
19 אני הוי' הוא שמי, ששם הוי' הוא רק בחי' שם לבד
20 כמו למשל שם האדם שאינו נוגע אל עצמותו כלל
21 ואינו אלא לזולתו דוקא, וכך שם הוי' הוא רק בחי'
22 זיו והארה בעלמא כו'.

ראו כי ה'

ד.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל - אדמו"ר מוהר"ש

תורת שמואל - תרל"ב

1 (ב) והנה ענין ושכנתי בתוכם, הנה כתי' כי בועלייך
2 עושייך וארז"ל אין האשה כורתת ברית אלא
3 למי שעשאה כלי, וז"ע מקדש אד' כוננו ידיך בחי' באר
4 חפרוה שרי', נמצא זהו מה שיהי' האדם בבחי' באר
5 מים חיים שה"ע אליך ה' נפשי אשא, וז"ע חפרוה שרי'
6 במחוקק גימ' רמ"ח שעיי"ז נעשה החקיקה בנפש. וזהו
7 שארז"ל כתובות דס"ב ע"ב בכך רבי כשהעבירוה קמי'
8 אמר אכנוס והדר איזל, א"ל רבי בני מדעת קונך יש
9 כך, תחלה אמר תביאמו ותטעמו בהר נחלתך מכון
10 לשבתך כו' ואח"כ אמר ועשו לי מקדש, מוכח
11 דהמקדש ושכנתי בתוכם זהו כענין יחוד חו"כ, והיינו
12 ענין הלוחות שהיו בארון, שה"ע המשכת אור התורה

13 בישראל, אך לפמש"נ לעיל דהאזהל והמקדש עצמו
14 זהו עכשיו בחי' תורה, א"כ איך נא' דהיחוד זהו ג"כ
15 תורה, וצ"ל דהנשואין והיחוד ז"ע פנימיות התורה
16 שיתגלה לע"ל, וא"כ גם עכשיו זהו ענין אגדות וכמ"ש
17 בזהר בענין ואגידה שהוא בחי' ההשפעה מן הגימ"ל
18 לדלי"ת שמשפיע לו בחי' יו"ד, ועיי"ז נעשה מן ד'
19 ה"א. ונמצא כי הלכות ואגדות זהו ענין אירוסין
20 ונשואין שיש בבחי' התורה, הלכות שבתורה זה"ע
21 אוהל ומקדש שבתורה שזהו כמו אירוסין טבעת
22 קדושין בחי' מקיף לבד, אבל נשואין יחוד זהו בחי'
23 אגדות. גם בעבודה בנש"י יש ב' בחי', שז"ע עיני כל
24 אליך ישרו, ואח"כ נעשית כלה בה"א כו'.

ועשו לי מקדש

בס"ד. (ש"פ משפטים. בדר"ח אדר ראשון. ל"ב).

ה.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער - אדמו"ר מוהרש"ב

שיעורים בהמשך המאמרים - תער"ב

1 ובעין חיים שער הכללים⁶⁶ כתב שהכוונה הכללית
2 והטעם הפנימי בהצלת הספירות כדי להטיב לברואיו

3 ויכירו הנבראים את גדולתו ויזכו להיות מרכבה להרבך
4 בו יתברך כו' - שזו הטובה האמיתית של הנבראים

16 מאוחדים יחד מתגלית בהם הכוונה הכללית בחיבורם
17 יחד.
18 וכבר נתבאר שהעשר ספירות כמו שהן באינסוף
19 ברוך הוא הרי הם בתכלית הפשימות ולא התגלה הגדר
20 שבהם, והן כולם כלולים יחד ומאיר בהם כוונת
21 המאציל בגילוי ממש בבחינת אור נעלה ומופלא כו' -
22 כלומר לפני הצמצום היה גלוי בספירות הכוונה
23 הפנימית והעמוקה של הבורא.
24 (וכמו שנתבאר לעיל במשל דגבי המשפיע שכלולים
25 בשכלו כל הפרטים מאיר אצלו הענין שכלי בגילוי ממש
26 בהפרטים כו' גם אחרי שמתחיל לפרט אותם בסדר
27 והדרגה, ובפרט כמו שהפרטים הם בבחינת התאחדות
28 והתערבות יחד כו'), לפני שמגלה אותם למקבלים. וכך
29 בנמשל, כשהספירות היו כלולים יחד אצל המאציל,
30 נתגלתה בהם הכוונה הפנימית והעמוקה בהם.

שבת פרשת שלח תער"ב

1 שנדבקים בבורא, ובשער עגולים ויושר⁶⁷ כתב ב'עץ
2 חיים' שהכוונה היא להוציא לאור פעולותיו ושמותיו
3 כו' של הבורא מהכח אל הפועל. וכמו שנתבאר מזה
4 במקום אחר.
5 והדברים מוסברים בהרחבה במאמרי החסידות, מהי
6 הכוונה הפנימית בכל בריאת סדר ההשתלשלות ועשיית
7 דירה לו יתברך בתחתונים, ומכל מקום הנוגע לעניינינו
8 הוא שוודאי שיש איזו שהיא כוונה פנימית וטעם עמוק
9 בבחירת הקב"ה להאציל דווקא את הספירות באופן כזה
10 ולא אחר, ובכלל בעצם הרצון להאצילם.
11 וקודם שנאצלו ונתגלו העשר ספירות כפי שהם לאחר
12 הצמצום היו כלולים באור אינסוף המאציל והן העשר
13 ספירות הגנוזות שהן שרשי האורות הכלולים באין סוף
14 ברוך הוא כמו שנתבאר לעיל, ויש בהם כוונת המאציל
15 עליון ברוך הוא בענין העשר ספירות כו'. - בשעה שהם

67. ענף א' וב'.

1.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק - אדמו"ר מוהרי"צ

ספר המאמרים ה'תרפ"ט

17 אזוי"י, והוא רק הנחה שקלית, אכל מפל מקום הרי
18 השקלי עצמו הוא בדרך הנחה ולא בדרך השגה, דער
19 שקל לייגט זעך בא אים אפ"ו בדרך הנחת הנפש, ולא
20 בדרך השגה, והינו דהשקלי שבנה ששיך אל השגה
21 הוא החיצוניות לבר, וצצם הענין הוא בדרך הנחה, ועם
22 היות שזהו שקלי, אכל השקל עצמו הוא בדרך הנחה
23 מיט א אפ לייגט"ו, ולא בדרך השפלה מיט א
24 פארשטאנד"י, דההפרש הוא דבהשפלה הפאה בדרך
25 השגה הענג שבנה הוא ענג השפלה, וההשפלה
26 שבדרך הנחה הרי הענג שבנה הוא טעם וענג הנפש,
27 ולכן בהשפלה שבנה בדרך השגה הרי יכול להיות פי
28 טעמי השקל יכולים לשנות את ההשפלה ולהטותה,
29 וכמו על דרך משל מי שמשפיל איזה השפלה עמקה
30 ומגלה אותה בטעמה ונמוקה בטוב טעם ודעת רחבה
31 בנעם שקלי, ומכל-מקום הגה פאשר עוד חכם גדול
32 מקשה לו בהענין ההוא ומביא ראיה לדבריו בטעמי

1 ג) והנה בינה הוא בחינת לש, דחקמה ובינה הם אין
2 ויש¹⁵, ולזאת הנה לא מיבעי"א דהשגה
3 דבחינת בינה שהיא יש אינה תופסת את העצמות, אלא
4 דגם חכמה שהיא בחינת אין הרי גם בן אינה תופסת
5 בהעצמות ברוך הוא, דחקמה היא גם בן ידיעה שקלית,
6 שיהי נקראת "נקדת ההשפלה", הרי שהיא שקל גלוי,
7 וכל ההשגה דבינה היא בנקדת ההשפלה דחקמה, ועם
8 היות שאינה השגה ממש, אכל מפל-מקום הוא השקלי
9 דהשגה. והנה עם היות שבאמת הרי נראה ונרגש
10 דהשקלי דחקמה בעצם הרי אינו ענין של השגה, אלא
11 דעצם השקלי דחקמה הוא ענין של הנחת הנפש, א
12 לייג אין נפש, ואס לייגט זיך אז עס איז אזוי"י, והינו
13 דאין זה מה שהוא משיג בהשגתו בהענין שהוא בן, פי
14 אם הוא מה שמנח אצלו, עס לייגט זעך בא אים אפ
15 אז עס איז אזוי"י, והגם דהנחה זו אינה הנחה דראיה
16 דחקמה, הינו וואס ער זעט בכח חקמתו אז עס איז

15) ראה לקו"ת פקודי ג, סע"ג. שם ו, א. ד"ה ועברתם שנה זו פ"ד (ספר המאמרים תרפ"ט ע' 131 ואילך). ובכ"מ.

יא. אין צורך (לומר). יב. קביעה שכלית בנפש, שמתקבל על דעתו שזה כך. יג. מתקבל על דעתו שזה כך. יד. מה שרואה בכח חכמתו שזה כך. טו. (הדבר) שכל מתקבל אצלו. טז. קביעה שכלית. יז. עם הבנה.

24 וטעם וסבת הדבר הוא לפי שפשהאיר אצלו הנקדה
 25 שכלית הנה זה בדרך הנחה שכלית, ולא השכלי לבד,
 26 כי אם הנחה שכלית, והנה נרגש בזה עצמות המשכל,
 27 ומצד עצם המשכל נתישב אצלו הענין, ואחר כך
 28 כשמתחיל להשיג הענין הרי מתעלם העצמות, ומאיר
 29 רק החיצוניות שהוא השכלי לבד, ובהשכלי הרי אין
 30 הענין מתישב עדין, ולכן הרי העצה אז הוא שיקשר
 31 עצמו עוד הפעם אל עמק ופנימיות הענין כמו שהיה
 32 אצלו בהנחה שכלית דוקא, צו טראגין זיך צו דעם
 33 לייג פון שכל², והינו להרגיש בעמק יותר את הנחה
 34 שכלית, דאז הנה הנחה נותנת פח בהשכלי, וגדולה
 35 מזו ידענו דאפלו ראיה דחכמה שהיא למעלה מהשגה
 36 לגמרי הרי היא גם כן מוספת פח בהשכלה, אשר מזה
 37 גופא מוכן דהנחה שכלית וגם אפלו ראיה דחכמה הרי
 38 היא ידיעה שכלית.

39 קצור. בינה הוא יש וחקמה אין, וחקמה גם כן אינו
 40 תופס את העצמות, והוא לפי דחכמה הוא גם
 41 כן ידיעה שכלית. והגם שיש מקום לומר דעצם השכלי
 42 דחכמה הוא רק הנחה שכלית, והגם דהנחה זו אינה
 43 הנחה דראיה דחכמה אלא הנחה שכלית, אבל השכלי
 44 הוא רק בדרך הנחה ולא בדרך השגה, ולזאת השכלה
 45 הכאה בדרך הנחה לא תשתנה, והכאה בדרך השגה
 46 יכולה להשתנות פי שכל מעלים על הנקדה.

שבת פרשת וישלח (תרפ"ט). בסעודת שבע ברכות

1 ההסברה הרי אז יטה החכם הראשון מהשכלתו
 2 הראשונה מפני נעימת הענג שכלי וטיב הסברתו ועמק
 3 חקמתו של החכם השני, מה שאין כן פאשר ההשכלה
 4 באה בדרך הנחת הנפש, הנה הגם שיש בזה טוב טעם
 5 שכלי גם כן, הנה השכל והטעם אינם פועלים הטיה
 6 בעצם ההשכלה, ולכן פאשר יבא חכם גדול ויקשהו
 7 בהענין אשר על ידי הקושיות ההם יכולים להיות
 8 סתירות בהשכלי של השכלתו, מפל-מקום הנה מצד
 9 עצם הנחת נפשו בהענין הרי כל זה לא יפעל בו שום
 10 הטיה כלל, לפי שכללות ההשכלה ההיא באה בדרך
 11 הנחה ולא בדרך השגה, ולזאת כל הסתירות יכולים
 12 להיות בהשכלי (בהחיצוניות) של ההשכלה ההיא ולא
 13 בעצם נקדתה של ההשכלה, דהנקדה היא אמת ואינה
 14 מקבלת שום סתירה, ואינה אלא רק מה שהשכלי
 15 מעלים על הנקדה. וראיה לדבר, דהנה אנו רואים
 16 במוחש דכאשר האדם מיגע עצמו ביגיעה עצומה
 17 ומטריח את שכלו בטרחא גדולה בשכל עמק מאד
 18 שאינו מבינו, ואחר כך נופל לו שהענין הוא כך וכך,
 19 עם ווערט אים ליכטיג¹¹, הרי אנו רואים דכאשר עצם
 20 נקדת ההשכלה מאירה לו, אז מתישב אצלו הענין וגם
 21 בהתישבות טובה, ואחר כך פאשר מתחיל להביא
 22 הענין לידי השגה בפרטי הענין, הרי אין מתישב אצלו
 23 הענין, ער חאפט זיך אז ער גוייס גיט דעם ענין¹²,

יח. מביק לו. יט. מתברר לו שאינו יודע את הענין (לא זהו הענין). כ. קביעה שכלית.

לקוטי דיבורים

14 מזה שלחתי להרב לאקשין (מנהל הביורא) בנויארק,
 15 ות"ל הרצאתי עשתה רושם, וגם אפילו במכ"ע של
 16 מדינתנו היתה ידיעה כללית כעין זה "הרעאקציאנער
 17 שניאורסאן דורש טובת מדינת רוסיא החדשה,
 18 ובועידת הדזונט בפיהלעדאלפיע נקראה הרצאה¹⁰
 19 שלו בדבר חיזוק רעיון התיסדות מושבות ליהודים
 20 ברוסיא".

21 בתחלת שנת תרפ"ו בחדש מ"ח קראתי לוועידה
 22 בליעניגראד אשר בה השתתפו כ"ח רבנים היותר
 23 גדולים, כי הקהלה העברית דליעניגראד - אשר
 24 רובה חפשים גמורים והיו"ר הוא ציוני נלהב - חוללו
 25 רעיון לעשות אסיפה כללית מכל הקהלות שבמרחבי
 26 רוסיא ולמען ברר ולפתור שאלה זו קראתי לוועידה

1 בעת ההיא הגידו לי כי בחדש אלול תהי' אסיפה
 2 גדולה בפילעדאלפיע ע"כ אם הנני חפץ לשלוח איזה
 3 הצעה יכולים הם לקבל, וירציאו זאת בשמי בעת
 4 הוועידה בפילעדאלפיע, ומדבריהם הבנתי כי יראים
 5 הם במאד והיא מצד היראה יותר מכמו מאהבה
 6 ואשר מרגישים המה אשר הביורא שבנויארק
 7 מתגדלת וע"כ מצאו לנכון לעשות ההצעה האמורה.
 8 אחרי התבונני מצאתי לנכון להעריך הרצאה
 9 מפורטת⁹ ותוכנה בדרישת ג' ענינים, (א) תמיכה
 10 לתורה (ב) אשר המושבות יהיו ברוח היהדות (ג)
 11 תמיכה לעובדים במלאכת-יד - קוטאר - , הרצאתי
 12 היתה כתובה בלה"ק ומועתקה בשפת אשכנז, צרפת
 13 ואנגלית, ומסרתי זאת על ידי הד"ר ראזין והעתקה

- 1 האמורה. כחמשה ימים התארחו הקרואים ולבסוף החליטו 6
 2 מחוללי האסיפה הם חפשים בדעה, ולבי הגיד לי אשר כבד מאד לעמוד נגד קריאת ועידה כללית, ורק 7
 3 אשר איזה רעיון ורוח רע יושב בחפץ זה, אבל יראתי שצריכים לעשות תעמולה גדולה אשר הנבחרים 8
 4 להעמיד הדבר על דעתי ולזאת קראתי מועצה והצירים אל הועידה יהיו יראי אלקים. 9
 5 האמורה. מכתב כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"נ. ט"ו חשון תרפ"ח 10

מכתב כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"נ. ט"ו חשון תרפ"ח

רשימת כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ*

(* הערות באותיות א"ב הם מכ"ק אדמו"ר מוהריי"צ. הערות הממוספרות הם של המו"ל.

ה

- 1 תורת חסידות חב"ד ודרכי עבודתה הנה לבד זאת אשר כמוה ככל חכמה ומדע המשתכלל
 2 מעת לעת ומזמן לזמן ומתאמתת במופתי ונסיוני אורחות חיי לומדי ומקמי, הנה גם נתעשרה
 3 חכמתה ומדעה מזמן לזמן, בדור אחר דור.

דור ראשון

- 5 הוד כ"ק אדמו"ר שניאור זלמן ב"ר ברוך נולד בחדש כסלו¹⁰ שנת תק"ה בעיר ליאָזנא,
 6 ובהיותו בן ט"ו¹¹ נשא אשה את בת אחד הגבירים בעיר וויטבסק ר' ליב סגל שמו⁴ – ויחזיקו
 7 חותנו על שולחנו, ובהיותו כבן עשרים – תקכ"ה – יסד את שיטתו שיטת החב"ד, ויתעכב
 8 בוויטבסק בבית חותנו עד שנת תקכ"ט¹².

- 9 בשנת תקכ"ו פירסם את שיטתו בעבודת הבורא על ידי לימוד והבנה בספרי המחקר והמוסר
 10 וייסד קבוצת אברכים מופלגי תורה.

- 11 בשנת תקכ"ט נתקבל למגיד מישרים בעיר ליאָזנא¹³ וייסד שם ישיבת אברכים מופלגי תורה,
 12 וילמדם שיטתו בעבודת ה' ויפרסם את שמו של מורו הגאון הרב המגיד.

- 13 תקכ"ט¹³ – תקס"א בעיר ליאָזנא.

- 14 תקס"א¹⁴ – ערב ר"ח אלול תקע"ב בעיר לאַדי פלך מוהליב.

- 15 ערב ר"ח אלול תקע"ב¹⁵ – כ"ד טבת תקע"ג בגולה.

מנין. מען מיינט ניט אַ מנין צו דאָוונען באַזונדער, נאָר אַ מנין -
 צען יונגעלייט – וועלכע זיינען געווען מקושרים צו הוד כ"ק
 רבינו הזקן. – היינו שבשנת תקל"א הי' לאדמו"ר הזקן מנין
 חסידים, אבל לא שהי' עדיין סמוך על שולחן חותנו בוויטבסק.
 (13) ב"היום יום" בתחילתו: תקכ"ז מקבל את המגידות
 דליאזנא.

(14) ראה אגרות-קודש ח"ג ע' שלח. ע' שמ ואילך. רשימת
 רבינו - "דברי ימי חיי אדמו"ר הזקן" (לקמן ע' 000). "היום יום"
 בתחילתו. וראה לקמן ע' 000. [סל"ז].

(15) ראה רשימת אדמו"ר הצ"צ (אגרות-קודש שלו (קה"ת,

(10) בבית רבי ח"א פ"א הערה ט, מביא י"א שאדמו"ר הזקן
 נולד בחודש כסלו. אבל כפי המקובל נולד בחודש אלול (ראה
 ספר השיחות קיין הי"ש"ת ע' 169. תש"ג ע' 146 ואילך.
 אגרות-קודש ח"ו ע' תטו. ובכ"מ. וראה קובץ יגדיל תורה ניו
 יארק חוברת ג (נב) ע' קפח ואילך). וראה גם ספר השיחות תש"ה
 ע' 117. ולהעיר מספר התולדות אדמו"ר מהר"ש (קה"ת, תש"ז.
 תשנ"ז) ע' 5 ובהערה שם.

(11) ראה הערה כט.

(12) מ"ש בספר השיחות תש"ד ע' 131: "אין יאָר תקל"א,
 האָט הוד כ"ק רבינו הזקן שוין געהאַט אין וויטעבסק אַ אייגענעם

1 מוצאי מנוחה שמות כ"ד טבת תקע"ג נסתלק בכפר פיענא פלך קורסק ויובל לקבורות לעיר
2 האדיטש פלך פאָלטאָווע.

ימי החזורים" (קה"ת, תשס"ו) סי"ג. אגרות קודש ח"ד ע' תסו.

תש"מ) ח"א ע' שכא - מגוכי"ק) ובשיחת יט כסלו תרצ"ג סעיף ד. וראה רשימת המאסר (ספר השיחות תר"פ-תרפ"ז ע' 232). רשימת רבינו שבעה הקודמת (לקמן ע' 000). קונטרס "דברי

אגרות קודש

[ה' כסלו, רפ"ב]

ב"ה

4 ישיבה שתהי' תחת השפעת הר"י שי' כאמור בבי' מבי' 4
5 שנשלחו ע"י פאסט להרב מעדאליע, להגי' רמא"ל שי' 5
6 גינזבורג, להדאקי' ליבערמאן שי' והכללי, ואל התמימים 6
7 שי'.

1 ידרוש אחרי אדרעס לסמאלענסק מהתמימי' יחי' 1
2 ויכתוב להם מעצמו בענין הני"ל. 2

3 ידרוש מרד"ש שי' יפה, מה נעשה ע"ד התיסדות 3

אג"ק מוהרי"צ כרך יד

המשך ביאור למס' פסחים ליום שני עמ' א

12 ליה כריה - עבד שרבו מוציא אותו לחירות, ולא זו בלבד, אלא 12
13 דהייב ליה כספא ודקא - שנותן לו כסף וזהב, מאי בעי למימר ליה 13
14 - מה צריך עבד זה לומר לרבו. אמר ליה דרו לרב נחמן, בעי 14
15 לאוריגו ולשפוחי - עליו להודות ולשבח לרבו. אמר ליה רב נחמן, 15
16 פטרן - פטרת אותנו בכך מלומר 'מה נשתנה'. מיד פתח רב נחמן 16
17 ואמר 'עבדים היינו', לשבח את המקום, שאף אנו היינו עבדים 17
18 והוציאנו ה' לחירות, בכלי כסף וכלי זהב.

19 **משנה**
20 המשנה ממשיכה בביאור חובת ליל פסח: רבן גמליאל היה אומר, 20
21 כל שלא אָמר

1 במשנה, שבכל הלילות אין אנו מְבַלְיִין אִפְּלוּ פְּעַם אַחַת, אלא אם 1
2 כן נרצה בכך, ואילו הַלַּיְלָה הַזֶּה אנו נוהגים לטבל שְׁתֵּי פְּעָמִים. 2
3 שנינו במשנה: מְתַחֵל בְּנִגְוֹת וּפְסִיִּים בְּשֶׁבַח מְבַרְרַת הַגְּמָרָא: מֵאִי 3
4 בְּנִגְוֹת - מהי הגנות שצריך להתחיל בה. מביאה הגמרא מחלוקת 4
5 בכך: רב אמר, הגנות היא שיוכיר שמתחלה עוֹבְדֵי עֲבוֹדַת גְּלוּלִים 5
6 היו אֲבוֹתֵינוּ, תרח אבי אברהם, ויסיים בשבח עם ישראל, שעתה 6
7 קרבנו המקום לעבודתו. [ושמואל] אמר, הגנות היא שיוכיר 7
8 שְׁעָבָדִים הָיוּ לַפְּרֵעָה בְּמִצְרַיִם, ויסיים בשבח, שהוציאנו ה' 8
9 ממצרים. 9

10 מביאה הגמרא מעשה בענין זה: אמר ליה רב נחמן לדרו עבדיה - 10
11 אמר רב נחמן לעבדו ששמו היה 'דרו', בליל פסח, עבדא דמפיק 11

המשך ביאור למס' פסחים ליום רביעי עמ' ב

18 השיב לו רבי: לך ולחכךך, ולחכךךך - ולחברי חבריך, העוסקים 18
19 בתורה תדיר. ומביא ראייה מן הפסוק לכו: שְׁנַאֲמַר לענין מפלטה 19
20 של העיר צור, שהיא רומי הרשעה, 'סַחֲרָה וְאַתְּנַגָּה לְכֹדֶשׁ לַה', לא 20
21 יֵאָצֵר וְלֹא יִחַס, כִּי לַיֹּשְׁבִים לִפְנֵי ה' יִהְיֶה וְגו' סַחֲרָה, לְאָכַל לְשֹׁבְעָה 21
22 וְלִמְכָסָה עֵתִיק' (ישעיה כג יח), ופירושו 'סחרה', הסחורה שהיא 22
23 מפיקה מאדמתה, כגון תבואות ומיני מתכות, וכן 'אתננה', הכסף 23
24 והזהב שהיא מקבלת בתמורה לסחורות שמוכרת, לא תוכל צור 24
25 לשומרם באוצרות ובמחסנים, כי הכל יהיה 'קודש לה', לתלמידי 25
26 החכמים 'היושבים לפני ה' / 'לאכול לשבעה ולמכסה עתיק' כדי 26
27 שיאכלו לשובע, ויתכסו בבגדים נאים ומשובחים. 27
28 הגמרא מבארת לשון הפסוק. מבררת הגמרא: מֵאִי לֹא יֵאָצֵר וְלֹא 28
29 יִחַסן. מבארת הגמרא: תָּנִי - שנה רב יוסף, לֹא יֵאָצֵר, זֶה הוֹלֵךְ עַל 29
30 בֵּית (אוצר) [אוצרותיהן], המקום שבו משמרים את התירוש, הדגן 30
31 והיצהר, 'לֹא יִחַסן, זֶה בֵּית (גניזה) [גניזתן], מקום שמירת כספם 31
32 וזהבם, ומשמעו, שלא ישתמרו בשבילים במקומות אלו. 32
33 מוסיפה הגמרא לברר: מֵאִי כִּי לַיֹּשְׁבִים לִפְנֵי ה'. משיבה הגמרא: 33
34 אָמַר רַבִּי אֱלֶעָזָר

1 שְׁאִין לָהֶם בְּעָלִים, והיינו 'עגלי עמים', עגלים של כל העולם. 1
2 ועוד דרש המשך הפסוק: מְתַרַפֵּם בְּרָצִי בְּסֶף, שְׂבַנִּי אומה זו 2
3 פּוֹשְׁטִין יָד לְקַבֵּל כְּמוֹן, שמושטים את ידם ליטול שוחד מיד 3
4 ישראל, ולבסוף אין עוֹשִׂין אֶת רְצוֹן הַבְּעָלִים, אלו שנתנו להם את 4
5 השוחד. 5
6 ומסיים ביאור דברי הכתוב: 'שִׁיר עַמִּים קְרִבּוֹת יִחַפְּצוּן, כלומר, מי 6
7 גָּרַם לָהֶם לְיִשְׂרָאֵל שִׁיתַּפְּרוּ לְבִין אֻמוֹת הָעוֹלָם, קְרִיבוֹת שֶׁהֵיוּ חַפְּצִין 7
8 בָּהֶן - רצונם להתקרב לאומה רשעה זו. 8
9 הגמרא חוזרת ומביאה שמועה נוספת ששלח רבי ישמעאל בן רבי 9
10 יוסי לרבי בשם אביו: וְעוֹד שֶׁלַח לוֹ, שְׁלַח מֵאוֹת וְשִׁשִּׁים וְחֲמִשָּׁה 10
11 שְׂוָקִים הָיוּ בְּבִרְךָ גְּדוֹל שֶׁל רֹמִי, כַּמְנִין יְמוֹת הַחֲמָה, וְכָל אֶחָד וְאֶחָד 11
12 מֵהֶם הָיוּ בּוֹ שְׁלֹשׁ מֵאוֹת וְשִׁשִּׁים וְחֲמִשָּׁה בִּירְנִיּוֹת - מגדלים, וְכָל 12
13 בִּירְנִית וּבִירְנִית הָיוּ בּוֹ שְׁלֹשׁ מֵאוֹת וְשִׁשִּׁים וְחֲמִשָּׁה מַעְלֹת - 13
14 מדרגות, וְכָל מַעְלָה וּמַעְלָה הָיוּ בּוֹ אוֹצְרוֹת הַמְּסִיקִים בְּבִיר לְזוֹן אֶת 14
15 כָּל הָעוֹלָם בְּיָדוֹ. מספרת הגמרא: אָמַר רַבִּי (ישמעאל) [שְׁמַעוֹן בְּרַבִּי] 15
16 לְרַבִּי, וְאָמַרְי לָהּ (לרבי ישמעאל ברבי יוסי) [רַבִּי יִשְׁמַעְאֵל בְּרַבִּי יוֹסִי 16
17 לְרַבִּי], הֵנִי לְמִן - אוצרות אלו של רומי, למי הם, מי יזכה בהם. 17

פרשת וירא

יח א וירא אליו יהוה באלני ממרא והוא ישב פתח-האהל כחם היום: ב וישא עיניו וירא והנה שלשה אנשים נצבים עליו וירא וירץ לקראתם מפתח האהל וישתחו ארצה: ג ויאמר אדני אם-נא מצאתי חן בעיניך אל-נא תעבר מעל עבדיך: ד וקח-נא מעט-מים ורחצו רגליכם והשענו תחת העץ: ה ואקחה פת-לחם וסעדו לבכם אחר תעברו פיר-על-פני עברתם על-עבדכם ויאמרו פן תעשה באשר דברת: (לוי) וימחר אברהם האהלה אל-שרה ויאמר מהרי שלש סאים קמח סלת לוישי ועשי עגות: ו ואל-הבקר רץ אברהם ויקח בן-בקר רד וטוב ויתן אלה-הנער וימחר לעשות אתו: ז ויקח חמאה וחלב ובן-הבקר אשר עשה ויתן לפניהם והוא-עמד עליהם תחת העץ ויאכלו: (ישראל) ח ויאמרו אליו איה שרה אשתך ויאמר הנה באהל: ויאמר שוב אשוב אליך בעת חיה והנה-בן לשרה אשתך ושרה שמעת פתח האהל והוא אחריו: י ואברהם ושרה זקנים באים בימים חדל להיות לשרה ארח פנשים: יא ותצחק שרה בקרבה לאמר אחרי בלתי היתה-לי עדנה ואדני זקן: יב ויאמר יהוה אל-אברהם למה זה צחקך שרה לאמר האף אמנם אלד ואני זקנתי: יג היפלא מיהוה דבר למועד אשוב אליך בעת חיה ולשרה בן:

~ נקודות משיחות קודש ~ (ספר השיחות תש"ו א עמ' 105)

וירא אליו ה' (יח, א)

מספר על הרבי הרש"ב, שבגלותו (בן ארבע או חמש) נכנס פעם לזקנו, ה'צמח צדק', ופרץ בבכי: מדוע אין ה' נראה אליו, בשם שגאה אל אברהם? ספור זה מלמדנו, שכל יהודי, איש אשה וטף, שיד לבכות ולחבב השקנ"ה יתגלה אליו. אברהם אבינו נתן את הכח, ועל ידי בכיה ותביעה אמיתית נתן להגיע לכך בפעל.

שני טו ותבליש שרה | לאמר לא צחקתי פי | וראה ויאמר | לא פי צחקת: טז ויקמו משם האנשים וישקפו על-פני סדם ואברהם הלך עמם לשלחם: יז והיה אמר המכסה אני מאברהם אשר אני עשה: יח ואברהם היו יהיה לגוי גדול ועצום ונברכו-בו כל גווי הארץ: יט פי ידעתיו למען אשר יצוה את-פניו ואת ביתו אחריו ושמרו דרך יהוה לעשות צדקה ומשפט למען הביא יהוה על-אברהם את אשר-דבר עליו: כ ויאמר יהוה זעקת סדם ועמרה פיר-רבה וחטאתם פי כבדה מאד: כא ארדה-נא ואראה הפצעקתה הפאה אלי עשו | פלה ואם-לא אדעה: כב ויפנו משם האנשים וילכו סדמה ואברהם עודנו עמד לפני יהוה: כג ויגש אברהם ויאמר האף תספה צדיק עם-רשע: כד אולי יש חמשים צדיקים בתוך העיר האף תספה ולא-תשא למקום למען חמשים הצדיקים אשר בקרבה: כה חללה לך מעשת | בדבר הזה להמית צדיק עם-רשע והיה בצדיק פרשע חללה לך השפט פל-הארץ לא יעשה משפט: כו ויאמר יהוה אם-אמצא בסדם חמשים צדיקים בתוך העיר ונשאתי לכל-המקום בעבורם: כז ויען אברהם ויאמר הנה-נא הואלתי לדבר אל-אדני ואנכי עפר ואפר: כח אולי יחסרון חמשים הצדיקים חמישה התשחית בחמישה את-פל-העיר ויאמר לא אשחית אם-אמצא שם ארבעים וחמישה: כט ויסף עוד לדבר אליו ויאמר אולי ימצאון שם ארבעים ויאמר לא אעשה בעבור הארבעים: ל ויאמר אל-נא יחר לאדני ואדברה אולי ימצאון שם שלשים ויאמר לא אעשה אם-אמצא שם שלשים: לא ויאמר הנה-נא הואלתי

לְדַבֵּר אֶל-אֲדֹנָי אוֹלַי יִמְצְאוּן שָׁם עֲשָׂרִים וַיֹּאמֶר
 לֹא אֲשַׁחִית בְּעִבּוֹר הָעֲשָׂרִים: ־ וַיֹּאמֶר אֶל-נָא
 יַחַד לֹאדֹנָי וְאִדְבַּרְהָ אֶדְ-הַפֶּעַם אוֹלַי יִמְצְאוּן
 שָׁם עֲשָׂרָה וַיֹּאמֶר לֹא אֲשַׁחִית בְּעִבּוֹר הָעֲשָׂרָה:
 ־ וַיִּלְךָ יְהוָה כַּאֲשֶׁר כִּלָּה לְדַבֵּר אֶל-אַבְרָהָם
 וַאֲבָרְהָם שָׁב לְמִקְמוֹ:

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות ה עמ' 155)

וְשִׁמְרוּ דְרָף ה' לַעֲשׂוֹת צְדָקָה וּמִשְׁפָּט (יח, יט)
 יש להמתיק את הקשר בין "לעשות צדקה" לפרשת
 סדום, שכן לא נחמקה גזר דינה של סדום אלא משום שלא
 נתנו צדקה, כפתיב (יחזקאל טו, מט) "זה הנה עון סדום . . . ונד
 עני ואביון לא החזיקה". ומה שפתיב להלן "הכצצקתה . .
 עשו", "צצקת ריבה אמת" - העקר בזה הוא לא החטא של
 שפיכות דמים, אלא העדר נתינת צדקה באפן קיצוני
 ומבהיל, הנהגה שהביאה לשפיכות דמים.

שלישי יט א וַיָּבֹאוּ שְׁנֵי הַמַּלְאָכִים סְדֻמָּה בְּעֶרְב
 וְלוֹט יָשֵׁב בְּשַׁעַר-סְדֹם וַיֵּרָא לוֹט וַיִּקָּם
 לִקְרֹאתָם וַיִּשְׁתַּחֲוּ אַפָּיִם אַרְצָה: ־ וַיֹּאמֶר הֲנִה
 נָא-אֲדֹנָי סוּרוּ נָא אֶל-בֵּית עַבְדְּכֶם וְלִינֹו וְרַחֲצוּ
 רַגְלֵיכֶם וְהִשְׁכַּמְתֶּם וְהִלַכְתֶּם לְדַרְכְּכֶם וַיֹּאמְרוּ
 לֹא כִי בָּרוּךְ נָלִין: ־ וַיִּפְצַר-בָּם מְאֹד וַיִּסְרוּ
 אֵלָיו וַיָּבֹאוּ אֶל-בֵּיתוֹ וַיַּעַשׂ לָהֶם מִשְׁתֶּה וּמִצּוֹת
 אֶפֶס וַיֹּאכְלוּ: ־ טָרֵם וַיִּשְׁכְּבוּ וְאֲנָשֵׁי הָעִיר אֲנָשֵׁי
 סְדֹם נִסְבּוּ עַל-הַבַּיִת מִנֶּעַר וְעַד-זֶקֶן כָּל-הָעָם
 מִקְצָה: ־ וַיִּקְרְאוּ אֶל-לוֹט וַיֹּאמְרוּ לוֹ אַיֵּה
 הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר-בָּאוּ אֵלֶיךָ הַלַּיְלָה הוֹצִיאֵם אֵלֵינוּ
 וְגַדְעָה אֹתָם: ־ וַיֵּצֵא אֱלֹהִים לוֹט הַפֹּתְחָה
 וְהִדְלֵת סָגַר אַחֲרָיו: ־ וַיֹּאמֶר אֶל-נָא אַחֵי תִרְעוּ:
 ה הַנְּהַיֵּנָא לִי שְׁתֵּי בָנוֹת אֲשֶׁר לֹא-יָדְעוּ אִישׁ
 אוֹצִיאָה־נָא אֶתְהֶן אֵלֵיכֶם וַעֲשׂוּ לָהֶן כַּטּוֹב
 בְּעֵינֵיכֶם רַק לְאֲנָשִׁים הֵאל' אֶל-תַּעֲשׂוּ דָבָר
 כִּי-עַל-כֵּן בָּאוּ בְּצַל קִרְתִּי: ־ וַיֹּאמְרוּ א גֹּשׁ
 הַלָּאָה וַיֹּאמְרוּ הָאֶחָד כַּאֲלֹהֵי לְגוֹר וַיִּשְׁפֹּט שְׁפוֹט
 עִתָּה נָרַע לָךְ מֵהֶם וַיִּפְצְרוּ כַּאֲשֶׁר בָּלוֹט מְאֹד

וַיִּגְשׁוּ לְשֹׁבֵר הַדְּלֵת: ־ וַיִּשְׁלְחוּ הָאֲנָשִׁים אֶת-יָדָם
 וַיָּבִיאוּ אֶת-לוֹט אֲלֵיהֶם הַבַּיִתָּה וְאֶת-הַדְּלֵת
 סָגְרוּ: ־ וְאֶת-הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר-פָּתַח הַבַּיִת הַכּוּ
 בַּסַּנּוּרִים מִקְמָן וְעַד-גְּדוֹל וַיִּלְאוּ לְמִצָּא הַפֹּתְחָה:
 ב וַיֹּאמְרוּ הָאֲנָשִׁים אֶל-לוֹט עַד מִי-לָךְ פֹּה חֲתָן
 וּבְנֵיךָ וּבְנֹתֶיךָ וְכָל אֲשֶׁר-לָךְ בְּעִיר הוֹצֵא מִן-
 הַמָּקוֹם: ־ כ פִּי-מִשְׁחָתִים אָנְחָנוּ אֶת-הַמָּקוֹם הַזֶּה
 כִּי-גִדְלָה צַעֲקָתְךָ אֶת-פְּנֵי יְהוָה וַיִּשְׁלַחְנוּ יְהוָה
 לְשַׁחֲתָהּ: ־ ד וַיֵּצֵא לוֹט וַיְדַבֵּר אֶל-חֲתָנָיו א לְקַחֵי
 בָּנֹתָיו וַיֹּאמֶר קוּמוּ צֵאוּ מִן-הַמָּקוֹם הַזֶּה כִּי
 מִשְׁחִית יְהוָה אֶת-הָעִיר וַיְהִי כַּמְצַחֵק בְּעֵינֵי
 חֲתָנָיו: ־ וַיִּכְמוּ הַשָּׁחַר עָלָה וַיֵּאֲצוּ הַמַּלְאָכִים
 בְּלוֹט לֵאמֹר קוּם קַח אֶת-אִשְׁתְּךָ וְאֶת-שְׁתֵּי
 בָּנֹתֶיךָ הַנּוֹמְצָאֹת פֶּן-תִּסְפָּה בְּעוֹן הָעִיר:
 ט וַיִּתְמַהֲמָה א וַיַּחְזִיקוּ הָאֲנָשִׁים בְּיָדוֹ וּבְיַד-
 אִשְׁתּוֹ וּבְיַד שְׁתֵּי בָנֹתָיו בַּחֲמַלַת יְהוָה עָלָיו
 וַיֵּצֵאוּהוּ וַיַּנְחִיחוּ מִחוּץ לָעִיר: ־ וַיְהִי כַּהוֹצִיאֵם
 אֹתָם הוֹצֵא וַיֹּאמֶר הַמַּלְטַעַל-נִפְשֶׁךָ אֶל-
 תְּבִיט אַחֲרֶיךָ וְאֶל-תַּעֲמֹד בְּכָל-הַכֹּפֶר הַהֵרָה
 הַמַּלְטַעַל פֶּן-תִּסְפָּה: ־ וַיֹּאמֶר לוֹט אֱלֹהִים אֶל-נָא
 אֲדֹנָי: ־ ה הַנְּהַיֵּנָא מִצָּא עַבְדְּךָ חֵן בְּעֵינֶיךָ וְתִגְדַּל
 חַסְדְּךָ אֲשֶׁר עָשִׂיתָ עִמָּדִי לְהַחֲיוֹת אֶת-נַפְשִׁי
 וְאֲנֹכִי לֹא אוֹכַל לְהַמְלִיט הַהֵרָה פֶּן-תִּדְבַּקְנִי
 הָרָעָה וּמָתִי: ־ ה הַנְּהַיֵּנָא הָעִיר הַזֹּאת קִרְבָּה
 לָנוּם שְׁמָה וְהוּא מִצְעֵר אִמְלָטָה נָא שְׁמָה הֲלֹא
 מִצְעֵר הוּא וְתַחֵי נַפְשִׁי:

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות ל עמ' 244)

לוקחי בנותיו (יט, יד)

שאותן שפפית ארוסות להם (רש"י)

אין פגנתו לדין ארוסה וחלות גדר אשת איש, שהרי
 מסתברא שדין זה התחדש רק במתן תורה. וכן כתב
 הרמב"ם (ריש הלכות אישות): "קדם מתן תורה היה אדם פוגע
 אשה בשוק . . . מכניסה לתוך ביתו . . . ותהיה לו לאשה"
 (ובלאו הכי תמוה לומר שאנשי סדום התנהגו על פי דין
 תורה). אלא פגנתו לשדוכין וזמן של חכמה לחכמה, וכפי

עֲדֵה־הַיּוֹם: ^א וְהִצַּעְרִיהָ גַם־הוּא יִלְדָה בֵּן וְתִקְרָא
 שְׁמוֹ בֶן־עַמִּי הוּא אָבִי בְנֵי־עַמּוֹן עֲדֵה־הַיּוֹם: ^ב
כ « וַיִּסַּע מִשָּׁם אַבְרָהָם אֶרְצָה הַגִּבּוֹן וַיָּשָׁב
 בֵּין־קִדְשׁ וּבֵין שׁוּר וַיָּגֵר בְּגֹרֵר: ^ג וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם
 אֶל־שָׂרָה אִשְׁתּוֹ אַחְתִּי הוּא וַיִּשְׁלַח אַבְיִמֶלֶךְ
 מֶלֶךְ גֹּרֵר וַיִּקַּח אֶת־שָׂרָה: ^ד וַיָּבֵא אֱלֹהִים אֶל־
 אַבְיִמֶלֶךְ בַּחֲלוֹם הַלַּיְלָה וַיֹּאמֶר לוֹ הֲנִדָּךְ מֵת
 עַל־הָאִשָּׁה אֲשֶׁר־לָקַחְתָּ וְהוּא בַעַלְתָּ בַעַל:
 וַאֲבִימֶלֶךְ לֹא קָרַב אֵלֶיהָ וַיֹּאמֶר אֲדֹנָי הַגּוֹי
 גַם־צָדִיק תִּהְיֶה־גִּ: ^ה הֲלֹא הוּא אָמַר־לִי אַחְתִּי הוּא
 וְהִיא־גַם־הוּא אָמְרָה אַחִי הוּא בְּתַם־לִבִּי
 וּבִגְלוֹן כִּפִּי עָשִׂיתִי זֹאת: ^ו וַיֹּאמֶר אֵלָיו הָאֱלֹהִים
 בְּחֹלֶם גַּם אֲנֹכִי יָדַעְתִּי כִּי בְתַם־לִבְכֶּךָ עָשִׂיתָ
 זֹאת וְאַחֲשֶׂךָ גַם־אֲנֹכִי אוֹתָךְ מִחֲטוֹ־לִי עַל־כֵּן
 לֹא־נִתְתִּיד לְנַגַע אֵלֶיהָ: ^ז וְעַתָּה הָשָׁב אִשְׁת־
 הָאִישׁ כִּי־נָבִיא הוּא וַיִּתְפַּלֵּל בְּעַדָּךְ וַחַיָּה וְאִם־
 אֵינְךָ מְשִׁיב דָּע כִּי־מוֹת תָּמוֹת אַתָּה וְכָל־אֲשֶׁר־
 לָךְ: ^ח וַיִּשְׁפָּם אַבְיִמֶלֶךְ בַּבֶּקֶר וַיִּקְרָא לְכָל־עַבְדָּיו
 וַיִּדְבַר אֶת־כָּל־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה בְּאָזְנֵיהֶם וַיִּירָאוּ
 הָאֲנָשִׁים מְאֹד: ^ט וַיִּקְרָא אַבְיִמֶלֶךְ לְאַבְרָהָם
 וַיֹּאמֶר לוֹ מַה־עָשִׂיתָ לָּנוּ וְמַה־חָמַמְתָּ לָּךְ כִּי־
 הִבַּאתָ עָלַי וְעַל־מַמְלַכְתִּי חֲטָאָה גְדוֹלָה מַעֲשִׂים
 אֲשֶׁר לֹא־יַעֲשׂוּ עֹשֵׂי עֲמָדִי: ^י וַיֹּאמֶר אַבְיִמֶלֶךְ
 אֶל־אַבְרָהָם מַה רְאִיתָ כִּי עָשִׂיתָ אֶת־הַדְּבָר
 הַזֶּה: ^{יא} וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם כִּי אָמַרְתִּי רַק אִין־יִרְאֶת
 אֱלֹהִים בְּמָקוֹם הַזֶּה וְהִרְגוּנִי עַל־דְּבַר אִשְׁתִּי:
^{יב} וְגַם־אָמְנָה אַחְתִּי בַת־אָבִי הוּא אָךְ לֹא בַת־
 אָמִי וְתִהְיֶה־לִי לְאִשָּׁה: ^{יג} וַיְהִי כַּאֲשֶׁר הִתְעוּ אֹתִי
 אֱלֹהִים מִבֵּית אָבִי וְאָמַר לֵה זֶה חֲסִדְךָ אֲשֶׁר
 תַּעֲשִׂי עִמָּדִי אֵל כָּל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר נָבִיא שְׁמָה
 אָמַרְתִּי־לִי אַחִי הוּא: ^{יד} וַיִּקַּח אַבְיִמֶלֶךְ צֹאן וּבָקָר
 וְעַבְדִּים וּשְׂפָחוֹת וַיִּתֵּן לְאַבְרָהָם וַיָּשָׁב לוֹ אֶת
 שָׂרָה אִשְׁתּוֹ: ^{טו} וַיֹּאמֶר אַבְיִמֶלֶךְ הִנֵּה אֶרְצִי

שְׁמַצִּינוּ בְּרַבָּקָה אֲמֵנו, ש"נוחנין לכתולה י"ב חדש לפנים
 את עצמה בתלשיטים".

רביעי ^{טא} וַיֹּאמֶר אֵלָיו הִנֵּה נִשְׂאתִי פְנִיךָ גַם לְדַבַּר
 הַזֶּה לְבַלְתִּי הַפְּכִי אֶת־הָעִיר אֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ:
^{טב} מִהַר הַמֶּלֶט שְׁמָה כִּי לֹא אוֹכַל לַעֲשׂוֹת דְּבַר
 עַד־בְּאֵךְ שְׁמָה עַל־כֵּן קָרָא שְׁם־הָעִיר צוּעֵר:
^{טג} הַשְּׂמֹשׁ יֵצֵא עַל־הָאָרֶץ וְלוֹט בָּא צֹעֵרָה:
^{טד} וַיְהִי הַמָּטִיר עַל־סָדֶם וְעַל־עַמֹּרָה גַּפְרִית
 וְאִשׁ מֵאֵת יְהוָה מִן־הַשָּׁמַיִם: ^{טו} וַיִּחַפֵּךְ אֶת־
 הָעָרִים הָאֵל וְאֶת כָּל־הַכֶּפֶר וְאֶת כָּל־יֹשְׁבֵי
 הָעָרִים וְצִמְחַ הָאֲדָמָה: ^{טז} וַתִּפֹּט אִשְׁתּוֹ מֵאַחֲרָיו
 וְתָהִי נְצִיב מִלַּח: ^{טז} וַיִּשְׁפָּם אַבְרָהָם בַּבֶּקֶר אֶל־
 הַמָּקוֹם אֲשֶׁר־עָמַד שָׁם אֶת־פְּנֵי יְהוָה: ^{טז} וַיִּשְׁקָף
 עַל־פְּנֵי סָדֶם וְעַמֹּרָה וְעַל כָּל־פְּנֵי אֶרֶץ הַכֶּפֶר
 וַיִּרְא וְהִנֵּה עֵלָה קִיטֵר הָאָרֶץ כְּקִיטֵר הַכַּבְשָׁן:
^{טז} וַיְהִי בְּשַׁחַת אֱלֹהִים אֶת־עָרֵי הַכֶּפֶר וַיִּזְכֹּר
 אֱלֹהִים אֶת־אַבְרָהָם וַיִּשְׁלַח אֶת־לוֹט מִתּוֹךְ
 הַהַפְּכָה בַּחֲפֹךְ אֶת־הָעָרִים אֲשֶׁר־יָשָׁב בְּהֵן לוֹט:
^{טז} וַיַּעַל לוֹט מִצּוּעֵר וַיָּשָׁב בְּהָר וּשְׁתֵּי בָנָיו עִמּוֹ
 כִּי יָרָא לְשַׁבְתָּ בְּצוּעֵר וַיָּשָׁב בְּמַעֲרָה הוּא וּשְׁתֵּי
 בָנָיו: ^{טז} וַתֹּאמֶר הַכְּבִירָה אֶל־הַצַּעֲרָה אָבִינוּ
 זָקֵן וְאִישׁ אִין בְּאָרֶץ לְבֹא עֲלֵינוּ בְּדֹרֶךְ כָּל־
 הָאָרֶץ: ^{טז} לָכֵה נִשְׁקָה אֶת־אָבִינוּ וַיִּן וְנִשְׁכַּבָּה
 עִמּוֹ וְנַחֲיָה מֵאָבִינוּ זָרַע: ^{טז} וַתִּשְׁקִין אֶת־אֲבִיהֶן
 וַיִּן בַּלַּיְלָה הוּא וַתִּבֹּא הַכְּבִירָה וַתִּשְׁכַּב אֶת־
 אָבִיהָ וְלֹא־יָדַע בְּשַׁכְּבָהּ וּבְקוּמָה: ^{טז} וַיְהִי
 מִמַּחֲרָת וַתֹּאמֶר הַכְּבִירָה אֶל־הַצַּעֲרָה הֲךָ
 שְׁכַבְתִּי אִמִּשׁ אֶת־אָבִי נִשְׁקֵנוּ וַיִּן גַּם־הַלַּיְלָה
 וּבָאִי שְׁכַבְתִּי עִמּוֹ וְנַחֲיָה מֵאָבִינוּ זָרַע: ^{טז} וַתִּשְׁקִין
 גַּם בַּלַּיְלָה הַהוּא אֶת־אֲבִיהֶן וַיִּן וַתִּקַּם הַצַּעֲרָה
 וַתִּשְׁכַּב עִמּוֹ וְלֹא־יָדַע בְּשַׁכְּבָהּ וּבְקוּמָה:
^{טז} וַתִּהְרִין שְׁתֵּי בָנוֹת־לוֹט מֵאֲבִיהֶן: ^{טז} וַתִּלְד
 הַכְּבִירָה בֵּן וַתִּקְרָא שְׁמוֹ מוֹאָב הוּא אָבִי־מוֹאָב

כִּי בִיצְחָק יִקְרָא לְךָ זָרַע: י וגם אֶת־בְּנוֹת־הָאָמָה לְגוֹי אֲשִׁימוּנוּ כִּי זָרַעְךָ הוּא: י וישׁעם אַבְרָהָם א בְּפֶקֶד וַיִּקְחֵהֶם וַחֲמַת מוֹם וַיִּתֵּן אֶל־הַגֵּר שֵׁם עַל־שִׁכְמָהּ וְאֶת־הַיֶּלֶד וַיִּשְׁלַחַהּ וַתֵּלֶךְ וַתֵּתַע בְּמִדְבַר בָּאָר שָׁבַע: י ויכלו הַמּוֹם מִן־הַחֲמַת וַתִּשְׁלַחַהּ אֶת־הַיֶּלֶד תַּחַת אֶחָד הַשִּׁיחִים: י וַתֵּלֶךְ וַתָּשֶׁב לָהּ מִמִּדְבַר הַרְחֵק בְּמַטְחוֹי קִשְׁתּוֹ כִּי אָמְרָה אֶל־אֲרָאָה בְּמוֹת הַיֶּלֶד וַתִּשְׁבּ מִמִּדְבַר וַתִּשָּׂא אֶת־קִלְעָהּ וַתִּבְדֹּךְ: י וַיִּשְׁמַע אֱלֹהִים אֶת־קוֹל הַנָּעִר וַיִּקְרָא מִלֶּאֱדָ אֱלֹהִים א אֶל־הַגֵּר מִן־הַשָּׁמַיִם וַיֹּאמֶר לָהּ מַה־לָּךְ הַגֵּר אֶל־תִּירְאִי כִּי־שָׁמַע אֱלֹהִים אֶל־קוֹל הַנָּעִר בְּאֲשֶׁר הוּא־ שֵׁם: י קוֹמִי שְׂאִי אֶת־הַנָּעִר וְהַחֲזִיקִי אֶת־יָדְךָ בּוֹ כִּי־לְגוֹי גָּדוֹל אֲשִׁימוּנוּ: י וַיִּפְקַח אֱלֹהִים אֶת־עֵינֶיהָ וַתֵּרָא בָּאָר מוֹם וַתֵּלֶךְ וַתִּמְלֹא אֶת־הַחֲמַת מוֹם וַתִּשֶׁק אֶת־הַנָּעִר: י וַיְהִי אֱלֹהִים אֶת־הַנָּעִר וַיַּגְדֵּל וַיִּשְׁבּ בְּמִדְבַר וַיְהִי רַבָּה קִשְׁתּוֹ: י וַיִּשְׁבּ בְּמִדְבַר פְּאָרָן וַתִּקְחֵהֶן לָוִי

אָמוּ אִשָּׁה מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם: פ

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות 2 עמ' 104)

צָחוק עֲשֵׂה לִי אֱלֹקִים, כָּל הַשְׂמוּעַ יִצְחָק לִי (כא, ו)
 מִדְתּוֹ שֶׁל יִצְחָק הִיא גְבוּרָה, יִרְאָה וּפְחַד; וְאָף עַל פִּי כֵן, שִׂמּוּ מוֹרָה עַל צָחוק וּשְׂמִחָה. בְּטַעַם הַדְּבָר יֵשׁ לוֹמֵר, שִׁירָאָה וּבִטּוּל הַס הַכְּנָה וְהַכְּשָׁרָה לְשִׂמְחָה וּפְתִיחַת הַלֵּב בְּעַבְדוּת ה'. וְכִמוּ שָׂאֵנוּ מִבְּקָשִׁים: "וְנִפְשֵׁי כְּעֶפֶר לְכָל תְּהִיָּה (וְעַל יְדֵי זֶה) פָּתַח לְבִי בַתּוֹרָתְךָ".

שֵׁי יְהִי בְּעֵת הַתּוֹא וַיֹּאמֶר אַבְיִמֶלֶךְ וּפִיכָל שִׁרְצָבָאוּ אֶל־אַבְרָהָם לֵאמֹר אֱלֹהִים עִמָּךְ כָּבֵל אֲשֶׁר־אַתָּה עֹשֶׂה: י וְעַתָּה הִשְׁבַּעַה לִּי בְּאֱלֹהִים הַנְּהָה אִם־תִּשְׁקָר לִי וּלְנִינִי וּלְנִכְדֵי פֶחָסֵד אֲשֶׁר־ עֲשִׂיתִי עִמָּךְ תַּעֲשֶׂה עִמָּדִי וְעַם־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־ גִּרְתָּהּ בָּהּ: י וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם אֲנֹכִי אֲשַׁבֵּעַ: י וְהוֹכַח אַבְרָהָם אֶת־אַבְיִמֶלֶךְ עַל־אֲדוּת בָּאָר הַמּוֹם אֲשֶׁר גָּזְלוּ עִבְדֵי אַבְיִמֶלֶךְ: י וַיֹּאמֶר

לְפָנָיִךְ בְּטוֹב בְּעֵינָיִךְ שָׁב: י וּלְשָׂרָה אָמַר הֲנֵה נָתַתִּי אֵלַי כָּסֶף לְאֶחִיךָ הֲנֵה הוּא־לָךְ כְּסוֹת עֵינַיִם לְכָל אֲשֶׁר אֶתָּד וְאֵת כָּל וְנִכְחַת: י וַיִּתְפַּלֵּל אַבְרָהָם אֶל־הָאֱלֹהִים וַיִּרְפָּא אֱלֹהִים אֶת־אַבְיִמֶלֶךְ וְאֶת־אִשְׁתּוֹ וְאִמְהַתּוּ וַיִּלְדוּ: י כִּי עָצַר עָצַר יְהוָה בְּעַד כָּל־רַחֵם לְבַיִת אַבְיִמֶלֶךְ עַל־דְּבַר שָׂרָה אִשְׁתּוֹ אַבְרָהָם: י כֹּא וַיְהִי פֶקֶד אֶת־שָׂרָה כְּאֲשֶׁר אָמַר וַיַּעַשׂ יְהוָה לְשָׂרָה כְּאֲשֶׁר דִּבֶּר: י וַתִּחַר וַתֵּלֶךְ שָׂרָה לְאַבְרָהָם בֶּן לִזְקֵנּוֹ לְמוֹעֵד אֲשֶׁר־דִּבֶּר אֹתוֹ אֱלֹהִים: י וַיִּקְרָא אַבְרָהָם אֶת־שֵׁם־בְּנֵו הַנּוֹלָד־לוֹ אֲשֶׁר־יָלְדָהּ־לוֹ שָׂרָה יִצְחָק: י וַיִּמַּל אַבְרָהָם אֶת־יִצְחָק בְּנֵו בֶן־שְׁמֹנֶת יָמִים כְּאֲשֶׁר צִוָּה אֹתוֹ אֱלֹהִים:

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כח עמ' 141)

וַיִּקַּח אַבְיִמֶלֶךְ צֹאן וּבָקָר . . . וַיִּתֵּן לְאַבְרָהָם (כ, יד)

כְּדִי שִׁתְּפִיט וַיִּתְפַּלֵּל עָלָיו (רש"י)

מִשְׁמַע, שְׂאִבְיִמֶלֶךְ בְּקַשׁ מַחִילָה מֵאַבְרָהָם וְאַבְרָהָם מַחֵל לוֹ. וְכֵן מוֹבֵן מִכָּד שְׂלֵא מְצִינּוּ שְׂאִבְרָהָם סֵרֵב לְקַבֵּל מִתְּנָה זוֹ. וְאִף שְׂאִבְיִמֶלֶךְ טַעַן שְׂנֵהֵג בְּתֵם לֵב, מִכָּל מְקוֹם יֵשׁ צָרָךְ בְּבִקְשַׁת מַחִילָה, שֶׁכֵּן סוּף סוּף חֲטָא חֲטָא חֲמוּר בְּיֹתֵר כְּלַפִּי אַבְרָהָם, וְכִנְתָּו אֵינָה מִשְׁנָה עֲבָדָה זוֹ.

חִמְשֵׁי ה וְאַבְרָהָם בֶּן־מֵאֵת שָׁנָה בְּהוֹלֵד לוֹ אֵת יִצְחָק בְּנֵו: י וַתֹּאמֶר שָׂרָה צָחַק עֲשֵׂה לִי אֱלֹהִים כָּל־הַשְׂמוּעַ יִצְחָק־לִי: י וַתֹּאמֶר מִי מוֹלַל לְאַבְרָהָם הַיִּנְיָקָה בְּנִים שָׂרָה כִּי־יָלְדָתִי בֶּן לִזְקֵנּוֹ: י וַיַּגְדֵּל הַיֶּלֶד וַיִּגְמַל וַיַּעַשׂ אַבְרָהָם מִשְׁתָּה גָדוֹל בְּיוֹם הַגְּמֹל אֶת־יִצְחָק: י וַתֵּרָא שָׂרָה אֶת־בְּנוֹת־הַגֵּר הַמִּצְרַיִת אֲשֶׁר־יָלְדָה לְאַבְרָהָם מִצְחָק: י וַתֹּאמֶר לְאַבְרָהָם גֵּרֵשׁ הָאָמָה הַזֹּאת וְאֶת־בְּנֵיהָ כִּי לֹא יִירָשׁ בֶּן־הָאָמָה הַזֹּאת עִם־בְּנֵי עַם־יִצְחָק: י וַיִּרַע הַדְּבָר מְאֹד בְּעֵינָי אַבְרָהָם עַל אֲדוּת בְּנֵו: י וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל־אַבְרָהָם אֲלֵי־רַע בְּעֵינָיִךְ עַל־הַנָּעִר וְעַל־ אִמְתְּךָ כֹּל אֲשֶׁר תֹּאמַר אֲלֵיךְ שָׂרָה שָׁמַע בְּקִלְעָה

וּנְשַׁתְּחוּהוּ וְנִשְׁוָכָה אֲלֵיכֶם: וַיִּקַּח אַבְרָהָם אֶת־
 עֲצֵי הָעֵלֶה וַיִּשֶׂם עַל־יִצְחָק בְּנֹו וַיִּקַּח בְּיָדוֹ
 אֶת־הָאֵשׁ וְאֶת־הַמַּאֲכָלֶת וַיִּלְכוּ שְׁנֵיהֶם יַחְדָּו:
 וַיֹּאמֶר יִצְחָק אֶל־אַבְרָהָם אָבִיו וַיֹּאמֶר אָבִי
 וַיֹּאמֶר הֲגַנִּי בְנִי וַיֹּאמֶר הִנֵּה הָאֵשׁ וְהָעֵצִים וְאִיֶּה
 הַשֵּׁה לְעֵלֶה: ה וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם אֱלֹהִים יִרְאֵה־לֹו
 הַשֵּׁה לְעֵלֶה בְנִי וַיִּלְכוּ שְׁנֵיהֶם יַחְדָּו: ט וַיָּבֹאוּ
 אֶל־הַמְּקוֹם אֲשֶׁר אָמַר־לֹו הָאֱלֹהִים וַיִּבֶן שָׁם
 אַבְרָהָם אֶת־הַמִּזְבֵּחַ וַיַּעֲרֹךְ אֶת־הָעֵצִים וַיַּעֲקֹד
 אֶת־יִצְחָק בְּנֹו וַיִּשֶׂם אֹתוֹ עַל־הַמִּזְבֵּחַ מִמַּעַל
 לְעֵצִים: וַיִּשְׁלַח אַבְרָהָם אֶת־יָדוֹ וַיִּקַּח אֶת־
 הַמַּאֲכָלֶת לְשֹׂחַט אֶת־בְּנֹו: י וַיִּקְרָא אֵלָיו מִלֵּאֶדָּה
 יְהוָה מִן־הַשָּׁמַיִם וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם א אַבְרָהָם
 וַיֹּאמֶר הֲגַנִּי: יא וַיֹּאמֶר אֶל־תְּשַׁלַּח יָדְךָ אֶל־הַנְּעָר
 וְאֶל־תַּעַשׂ לֹו מְאוּמָה כִּי א עֵתָה יָדַעְתִּי כִּי־יִירָא
 אֱלֹהִים אֹתָהּ וְלֹא חָשַׁכְתָּ אֶת־בְּנִיךָ אֶת־יַחֲדִידְךָ
 מִמִּנִּי: יב וַיִּשָּׂא אַבְרָהָם אֶת־עֵינָיו וַיִּרְא וְהִנֵּה־אֵיל
 אַחֵר נֹאֲחָז בַּסֶּבֶךְ בְּקִרְנָיו וַיִּלָּךְ אַבְרָהָם וַיִּקַּח
 אֶת־הָאֵיל וַיַּעֲלֵהוּ לְעֵלֶה תַּחַת בְּנֹו: יג וַיִּקְרָא
 אַבְרָהָם שֵׁם־הַמְּקוֹם הַהוּא יְהוָה א יִרְאָה אֲשֶׁר
 יֹאמֶר הַיּוֹם בְּהַר יְהוָה יִרְאָה: טד וַיִּקְרָא מִלֵּאֶדָּה
 יְהוָה אֶל־אַבְרָהָם שְׁנֵית מִן־הַשָּׁמַיִם: טה וַיֹּאמֶר
 כִּי נִשְׁפַּעְתִּי נְאֻם־יְהוָה כִּי יַעַן אֲשֶׁר עָשִׂיתָ
 אֶת־הַדָּבָר הַזֶּה וְלֹא חָשַׁכְתָּ אֶת־בְּנִיךָ אֶת־
 יַחֲדִידְךָ: יז כִּי־בָרַךְ אַבְרָם וְהַרְבֵּה אַרְבֶּה אֶת־
 זְרַעְךָ כְּכֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם וְכֹחֹל אֲשֶׁר עַל־שֵׁפֶת
 הַיָּם וַיִּרֶשׁ זְרַעְךָ אֶת שְׂעַר אֲבִיו: יח וְהַתְּבַרְכוּ
 בְּזַרְעְךָ כֹּל גּוֹי הָאָרֶץ עֵקֶב אֲשֶׁר שָׁמַעְתָּ בְּקֹלִי:
 יט וַיָּשָׁב אַבְרָהָם אֶל־נַעֲרָיו וַיִּקְמוּ וַיִּלְכוּ יַחְדָּו
 אֶל־בְּאֵר שֶׁבַע וַיָּשָׁב אַבְרָהָם בְּבֹאֵר שֶׁבַע: פ
 כ וַיְהִי אַחֲרַי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וַיִּגַּד לְאַבְרָהָם
 לֵאמֹר הִנֵּה יְלָדָה מִלְּפָנָי וְהִנֵּה גַלְתָּה עַד־כָּפֶה

אַבְיִמֶלֶךְ לֹא יָדַעְתִּי מִי עָשָׂה אֶת־הַדָּבָר הַזֶּה
 וְגַם־אֹתָהּ לֹא־הִגַּדְתָּ לִּי וְגַם אָנֹכִי לֹא שָׁמַעְתִּי
 בְּלַתִּי הַיּוֹם: ט וַיִּקַּח אַבְרָהָם צֹאן וּבָקָר וַיִּתֵּן
 לְאַבְיִמֶלֶךְ וַיִּכְרְתוּ שְׁנֵיהֶם בְּרִית: טב וַיָּצַב
 אַבְרָהָם אֶת־שֶׁבַע כַּבְּשֵׁת הַצֹּאן לְבַדְהָן:
 טג וַיֹּאמֶר אַבְיִמֶלֶךְ אֶל־אַבְרָהָם מַה הִנֵּה שֶׁבַע
 כַּבְּשֵׁת הָאֵלֶּה אֲשֶׁר הִצַּבְתָּ לְבַדְנָה: טד וַיֹּאמֶר כִּי
 אֶת־שֶׁבַע כַּבְּשֵׁת תִּקַּח מִיָּדִי בְּעִבּוֹר תִּהְיֶה־לִּי
 לְעֵדָה כִּי חִפְרְתִי אֶת־הַבְּאֵר הַזֹּאת: טה עַל־כֵּן
 קָרָא לַמְּקוֹם הַהוּא בְּאֵר שֶׁבַע כִּי שָׁם נִשְׁפַּעְוּ
 שְׁנֵיהֶם: י וַיִּכְרְתוּ בְרִית בְּבֹאֵר שֶׁבַע וַיִּקַּם
 אַבְיִמֶלֶךְ וּפִיכַל שַׂר־צְבָאוֹ וַיָּשָׁבוּ אֶל־אֶרֶץ
 פְּלִשְׁתִּים: יא וַיִּפַּע אֲשֶׁל בְּבֹאֵר שֶׁבַע וַיִּקְרָא־שָׁם
 בְּשֵׁם יְהוָה אֵל עֹלָם: יב וַיִּגַּד אַבְרָהָם בְּאֶרֶץ
 פְּלִשְׁתִּים יָמִים רַבִּים: פ

- נקודות משיחות קודש - (ספר השיחות תש"ז ב עמ' 681)

וישע אשל (כא, לג)

רמז יש פאן, שאברהם אבינו נטע בכני ישראל מדת
 הנכנסת אורחים, להעניק לאורח אכילה, שתיה, לינה (רש"י
 סוטה י, א). וכמו שכתוב (לעיל יח, ט): כי ידעתי למען אשר
 יצוה את בני ואת ביתו אחריו.

שביעי **כב** א וַיְהִי אַחֲרֵי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה
 וְהָאֱלֹהִים נִסָּה אֶת־אַבְרָהָם וַיֹּאמֶר אֵלָיו
 אַבְרָהָם וַיֹּאמֶר הֲגַנִּי: ב וַיֹּאמֶר קַח־נָא אֶת־בְּנִיךָ
 אֶת־יַחֲדִידְךָ אֲשֶׁר־אֵהְבֶתָּ אֶת־יִצְחָק וְלֶדְ־לְךָ אֶל־
 אֶרֶץ הַמִּדְיָה וְהַעֲלֵהוּ שָׁם לְעֵלֶה עַל אֶחָד
 הַהָרִים אֲשֶׁר אָמַר אֱלֹהִים: ג וַיִּשְׁלַם אַבְרָהָם
 בְּבָקָר וַיַּחְבֵּשׁ אֶת־חֲמֹרוֹ וַיִּקַּח אֶת־שְׁנֵי נַעֲרָיו
 אֹתוֹ וְאֶת יִצְחָק בְּנֹו וַיִּבְקַע עֲצֵי עֵלֶה וַיִּקַּם וַיִּלָּךְ
 אֶל־הַמְּקוֹם אֲשֶׁר־אָמַר־לֹו הָאֱלֹהִים: ד כַּיּוֹם
 הַשְּׁלִישִׁי וַיִּשָּׂא אַבְרָהָם אֶת־עֵינָיו וַיִּרְא אֶת־
 הַמְּקוֹם מֵרְחֹק: ה וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם אֶל־נַעֲרָיו שְׁבוּ־
 לָכֶם פֹּה עִם־הַחֲמֹר וְאֲנִי וְהַנְּעָר גַּלְתָּה עַד־כָּפֶה

בְּרִיד הוּא. אִמֵּן לְעֵלָא מִן כָּל בְּרַכְתָּא וְשִׁירְתָּא,
תְּשַׁבְּחָתָא וְנַחֲמָתָא, דְּאִמְרִין בְּעֵלְמָא, וְאִמְרוּ אִמֵּן: אִמֵּן

מפטייר כ ויהי אחרי הדברים האלה ויגד לאברהם
לאמר הנה ילדה מלכה גם הוא בנים לנחור
אחיד: כא את־עויץ בכרו ואת־בזו אחיו ואת־
קמואל אבי ארם: כב ואת־פֶּשֶׁד ואת־חֹזו ואת־
פֶּלְדֵשׁ ואת־יֶדְלָף ואת בְּתוּאֵל: כג ובתואל ילד
את־רבקה שִׁמְנָה אֵלֶּה יִלְדָה מִלְכָּה לְנַחֹר אַחֵי
אֲבָרְהָם: כד ופילגשו ושמה ראומה ותלד גם־
הוא את־טֶבַח ואת־גַּחַם ואת־תַּחֲשׁ ואת־
מַעֲכָה:

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות ל עמ' 73)

בְּהַר ה' יִרְאָה (כב, יד)

לְהַשְׁרוֹת בּוֹ שְׂכִינְתּוֹ וּלְהַקְרִיב קָאן קַרְבָּנוֹת (רש"י) הַשְׁרָאת
הַשְׂכִּינָה (נפֶעל) - שִׁיכַת לִיצְחָק, שְׁנַתְקַדֵּשׁ בְּקִדְשׁ עוֹלָה עַל
יְדֵי שְׁנַעֲקֵד עַל הַמִּזְבֵּחַ. הַקְרַבַת קַרְבָּנוֹת (פועל) - שִׁיכַת
לְאֲבָרְהָם, שְׁעֵשָׂה מַעֲשֵׂה וְעָקֵד אֶת בְּנוֹ יַחֲדוֹ עַל הַמִּזְבֵּחַ.

אֲחִיד: כא אֶת־עוֹיץ בְּכָרוֹ וְאֶת־בְּזוֹ אָחִיו וְאֶת־
קְמוּאֵל אָבִי אָרָם: כב וְאֶת־פֶּשֶׁד וְאֶת־חֹזוֹ וְאֶת־
פֶּלְדֵשׁ וְאֶת־יֶדְלָף וְאֶת בְּתוּאֵל: כג וּבְתוּאֵל יִלְדֵּךְ
אֶת־רַבְקָה שִׁמְנָה אֵלֶּה יִלְדָה מִלְכָּה לְנַחֹר אַחֵי
אֲבָרְהָם: כד וּפִילְגָּשׁוֹ וְשִׁמְיָהּ רְאוּמָה וְתִלְדֵּךְ גַּם־
הוּא אֶת־טֶבַח וְאֶת־גַּחַם וְאֶת־תַּחֲשׁ וְאֶת־
מַעֲכָה:

פפפ קמ"ז פסוקים. אמנו"ן סימן.

חצי קדיש

וּתְגַדֵּל וְיִתְקַדֵּשׁ שְׁמֵהּ רַבָּא. אִמֵּן בְּעֵלְמָא דִּי בְּרָא
כְּרַעוּתָהּ וְיִמְלִיךְ מַלְכוּתָהּ, וְיַצְמַח פּוֹרְקָנָהּ וְיִקְרַב
מְשִׁיחָהּ. אִמֵּן בְּתַיִכּוֹן וּבְיוֹמֵיכּוֹן וּבְתַנּוּי דְכָל בֵּית יִשְׂרָאֵל,
בְּעֵלְמָא וּבְזִמְן קְרִיב וְאִמְרוּ אִמֵּן: אִמֵּן יְהֵא שְׁמֵהּ רַבָּא מְבָרַךְ
לְעַלְמֵי וְלַעֲלְמֵי עֲלְמֵיָא. יתברך: יהא שְׁמֵהּ רַבָּא מְבָרַךְ לְעַלְמֵי
וְלַעֲלְמֵי עֲלְמֵיָא. יתברך, וְיִשְׁתַּבַּח, וְיִתְפָּאֵר, וְיִתְרוֹמַם,
וְיִתְנַשֵּׂא, וְיִתְהַדָּר, וְיִתְעַלֶּה, וְיִתְהַלָּל, שְׁמֵהּ דְקֻדְשָׁא

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה - אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: מגביה הספר תורה
ולאחרי שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה
(= חוגר באבנט ועוטרף במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו
לבימה כדי שיוכל לקרא מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וְזֹאת הַתּוֹרָה, אֲשֶׁר־שָׂם מֹשֶׁה לְפָנָי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

עַיִן־חַיִּים הִיא לַמְחֻזְקִים בָּהּ, וְתִמְכִּיָּהּ מֵאֲשֶׁר. דְּרַכִּיָּה דְרַכִּי־נַעַם, וְכָל־נִתְיַבְתִּיָּהּ שְׁלוֹם. אַרְךָ יָמִים בְּיַמִּינָהּ,
בְּשִׂמְלֵהּ עֵשֶׂר וּכְבוֹד. יי חפץ לְמַעַן צְדָקוֹ, יְגַדִּיל תּוֹרָה וְיֵאָדִיר:

מדייקים לגלול הספר תורה נגד התפר, שמקום התפר יהיה באמצע הספר תורה מבחוץ. * האבנט חוגרים
בתחילת שליש התחנות של הספר תורה.

לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגולל הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו, שחובה היא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה.

ברכת ההפטרה לפנייה

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בְּנִבְיָאִים טוֹבִים וְרָצָה בְּדַבְרֵיהֶם הַנְּאֻמִּים בְּאֵמַת בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַבּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבְמִשְׁנֵה עַבְדּוֹ וּבְיִשְׂרָאֵל עַמּוֹ וּבְנִבְיָאֵי הָאֵמַת וְצִדְקָ:

חובה הוא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה. לפיכך, לא יקראו שנים ההפטרה כאחד בקול רם ששני קולות אין נשמעים, ויש נוהגים מטעם הידוע להם, שלא לסמוך על שמיעה בלבדה, אלא הם בעצמם קורין ההפטרה ושומעין הברכות מפי המפטיר. ומכל מקום, צריכים לזוהר שלא יקראו בקול רם אלא בנחת (מלה במלה עם המפטיר).

שולחן ערוך אדמו"ר הוקן, חלק ב סימן רפד סעיף יא

ביאור על ההפטרה מתוך החומשים

ע"פ שי למורא

(א) מְנַשֵּׁי בְּנֵי הַנְּבִיאִים, אשת עובדיה היתה. וְהַנְּבִיאָה, הוא יהורם בן אחאב, שהיה מלווה ברבים מה שזן עובדיה את מאה הנביאים בימי אחאב. (ב) אָסוּדָה, הוא שם כלי השמן. ונקרא כך על שם שממנו לוקחים שמן לסיכה. (ד) וְהַמְּלֵא תַפְסִיעִי, כלומר, שלא תזון ממקומה עם האסוד. כי מעשה הנס ומשיך במקום שהתחיל בו. (ו) וְשַׁלְמִי אֶת נַשְׂוֹתִי, ופרעי את חובי. (ח) אִשָּׁה גְדוֹלָה, אחותה של

הפטרה לפרשת וירא לקריאה בציבור ולשנים מקרא

ואחד תרגום במלכים ב פרק ד

ד א וְאִשָּׁה אַחַת מְנַשֵּׁי בְּנֵי הַנְּבִיאִים צָעָקָה אֶל-אֱלֹהֵי שָׁמַיִם לֵאמֹר עַבְדְּךָ אִישִׁי מֵת וְאַתָּה יָדַעְתָּ כִּי עַבְדְּךָ הָיָה יָרָא אֶת-יְהוָה וְהַנְּשִׂיָה זָא לָקַחְתָּ אֶת-שְׁנֵי יַלְדָי לֹא לְעַבְדִּים: ב וַיֹּאמֶר אֱלֹהֵי אֱלִישָׁע מַה אַעֲשֶׂה לְךָ הַגִּידִי לִי מַה-יִּשְׁלַחְךָ בְּבֵית וְתֹאמֶר

אֵין לְשַׁפְּחָתְךָ כָּל בְּבֵית כִּי אִם-אָסוּדָה שָׁמֹן: ג וַיֹּאמֶר לְכִי שְׂאֵלֶיךָ בָּלִים מִן-הַחוּץ מֵאֵת כָּל-שְׂכֵנֶיךָ בָּלִים רַקִּים אֶל-תִּמְעִיטִי: ד וּבָאת וּסְגַרְתָּ הַדְּלָת בַּעֲדֶיךָ וּבְעַד-בְּנֵיךָ וַיִּצְקֶתָ עַל כָּל-הַבָּלִים הָאֵלֶּה וְהַמְּלֵא תַפְסִיעִי: ה וְתִלְךְ מֵאֲתוֹ וְתַסְגֵּר הַדְּלָת בַּעֲדֶה וּבְעַד בְּנֵיהֶם הֵם מְנַשִּׁים אֵלֶיהָ וְהִיא מוֹצֵקֶת: ו וַיְהִי אִ כְּמִלֵּאת הַבָּלִים וְתֹאמֶר אֶל-בְּנֵה הַנְּשִׂיָה אֵלֵי עוֹד כָּלִי וַיֹּאמֶר אֵלֶיהָ אֵין עוֹד כָּלִי וַיַּעֲמֵד הַשָּׁמֹן: ז וְתָבֵא וְתַגִּד לְאִישׁ הָאֱלֹהִים וַיֹּאמֶר לְכִי מִכְּרִי אֶת-הַשָּׁמֹן וְשַׁלְמִי אֶת-נַשְׂוֹתֶיךָ וְאַתָּה וּבְנֵיךָ תַחֲיוּ בַּנּוֹתָר: ח וַיְהִי הַיּוֹם וַיַּעֲבֵר אֱלִישָׁע אֶל-שׁוֹנָם וְשָׁם אִשָּׁה גְדוֹלָה וְתַחֲזֹק-בּוֹ לֵאכֹל-לֶחֶם וַיְהִי מִדֵּי עַבְדּוֹ יָסַר שָׂמָה לֵאכֹל-לֶחֶם: ט וְתֹאמֶר אֶל-אִשָּׁה הַנְּהַנָּא יָדַעְתִּי כִּי אִישׁ אֱלֹהִים קָדוֹשׁ הוּא עָבַר עָלֵינוּ תַמִּיד: י נַעֲשֶׂה-נָּא עֲלֵית-קוֹל קַטְנָה וְנִשְׁמָע לֹא שָׁם מִטָּה וְשַׁלְחָן וּכְפָא וּמְנוֹרָה וְהִיָּה בְּבֵאוֹ אֵלֵינוּ יָסוּר שָׂמָה: יא וַיְהִי הַיּוֹם וַיָּבֵא שָׂמָה וַיָּסַר אֶל-הָעֲלִיָּה וַיִּשְׁכַּב-שָׂמָה: יב וַיֹּאמֶר אֶל-גִּיחֹזִי נַעֲרוּ קְרָא לְשׁוֹנְמֵית הַזֹּאת וַיִּקְרָא-לָהּ וְתַעֲמֵד לְפָנָיו: יג וַיֹּאמֶר לֹא אָמַר-נָא אֵלֶיהָ הִנֵּה חַרְדַּת אֵלֵינוּ אֶת-כָּל-הַחַרְדָּה הַזֹּאת מַה לַּעֲשׂוֹת לָךְ הַיּוֹשׁ לְדַבְּרֶיךָ אֶל-הַמֶּלֶךְ אוֹ אֶל-שָׂר הַצָּבָא

וַתֹּאמֶר בְּתוֹךְ עַמִּי אֲנֹכִי יֹשֶׁבֶת: יד וַיֹּאמֶר וְמָה
 לַעֲשׂוֹת לָהּ וַיֹּאמֶר גִּיחֲזִי אֲבָל בֵּן אִינִי-לָהּ וְאִישָׁה
 זקן: טו וַיֹּאמֶר קְרֵא-לָהּ וַיִּקְרָא לָהּ וַתַּעֲמֹד בַּפֶּתַח:
 טז וַיֹּאמֶר לְמוֹעֵד הַזֶּה בָּעֵת חַיָּה אַתְּ הִבַּקְתְּ בֵּן
 וַתֹּאמֶר אֶל-אֲדֹנָי אִישׁ הָאֱלֹהִים אֶל-תְּכֹבֵב
 בַּשְּׂפָחַתְךָ: יז וַתַּהַר הָאִשָּׁה וַתֵּלֵד בֵּן לְמוֹעֵד הַזֶּה
 בָּעֵת חַיָּה אֲשֶׁר-דִּבֶּר אֱלֹהִים אֵלַיִשָׁע: יח וַיְגַדֵּל הַיֶּלֶד
 וַיְהִי הַיּוֹם וַיֵּצֵא אֶל-אָבִיו אֶל-הַקְּצָרִים: יט וַיֹּאמֶר
 אֶל-אָבִיו רֵאשִׁי | רֵאשִׁי וַיֹּאמֶר אֶל-הַנָּעַר שָׂאֵהוּ
 אֶל-אֲמוֹ: כ וַיִּשְׂאֵהוּ וַיְבִיֵּאֵהוּ אֶל-אֲמוֹ וַיֵּשֶׁב עַל-

אבישג השונמית היתה, אמו של ערוא הנביא.
 (ג) בתוך עמי, כלומר, אין אדם מוצק לי ואיני
 צריכה למלך ולא לשר הנבא. וראה פרוש אחר, בשי
 למורא בראשית כג, בשם "הבנת המקרא". (טז) אל
 תכוב בשפחתך, כלומר, אל תפן לי אלא בן של
 קומא. (כד) נהג ולד, כלומר, בנריות. אל תעצור
 לי לרפב, אל תפציר שארפב. כי כמר נפשה היתה
 חולבת בגל. (כח) לא תשלה, כמו לא תמעה.
 והוא לשון "שננה", שתרגומו "שלו". (כט) משענתך,
 המפה אשר היה נשען עליו. לא תברכנו, פרי שלא
 נבך דברים, וישאלוהו לחיבן אתה חולך, והוא יאמר
 להחיות את המת, ואין זה כבוד הנם להתהלל בו מי
 שקא על דו. אכל הוא לא עשה כן, אלא לכל השואלו
 אפר רפי שלחני להחיות את המת. (לד) ויגהר,
 השתפת. (לה) ויזורר, התעפש.

בְּרַפְיָה עַד-הַצְּהָרִים וַיָּמָת: כא וַתַּעַל וַתִּשְׁכַּבְּהוּ עַל-מִטַּת אִישׁ הָאֱלֹהִים וַתִּסְגֵּר בַּעֲדוֹ
 וַתֵּצֵא: כב וַתִּקְרָא אֶל-אִישָׁהּ וַתֹּאמֶר שְׁלַחַה נָא לִי אַחַד מִן-הַנְּעָרִים וְאַחַת הָאֶתְנָנוֹת
 וְאֶרְוֶצָה עַד-אִישׁ הָאֱלֹהִים וְאֲשׁוּבָה: כג וַיֹּאמֶר מִדּוֹעַ אַתְּ הַלַּכְתְּ אֵלָיו הַיּוֹם לֹא-חָדַשׁ
 וְלֹא שָׁבַת וַתֹּאמֶר שְׁלוֹם: כד וַתַּחְבֹּשׁ הָאֶתּוֹן וַתֹּאמֶר אֶל-נַעֲרָה נְהַג וְלָךְ אֶל-תַּעֲצָר-לִי
 לְרַפָּב כִּי אִם-אֲמַרְתִּי לָךְ: כה וַתֵּלֶךְ וַתָּבֵא אֶל-אִישׁ הָאֱלֹהִים אֶל-תַּר הַכַּרְמֶל וַיְהִי
 בְּרֵאוֹת אִישׁ-הָאֱלֹהִים אוֹתָהּ מִנְּגִד וַיֹּאמֶר אֶל-גִּיחֲזִי נַעֲרֹ הִנֵּה הַשּׁוֹנְמִית הַזֹּאת:
 כו עַתָּה רוּיָנָא לְקִרְאָתָהּ וְאָמַר-לָהּ הַשְּׁלוֹם לָךְ הַשְּׁלוֹם לְאִישֶׁךָ הַשְּׁלוֹם לַיֶּלֶד
 וַתֹּאמֶר שְׁלוֹם: כז וַתָּבֵא אֶל-אִישׁ הָאֱלֹהִים אֶל-הַהָר וַתַּחֲזֹק בְּרַגְלָיו וַיִּנָּשׂ גִּיחֲזִי
 לְהַדְפָּה וַיֹּאמֶר אִישׁ הָאֱלֹהִים הֲרַפְּהִי-לָהּ כִּי-נִפְשָׁה מְרַהֲלָה וַיְהוּהָ הָעֲלִים מִמֶּנִּי וְלֹא
 הִגִּיד לִי: כח וַתֹּאמֶר הַשְּׂאֵלְתִי בֵּן מֵאֵת אֲדֹנָי הֲלֹא אֲמַרְתִּי לָא תִשְׁלַח אֹתִי: כט וַיֹּאמֶר
 לְגִיחֲזִי חָגַר מְתַנֶּיךָ וְקַח מִשְׁעַנְתִּי בְיָדְךָ וְלָךְ כִּי-תִמְצָא אִישׁ לֹא תְבַרְכְּנוּ וְכִי-יְבַרְכְּךָ
 אִישׁ לֹא תַעֲנֶנּוּ וְשִׁמַּתְּ מִשְׁעַנְתִּי עַל-פְּנֵי הַנָּעַר: ל וַתֹּאמֶר אִם הַנָּעַר חִי-יְהוּהָ
 וְחִי-נִפְשֶׁךָ אִם-אֲעֹבֶדְךָ וַיִּקָּם וַיֵּלֶךְ אַחֲרֶיהָ: לא וַגִּיחֲזִי עָבַר לִפְנֵיהֶם וַיִּשֶׂם אֶת-הַמִּשְׁעַנֹּת
 עַל-פְּנֵי הַנָּעַר וַאֲיִן קוֹל וַאֲיִן קָשָׁב וַיֵּשֶׁב לְקִרְאָתוֹ וַיְגַדֵּלֹ לֹא אָמַר לֹא הַקִּיץ הַנָּעַר:
 לב וַיָּבֵא אֱלִישָׁע הַבִּיתָה וְהִנֵּה הַנָּעַר מֵת מִשְׁכָּב עַל-מִטָּתוֹ: לג וַיָּבֵא וַיִּסְגֵּר הַדֵּלֶת
 בַּעַד שְׁנֵיהֶם וַיִּתְפַּלֵּל אֶל-יְהוָה: לד וַיַּעַל וַיִּשְׁכַּב עַל-הַיֶּלֶד וַיִּשֶׂם פְּוֹ עַל-פְּוֹ וַעֲיִנָּיו
 עַל-עֵינָיו וְכַפְּוֹ עַל-כַּפְּוֹ וַיִּגְהַר עָלָיו וַיַּחֵם בְּשֵׁר הַיֶּלֶד: לה וַיֵּשֶׁב וַיֵּלֶךְ בַּבֵּית אַחַת
 הַנָּה וְאַחַת הַנָּה וַיַּעַל וַיִּגְהַר עָלָיו וַיִּזְרַר הַנָּעַר עַד-שִׁבְעַת פְּעָמִים וַיִּפְקַח הַנָּעַר

אֶת־עֵינָיו: לוֹ וַיִּקְרָא אֶל־גִּיחִזִּי וַיֹּאמֶר קְרֹא אֶל־הַשְּׁנַמִּית הַזֹּאת וַיִּקְרָאָהּ וַתֵּבֵא אֵלָיו
וַיֹּאמֶר שְׂאֵי בְגָדְךָ: לוֹ וַתֵּבֵא וַתִּפֹּל עַל־רַגְלָיו וַתִּשְׁתַּחוּ אַרְצָה וַתִּשָּׂא אֶת־בְּנֵהּ וַתֵּצֵא:

לאחר שמסיים ההפטרה יאמר המפטיר ברכות אלו

בְּרוּךְ אַתָּה יי, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, צוּר כָּל הָעוֹלָמִים, צַדִּיק בְּכָל הַדּוֹרוֹת,
הָאֵל הַנְּאֻמָּן הָאוֹמֵר וְעוֹשֶׂה, הַמְדַבֵּר וּמְקַיֵּם, שֶׁכָּל דְּבָרָיו אֱמֶת וְצַדִּיק:
נְאֻמָּן, אַתָּה הוּא יי אֱלֹהֵינוּ וְנְאֻמָּנִים דְּבָרֶיךָ, וְדַבֵּר אֶחָד מִדְּבָרֶיךָ אַחֲזֹר לֹא
יָשׁוּב רִיקָם, כִּי אֵל מֶלֶךְ נְאֻמָּן וְרַחֲמָן אַתָּה. בְּרוּךְ אַתָּה יי, הָאֵל הַנְּאֻמָּן בְּכָל
דְּבָרָיו:

רַחֵם, עַל צִיּוֹן כִּי הִיא בֵּית חַיֵּינוּ, וְלַעֲלוּבַת נַפְשׁ תּוֹשִׁיעַ וְתִשְׁמַח בְּמַהֲרָה
בְּיָמֵינוּ. בְּרוּךְ אַתָּה יי, מְשַׁמַּח צִיּוֹן בְּבִנְיָהּ:

שְׂמַחֲנוּ, יי אֱלֹהֵינוּ, בְּאַלְיָהוּ הַנְּבִיא עֲבָדֶךָ, וּבְמַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֶךָ,
בְּמַהֲרָה יָבוֹא וַיַּגֵּל לַבְּנוֹ, עַל כְּסֹאוֹ לֹא יֵשֵׁב זָר, וְלֹא יִנְחֲלוּ עוֹד
אַחֲרֵים אֶת כְּבוֹדוֹ. כִּי בְשֵׁם קִדְשְׁךָ נִשְׁבַּעְתָּ לוֹ, שֶׁלֹּא יִכְבֶּה נֵרוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:
בְּרוּךְ אַתָּה יי, מִגֵּן דָּוִד:

עַל הַתּוֹרָה, וְעַל הָעֲבוֹדָה וְעַל הַנְּבִיאִים וְעַל יוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה, שְׁנַתָּת לָנוּ יי
אֱלֹהֵינוּ לְקַדְשָׁהּ וְלִמְנוּחָהּ, לְכָבוֹד וְלִתְפָּאֶרֶת. עַל הַכֹּל, יי אֱלֹהֵינוּ אֲנַחְנוּ
מוֹדִים לָךְ, וּמְבָרְכִים אוֹתְךָ, יִתְבָּרַךְ שְׁמֶךָ בְּפִי כָּל חַי תְּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד: בְּרוּךְ
אַתָּה יי, מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת:

סוף זמן קידוש לבנה באה"ק:
מוצאי שבת קודש, ט"ו מרחשון

לוח זמנים לשבוע פרשת וירא בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת
(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

יצאת שבת	כניסת שבת	צאת הכוכבים		שקיעה		סוף זמן תפילה		סוף זמן קריאת שמע				זריחה		מדינה ועיר
								אדמוה"ז		מג"א				
		ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	
18:41	17:46	18:31	18:37	18:05	18:11	10:33	10:32	9:34	9:33	9:00	8:59	6:46	6:42	באר שבע (ק)
18:39	17:34	18:29	18:36	18:02	18:09	10:32	10:32	9:34	9:32	9:00	8:58	6:47	6:43	חיפה (ק)
18:39	17:28	18:29	18:35	18:07	18:14	10:31	10:30	9:33	9:31	8:59	8:57	6:45	6:41	ירושלים (ק)
18:41	17:45	18:30	18:37	18:04	18:11	10:33	10:32	9:34	9:33	9:00	8:59	6:47	6:43	תל אביב (ק)
18:45	17:42	18:32	18:43	17:58	18:10	10:53	10:51	9:58	9:54	9:14	9:10	7:20	7:11	אוסטריה, וינה (ק)
19:22	18:22	19:10	19:04	18:41	18:35	9:54	9:57	8:46	8:50	8:07	8:12	5:30	5:38	אוסטרליה, מלבורן (ח)
18:49	17:47	18:36	18:46	18:03	18:14	10:54	10:53	9:59	9:55	9:17	9:13	7:20	7:12	אוקראינה, אודסה (ק)
18:19	17:17	18:06	18:17	17:33	17:44	10:27	10:25	9:32	9:28	8:48	8:44	6:54	6:45	אוקראינה, דונייצק (ק)
18:30	17:27	18:17	18:28	17:43	17:55	10:38	10:36	9:43	9:39	8:59	8:55	7:06	6:57	אוקראינה, דנייפרופטרובסק (ק)
18:55	17:50	18:41	18:53	18:06	18:18	11:05	11:02	10:10	10:06	9:24	9:20	7:34	7:24	אוקראינה, ז'יטומיר (ק)
18:47	17:42	18:33	18:45	17:58	18:10	10:57	10:55	10:03	9:58	9:17	9:13	7:27	7:17	אוקראינה, קייב (ק)
19:15	18:15	19:03	19:13	18:31	18:41	11:20	11:18	10:24	10:21	9:43	9:40	7:45	7:37	איטליה, מילאנו (ק)
18:34	17:45	18:25	18:26	18:02	18:04	9:58	9:59	8:55	8:56	8:26	8:28	5:55	5:57	אקוודור, קיטו (ח)
19:50	18:53	19:39	19:34	19:11	19:06	10:28	10:31	9:21	9:25	8:44	8:49	6:06	6:14	ארגנטינה, בואנוס איירס (ח)
20:54	19:52	20:42	20:35	20:11	20:04	11:17	11:21	10:08	10:13	9:27	9:33	6:50	6:59	ארגנטינה, ברילוצ'ה (ח)
19:02	18:05	18:50	18:59	18:22	18:30	11:01	11:00	10:04	10:01	9:26	9:24	7:21	7:14	ארה"ב, בולטימור (ק)
18:50	17:53	18:39	18:48	18:09	18:18	10:51	10:49	9:54	9:51	9:16	9:13	7:11	7:05	ארה"ב, ברוקלין (ק)
18:51	17:53	18:39	18:48	18:10	18:19	10:51	10:50	9:54	9:52	9:16	9:14	7:12	7:06	ארה"ב, ג'רסי סיטי (ק)
19:26	18:27	19:14	19:23	18:44	18:53	11:28	11:26	10:31	10:28	9:52	9:49	7:50	7:43	ארה"ב, דטרויט (ק)
19:22	18:29	19:12	19:18	18:46	18:53	11:13	11:12	10:14	10:13	9:41	9:40	7:26	7:22	ארה"ב, האוסטון (ק)
18:50	17:56	18:40	18:47	18:13	18:20	10:45	10:44	9:47	9:45	9:12	9:10	7:00	6:56	ארה"ב, לוס אנג'לס (ק)
19:24	18:32	19:14	19:20	18:49	18:55	11:11	11:11	10:12	10:11	9:40	9:39	7:22	7:19	ארה"ב, מיאמי (ק)
18:46	17:48	18:34	18:43	18:04	18:14	10:47	10:46	9:50	9:47	9:12	9:09	7:08	7:01	ארה"ב, ניו הייבן (ק)
18:44	17:46	18:33	18:42	18:02	18:12	10:46	10:45	9:49	9:47	9:10	9:08	7:08	7:01	ארה"ב, שיקגו (ק)
19:06	18:15	18:57	18:55	18:33	18:32	10:12	10:14	9:08	9:10	8:37	8:40	6:02	6:06	בוליביה, לה-פס (ח)
19:31	18:25	19:17	19:29	18:41	18:54	11:42	11:40	10:48	10:43	10:01	9:57	8:13	8:03	בלגיה, אנטוורפן (ק)
19:31	18:26	19:17	19:29	18:42	18:54	11:42	11:40	10:48	10:43	10:01	9:57	8:12	8:02	בלגיה, בריסל (ק)
18:48	17:55	18:38	18:35	18:13	18:11	9:45	9:47	8:39	8:42	8:07	8:10	5:30	5:35	ברזיל, סאן פאולו (ח)
18:35	17:42	18:25	18:23	18:01	17:58	9:33	9:35	8:27	8:30	7:55	7:59	5:19	5:24	ברזיל, ריו דה-ז'נירו (ח)
18:49	17:46	18:35	18:47	17:58	18:11	11:00	10:58	10:06	10:02	9:19	9:15	7:31	7:21	בריטניה, לונדון (ק)
18:56	17:51	18:41	18:54	18:03	18:17	11:10	11:07	10:16	10:12	9:27	9:22	7:44	7:32	בריטניה, מנצ'סטר (ק)
18:54	17:47	18:40	18:53	18:03	18:16	11:07	11:04	10:13	10:08	9:25	9:20	7:39	7:29	גרמניה, ברלין (ק)
19:15	18:10	19:01	19:13	18:26	18:38	11:25	11:22	10:30	10:26	9:44	9:40	7:54	7:44	גרמניה, פרנקפורט (ק)
18:52	17:58	18:42	18:38	18:16	18:13	9:44	9:47	8:38	8:42	8:05	8:09	5:28	5:34	דרום אפריקה, יוהנסבורג (ח)
18:46	17:56	18:36	18:41	18:13	18:17	10:27	10:27	9:27	9:26	8:56	8:56	6:34	6:32	הודו, מומבאי (ח)
18:42	17:52	18:33	18:37	18:09	18:14	10:23	10:23	9:23	9:22	8:52	8:52	6:30	6:28	הודו, פונה (ח)
18:34	17:32	18:22	18:32	17:48	18:00	10:42	10:39	9:46	9:42	9:03	8:59	7:08	6:59	הונגריה, בודפשט (ק)
18:55	17:57	18:43	18:52	18:14	18:23	10:55	10:54	9:59	9:56	9:20	9:18	7:16	7:10	טורקיה, איסטנבול (ק)
19:21	18:25	19:10	19:19	18:42	18:50	11:19	11:18	10:22	10:19	9:45	9:43	7:38	7:32	יוון, אתונה (ק)
18:56	17:54	18:43	18:54	18:10	18:21	11:02	11:00	10:07	10:03	9:24	9:21	7:28	7:20	מולדובה, קישינב (ק)

יצאת שבת	כניסת שבת	צאת הכוכבים		שקיעה		סוף זמן תפילה		סוף זמן קריאת שמע				זריחה		מדינה ועיר
		ש	א	ש	א	ש	א	אדמוה"ז		מג"א		ש	א	
								ש	א	ש	א			
18:42	17:52	18:33	18:37	18:09	18:14	10:24	10:24	9:24	9:24	8:54	8:53	6:32	6:30	מקסיקו, מקסיקו סיטי (ח)
19:48	18:42	19:34	19:25	19:01	18:53	10:00	10:04	8:50	8:56	8:04	8:11	5:29	5:39	ניו-זילנד, קרייטצ'רץ (ח)
18:06	17:14	17:56	18:02	17:31	17:37	9:54	9:54	8:55	8:54	8:23	8:22	6:06	6:03	נפאל, קטמנדו (ח)
19:23	18:34	19:14	19:16	18:52	18:53	10:49	10:50	9:46	9:48	9:18	9:19	6:47	6:48	סינגפור, סינגפור (ח)
18:24	17:17	18:10	18:22	17:33	17:46	10:36	10:34	9:42	9:38	8:54	8:50	7:08	6:58	פולין, ורשא (ק)
18:37	17:47	18:28	18:28	18:05	18:05	9:49	9:51	8:45	8:47	8:15	8:18	5:41	5:44	פרו, לימה (ח)
19:32	18:32	19:20	19:30	18:48	18:58	11:38	11:36	10:42	10:39	10:00	9:57	8:03	7:55	צרפת, ליאון (ק)
19:41	18:37	19:27	19:39	18:53	19:05	11:49	11:47	10:54	10:50	10:10	10:06	8:17	8:08	צרפת, פריז (ק)
18:12	17:23	18:04	18:05	17:41	17:43	9:41	9:42	8:39	8:40	8:10	8:12	5:41	5:42	קולומביה, בוגוטה (ח)
19:10	18:11	18:58	19:08	18:27	18:37	11:14	11:12	10:18	10:14	9:37	9:34	7:37	7:30	קנדה, טורונטו (ק)
18:46	17:45	18:33	18:44	18:01	18:12	10:51	10:49	9:55	9:52	9:14	9:11	7:16	7:08	קנדה, מונטריאול (ק)
18:44	17:49	18:33	18:40	18:06	18:13	10:38	10:38	9:40	9:39	9:05	9:03	6:55	6:50	קנדיסין, לרנקה (ק)
19:42	18:32	19:27	19:41	18:48	19:02	11:58	11:55	11:05	11:00	10:14	10:09	8:33	8:21	רוסיה, ליובאוויטש (ק)
19:15	18:04	19:00	19:14	18:20	18:34	11:32	11:29	10:39	10:34	9:47	9:42	8:09	7:56	רוסיה, מוסקבה (ק)
19:12	18:10	18:59	19:10	18:26	18:37	11:19	11:17	10:23	10:20	9:40	9:37	7:45	7:37	רוסיה, רוסטוב על-הדון (ק)
19:17	18:15	19:04	19:15	18:31	18:42	11:24	11:22	10:28	10:25	9:45	9:42	7:50	7:42	שווייץ, ציריך (ק)
18:29	17:39	18:20	18:23	17:57	18:00	10:05	10:06	9:04	9:05	8:35	8:35	6:10	6:09	תאילנד, בנגקוק (ח)

סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה ... אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך ... ביחד עם אחיותי, ועל אחת כמה וכמה אמה שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר.

תורת מנחם תשמ"ט חלק ד' עמ' 378

ויש להשפיע גם על בנות קטנות שהגיעו לחינוך, שגם הן תדלקנה נרות שבת וחג, כמדובר כמה פעמים. ואפילו אם הדבר מוטל בספק, אם היא כבר הגיעה לחינוך או לא - גם אז כדאי שיאיר מזלה שבוע קודם או כמה ימים קודם!

משיחת י"ג תשרי תשמ"מ סכ"ח - התוועדות תשמ"מ ח"א עמ' 162

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על ידי הגורמים המוסמכים - אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה.

מנהגן הטוב של בנות ישראל ... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות - כמובן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול. אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחרי ההדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [=לפני כניסת השבת ולפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחרי הבדלה.

מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל שַׁבַּת קִדְּשׁ:

תפלת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם: יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו, שתוליכנו לשלום ותציעידנו לשלום ותדריכנו לשלום ותסמכנו לשלום, ותגיענו למחוז הפצנו לחיים ולשמחה ולשלום, (ואם דעתו לחזור מיד אומר ותחזירנו לשלום), ותצילנו מכף כל־אויב ואורב ולסטים וחיזות רעות בדרך ומכל־פורעניות המתרגשות ובאות לעולם. ותשלח ברכה בכל־מעשה ידינו, ותתנני לחן ולחסד ולרחמים בעיניך ובעיני כל־רואינו, ותגמלנו חסדים טובים ותשמע קול תפלתנו כי אתה שומע תפלה כל־פה: ברוך אתה יי, שומע תפלה:

לזכות

לוי שי' הלוי בן חנה

וזוגתו **אולגה שרח** בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי' ובעלה דוד הלוי אליעזרוב

שלום יצחק הלוי וזוגתו **אורלי**

רות ובעלה **אפרים הלוי יליזרוב**

זבולון הלוי וזוגתו **רות**

חגית ובעלה **גבריאל סופייב**

שמעי' הלוי וזוגתו **מוריאל**

אילת, יהושע הלוי ואור אבנר הלוי שיחיו

לבייב

ניתן להשיג שיחות קודש ומאמרי דא"ח אלו

פקס: 9606108 3 (972)

ת.ד. 373 כפר חב"ד 60840 ישראל - P.O.B 373 Kfar Chabad 60840

Israel

E-mail: Israel@DvarMalchus.Org USA@DvarMalchus.Org

להורדת קבצים:

Internet: www.DvarMalchus.Org

www.otzar770.com * www.lahak.org * www.Chasidut.TV

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל:

E-mail: chazak@zahav.net.il - www.chazak.co.il

Dvar Malchus

Issue # 00395

13/10/2013

P.P.

שולם

1949

תל אביב

2 3 0 4 - 3 3 7 7